FATİHA VE ZEHRAVEYN TEFSİRİ

FATİHA-BAKARA-ALİ İMRAN MEAL VE TEFSİRİ

Rafet KÜÇÜK

MUKADDİME

Taşlanmış şeytandan Allah'a sığınırım. Çok acıyan, Pek acıyan Allah'ın adıyla.. Hamd, (akıllı) alemlerin Rabbi'ne.. Gökleri ve yeri var edene.. Kitabı gönderene ve oku diyene.. Elçimiz Muhammed Mustafa'ya ve ehline selam olsun..

İşin özeti şu ki; her devrin bir adı vardır, olmalıdır ve bunu biraz da o devirde yaşayanlar bulmak durumundadır. Özellikle de bir daha Peygamber gelmeyeceğine göre. Çünkü o ada göre harcanacaktır enerjiler. Onun için de belki de en mühim bir şey.. Ve bu isim, günümüzde "Kuran'ın iyice anlaşılmasıdır" denilebilir. Çünkü onda eksik kalındığı ve buna paralel kötü bir duruma gelindiği görülüyor. İşte çalışmamız bunu vurgulamaya ve çıkışa dönüktür.

Öte yandan günümüzde Kuran'ı iyice anlamaya dönük faaliyet gayet artmıştır, fakat çeşitli cereyanlar ve dirençler sebebiyle patinajlarla beraber.. Bunların da belirtilmesi gerekiyor hasılı.

Yine de denilebilir ki; bu devrin adı "ilmi iman"dır, "Kuran'ın Levhi Mahfuz boyutunda anlaşılması"dır. Hiçbir devirde Kitab ve malumat insana bu derece yakın değildi çünkü. Bu da Kuran'ın iyice anlaşılması işi oluyor tabii. Fakat "tarihten işe gelmek" de önemli bunun kadar. Çünkü aksi takdirde farklı cereyanlar, boşluklar, yöneliş sorunları oluşur. Çünkü ilim diye bilime sarılınır sadece, o da "dünyacı bir perspektifi onaylamayı" içinde barındırmakta. Çünkü de kainatı keşfeden medeniyet böyle. Halbuki işin ruhunda bu yok. Biz bir şeyden geri kalmış olmalıyız, o da bilim değil, Kuran'ın başka bir yönünün iyice anlaşılmasıdır. O ise Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği, düzelticiliği boyutudur. İşte bu ayrım çok mühim.

Nitekim o lainatı çözen medeniyet de Tevrat ve İncil kültüründen geldiği halde Kuran'ın bu üstülüğüne körlük edip maddeciliğe gitmiştir. Denilebilir ki; işte iş, bu şekilde Kuran'ın üstlüğüne çıkıp tamam olmakta.

Beri yandan, insanlık tarihine baktığımız zaman iki tür savruluş dikkat çekiyor. Bir imancılık diyebileceğimiz savruluş bir de materyalizm, rasyonalizm denilebilecek savruluş. Burada ise delil üzere iman

anlayışının önemi beliriyor. Bu ifrat tefriti en ziyade Hristiyanlık tarihinde gördüğümüzden oradan mevzuya şöyle bir bakalım. Örneğin İncillerde Hz İsa; mucizelerini karşısındaki iman ediyorsa gerçekleştirebilir ve bunları kendisi de adeta imanla yapar, sonra bir yerde şöyle der ki "şüphe etmeyen de bunları yapabilir" (bknz Matta 17: 20) Sürekli bu hava vardır İncillerde ve bizce Hristiyanlığı bozan ana damar da budur. Kuran'da ise Hz İsa bunları Allah'ın izniyle ve Peygamberliğini gösteren bir mucize olarak yaptığını söyler. İmanla yapıldığı, iman edilirse yapılacağı vs yoktur. (bknz Ali İmran 49) İşte Hristiyanlık bu imancılık içerisinde saptıkça sapmıştır. Öte yandan en sonunda rasyonalizme, materyalizme vs savrulmuşlardır. Eski Yunan, felsefe ve maddecilik ile güya hurafe bataklığından kurtulunmuş ama bu defa da materyalizm çölüne batılmıştır. Bu arada da Kuran teğet geçilmiştir. Ve denilebilir ki; işte bu ifrat tefrit bizde de bir ölçüde oldu. Onca menkıbeleri hatırlayalım. Her tür hikaye kolayca yayıldı bir dönem. Sonra da hiçbir şeye inanmaz olundu, batıdan gelen rüzgarlarla. Çünki de delil üzere iman damarı gelişmedi. Yine bunu şuradan anlayalım ki Kuran'ın ana delilleri olan Tevrat ve İncil ve bunların nasıl Kuran'ın delilleri olduğu konusu, daha doğru düzgün gündemimize gelmiş değil. İnşaAllah bu iş biraz hızlanır vesselam.

Hasılı her bakımdan anlaşılıyor ki, günümüzde delil üzere iman işine yüklenmek gerekiyor. Bu ise öncelikle Kuran’ın ana delili olan Tevrat ve İncil’i içericiliği ve ince düzelticiliğinin ortaya konulması ve bu çerçevede bir tarih, aydınlanma, kader algısıyla mümkün. İşi daha iyi gösterme bakımından bir özet geçelim; Tevrat, Kuran'dan Önce 2000, Zebur 1500, İncil 600'lerde geldi. Tevrat-Zebur en azından K.Ö.800'lerde İncil 400'lerde muharrefti. Kuran, nüzulü sırasında kendisini “Tevrat ve İncil’i doğrulayan” olarak ifade etti, Yahudi ve Hristiyanlardan bu bağlamda çok nadir itiraz vaki oldu. Kuran tefsirlerinde ise Tevrat ve İncil değil de Ehli Kitab’tan alınan hikaye ağırlıklı rivayetler (İsrailiyyat) kullanıldı ve düzelticilikten noktasından ziyade ayeti açıklama sadedinde kullanıldı. Tevrat ve İncil’in tefsirlerde direkt kullanımı çok yeni bir durum, ince düzelticilik ise gayet çözümleme gerektiren bir özellikte. Şöyle belirtelim bunu da; Kuran binlerce noktada Tevrat ve İncil’i düzeltiyor ayrıntılarda. Fakat bu derece bir bu işe yöneliş çeşitli açılardan mesele.. Neden şimdi çıktı konusu var en başta. Tefsirimizde bu konuya gayet eğileceğiz; lakin

giriş sadedinde şöyle diyelim; ayette İsa (as) "ihtilafa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak üzere geldim" demektedir (bknz Zuhruf 63) Kuran ise "çoğunu kıssa ediyorum" demekte (bknz Neml 76) Ve bu iki durum da şimdi iyice anlaşılmakta.. Mesela biz ve "dünya" İsa (as)'ın Tevrat'ı düzelticilik misyonundan bihaberiz. Ve bunun üstüne İslam'ın gayet düzelticiliğin geldiğinin.. Algı, hatta iddia, böyle oluşmayınca ise iş çok zorlanmakta.

Öte yandan; ayetlerde "hak, gerçek, Rabbindendir, öyleyse sakın şüphe edenlerden olma" denilir. Bu ifade çeşitli şekillerde çeşitli ayetlerde olmakla birlikte iki ayette ayetin tamamıdır. Bunlar Bakara 147. ve Ali İmran 60. ayetler.. Bilindiği gibi Bakara Suresi Yahudilerden Ali İmran suresi de Hristiyanlardan çokça bahseder ve denilebilir ki Tevrat ve İncil'i onaylar ve düzeltir. Beri yandan bu durum "Gerçek Rabbi'ndendir" noktasında delil niteliğindedir. Bunlar zaten belli, ama ayrıca işaret edildiğini de görüyoruz böylelikle.

Öte yandan; işe yeniliğinden dolayı uzak duranlar var, beri yandan önceki birilerine bağlanmayı iş edenler var, zaten işi saptırma gayretleri çok, yani gayet evham ve kibir alanları var. Bizim yapacağımız ise işte olabildiğince ciddiyeti ve yoğunlaşmayı sağlamaya çalışmak olarak gözüküyor. Çünkü iş yeterine açıktır. Lakin psikolojik olunmazsa.. Bu çerçevede tefsirimizde pek çok yeni karşılaşılacak konu var, özellikle de Tevrat ve İncil'in düzelticiliği noktasında. Bunların çoğu keşiftir, kimisi toparlamadır vs.. Elbet bu konularda araştırmalar az çok var, bunlara gayet baktık, fakat perspektif meselesi de var bu konuda. İn Şae Allah, çalışmalarımız hayra vesile olur.

Rebiülevvel 1436-Muharrem 1444 (2015-2022) Rafet KÜÇÜK

KAYNAKLAR

Yaklaşık olarak yazım tarihi sırasına göre..

Tefsirler

Mukatil bin Süleyman-**Tefsiri Kebir**

İbni Cerir etTaberi-**Camiul Beyan**

İbnül Münzir-**Tefsirul Kuran**

İbni Ebi Hatim-**Tefsirul Kuranil Azim**

Maturidi-**Tevilatul Kuran**

Semerkandi-**Tefsirul Kuran**

Maverdi-**enNüket ve'l Uyûn**

Kirmani-**Garaibut Tefsir ve Acaibut Tevil**

Beğavi**- Meâlimu't-Tenzîl**

Zemahşeri-**Keşşaf**

İbni Atiyye**-elMuharrerül Veciz**

Fahreddin Razi-**Mefatihul Gayb**

Kurtubi-**Camiul Ahkam**

Beydavi**-Envaru't Tenzîl ve Esraru't Te'vil**

İbni Teymiyye (hazırlayan: İyad bin Abdüllatif)-**Şeyhul İslam İbni Teymiyye Tefsiri**

Kaşani-**Tevilat**

Ebu Hayyan**-Bahrul Muhit**

İbni Kesir-**Tefsirul Kuranil Azim**

Burhaneddin Bikai-**Nazmud Dürer**

Suyuti-**edDürrül Mensur**

Ebussuud-**İrşadı Aklı Selim**

Ayıntabi-**Tibyan Tefsiri**

Şevkani**-Fethul Kadir**

Muhammed Abduh, Reşid Rıza-**Menar Tefsiri**

Said Nursi-**İşaratul İcaz**

Mehmed Vehbi**-Hulasatul Beyan**

Elmalılı Hamdi Yazır-**Hak Dini Kuran Dili**

İzzet Derveze- **Tefsirul Hadis**

Seyyid Kutup-**Fi Zilalil Kuran**

Ömer Nasuhi Bilmen-**Kuranı Kerim Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri**

İbni Aşur-**EtTahrir vetTenvir**

Mevdudi-**Tefhimul Kuran**

Süleyman Ateş-**Kuranı Kerim'in Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri**

Hayreddin Karaman, İbrahim Kafi Dönmez, Mustafa Çağrıcı, Sadrettin Gümüş-**Kuran Yolu**

Mealler

Mevlana Muhammed Ali-**Kuranı Kerim Tercüme ve Tefsiri,** *1. baskısı 1917 tarihlidir, bizim dikkate aldığımız 1951 tarihli gözden geçirilmiş baskısıdır. Orijinal adı; The Holy Qur'an with English Translation and Commentary*
İzmirli İsmail Hakkı-**Meani-i Kuran**
Ömer Rıza Doğrul- **Tanrı Buyruğu,** *1934, İstanbul*
Elmalılı Hamdi Yazır**-Kuran Meali** *Meal,* **"***Hak Dini, Kuran Dili" adlı tefsirinin içindedir.*
Muhammed Esed-**Kuran Mesajı** *Orinal adı: The Message of Qur'an*
Muhammed Hamidulah-**Aziz Kuran** *Orijinal adı: Le saint Coran*
Mustafa İslamoğlu-**Hayat Kitabı Kuran**
Mustafa Öztürk-**Kuran Meali**

NOT:

1-Tefsirimizde, söz konusu yazar ve kitaplar, bu tefsir ve mealler bağlamında söz konusu edilmektedir. Ayet numaraları da belli olduğundan tefsirini yaptığımız ayetlerde bu kitapları dipnotta vermedik, ancak başka bir ayetin tefsiri ise alıntı, dipnotta yine sadece yazar ya da kitap adıyla belirttik. Hasılı alıntılarımıza, bu kitaplardan ayet numaraları yoluyla bakılabilir.

2-Meal kısmında belirttiğimiz bazı mealler tefsir statüsünde görülebilir. Bu ayrım kimi kitaplar için itibaridir. Ayrıca, bunlar yoğun olarak baktığımız meallerdir. Bunlardan başka alıntılar yaptığımız diğer mealler yerinde ismen belirtilmiştir.

Diğer Kaynaklar ve literatür

İbni İshak (hazırlayan:Muhammed Hamidullah)-**Siyeri İbni İshak** *Düşün Yayınları 2012*
İbni Hişam-**Sireti İbni Hişam** *Ravza Yayınları, Eylül 2013*
İbn Sad-**Tabakat** http://waqfeya.com/book.php?bid=696
Ali bin Rabben etTaberi-**edDin vedDevle-Hz Muhammed'in Peygamberliğinin Delilleri,** *Ensar 2012*
İbni Kuteybe-**ElMaarif** http://shamela.ws/browse.php/book-12129/
İbni Kuteybe-**Hadis Müdafaası**, *Otto Yayınları, 2017*
İbni Cerir etTaberi-**Milletler ve Hükümdarlar Tarihi** *Meb Yayınları, 1991*
Kadı Abdülcebbar-**Tesbitu Delailin Nübüvve** *Yazma Eserler Kurumu Yayınları*
İbni Hazm-**elFasl** http://waqfeya.com/book.php?bid=9021
Ragıp El-Isfahani-**Tefsire Giriş** *Rağbet Yayınları, 2011*
Ragıp El-Isfahani-**Müfredat** http://waqfeya.com/book.php?bid=9614
Gazali-**İhyau UlumudDin** *Hisar Yayınları, Eylül 2016*
Alauddin elBaci-**Kitabun alatTevrat** http://waqfeya.com/book.php?bid=2297
İbni Teymiyye-**Tefsir Usulü** *Takva Yayınları, 2014*
İbni Teymiyye-**elCevab usSahih** http://waqfeya.com/book.php?bid=601
İbni Kesir**-elBidaye venNihaye** http://waqfeya.com/book.php?bid=11131
İbni Haldun-**Miftahul İber** *Rağbet Yayınları, 2016*
İbni Haldun-**Mukaddime** *Dergah Yayınları, 2017*
Suyuti-**Elİtkan** *Madve Yayınları*
İmam Birgivi-**Tarikatı Muhammediyye**, *Kalem Yayınevi, 2017*
İmamı Rabbani-**Mektubatı Rabbani**, *Beyzade Prodüksiyon*

Hoca Tahsin-**Tarihi Tekvin yahut Hilkat** *Çizgi Kitabevi, Ocak 2011*
Ahmet Midhat Efendi-**Son Peygamber** *Kutup Yıldızı Yayınları, 2007*
Hüseyini Cisri-**Risalei Hamidiyye** *Sufi Kitap, 2008*
Mevlana Şibli Numani-**Son Peygamber** *İz Yayıncılık, 2014*
Abdülehad Davud-**İncil ve Salib** *İnkılab Yayınları, Eylül 1999*
Said Nursi-**Risalei Nur** http://www.erisale.com/
Mahmûd Abdurrahîm Sâfî- **elCedvelu fîİrâbil Kur'ânil Kerîm**
http://waqfeya.com/book.php?bid=2797
Muhammed Hamidullah-**İslam Peygamberi** *İmaj, İç ve dış ticaret 2003*
Baki Adam-**Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat** *Pınar yayınları, 2015*
Mehmet Paçacı-**Kutsal Kitaplarda Ölüm Ötesi** *Ankara Okulu Yayınları 2001*
Ekrem Sarıkçıoğlu-**Diğer İnciller** *Fakülte Kitabevi 2016*
İsmail Taşpınar-**Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilikte Ahiret İnancı**,*MÜİF Vakfı Yayınları, 2015*
Necdet Çağıl, **Kitabı Mukaddes'in Neyi Tahrif Edildi?** *Beyan Yayınları, 2016*
Nuh Arslantaş**-Hz Muhammed Döneminde Yahudiler** *Kuramer, 2016*

İnternet Kaynakları

http://www.kuranmeali.com http://library.islamweb.net http://waqfeya.com
http://shamela.ws/ http://library.tafsir.net/ https://archive.org http://www.hikem.net
http://www.islamansiklopedisi.info http://www.nquran.com
http://www.suleymaniyevakfimeali.com http://kutsalkitap.info http://kutsal-kitap.net
http://gnosis.org http://biblehub.com http://halakhah.com/tcontents.html
http://www.jewishencyclopedia.com https://www.sefaria.org/ https://tr.wikipedia.org
http://www.barnabas-incili.com/ http://www.tercumanihakikat.com/

NOT: Hadisler ve Kitabı Mukaddes metinleri internet kaynaklarından alınmıştır. Yerine göre bazı metinler orjinallerinden özel olarak tercüme edilmiştir. Kaynak belirtirken Kütübü Sitte müelliflerinin kitab isimleri verilmemiş, sadece yazar adı ve bölüm verilmiştir. İnternet üzerinde bulunabilen, makale ve tez nevinden alıntı yaptığımız kaynaklar da yerinde, dipnotlarda, yazı başlığı önde, yazar adı sonda olarak belirtilmiştir.

Ayrıca Ömer Hayran, İbrahim Demirkan ve Muhammed Mizyed'e çeşitli yardımlarından dolayı teşekkürler..

FATİHA SURESİ

Çok acıyan, Pek acıyan Allah'ın adıyla.. [1]

Övgü-şükür (akıllı) alemlerin rabbi Allah'adır. [2]

Çok acıyan'a, Pek acıyan'a.. [3]

Din gününün sahibine/kralına.. [4]

Yalnız Sana ibadet ederiz ve Senden yardım dileriz sadece! [5]

Bizi, dosdoğru/dimdik yola yönelt [6]

Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna..

kızılmayanların ne de sapanların.. [7]

FATİHA SURESİ HAKKINDA:

Fatiha, açılış demektir. Hadiste "Allah, ne Tevrat'ta ne İncil'de Fatiha sûresi de denilen Ümmül Kur'ân gibi bir sûre indirmemiştir. O Seb-ul Mesanî'dir…" [1] denilir. Başka bir hadiste ise "Yahudiler, Allah'ın gazablandığı kimselerdir, Hıristiyanlar da sapanlardır" denilmiştir.[2] Şu halde kendilerine nimet verilenler de "kendilerine vahiy verilenler" olmakta. Burada Kur'an'ın tarihi bir zemin üzerine oturduğu vurgusu dikkat çekmekte.

Ayrıca "Biz sana tekrarlananlardan yediyi ve büyük Kur'an'ı verdik" [Hicr 87] ayetinde geçen yedi, Fatiha olarak tefsir edilmiştir. Şu halde Fatiha ve Kur'an şeklinde bir ayrım yapılmaktadır ki, Fatiha'ya büyük bir dikkat çekmedir bu. Burada mesani kelimesine genellikle "tekrar edilen" anlamı

---

1 *Tirmizi-Tefsirul Kur'an 15*

2 *Müslim-Salat 27*

verilmiştir, “tekrar edilenlerden yedi” ise Fatiha olmaktadır. Şu halde Fatiha yedi ayettir.

Lakin bu yediye besmele dahil midir değil midir? Hanefi mezhebine göre sure başlarındaki besmeleler sureden ayrı ayetlerdir, Fatiha’da 7. ayet “ğayrilmağdubi aleyhim” diye başlayan kısımdır. Şafii mezhebine göre bütün sure başlarındaki besmeleler sureye dahildir, 1. ayettirler, Maliki mezhebine göre ise sure başlarındaki besmeleler ayet değildir. Eldeki mushaflardaki yaygın kıraat ise besmeleyi Fatiha’nın ilk ayeti sayar, diğer besmeleleri ayrı ayet sayar.

Bir diğer Fatiha üzerindeki tartışma namaz konusundadır. Hanefiler namazda Fatiha’yı imam sessiz bile okuyorsa okumazlar, Şafiler ise sesli bile okuyorsa peşinden bir daha okurlar. Mesele imamın okuyuşu cemaat için geçerli midir, değil midir meselesine boğulmuştur, halbuki akli olan cemaatin işitmesi meselesidir. Ayette; “Kur’an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin” [Araf 204] denilmekte. İşittiğin zaman ise okumuş da oluyorsun. Diğerinde ise ne duyma ne okuma var. Burada “imam sesli okuyorsa cemaat okumamalı ama sessiz okuyorsa okumalı” mantığı gayet makul. Elbette “ibadette akıl mı yürüteceğiz” denilebilir, fakat yürütme ihtimali varsa?. Mesela İmam Malik’in okuyuş hakkındaki görüşü belirttiğimiz gibidir ve aklilik, farkındalık günümüzde arttırılması gereken bir şey. Bilgilere ulaşma güçlüğü olan bir devirde yaşamıyoruz.

Bir de her duadan sonra El-Fatiha denilmesi ve okunması adeti vardır ki, Peygamberimizden gelen böyle bir rivayet yoktur. Bunu farzmışcasına sürekli yapmamalıdır. Din bizi otomatik hareket etmeye değil, bilinçli hareket etmeye çağırır. Denilebilir ki böyle alışılmış, şimdi otomatik çözülürse namaz dahi gider. Zaten en başta iman delille imana dönmek durumunda, asıl o konuya eğileceğiz inşaAllah, bu tek tek durumları da bütünlük babından dile getiriyoruz.

Surenin Mekki olduğu hakında ağırlıklı görüş var. Bazıları ilk nazil olan sure olduğunu söylese de bize göre ilk nazil olan tam suredir.

***1a:** Arapça’da فعلان –Fü’lan ve فعيل –Faiyl vezinleri mübalağa içindir. فعلان çokluk, فعيل ise yoğunlaşmada çokluk anlamı verir. Biz فعلان veznindeki kelimeleri önüne “çok” getirerek, فعيل veznindeki kelimeleri ise önüne “pek” getirerek tercüme ettik. Rahman ve Rahim=Çok merhamet eden, Pek merhamet eden gibi.

İnsanlarda “esirgeyen ve bağışlayan” diye bir tercüme hakim.[3] Bu ise sanki iki ayrı kelime varmış gibi bir izlenim oluşturuyor ve bizce yanlış. Çünkü aynı kelimenin iki farklı kalıpta peş peşe gelmesindeki vurguyu ve merağı öldürüyor. “Çok acıyan, Pek acıyan” ifadesi, bütün bir hayatın anlamını ve sırrını ifade etmektedir çünkü. Eğer “neden Çok acıyan ve Pek acıyan dedi?” diye düşünürseniz örneğin... Bu manada, aynı kelime olduğunun görülmesi önemli.

Mesela Hamidullah’ın Kur'an mealinde de Besmelenin olmasa bile 3. ayetin “Çok Merhametli, Hep Merhametli” şeklinde, aynı kelime olduğu vurgulanarak çevirdiğini gördüm, fakat genelde böyle değil çeviriler. Hatta bu Rahman ve Rahim kelimeleri genelde çevrilmiyor, çevrildiğinde de “iyiliği sonsuz, ikramı bol” tarzında, vurguyu zayıflatacak, aynı kelime olduğunu hissettirmeyecek şekilde çeviriliyor. Bu ise düşündürme noktasındaki o hassas düzeneği bozuyor bizce. Çünkü, “Çok acıyan, Pek acıyan” denildiğinde ya da Fransızcası neyse, Almancası neyse, böyle çevrildiğinde bir “neden öyle dedi” boyutu açılır.

Ve düşünürsek; Allah çok acımıştır insana, rahmeti her şeyi sarmıştır, kolaylık, kolaylık, kolaylık vardır yaşamak için. Vücudun otomatik işleyişi, nefes alıp verme, gecesi gündüzü, bulutların toprağa su taşıması, ağaçların oksijen üretmesi, dişisiyle erkeğiyle herşeyin üremesi, bin bir sistem vardır insan için. Öyle ki, acıkmaktadır kişi karnını doyurmaktadır, susamaktadır su içmekte, tuvaleti gelmektedir tuvalete gitmekte, kolaylıkla konuşmakta, elini kolunu oynatmakta, görmekte, işitmekte. Hatta bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *“Gerçek şu ki, her insanın vücudunda üç yüz altmış eklem bulunmaktadır. Kim bu eklem sayısı kadar Allahü Ekber, elhamdülillah, lâ ilâhe illallah der, Allah’tan bağışlanma diler, insanların yolu üzerinden taş, diken veya kemik gibi şeyleri kaldırır, iyiliği emreder veya kötülükten sakındırırsa, o günü kendisini cehennemden uzaklaştırmış olarak geçirir.”* [Müslim, Zekât 54] [4] Dikkat edilirse bu hadiste, organlar değil, kemik değil, et değil, deri değil, eklem mevzu bahis edilmektedir. Çünkü bu da bir başka olmazsa olmazdır. Eklemler olmasaydı kemiklerin sürtünmesinden dolayı acı çekerek hareket edebilirdik. Adeta, varın gerisini siz düşünün

---

3 *Gördüğümüz kadarıyla bu tercüme İzmirli İsmail Hakkı’da var ilk olarak. Besmeleyi şöyle tercüme etmiş; “Esirgeyen, acıyan Tanrı adı ile.”*

4 *Bilim adamlarınca eklem sayısı “300’ün üzerinde” şeklinde telaffuz edilmektedir, kafadaki eklem sayısı bakış açısına göre farklıdır. Yani 360 rakamı yanlışlanamamaktadır.*

denilmektedir. Dolayısıyla neden bir de "Pek acıyan" denildiğini anlıyoruz bu gibi şeylerle. İlk görünen nimetlerin dışında daha hassas nimetler vardır; "çok acıyan, pek acıyan" denildiği zaman peş peşe, buradaki vurgu, onları da düşündürmektedir.

Yine denilebilir ki; aşan konular Rahim sıfatı kapsamındadır; göz vermiştir ama bir de gözün tehlike anında kırpışması vardır, mide vermiştir ama bir de karnın acıkması-doyması vardır, zararlı maddenin kusulması vardır, güneş vardır ama bir de güneşin zararlı ışınlarından koruyan tabaka vardır, bulutlar su taşır ama bir de tuzlu su (denizdeki su tuzludur) taşımaması vardır. Buna göre Rahman sıfatı acımada çokluk, genişlik, genellik, Rahim ise özel bir yoğunlaşma ve daha ince konular oluyor. Mesela ayette denilmiştir ki;

Görmediniz mi ki, Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin hizmetinize vermiş, gizli ve açık şekildeki nimetlerini üzerinize yaymıştır. Bununla beraber insanlar içinde kimi de var ki, ne bir ilme, ne bir yol göstericiye ve ne aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele ediyor. [Lokman 20][5]

Veyahut kişiye özel durumlar söz konusudur, yol göstermek için kitap göndermiştir, elçiler göndermiştir ama bir de nedense engeller kişiyi terbiye eder, bazen istediklerinin kolay olmaması düşündürür ya da rüyalar yol gösterir, bir olay yol gösterir, bir tevafuk fark ettirir. İşte bunlar da Rahim sıfatı kapsamında görülebilir.

Kimisi de demiştir ki Rahman bu dünyada acıyan demektir, Rahim öbür dünyada Müslümanlara pek acıyacak demektir. Bu da bir başka boyut. Fakat sadece buna indirgememelidir manayı. Mesela Rahman Suresi'nde bu dünyadaki nimetler ve öbür dünyadaki nimetler Rahman başlığı altında geçmektedir. Bu ise bu dünya-öbür dünya ayrımından ziyade genel nimetler, lütuflar ve çok özel nimetler ayrımının daha doğru olduğunu göstermekte. Ya da Rahim'in acıma manası var, öbür dünyada bu acıma akabinde rahmetlere nail olunacak.. Ama o rahmetleri de yine Rahman verecek..

Bu çerçevede, Rahim adında affedicilik boyutunu öndedir, Rahman adında ise lütuf denilebilir. Antiparantez; denilebilir ki, peki o zaman neden

---

[5] *Buradaki açık ve gizli tabirleri Rahman ve Rahim'e işaret ediyor gibidir.*

“Çok bağışlayan, Pek bağışlayan” diye çevirmedik Besmeleyi? Çünkü Türkçedeki bağışlama kelimesi de böyledir, bir yönüyle affetmeyi, bir yönüyle lütfu vurgular. Fakat şöyle bir incelik var ki, bağışlama “karşılıksız bağışlama” anlamında kullanılıyor Türkçe’de, bu ise işi biraz bozucu bir mana. Çünkü bu isimler, şükre kapı açmak için zikrediliyor, bu mana ise öyle değil. Bir de rahim kelimesi, direkt “suçun bağışlanması” anlamına gelmiyor Arapça’da, ğafur ve afüvv kelimeleri o anlamdadır. “Suça bağlı olmayan bir merhamet” anlamında rahim kelimesi kullanılır yani. Ama dipnotta bunlar belirtilmek kaydıyla Türkçeye en edebi çeviri “çok bağışlayan, pek bağışlayan” şeklinde olabilir.

“Okuma” Konusu

Bütün bu vurguların ve ayrıntıların önemine gelirsek; düşünelim ki, insandan istenen hamd ve kulluktur. *“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım”* [Zariyat 56] buyurulmuştur. *“Yaratan Rabbi'nin adıyla oku”* [Alak 1] denilmektedir ilk ayette. Bütün bilgiler Rahman ve Rahim olan Allah’a çıkmaktadır ve hamde çıkmalıdır. Hem şu dizayn dahi bütün işin bu olduğunu adeta göstermektedir.

بِسْمِ اللهِّ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (١) الْحَمْدُ للهِّ رَبِّ الْعَالَمِينَ (٢) الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (٣)[6]

Yine mesela Kuran’da maddi ayetler hakkında da okuma (tilavet) ifadesi kullanılmaktadır. Şöyle ki:

Şüphesiz ki, göklerde ve yerde inananlar için nice ayetler vardır.

Sizin yaratılışınızda ve türetip yaydığı canlılarda kesin olarak inanan bir kavim için ayetler vardır.

Gece ile gündüzün değişimde, Allah’ın gökten rızık indirip ölümünden sonra yeryüzünü diriltmesinde ve rüzgarları evirip çevirmesinde aklını kullanan bir kavim için ayetler vardır.

[6] *Beri yandan, burada ikinci Rahman ve Rahim vurgusunun öbür dünyaya yönelik olduğu düşünülebilir. Hamd yerine gelirse o olacak..*

İşte bunlar Allah'ın ayetleridir ki onları sana hak olarak okuyoruz. Öyleyse Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar? [Casiye 3-6] [7]

Razi, Casiye 6'nın tefsirinde şöyle der:

Bil ki pek çok fukahâ şöyle demişlerdir: "Kur'ân'da, kelamcıiarın bahsettiği ilimler yoktur. Aksine Kur'ân'da, ahkâm ve fıkıhla ilgili şeyler vardır." Bu, büyük bir gaflettir. Çünkü Kur'ân'da, sadece ahkâmlardan bahseden uzun bir sûre yoktur ama özellikle Mekkî sûreler başta olmak üzere, içerisinde tevhidin, nübüvvetin, öldükten sonra dirilişin ve Kıyametin delillerinin yer aldığı pek çok sûre vardır. Bütün bunlar, akaidin (kelâmın) konularındandır. Düşünüp inceleyen her insan, akaid (usûl) alimlerinin meşgul oldukları ilmin, Kur'ân-ı Kerîm'in mücmel (özet) olarak ihtiva ettiği ilmin tafsil edilmiş şeklinden başka bir şey olmadığını anlarlar. Daha sonra Cenâb-ı Hak, "işte bunlar, Allah'ın ayetleridir ki, sana bunları gerçeğe mutabık olarak okuyoruz" buyurmuştur. Buradaki "hak" ile, bu ayetlerin doğruluğunun aklen malum oluşu kastedilmiştir. Bu böyledir, çünkü bu ayetlerin doğru olduklarının bilinmesi, ya naklen, ya aklen olabilir. Birincisi söz konusu olamaz. Çünkü naklî delillerin doğruluğu, hakîm, kadir ve âlim bir ilahın olduğunu bilmeye, nübüvvet müessesesini tanımaya ve mucizelerin o nübüvvetin doğruluğuna nasıl delâlet ettiklerini anlamaya dayanır. Binâenaleyh bu itikadı hususları, naklî delillerle isbata kalkışırsak, devr-i fasit (kısır döngü) gerekir. Bu ise bâtıldır. Bu bâtıl olunca, bu delillerin hakikati bilmenin, ancak sırf akıl ile, aklî delillerle olacağı anlaşılır. Durum böyle olunca da, Hak Teâlâ'nın, "İşte bunlar, Allah'ın ayetleridir ki, sana bunları hak olarak okuyoruz" ifadesi, akâid ilmine ve aklî izahlara teşvik eden, en büyük delillerden biri olmuş olur. Daha sonra Allah Teâlâ, "Onlar, Allah'ın ayetlerinden sonra artık hangi söze inanırlar?" buyurmuştur. Bu, "Kim bu ayetlerden istifade etmezse, artık bundan sonra onun istifade edebileceği hiçbirşey yoktur" demektir. Cenâb-ı Allah, bu beyanla taklîdî imanın yeterli olacağını iddia edenlerin görüşünün yanlışlığını bildirmiş ve mükellefe, Allah'ın dininin delillerini düşünmesinin vâcib olduğunu beyân etmiştir. Ayetteki fiil, ile "inanırsınız" şeklinde de okunmuştur. Ebû Ubeyde, yâ'lı okunuşu tercih ederek şöyle der: "Ayetteki bu ifadeden önce ve (inanan, akleden kavim için) ifadeleri geçmiştir. Bu fiiller gâib sîgası olduklarına göre, buradaki fiilin de gâib sîgasiyla olması gerekir." Eğer, "Bu ifadeden önce muhatab sîgası olan, "Allah'ın sizi yaratmasında..." ifadesi de vardır?.." denilirse, biz deriz ki: Bahsettiğimiz gâib sığalar, ihtilaf edilen bu

[7] *"Allah'ın ayetleridir" ifadesinin Kuran'a da tabiat ayetlerine de gidebileceği söylenmiştir. (bknz İbni Atiyye, İbni Aşur, Elmalılı vb)*

fiile daha yakındır. Daha yakın oluş ise, tercih sebebidir. Bu ifadeyi muhatab sigasıyla okuma durumunda şu izah yapılır: "Bunun başına bir kelimesi takdir edilir ve "Onlara de ki "bundan sonra artık hangi söze inanacaksınız?" manasında olur."

Nelere Hamdedilecek Mevzusu

Ayette denilir ki; *"Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve ışığı vareden Allah'adır. Sonra örtenler/inkar edenler, Rablerine eş tutuyorlar."* [Enam 1]

Küfür kelimesi, nankörlük, örtme gibi anlamlara geliyor ve elbette inkar anlamına. Ve ayette "inkar edenler"in Rablerine eş tuttuğu belirtiliyor. Bu eş koşma, çeşitli şeyler olabilir. Putlar, hevalar, hatta belki de tabiat. Çünkü tabiatın kendi kendisine oluşup geliştiği anlayışı da var. Beri yandan ise en çok görülen mesele "bir yaratıcının varlığını kabul ama vahyi red"tir. Dolayısıyla burada ayetin başındaki vurgunun önemi ortaya çıkıyor; hamd. İşte bu hamd eksikliğinden bir şeylerin kaynaklandığı anlaşılıyor temelde.

Peki hamd nedir? Razi, ayetin tefsirinde der ki "Medh, hamd ve şükür farklıdır. Medh cansız varlığa da olur, hamd faile olur, şükür ise sadece kendine gelen nimete olur"

İkincisi nelere hamd edileceği mevzusu var. Elmalılı ayetin tefsirinde der ki; *"Kur'ân'da beş sûrenin başında hamd geçmektedir. Birinci olarak Fâtiha'da "Hamd âlemlerin Rabb'i olan Allah'a mahsustur." İkincisi bu sûrede "Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve nuru var eden Allah'a mahsustur." Üçüncüsü Kehf sûresinde "Hamd, kuluna Kitab indiren Allah'a mahsustur". Dördüncüsü Sebe sûresinde "Hamd, göklerde ve yerde bulunanların hepsi kendisinin olan Allah'a mahsustur". Beşincisi Fâtır sûresinde "Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri elçiler yapan Allah'a mahsustur" buyurulmuştur ki hepsi Fâtiha'daki "hamd, âlemlerin Rabb'i olan Allah'a mahsustur." hamdiyle âlemlerde ilâhî mülkiyetin çeşitleri ile açıklama ve izahıdır."* Burada dikkat edilirse kainat ve Kitab üzerinde durulmakta.

Ayrıca, bu Enam 1. ayette geçen karanlıklar ve nur ifadesi, Kuran'da "sapkınlıklar ve hakikat" anlamında da kullanılır. Kimi müfessirler "karanlıklar ve nur" ifadesinin Enam 1. ayette de bu anlamda olduğunu söylemiştir. Kimileri ise iki anlamın da olduğunu söyler. Bunu destekleyen

bir ipucu da şudur ki; nur ifadesi, ceale fiili ile birlikte iki anlamda da kullanılmakta Kuran'da. [8] Yani hem "maddi nur yaptı", hem "manevi nur kıldı" anlamı ceale fiiliyle ifade edilmekte. Bu ayette de ceale fiili kullanılmıştır. Dolayısıyla iki anlamın kastedildiği açık gibi...[9] Zaten surelerin başında geçen "hamdedilecek şeyler"e bakıldığında orada da bunu görüyoruz; Kainat ve Kitab. Kitab'ın açıklayıcılık boyutu olduğundan o daha kritik, lakin maddi alemi de bir görmeli konusu var. Çünkü insanlarda sahiplik, ele geçirme duyguları çok fazla ve bu bir kırılmalı. Şu tablo ara sıra bir göze gelmeli hasıl.

Bu arada şunu hatırlatalım ki; kainat keşfedildi ve evrenin temelde üç ana unsurdan oluştuğu görüldü. Bunlar karanlık enerji, karanlık madde ve normal maddedir. Ayette de göklerin ve yerin yaratılması, karanlıkların ve ışığın var edilmesi olarak geçiyor. Yani tam da karanlıklar ifadesiyle çoğul şekilde ifade ediliyor adeta alem. Bu da Yaratan'ın altını çizen bir incelik.

8 *bknz Enam 122, Nuh 16*
9 *bknz Menar, Enam 1 tefsiri*

Öte yandan tevhid hususunda şu kudsi hadis de hatırlatıcı: *Ey kullarım! Şüphesiz ben zulmü kendime haram kıldım. Ve onu sizin aranızda da haram kıldım; o halde birbirinize zulmetmeyin. Ey kullarım! Benim doğru yola ulaştırdıklarım dışında hepiniz sapmışlıktasınız; o halde benden hidayet isteyin ki sizi hidayete erdireyim. Ey kullarım! Benim yedirdiklerimin dışında hepiniz açsınız; o halde benden size yedirmemi isteyin ki size yedireyim. Ey kullarım! Benim giydirdiklerim dışında hepiniz çıplaksınız; o halde benden size giydirmemi isteyin ki size giydireyim. Ey kullarım! Şüphesiz siz gece-gündüz hata/günah işliyorsunuz, ben ise hepinizi bağışlarım; o halde sizi bağışlamamı talep edin ki sizi bağışlayayım. Ey kullarım! Şu bir gerçektir ki, siz asla bana ne zarar verebilirsiniz ne de yarar verebilirsiniz."*

Ey kullarım! Eğer öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz, sizden en takva sahibi (Allah'ın emir ve yasaklarıma karşı en saygılı) bir adamın kalbi üzere olsalar, (bu tutumları) benim mülküme hiçbir şey katmaz/arttırmaz. Ey kullarım! Eğer öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz sizden en fasık bir adamın kalbi üzere olsalar, (bu tutumları) benim mülkümden hiçbir şey eksiltmez.

Ey kullarım! Eğer öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz aynı yerde durup benden isteseler, herkese istediğini veririm ve bu benim katımdakini noksanlaştırmaz; ancak iğnenin denize daldırıldığı zaman denizden noksanlaştırdığı kadardır. Ey kullarım! Bunlar ancak sizin amellerinizdir, ben onları yazıyorum, sonra size tam karşılığını vereceğim, kim bir hayır bulursa Allah'a hamdetsin, kim bundan başka bir şey bulursa, nefsinden başkasını kınamasın." (Müslim, Bir, 55)

Kitab'ın açıklayıcılığı

Kainat da Allah'ın Kitabıdır deniliyor. Şunu farkedelim ki; bigbang yeni keşfedildi ve kainatın bir başlangıcı -ve sonu da görülüyor nitekim- olduğu anlaşıldı. Ayrıca cehennemi çağrıştırır devasa ateşler görülüyor kainatta. Bunlar bir kainatın konuşmaları tabiri caizse.. Fakat bütün bunlar Kitab'ın açıklayıcılığı ve üstlüğüyle netleşir. Çünkü milyarlarca yıl sonra olacak, önce oldu vs şeklinde görülmekte bunlar. Buradaki sonsuz derecedeki zamanlar, uzun sebeplilikler zinciri, evrenin dünya merkezli olmaması, aşırı büyüklükler, sistemlerin karmaşık yapıları, tesadüflük algısı oluşturuyor,

gaybtan uzaklaştırıyor, maddi sebepliliği mutlaklaştırıyor. Hasılı, Kitab'ın açıklayıcılığı ve üstlüğü önemli. Bu da Kitab'ın, Tevrat ve İncil'i içericilik ve düzelticiliği gibi delillerinin görülmesiyle bir yerleşmeli önce. Küt diye salt kainat masasına oturulmamalıdır yani. Hatta denilebilir ki; bu, ondan kaçanların işidir ve ilahi irade ondan böyle yapmıştır. Okuma, otoritenin seçimi ile bağlı çünkü.

İşte bütün bu çerçevede şuna dikkat ki, böylesine yaratılışın başından bahsedilirken hakikat anlamına da gelebilecek şekilde nur ve sapkınlık anlamına gelebilecek şekilde karanlıklar kelimesi kullanılmış Enam 1. ayette.. Çünkü de birileri "hakikate yöneliyorum" havasında formülleri çözerek herşeyi ele geçirme derdinde olabilir aslında vs. Öte yandan, Kitab'ın otoritesi konusundan uzak kaçılması da bu işleri kolaylaştırmış. Ayette şöyle denilir: *"ElifLamRa Ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra (ayetleri) açıklanmış, hikmet sahibi ve pek haberdar katından bir kitaptır. Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye.." (Hud 1,2)* Buradaki "ayetleri/delilleri sağlamlaştırılmış" ifadesi, Kitab'ın delilleri konusuna önce iyi dikkat vurgusu olsa gerektir. O da Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği ve düzelticiliği konuları. Fakat dön dolaş bundan bir kaçış şeklinde gidiyor tarih. Ve öyle gittikçe de iyiye gitmiyor.

*1b: Besmele ve ilk emir Mevzusu

Tevrat-Yasanın Tekrarı 18:18-19 şöyledir. *"Onlara kardeşlerinin ortasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek. Adıma/adımla (Yani "Bi ismi" İbranicede aynı Arapçadaki gibi bu ifade) konuşan peygamberin ilettiği sözleri dinlemeyeni Ben cezalandıracağım"*

Yoel 2: 32'nin başı ise şöyledir: wəhāyāh kōl ăšer yiqrā bəšêm Yahweh

Bu ise şu anlama gelebilmektedir: "Rabbin adıyla okuyan herkes kurtulacak."[10]

---

[10] *İkra kelimesi İbranice'de çağırmak, dua etmek, ilan etmek, okumak anlamına gelmekte. Bu kısım "Rabbin adıyla çağıran/yakaran herkes kurtulacak" diye çevrilmiştir. Burası kıyamet öncesi ya da sonrası bir durumdan bahsetmektedir. (bknz Yoel 2: 30-32, Bakara not 284-286) Yine şöyle denilmektedir:"Yüceliğim için yaratıp biçim verdiğim herkesi, adımla çağıran/okuyan, evet oluşturduğum herkesi getirin diyeceğim" [Yeşaya 43: 7]*

Bilindiği gibi Kur'an'ın ilk nazil olan ayeti "Yaratan Rabbi'nin adıyla oku" dur ve besmele de mushafın ilk ayetidir, bu emrin yerine getirilmesi gibi durmaktadır. "Rahman Rahim Allah'ın adıyla (okuyorum)" denilmektedir adeta Besmeleyle. Ve tam inen ilk sure ve ilk ayeti besmele olan tek sure Fatiha'dır, iniş sırasına göre 5. sıradadır. Büyük ihtimalle ilk Besmele burada nazil olmuş ve surelerin başında olacağına işaret olmuş olabilir. Çünkü sureden ayrı olarak değil, direkt surenin 1. ayeti olarak sadece Fatiha'dadır Besmele.

Ayrıca *"öyleyse Kur'an okuduğun zaman taşlanmış şeytandan Allah'a sığın"* [Nahl 98] ayeti de dolayısıyla herhangi bir okumaya euzu besmele ile başlanır ve böylece her okuyuşta Tevratta da vurgulanan "benim adımla konuşacak" ifadesi yerine gelir.

Elmalılı şöyle demiştir: *Tevrat'a göre; Musa'ya benzeyen ve kitabı hep bismillah ile başlayan o peygamberin Hz. İsa olmadığı aşikardır.*[11] Çünkü Hristiyanlar "bu müjdelenen peygamber İsa'dır" diyorlar.

Saniyen; Varaka bin Nevfel, İncil'i ve Tevrat'ı bilen birisiydi. Peygamberimize ilk vahiy geldiğinde Peygamber korkmuş ve eşi Hatice onu amcasının oğlu olan Varaka'ya götürmüştü. Varaka olanları dinledikten sonra hemen "bu Musa'ya gelen namustur" demiştir.[12] Peki nasıl bu kadar çabuk bu tespitte bulunabilmiştir? Daha gelen kişi bile böyle bir şey demiyorken?. Açıkçası bu tarz şeyler çok kolay geçilmektedir ve çeşitli abartılara uygun bir zemin oluşmakta. Çünkü ilim üzere gidebilecekken gidilmemekte. Burada Varaka, nasıl hemen bildi? Elcevab: çünkü ilk vahiy Musa'nın müjdelediği "adımla konuşacak" ifadesinin tam karşılığıyla başlamakta. Hem Musa da Tevrat'ı dağda almıştı. Bir de Paran işi vardır.[13] İşte bu çok muhtemel zihni çerçeve içerisinde konuşmuş olmalıdır Varaka. Fakat rivayetlerde sadece onun ne dediği vardır, bu belirttiğimiz şeylerin, bırakın Varakayı, normal delil olarak vurgulanması bile çok beklemiştir. Varaka'nın böyle düşünmüş olabileceği tespitini zaten bir yerde görmedim.

Hasılı ilk emrin yerine getirilmesi denilebilir Besmeleye..

---

[11] *Elmalılı-Bakara 133 tefsiri*
[12] *bknz Buhari-Vahiy 1*
[13] *bknz Bakara not 125 b*

Hannun ve Rahum meselesi

Tevratta "hannun ve rahum" ifadesi gayet geçer. Bu ifade "Lütfeden, acıyan" demektir, besmeledeki isimleri çağrıştırmaktadır. Buna göre Hannun, Rahman'a karşılık gelmektedir. Bir de dikkat çeken Zebur'un ortasına kadarki kitaplarda "Rahum ve Hannun" diye geçmekteyken Zebur'un ortasından sonra "Hannun ve Rahum" diye geçmekte.[14] Yani tam Kuran'daki şekle dönmekte iş. Hem Süleyman (as)'ın mektubuna "Rahman Rahim Allah'ın adıyla." şeklinde başladığı bildirilmekte ayette.[15] Bu dizayn da buna tam uygun..

Başa dönersek; Musa (as)'ın Tur dağına ikinci çıkışında şöyle bir sahne geçer Kur'an'da: *"Bize hem bu dünyada hem de âhirette iyilik yaz. Çünkü biz Sana döndük." Buyurdu ki; "Ben kimi dilersem onu azabıma uğratırım. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Onu sakınanlara, zekâtı verenlere, bir de âyetlerimize iman edenlere, İşte onlara yazacağım."* [Araf 156]

Kimi tefsirlerde; *"Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Onu sakınanlara, zekâtı verenlere, bir de âyetlerimize iman edenlere, İşte onlara yazacağım."* kısmı Rahman ve Rahim'in açılımı olarak düşünülmüştür.[16]

İşte Tevrat'ta da bu ikinci dağa çıkıştan önce şöyle denilir. (*Rabb) dedi ki, "Bütün iyiliğimi önünden geçireceğim. Rabbin adını/adıyla senin önünde ilan edeceğim (ikra fiiliyle) Lütfetmek istediğim kişiye lütfedecek, acımak istediğim kişiye acıyacağım.* [Çıkış 33: 19][17]

Dağda ise şöyle geçer: [18] *Rabb, onun (Musa'nın) önünden geçti ve şöyle ilan etti (ikra fiiliyle): Rabb.. Rabb* [19] *acıyan, lütfeden, tez öfkelenmeyen, sevgisi engin ve sadık tanrı. Binlercesine sevgi gösterir, suçlarını, başkaldırılarını, günahlarını bağışlarım. Hiçbir suçu cezasız bırakmam. Babaların işlediği günahın hesabını oğullarından, torunlarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım."* [Çıkış 34:6-7]

Çıkış 34: 6'daki kısım; "El Rahum ve Hannun" şeklinde geçmektedir İbranicede. Arapça çevirilerde رحيم رؤوف diye çevrilmekte burası.

---

14 *bknz Mezmurlar 11: 4*

15 *bknz Neml 30*

16 *Kur'an Yolu-Araf 156 tefsiri*

17 *Buralarda lutfetmek derken hannun, acımak derken rahum fiili kullanılmakta.*

18 *Kur'an'daki anlatımın aksine, Tevrat'ta, bu, dağa ikinci çıkışta da tek başına çıkar Musa (as)*

19 *Buradaki Rabb kelimeleri metinde Yahve olarak geçmekte.*

Antiparantez, buralarda ikra fiiliyle önce “ilan edeceğim” demesi ve Besmeleyi içeren ifadelerle ilan etmesi, Kur'an’ın da “Yaratan Rabbi'nin adıyla oku” diye başlaması ve sonra Fatihanın Besmeleyle başlaması önemli.

Öte yandan, denilebilir ki; Kur'an’da İbraniceden Arapçaya çevirilerde geçen رؤوف رحيم kullanımı da var. Bu kullanım genel olarak bağışlayıcılık vurgusu içerir. Şöyle ki; *Görmedin mi, Allah, yerdeki eşyayı ve emri uyarınca denizde yüzen gemileri sizin hizmetinize verdi. Göğü de, kendi izni olmadıkça yer üzerine düşmekten korur. Çünkü Allah, insanlara çok şefkatli, pek acıyandır.* [Hacc 65]

Yine bir ayette Peygamberimiz için de bu isimler kullanılır. *O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.* [Tevbe 128] Tanah metninde de Hannun ve Rahum’un bir yerdeki kullanımı tartışmalıdır, insan için mi diye.[20] Lakin Hannun da lutfeden anlamı önde, Rauf’a uymaz.

Saniyen, Hannun kelimesinin kökü Arapçada da vardır. Bu kökten bir kelime Kur'an’da bir yerde geçer. O da Yahya (as) ile ilgili وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا *Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı ve temizlik de (verdik). O, çok sakınan bir kimse idi.* [Meryem 13] ayetidir. Bu ayette bahsi geçen Yahya ise İbranicede; Yhovah chanan kelimelerinin birleşiminden geliyor, bu da “Rab lutfedendir” demek. Tam da Yahya ile ilgili bir yerde mucizemsi şekilde kullanılıyor bu kelime dikkat edilirse ve bu kelimenin Kuran’da tek geçtiği yer burası.

Öte yandan, denilebilir ki, hannun kelimesi Arapçada da var, Kur'an’da bir defa da olsa kullanılıyor. Ve Hannan adı az da olsa kimi hadislerde geçmekte. O zaman “Hannun, Rahman olamaz, Hannun Hannun olmalıydı”

Yine denilebilir ki, Targumlarda[21] ve Yahudi literatüründe Rahum kelimesi Rahmana diye çevrilmiştir.[22] İsrailoğullarının Rahman adını bildiği ve sevdiği hakkında rivayetler vardır, bu yüzden Rahman suresini sevdikleri. O zaman Rahum, Rahman mı demeliyiz?

---

[20] *bknz Zebur 112: 4*

[21] *Targum, Tevrat’ın tefsirle karışık Aramice çevirisidir. Bir zamanlar Yahudilerin ana dili Aramiceye dönmüştü.*

[22] *bknz Targum Jonathan, Onkelos, Targum Jerusalem-Çıkış 34: 6 Ayrıca bu kelime İngilizce çevirilerde Merciful One diye çevrilmektedir. Bu ise Tek Bağışlayıcı gibi bir anlama gelmekte ve erRahim kelimesine karşılık gelmektedir.*

Fakat Rahum Rahman'sa Rahim ne olacak?! Bir de Rahum, Rahim'e uygun Arapçada. Hasılı bu işin çözümü dediğimiz gibidir.

Bir de Harun (as)'ın Rahman adını kullandığı geçiyor ayette. [23] Tanah'ta[24] ise Hannun ve Rahum genelde birlikte kullanılırlar, tek olarak kullanıldıklarında da Allah için kullanılırlar. Öte yandan Hannun'un Rahman anlamına geldiğine şu da delalet eder ki, Hannun kelimesi Tevrat'ta ilk kez Çıkış 22:27'de tek olarak kullanılır. Bu, on emrin verildiği bir sahnedir. Kur'an'a göre ise bundan hemen sonraki bir sahne olan altın buzağı sahnesinde Harun (as) "Sizin Rabbiniz Rahman'dır" demiştir. Yani son derece bir uyum söz konusu. Süleyman (as) hakkındaki konu da böyle. Öyleyse bu işi bu şekilde noktalamalıdır.

Antiparantez; "Rahman Rahim Allah'ın adıyla." sözü, Hristiyan ilahiyatına bir düzeltme imajı vermekte. Hristiyanlar "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına" derler. Mesela; *Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin.* [Matta: 28-19]

"Baba, oğul, kutsal ruh adına" sözü Yunanca şöyledir:

eis to onoma tou Patros kai tou Huiou kai tou Hagiou Pneumatos

Burada belirtilen oğul ve kutsal ruh kelimelerindeki ses benzerliğine dikkat. Ve düşünelim; çeviride asla benzerlik de esastır, değil mi? İncil'in aslının Yunanca mı Aramca mı olduğu tartışılmaktadır, lakin eldeki en eski İnciller Yunanca. Bu sözün, El Hannun ve Rahum, yani "Allah Rahman Rahim" sözünün "bir tür felsefe ile" çevirisi olduğu açık gibi. Burada dikkat edilmesi gereken nokta Allah'ın merhametini vurgulayan ve ses benzerliği olan iki adıyla birlikte zikredilmesi. Fatiha'da bu iki adın ayrıca bir ayet olması da dikkat çekicidir; *"Rahman, Rahim"* (Fatiha 2) şeklinde. Hasıl burada Rahman kısmını "Allah'ın oğlu"na tahsis ettikleri düşünülebilir.

---

[23] *bknz Taha 90*

[24] *Yahudi Kutsal Kitap külliyatına Tanah adı verilir. Bunların ilk beş kitabının Musa (as)'a verildiği düşünülür ve ona Tevrat denilir. İslami literatürde ise bütün Tanah külliyatı, hatta alt literatür Tevrat diye adlandırılır zaman zaman. Bu külliyata Hristiyanlar da Eski Ahid adıyla inanmaktadır.*

Öte yandan, Kur'an'da özellikle "Rahman çocuk edindi dediler" vurgusu vardır[25] Yani vurgular belli bir noktaya gayet işaret ediyor.

*1c: İlim-Vehim ayrımı gereği

Besmele işari tefsire de son derece konu olmuştur. Mesela Kaşani şöyle der: *Burada ince bir husus üzerinde durmak istiyoruz. Şöyle ki: Nebiyler (a.s) hece harflerini varlık mertebelerine karşılık olarak kullanmışlardır. İsa (a.s) ve Emiru'lmumînin Ali (r.a.) zamanında, ayrıca bazı Sahabeler devrinde böyle bir kullanıma işaret eden metinler bulunmuştur. Bu yüzden "Varlıklar "Bismillah"ın "ba" sından zuhur etmiştir " denilmiştir. Çünkü alfabede "Ba", Allah'ın zatına işaret etmek maksadıyla konulan " Elif " harfinden sonraki harftir, dolayısıyla "ilk akla" delalet eder. İlk akıl ise, Allah'ın yarattığı ilk varlıktır ve ona şöyle hitap etmiştir: "Bana senden daha sevimli, benim katımda senden daha saygın bir varlık yaratmış değilim. Seninle verir, seninle alırım. Seninle ödüllendirir ve seninle cezalandırırım."* [Tevilat]

Velhasıl, günümüzde olsa "be" "big bang"e işarettir denilecek adeta (!) Bu kadar yorum genişliği olur mu?

Dayanakları ise tahminen şunlar. Ali (ra)nın şöyle dediği rivayet edilmektedir: "*Allah'ın tüm esrarı semavî kitaplarda, ondaki tüm sırlar Kur'an'da, Kur'andaki tüm sırlar Fatiha'da, Fatiha'daki tüm sırlar Fatiha'nın besmelesinde ve ondaki tüm sırlar besmelenin be'sinde ve ondaki tüm sırlar da be'nin altındaki noktadadır. Ben be'nin altındaki o noktayım"*

Bu rivayet, hadis kaynaklarında yoktur.

İsa (as)'a gelince Dürrül Mensur'da Besmele kısmında şöyle bir rivayet vardır: *İsa b. Meryem'i annesi öğrenmesi için okula gönderdi. Öğretmen kendisine Bismillahirrahmanirrahim yaz deyince İsa (as): Bismillah nedir dedi. Öğretmen "bilmiyorum" deyince İsa şöyle dedi: Be, Allah'ın cemali, Sin, Allah'ın yüceliği, Mim, mülkü demektir. Allah bütün ilahların ilahıdır. Rahman dünya ve ahrette merhamet eden, Rahim ise ahrette merhamet eden demektir.*

Bu hadisin de zayıf ve uydurma olduğu belirtilmiştir. Öte yandan, Dürrül Mensur'da daha uzun rivayetler de vardır ve orada bütün alfabenin harfleri sayılır. Hatta bir versiyonunda Peygamberimiz araya girip "Ebu Cad'ın (alfabenin) açıklamasını öğrenin. Onun açıklamasını bilmeyen alimin vay

---

[25] *bknz Meryem 88-92*

haline" deyip harfleri ve açıklamaları kendi sayar.[26] Hasıl uçtukça uçan bir versiyonlar zinciri.

Ve dikkat edersek; bu rivayetlerde geçen; Rahman ve Rahim'in ne olduğu, Kur'an'ın bütün semavi kitapları, Fatiha'nın da Kur'an'ı içerdiği gibi konular başka rivayetlerde de geçmekte, mesela denilmekte ki; "Allah yüz dört kitab indirmiştir, bunların anlamını Tevrat, İncil, Zebur ve Furkan'a koydu, sonra bunların ilimlerini Furkan'da, onun ilimlerini mufassal surelerde, onun ilimlerini Fatiha'da topladı. Fatiha'nın tefsirini bilen bütün surelerin tefsirini bilen gibidir."[27] Yine, İsa (as)'ın öğretmenine galebe çaldığı, harflerin mahiyetini sorduğu apokrif Hristiyan metinlerinde var. Bir de İbranice'de de BeSimMim, Besmele ile aynı. Hasıl, bu bilgilerle güçlendirilmiş bir "rivayet" söz konusu diyebiliriz.

Öte yandan, Kur'an'daki hurufu mukataa ve "harflerin gizemi" gibi şeyler de var. Buradan nice yerlere gidilir, ki gidilmiştir.

Beri yandan, Ali (ra) şöyle demiştir: *Ebu Cuhayfe demiştir ki: Ben Alî'ye: Sizin yanınızda (Rasûlullah'tan kalan) bir kitâb, yazılmış bir şey var mıdır? diye sordum. Alî (R): Hayır, bizde Allah'ın Kitâbı'ndan, bir de müslümân olana verilen anlayıştan başka birşey yoktur. Bir de şu sahîfenin içindeki vardır, cevâbını verdi. Ebû Cuhayfe dedi ki: Ben: Peki, bu sahîfenin içinde ne var? diye so-runca: Onun içinde diyetin, esîri kurtarmanın ve bir kâfire bedel olarak bir Müslüman'ın katil olunmayacağının hükmü vardır, dedi.* [Buhari-İlim 39]

Hasılı, gelelim; peki bu çeşit bir takım garip, zayıf ya da uydurma rivayetlerle olsun, manayı "büyültmeler" yanlış mıdır? Mananın akıl almazlığı söz konusu sonuçta, Levhi Mahfuzdan gelen bir kitap nihayetinde. Elcevab; lakin bu "atış serbest" mi demek? Herhangi bir gabya değil, Allah'ın bildirdiği gabya iman edilecek. Yüz dört kitabın Kur'an'da, Kur'an'ın da Fatiha'da toplandığını kabul ediyoruz, deliller muvacehesinde.[28] Fatiha'nın Besmele'de toplandığı da bir yerde doğru, lakin "Besmele de be'de toplansın" şeklinde iş devam edip giderse bu zemini kaydırır. İş en sonunda "ilimsizlik, lakin her şeyi bilirliğe" döner. Oradan ilme açılacağına.

---

[26] *Dürrül Mensur, Ali İmran 48 tefsiri*

[27] *Razi, Dürrül Mensur-Fatiha'nın Fazileti bölümü*

[28] *Hicr 1. ayette "Elif Lam Ra. Bunlar Kitab'ın (levhi mahfuzun) ve apaçık Kuran'ın ayetleridir" denilir. Yani Kuran, levhi mahfuzu temsil etmekte. Hicr 87'de ise "Biz sana tekrarlanan yediyi (Fatihayı) ve büyük Kuran'ı verdik" denilir. Burada Fatiha ve Kuran ayrılır. Bir hadiste ise Fatiha, tekrarlanan yedi ve büyük Kuran olarak belirtilir. (bknz Buhari-Tefsir 1) Dolayısıyla Fatiha da Kuran'ı temsil etmekte.*

Unutmayalım ki mesele nihayetinde Kur'an bahrına dalmaktır, ondan kaçmak değil.

Beri yandan, kişi kendisi bir şeyler diyorsa hadi bir yere kadar, lakin işi “haber etme” aşırı bir gerçeklik oluşturuyor. Bunları uyduran onu da düşünüyor çoğunlukla. Örneğin İbn-i Arabi şöyle demiş: *Nice hadisler vardır ki ravileri yönüyle bunlar sahihtirler ancak, keşif sahibi kimse nezdinde sahih değildir. Nakil alimleri senedinin sağlam olması nedeniyle bunlarla amel etseler dahi o bunları Hz peygambere sormakta, mevzu olduklarını öğrenmekte ve onlarla amel etmeyi bırakmaktadır. Aynı şekilde, nakil alimlerinin senedinde hadis uyduran bir kimsenin bulunması sebebiyle senedini zayıf kabul edip amel etmeyi terk ettiği nice hadisler vardır ki, aslında sahihtir. Çünkü keşif ehli, bunu Hz Peygamberin ruhundan sorduğunda ondan dinlemiştir*. Bunu iddia edenler gayet söz konusudur tarihte ve bugün. Mesela Fethullah Gülen de der ki, *Her ne kadar usul hadiste yer verilmese de bu rabbani insanlar arasında zaman ve mekanı aşarak doğrudan doğruya Fehmi Güheri Nebevi’den hadis alanlar vardı.*[29]

Yahut kitabının rüyada Peygamber tarafından onaylandığını iddia edenler olmaktadır. “Ben kördüm, dua ettim, bir hal sahibi gözlerimi açtı, dinleyin sırları anlatıyorum” vs. diyenler.

Öte yandan, denilebilir ki; dinin ve özellikle de Kur'an’ın akli bir çerçevede ele alınmaması, bu tarz arayışları da tabii olarak hortlatıyor, hatta gerektiriyor. Çünkü pek çok gayb var ayetlerde, madem orada var, burada niye olmasın, hatta olmalı oluyor iş. Ve geliyoruz dananın kuyruğunun koptuğu noktaya. Deniliyor ki; bunlar olmasın da materyalizm, akılcılık, düz sebepçilik vs. mi olsun?! Aklın şüpheciliğine karşı gönlün kabulcülüğü olmalı, çünkü iş bir yerde “çözülemez”dir. Elcevab; unutmayalım ki Hristiyanlığı bozan Pavlus da tam böyle mantıklar üretmiştir. Mesela şöyle demiştir:

Çarmıhla ilgili bildiri mahvolanlar için saçmalık, ama kurtulmakta olan bizler için Tanrı’nın gücüdür. Nitekim şöyle yazılmıştır: “Bilgelerin bilgeliğini yok edeceğim, zekilerin zekâsını boşa çıkaracağım.” O halde bilge kişi nerede? Din bilgini nerede? Bu çağın hünerli tartışmacısı nerede? Tanrı, dünya bilgeliğinin saçma olduğunu göstermedi mi? Mademki dünya, Tanrı’nın

[29] *Beyhaki ve hadis rivayetinde rüyaya verdiği değer-Enbiya Yıldırım*

bilgeliğine göre Tanrı'yı kendi bilgeliğiyle tanımadı, Tanrı, iman edenleri, saçma sayılan bildiriyle kurtarmaya razı oldu. [Korintliler 1: 18-21]

Hristiyanlık nasıl hala bu kadar devam ediyor sanıyoruz?! Bizim çok kendimize has sandığımız bu akılcılığa karşı gönülcülük var işin kökünde. İnanç-saçmalık birlikteliğini bir sağladınız mı yüzyıllarca gidiyor bu.

Halbuki Kur'an şöyle der: *Onlar hala bu Kur'ân'ı gereği gibi düşünmezler mi? Eğer O Allah'tan başkasından gelseydi, onda mutlaka birçok çelişkiler bulurlardı.* [Nisa 82]

O yüzden işin en temelini gözden kaçırmamalı; Kur'an puta tapanlara karşı, delilsiz inançlara karşı gelmişti, yani aklı temsil ediyordu aynı zamanda. Yine Tevhid davasının atası İbrahim (as) putlara tapanlara karşı akli mücadelenin bayraktarıydı. Tarihte de taklitçilik, bidatçilik gibi konulardaki eleştiriler yeni değildir, İbn-i Hazm, Ebu Bekir İbnul Arabi, Razi, İbn-i Teymiyye, Şatıbi, Bikai, Birgivi, Şah Veliyyullah gibi alimlerin eleştirileri vardır, fakat gidişatı pek değişmemiş bunlar. Hem Kur'an'ın da bu tarz eleştiri ile dolu olduğunu belirtmeli. İşi çelişkiler yumağı gibi gösteren ve aklın dışlanması gereğini vurgulayanlar, bir takım uçuş ehlidir.

Be meselesine gelince şöyle bir şey var; Tevrat'ın da ilk harfi be'dir.

"Beresit bara elohim hassamayim weet haares" diye başlar Tevrat. *"Başlangıçta* Tanrı göğü ve yeri yarattı" demektir. Üstelik buradaki be Kur'an'daki gibi ayrı bir harftir, "başlangıç-ta" derken oradaki "ta"dır. Denilebilir ki; bunu görenler "bu be harfinde bir şey var" demiş ve iş büyümüştür. Fakat Tevrat'a bakarsanız varlığın başlangıcını söylüyor, Kur'an ise böyle değil. Bu bizce iki metne paralel bakılması gereğiyle ilgili bir işaret. Ve sadece bundan dolayı değil, zaten Kur'an bunu belirtmektedir. Öte yandan İncil de (ilki Matta İncili'dir) Biblos (Kitab) kelimesiyle başlar. Yani onun da ilk harfi be'dir. Zebur ise A (İbranice Alef) harfiyle başlar ve diğer İnciller de A-E gibi harflerle başlar. Fatiha da bir versiyona göre Elif'le başlar. Öte yandan, Yuhanna İncili Yunanca "başlangıçta" kelimesiyle başlar, bu mana bakımından Tevrat'taki başlangıcın aynısıdır. Bunlar çok yoğun vurgular. Peki ne için? Elcevab; hem icaz hem de bu kitaplarla paralelikler içeriyor Kuran, bunlara dikkat çekiliyor. Velakin kimileri bu icazlara bakmıyor, ille de uçuk işari anlamlar.. Tabi hiç icazla işi olmayan da çok da.. Hasılı, iş "akıl ve icaz" nokasında iyi gelişmeli vesselam.

Antiparantez; ikinci bir işari tefsir damarı da 19 sayısıdır. Mesela İbn-i Atiyye şöyle der: *Besmele ondokuz harftir, bazıları şöyle demiştir, onlara ulaşan bir rivayete göre, kendileri için ayette "üzerinde on dokuz vardır" denilen cehennem meleklerinin sayısı Besmelenin harf sayısı üzere terettüb etmiştir. Her bir harf için bir melek vardır. Ve derler ki, onların her bir işi Besmele iledir, kuvvetleri buradandır.*

Tabii buradaki özenli dil ve ortaya konulan şey saptırıcı değil. O bakımdan da "üzerinde ondokuz vardır" ifadesini işari olarak Besmeleye götürebiliriz. Velakin bu ondokuz işi özellikle zamanımızda hurufiliğe dönmüş ve Besmeledeki kelimelerin Kur'an'daki 19'un katı şeklindeki geçiş sayısını bozduğu gerekçesiyle Kur'an'dan iki ayeti redde varmıştır. Buradaki temel mesele herhalde şu olmalı; olanı asıl edecek kişi. Yoksa zemin, zihinler çok kaygan.

***1d:** Her bir ayet "Rahman Rahim Allah'ın adıyla" okunmaktadır, mesela cehennemle ilgili ayetler de azap ayetleri de. Bu perspektif insanı düşündürmektedir. Bunların zulüm olamayacağı, buna müstehak olunmaması gereği hatırlatılmaktadır.

***2a:** Alem kelimesi alet ismidir, "kendisiyle bilinen, bilme aracı" anlamına gelmektedir.[30] Kainata da dünyaya da bu bakımdan alem denilmektedir. Ya da belirgin özellikler taşıyan, dolayısıyla "bilme alanlarına" Öte yandan, mesela bilgisayar'a çok yakışır bu kelime bilme aracı anlamı üzerinden. Zaten, el-alemin kullanımında, adeta isimden "müsemmaya" geçiliyor. Çünkü insan alemi aklına almaktadır sürekli ve iradesiyle asıl bilinmesi gerekene yönelmekte.

عالمين kelimesi, Alem kelimesinin "akıllı çoğul" şeklidir. Arapçada akıllı çoğul, kelimenin sonuna vav-nun ya da ye-nun getirilerek yapılır. Akılsız varlıkların ise çoğulu böyle yapılmaz. Mesela alem'in çoğulu avalim'dir. Dolayısıyla el-alemindeki akıllılar vurgusu var ve bunlar akıl sahibi olup imtihan olunan ins ve cindir denilmiştir. Kimileri de melek, insan ve cin için demiştir, çünkü bunlar akıllı varlık kategorileri.

Beri yandan, Kuran'daki kullanımına baktığımızda sadece insanlar anlamı öne çıkıyor. Çünkü onlar için kullanılıyor.

---

30 *Müfredat, alem maddesi*

Öte yandan el-alemin ifadesi kuralsız bir çoğul olarak da düşünülebilir. Bu bağlamda canlı, cansız herşeyi içine alır.

Bütün buralardan öncelikle anlaşılan, “bilinecek varlığı” düşünme ve hamd gereği osla gerek.

YHVH İfadesi Hakkında

Tevratta YHVH diye bir ifade vardır. Kuran'da Alemlerin Rabbi ifadesinin geçtiği yerlerde Tevratta bu ifade var. Yahudiler bunu Allah'ın gizli ismi saymışlar, okunmasını zorlaştırmışlar, hatta zamanla okunuşunu unutmuşlardır vs. Tesbitimize göre bu ifade "iki şeyin Rabbi" anlamına gelmektedir.[31]

Saniyen; Tanah’ta Tanrı anlamına gelen el, elohe ve elohim diye üç kelime vardır. Elohe ve elohim Arapça’daki إِلَه ve آلِهَة kelimeleridir. Yani elohim çoğuldur. Allah anlamındaki elohe adı, genelde isim tamlaması şeklinde geçer, elohim ise terkipsiz kullanılır. Terkipsiz elohe kullanımı da vardır. Açıkçası elohim kelimesi, burada bir saptırma gibi durmakta. Her ne kadar İbranice’de çoğul kelimenin tekil anlamı da olabiliyorsa da bu noktada bir “genişlik” düşünülesi değil.

Burada denilebilir ki Allah ismi, İbranice’de HaElohe ya da HaEl[32] şeklinde düşünülebilir, yani El-İlah şeklinde. Arapça’da da kelimenin buradan geldiği iddiaları var, yani ilah kelimesinin başına el takısıyla. Öte yandan HaElohe ve HaEl kullanımı çok az Tevrat’ta, HaElohim kullanımları var. Bir de özellikle Eyüb Kitabı’nda çok geçen Eloah kelimesi var. Bu da özel bir ilah vurgusu içeriyor.

Öte yandan; Yhvh adına Yahuda kabilesi, Elohim adına da Eprayim kabilesi sahip çıkmıştır. Bu ikisi iki kralıllık idi. Kelimeleri de kendilerine göre seçmişlerdir adeta. Öyle ki; Yhvh adının çok geçtiği yerlere literatürde Yahvist metin, Elohim adının çok geçtiği yerlere ise Elohist metin denilmektedir. Bu da işlerdeki ciddiyeti (!) gösteren bir durum olarak dikkat çekiyor. Yani bu kelimeleri arttırıp arada gerçek ismi çok azaltmışlar.

Biraz daha ayrıntıya girersek, Rabb anlamına gelen Yhvh adı 7bine yakın, Elohim adı da 2bin küsur kez geçmekte Tevrat’ta. Bir de Adonay kelimesi

---

31 *bknz Şuara 23-29*

32 *El adı, ilah, çok güçlü anlamına gelen, elohe gibi kullanılan başka bir kelime*

gayet geçer, Rabb/Rabbim anlamındadır. [33] Asıl dikkat çeken şey ise beraber kullanıldıklarında Rabb kelimelerinin Allah kelimesinden önce geçmesidir. "Yhvh Elohim" gibi. Bu, Tanrı Rab gibi bir anlama geliyor. Yine, Adonay Yhvh, Yhvh Adonay kullanımları vardır. Fakat, Elohim Yhvh kullanımı yoktur. Yani Yhvh'yi Alemlerin Rabbi, Elohimi de Allah kelimesi olarak düşünürsek, en olması gereken kullanım yoktur.

Yine mesela bir yerde şöyle denilmektedir: *"Sizin tanrınız Yahve, tanrıların tanrısıdır, rablerin rabbidir…"* [Yasa Kitabı 10:17] (Burada tanrılar derken elohim denilmekte)

Beri yandan, Kuran'a paralel şekilde Tanah'ta "besem Yahve-Rabbin adıyla" "sem Yahve-Rabbin adı" ifadesi gayet geçer. Yemin, Peygamberin mesajı, dua gibi konularda geçer. Kur'an'da da "ismi rabbike" ifadesi Alak 1 başta olmak üzere gayet geçmekte, lakin "ismullah" ifadesi daha fazladır. Belirttiğimiz tarafgirlik de düşünülürse bu kullanım Tevratta buharlaştırılmış denilebilir.

Yine dikkat çeken; Yahve, İncillerde Efendi (Yunanca Kyriou) olarak tercüme edilmiştir, Arapça'da da Rabb diye tercüme ediliyor. Kur'an ayetlerinde, Tevrat'ta Yahve geçen yerde, Rabb ve Alemlerin Rabbi kelimesi geçer. Mesela firavun "Yahve de kim?!" der, Kur'an'da "Rabbiniz de kim?!" "Alemlerin Rabbi de kim?!" der.[34] Ya da "Ben Yahveyim" ifadesinin en vurgulu şekilde geçtiği yanan çalı sahnesinde Kur'an'da "Alemlerin Rabbi" ifadesi gayet geçer. Fakat Kur'an'da "Ben Allah'ım" ifadesinden sonra geçmektedir Alemlerin Rabbi ifadeleri.[35] Tanah'ta ise mesela şöyle geçer:

Musa Tanrıya dedi ki: "İsrailliler'e gidip, 'Beni size atalarınızın Tanrısı gönderdi' dersem, 'Adı nedir?' diye sorabilirler. O zaman ne diyeyim?" Tanrı, "Ben Ben'im" dedi,[36] "İsrailliler'e de ki: 'Beni size Ehyeh gönderdi.' "İsrailliler'e de ki, 'Beni size atalarınız İbrahim'in, İshak'ın, Yakup'un Tanrısı Yahve gönderdi.' Sonsuza dek adım bu olacak. Kuşaklar boyunca böyle anılacağım. [Çıkış 3: 13-15]

---

33 *Bu kelime adon şeklinde insanlar için de kullanılır.*

34 *bknz Çıkış 5: 2, Taha 49, Şuara 16, 23*

35 *bknz Kasas 30, Neml 8, Taha 14*

36 *Burada İbranive "ehyeh aşer ehyeh" denilmekte. Bu ise "Neysem oyum" ya da "olacağım şey olacağım" "olduğum şey olacağım" gibi anlamlara da gelebilmekte. Yhvh'nin de buradaki kelimeyle aynı kökten gelen ya da kısaltması şeklinde "varlığı kendisinden" gibi bir anlama geldiği iddiaları vardır.*

İsrail ileri gelenleri seni dinleyecekler. Sonra birlikte Mısır Kralı'na gidip, 'İbraniler'in Tanrısı Yahve bizimle görüştü' diyeceksiniz, 'Şimdi izin ver, Tanrımız Yahve'ye kurban kesmek için çölde üç gün yol alalım. [Çıkış 3: 18]

Veya Sebe kraliçesi Tanah'a göre "Tanrın Yahveye övgüler olsun." derken Kur'an'a göre "Alemlerin Rabbi Allah'a teslim oldum." der.[37]

Yhvh kelimesinin İbranice kökeni, hatta okunuşu tartışmalıdır. Dolayısıyla bu kelimede bir Rab anlamı değil, Yhvh yerine Adonay-Rab denilmesi söz konusudur Yahudi ve Hristiyan ilahiyatında. Kur'an'da bu kelimenin özellikle "Alemlerin Rabbi" şeklinde karşılanması konusunu belirtmiştik. Burada bir de "Alemlerin Rabbi olan Allah" [38] ifadesi ile işi düzeltme var gibi. Allah kelimesini ikincilleştirmeye çalışma durumu açık çünkü.

Beri yandan; Hristiyanlıktaki "Rab İsa" karmaşasında da bu durum dikkat çekiyor. Çünkü sanki Allah'tan başka bir şeymiş izlenimi oluşturmuşlar Rab ismine..

Bu işteki karmaşaya örnek olsun diye; örneğin Tevrat'ın şöyle tercümeleriyle karşılaşılıyor: LORD God. RAB Tanrı.

Ya da İncil'de şöyle bölümler var: *Baba Tanrı'dan ve Rabbimiz Mesih İsa'dan sana lütuf, merhamet ve esenlik olsun.* [2 Timoteus 1: 2]

"Alemlerin Rabbi Allah" ifadesi işte bu gariplikler önüne geçiyor.

Bir diğer mesele ise şudur: Yahudilerde de özellikle İsa (as)'dan sonraki dönemlerde Aramice "Ribono Şel Olam, Ribon HaOlamim" gibi ifadeler çıkmış ve gayet yayılmıştı. Bu ifadeler "Kainatın Rabbi, Alemlerin Rabbi" gibi anlamlara gelmekte. Ve denilebilir ki, Yhvh yerine kullanılmakta. Lakin Yhvh'nin tercümesi şeklinde değil de bir izlenim olarak böyle görülüyor. Bu ifadelerin nereden çıktığı ise muamma. Aramice ifadeler bunlar ve Tanah'ta bunları karşılayan "Adon Kol HaArz" (Bütün yerin/yerlerin Rabbi)[39] gibi ifadeler az da olsa var, lakin Tanah'ta bu ifadeleri İbrahim, Musa gibi peygamberler söylemiyor ve bizzat isim yerine söylenmiyor bu ifadeler. Bu ifadelerin geçtiği Talmud gibi kaynaklarda ise böyle görünüyor.[40]

---

37 *bknz 1 Krallar 10: 9, Neml 44*

38 *Arapça ve İbranicede -Türkçedekinin aksine- sıfatların isimden sonra geldiğine dikkat etmek gerekir.*

39 *bknz Yeşu 3:11,13, Zebur 97:5, Zakarya 6:5, 4:14*

40 *bknz Musa için Babil Talmudu-Menachot 29 b ,Berakhot 4a, 7a, 9b, 10b, 55 a, 32a, Yoma 86b, Şabat 89a vb. İbrahim için Megillah 31b, Şabat 89b, 156a, Taanit 27b vb. Ayrıca şeytan için bknz Bava Batra 15b, 16a vb. Ayrıca melekler, dünya, adalet gibi soyut ifadeler, hatta harfler bile Allah'a "Kainatın Rabbi" diye seslenebilmektedir. Bknz*

Kur'an'ın ise farkı şu ki; Rabbül Alemin ifadesi, "akıllı alemlerin Rabbi" denilerek insanları fazlasıyla içerecek şekilde kullanılıyor. Çünkü alemin kelimesi öyle kullanılıyor. Fakat Rabbül Alemin tabiri, "kainatın Rabbi" anlamına da gelecek şekildedir. Çünkü el-alemin kelimesi, sinin (seneler) kelimesi gibi "kuralsız çoğul" şeklinde de anlaşılabilir.

Bu çerçevede denilebilir ki**;** Tanah'ta çokça geçen Yahve (YHVH) kelimesinin açılımı da budur. Mesela ayette şöyle geçer:

فللهِّ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

O vakit hamd Allah'adır, Göklerin ve Yerin Rabbine, Alemlerin Rabbine. [Casiye 36]

Dikkat edilirse ayetteki "Göklerin Rabbi ve Yerin Rabbi" ifadesi, Alemlerin Rabbi ifadesinin müradifi olarak gözüküyor.

İbranice Göklerin ve yerin Rabbi ifadesi şöyle söylenir:

Adon **H**asSemayim **V**e **H**alArz

Yani Rabb anlamına gelen, Y harfiyle başlayan bir kelime olsa, ki bize göre bu vardı, YHVH şeklinde bir kısaltma olacak. İbranicede H harfi, Arapçadaki El takısı gibidir, bir kelimeyi belirli yapmak için kullanılır. Dolayısıyla H V H, iki şey çağrışımı yapar. Bir de dikkatimizi çeken Tevrat'ta hiç "Göklerin ve Yerin Rabbi" ifadesinin geçmemesi. Halbuki Gökler ve Yer tabiri gayet geçmekte. Bir de Kur'an bize İbrahim (as)'ın, Musa (as)'ın "Göklerin ve Yerin Rabbi" ifadesini kullandığını belirtmekte.[41] Hasılı YHVH kelimesi gördüğümüz kadarıyla "Göklerin ve Yerin Rabbi" anlamına da gelecek şekilde "iki şeyin Rabbi" demek. Bu, "Alemlerin Rabbi" olarak da ifade edilebilir.

Talmud-Şabat 55a, 104a, Bava Batra 74b, Sanhedrin 38b, Sanhedrin 94a, Bereşit Rabbah 1:10 vb. Buralarda "Ribono Şel Olam" kullanımı vardır. Ribon HaOlamim ya da Ribon Kol HaOlamim ise Jerusalem Talmudu ve Bereşit Rabbah adlı kitapta yoğun. Antiparantez şunu belirtmek lazım; Talmud denilen bu külliyatın ya da Midraş denilen tefsirlerin miladi 500-600 gibi tam İslam'dan biraz önceye tarihlenmesi çok şüphe uyandırıcıdır. İslam'ın kısa zamanda yayıldığını ve İsrailiyyatın değere bindiğini ve "az çok bu çerçevede olması gerektiğini" düşünmek gerekir. Tabii, Kur'an'ın sadece Tevrat'a, İncil'e değil; tarihe, akımlara üstlüğünü de örtmeyecek şekilde.

41 *bknz Enbiya 56, İsra 102*

Bu konuyu çözen nokta Şuara Suresi'de Musa (as)'ın Alemlerin Rabbi ifadesini açıklaması hep "iki şeyin Rabbi" şeklindedir. Şöyle ki: *Firavun dedi ki, Alemlerin Rabbi de nedir? Dedi ki, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin rabbi, eğer iyice biliyorsanız. (Firavun) Çevresindekilere dedi ki, işitmiyor musunuz? Dedi ki; sizin rabbiniz ve önceki atalarınızın rabbidir. Dedi ki, size gönderilen elçiniz kesinlikle delidir. Dedi ki, doğunun batının ve arasındakilerin rabbidir, eğer akledıyorsanız. Dedi ki, eğer benim dışımda bir ilah edinirsen kesinlikle seni mahpuslardan ederim.* [Şuara 23-29][42]

Zaten kalıp olarak belirttiğimiz A H V H ifadesi de gökler ve yer de olur doğular ve batılar da olur. Bu anlamda denilebilir ki; Musa (as)'a YHVH kelimesi (kalıbı) verilmiş ve o kelime Göklerin ve Yerin Rabbi anlamına da geliyor, bu başta olmak üzere başka iki şey anlamına da.. Alemlerin Rabbi ifadesinde olduğu gibi.. Fakat Tanah'ta İbranilerin Rabbi YHVH'ye çevirilmiş.

***2b:** Alemin kelimesi; "belli bir zamandaki akıllı alemler" anlamına da gelebilmektedir. Bu ise insanın belli bir çağda, belli bir bilgi ve kültür ortamında olduğunu vurguluyor. Bu da Rabbin anlamını ve hamdi iyice dinamik hale getiriyor. Çünkü mesela Bakara 47'de "Ey İsrailoğulları size verdiğim nimetimi ve sizi (akıllı) alemlere üstün kıldığımı hatırlayın" denilmektedir. Burada "belli bir zamanda" anlamı oluşmaktadır tabii olarak. Tefsirini yaptığımız ayette ise zaman belirtilmediği için "Hamd, şu anda yaşayan akıllı alemlerin Rabbinedir" anlamına gelmektedir evveliyetle. Çünkü okuyanadır hitap. Bu da özellikle bilginin çok arttığı günümüzde vurgulayıcı. Ayette buyurulur ki "*Yaratan Rabbinin adıyla oku. İnsannı alaktan yaratan. Oku ki Rabbin en cömert. İnsana kalemle/kalemi öğretendir. İnsana bilmediğini öğretendir*" [Alak 1-5]

İşte bütün bu çerçevede normalde bilgiyle hamdin paralel olması gerekir. Velakin denilebilir ki, bilgi arttı ama İslam hakimiyeti gitti, ters orantı oluştu. İlimler ve tarih, Kitab merkezli olarak görülürse iş düzelir denilebilir.

***2c:** "Hamd, övgü ve şükür, Allah'adır" vurgusunu daha iyi anlamak için Avesta'dan bazı metinler sanırız çok faydalı olacaktır. Şöyle ki:

---

[42] *Tevrat'ta "Peygamberlerin insanlara tebliği" diye bir durum yoktur. Ne Nuh, ne İbrahim, ne Lut, ne Yakub, ne Yusuf, başkalarına tebliğ yapmaz, onları bir şeye* çağırmaz. Musa da firavuna tebliğ yapmaz, onu hakikate çağırmaz, sadece *İsrailoğullarını onunla birlikte göndermesini ister. Kur'an ise Peygamberlerin insanlara Tevhidi ve temel ahlaki görevleri tebliğ ettiğini belirtir.*

Dini merasimlerde bulunup Yasna parçalarını dinleyenlere müjdeler olsun ki onlara Ahooramezda ve onun emrinde olanlar yardıma koşacaklardır. Ahooramezda'ya ve ona inananlara hamd ve sena olsun. Bizi giydiren, besleyen ve biz insanlar için bu hayatı var eden koruyucu tanrılara selam olsun.

Dini merasimlerde bulunup Yasna parçalarını dinleyenlere müjdeler olsun ki onlara Ahooramezda ve onun emrinde olanlar yardıma koşacaklardır. Padişahlara, hükümdarlara ve Ahooramezda tarafından görevlendirilen tanrılara hamd ve sena olsun.

Dini merasimlerde bulunup Yasna parçalarını dinleyenlere müjdeler olsun ki onlara Ahooramezda ve onun emrinde olanlar yardıma koşacaklardır. Ahooramezda'nın yarattıgı Hurmazt, Haften, Ordibehest, Hordat, Aban, Horsid, Mah, Tir, Kos, Mihr, Sorüs, Resen, Ferverdin, Behram, Ram, Din, Ard, Estat, Zamyat, Hom, Vanant tanrılarına hamd ve sena olsun. [Yasna 1: 1-3]

Hamd ve sena olsun pak ve temiz olan Ahooramezda'ya. Dini merasimlerle yarattığı ve güç verdiği tanrılara selam ederim.

Zerdüşt'e, Ahooramezda'nın yarattığı tüm tanrılara ve Zerdüşt'ün Gatalarına, dinine hamd ve sena ederim.

Kutsal ateşe, barak sulara, aya yıldıza, ışık saçan güneşe, iyiliğe, dürüstlüğe, tatlı ve faydalı olan her şeye ve Ahooramezda'ya hamd ve sena ederim. Zararlı ve faydasız olanlardan kaçınırım. [Yasna 13: 1-3]

Ey Amesa spenta sana selam olsun, suya, çesmelere, göllere, dağlara, deryalara, Ahooramezda'ya ve Zerdüşt'e hamd ve sena olsun. Ahooramezda'nın yarattığı yere göğe, rüzgâra ve iyi olan her şeye hamd ve sena olsun. [Yasna 42:1-2] [43]

Avesta metinlerinde buna benzer hamd ve senaların haddi hesabı yoktur. Elbette mesele tarih içinde değiştirildiği de düşünülen Avesta metinlerinden ibaret değil, lakin hamd problemini çok güzel göstermekte bu metin. Antiparantez; Zerdüştçü ve Avestacı oldukları düşünülen (yazıtlarında Zerdüşt'ün hiç adı geçmez) Ahameniş hükümdarlarının yazıtlarında önceleri sadece Ahuramazda'ya övgü geçerken daha sonra II. Artaserhas zamanında Anahita, Mitra gibi tanrıların adı da geçer.

Kur'an'da ise hamd hepsi de Allah'a nisbet edilmiş olarak kırk üç yerde geçmekte, bir âyette hamd edenler/övenler mânasında hâmidûn kelimesi,

[43] *bknz Zerdüştiliğin Kutsal Kitabı Üzerine Bir Araştırma, Najiba Ziyayi Azizi*

on yedi âyette esmâ-i hüsnâdan hamîd/çok övülen ismi yer almaktadır. Hz. Peygamber'e verileceği vaad edilen övgüye lâyık makamı belirten "makām-ı mahmûd" terkibindeki mahmûd kelimesi de "Allah tarafından övülen" mânasına alındığında O'na rücû eden bir kavram durumundadır. Bir âyette, yaptıklarıyla sevinip gurur duyan ve yapmadıklarıyla övülmek isteyen gruplar yerilirken hamd kökünden fiil kullanılmış, ayrıca Resûl-i Ekrem'in adı olarak bir âyette Ahmed, dört âyette de Muhammed ismi yer almıştır [44]

Burada tabloda bir problem vardır ki tam "tek övülen Allah" diyeceksiniz, Muhammed çok övülen demektir ve Peygamberimizin adı. Hem o Ahmed/en çok övülen ya da en çok öven'dir. Acaba bu işi her şeye açan bir kapı mı eder, istisna mıdır, yoksa başka bir şey midir? Kur'an'da Peygamberin övüldüğü ya da eleştirildiği ayetler vardır, bir beşer olduğu vurgulanır, bir ayette ise denilir ki; *Şüphe yok ki Allah ve melekleri, Peygambere salat eder; ey inananlar, siz de ona salat edin ve bir selamlama ile selâmlayın*. [Ahzab 56]

Böylece Peygamberimizin adı geçtiğinde salavat getirilmesi ve namazda da ona salavat vardır. Öyle ki yüzeysel bakan biri ona ibadet mi ediliyor sanabilir.

Öte yandan mesela şöyle anlatımlar vardır ve Peygamberimizle ilgili görülmüştür.

Ey Tanrı, adaletini krala, doğruluğunu kral oğluna armağan et. Senin halkını doğrulukla, mazlum kullarını adilce yargılasın! Dağlar, tepeler, halka adilce gönenç getirsin! Mazlumlara hakkını versin, yoksulların çocuklarını kurtarsın, zalimleriyse ezsin! Güneş ve ay durdukça, kral kuşaklar boyunca yaşasın; yeni biçilmiş çayıra düşen yağmur gibi, toprağı sulayan bereketli yağmurlar gibi olsun! Onun günlerinde doğruluk serpilip gelişsin, ay ışıdığı sürece esenlik artsın! Egemenlik sürsün denizden denize, Fırat'tan yeryüzünün ucuna dek! Çöl kabileleri diz çöksün önünde, düşmanları toz yalasın. Tarşiş'in ve adaların kralları ona haraç getirsin, Saba ve Seva kralları armağanlar sunsun! Bütün krallar önünde yere kapansın, bütün uluslar ona kulluk etsin! Çünkü yardım isteyen yoksulu, dayanağı olmayan düşkünü o kurtarır. Yoksula, düşküne acır, düşkünlerin canını kurtarır. Baskıdan, zorbalıktan özgür kılar onları, çünkü onun gözünde onların kanı değerlidir. Yaşasın kral! Ona Saba altını versinler; durmadan dua etsinler onun için, gün

---

[44] *bknz DİA-hamd maddesi*

boyu onu övsünler! *Ülkede bol buğday olsun, dağ başlarında dalgalansın! Başakları Lübnan gibi verimli olsun, kent halkı ot gibi serpilip çoğalsın! Kralın adı sonsuza dek yaşasın, güneş durdukça adı var olsun, onun aracılığıyla bütün uluslar kutsansın ve onu "kutsanmış" diye çağırsın.* *RAB Tanrı'ya, İsrail'in Tanrısı'na övgüler olsun, harikalar yaratan yalnız O'dur. Yüce adına sonsuza dek övgüler olsun, bütün yeryüzü O'nun yüceliğiyle dolsun! Amin! Amin!* [Zebur 72. bölüm]

Zebur'daki bu gibi ifadeleri Ali bin Rabben etTaberi, Hüseyin-i Cisri gibi alimler Peygamberimiz'le ilgili görmüşlerdir.[45] Denilmiştir ki mesela; böyle Fırat'dan yeryüzünün ucuna dek hükümran olan kim? Seba (Yemen)'dan armağan gelen kim, gün boyu övülen kim, ulusları boyun eğdiren kim? Burada işi Peygamberimiz'le başlayan İslam hakimiyeti olarak tefsir ederekten bu bahsedilen kişi Muhammed (sav)'dir demişler. Normalde ise bu kişi Süleyman (as) gibi düşünülmekte.[46] Hristiyanlar ise bunun o olamayacağını bunun Mesih krallığı olacağını söylerler. Burada dikkat çeken "durmadan dua etsinler onun için, gün boyu onu övsünler" sözünün her gün beş vakit namazda okunan salavatlarla, ezanlarla gerçekleşmesidir. Öte yandan Yeşaya Kitabı'nda şöyle der:

"Kulak verin, bana gelin. Dinleyin ki yaşayasınız. Ben de sizinle sonsuz bir antlaşma, Davut'a söz verdiğim kalıcı iyilikleri içeren bir antlaşma yapayım.

Bakın, onu halklara tanık, önder ve komutan yaptım.

Tanımadığınız ulusları çağıracaksınız (karae fiiliyle uluslara okuyacaksınız şeklinde de anlaşılabilir) Sizi tanımayan uluslar koşa koşa size gelecek. Tanrınız RAB'den, İsrail'in Kutsalı'ndan ötürü gelecekler. Çünkü RAB sizleri yüceltecek."

Bulma fırsatı varken RAB'bi arayın, Yakındayken O'na yakarın.

---

45 *bknz Din ve Devlet sh172, 173*

46 *Tanah'ta Çıkış bölümünde Fırat'a kadar topraklar sizin olacak denilir. (bknz Çıkış 23:31, Yasa Kitabı 11: 24) Öte yandan Süleyman (as) zamanında bunun olduğu bildirilir. Şöyle ki: Süleyman, Fırat Irmağı`ndan Filist`e, oradan Mısır sınırına kadar bütün ülkelere egemendi. Bu ülkeler Süleyman`ın yaşamı boyunca ona haraç ödeyip hizmet ettiler. [1 Krallar 4: 21] Beri yandan vaad edile kralın hakimiyeti de Fırat'tan yeryüzünün ucuna dek diye belirtilir. (bknz Zakarya 9:10)*

Kötü kişi yolunu, fesatçı düşüncelerini bıraksın; RAB'be dönsün, merhamet bulur, Tanrımız'a dönsün, bol bol bağışlanır.

"Çünkü benim düşüncelerim sizin düşünceleriniz değil, sizin yollarınız benim yollarım değil" diyor RAB

"Çünkü gökler nasıl yeryüzünden yüksekse, yollarım da sizin yollarınızdan, düşüncelerim düşüncelerinizden yüksektir.

Gökten inen yağmur ve kar, toprağı sulamadan, yeri yeşertmeden, ekinciye tohum, yiyene ekmek vermeden nasıl göğe dönmezse,

Ağzımdan çıkan söz de öyle olacaktır. Bana boş dönmeyecek, İstemimi yerine getirecek, Yapması için onu gönderdiğim işi başaracaktır. [Yeşaya 55: 3-11]

Burada geçen şahid ifadesi Peygamberimiz için ayetlerde geçmekte. Ayrıca komutanlık yapmıştır. Yine ayetlerde geçen alemlere rahmet ve bütün insanlara gönderildiği ifadeleri metne çok uygun. Kıyamete kadar geçerli Kitab ve ulusların kabulü gibi işler de oldu. Dolayısıyla bir bütünlük söz konusu denilebilir.

Tabii Zebur'daki ifadeler gayet sorunludur. Öyle ki yüzeysel bakışta başka bir imaj oluşabilir; ona kulluk etsinler vs. Beri yadan Peygamberimizin övülmesi ne içindir diye düşünürsek; Allah'a en ziyade hamd eden olduğu içindir, değil mi? Yani bu iş övülmektedir. Dolayısıyla Allah'a en ziyade övgülerden biridir bu. Makamı mahmud da mahşerde sıkıntılı zamanda secde izni verilip Peygamberimizin secde edeceği ve rahmetin celbedileceği bir durum.[47] Buradaki kritik nokta, Peygamberimize dua edilmemesi, onun tasarruf sahibi olmamasıdır. Nitekim hadiste denilmiştir ki: *Hristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları gibi, beni aşırı şekilde övmeyin! Ben ancak Allah'ın kuluyum. Bana 'Allah'ın kulu ve Rasûlü' deyin!* [Buhari-Enbiya 48]

Öte yandan, denilebilir ki, Hristiyanlar da Tanah'ta geçen zikrettiğimiz türdeki ifadeleri olduğu gibi alıp İsa (as)'a yonta yonta onu ilahlaştırmışlardır. Bir de tabii diri olup Allah'ın sağına oturduğu ve tasarruf ettiği anlayışlarıyla. Bu konuyla ilgili Maide 117 açıktır. Şöyledir: *Sen bana*

[47] *bknz Buhari, Enbiya 5*

ne emrettinse, ben onlara sadece onu söyledim. Hep "Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin!" dedim. "Aralarında bulunduğum müddetçe üzerlerinde kontrolcü idim. Ne zaman ki beni içlerinden aldın, onları gözetleyen yalnız Sen kaldın. Zaten Sen her şeye şahitsin"

Denilebilir ki, ama niye böyle başka tarafa gidebilecek bir kapı var? Mesela Mevlid denilen ve ana bir hakikat metni gibi okunan şiirde herşeyin yaratılmasının sebebi Peygamberimiz olarak gösterilmekte, doğumu sırasında annesinin; içinden çıkan bir nurun dünyayı aydınlattığını gördüğü, Meryem ve Asiye'yi, hurileri gördüğü, kendisine müjdelerin verildiği, sonra daha yeni doğan Peygamberimizin secdeye kapanıp tahmidde bulunduğu gibi şeyler vardır. "Ateşten olmak istiyorsan necat ona kıl selavat... Onun rızasını aşkla kıl talep.." gibi ifadeler vardır. Bütün bu atmosfer işi başka yerlere taşıyıcıdır aşırı şekilde. Lakin dikkat çeken, zayıf, uydurma haberlerle bu atmosfer oluşturuluyor. Öte yandan, dini alanda eğer sağlam delillere yönelinmezse böyle şeylere "gerek" oluyor. O bakımdan işin hikmetini, doğru haber, sağlam delil, ferdin imanı ve bunun mecburiyeti noktasında görmelidir.

***2d:** Hamd ile alem ve akıllı alem arasında bağ kurulmuştu. Aleme baktığımızda insanın yaşaması için pek çok sistem ve koruma tasarlanmıştır. Yerdeki nimetler, vücuttaki sistemler ayrı, güneş ışınlarının atmosfer tarafından filtre edilmesi ayrı, yağmurun yağması ayrı, damla, damla, ölçülü yağması ayrı, hatta uzayda yakınlarımızda bir süpernova olmaması ayrı. Bu incelikleri fark edecek olan ise akıllı alem'dir. Günümüzdeki sorun ise şu ki; önceki insanlar bu tabiat olaylarını ayrı ayrı odaklar gibi görme ve onları ilahlaştırma hatasına düşmüştü, işi Bir'e bağlamamışlardı, günümüzde ise tabiattaki sistemi kuru bir bilgi seviyesine düşürme, ona hakimiyet, dolayısıyla Tanrı'dan bağımsızlık tefritine sapılmış ve hamd geçilmiştir. Unutmayalım ki Hamdi geçen Bir'i de geçer. İnsan "Allah'a hamdetmesi için yaratılmıştır" dersek abartı olmaz. Hem ne olursa olsun kişi çoğu zaman iç alemindedir, tefekkür, hamd gibi durumlar insan için sürekli düşünülebilir. Mesela bir hadiste denilir ki; *Kim oturulacak bir yerde oturur da orada Allah'ı zikretmezse/hatırlamazsa Allah'tan ona bir noksanlık vardır, kim uzanılacak bir yerde uzanır ve orada Allah'ı zikretmezse/hatırlamazsa Allah'tan ona bir noksanlık vardır*. [Ebu Davud-Edeb 31]

Çünkü hamd sadece ve sadece kendine yönelik bir şeye şükür değildir, ikincisi; genel olarak her şeyin insana yönelik bir tarafı vardır zaten. Bahsettiğimiz bunca incelikli yaratım ve insana akıl verilmesi, ayetlerle, sünneti seniyye ile hamdin, rahmetin vurgulanması insan için yol gösterici olmalıdır. Ve unutmayalım ki insan hevasını da ilahlaştırabilmekte ve hevasının yöneldiği ya da hevasına kapı açan şeyleri.[48]

Bunu da kesecek olan başta hamd.

Öte yandan, insan, Allah'tan ki, halen toprağın ürettiklerini yiyip içiyor ve atmosferi soluyor yoksa bu bilim ve teknoloji, görsellik, moda, reklam ve marka çağı, insanı başka bir aleme transfer olduğuna inandırabilirdi.[49] Ve o alemde kurallar başka. Keyif ve para geçerli bu alemde. Çünkü kurucuları öyle diyor. Ya da oluşturdukları piyasa. Ve dünyayı da buna göre dizayn etmek için sürekli planlar projeler içerisindeler. İnsanın keyfine böylesi düşkünlük (!) Halbuki Allah yoldan çıkmak isteyenlere de nimetini yağdırabilmektedir.[50]

Burada öncelikli konu Tevhid, dolayısıyla şirk konusundaki hassasiyettir. O da kainata dair bir şey ortaya konulduğunda onu ortaya koyana değil, Yaradan'a bakmadır bir defa. Beri yandan, Allah'ın kelamı vardır. Bu kelama göre gayb vardır. Ve maddi sistemle meşguliyet, onu tek gerçek edip gaybı yok saydırmamalıdır. Çünkü gayb hakkındaki uydurmalar kadar onu yok sayma da suçtur. Sırf gaybi bir şey uydurmamak şirksizlik demek değildir. Hem bu genelde halen yapıldığı için sırıtmamaktadır. Sürekli maddeden, sebeblilikten, görüntülerden bahsedilmektedir, dolayısıyla "gayb yoktur"a gidilmektedir, ayrı bir helal haram zorlanmaktadır, daha ne olacak?!.

---

48 *Burada kafaların karıştığı nokta insanın nefsine uyabilen bir varlık olmasıdır. Her nefsine uyma onu ilahlaştırma mıdır? İlahlaştırma, Allah'ın dediğine aykırı durumu sahiplenme noktasındadır. Şeytan Allah'ın emrine karşı geldiği için değil, kendini haklı görüp tevbe etmediği için şeytan olmuştur, Adem ise tevbe etmiştir. Beri yandan durumlar çoktur, bir iki değildir, burada en mühim noktalara yoğunlaşma tercihleri de önem kazanmakta.*

49 *Fatır 3'de "gökten ve yerden rızık veren başka bir yaratıcı mı var" der. Rad 16'da ise "yoksa onun yarattığı gibi yaratan ortaklar mı yaptılar" der, "ki yaratma onlara benzer göründü" Nahl 8. ayette ise "hem binesiniz hem de süs olarak atlar, katırlar ve eşekler (yarattı) der, "ve daha bilmediğiniz şeyler yaratır" Elmalılı bunun günümüzdeki araçlara işaret olduğunu belirtir. Dikkat çekense Nahl suresinde yaratılan rızıklardan da bahsedilmekte ama "daha başka da yaratır" denilmemekte.*

50 *bknz Yunus 88*

Unutmayalım ki “şeytanın adımlarını takip etmeyin” denilmekte ayetlerde. Kitab gelmiş, Peygamber gelmiş, kimse ayrı bir galakside yaşamıyor. Ve Kitabı yok sayma, Yaratan’a hamdsizlik, sadece gördüğünü kabul etme şirke çıkar. Ve ayetlerde şöyle geçer:

...Kim Allah’a ortak koşarsa, Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun barınağı ateştir. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur.” [Maide 72]

Hadiste ise buyurulur ki:

“Allah, Cehennem ehlinden azabı en hafif olana: ‘Eğer dünya, dünyada var olan şeyler ve bir o kadarı da bununla birlikte senin olsaydı sen onları buradan kurtulmak için feda eder miydin?’ diye sorar. Adam: ‘Evet’ der. Allah (c.c.) şöyle buyurur:”Sen daha Adem’in sulbünde iken, Ben bundan çok daha hafif olanını; Bana hiçbir şeyi şirk koşmamanı istedim de sen bundan kaçınıp Bana şirk koştun. Seni Cehennem ateşine koyacağım.” [Buhari, Enbiya: 1]

Yine denilebilir ki; buradaki en büyük sorun, tarihi akışın ilahi bir perspektifle ortaya konulmamasıdır. Bu işleri çok zorluyor ve kötü akışı güçlendiriyor. Gayet görülen ve hayati konular dillendirilmeli.

***4:** Din günü, ahiret günüdür. Kur'an’da şöyle geçer:

İyiler muhakkak cennettedirler, Kötüler de alevli ateşte. Din gününde oraya girerler. Ondan kurtulacak değillerdir. Din günü nedir bilir misin? Evet, bilir misin, nedir acaba o din günü? O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah’a kalmıştır. [İnfitar 13-19]

Tanah’ta ise şöyle bir bölüm vardır:

Önünden ateşten bir ırmak çıkıp akıyordu. Binlerce binler ona hizmet ediyordu; On binlerce on binler önünde duruyordu. Yargı (din) kuruldu, kitaplar açıldı. [Daniel 7: 10]

Arapça’da din kelimesinin deyn/borç kelimesinden geldiği düşünülür. Adet, itaat, ceza ve karşılık gibi anlamları olduğu ifade edilir. İbranice ve Aramice’de ise yargı anlamına gelir bu kelime. Öte yandan eldeki muharref Tanah’ta öbür dünya ile ilgili ifadeler bulanıktır ve azdır. Alıntı yaptığımız yer de dünyada egemenliğin birisinden alınıp birisine verileceği ile ilgili bir rüya şeklinde geçmekte Tanah’ta.

Yine Tanah'ta şöyle metinler çoktur: *Uluslara, "RAB egemenlik sürüyor" deyin. Dünya sağlam kurulmuş, sarsılmaz. O halkları adaletle yargılar.* [Zebur 96: 10] *Yargını göklerden açıkladın, yeryüzü korkup sessizliğe büründü*. [Zebur 76: 8] *RAB davasını görmek için yerini aldı, halkları yargılamak için ayağa kalkıyor.* [Yeşaya 3: 13] *Yargı kürsüsünde oturan kral, kötülüğü gözleriyle ayıklar.* [Özdeyişler 20: 8] Bu metinlerin orjinalinde yargılama anlamında din kelimesi geçmektedir ve hep bu dünya söz konusu gibidir.[51]

Yine Rabb'in Yeruşalem'de Siyon Dağı'nda krallık yapacağı ile ilgili ifadeler vardır. [52] Bu mahşer meydanı olarak düşünülebilir belki. Fakat Tanah metinlerinde son derece bu dünya devam ettirilmektedir ve kıyamet-diriliş-öbür dünya şeklinde kesin bir ayrım adeta görülmemekte. Öte yandan, elbette Allah'ın bu dünyada da hükmü vardır, lakin asıl hüküm günü vurgulanmazsa dünyanın hükmüne döner iş.

Kur'an ise din gününü öbür dünya olarak netleştirmiştir. Hem de din kelimesi Tanah'taki anlamıyla kullanılarak bu iş düzeltilmiş. Üstelik Tanah'ta çokça geçen kral kelimesi de var söz konusu ayette; ayet "din gününün melikine/kralına" şeklinde de okunmuştur.

Saniyen; "yargı günü" ifadesi İncil'de gayet geçer.[53] Fakat İsa'ya yargılama yetkisi verildiğinden bahseder. Şöyle ki:

İsa Yahudilere şöyle karşılık verdi: "Size doğrusunu söyleyeyim, Oğul, Baba'nın yaptıklarını görmedikçe kendiliğinden bir şey yapamaz. Baba ne yaparsa Oğul da aynı şeyi yapar. Çünkü Baba Oğul'u sever ve yaptıklarının hepsini O'na gösterir. Şaşasınız diye O'na bunlardan daha büyük işler de

---

51 Din kelimesinin geçmediği yargı günü, ceza günü şeklindeki kullanımlar da bu dünyaya yönelik gibidir Tanah'ta. Şöyle ki: *Öç benimdir, karşılığını ben vereceğim, zamanı gelince ayakları kayacak, onların yıkım günü yakındır, olacaklar hızla yaklaşıyor.* [Yasa Kitabı 32: 35] 3 *Ceza günü uzaklardan başınıza felaket geldiğinde ne yapacaksınız? Yardım için kime koşacaksınız, servetinizi nereye saklayacaksınız?* [Yeşaya 10: 3]*Bu yüzden, "Bekleyin de görün" diyor RAB, "Ulusları yargılayacağım günü bekleyin. Ulusları toplamaya, krallıkları bir araya getirmeye, gazabımı, kızgın öfkemi üzerlerine dökmeye karar verdim. Çünkü kıskançlığımın ateşi bütün dünyayı yiyip bitirecek. O zaman, Rabbin adıyla okumaları/yakarmaları, birlikte bana kulluk etmeleri için, halklara safi bir dil vereceğim. Dağılmış olan, bana tapınan halkım, Kûş ırmaklarının ötesinden bana sunular getirecek.* [Safanya 3: 8-10] Hatta mesela Eyüb Kitabı'nda şöyle geçer: *Niçin Her Şeye Gücü Yeten yargı için vakit saptamıyor? Neden O'nu tanıyanlar bu günleri görmesin?* [Eyüb 24: 1] vb.

52 *bknz Yeşaya 24:23, Yeşaya 2:4, Mika: 1: 6-7*

53 *bknz Matta 10:15, 11:22, 11:24, 12:16 vb*

gösterecektir. Baba nasıl ölüleri diriltip onlara yaşam veriyorsa, Oğul da dilediği kimselere öylece yaşam verir. Baba kimseyi yargılamaz, tüm yargılama işini Oğul'a vermiştir. Öyle ki, herkes Baba'yı onurlandırdığı gibi Oğul'u onurlandırsın. Oğul'u onurlandırmayan, O'nu gönderen Baba'yı da onurlandırmaz." Size doğrusunu söyleyeyim, sözümü işitip beni gönderene iman edenin sonsuz yaşamı vardır. Böyle biri yargılanmaz, ölümden yaşama geçmiştir. Size doğrusunu söyleyeyim, ölülerin Tanrı Oğlunun sesini işitecekleri ve işitenlerin yaşayacakları saat geliyor, geldi bile. Çünkü Baba, kendisinde yaşam olduğu gibi, Oğul'a da kendisinde yaşam olma özelliğini verdi. O'na yargılama yetkisini de verdi. Çünkü O İnsanoğlu'dur. Buna şaşmayın. Mezarda olanların hepsinin O'nun sesini işitecekleri saat geliyor.

Ve onlar mezarlarından çıkacaklar. İyilik yapmış olanlar yaşamak, kötülük yapmış olanlar yargılanmak üzere dirilecekler. [Yuhanna 5:19-29]

Kur'an'daki din gününün kralı ifadesi ve diğer ayetler, Allah'tan başka bir yargıcı asla söz konusu etmemektedir.

***5:** Buradaki yardım dileme, öncelikle "gaybta tasarruf vehmi ile yardım dileme" manasındadır. Zaten ibadet de ona edilir. İkinci olarak ise Allah'ın razı olmadığı güçlere dayanma, sığınma düşünülebilir. İbadet ise kullukta bulunma, mutlak manada emir yasak mercii görme.

Öte yandan, Kur'an'da Allah'tan başka dost edinmeme ya da dost yoktur ifadesi de kullanılır.[54] Allah'tan başka dost edinilenler ise tağut, şeytan vs.dir, bir de müminleri bırakıp kafirleri dost edinme durumu vardır.[55] İnsanın dostu sadece Allah olarak ya da Allah, elçi, namazı kılan zekatı veren müminler olarak belirtilir.[56] Bir de Allah muttakilerin dostudur, zalimler ise birbirlerinin dostudur denilir [57] Bu dost edinme kavramı, yardım dileme kavramıyla gayet ilişkili, çünkü bu "genel olarak yardımcı edinme"dir. Yine bu yönde mesela Razi Ankebut 41 tefsirinde der ki: *Cenâb-ı Hak, şirk-i hâfî'nin bâtıl olduğuna bir işaret olsun diye, "Allah'dan başka ilahlar edinenler." dememiş, "Allah'dan başka veliler (dostlar) edinenler." demiştir.*

---

54 bknz Bakara 107, Tevbe 116, Ankebut 22, 41, Şura 6, 9, Kehf 102, Ahkaf 32, Ahzab 17
55 bknz Bakara 257, Araf 30, Zuhruf 36-38, Nisa 119,139
56 bknz Araf 3, Nisa 45, Enam 14, Şuara 9, Maide 55
57 bknz Casiye 19

Bu çerçevede denilebilir ki; dost edinme kelimesinin kullanımındaki Allah vurgusu, müminleri dost edinme bile olsa öncelikle "Allah'ı dost edinme" ifadesi dikkat çekici. Yoksa dava başka bir şeye döndüğü halde, "ne var ki bunda" olabilir iş. Öte yandan, ayetlerde "gemi dalgalar arasında kaldığında yalnız Allah'a yalvarırlar" der. Yani çok zorda kalınca zaten Allah'a yalvarılmaktadır.[58] Mesele ise diğer durumlarda da sadece Allah'a yalvarmadır.[59] Buralarda; dua, davet, dava anlamlarına gelen çağırma anlamındaki kelime kullanılmaktadır ayetlerde. Bu çağırma dua etmedir. Bu ise Allah dışında, putlar, şeytan ya da ölülere olabilmekte, batıl olarak.[60] Günümüzde ise duasızlık gibi bir problem var. Çünkü her şey duaya gerek bırakmayacak bir sistem içerisinde halledilmeye çalışılıyor. O zaman mesele dost edinme kapsamına giriyor daha çok. O da öbür davanın zayıflığından kaynaklanıyor denilebilir. Beri yandan, dünya çapında düşünürsek "bir şeylere dua" hiç de az sayılmaz. Bunları ifrat tefrit olarak görmelidir.

Bu çerçevde Kunut Duaları da açıklayıcı gibidir. Çünkü Kunut Duaları Allahumme inna nesteinüke.. Allahumme iyyake nabüdü.. diye başlamaktadır ve Fatiha'daki "iyyake nabüdü ev iyyake nestein" ifadesinin tefsiri gibidir.

Bu dualar hadistir ve anlamları şöyledir:

"İlâhî! Senden yardım, senden mağfiret, senden hidâyet dileriz. Sana iman ederiz, sana tevbe ederiz ve sana güveniriz. Bütün iyiliklerin için sana sena ederiz. Nimetlerin için sana şükrederiz. Seni inkâr etmeyiz. Sana isyan edenlerle ilişkimizi keseriz."

"İlâhi! Yalnız sana ibadet eder, senin hoşnutluğunu kazanmak için namaz kılar, yalnız sana secde ederiz. Senin rızana uygun olarak çalışır, sana koşarız. Senin rahmetini umar, senin azabından korkarız. Şüphesiz; senin azabın kâfirlere erişir."

Tevekkül Meselesi

Tevekkül kelimesi, güvenmek, birinin işini üstüne almak, işini birine havale etmek, bel bağlamak gibi anlamlara geliyor, ıstılahi olarak ise Allah'a güvenmektir. Ayetlerde şöyle geçer:

---

58 *bknz Yunus 22, Rum 33, Enam 40-41*

59 *bknz Araf 55,Yunus 106,Rad 14, Şuara 213, Müminun 117, Ahkaf 5, Furkan 77, Zümer 3, 45*

60 *bknz Nisa 117, Yunus 66, Nahl 20-22, Araf 194 (dostla ilgili bu ayetler örnek kabilindendir)*

Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar Rahman'ı inkar ediyorlar. De ki: O benim Rabbimdir. O'ndan başka tanrı yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüş sadece O'nadır. [Rad 30]

Hem, bize yollarımızı göstermiş olduğu halde ne diye Allah'a dayanıp güvenmeyelim? Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat etsinler. [İbrahim 12]

Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hakimiyeti yoktur. [Nahl 99]

Andolsun ki onlara: Gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan, elbette "Allah'tır" derler. De ki: Öyleyse bana söyler misiniz? Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut Allah, bana bir rahmet dilerse, onlar O'nun bu rahmetini önleyebilirler mi? De ki: Bana Allah yeter. Tevekkül edenler, ancak O'na güvenip dayanırlar. [Zümer 38]

Görüldüğü gibi iman ile birlikte tevekkül istenmektedir. Çünkü her şeyin sahibi, insanları diriltecek ve yargılayacak olan Allah'a iman ediliyor. Tevekkül ise yakin derecesinde bir iman ile olur. Çünkü insan zayıftır, evhamlıdır, hevalıdır, şeytan vardır, işi küçültmeler vardır, saptırmalar vardır. Birileri ister ki bana tabi olunsun, birileri ister ki paraya tabi olunsun, birileri ister ki çeşitli gruplara tabi olunsun. Birileri birilerini bahane ederek kendini öne çıkartır. Birileri herkes aynı der, nefsini öne çıkartır vesare.. Bunlar güçlü iman istemez. Yani delilleri öne çıkaran bir anlayışı istemez. Şu halde güçlü imanı kim isteyecek?

Bunu öncelikle hakikatçiler ister, çünkü işin aslına yönelmişlerdir. Diğer insanlar da kim hakikatçi kim değil buna bakmak zorunda. İşte böyle böyle bir hakikatçilik damarı belirgin olmalı ki, her şey yerli yerine otursun.

***6:** "Bizi dosdoğru yola ulaştır" ifadesi gayet uyarıcı bir ifade. Çünkü bu namazda her gün defalarca söyleniyor. Demek ki bu sadece namazda olmakla da olmuyor. Hatta namaz bir gayret ve iştiyak oluyor bu yolda. Peki burada mesele yakin derecesine ulaşmak mıdır, her şeyde dengeyi bulmak mıdır, Razi bir kaç görüş serdeder mesela buna benzer. Örneğin Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ise şöyle bir tespiti olmuş. *Fatiha'daki "Allah'ım bize*

doğru yolu göster" sözü beyhude değildir. Çünkü milyonlarca insanın hepsinin kendine göre bir mantığı vardır. Bunların içinden doğrusunu bulmak!

Hasılı ayette gayet bir teşvik var. Fakat bu teşviği adeta örtmek istercesine ayetteki "ihdina" ifadesi "sebbitna" yani sabit kıl demektir, çünkü zaten doğru yoldayızdır diyenler de çıkıyor. Tabii bu, vahye ilk muhatap olan kitle için düşünülebilir. Fakat zaman içinde görüldü ki, Kitab'ın iyice anlaşılan boyutları var gayet, yanlış anlaşılmış boyutları var ve yeni çıkan delilleri..

Doğru Yol İkidir

Bir şeyi iyi anlamalı ki, hakikat, doğruluk, dosdoğruluk, çok ciddi yöneliş olmadan olamayacak şeyler. Dolayısıyla iş ezbere dönemez. Ama insanda da bu damar hep var, yani işi ezbere, kolayına doğruluk iddiasına çevirme isteği. Bu bakımdan Fatiha'nın "gazabına uğrayanlardan değil, ne de sapanlardan" diye bitmesi manidar. Çünkü Yahudiler şekilcilikle öne çıkan bir zihniyet, Hristiyanlar ise manada sapış ve şekli aşırı önemsemeyişle.. İslam toplumlarında da en olası durumlar ve sırası da böyle.

Çünkü emir ve yasaklar, ana konular, direkt geliyor zaten. Bir de inandım demeyle sanki iş bitiyor. Burada yöneliş azlığı, hakikate zaten sahiplik iddiasının oluşması çok olası. Peşine de ezberleri eleştiri kolaydır, kolayına manacılıklar oluşması olası vesaire..

Demek ki ciddi manacılık en önemli bir imtihan noktamız oluyor. Mana konusunda da dikkatli olunacak, emir ve yasaklar konusunda da.. Bunun en olası yolu da dünya çapında tebliğin canlılığı olabilir. Çünkü tebliğ bizi de delillere ve hakikate, manaya yöneltir.

Ayette şöyle buyurulur:

Ey insanlar! Size Rabbinizden kesin bir delil geldi. Size apaçık bir nur indirdik.

Allah'a iman edenlere ve O'na sımsıkı sarılanlara gelince; Allah onları kendinden bir acıma ve fazl içine daldıracak ve onları dosdoğru bir yol ile kendine yöneltecektir. (Nisa 174-175)

Hasılı bu işi, delil, kanıt, yöneliş ve sübut şeklinde özetleyebiliriz.

Yine dikkat edelim ki, pek çok insan bir şeylere meyyaldir ve kendine göre bir doğru yol tutturmaktadır. İhdinassıratal müstekim derken ise "bizi ulaştır" diyoruz, "dosdoğru yola" deniliyor.. Sırat kelimesi özellikle çoğulu

kullanılmayan bir kelimedir. Bütün bunlar ise genel bir dikkati ifade eder. Öte yandan; dimdik anlamı da en kestime, en açık demek. Zaten doğru iki nokta arasındaki en kısa çizgidir. Tabi akıl planında ve doğrular, deliller merkezli bir kısalıktan bahsediyoruz. Yine, denilebilir ki; Kuran'ın zaman içinde daha iyi anlaşılan boyutları olduğu aşikar ve eğer bir şeye "ulaşılması" gerekiyorsa en doğru, en açık şekilde ulaşılmalı. Üstelik Kuran levhi mahfuzdan ve bir de Alemi İslam kötü duruma düşmüş ve bir çıkış aranıyorsa? Buna iyi bakılmalı hasıl.

Yine şu malum ki; dosdoğru yol, basiret (akıl gözü) üzere Allah'a çağrılan yoldur. Çok kişinin yürüdüğü, ezbere gidilen yol değil ille. Çünkü basiret (akıl gözü) deliller ister, onlar da bulunacaksa bulunacaktır. Mesela şu anda Kuran'ın çok iyi anlaşılması ve tebliği gerekiyorsa aklın iknası için, budur. Ki gerektiği belli. Bu çerçevede Yusuf 108. ayet çok yol gösterici. Bu ayette diyor ki;

"De ki: "İşte bu benim yolumdur. Basiret (akıl gözü) üzere Allah'a çağırırım. Ben ve bana uyanlar (böyleyiz). Allah'ı tenzih ederim. Ben müşriklerden değilim."

Mesela buna benzer ayette şöyle der: *"Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tevbe edenler de.. Ve aşırı gitmeyin. Muhakkak ki O, yaptıklarınızı hakkıyla görendir. Ve zalimlere meyletmeyin yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra yardım da görmezsiniz" (Hud 112-113)*

Yani, buradaki dosdoğru ol emri de "basiret üzere Allah'a çağır" şeklinde düşünülebilir. Bu konu şöyle biraz karışık, o yüzden iyi üzerinde durulmalı. Peygamber (sav) zamanında beyyineler keşfedilerek sunulmuyordu, Allah direkt sunuyordu bunları. Şimdi ise keşif gerekiyorsa buna bakılması doğruluktur, niye bakalım kafası değil. Onun için otomatik bu zaten olmuştur, oluyordur, başka şeye bakalım demeye acele etmemeli. Yapılıyor mu, buna iyi bakılmalı. Çünkü sonrası buna göre gidiyor.

Hasılı dikkat çeken, bu Kuran'ın iyice anlaşılması işi, bu duadaki bütün incelikleri taşıyor. Bir defa ister istemez genel bir çerçeve istiyor. Çünkü yeni çıkan hakikatler alanı, tabii olarak "bana göre" bakışının en az olması gereken bir alan. Dolayısıyla delil, isbat, akliyyet üzere gider.. Beri yandan adım adım gidiyor, onun için sürekli yönelme ve ulaşma durumları var. Ve sabır gerektiriyor. Çünkü "yeni çıkan" hakikatlerin ne kadar zor yayıldığı

malumdur.. Ve insanın imtihanı da hakikat en başta. O zaman sürekli "ulaştır" denilmesi de makul ve zihin açıcı.

Saniyen; "bizi dosdoğru yola ulaştır" denildikten deniliyor ki, "kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, gazabına uğrayanların ve sapanların değil" Peki bu nimet nedir? Herhalde öncelikle Kitab'tır ve şöyle bir incelik vardır; Kur'an'da birbiriyle eş anlamlı gözüken iki ifade var; Kitap verilenler-Kitap verdiklerimiz. "Kitap verdiklerimiz" ifadesi çoğunlukla olumludur, iman ederler diye biter birkaç defa. "Kitap verilenler" ifadesi ise çoğunlukla olumsuz bir çerçeve içerisindedir, hiç "iman ederler" diye bir ifadeyle yan yana gelmez. Bir de "Kitaptan bir pay verilenler" ifadesi geçer üç defa hepsi de son derece olumsuzdur. Bunlar, hepsi Ehli Kitab ama farklı farklılar.. Hasılı "nimet verdiklerinin" ifadesi de buradaki "Kitab verdiklerimiz" ifadesi gibi işi ciddiye alanların vurgulandığı bir ifadedir. Yoksa Kitab verilenler çok. Ama işe ciddi olmayan çoğu. İşte bütün bunlar bizim için de örnek.

Öte yandan şeytanın "Senin dosdoğru yoluna oturacağım, sonra onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından geleceğim, çoğunu şükredenlerden bulamayacaksın" demesi vardır.[61] Buradaki dosdoğru yolu, aklı kullanarak hakka ve Rabbe yönelme olarak özetleyebiliriz şu halde. Çünkü insan için en olası imtihan ve önüne çokça geçilen konu bu. ***7a:** İbn-i Teymiyye ekolü buradaki غير kelimesinin sıfat olması gerektiğinde ısrar eder. Zemahşeri, bunun bedel, sıfat ya da bir kıraate göre hal olabileceğini söyler, sonuncusu şazdır.

***7b:** "Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet" kısmındakini nimet nedir denilirse burada Kitab anlamı öne çıkmakta. Mesela ayette "bugün size dininizi kemale erdirdim ve size olan nimetimi tamamladım" denilmektedir.[62] Yine Yahudilere "size olan nimetimi hatırlayın" ayeti gayet tekrar edilir. [63] Yine ayette buyurulur ki; *Allah'ın ayetlerini alaya almayın. Allah'ın üzerinize olan nimetini hatırlayın; onunla size öğüt verdiği/öğüt veriyor olduğu, Kitaptan ve hikmetten size indirdiğini.* [Bakara 231]

---

[61] *bknz Araf 16, 17*

[62] *Bazıları çeşitli haramlar da içeren Maide 3. ayetten sonra helal-haram içeren ayet gelmediğini söylemiştir. (bknz Taberi)*

[63] *bknz Bakara 40, 47, 122*

Öte yandan, mesela İncil'de şöyle geçer. *İsa ona şu karşılığı verdi: "İnsan yalnız ekmekle yaşamaz, Tanrı`nın ağzından çıkan her sözle yaşar` diye yazılmıştır."* [Matta 4: 4]

Tevrat'ta ise der ki: *Sizi aç bırakarak sıkıntıya soktu. Sonra sizin de atalarınızın da bilmediği man ile sizi doyurdu. İnsanın yalnız ekmekle yaşamadığını, RAB`bin ağzından çıkan her sözle yaşadığını size öğretmek için yaptı bunu.* [Yasa'nın Tekrarı 8:3]

Kur'an'da ise şöyle geçer*: Eğer, Kitap Ehli iman edip sakınsalardı, elbette onların kötülüklerini örter ve onları 'nimetlerle donatılmış' cennetlere sokardık. Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirileni gereğince uygulasalardı, hem üstlerinden hem de ayaklarının altından yerlerdi. İçlerinde orta yolu tutan bir zümre vardı, çoğunun işledikleri ise kötü idi.* [Maide 65- 66]

Burada "üstlerinden" sözünün görünmeyen/manevi gıdalanmayı ifade ettiği düşünülebilir. Üstelik ayette seslenilen Yahudi ve Hristiyan literatüründe direkt böyle bir benzetme vardır, man'a gökten inen ekmek denilmektedir.

Beri yandan, hadiste denilir ki; *"Kur'an'la teğanni etmeyen bizden değildir"* [Buhari-Tevhid 32] Buradaki teğanni kelimesinin sesi nağmelendirmek, meşgul olmak-yetinmek, geçmiş kavimlerle ve kitaplarla ilgili bilgilerden uzak durup Kur'an'la yetinmek, yüksek sesle okumak gibi anlamlarda olduğu iddia edilmiştir.[64] Dikkat edilirse bu anlamların hepsi başka bir yere çıkmakta. Hasılı mesele çok temel bir bakış açısı meselesidir, Kur'an'la meşguliyet ne demektir, Kur'an'ı ciddiye almak ne demektir soruları hayati bu bağlamda. Hatta öyle hayati ki, buna vereceğiniz cevap Kur'an'ın kendi kendisi hakkındaki söylemlerini bile görmemenize yol açabilir.

Yine ayette denilir ki; *Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddîkler, şehidler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!* [Nisa 69] Burada ise nimet, cennetlik olma anlamına geliyor denilebilir.

---

[64] *bknz Kur'an tilavetiyle ilgili bazı kavram ve rivayetlerin değerlendirilmesi-Mustafa Hocaoğlu*

Dinin ve Kitab'ın Nimet Olması Meselesi

Bazıları diyebilir ki, din nasıl nimet oluyor? Çünkü din insana bir sürü sorumluluklar yüklüyor. Kitabın bir sürü anlaşılmaz noktaları var, bu nasıl nimet oluyor? Elcevab: buradaki temel sorun, insanın yüzeyselliğe ve hevaya endekslenmesidir. Yoksa düşünelim; bunca akıl sahibi insan sorumlu olmayacak mı?!.. İkincisi; insan, akıl sahibi, akıl ise bağlar kurmaya ve en doğru şekilde anlamaya yarar. Herşeyin direkt söylendiği bir çerçeve mi isteniyor bu aklı veren mercinin Kitabında? Yoksa biraz bulmaca tarzı bir çerçeve mi zaten beklenir?.. Böylece akıl, sürekli oradan aydınlanır, bir nevi beslenir. Hasılı, burada mesele Kitab'ın hakikat derdi olana nimet olması, onun sorularına cevaplar vermesidir. Yoksa sadece gözüyle gördüğü şeyleri varsayma, dünya hayatından başka bir şey istememe, kalabalığa ittiba, zoru görmedikçe doğruya gelmeme, keyfinin istediğini yapma derdindekilere değil. Tabii öyle oldukça şeytanın hakimiyetine de giriyor kişi vs.

Hem düşünelim; ayetlere göre insanlar sıkışınca zaten sadece Allah'a yönelmektedir. Mekke müşrikleri için "onlara yeri ve göğü kim yarattı desen 'Allah' derler" denilmektedir. Yahudi ve Hristiyanlarda zaten Allah inancı var. Diğer pek çok kültürde de en azından bir baş tanrı inancı var. Allah'ın varlığına herkes bir şekilde inanmakta hasıl. Mühim olan, onun gerçek varlığının dava edilmesi meselesidir. Bu ise ahireti yaratacak olan, bu dünyayı imtihan eden, son derece yol gösteren bir Allah'a imandır. Adem'i yaratan, imtihan eden ve dünyaya gönderen Allah'a.. Şeytanı ise huzurundan kovan ve ona kıyamete dek izin veren Allah'a.. Herşeyi işiten ve gören.. Melekut alemi olan.. Bunlar Kitabsız bilinebilir mi?! Hatta Kitab çok delilli olmasa zihinde yer edebilir mi?.. Çünkü dünya, kalıcılık iddiaları üretmektedir sürekli, hesap vermeme arayışları üretmektedir, kolay kurtuluşlar, başkalarıyla ayrılık, farklılık, üstünlük iddiaları üretmektedir. Dolayısıyla imana uzaklık üretmekte.. İşte burada Kitab'ın Allah katındanlığı, bunun delilleri, onlara yöneliş önem arz etmeye başlıyor. Hatta öyle ki, çabuk ve ezbere kabuller de soru işareti taşımaya.. Çünkü neyden kaçılıyor böyle?! Görünmeyene iman ediyoruz nihayet.. Yine düşünelim ki; çeşitli dinler de Tanrı katından şuna inanıyoruz, buna inanıyoruz demektedirler. Sonra da "saçma olduğu için inanıyorum" tarzında formüller üretmektedirler. Çok sıkışınca "Allah bir beşere bir şey indirmedi" demektedirler.. Zayıf inanmaktadırlar, gevşek inanmaktadırlar, ille de hevalara yer açarak inanmaktadırlar. Peki biz bunlardan tamamen hali

miyiz?.. Burada denilebilir ki; bizde sabiteler duruyor, ama ayrıntılarda buralara sapılabilir. Onun için “bizi dosdoğru yola ulaştır, gazabına uğrayanların ve sapanların yoluna değil” denilmiştir.

***7c:** “Kızılmayanların ne de sapanların” kısmının, Yahudiler ve Hristiyanlar olduğu bildirilmişti. Ve Fatiha’nın Mekke döneminde, yani Yahudi ve Hristiyanların olmadığı bir ortamda indirildiğini de hatıryalım. Bunların özelliği nedir diye bakıldığında ise Yahudilerde kabilecilik, hakikati başkalarına ulaştırmama, kendilerine özgü etme gibi özellikler, Hristiyanlarda ise aşırı yayılmacı, hakikati insanlara özgü etme, oyla belirleme gibi özellikler dikkat çekiyor. Elbette Yahudilerin söz dinlemezlikleri, emirlere itaatsizlikleri de söz konusudur, bunlar Kur'an’da gayet dile getirilmektedir. Beri yandan İslam öncesi tarihte bu ikisinden de olmamaya en net örnek Ebionitler ya da Nasraniler denilen grup görülebilir. Bunlar hem Hz isa’yı kabul etmiş, Yahudiler gibi hakkı münkir olmamış ve hem de Hristiyanlar gibi yasayı büyük ölçüde reddeden ya da İsa’yı tanrılaştıranlar olmamışlardır. Ve bu şekilde gayet azınlıktaydılar, öyle ki İslam ile haklılıkları ortaya çıkabildi. Yani ifrat tefritlerin büyük sayılara ulaşabilmesine dikkat.

“Gazaba uğramayanların” kısmına örnek olması açısından Tanah metinlerinde çokça geçen ve gerçekleşen gazap kehanetlerine bir örnek verelim. Antiparantez, bu metinleri, kelime kelime, cümle cümle ayet olarak görmemek gerekir, ancak bir izlenim de alınmaktadır. Şöyle ki:

RAB Yeremya’ya şöyle seslendi: “RAB’bin Tapınağı’nın kapısında durup şu sözü duyur. De ki: “’RAB’bin sözünü dinleyin, ey RAB’be tapınmak için bu kapılardan giren Yahuda halkı! İsrail’in Tanrısı, Her Şeye Egemen RAB diyor ki: Yaşantınızı ve uygulamalarınızı düzeltin. O zaman burada kalmanızı sağlarım. “RAB’bin Tapınağı, RAB’bin Tapınağı, RAB’bin Tapınağı buradadır!” gibi aldatıcı sözlere güvenmeyin. Eğer yaşantınızı ve uygulamalarınızı gerçekten düzeltir, birbirinize karşı adil davranır, yabancıya, öksüze, dula haksızlık etmez, burada suçsuz kanı akıtmaz, sizi yıkıma götüren başka ilahların ardınca gitmezseniz, burada, sonsuza dek atalarınıza vermiş olduğum ülkede kalmanızı sağlarım. Ne var ki, sizler işe yaramaz aldatıcı sözlere güveniyorsunuz. ‘Çalmak, adam öldürmek, zina etmek, yalan yere ant içmek, Baal’a buhur yakmak, tanımadığınız başka ilahların ardınca gitmek, bütün bu iğrençlikleri yapmak için mi bana ait olan tapınağa gelip önümde

duruyor, güvenlikteyiz diyorsunuz? Bana ait olan bu tapınak sizin için bir haydut ini mi oldu? Ama ben görüyorum neler yaptığınızı!' diyor RAB. 'Daha önce adımı yerleştirmiş olduğum Şilo'daki yerime gidin. Halkım İsrail'in kötülüğü yüzünden ona ne yaptığımı görün. Bütün bunları yaptınız, diyor RAB, size defalarca seslendim ama dinlemediniz; sizi çağırdım ama yanıt vermediniz. Bu yüzden Şilo'ya ne yaptımsa, bana ait olan, güvendiğiniz bu tapınağa da sizlere, atalarınıza vermiş olduğum bu yere de aynısını yapacağım. Kardeşlerinizi, bütün Efrayim soyunu nasıl attıysam, sizleri de öyle atacağım huzurumdan.' "Sana gelince, ey Yeremya, bu halk için yalvarma; onlar için ne yakar ne de dilekte bulun; bana yalvarıp yakarma, çünkü seni dinlemeyeceğim. Onların Yahuda kentlerinde, Yeruşalim sokaklarında neler yaptıklarını görmüyor musun? Çocuklar odun topluyor, babalar ateş yakıyor, kadınlar Gök Kraliçesi'ne pide pişirmek için hamur yoğuruyor. Beni öfkelendirmek için başka ilahlara dökmelik sunular sunuyorlar. İncittikleri ben miyim, diyor RAB. Hayır, kendilerini inciterek utanca boğuyorlar. "Bu yüzden Rab Yahve diyor ki: 'Buranın üzerine, insanın, hayvanın, kırdaki ağaçların, toprağın ürününün üzerine kızgın öfkemi yağdıracağım. Yakıp yok edecek her şeyi, sönmeyecek.' "İsrail'in Tanrısı, Her Şeye Egemen RAB diyor ki: 'Yakmalık sunularınızı öbür kurbanlarınıza ekleyin de et yiyin. Çünkü atalarınızı Mısır'dan çıkardığımda, yakmalık sunularla kurbanlar hakkında onlara seslenip buyruk vermedim. Onlara şunu buyurdum: Sözümü dinlerseniz, ben sizin Tanrınız, siz de benim halkım olursunuz. İyilik bulmanız için her konuda size buyurduğum yolda yürüyün. Ne var ki, dinlemediler, kulak asmadılar; kendi isteklerinin, kötü yüreklerinin inadı doğrultusunda yürüdüler. İleri değil, geri gittiler. Atalarınızın Mısır'dan çıktığı günden bu yana, size her gün defalarca peygamber kullarımı gönderdim. Ama beni dinlemediniz, kulak asmadınız. İnat ederek atalarınızdan daha çok kötülük yaptınız.' "Onlara bütün bunları söyleyeceksin ama seni dinlemeyecekler. Onları çağıracaksın ama yanıt vermeyecekler. Bunun için onlara de ki: 'Tanrısı RAB'bin sözünü dinlemeyen, ders almayan ulus işte budur. Bana bağlılıkları yok oldu, bağlılıktan söz etmez oldular. "'Saçını kes ve at, ey Yeruşalim, çıplak tepeler üzerinde ağıt yak. Çünkü RAB, öfkesine uğramış kuşağı reddedip terk etti." "Yahuda halkı gözümde kötü olanı yaptı, diyor RAB. Bana ait olan bu tapınağa iğrenç putlarını yerleştirerek onu kirlettiler. Oğullarını, kızlarını ateşte kurban etmek için Ben-Hinnom Vadisi'nde, Tofet'te puta tapılan yerler kurdular. Böyle bir şeyi ne buyurdum ne de aklımdan geçirdim. Bundan ötürü oraya artık Tofet ya da Ben-Hinnom Vadisi değil, Kıyım Vadisi deneceği günler geliyor, diyor RAB.

Tofet'te yer kalmayana dek gömecekler ölüleri. Bu halkın ölüleri kuşlara, yabanıl hayvanlara yem olacak; onları korkutup kovacak kimse olmayacak. Yahuda kentlerinde, Yeruşalim sokaklarında sevinç ve neşe sesine, gelin güvey sesine son vereceğim; ülke viraneye dönecek. [Yeremya 7. bölüm]

RAB Zekeriya`ya yine seslendi: Her Şeye Egemen RAB diyor ki, `Gerçek adaletle yargılayın; birbirinize sevgi ve sevecenlik gösterin. Dul kadına, öksüze, yabancıya, yoksula baskı yapmayın. Yüreğinizde birbirinize karşı kötülük tasarlamayın.`Ama atalarımız dinlemek istemediler; inatla sırtlarını çevirdiler, duymamak için kulaklarını tıkadılar. Kutsal Yasa`yı ve Her Şeye Egemen RAB`bin kendi Ruhu`yla gönderdiği, önceki peygamberler aracılığıyla ilettiği sözleri dinlememek için yüreklerini taş gibi sertleştirdiler. Bu yüzden Her Şeye Egemen RAB onlara çok öfkelendi. `Madem ben çağırınca dinlemediler` diyor Her Şeye Egemen RAB, `Onlar çağırınca, ben de onları dinlemeyeceğim. Onları tanımadıkları ulusların arasına fırtına gibi dağıttım. Geride bıraktıkları ülke öyle ıssız kaldı ki, oraya kimse gidip gelemez oldu. Güzelim ülkeyi viraneye çevirdiler.`" [Zakarya 7: 8-14][65]

Yahudilerin gazaba uğramaları, tapınak bizdedir, kurban kesiyoruz gibi, oruç tutuyoruz, Rabbin halkıyız, özeliz, üstünüz gibi anlayışlara, işin ruhuyla alakasızlığa dayanıyor. Mesela İsa (as) zamanında da riya ve gösteriş içinde olmaları vurgulanır.

"Ne de sapanların" denilmişti. Hristiyanlarda ise aşırı misyonerlik ve çeşitli mutlak otoriteler vardır. Bunlar da başarı için adeta her yola başvurmuştur. Mesela şöyle denilir:

Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus`sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek. Göklerin Egemenliği`nin anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak." [Matta 16:18-19]

Eğer kardeşin sana karşı günah işlerse, ona git, suçunu kendisine göster. Her şey yalnız ikinizin arasında kalsın. Kardeşin seni dinlerse, onu kazanmış olursun. Ama dinlemezse, yanına bir ya da iki kişi daha al ki, söylenen her şey

[65] *Burada geçen Zekeriyya, Kur'an'daki Zekeriyya (as) değildir, daha önceki bir Peygamberdir. Ondan da önce geçen bir Zekeriyya vardır, tapınakta öldürülmüştür. (bknz 2 Tarihler: 24: 20-22) İslami literatür bu Zekeriyya ile Kur'an'daki Zekeriyya'yı karıştırmış ve onun intikamını Buhtunnasır'ın/Nebukadnezar'ın aldığını söylemişlerdir.*

iki ya da üç tanığın sözüyle doğrulansın. Onları da dinlemezse, durumu inanlılar topluluğuna bildir. Topluluğu da dinlemezse, onu putperest ya da vergi görevlisi say. Size doğrusunu söyleyeyim, yeryüzünde bağlayacağınız her şey gökte de bağlanmış olacak. Yeryüzünde çözeceğiniz her şey gökte de çözülmüş olacak. Yine size şunu söyleyeyim, yeryüzünde aranızdan iki kişi, dileyecekleri herhangi bir şey için anlaşırlarsa, göklerdeki Babam dileklerini yerine getirir. Nerede iki ya da üç kişi benim adımla toplanırsa, ben de orada, aralarındayım." [Matta 19: 15-20]

Bu çerçevede kendini Petrus'un varisi sayan kilise yanılmaz görülmüş, konsiller bir tarafın başarısıyla sonuçlanınca diğerleri aforoz edilmiştir. Bu konsillerde ise hep aşırı ve sapkın taraf öne çıkmış, tevhide yakın olan Arius, Nesterius gibiler aforoz olmuş.

Kur'an'da ise şöyle der: *Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler ise; işte onlar, hüsrana uğrayanlardır. De ki: 'Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz, ey cahiller?' Andolsun, sana ve senden öncekilere vahyolundu ki: 'Eğer şirk koşacak olursan, şüphesiz amellerin boşa çıkacak ve elbette sen, hüsrana uğrayanlardan olacaksın*. [Zümer 63-65]

Yine Hristiyanlarda ahlakın ve inancın edebiyatı çok öndedir. Mesela "zerre kadar imanınız olsa dağa şuran şuraya git deseniz gider" gibi ya da "gözün seni günaha sokrasa onu sök at, elin seni günaha sokarsa onu kes at" gibi edebiyatı yoğun ama gerçekleşmesi olmayan sözler vardır. Beri yandan, biz manacıyız tarzında emir ve yasakları, şekli hafifsemeler vardır. Yine muhkemi bırakıp müteşabihin peşinde koşma durumları vardır. Mesela "Tanrınız Rab tek Rabdir" sözü Tevrat'ta da İncil'de de geçer. Ama buna rağmen çeşitli yorumlarla Hz İsa açıkça ilahlaştırıldı.

Ve çokça geçtiği üzere "gazabına uğrayanların (yoluna) değil, ne de sapanların" kısmının Yahudiler ve Hristiyanlar olduğu belirtiliyor hadiste. Ve bu dua her gün defalarca yapılıyor namazlarda. Peki bu sadece duayla mı gerçekleşecek, yoksa bu güçlü bir uyarı mıdır?.. Yahudilerin asabiyyet hastalıkları malum, Hristiyanların ise dinlerini evirme, çevirme ve insanlara uydurma. Burada Kitab'ın insanlığa ulaştırılması, beyyine üzere hakka iman gayreti gerekiyor ve dikkatli olmak.

***7d:** Peygamberimizin Fatiha Suresinin başını ve sonun çağrıştıran duaları vardır, bu da içselleştirme açısından güzel bir örnek.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى كَفَانَا وَأَرْوَانَا، غَيْرَ مَكْفِيٍّ، وَلاَ مَكْفُورًا

Bize yeten, bizi doyurup içiren Allah'a hamd olsun. Yetilmemiş ne de inkar edilmiş olarak. [Buhari-Etime 54]

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى أَطْعَمَنِى هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّى وَلاَ قُوَّةٍ

Bize bunu yediren ve bizi onunla rızıklandıran Allah'a hamd olsun, benden bir güç ne de kuvvet olmaksızın. [Tirmizi Davat 55]

Allah Teala bizleri onun güzel ahlakından nasiplendirsin.

***7e:** Zebur'da "hallu Yah" diye gayet geçen bir ifade var. Bu ifade "Yahveye övgü!" gibi bir anlama gelmekte. Kur'an'daki "Elhamdü lillah" ifadesinin karşılığı gibi durmakta. Ve amen lafzı da buradaki dualarda var. Övgü, sığınma dairesinde Fatiha'ya en benzeyen metin Zebur'dur, hatta buna dair bir rivayet de vardır.

Tanah'ta Amen lafzının en çok geçtiği yer ise şurasıdır: *O gün Musa halka şöyle dedi: Şeria Irmağı`ndan geçince, halkı kutsamak için Gerizim Dağı`nda duracak oymaklar şunlardır: Şimon, Levi, Yahuda, İssakar, Yusuf, Benyamin. Lanetlemek için Eval Dağı`nda şu oymaklar duracak: Ruben, Gad, Aşer, Zevulun, Dan, Naftali. Levililer bütün İsrail halkına yüksek sesle şöyle diyecekler: 'RAB'bin tiksindiği usta işi bir oyma ya da dökme put yapana ve onu gizlice dikene lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diye karşılık verecek. 'Annesine, babasına saygısızca davranana lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek. 'Komşusunun sınırını değiştirene lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek. 'Kör olanı yoldan saptırana lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek. 'Yabancıya, öksüze, dul kadına haksızlık edene lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek. 'Babasının karısıyla yatana lanet olsun! Çünkü o babasının evlilik yatağına leke sürmüştür.' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek. 'Herhangi bir hayvanla cinsel ilişki Kur'ana lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek. 'Annesinden ya da babasından olan kız kardeşiyle yatana lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek. 'Kaynanasıyla yatana lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek. "'Komşusunu gizlice öldürene lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek. "'Suçsuz birini öldürmek için rüşvet alana lanet olsun!' "Bütün halk,*

‘Amin!’ diyecek. ‘Bu Yasa’nın sözlerine uymayan ve onları onaylamayana lanet olsun!’ “Bütün halk, ‘Amin!’ diyecek.” [Yasa Kitabı 27: 11-26]

Şu halde; “Allah ne Tevrat’ta ne İncil’de ne Zebur’da Fatiha suresi gibi bir sure indirmemiştir” sözü iyi düşünülmelidir. Çünkü hamd, övgü, sığınma gibi işler dinin tabiatında olan işler, Besmele’nin Yahudilerce bilindiği ayetle sabit, Süleyman (as)’ın mektubunda geçiyor, Amin lafzı biliniyor ve var. O zaman kastedilen nedir?!

Bu “tekrarlanan yedi” ifadesinden çözülmelidir. Yani, bu uzunlukta, bu kapsamda, bu hülasa edişte, bir mukaddime olarak denilebilir. Öte yandan namazdaki takaddümden anlıyoruz ki Kur'an’ın her yerine bir takaddümdür bu. Kevser’e de, İhlas’a da, Alak’a da, Bakara’ya da. Parça parça kısımlara da. Şu halde tefsirde mühim bir nokta olmaktadır bu durum. Çünkü her şeyi bilen buna işaret etmiş. Bir tereddüte düşersen buraya dönersin. Bir de şu fark edilmelidir ki; Her şeyi Bilen, her an ayrıntı vermez. İşaret eder, bilemeyeceğimiz şeyleri bildirir, lakin her şeyi bildiği de bazı noktalarda görülmeli, bugüne ne dediğine bakılmalıdır. Tefsir de bu çerçevededir. Allah bizi muvaffak kılsın.

***7f:** Müslümanların amin demesinin Yahudilerin son derece kıskandığı bir şey olduğu rivayet edilir.[66] Öte yanan; Tanah metinlerinde amin lafzının geçtiği şöyle bir yer vardır ki, amin’in duanın kabulü için söylenmediği tek yerdir. Şöyledir:

Kullarım mutluluk içinde ezgiler söyleyecek, ama siz yürek acısından feryat edecek, ezik bir ruhla haykıracaksınız. Adınız seçtiklerimin ağzında ancak lanet olarak kalacak. Rab Yahve sizi öldürecek, ama kullarına başka bir ad verecek. Öyle ki, yerde kim bereket istese Amin’in Tanrı’sından isteyecek; yerde kim ant içse, Amin’in Tanrısı üzerine ant içecek. Çünkü geçmiş sıkıntılar unutulup gözümden saklanacak.” [Yeşaya 65: 14-16]

Buradaki tabir şu: e lo he amen (Aminin/Gerçeğin Tanrısı)

Fakat amin’in İslam’dan sonra hangi kitleyi simgelediği gibi şeyleri düşünürsek ve metnin bağlamı düşünülürse iş bir yere geliyor.

[66] *bknz İbn-i Kesir*

BAKARA SURESİ

Çok acıyan, Pek acıyan Allah'ın adıyla..

Elif Lam Mim [1]

İşte şu Kitab: kendisinde/hakkında bir şüphe-istifham yoktur, sakınanlar için yol göstericidir. [2]

Gayba/Gizlide iman edenlerdir, namazı kılanlar ve rızıklandırdıklarımızdan harcayanlar.. [3]

Sana indirdiğimize iman edenler ve senden önce indirdiğimize/indirdiklerimize.. Ahirete de onlar kesinkes inanır [4]

İşte bunlar Rabb'lerinden bir rehberlik üzeredir, işte bunlar 'Kurtuluşa Erenler' [5]

BAKARA SURESİ HAKKINDA:

Bakara, inek demektir, suredeki bir kıssada geçer bu kelime. Surenin teması, İsrailoğullarının "örnekliği" ve İslam toplumunun inşasıdır. Medine'de ilk nazil olan suredir, fakat Kur'an'ın nazil olan son ayetleri de bu surededir. Yani nüzul bir surenin bitip öbürünün başlaması şeklinde değil. İbn-i Hişam, surenin 1-100 arası ayetlerinin Medine'de, gerek Yahudilerden gerek Evs ve Hazrec kabilesinden münafıklar hakkında indiğini söyler.[67]

Bir hadis'te Bakara ve Ali İmran Sureleri'ne Zehraveyn/İki çiçek adı verilmiştir.[68] *Ayrıca hadiste "Her şeyin bir zirvesi vardır, Kurânın zirvesi de Bakara suresidir. Bu surede bir ayet vardır ki Kurân ayetlerinin efendisidir. O, Ayet-el Kürsî'dir."*[69] *buyurulmuştur.*

---

[67] *İbn-i Hişam-Siyer, c2, s 209*

[68] *Müslim, Müsafirin, 252*

[69] *Tirmizi-Fedailul Kur'an 2*

***1:** Hurufu Mukattaa denilen sure başlarında yer alan harfler topluluğuna Kuran metnindeki ilk örnek budur. Hemen Fatiha'an sonra; ElifLamMim..

Öte yandan, hurufu mukattaa ile başlayan sureler büyük ölçüde Mekki surelerdir, sadece Bakara ve Ali İmran, Medeni olup hurufu mukattaa ile başlar.[70] Yani, Hurufu Mukattaa ile başlayan 29 surenin 27'si Mekki'dir, sadece 2'si Medeni. Onlar da peşpeşe geliyor.. Kuran'ın en uzun surelerinden ikisidir bunlar, ayrıca. Mekke dönemi ise kısa surelerle ve şairlere meydan okunan bir dönem olarak algılanır genelde. Dolayısıyla bu harfler de "işte bu harflerle söylenen sözlerin benzerini getirin" şeklinde bir meydan okuma gibi algılanmıştır.

Peki metnin başında olan iki uzun sure ve onlardaki meydan okuma kime veya neyedir?

İşin açıkçası; bu, meydan okumanın yönünü netleştirmektedir belki de; o da Kur'an'ın önceki kitapları içericiliği, düzelticiliğidir. Çünkü bu iki surenin en belirgin özelliği budur. Zaten önceki meydan okumalar da bununla ilgilidir aslen, "Mekke dönemi=kısa sureler=belağat" yaklaşımı yanıltıcıdır. Mesela hiçbir çok kısa sure hurufu mukattaa ile başlamaz. İlk inen hurufu mukattaalı sure, mushaftaki 68. suredir. Bu ise ilk inen 33 sure içinde nazil olan tek hurufu mukattaalı suredir. Kalem Suresi, Nun diye başlar ve ayetlerinin son harfi genelde nundur. Sonra 34. nazil olan sure Kaf diye başlar, lakin Kafla başlayan biten mısraları yoktur. Sonra Sad, ElifLamMimSad (Araf) sureleri gelir, peşine ise artar bu şekilde başlayan sureler. Kıssaların yoğun olduğu sureler artıkça hurufu mukattaalı sureler artar. Bu bağlamda, nüzul sırası ve Hurufu Mukattalar tablosuna genel olarak bakalım.

---

[70] *Bir de ElifLamMimRa ile başlayan Rad Suresi'nin Medeni olduğu söylenmekte, Mekki olduğu görüşü de vardır.*

	Sure Adı	Kuran Sırası		Sure Adı	Kuran Sırası		Sure Adı	Kuran Sırası
1	Alak	96	39	A'râf المص	7	77	Mülk	67
2	Kalem ن	68	40	Cin	72	78	Hâkkah	69
3	Müzzemil	73	41	Yâ-Sîn يس	36	79	Me'âric	70
4	Müddesir	74	42	Furkân	25	80	Nebe	78
5	Fâtiha	1	43	Fâtır	35	81	Nâziât	79
6	Tebbet	111	44	Meryem كهيعص	19	82	İnfitâr	82
7	Tekvîr	81	45	Tâ-Hâ طه	20	83	İnşikâk	84
8	A'lâ	78	46	Vâkıa	56	84	Rûm الم	30
9	Leyl	92	47	Şu'arâ طسم	26	85	Ankebût الم	29
10	Fecr	89	48	Neml طس	27	86	Mutaffifîn	83
11	Duhâ	93	49	Kasas طسم	28	87	Bakara الم	2
12	İnşirâh	94	50	İsrâ	17	88	Enfâl	8
13	Asr	103	51	Yûnus الر	10	89	Âl-i İmrân الم	3
14	ÂdiyÂt	100	52	Hûd الر	11	90	Ahzâb	33
15	Kevser	108	53	Yûsuf الر	12	91	Mümtehine	60
16	Tekâsür	102	54	Hicr الر	15	92	Nisâ	4
17	Mâûn	107	55	En'âm	6	93	Zilzâl	99
18	Kâfirûn	109	56	Sâffât	37	94	Hadîd	57
19	Fil	105	57	Lokmân الم	31	95	Muhammed	47
20	Felâk	113	58	Sebe	34	96	Ra'd المر	13
21	Nâs	114	59	Zümer	39	97	Rahmân	55
22	İhlâs	112	60	Mü'min حم	40	98	İnsân	76
23	Necm,	53	61	Fussilet حم	41	99	Talâk	65
24	Abese	80	62	Şûrâ حم عسق	42	100	Beyyine	98
25	Kadr	97	63	Zuhruf حم	43	101	Haşr	59
26	Şems	81	64	Duhân حم	44	102	Nûr	24
27	Buruc	85	65	Câsiye حم	45	103	Hac	22
28	Tîn	95	66	Ahkâf حم	46	104	Münâfıkûn	63
29	Kureyş	106	67	Zâriyât	51	105	Mücâdele	58
30	Kâriah	101	68	Ğâşiye	88	106	Hucurât	49
31	Kıyâmet	75	69	Kehf	18	107	Tahrîm	66
32	Humeze	104	70	Nahl	16	108	Teğâbün	64
33	Mürselât	77	71	Nûh	71	109	Saff	61
34	Kaf ق	50	72	İbrâhim الر	14	110	Cuma	62
35	Beled	90	73	Enbiyâ	21	111	Feth	48
36	Târık	86	74	Mü'min	23	112	Mâide	5
37	Kamer	54	75	Secde الم	32	113	Tevbe	9
38	Sâd ص	38	76	Tûr	52	114	Nasr	110

Not 1: Ayrıca çerçevelenmiş kısım Medine dönemidir.

Not 2: Rad Suresi'nin Mekki olduğu hakkında görüşler vardır, onlar daha isabetli gibi durmaktadır. Hucurat Suresi de nüzul sebebi tahlillerinde Mekke'nin fethinden sonra inmiş gözükmektedir. Bu liste çok genel bir listedir

Öte yandan denilebilir ki; Hurufu mukataalar, Arapça harf isimleri olduğundan, bu başka dile çevrilemeyen ifadeler Kitab'ın Arapçalığının altını çizmekte. Çünkü onda pek çok incelikler mevcuttur, başka dile çevrilse dahi bunun farkında olunmalıdır. Bu şuna benzer ki; Zebur'da 119. bölümde şöyle bir dizayn vardır: Alef, Bet diye sırayla İbrani alfabesindeki 22 harfin her biri bir dizeye ad olmuştur ve o dizedeki her mısra o harfle başlar.[71] O bölüm sizi İbraniceye zorlar mesela, fakat başka bir yerinde böyle bir şey yoktur Tanah'ın. Kur'an'ın ise tamamına yayılmıştır Hurufu Mukattaa'lar. Arapça'da 29 harf vardır, Hurufu Mukattaalar da 29 surenin başındadır. Arapça'da bir harf olan LamElif, iki harfin birleşmesinden oluşur, Hurufu Mukattaaların da biri peşpeşe iki ayettedir.[72] Beri yandan, ne suredeki ayetler o harflerle başlar ne o harflerle biter Kur'an'da, tek istisnası ilk nazil olan hurufu mukattaalı sure olan, Kalem Suresi'dir. Fakat Zebur'daki gibi harflerin sayısı kadar olmaları dikkat çekici bir benzerlik. Ve burada dil vurgulanıyor denilebilir.

Öte yandan Fatiha da Zebur'u gayet çağrıştırır. Zebur'da da dua ve Allah'a övgü ifadeleri dikkat çeker. Peki bu Zebur'a benzerlik neden olabilir? Elcevab; denilebilir ki Yahudiler sonsuz antlaşma yapılacak, krallık edecek bir Davud bekliyordu.[73] Ona Zebur verilmişti, bu da beklenen Davud anlamında bir "Zebur" veilen kişi. Antlaşma da Arapça'da misak'tır. O bakımdan Elif Lam Mim "ELMisak" olabilir. Yine kral da "EL Melik"

Hurufu Mukatta'nın Fatiha'ya işareti

Bir diğer teknik konu ise şu; Hurufu Mukattaa'nın pek çok açıdan Fatiha'ya işaret ettiği görülüyor. Mesela Hurufu Mukattalar Fatiha'dan hemen sonra başlamakta ve Fatihaya yoğunlaşmış pek çok özellik taşımakta. Mesela en çok geçen Hurufu Mukattaa'lar olan, HaMim, ElifLamMim, ElifLamRa harferinin Kur'an'da en yoğun geçtiği yer Fatiha'nın girişidir ve toplamda da Fatiha'dır. Yine Hurufu Mukatta'daki bütün harfler Fatiha'da geçer.

---

71 *bknz not Bakara 253 c, Derin Düşünme Dersi*

72 *bknz Şura 1-2*

73 *bknz Bakara 89, Bakara not 252 a, Gönderilecek Davud meselesi*

Öte yandan Hurufu Mukattalar, ElifLamMim ile başlar ve Nun ile biter. Fatiha da bir görüşe göre Elhamdü kelimesiyle başlar ve Nun ile biter. Yani çok uygun..

Kur'an’daki Hurufu Mukattaa tablosuna şöyle bir bakalım:

SURE NUMARALARI VE HURUFU MUKATTALAR

2-	الٓمٓ	29-	الٓمٓ
3-	الٓمٓ	30-	الٓمٓ
7-	الٓمٓصٓ	31-	الٓمٓ
10-	الٓر	32-	الٓمٓ
11-	الٓر	36-	يسٓ
12-	الٓر	38-	صٓ
13-	الٓمٓر	40-	حمٓ
14-	الٓر	41-	حمٓ
15-	الٓر	42-	حمٓ ① عٓسٓقٓ
19-	كٓهيعٓصٓ	43-	حمٓ
20-	طه	44-	حمٓ
26-	طسٓمٓ	45-	حمٓ
27-	طسٓ	46-	حمٓ
28-	طسٓمٓ	50-	قٓ
		68-	نٓ

Dikkat edilirse; 26-32. sureler arasında 7 sure peşpeşe ve 40-46. sureler arasında 7 sure peşpeşe Hurufu Mukattalı sure var. Fatiha ise 7 ayettir ve tekrarlanan 7 diye bilinir. Bu dizayn da buna işaret eder tarzda.

Öte yandan; mesela Hurufu Mukattaların hepsi Besmeleden sonra başlıyor, çünkü sure başlarındalar. Fatiha da bir görüşe göre Besmele dahil yedi ayet, bir görüşe göre Besmele ile yedi ayettir. Yani diğer surelere girilirken Fatiha hatırlatılmış oluyor ki bu çok makul. Çünkü Fatiha Kuran’ın özetidir. Buna dair hadisler vardır. Ona Büyük Kuran denilir. Namazlarda diğer ayetlerden önce Fatiha okunur veesaire.. Bu dizayn çok malul yani.

Şimdi Fatiha'nın Hurufu Mukatta'ya işaretine yoğunlaşalım. En çok geçen Hurufu Mukattaların Kuran'da en yoğun şekilde Fatiha'da yer aldığını söylemiştik. Şöyle ki:

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ 1 اَلْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ 2 اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ 3 مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ 4 اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينِ 5 اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ 6
صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ 7

Hurufu Mukattaa'lar şöyledir:

5 tane الر 6 tane الم 7 tane حم

2 tane طسم

1 tane طس يس طه المر المص كهيعص عسق ص ق ن

Bir de şu dikkat çekiyor ki:

حم ilk ayette var, 7 tane geçiyor. Fatiha da 7 ayet.

الم ikinci ayette geçiyor, 6 tane, Fatiha da ondan itibaren 6 ayet,

الر ilk ayette ve 3. ayette geçiyor, ilk ayeti kullandığımızı düşünürsek, 3. ayette geçiyor, ondan itibaren 5 ayet var.

طسم yanyana olmasa da 6. ayette geçiyor ve 2 tane, Fatiha da ondan itibaren 2 ayet. Yani bunlar acaip uyumlu.

Saniyen; diğer harflerin Fatiha'yı gayet vurguladığını da görüyoruz, şöyle ki:

طس ve **طسم**'ler 6. ayetteki şurayı vurgulamaktadır: **اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ**

Burada üçer harf atlamayla Ta Sin Mim üç harf verilmiştir. Arada da ElifLamMim ve üç harfin ortasında Kaf var.

كهيعص orta ve son kısımda ağırlıklıdır. Bunlar Allah'ın isimleri dışında iki defa geçen kelimeleri işaret ediyor.

ك iki defa geçen bir kelimeyi: **اِيَّاكَ**

هيع iki defa geçen bir kelimeyi: **عَلَيْهِمْ** ,

ص iki defa geçen bir kelimeyi: **صِرَاطَ**

طه ise iki defa geçen iki kelimeyi vurgulamaktadır: صِرَاطَ اللّٰه
Bu iki kelime birinde Eliflamlı birinde Eliflamsız geçen iki kelimedir.

عسق itibari olarak 5 ve 6. ayetin sonlarını işaret eder. ع ev ق sondan üçüncü harftir bu ayetlerde س ise ikisinde de sondan 5. harf

يس de 5 ve 6. ayette sondan 2. ve 5. harfler.

Burada aynı kalıpta olan iki kelime vurgulanmaktadır: نَسْتَعِين ve الْمُسْتَقِيمَ

س : ikisinde de kalıp harfidir.

ي : ikisinde de Eliften dönüşen orta harftir.

ع ev ق : ikisinde de ana ilk harftir.

المر Rabbül Alemin ifadesini belirtir. Çünkü Kuran'da ElifLamRa'lar peşpeşe üç surede gelir sonra ElifLamMimRa gelir. Sonra iki ElifLamRa gelir. Buradaki ilk iki ve son iki ElifLamRa Fatiha'nın 1 ve 3. ayetlerinde geçen ErRahman ErRahim ifadesine tam uyuyor. Aradaki ElifLamRa ve ElifLamMimra ise Rabbül Alemin kısmına uyuyor. O kısım ElifLamRa ve ElifLamMimRa olarak belirtiliyor çünkü, o da aslında hükmen ElifLamRa (yani ErRab) ama lafzen nekra ve Rabbül Alemin şeklinde isim.

Tek başına gelen ن en yoğun şekilde 5. ve 7. ayettedir. Bir de ana Hurufu Mukattalar yerleştirilince tam kelime olması açısından tek harf kalan yeri tamamlar ن: اَلرَّحْمٰن

Hurufu Mukattalı sulerden peşpeşe yedili gelen iki kısım vardır. TaSinMim ile başlayan grup 3'lü ye 4'lü iki gruba ayırıyor Fatiha'yı. Bir kudsi hadiste de *"Ben, namazı kulumla kendi aramda iki kısma ayırdım, istekte bulunduğu kısım kulumundur."* denilir ve istek kısmı İyyake nabüdü ile başlatılır.[74] TaSinMim TaSin kısmı da ikiye bölünüşte ikinci kısma işaret eder. Çünkü özellikle Ta harfi bu kısımda var. İlk 4 ayet de o zaman Allah'ı hamd kısmı oluyor. Orada da ElifLamMim baskın denilebilir. Yani bu dizayn buna gayet uygun. Yalnız buna göre Besmele 1. ayettir.

[74] *bknz Müslim-Salat 38*

Peşpeşe gelen HaMim'ler ise Fatiha'nın "Elhamdü Lillahi" diye başlayan 3+4 versiyonuna uyuyor. Çünkü Fatiha'da ilk iki ayette HaMim direkt var. Sonraki ayette yok. Ama o da hamd kısmına dahil. HaMim'ler de HaMim, HaMim, Ha Mim. AynSinKaf diye gidiyor. Buradaki üçüncü HaMim ayrı gibi.. Fatiha üçüncü ayet gibi.. Fatiha'da sonraki 4 ayette de HaMim yok. O da istek kısmı. Bu da peşpeşe 4 HaMim ile simgelenmiş olur. O da o şekilde bir grup.

Beri yandan Fatiha'dan sonra Kuran'da iki ElifLamMim'li sure gelir. Fatiha'nın da son iki ayetinde ElifLamMim var ve surelerin konusu da buna çok uygun. Fatiha son iki ayet, doğru yolu hedeflememizi, Yahudiler gibi gazaba uğrayanlardan olmamamızı, Hristiyanlar gibi sapanlardan olmamamızı öğütler. Bakara ve Ali İmran sureleri de bunun tefsiri gibidir. Ayrıca ElifLamMimlerden sonra 7. surede gelen ElifLamMimSad da bu mantığı doğrular gibidir. Çünkü Sad da bu Fatiha son iki ayette var sadece.

Öte yandan bu Fatiha son iki ayet vurguları, genel Hurufu Mukatta dizaynında da gayet görülüyor. Çünkü iki yediliden hemen sonra ikili gruplar vardır. TaSinMim grubundan sonra YaSin ve Sad, HaMim'lerden sonra Kaf ve Nun. YaSin ve Sad, Kaf ve Nun ise Fatiha son iki ayeti gayet çağrıştıran harfler.

Tabii şu da var ki; HaMim'ler 3+4 versiyonuna işaret eder demiştik. Onda son iki farklı idi. Burada da şu var ki; Nun bu versiyondaki 4. ayet olan "İyyake nabudü ve iyyake nestein" ayetine daha fazla uyar. Nun orada yoğun. Zaten HaMim 3. ayetteki AynSinKaf da 4 ve 5'e işaretti. Dolayısıyla son Nun'u buraya götürme ihtimali de var.

Tam bu noktada şunu belirtmeli ki; Hurufu Mukatta'nın Fatiha'ya işaretinde Fatiha'nın iki versiyonunu da içeren-yok etmeyen bir dizayn var. Bu da çok makul ve güzel bir nokta.

Denilebilir ki, peki bu bize nasıl bir harita sunacak? Her hurufu mukattalı sure Fatiha'nın başka bir ayetini mi izah ediyor? Yoksa çeşitli surelerin başında Fatiha hatırlatılıyor, hepsine teşmil amaçlı bir örneklik mi?

Bir defa hurufu mukattalı surelerin benzer özellikleri var gayet. Mesela çok kıssa içeriyorlar. Bu da Fatiha'daki "Bizi dosdoğru yola ulaştır. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna. Gazabına uğrayanların değil ne de sapanların" konusunu gayet açıcı. İkincisi bu kıssalar delil niteliğinde, Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericilik ve düzelticiliği bağlamında.. Buna dikkat çekici tarafı var. Bir de Fatiha ilk emrin yerine getirilmesidir, "Yaratan

Rabbinin adıyla oku" emrinin.. Ve Bismillahirrahmanirrahim diye başlama yani.. O ise Tevratta geçen "adımla konuşan nebinin dediklerini dinlemeyeni ben cezalandıracağım" konusunu hatırlatıyor. Adıyla konuşma ise Tevrat'a göre de Rahman ve Rahim isimlerini içeriyor ve öncelikle de Allah ismini.. Bunları da hatırlatıyor.. Ve tabii delil niteliği var. Bu kitaplara hakimiyeti hatırlatılıyor Kuran'ın ve icazı tabii, önceden haber verildiği vesaire. Bunlar yeterince mühim ve ehemm.

Ve tabii Hurufu Mukattalarda Fatiha'nın dışında Kaf Kuran'a, Nun Ninova'ya, TaSin Turi Sina'ya işaret de görülebilir. Kaf ve Nun, Kuran'a.. ElifLamRa ErRüsül'e, ElifLamMimRa ElMürsel'e.. Sonra; ElifLamMim Allah, Cebrail, Muhammed ya da ElLevh elMahfuz ya da ElMedeni, ElMekki diye algılanabilir. Çok kesin bir matematikten ziyade çeşitli şeyleri hatırlatıcı özelliği var gördüğümüz kadarıyla Hurufu Mukattanın. Öncelikle hatırlattığı da Fatiha, yalnız.

*2a: Şu/o Kitab ifadesi

Ayette *"şu kitab/o kitab kendisinde şüphe yoktur, muttakiler için yol göstericidir"* denilmekte. Dikkat çeken ise "hazal kitab" yani bu kitab denilmemekte. Uzaktaki bir noktaya işaret edilmekte. Bu ise Kuran'ın levhi mahfuzdanlığına bir göndermedir denilebilir. Çünkü zaten Alemlerin Rabbi'nin katındandır. O da ileride çıkacak anlamlar konusunda uyanık olmayı zaten gerektirir. Bir de bu vurgulanıyor adeta.

Dikkat çeken ise özellikle de Hurufu Mukattaalı pek çok sure böyle Kitab vurgusuyla ve bir tanıtımla başlar.

Öte yandan; bilindiği gibi Kur'an, belli bir tarihte, belli kişilere yapılmış bir konuşmalar, hitaplar bütünüdür. Hitap ise muhatab dışındakiler için anlaşılma problemi oluşturur. Çünkü muhataplar ve durumlar gözetilir hitapta, ayrıntılara çok girilmez, pratikle çok ilişkilidir. Ve bu açılardan, özellikle de onlardan çok sonra, çok başka muhataplara çok anlaşılmaz olabilir hitap. Burada nüzul ortamı ve nüzul sebebi açıklayıcı olabilir. Mesela "ey elbisesine bürünen, gecenin bir kısmı hariç, kalk" "ey örtüsüne bürünen, kalk ve uyar."[75] şeklindeki tarihi bir akışı da gösteren ayetler kime ve ne zaman hitab edildiğini gayet bilmeyi gerektirir. Fakat bu bize hiçbir

[75] *Müzzemmil 1,2-Müdessir 1,2*

hitabı yok demek de değildir. Yoksa pek çok ayet tarihte kalır, yol göstericilik zayıflar. O yüzden levhi mahfuzdanlık ve kitab vurguları hayati.

***2b: Şüphe yoktur ne demek**

Zemahşeri ayetteki ifade "La raybe fih" değil de "La fihi rayb" şeklinde niye gelmedi diye sorar ve Saffat 47'de bu şekilde gelen ayeti örnek göstererek; o takdirde anlam, "başka kitaplar var, onlarda şüphe var ama bunda yok" olurdu. der. Yani bu tarz bir vurgu değildir mesele, başka kitaplarla kıyas değildir ona göre. Lakin bir de gerçeklik var, o da şunu gösteriyor ki, önceki kitaplar şüphe dolu hale gelmiş. O zaman burada "bu kendisinde şüphe olmayan kitaptır" denilmesi gayet normal. Nitekim nice ayette tahaddi vardır, kitabın doğruluğuna, erişilmezliğine gönderme vardır. O halde bu anlamı uzak görmemelidir.

Öte yandan; "la raybe fih" tabiri ahiret hakkında da gayet kullanılmakta. Halbuki ondan şüphe eden çoktur. Demek ki şüphe edilen şey hakkında bu tabir kullanılabiliyor. O zaman "şüphe yoktur" denilmesi ne anlama geliyor olabilir. İnanan için mi şüphe yoktur, "olmaması gerekir" anlamında mıdır? Burada, ayet kelimesinin delil anlamına geldiğini, Kur'an'ın her bir cümlesine ayet denildiğini, Kur'an'da delile yapılan vurguları da düşünerek "doğruyu arayan için şüphe yoktur" denilebilir. Mesela denilmektedir ki; *Ey insanlar size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.* [Nisa 174]

Şimdi, Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kişi kör gibi olur mu? Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır. (Rad 19)

***2-3:** "Muttakiler için yol göstericidir" sözü ilk başta garipsenebilir, çünkü yoldan çıkanlar için yol gösterici olması gerekmiyor muydu?!. İbrahim (as) da şirkten sakındığı halde "Beni yaratan beni doğru yola ulaştıracaktır" demektedir.[76] Her gün namazda her rekatta "bizi dosdoğru yola ulaştır" demekteyizdir. Denilebilir ki burada bir dert sahibi olmaya vurgu vardır ve işin büyüklüğüne.

Peki muttakiler, sakınanlar, kimlerdir? Çeşitli ayetlerde bu açıklanır. Mesela şöyle denir: *Allah üzerine yalan söyleyenden ve kendisine geldiğinde doğruyu yalanlayandan daha zalim kimdir? Kafirler için cehennemde yer mi*

[76] *bknz Saffat 99, Zuhruf 27*

yok? Doğruyu getiren ve onu doğrulayanlar, işte onlardır, sakınanlar. [Zümer 32-33]

Dikkat edilirse bu Zümer suresindeki ayette sakınanlar “doğru hassasiyeti olanlar” olarak gösteriliyor. Bu işin başlangıç noktası olmalıdır, Bakara 177 ise zirve noktası. Öte yandan; doğru hassasiyeti, kesin olmayan şeylere en azından mesafeli olmayı gerektirir. Oysa Bakara 3. ayet, “onlar gabya iman edenlerdir” diyor, gayb ise insanın bilme ihtimali olmayan şeylerdir. Gelecek gibi, bilinmeyen geçmiş gibi, başka boyutlar gibi. Peki bu tip şeylere inananlar nasıl doğru hassasiyeti olanlar olabilir, binbir hikayenin döndüğü şeyler bunlar?

Elcevab: Denilebilir ki, Yaratan gaybtır en başta. Beri yandan “gayba iman ederler” ayetinin bir anlamı da “gizlide iman ederler” şeklindedir. [77] İman ise sözlükte güven içinde olmak/emin olmak anlamına gelmekte. Ve bu ikisini birleştirdiğimizde adeta asıl sonuç elde edilmektedir. Yani “gizlide gabya/Allah’a inanırlar” Çünkü emin olma aslen budur. Ayette buyurulur ki; *Yine o inkar edenler/örtenler diyorlar ki: “Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya.” De ki: “Hakikaten Allah, dilediğini şaşırtır, kendisine gönül vereni de doğru yola ulaştırır.” Onlar, iman etmiş ve kalpleri Allah zikriyle yatışmış olanlardır. Evet, iyi bilin ki, kalpler Allah’ın zikri ile yatışır*. [Rad 27-28]

Dikkat edilirse ayette mucize indirilmesini isteyenler var, bir de yönelenler var. Demek ki bunlar delille inanıyor, çünkü bunlar akllediyor, çünkü bunların asıl derdi hakikat. Peki acaba delil nedir? Hem yüzdeyüz, matematiksel bir kesinlikten mi bahsediyoruz burada, yoksa başka bir şeyden mi? Eğer red imkanı olmayan bir kesinlikten bahsediyorsak mucize isteği niye geri çevrildi, yok eğer red imkanı varsa bu nasıl delildir?

Denilebilir ki; akli deliller söz konusudur, o da öncelikle Allah’ın varlığı ve birliği için. Sonra Kitab’ın O’ndanlığı hususunda. Lakin iyi odaklanma gereği var burada. Gözüne sokulması olmayabilir yani.

İmancılık-maddecilik gerilimleri ve çözüm

Gayb meselesine düzünden bakar isek; Yaradan, uzak geçmiş, melekut alemi, şeytan, melek, ahiret, vahiy, kader, gaybtir ve büyük bir iman alanı bu. Öyle ki, adeta sürekli kabul gerektiren bir alan. Bu çerçevede insan deistçe

[77] *Ebu Müslim’in görüşü, nkl Razi*

"bu kainatı bir yaratan var" diyebilir ama iman, vahye iman neticede. O ise bütün bunları içeiyor ve bunlar gayet delil ister, akılla görmek ister. Ve tabii, ezbere, aidiyetler, grupçuluk üzerinden kolay kabuller ana iman noktası olabilir bu çerçevede. Ama nihayetinde akılla başbaşa da kalınacak.. Özellikle de rasyonalizm çağında..

Öte yandan akıl tümevarımcıdır, iman ise tümdengelimci görülebilir. Tümevarım türlü soruların devrede olduğu bir yöntem ve imana ters görünüyor. Fakat buradaki akliyyet ve delil azlığı, gayb arttırımına, gayb fazlalığına yol açabilir. Çünkü iman bir yerden beslenecek; delil olmazsa bu, çeşitli abartılar, gaybla irtibatlı kişiler, olaylar vs olacaktır. Hatta inkar bile böyle olmakta denilebilir. İlle de gaybi beklentilerden.. O yüzden deliller ve akliyyet kısmı kritik. Zaten gayb çok olmakla birlikte Kuran kendisini hak, hakikat, ışık olarak konumlandırıyor, "akletmiyor musunuz?" diyor. O ise "delil azlığı" demek olamaz. Göz açıp kapamakla ilgili olmalıdır.

Burada denilebilir ki mesele çabuk akılcılık ya da çabuk imancılık olarak görülüyor. Mesela Freud demiştir ki rüyalar bilinçaltımızın bir yansımasıdır. Üç tane rüya buna dair olabilir ama "hepsi böyle" demiştir. Görünüşte aklidir. Ya da dinler, inanç esasları, zaman içinde gelişmiştir denilir. Üç tane uydurma örneğiyle iş netleşir (!) Mesela kimilerinin şöyle ateist olduğunu okudum. Allah'ı gazaplandıracak sözler söylemiş, Allah ona bir şey yapmamış, "demek ki yoktur" demiş. İmanın da inkarın da bir tür kolaycılıkla olabildiği görülüyor gayet. Buna dikkat edilmeli. Öyle ki, burada bir ifrat-tefrit düşünme gereği var. Denilebilir ki; daha geniş çerçevede "maddi sebepliliğe çok odaklanma-gayb alanının şişirilmesi" sorunu var. Neticede "iman gabya imandır" denilip durulmuş, türlü rivayetlerle, rüzgardan, buluta kadar her şey masalımsı şekilde izah edilmiştir. Kimi rüzgarın cennetten, kimi rüzgarın cehennemden geldiği, yağmurların Arş'ta deposunun olduğu, güneşin beyaz boncuğu görünce doğduğu, siyah boncuğu görünce battığı vs. şeklinde pek çok rivayet vardır mesela. Maddeyi, sebepliliği küçümseme türemiştir buradan. Ya da mucizelerin izahı çok önemsenmiş ve sebeplilik dışlanmıştır. Örneğin ateşte yakıcılık yoktur der Eşari mezhebi, her defasında Allah onda onu yaratır. [78] Bir diğer

---

[78] *Kelami mezheplerin rakiplerine göre teoriler ürettiği de göz önünde tutulmalıdır. Mesela maddeciler ilk maddeyi ezeli kabul ediyorlardı, kelamcılar da buna karşı "maddenin ilk hali parçalanmayan cüz (atomlar)dür" demişlerdir. Sebepliliğin reddi de böyle görülebilir. Özellikle Eşarilerde böyle böyle Allah'ın kudretini vurgulama hedeflenmiştir sürekli. Bu tarz "rakibine göre kelam"ın aşırı şekli ise Mutezile'dir.*

mesele ise maddeyi küçümseyen sudurcu anlayışlardır. Manadan maddeye inen bir hiyerarşi vardır bunlarda ve asıl mesele riyazatla (ya da akılla) maddeden kurtulup mana/asıl gerçek boyutuna geçme ve Allah'a ulaşmadır. Hem bu şekilde maddeye de hakimiyet söz konusu olacaktır.[79] Buradan tasarruf sahipleri teorileri türemiştir ve türlü menkıbeler. Yani gayb-görünen alem, edebiyat-bilim çekişmesi var adeta. Halbuki Kur'an maddeyi küçümsememize de fırsat vermez "göklerin ve yerin yaratılışı hakkında" düşünmemizi ister, bizzat gayb boyutuna geçiş diye bir amaç yoktur. Fakat gökleri de sadece görünen gökler olarak ortaya koymaz, bir de melekut boyutu vardır, biz oraya geçemesek de biliriz ki orası büyük bir yönetim alanıdır. Örneğin, bir de mesela modern hurafe diyebileceğimiz "sünnetullah=tabiat kanunu" şeklinde anlayışlar vardır. Halbuki Kur'an "öncekilerin sünnetinden başkasını mı bekliyorlar" der ve bu ifade inkarcıların başına gelen mağlubiyetleri vurgular.[80] Yani, tabiat kanunu anlamında geçmez sünnetullah terimi, bu deizmin zorlamasıdır. Kaderi maddi aleme indirgeyen, insanın mükemmeliyete doğru gittiğini düşünen anlayışlar da böyledir. Hedefleri, buralardan vahyin savunulabilirliğidir güya. Böyle imanı "sağlamacılık" da gayet bozucu bir nokta hasıl. Bu işte bir denge bulunmak durumunda vesselam. Ne menkıbeler, masallar, çarçabuk, ezbere imanlar, ne deizm, materyalizm, hevacılık ya da bunları çok ciddiye alan bir savunuculuk.

Peki o denge nedir ya da nasıl sağlanacak?! Burada en kritik konu delil ile imana iyi yönelinmemesi, yani Kur'an'ın delillerine. Aksi takdirde iş bir şeyleri şişirerek, daraltarak ayakta tutuculuğa gidiyor. Ya da inkara.. Dolayısıyla işte iman değil adeta imancılık söz konusu oluyor. Denilebilir ki; Kitabın hakikat kitabı olduğu netleştikçe bu sorun aşılacaktır biiznillah. Ve bundan az geri kalınmadığı da ortada. Önce büyük bir akım olmalı yani bu iş.

***3:** Kur'an'ın Kur'an'ı tefsiri çerçevesinde şöyle bir durum var. Bu ayetin bir parçası Enfal 3. ayettir, Şöyledir: *Namazlarını kılanlardır, rızıklandırdıklarımızdan yok edercesine harcayanlardır.* Şu halde önceki ayetin (Enfal 2) de giriş kısmına denk geldiği söylenebilir; yani "gayba/gizlide iman edenlerdir" kısmına. O ayet ise şöyledir*: Mü'minler*

---

[79] *Örneğin Razi kişinin riyazatla feleki ruhların bu işleri yapabildiği gibi bu alemin maddelerine tasarrufta bulunmaya güç bulur der (bknz Razi, Kehf 9-12 tefsiri)*

[80] *bknz Enfal 38, İsra 77, Kehf 55, Ahzab 60-62 vb*

ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, ayetleri onlara okunduğunda (ayetler) onları imanca arttırır ve yalnızca Rablerine tevekkül ederler. [Enfal 2] Dikkat edilirse bu ayette imanın artan bir şey olduğu vurgulanıyor. Buna "iman edilecek şeylerin artması" olarak da bakılabilirse de asıl anlamın "imanın artması" olduğu açık. Yani gaybın ve dolayısıyla iman edilecek şeylerin değil, kanaatin arttığı söylenebilir. Arttıran ise ayetlerdeki bir takım ilmi, akli, kesinlik verici özellikler ve fark ediş olmalıdır. Çünkü bir ayet eğer salt gaybi haber ise ona bir defa inanılır, biter, tekrarında iman artmaz, çünkü zaten inanılmıştır. Lakin o bir tefekkür alanıysa ona bakılır, bir şey fark edilir ve iman-kanaat artar. Ya da hayatın umutturdukları hatırlanır. Burada arttıranın ayetler/deliller olarak ifade edilmesi de enteresandır, yani arttıran kişiler değildir. Kur'an Yolu tefsirinde bu ayet için şöyle der:

Allah'ın âyetleri okundukça hem yeni bilgiler edinir ve bunlara da iman etmek suretiyle inançlarını nicelik yönünden arttırırlar hem de her bir âyet, ihtiva ettiği incelik, güzellik, hikmet ve bilgiler sebebiyle Kur'an'ın Allah'tan geldiğine delil teşkil ettiği için nitelik yönünden imanlarını güçlendirirler. [81]

Antiparantez, işi iyice vurgulamak açısından şu sözü az biraz düşünmek kafi kanımızca. "Biz doğuluyuz, güzeli sevmeyiz, sevdiğimiz güzeldir" Böyle bir kelam var, gayet paylaşılıyor, kimisine çok hoş geliyor. Tabii kasda göre anlamı değişebilir, lakin kağıt üstündeki anlamı şu gibi sözün: bağlılık bir şeyi olduğundan başka gösterebilir ama yine de "bana/bize görelik" asıldır. Buradaki sorun ise şudur; bunu iman alanına taşırsak karşımıza Yahudi imanı çıkar. Yani imanını hevasına yakın tutma davası. O yüzden "ayetlerin imanı arttırması" vurgusu gayet mühim. Unutmayalım ki, iman aklımıza yakın olması gereken bir şeydir. Peki Hristiyan imanı nedir denilirse o da tebliği/ıslahı hevasına yakın tutma davasıdır.

***4a:** *Sana indirdiğimize ve senden önce indirdiğimize/indirdiklerimize iman ederler.* kısmından İncil ve Tevrat anlaşılmakta öncelikle. Öte yandan büyük gayb alanı konusundaki bir diğer mevzu da bu; Allah Teala'nın sadece belli milletlere mi mesaj gönderdiği mevzusu. Çünkü dünya sonuçta Hristiyan ve Yahudilerden ibaret değil ve tarih hızla akmakta, yerde ne tutmuşsa onunla gitmekte. Burada denilebilir ki; tarihte gelen peygamberlerin hepsi bilinmediği için böyle bir imaj oluşuyor. Lakin şunu

81 *Kur'an Yolu, Enfal 2 tefsiri*

da bilmeliyiz ki, bildiklerimiz de bize şunu da gösteriyor "mesaj zamanla değiştiriliyor" Bu gözle bakılırsa Hindu Çin'de de bir zemin var.

Mesela hinduizmin kutsal kitaplarından birinde şöyle bir bölüm vardır.

Başlangıçta Hiranyagarbha (altın tohum,altın yumurta) vardı.

Bütün yaratılmış olanların Tek Efendisi doğduğunda yalnızdı.

Hayat soluğunu veren o, güç ve enerji veren o, onun emrini bütün tanrılar yerine getirir.

Gölgesi ölümsüz hayat olan ölümün tanrısı.

Ona kurbanlar sunacağımız Tanrı kim ?

O bize kötülük edecek bir Dünya Yaratıcısı olmayıp,

Düzen içinde bir göğün (cennetin) Yaratıcısıdır.

Ona kurbanlar sunacağımız tanrı kim?

Pracapati! (İnsanların/Canlıların Efendisi) Sen bütün yaratılmış olanları içine alansın, senden ötesi yok.

Sana tapınan bizler lütfunla her türlü zenginliğe sahip olabiliriz [Rgveda-X. Mandala- 121. İlahi] [82]

Ya da Lao-Zi'nin Kitabı'nda şöyle der:

Gök ve yer meydana gelmeden önce, karışık ve tamam olan bir şey vardı. Sessiz ve biçimsiz olarak duruyordu. Hiçbir şeye bağlı değildi. Yegâne ve tek idi. Değişmeden gidiyordu. Her yeri kapsıyordu. Hiç de zayıflamıyordu ve hiç de tehlikeli değildi. Bir annenin çocuğunu beslediği gibi her şeyi O besliyordu. Ben (Lao-zi) onun adının ne olduğunu bilmediğim için, âcizane dilimle onu Tao diye isimlendiriyorum. O'na en büyük demek zorundayım." [Dao-de Jing, 25: 1–6] [83]

Şu anda Hinduizm de Taoizm de teslis tipinde bir inanca sahiptir. Ama kim diyebilir ki "bunların kökeni buydu" İşte tarihte bu tarz bilinemeyen bir alan vardır. Fatır 24'de şöyle buyurulmaktadır: *Hiçbir ümmet yoktur ki, kendisinde bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın.* Her millete peygamber geldiğinin işareti, her millette, bir üstün ilah, bir tür diriliş, ahiret inançlarının olmasıdır. Eski Yunan, Fars, Türk, Hint, Çin, Arap, Mısır, hangi medeniyeti inceleseniz bu dikkat çekmektedir. Peki acaba mesele tarihte böyle dayanak noktaları bulmak mıdır?! Ki bunlar çok muğlaktır, sadece

---

82 *Vedaların Bilinmeyen Tanrısı Ka, Korhan Kaya*

83 *Çin Kaynaklarına Göre Taoizm, Bumairimu Abudukelimu*

genel bir izlenim verir. Lakin tarihi dayanak noktaları da mühim. Düşünelim ki, İslam kendisini önceye gayet dayamaktadır; işi kurmak değil, düzeltmektir adeta. Denilebilir ki, ilahi irade önceki gönderdiği kitapları ve resulleri bu son resül ve kitap için göndermiş oluyor ve onu düzeltici olarak vurguluyor, onları da dayanak olarak. Şu halde bu yönleri görmek işin sağlığı açısından, tutması açısından önemli. Hatta bizim imanımız açısından.. Çünkü halen oralardan besleniyoruz.

Öte yandan, bu biraz kaygan da bir zemin. Mesela Ebul Kelam Azad; İslam'dan önceki bütün dinlerin Allah'ın zatının birliğini kabul ettiğini ama ona benzer bir şey olmadığını söylemeyi ihmal ettiklerini, Kur'an'ın hakikati tekeline alma, evvelkileri red iddiasında olmadığını; sadece parçalanmış insanlara kendilerine ait dine dönmeleri gerektiğini telkin ettiğini söyler. Bu insanlar dinlerini orijinal haliyle kabul ederlerse Kur'an'ı da kendiliklerinden kabul etmiş olacaklardır. [84]

Burada denilebilir ki nihai amaç Kur'an'ın kabulü olduğu için buna gelinmesi, bunun sulandırılmaması da mühim. Böylesi "kendinize gelin" mesajının "çeşitleme yapmak" gibi bir tehlikesi vardır. Zaten bir atalar dini ve geçmişteki şeylere sahip çıkma damarı vardır, bunları redle Müslüman olunacaktır, ki İslam'ın doğuşunda da vardır bu. Geçmişe bağlılığı biraz fazla vurgularsanız iş hemen sapar. Hele bir de evrensellik adı altında her şeyi çorba etme durumları vardır tarihte ve bugün. Mesela Babür hükümdarı Ekber Şah adlı kişi, dini ilahi diye bir karma din kurmaya kalkmış, mehdilik iddia etmiş, kendine secde ettirmiş vs fakat baksanız çok rasyoneldir (!) Şöyle demiştir: *Bir baş tarafından yönetilen bir devlette yaşayanların birbirinden ayrı ve birbirine karşı inançlar beslemesi ve başka başka kanunlarla yönetilmesi doğru değildir. Dolayısıyla bütün bunları birleştirmeliyiz; şöyle ki: hem hepsi bir olsunlar, hem de o birin içinde hepsi bulunsun. Böylelikle herhangi bir din içindeki iyi şeyleri kaybetmemek ve öbürlerindeki daha iyi şeyleri de kazanmak gibi bir kazanç sağlamış oluruz. Bunu yapmakla Allah'a tapma işi, halkın rahatlığı ve devletin güvenliği sağlanmış olur.*

Yine Amerika'da Tevrat, İncil ve Kur'an'dan ayetler birleştirerek Gerçek Furkan diye bir kitap çıkarıldığı söylenmekte. Hasıl türlü durumlar var, lakin Kur'an öylesine bir zemin üzere (önceki muharref kitaplar, dinler) oturmaktadır ki tek otorite olmaktadır. Diğer metinlerin bu derece bozulması, kullanılamaz hale gelmesi, biricik hakikat kitabının Kur'an

---

[84] *Çoğulcu bir ülke ve dünya içinde yaşayıp algılanan İslam, Christian W. Troll*

olması, bir kader gibi hasıl. "Onu biz indirdik, biz koruyacağız"[85] demesi de insanlığın hakikati tahrif hastalığını vurgulayan bir şey zaten. Şu halde, Kur'an'ın bu üstlüğünü, toparlayıcılığını gayet vurgulamalıdır. Çünkü tarihin bir nehir gibi akması herkesi konumunda sabitleştirmekte ve bu adeta herkesin işine gelmektedir. Halbuki onlar hakikat değildir zaten, peki bizim niye işimize gelmektedir bu?

***4b:** Zemahşeri demektedir ki*: "burada "ahirete de işte onlar gerçekten inanır" vurgusu, Kitab Ehli'nin ahiret inançlarına bir tarizdir. Çünkü Kur'an ahiret inancının nasıl olması gerektiğini ortaya koymuştur."* Deriz ki; buradaki vurgu, "ahirete gerçekten inanıyorsalar Kur'an'la muhatap olduklarında ona da inanırlar" şeklinde görülse daha makuldur. Çünkü bir başka ayette, Hristiyan, Yahudi, Sabii gibi kimselerden Allah'a ve ahiret gününe iman eden ve salih bir amel işleyenlere korku olmadığı belirtilmekte.[86] Hem Bakara'da devam eden ayetlerde Allah'a ve ahiret gününe iman ettiğini söyleyip aslında iman etmeyen bir taifeden söz edilmekte. Demek ki bu son kitaba inananlar da Allah'a ve ahirete gerçekten iman edenler sınıfıdır. Yine ayette "ahirete inananlar ona inanır"[87] denilmiştir. Şu halde, Kur'an ile muhatabiyetten önce makbul bir inanç söz konusu. Ayette der ki; *Onlara (Kur'an) okunduğu zaman ona iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de Müslüman idik derler.* [Kasas 53]

Yine bu bağlamda şöyle bir hadis vardır: *Rabbim, bugün bana öğrettiği şeylerden bilmediklerinizi size öğretmemi emretti: "Benim bir kula verdiğim bir mal helaldir. Ben bütün kullarımı hanifler olarak yarattım. Ancak şeytanlar onlara gelip, dinlerinden alıp götürdüler, kendilerine helal kıldığım şeyleri haram kıldılar. Kendisine bir güç vermediğim şeyi bana şirk koşmalarını emrettiler." Allah Teala hazretleri arz ehline baktı ve Ehl-i Kitap'tan bir kısmı hariç onların Arap, acem hepsine öfkelendi ve dedi ki: "Ben seni imtihan etmek ve seninle de (başkasını) imtihan etmek üzere gönderdim. Sana, suyun yıkayıp (yok edemeyeceği) bir kitap gönderdim. Ta ki sen onu uyurken de uyanıkken de okuyasın!"* [Müslim-Cennet 63]

Hasılı, Ehli Kitab'tan Allah'a ve ahirete makbul şekilde inanan bir taife olduğu anlaşılıyor buralardan. Mesele ise şudur; bu nasıl oluşmuştur? Çünkü, Yahudilerin "ateş bize sadece belirli günlerde dokunacak" dedikleri

85 *Hicr 9*
86 *bknz Bakara not 62*
87 *Enam 92*

vurgulanmakta, bu şekilde kolaylıkla sapabilmekteler, Hristiyanlarda ise rahipler affetmekte, "İsa ona Allah'ın oğlu diye inananları kurtaracak" vs gibi inançlar var, cennete yalnız Yahudiler ve Hristiyanlar gidecek diyorlar.[88] Şu halde, burada "öyle bir şey olacak ki doğruyu yanlışı ayıklayabilecek kişi" durumu var ve bu sadece Kitab (Tevrat, İncil) değildir, çünkü muharrefti neticede. Hatta bazı şeyleri ona rağmen istemektedir bu durum.

Denilebilir ki; Allah'a ve ahirete iman noktasında enteresan bir ipucu bu. Demek ki bu bir öğreti değil sadece, ruhta cereyan eden bir şey aslen. Mesela Babil Talmud'unda şöyle bir ifade vardır. *Allah'ın bir ismini hafife almaktansa Tevrat'tan bir harfi söküp atmak daha evladır.*[89]

Bu sözün söylenebilmesinin sebebi ise Tevrat'ın değiştirildiği gibi bir anlayışın az çok olmasıdır. Mesela ayette denilir ki, *Hâla Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok çelişkiler bulurlardı.* [Nisa 82] Bu akli bir vurgudur ve bedihi bir durumdur ve önceki kitaplar için de geçerli. Tevrat'ta, İncil'de ise çok çelişkiler var. Yani bizim Kitab'a inandığımız gibi Kitaplarına inanmaları istenen bir durum değil. Yine denilebilir ki, ahiret inancı, tahrifat sonucu Tevrat'ta neredeyse hiç gözükmemektedir, fakat sözlü kültür ile inananlar vardır. Burada ya sözlü kültüre inanma ya da Allah'a gerçekten inanma ihtimali kalıyor ahirete inanmak için. Sözlü kültürle inanılsa yine doğru iman olmaz, çünkü çok yamukluk da var orada.[90]

Buralardaki kafa karışıklığına şu güzel bir örnektir. Babil Talmudu'nda Eyüb (kitabındaki Eyüb)'ün öldükten sonraki dirilişi inkar ettiği belirtilir. Yine Babil Talmudu'na göre cehennemde beş topluluğun azab süresi 12 aydır; Tufan Vakası'nı yaşayan neslin, Mısırlıların, Eyüb'ün, Gog ve Magog'un ve inkarcıların.[91] Burada enteresan olansa hem Eyüb Kitabı kabul edilmekte, hem o kitapta geçen Eyüb suçlanmaktadır. Eyüb Kitabı kutsal kabul edilen bir metindir Yahudilerde ve oradaki sözlerinden dolayı Eyüb suçlanıyor. Fakat o kitaba göre Allah Eyüb'ü beğeniyor. Hasıl kitaba "muharref" demeleri lazım böyle demeleri için, eğer diyorlarsa Eyüb niye o kitaba göre suçlanıyor vs?

İşte bu karmaşa içerisinde bir araştırma ve makuliyetle asgari de olsa bir doğru iman noktasını sağlayabilenler olmuş demek. Mesela bir Yahudi

---

88 *bknz Bakara 80, Bakara 111, Maide 18, Tevbe 31*
89 *Babil Talmudu, Yebemaoth 79a*
90 *bknz Bakara not 260b, Tevrat ve İncil'in "akıl almaz tahrifi" meselesi*
91 *bknz Babil Talmudu, Nezikin/Baba Batra 16a, Edoiyoth 5a*

açısından, tarihi de hesap etmiş, İncil'e de bakmış. Hristiyan açısından İncillerdeki çelişkileri görmüş, Tevrat'ı gözlüksüz okumuş. Diğer hanif dediğimiz kitle de bu kitaplara da bakmış şu bu..

Bu çerçevede gördüğümüz en net bir doğru tavır ise İslam öncesine tarihlenen[92] Clementine Vaazları denilen kitap. Bu kitapta Tevrat'ta tahrif olan yerler olduğu açıkça söyleniyor ve Hz İsa'nın öğretisi de bu yönde yorumlanıyor. Bu metinden bir örnek verdik. Mesela şöyle diyor bu kitapta Petrus:

"Eğer öyleyse, Kutsal Yazılardan bazıları doğru bazıları yanlışsa Efendimiz haklı olarak "Siz iyi sarraflar olun" dedi. Çünkü Kutsal Yazılarda bazı doğru ve bazı sahte sözler vardır. Ve sahte kitaplardan dolayı hata yapanlara "Bu yüzden yanılıyosunuz, kutsal yazıların gerçeklerini bilmediğiniz için. Bu nedenle Tanrı'nın gücünden de habersizsiniz" demişti. [93]

Yine ne Tanrı aleyhine ne kutsal kişiler aleyhine yazılardaki hiçbbir şeye inanmadığını örneklerle belirtir bu metinde. Yani Tevrat'ı musaddık ve müheymin olma noktasında tam Kurani bir yaklaşım, İslam öncesinde de kıyıda köşede bile kalsa açıkça varmış..

Burada doğru iman ne idi noktasının hesabı zor. Samimiyyet olabilir.. Fakat bizim açımızdan da bir örnekliği var. Çünkü Kur'an'a dayandığını iddia edenlerden de müşebbihe, mücessime çıkmıştır, dünyacılar olmuştur ya da şeyhinin onu kurtaracağı inançları olmuştur. Anlaşılmaktadır ki yani; burada mühim olan, diri, irade sahibi, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten, yüce, adil ve hesap soracak olan, ortaksız Allah'a imandır. Bu ise ciddi bir akledişister herhalukarda, çelişkilerle olmayacak bir iman seviyesi ister. Korunmuş kitab olduğu halde bunu herkes sağlamış diyebilir miyiz mesela? Fakat korunmuş kitab bunu çok kişisel bir durum olmaktan çıkartır, gayet dava edilen bir şey yapabilir.

Dön Dolaş Mesele; Ahirete İman

İyi anlamadığımız bir mevzu var; o da ahirete imanın önemi. Bir defa şunu bilelim ki; Mekke'deki putperestler Allah'a inanıyordu, Yahudiler ve Hristiyanlar zaten inanıyordu. Peki bunca sorun neydi? Çünkü; putperestler ahirete inanmıyordu, Yahudiler ahireti çok büyük ölçüde dünyevi bir yere

[92] *2,4. yy*

[93] *Clementine Vaazları 2: 51*

çevirmişti, Hristiyanlar ise İsa (as)'ın orada bir hüküm yetkisi olduğuna vs inanıyorlardı.

İşi biraz daha açarsak; Yahudiler, haşri, cenneti, hatta kıyameti türlü yorumlarla dünyevi bir akışa çevirmiştiler. Haşr, Yahudilerin sürgünden dönüşü, cennet ise Kudüste kurulacak dünyevi bir hakimiyet edilmişti. Kıyamet sahneleri de Rabbin çeşitli milletleri cezalandırması sırasındaki dehşeti ifade eden şeyler. Tevrat metinlerinde böyle zorlamalar vardır son derece. Öyle ki ahiret diye bir şeyin olduğunu çok zor iddia edebilirsiniz bu metinlere göre. Yahudilerdeki ahiret inancı Tevrat metinlerinden çok geleneğin öğretisi olarak vardır. Putperestlere gelirsek; onlar zaten Kitabi bir taife olmadıklarından ahirete inanmıyorlardı. Öte yandan mesela Yunan mitolojilerinde; onca efsaneler, masallar olmasına rağmen Yahudilerden daha açık bir ahiret inancı da vardır enteresan şekilde.

Hristiyanlıkta ise iş gayet uzatılmakla birlikte bir ahiret vardır, lakin ahiret ve öncesi, aslen İsa (as)'ın hüküm süreceği bir yer gibidir. Bu da Tevrat metinlerinde geçen "beklenen mesih"e işin gayet çevrilmesi sonucu böyle olmuştur denilebilir. Tabii Yunan medeniyetinin filozofik ya da putperest etkileri vs de düşünülebilir. Öyle ya da böyle, burada da iş gerçek bir yargılamadan uzaklaştırılmış. İşte İslamiyet bütün bunları düzeltiyor ve güçlü bir ahiret inancı yerleştiriyor evvela. Bunu iyi fark etmemiz lazım. Çünkü o zaman şu fark ediliyor ki, insanlığın temel problemi bu. Ve denilebilir ki; işte bu yüzden zamanımızda da asıl mesele dön dolaş yine buna dönmüştür. Çünkü bizdeki gelenekte de çeşitli kurtarıcılar ve kurtulmalar türemiştir, beri yandan ise batı merkezli, dünyaya aşırı yönelik mantıklarla, hedeflerle bir dünyacılık türemiş ve yayılmış.

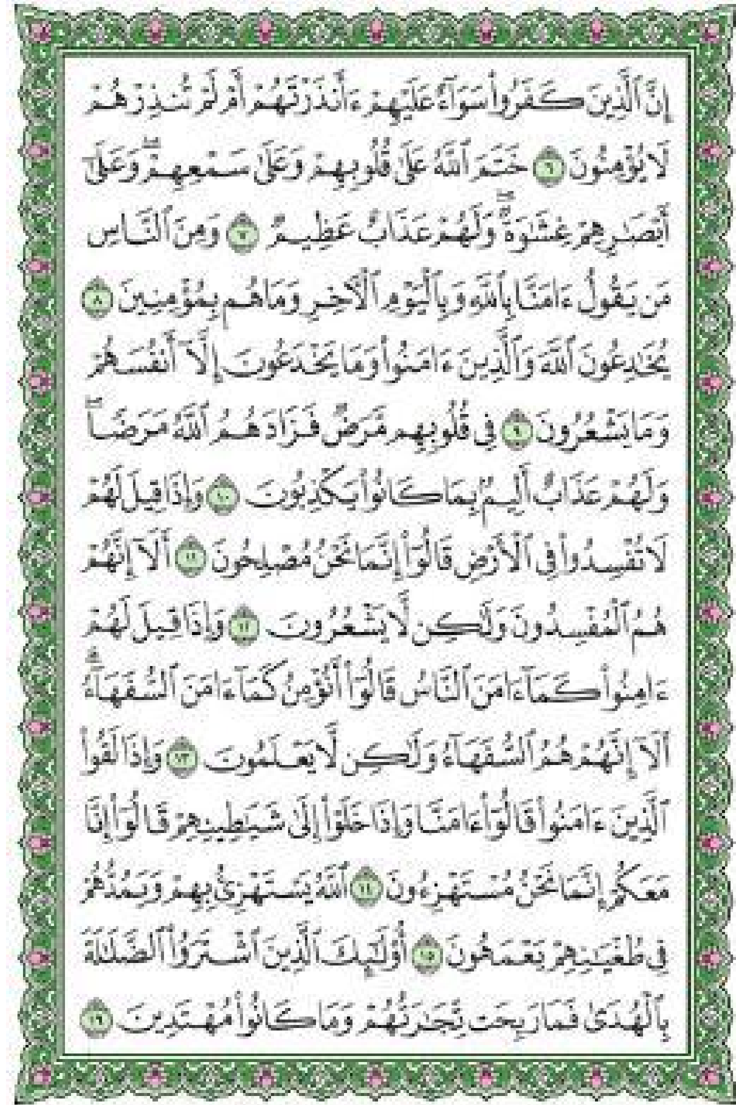
O yüzden; insanlık için çıkışı yine ahirete imanda görmeli. Fakat ahiret sahnelerinin anlatımı kadar, insanlığın nasıl da hep buradan vurulduğu ve İslam'ın bunun üzerine gelişi ve Kur'an'ın bunu netleştirmekle tarihe damga vurduğu da vurgulanmalı. O zaman gözlerimiz daha bir açılacaktır.

Öte yandan ahiret, dünyayı düşünmek konusunda da az gerekmiyor. Çünkü pek çok noktada doğruda ısrar bu dünyayı aşmayı gerektirebilir. Nitekim ayette "İşte bu doğrulara doğruluklarının fayda vereceği gündür"[94] denilir ahiret için. O ise nihayetinde dünyaya da az gereken bir şey değil.

---

94 *bknz Maide 119*

İnkar edenler: uyardın mı, uyarmadın mı onlara birdir; inanmazlar. [6]

Allah kalplerini mühürlemiştir, bir perde vardır işitmelerinde ve gözlerinde Onlar için büyük bir azap var. [7]

İnsanlardan 'Allah'a da ahiret gününe/son güne de inandık' diyen de vardır, inanmış değil iken.. [8]

Allah'ı ve inananları (güya) kandırırlar, ancak kendilerini kandırırlar da farkına varmazlar. [9]

Kalplerinde bir hastalık vardır, Allah da hastalıklarını arttırmış.. Yalan konuşmalarından dolayı onlara acı bir azap var. [10]

Onlara 'yeryüzünde bozuculuk etmeyin' denildiği zaman da 'biz ancak ıslah edicileriz' derler. [11]

Dikkat edin; tam da onlar, Bozucular.. Velakin anlamazlar. [12]

Onlara 'insanların inandığı gibi inanın' denildiği zaman 'ahmakların inandığı gibi mi inanalım?!' derler. Dikkat edin; tam da onlar, Ahmaklar.. Velakin bilmezler. [13]

İman edenlerle karşılaştıkları zaman 'inandık' derler, şeytanlarıyla başbaşa kalınca ise "Biz, sizinleyiz!.. biz sadece dalga geçenleriz" derler. [14]

Allah dalga geçer onlarla ve azgınlıkları içre bocalarlarken onları uzatır/onlara mühlet verir. [15]

İşte bunlar, rehberlik'le yoldan çıkmayı satın alanlardır. Fakat ticaretleri kazançlı olmamıştır ve doğru yolu bulanlar olmamışlar.. [16]

***8a:** İbn-i Atiyye der ki, “Allah, kıyamet gününü *elyevm elahir/son gün* diye isimlendirdi, çünkü artık gece yoktur” Enteresan bir bakış açısıdır. Kur'an’da başka ayetlerde “dünyada kaç gün kaldınız?” denildiğinde “bir gün bile kalmadık” demeleri vs de bu çerçevede görülebilir.[95]

***8b:** Bir ayette bedeviler için “inandık” demeyin denilmektedir. Şöyle ki: *“Bedeviler “inandık” dediler. De ki: Siz iman etmediniz ama “boyun eğdik” (İslam olduk) deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah’a ve Resulüne itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok affeden, pek acıyandır*.” [Hucurat, 14]

Şu hâlde demek ki inanmadığı halde inandık deme çeşit çeşit, kimisi safiyane şekilde bunu diyor, kimisi kandırmak için. Ki burada Yahudi ve Hristiyanlar da söz konusudur, İslam olmasalar da bu ayetin kapsamına girmektedirler, çünkü Allah’a ve ahiret gününe inandıklarını iddia etmektedirler. Dolayısıyla gerçek iman diye bir hedef gayet olmalı. Özellikle de işlerin karıştığı bir zamanda.

***11:** Ayette bahsedilen kitleyi, Medine’deki Yahudiler ya da münafıklar olarak tefsir edenler vardır. Selmanı Farisi’den nakledilen başka bir rivayete göre ise şöyledir; *“onlar”dan maksat, o dönemde henüz dünyaya gelmemiş olan insanlardır*. [Taberi] Bu Selmanı Farisi’nin çeşitli hadislerden ve tecrübesinden dolayı ileride meydana gelecek bozulmaları düşünmesinden, onlara işaret etmesinden dolayı olsa gerektir. Elbette geleceğe dair kimi hadislerden de dolayı.

Nitekim kısa bir süre sonra, şöyle bir tespit yapılıyor, Hasanı Basri (H 110/ M 642) tarafından: *“Eğer siz sahabeyi görseydiniz, onlara ‘deli!’ derdiniz; onlar sizi görselerdi, ‘bunlar mümin değil’ derlerdi.”* Bu tespit ve bu tarihi tecrübe ise tazeliğin önemini vurguluyor adeta, iş mirasa, muhafazakarlığa dönünce bozuluyor demek ki. Ama o tazelik nasıl sağlanacak? Vahiy kesilmiş durumda. Demek ki iş gittikçe bozulacak, mesele dünyanın bozuculuğu ve buna direnmek mi o zaman sadece?! Yoksa Kuran’ın levhi mahfuz boyutları mı canlılığı koruyacak?..

---

[95] *bknz Müminun 112-114, Taha 103-104, Yunus 45*

***13:** “İnsanların inandığı gibi inanın” ifadesi bir iman iddiası olduğunu ama doğru düzgün inanılmadığını ifade eder. Dolayısıyla burada mana Türkçe’ye “adam gibi inanın” şeklinde çevrilebilir. Öte yandan anlamın “herkes inanıyor siz de inanın” anlamında olabileceği, yani teşvik amaçlı olabileceği söylenmiştir. Hatta İbn-i Aşur, münafıklardan bir taifenin nifaktan bıktığı için böyle diyebileceğini belirtir. Ebussuud ise “iman edin” sözünü müminlerin emri bil maruf anlamında dediğini düşünür.

Saniyen; “insanların inandığı gibi inanın” ifadesi ile, yüzeysel bir bakışla “genelin imanının doğru olduğu” diğerlerinin ise az bir kitle olduğu gibi bir mana anlaşılabilir. Buna göre münafıklar, “genele aykırı düşenler” oluyor kabaca. Lakin, Kur'an’da başka ayetlerde tam tersi bir manzara vardır. Şöyle ki:

Sen ne kadar arzulasan da insanların çoğu iman etmezler. Göklerde ve yerde nice ayet vardır ki yanlarından yüzlerini çevirerek geçerler. Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah’a iman ederler. [Yusuf 103-106]

O söz başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir dabbe çıkarırız da onlara konuşur: insanların ayetlerimize kesin bir şekilde iman etmediklerini. [Neml 82]

Yeryüzünde olanların çoğunluğuna uyacak olursan seni Allah’ın yolundan saptırırlar. Onlar ancak zanna uyarlar ve onlar ancak saçmalarlar. [Enam 116]

Beri yandan; Bakara 2. ayette “muttakiler için yol göstericidir” derken Bakara 185. ayette “insanlar için yol göstericidir” demekte ve muttakiler=insanlar gibi bir anlam oluşmaktadır. Razi, muttakilerin kamil manada insan olduğu vurgusu olarak görür bunu. Şu halde bu ayeti de “düzgün insanların inandığı gibi inanın” şeklinde anlayabiliriz.

Said Nursi ise İşaratül İcaz’da şöyle der:

Birincisi NAS ünvanı herkesi cumhur-u nâsa tabi olmaya davet eder. Çünkü, cumhura muhalefet öyle bir hatadır ki, o hatayı irtikab etmek kalbin, vicdanın şanından değildir.

İkincisi KEMA AMENENNAS tabirinden anlaşılıyor ki; imanı olmayanın nâstan addedilmemesi lazımdır.

Rivayetlerde denilmektedir ki; ayet, Medine’deki Yahudiler ve münafıklar hakkındaydı. Buna göre insanlardan kasıt Peygamber ve ashabı

veya Yahudilerden iman eden Abdullah bin Selam gibi birkaç kişidir. Şu halde buradaki durum, özel bir durum olmuş oluyor.

Fakat şunun altını çizmek lazımdır ki, buradaki insanlar delil üzere iman eden insanlardır, yani normal bir iman. O zaman da deliller çok aşikardı. Ümmi, okuma yazma bilmeyen birisi, okuma yazma bilenlerin bile söyleyemeyeceği sözler söylemekteydi. Gaybtan haberler vermekte, bunlar gerçekleşmekteydi. Bir de üstüne üstlük inananlar artmış ve galebe duruma geçmişti. İnanmamak için başka artık ne sebep kaldı? Bu bağlamda biraz da durumsallık var ortada.

Bu noktanın günümüzde şöyle bir önemi var. Kuran'ın delilleri en ziyade günümüzde görülüyor ve insanlığa da en ziyade günümüzde ulaştırılabilir. O zaman imanımızın da bu seviyede olmasına dikkat edilmelidir. Çünkü insanların imanı ayette önceleniyor, elbette normali de budur.

Dikkat çeken bir diğer husus, denilmekte ki münafıklar nasıl açıkça "sefihlerin iman ettiği gibi mi iman edelim?!" der?! O yüzden çeşitli arayışlara gidilmekte. Mesela Ebussuud bu sözü iki anlamlı olarak söylediklerini düşünür. Bunun birisi Mustafa İslamoğlu'nun "biz sefihlerin iman ettiği gibi mi iman ediyoruz?" çevirisidir. Kimisi "içlerinden dediler" der. Halbuki buradaki seslenmeler hal dili olarak da düşünülebilir. Yani onları doğru iman edenlerin işlerine, davranışlarına, anlayışlarına çağırma, onların ise buna gelmemesi ve onları küçümsemeleri.

Islahatçılık Meselesi

Denilebilir ki; burada "insanların iman ettiği gibi iman edin" ifadesiyle gelen inancın korunacağı, ileride de buna göre bir ıslahatçılık peşine düşülmesi gereği vurgulanıyor olabilir. Çünkü "insanların inandığı gibi inanın" sözü evrensel bir mesaj içerisinde bağlayıcı bir söz. Özellikle de Kitab'ın girişinde.. Yarın öbür gün böyle denilemeyecek olsa bu söz havada kalırdı. En azından inanç esasları boyutunda ve genel olarak bir bozulma olmayacağı sonucu çıkar buradan. Hem bu "son din" olarak gönderildiyse o kadar da uzun boylu bir ıslahatçılık gerekmeyecek olsa gerek. İş, temelde, imanın altı şartı, İslam'ın beş şartı değil mi? Hala böyledir. Bu şartlar hadislerde gayet açıktır, Kur'an'da bir ölçüde kapalıdır. Mesela Muhammed Gazali İslam'ın beş şartını Bakara Suresi'nden şöyle çıkartır: *İslâm'ın beş şartından bahsetmesi sebebiyle Bakara Sûresi, diğer sûrelerden ayrılır; "Ey*

insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabb'inize kulluk ediniz.." (Bakara, 2/21) "Namazlara ve orta namaza devam ediniz. Allah'a saygı ve bağlılık İçinde namaz kılınız." (Bakara, 2/238) "Ey iman edenler! Kendisinde artık alış-veriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce, size verdiğimiz nzıktan hayır yolunda harcayın.." (Bakara, 2/254) "Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.." (Bakara, 2/183) "Haccı ve umreyi Allah için tam yapın.." (Bakara, 2/196) [96]

Ki imanın şartları da sayılmaktadır surede. Girişte de sayıldığını söyleyebiliriz, ortada da geçmektedir, sonda da.. Gerçi kadere iman, Kur'an ayetlerinde direkt sayılmaz, onun için o yoktur, fakat Kur'an'daki en net sayım bu surede vardır. Antiparantez; mana olarak gayet vardır kader ayetlerde, fakat kelime ve madde olarak geçmiyor. Hatta burada denilebilir ki; hadis kültüründen uzak taifeler imanın şartlarına ekleme çıkarma yapmaya çalışmışlar ve iş ilkin buradan tehlike geçirmiştir. Mutezile, şia, cebriye, müşebbihe, mücessime gibi akımlar bu en genel noktada bile arızalar çıkarmışlar.. Lakin sonra da bu en genel nokta, sığ bir çerçeve edilmiş. Acaba iman sadece "şeklen" kurtarılacak bir şey mi, yoksa sağlanması gereken bir şey mi, bunu iyi düşünmeli bu anlamda. Malum, ileride Yahudilere ve Hristiyanlara uyulacağı, İslam'ın garip başladığı, garipliğe döneceği şeklinde hadisler var.

Yine mesela Muaz bin Cebel demiştir ki: *Kur'an, bazı toplulukların gönüllerinde, elbisenin eskimesi gibi eskiyecektir. Sonra onlar onu okumaya üşüşecekler ve onun için ne bir arzu, ne bir lezzet bulamayacaklar. Onlar, kalpleri kurt kalbi gibi olduğu halde koyun postuna bürünecekler. İşleri, içine hiçbir endişe karışmayan ümitten ibarettir. Onlar, tembellik eder, işlerini yapmazlarsa; "yakında yetişir, yaparım" derler. Kötülük yaparlarsa; "biz bağışlanacağız, hakikaten biz Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmuyoruz" derler.* [Darimi-Fedailul Kur'an 4]

Burada denilebilir ki, başka bir ümmet mi bizi gelip geçti ki?!. Elbette başka bir ümmet gelip de ideal olmuş değil, fakat idealin de şartları yok mu?! İnsanlar Kitab'ı hiç okumadan ya da fazla okumadan, imanın altı şartı veya ehli sünnetin ilkeleri şunlardır şeklinde bir şeye iman ediyor genelde.

---

[96] *Muhammed Gazali, Konulu Tefsir, Bakara tefsiri*

Denilebilir ki, işteki mühim bir nokta şu; Kur'an'da "ayetlerimize iman ettiler, ayetlerimizi inkar ettiler, yalanladılar" ifadeleri geçer sürekli. Yani inkar edilen, yalanlanan, iman edilen, sadece temel ilkeler değil, ayetlerdir. O ayetler o işi doldurur. Dolayısıyla onları adeta görmeden, onları görenlerin çıkardığı sonuçlara iman biraz tuhaf.

Örneğin ayetlerde şöyle geçer:

O gün terazi haktır. Kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtulanlardır. Kimin tartıları hafif gelirse, işte onlar da âyetlerimize zulmetmelerinden/haksızlık etmelerinden ötürü kendilerini ziyana sokanlardır. [Araf 8-9]

Kim de âyetlerimizi yalanlar ve onlara karşı büyüklük taslarsa, işte onlar cehennemliktirler ve orada ebedî olarak kalacaklardır. [Araf 36]*Sonra onların arkasından Musa'yı ayetlerimizle/mucizelerimizle Firavun'a ve topluluğuna gönderdik. Tuttular onlara (ayetlere) zulmettiler. Bir bak ki o bozguncuların âkıbetleri nasıl oldu!* [Araf 103][97]

Hasıl denilebilir ki, yeni bir esas katmama ya da çıkarmama anlamında zahiren iman esasları kağıt üzerinde korunmuştur. Fakat ikna ve derinleşme boyutları doğru gelişmemiş.. Bir de şunu fark edelim ki, ezbere kabulü, kolay kabulü iş ettiğiniz zaman bu başka konulara da sirayet ediyor. Mesela İsrailiyyat ve menkıbeler girmiş işin içine, sonra ise tasavvuf üzerinden türlü gaybiyyat. Buradaki en temel sorun ise Kur'an'ı anlamaya ve tebliğe iyi bir şekilde yönelinmemesi olarak görülebilir. Tevrat ve İncil'in düzelticiliği noktası bu işin temeli ve çatısı olarak gözüküyor günümüzde. Lakin halen Kur'an'ın iyice anlaşılması ve Levhi Mahfuzdanlığı meselesine yanaşmama, "zaten inandık ve kurtulduk" kolaycılığı seziliyor. Örneğin,

---

[97] Zemahşeriye göre Araf 9. ayette geçen "ayetlerimize zulmettiler" ile 103. ayetteki "ayetlerimize zulmettiler" aynıdır ve "inkar ettiler" demektir. Bu ayetlerden 103. ayette, ayet kelimesi mucize anlamında kullanılıyor. Diğerlerinde ise söz anlamında gibi.. Kur'an'da ayet kelimesi, hem bildiğimiz Allah sözü hem de mucize, delil anlamında geçiyor. Buradan da şunu anlamalı ki, Kur'an'daki sözler de delil, icaz gibi özellikler taşımakta. Fakat ayetlere iyice eğilmeyen, bakmayan bu özellikleri de görmeyecektir. Peki o zaman o neye iman edecektir? Sonuçta belki istenen ilkelere, inanılması gereken şeylere inanmış olacak; ama "görmeden" Peki bu şekilde bir iman ayetlere zulüm sayılmaz mı? O şekildeki bir imanın meyveleri istenen şekilde olur mu? Bunları sormanın vakti de geldi de geçiyor gibi.

“ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, biri kurtulacak” hadisi, ilk zamanlardaki durumlar üzere düşünülüyor halen, “kurtulan Ehli Sünnet, ateştekiler, mutezile, müşebbihe, şia vs.” diye sabitlenmiş zihinlerde. Tabii en ufak realiteye girince acayip zıtlaşmalar var, fakat böyle bir kolaycılık da seziliyor. Denilmiyor ki, acaba fırkacılık tarihteki üç fırkadan mı ibaret? Kur'an’a iman davası belirleyici değil mi, uzak durmak sorun değil mi, meselelere girmeyerek mi işleri çözceğiz?!.. Biraz düşünelim, “ille de şunun dediği doğru, bu dinlenmez” türü yaklaşımlar, gizli, açık gaybı bilme iddiaları, fırkacılık değil mi? Neden bir dönem (halen de bu tarz şeyler az değildir) “kitabımı rüyada Peygamber onayladı” diyenlerle dolu? Kitabında pek çok Kur'an’a aykırılık olduğu halde?! Ve neden bunlar bu kadar tuttu?!..

Beri yandan, denilebilir ki; ilk zamanlardaki bozuk akımların hadis kültürüne bir şekilde uzaklığı ve ayetleri delil olarak kullanmalarından kaynaklanan bir Kur'an’a mesafeli duruş var sanki. Çünkü “sorunlar çıkabiliyor”du. Temelde ise sorun; dini algının kitlelere, topluma çok dönük olagelmesinden, ferde pek dönük olmamasından kaynaklanıyor denilebilir. Bu yüzden Kur'an’ın delillendirilmesi, Kur'an’a iman meselesi, Levhi Mahfuzdanlığı konusu zayıf kaldı. Buna paralel, İsrailiyyat, menkıbeler vs.

Levhi Mahfuz da birilerinin çıkıp gördüğü bir “gerçekliğe” doğru yürüdü. Buradaki bir mesele de şu ki, İslam tarihinde akılcılığın karnesi kötüdür.

Akletme, işin neresinde?

Mesela denilebilir ki; Ahmed bin Hanbel, Mutezile akılcılığına karşı haklıydı. Gazali, İslam filozoflarına karşı[98], Öte yandan, İbn-i Teymiyye, İbn-i

[98] *Gazali bir yandan filozofları tekfir etmiş bir yandan ise adeta akıl dışılığa kucak açmıştır. İhya adlı eserinde zayıf, sakat demeden hadisleri, haberleri almış ve haftanın her günü ve gecesine ait ayrı ayrı namazlardan bile ciddi ciddi bahsetmiştir. Buna bir de virdleri ve çeşitli şeylerden önce okunacak duaları, dünyanın zemmini ekleyin; avamı ömür boyu oyalayacak ve ruhbanlığa gidecek bir çerçeve. Bir de Gazali’nin Huccetul İslam adını alması, türlü efsaneler, bu çerçeveyi günümüze dek taşımış. Antiparantez, Eşari mezhebi, kader konusunun çözümünde akliyyeti de problem olarak görüyor gibi. Gazali’deki bu gayrı akliyyet alanlarına sempatide bu yaklaşımın etkisi düşünülebilir. Beri yandan, kibirden, riyadan kaçınma, kulluk ve iman ahlakı hedeflenmiş de denilebilir ve bu yönde odaklanma. Bu çerçevede çok doğru ve güçlü bir yoğunlaşma gözüküyor Gazali’de, lakin mesele şu ki; mesela bir şeyhin bir müridine “kendini aşağılayacak çeşitli işleri yapmasını söylemesini” meşru karşılar. (bknz İhya c3, s 144-145) Şeyhin muşahede yapabileceğini söyler, “rüyada olan uyanıkken de olur” yani*

Arabi'ye karşı.[99] Fakat, İbn-i Teymiyye'nin çıkışı akılcılık görülebilir burada. Saniyen; Gazali ile tasavvuf da işe dahil olmuştur, İbn-i Teymiyye'nin gelenek eleştirisi sonucu, kelam ile birlikte çıkarılmıştır, böylece iki tür Ehli Sünnet oluşmuştur. Yine denilebilir ki; belki İbn-i Teymiyye'nin çıkış doğruydu, fakat Kur'an'ın iyice anlaşılması noktasına iyi yoğunlaşılmadı peşine. O biraz zayıf kalınca da gelenek ağır bastı.

Tabii burada müteahhirun ve mütekaddimun devirleri ayrılabilir aslen. Çünkü Kitabın Levhi Mahfuzdanlığı günümüzde daha ziyade ortaya konulması gereken bir nokta, ilk zamanlarda zaten yaşanan, olmuş bitmiş bir durum gibiydi. Fakat şu bir sorun ki, akliyyet bizde Kur'an değil, Yunan merkezli gelişmiştir sürekli. Ve sonra da sanki Yunan işi görülmüş.

Yine denilebilir ki, peki manacılık işin kökeninde var mı ki?!. Bu iş yazıyla çiziyle başlamadı ki, tümdengelimle başladı. Şimdi nasıl buna dönecek?! Fakat şu anlaşılmalı ki, insanlar gökten yağan mucizelere değil, aklen, bunun Allah katından olduğunu görerek inandılar. Bu da bir manacılıktır.

Mesela Yusuf 102. ayette *"İşte bu (Yusuf kıssası) sana vahettiğimiz gayb haberlerindendir. Onlar (kardeşleri) tuzak kurarak işlerini kararlaştırdıkları zaman sen yanlarında değildin"* denilmekte. Bu gibi vurgular işin delili olmaktaydı. Mesela Yusuf 108. ayette *"İşte bu benim yolum. Allah'a akıl gözü üzere çağırırım. Ben ve bana uyanlar da.. "* deniliyor.

"levhi mahfuzdan bildirilir" der. (bknz c5, s76-78) "ruhun hakikatini peygamberler bildiği gibi bazı veli ve alimlerin de bilmesi uzak ihtimal değildir" der (bknz c1, s323) aşırı tevili eleştirdiği halde ayetlerin ancak mükaşefe ehlinin anlayacağı batın anlamları olduğuna gayet vurgu yapar (bknz c1, s219, 319) her şeyi söylemediğini hissettirir vs böyle böyle aşırı bir "akıldışılığa olurculuk" söz konusu.

[99] *Ehli sünnetin keramet haktır anlayışı vardır, Mutezile ise bunu reddetmektedir. Lakin keramet anlatılarının yürüyüp gitmesi, tasavvufu şeriatın üstünde bir otorite olmaya doğru götürmüştür denilebilir. Burada mesele; kerametin sahip olunan, sistematik bir güç ve bilme işine karine olarak algılanmaya başlanması olabilir. İbn-i Arabi ise söylemleriyle böyle bir boyutu temsil etmekteydi. İbn-i Teymiyye, buna karşı çıkmıştır. Kerameti kabul eder, lakin olağanüstü hallerin şeytandan da olabileceğini gayet vurgular. Burada ölçü sözde ve fiilde şeriatın, sünnetin dışına çıkılıp çıkılmadığıdır. Öyle olursa en ağır eleştiriler gelir. Birgivi de mesela genel olarak bunu savunur. İmam Rabbani ise İbn-i Arabi'yi zındık görmeden eleştirir, sistematikliği muhafaza etmeye çalışır.*

Beri yandan; Kuran'daki Hz Yusuf kıssası Tevrat'ta da gayet benzer şekilde geçer lakin bazı farklar da vardır. Bunlardan biri de; Yusuf'un kardeşlerinin önceden toplanıp karar vermeleri ve Yusuf'u babalarından istemeleri mevzusu; Tevrat'ta bu kısım farklıdır. Hz Yakub "kardeşlerin ne yapıyor git bir bak" diye kendisi gönderir Yusuf'u.. Sonra kardeşleri onu uzaktan görünce bir anlık düşünüp onu kuyuya atmaya karar verirler. Dolayısıyla Kuran'ın bunu düzeltmesi tam bir gayb haberi. Çünkü Tevrat'ta bile böyle değil. Öte yandan bu da bir delil boyutu. Çünkü akıl "hakikaten böyle olmalı" der. Hem bu düzeltmeyi bunca üstten, bunca zor anlaşılır şekilde vs kim yapabilir boyutları vardır. İlk zamanalarda Peygamberin bu kıssayı bilemeyeceği delil iken şimdi bu boyutlar farkedilmeli.

İkincisi; iş manaya dair yönlendirme ile doludur. Mesela Hendek savaşının kızışmasından dolayı güneş batıncaya kadar ikindi namazı kılınamaz ve Peygamberimiz (sav) kızarak şöyle der: *"Allah kabirlerini ateşle doldursun, orta namazımızdan alıkoydular*" [Müslim-Mesacid 202]

Ve mesela Ali (r.a) der ki, *biz orta namazı sabah namazı zannederdik, Peygamber'in vurgulamasıyla ikindi olduğunu anladık.*

Dikkat edilirse Peygamberimiz, dünyevi bakımdan bir ölüm kalım mücadelesi içerisinde iken onu aşan bir gerçeklik olarak manaya işaret ediyor, mananın galebesi gözetiliyor. İşte bu nokta, Tevhid, ahiret gibi inançları zirveye çıkarır ve mesele de budur. Ve mana işte bu derece yönelinirse yönelinen bir şey.

Bir başka hadis ise şöyledir: *Ebû Saîd ibnu'l-Muallâ (ra) şöyle demiştir: Ben namaz kılıyordum. Rasülullah bana uğradı ve beni çağırdı. Ben namazı bitirinceye kadar O'nun yanına gitmedim, O'ndan sonra yanına gittim. Rasûlullah (sav): "Seni gelmekten alıkoyan nedir? Allah: 'Ey îmân edenler, size hayât verecek şeylere çağırdığı zaman Allah'a ve Rasûlü'ne icabet edin.. 'buyurmadı mı?" dedi. Sonra Rasûlullah bana: "Sen bu mescidden çıkmadan önce, sana muhakkak Kurân'daki en büyük sûreyi öğreteceğim" buyurdu. Rasûlullah mescidden çıkmağa davrandığı zaman, ben kendisi-ne va'd ettiği şeyi hatırlattım. Ve Rasûlullah: "O, el-Hamdu lillâhi Rabbi'l-âlemîn'dir; sebul mesani/tek-rar edilen yedidir" buyurdu* [Buhari-Tefsir, Enfal 2]

Dikkat ederse hadisteki "hayat veren şey" bir sureye iyice odaklayacak bir bilgi. Ki sahabi namazda onu okumaktaydı zaten. Denilebilir ki burada düşünmeye gayet yöneltme var.

Yine şöyle bir hadis vardır: *İmran bin Husayn şöyle demiştir: Peryamber'in yanına girerken devemi kapıya bırakmıştım. Nebî (sav)'e Temîm oğullarından bir cemâat gelmişti. Onlara: "Ey Temîm oğulları! Müjdeyi kabul edin" dedi. Bedevîler: "Bizi müjdeledin, şimdi bize (Beytü`l-malden dünyâlık) ver!" dediler. Resûlullah`ın bunlara eseflenerek sîmâsı değişti. (Hayber`in fethi sırasında da) Yemen halkı da geldi. Resûlullah onlara: " Ey Yemenliler! Madem Temîm oğulları, kabûl etmek istemediler, müjdeyi siz kabul edin!" buyurdu. Yemenli Eşarîler de: "Kabûl ettik ya Resülellah" dediler, "zaten din hususunda anlayış kazanmak ve sana bu işin evvelinde ne olduğunu sormak için geldik". Dedi ki: "Allah vardı ve Allah'tan başka birşey yoktu. Allah'ın Arş'ı su üzerinde bulunuyordu. Allah her şeyi zikrde yazdı. Gökleri ve Yer'i yarattı" Rasûlullah bunları söylediği sırada birisi: "Ey Husayn oğlu, deven kaçtı" diye nida etti. Ben hemen arkasından gittim. Bir de baktım ki, devemin berisindeki serâb onunla aramızı kesiyor. Vallahi ben pek arzu ederdim ki, keşke deveyi terketmiş olaydım.* [Buhari-Tevhid 22][100]

Öte yandan şu hadis de kulaklara küpe olacak cinsten.

Hâris (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mescide uğradım cemaati bazı kaflara dalmış buldum ve Ali'nin yanına girerek şöyle dedim: Ey Mü'minlerin emiri! İnsanların lüzumsuz laflara daldıklarını görmüyor musunuz? Bunun üzerine Ali gerçekten böyle yapıyorlar mı? diye sordu; ben de "evet" dedim. Bunun üzerine Ali şöyle dedi: Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'e demiş ki; "ümmetin senden sonra ihtilafa düşecek" O da "bu fitneden kurtuluş nasıl olacaktır" demiş. Şöyle demiş: Allah'ın Kitab ile. Çünkü sizden öncekilerin haberi, sizden sonrakilerin haberi, aranızdaki meselelerin hükmü ondadır. O fasl eden, ayırandır ve saçmalama değildir. Allah onunla her bir cebbarı mahveder. Ona sarılan kurtulur, onu terk eden iki defa helak olur. Her kim doğru yolu ondan başka bir şeyde ararsa Allah onu sapıklığa düşürür. O, Allah'ın sağlam ipidir ve hikmet dolu sözleridir. O Sırat-ı müstakîm'dir. O Kur'ân arzu ve isteklerin bozamadığı dillerin karışıklığa düşüremediği, ilim adamlarının kendisinden doyamadığı fazla tekrarlamakla eskimeyen ve bıkkınlık vermeyen hayranlık veren yönleri, bitip tükenmeyen bir kitaptır. Ona dayanarak konuşan doğru söz söylemiştir. Onunla amel eden sevap kazanır

[100] *Buhari-BedülHalk 2 rivayetinde önce yarattı sonra yazdı diye geçer.*

onunla hükmeden adaletli davranmış ona davet eden doğru yola iletilmiş olur. Ey A'ver bu sözleri iyi dinle! [101]

Hem aklı maaştan, dünyevi akıldan bir sakındırma vardır sürekli. Mesela şöyle bir hadis vardır niyetlerin önemine ve riyaya dair: *Kıyamet günü hesabı ilk görülecek kişi, şehit düşmüş bir kimse olup huzura getirilir. Allah Teâlâ ona verdiği nimetleri hatırlatır, o da hatırlar ve bunlara kavuştuğunu itiraf eder. Cenâb-ı Hak*

– Peki, bunlara karşılık ne yaptın? buyurur.

– Şehit düşünceye kadar senin uğrunda cihad ettim, diye cevap verir.

– Yalan söylüyorsun. Sen, "babayiğit adam" desinler diye savaştın, o da denildi, buyurur. Sonra emrolunur da o kişi yüzüstü cehenneme atılır. Bu defa ilim öğrenmiş, öğretmiş ve Kur'an okumuş bir kişi huzura getirilir. Allah ona da verdiği nimetleri hatırlatır. O da hatırlar ve itiraf eder. Ona da:

– Peki, bu nimetlere karşılık ne yaptın? diye sorar.

– İlim öğrendim, öğrettim ve senin rızân için Kur'an okudum, cevabını verir.

– Yalan söylüyorsun. Sen "âlim" desinler diye ilim öğrendin, "ne güzel okuyor" desinler diye Kur'an okudun. Bunlar da senin hakkında söylendi, buyurur. Sonra emrolunur o da yüzüstü cehenneme atılır. (Daha sonra) Allah'ın kendisine her çeşit mal ve imkân verdiği bir kişi getirilir. Allah verdiği nimetleri ona da hatırlatır. Hatırlar ve itiraf eder.

– Peki ya sen bu nimetlere karşılık ne yaptın? buyurur.

– Verilmesini sevdiğin, razı olduğun hiç bir yerden esirgemedim, sadece senin rızânı kazanmak için verdim, harcadım, der.

– Yalan söylüyorsun. Halbuki sen, bütün yaptıklarını "ne cömert adam" desinler diye yaptın. Bu da senin için zaten söylendi, buyurur. Emrolunur bu da yüzüstü cehenneme atılır. [Müslim-İmare 152]

Buna hep şöyle bakılır, "nefsini yeneceksin" Fakat kişide hakikat nasıl güçlü olacak? Bu, manacılığa, yakine yönelmekle gerçekleşir. Çünkü tevhid "akli olan"dır insan da akıl sahibi.. Öte yandan ise nefs, çıkar, menfaat sahibi.. Ayette buyurulur ki; *Allah tek olarak anıldığında ahirete inanmayanların kalpleri nefretle çarpar. O'nun dışındakiler anıldığında ise hemen sevince kapılırlar.* [Zümer 45] *Onlar ki gaybta/gizlide iman edenlerdir.* [Bakara 2] Buralarda dünyaya mesafe ve mananın gücü, önceliği vurgulanmakta. Yine

---

[101] *Tirmizi-Fedailul Kur'an 14, Ahmed bin Hanbel I-91 rivayetleri telfik edilmiştir*

paranın kulu olmama vurguları vardır, ayet ve hadislerde.[102] Yine denilebilir ki şirkten sakınılacak, bu ise Allah'ı hakkıyla takdir etme ile mümkün. Ayetlerde Yahudilerin ve müşriklerin Allah'ı hakkıyla takdir edemediği geçer.[103] Dolayısıyla iş dön dolaş mananın kişide güçlü olması gereğine çıkıyor.

Peki bu nasıl olacak?! Gazali, manacılığı tasavvufta görmüştür ve gelişen süreçte işari anlamlar, zühd, hissiyat, gaybiyyat karışımı bir atmosfer oluşmuştur. Özellikle kainatın keşfi ve rasyonalizm ile bu süreç çökmüş ve şimdi görülüyor ki, Kur'an'ın iyice anlaşılmasına yönelinmeliymiş. Şimdilerde ise akılcılığa ve maddeciliğe yöneliniyor, fakat mana nihayetinde Allah'a imanın, kulluğun artması ile alakalı bir şeydir, o yön eksik bu defa. Levhi mahfuzdan gelen kitabın herşeyi içericiliği ve açıklayıcılığına yönelinmeli.

Yine, işin ciddiyetine dair görülebilecek şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: *Siz bu gün Rabbinizden bir beyyine üzeresiniz. Bilineni (iyiliği) emrediyor, inkar edileni (kötülüğü) nehyediyor ve Allah yolunda cihad ediyorsunuz. Siz şu an Rabbinizden bir beyyine üzeresiniz, içinizde iki sarhoşluk zuhur etmedi. Birisi cehalet sarhoşluğu diğeri de geçim sarhoşluğudur. İşte o gün gizlide ve açıkta Kitab ile amele denler, Muhacir ve Ensardan ilk uyanlar gibidir. Onlara muhsinlerin ecri vardır.* [İbn-i EbidDünya-Zühd 539]

Beri yandan bir başka hadiste ise şöyle denilmekte: *Resülullah'a biri cesaret, biri hamiyyet, biri de riya için savaşanlardan soruldu. Yani bu, Allah yolunda mıdır? Dedi ki: Kim Allah'ın kelimesi/sözü en yüce olsun diye savaşıyorsa o Allah yolundadır.* [Buhari-İlim 45]

Buradaki "Allah'ın sözü en yüce olsun" vurgusuna dikkat. Bu adeta bütün tarih boyunca süren ve bir başka şekilde günümüzde de gereken bir amaç. Denilebilir ki; burada levhi mahfuz boyutuyla yeni keşfedilen anlamlara ve bu şekilde imanın artmasına bakılmalıdır. Çünkü bilgi, ilim ve akıl çağı ve bir tarih tezi gerekiyor, full hakikatler masada. Bu bağlamda fırkacılığı da, ille düpedüz kağıt üstünde imanın şartlarına ekleme, çıkarma yapmakta değil, kör taklit ve kabullerde, mukallitlikte de görmeli. Varlığın güçlü varlığına mani olan sınırlılıklarda.. Sonuçta Kitaba inanacağız ve hakikat olarak, rehber olarak.. Allah'a hak olarak.. Unutmayalım ki bizim

---

[102] bknz Hümeze Suresi vb Buhari-Rikaak 10 vb
[103] bknz Enam 91, Zümer 67

imanımız salt miras gibi bir şeydir, beyyineler ise kısmen görülecek, kısmen ulaşılacak bir şey ve Kitab Levhi Mahfuzdan. Hasılı; gerekli iman, "işte bu kainatı yaratan -ve bu bağlamda geleceği/tarihi de bilen- bu kitabı göndermiştir" demek, diyebilmek oldu günümüzde. Dolayısıyla "gayet akletmek" işin en bariz noktası gibi. İmtihanı bundan kim hali tutuyor? Kitab mı, Yaratan mı, başka bir şey mi? İyi düşünmelidir.

Kur'an'ın Zaman İçinde Daha İyi Anlaşılması Meselesi

Kur'an'ın zü vücuh olduğunu belirtmiştik. Başlangıçta bu gayet sorundu, ama sonra özellikle de işari tefsirler, zorlama bir takım bağlantılara dahi girmiştir. İslami ilimler oturduğu için belki buna bir kapı açıldı. Öte yandan, tefsirde gayet yürüyen bir iyi anlama çabası da görülüyor. Mesela bakıldığı zaman, önceleri İsrailiyyat çok kullanılırdı, özellikle Haçlı seferlerinden sonraki müfessirlerde açık bir İsrailiyyatı kullanmama damarı belirmeye başladı. İbn-i Atiyye, Zemahşeri, Razi, İbnül Cevzi, eleştirel ve dikkatli olmuşlardır.[104] Burada özellikle iki devrin belirgin isimleri Taberi ve Razi üzerinden iş iyi okunabilir. Tabii işi sırf dış etkilerle açıklamak da aşırı olur, fakat bizce etkisi var, onun için Haçlı seferlerini belirttik. Mesela Moğol saldırısının akabinde İbn-i Teymiyye ve İbn-i Kesir'de İsrailiyyat iyice bitiyor. Belli bir alakası gözüküyor bunların.

Tabloya şöyle bir bakarsak; Mesela, Mukatil, Sad 33'ün tefsirinde "Süleyman atların başlarını ve bacaklarını kesti" demiştir, ondan sonra gelen Taberi "okşadı" diye tefsir etmiştir. Kurbanlık oğul, Mukatil'de ve Taberi'de İshak olarak geçer[105], Razi, İsmail der. Davud (as) hakkında birine komplo kurup eşini aldığı ithamları vardı, Razi bunun olamayacağını söyler. Harut ve Marut adlı meleklerin yoldan çıktığı rivayetleri vardır, Razi olamayacağını söyler. Bütün bu örneklerde ilk tefsirlerde İsrailiyyat

---

[104] *Tabii denilebilir ki ilk zamanlarda mutezili müfessirler de vardı, eserleri pek günümüze gelmese de onların rivayetçi değil de dirayetçi olduklarını düşünebiliriz, onlar ne olacak?! Elcevab; elbette akılcı damar da vardır fakat burada genel akışı konuşuyoruz. Yoksa sonraki dönemde de İsrailiyatı gayet aktaranlar vardı fakat dominant akış o değildi.*

[105] *Ayrıca İbn-i Kuteybe, Maarif adlı eserinde başka alimlerle birlikte Tevrat'ı da delil olarak gösterir ve kurbanlık oğul İshak idi der. (bknz Maarif, İshak bölümü)İbn-i Kuteybe, bu eserinde Tevrat'tan özellikle Yaratılış Kitabından bir kısım alıntılar yapmıştır fakat eleştirel boyutu çok azdır.*

hakimdir. Yani Ehli Kitab'tan gelen ama kitaptaki yeri belirsiz, çoğu zaman da ana metinlerde olmayan rivayetler..

Yine, Taberi'de geçen; Talut kıssasındaki nebiyi, Eşmuvil olarak, doğru şekilde isimlendiren Vehb bin Münebbih rivayeti, beri yandan çok ciddi bir hata barındırmaktadır. O da; tarihen çok sonraki Hezekiel, İlyas, Elyesea gibi nebileri Talut öncesine koymasıdır. Öyle ki arada 500 yıl falan var. [106] Razi ise şöyle bir sıra verir; Yûşa, Şemvil, Sem un, Davud, Süleyman, İşaya, Ermiya, Uzeyr, Hezekyal, İlyas, Elyesea, Yunus, Zekeriyya, Yahya.[107] Bu defa da Uzeyr sonrası yanlıştır. İlyas, Elyesea ve Yunus, Süleyman-İşaya arasında olmalıdır, Şemun da Şemvil (Samuel)'den önce ve Hezekyal, Uzeyr'den önce.

Hasıl işin düzele düzele geldiği yönler olduğu çok açık, lakin bazı bilgiler çok fazla zaman almış gerçekten. Örneğin h.700'lerdeki İbn-i Kesir'in tarihinde bile doğru sıra yok. Hatta ilk Türkçe tefsir olan Tıbyan Tefsiri'ndeVehb bin Münebbih'in verdiği sıra vardır.[108] Öte yandan, Bikai (vefat h. 885-m. 1480) bu konuya eğilmiş, burada bir yanlışlık olduğunu, Hezekiel'in sırasının bu olmadığını vurgulamıştır.[109] Fakat rivayetler dolayısıyla iş daha uzun süre öyle gitmiş. Bir de şu dikkat çekiyor ki; Bikai, iki çok mühim özelliği barındıran bir tefsir yazdığı halde günümüzde bile çok bilinmemekte.[110] Bu, işin çıkmaza girdiği noktalardan biridir. Buna karşın Suyuti ise çok bilinir. Yani eleştirel damar yürümemiş, gelenekçi damar yürümüştür nedense.

Düzelticilik meselelerine dönersek; zaman işinin çok karıştığı meselelerden birisi de Buhtunnasr'ın İsa (as)'dan sonra Kudüs'ü işgal ettiğinin düşünülmesidir. Razi, bunun böyle olmadığını söyler. Tabii Razi bütün bunları ilk söyleyen kişi değildir, lakin tabloyu belirtmek açısından onu öne çıkarttık.

Yine Razi, Tevrat ve İncil'deki Peygamberimize işaret eden metinleri aktarır. Lakin başka bir aktarımı çok azdır bu metinlerden. Hatta mesela bu yüzden İskender'in Zülkarneyn olmasını çok şüpheli görür ama kuvvetli görüş olarak zikreder.[111] Çünkü Tanah'ta Pers kralı Kiros'un öne

---

[106] *bknz Ek 1, Peygamberler Tarihi*
[107] *bknz Zemahşeri, Razi, Bakara 87 tefsiri*
[108] *bknz Tibyan, Bakara 246 tefsiri*
[109] *bknz Bikai, Bakara 243 tefsiri*
[110] *bknz Bikai ve Tefsirindeki Metodu-Necati Kara*
[111] *bknz Razi-Kehf 83-85 tefsiri*

çıkarıldığını bilmemektedir. Günümüzde Kiros, Zülkarneyn kabul edilmekte daha ziyade. Öte yandan, Eyüb (as)'a şeytanın (Allah katına çıkıp izin alıp) musallat edilmesini savunur. Bunu Kurtubi reddeder. [112] İbn-i Kesir o rivayeti almaz, Elmalılı ise hiç bahsetmez. Son zamanlardaki tefsirler şeytanın vesvese ile musallat olduğunu savunur fakat hala Vehb bin Münebbih'ten gelen rivayet anlatılabilmektedir sağda solda.

Bu iş bizce Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği ile netleştirilmeli. [113]

Beri yandan şunu farketmeli ki, Harun (as)'ın altın buzağıyı yapmadığı, İbrahim (as)'ın misafirlerinden birinin Allah olmadığı, Peygamberlerin hiç tebliğle uğraşmayan sırf "kendi hallerinde iyi biri" olmadıkları, ahiretin önceden beri tebliğde yer aldığı gibi gerçekler, dünya çapında bir uyanış oluşturabilecek gerçekler. Tefsirin de böyle bir misyonu olmalı ve bu Tevrat ve İncil'in düzelticiliği noktasına bakıyor. Bu ise günümüzde özellikle hayati. İlle önceden doludizgin gelmesi gerekmiyor.

Zaten, İsrailiyyat nevinden anlatıların düzeltilmesi meselesi var geçmişte, fakat en yaya kalınan konu burada Kur'an'ın Tevrat'ı düzelticiliği konusu olmuştur. Çünkü İsrailiyat eleştirileri nihayetinde bozuk bilgileri reddetmedir, fakat bir de Kur'an'ın düzelticiliği mevzusu, icazı, akliyyeti meselesi var. İkincisi; İsrailiyatı kullanmıyorsunuz diyelim, fakat Kur'an da özet geçiyor kıssaları ve önceki kitaplardan bahsediyor, dolayısıyla burada bir boşluk oluşuyor tefsir sadedinde.

Mesela İsrailiyat eleştirilerinde çok öne çıkan isimlerden birisi olan İbn-i Kesir; özellikle senetlere dikkat ederek İsrailiyat eleştirileri yapar, Tevrat'ı tefsirinde hiç kullanmaz. Daha sonra yazdığı tarih kitabında ise Tevrat eleştirileri kısmen vardır.[114] Dikkat çeken bir diğer müfessir de Bikai, ki Tevrat ve İncil'den direkt ve gayet uzun alıntılar yapan ilk müfessirdir, ters kaçacak bazı yerleri özellikle aktarmamıştır, yanlışların kimisine değinse bile genel olarak eleştiri damarına çalışmamıştır. Beri yandan, direkt

---

[112] *bknz Razi-Enbiya 83, Kurtubi-Sad 41 tefsiri*

[113] *Tanah'ta Eyüb Kitabı'nda şeytan Allah'ın huzuruna çıkmaktadır ve Eyüb (as)'ın başına izinle işler getirmektedir. Çünkü Tanah'ta şeytanın kovulması sahnesi yoktur ve şeytanın insanı vesveselerle inkara sürüklemeye çalışması gerçekliği yoktur. Kur'an bunları düzeltmiştir. Dolayısıyla kıssa bu düzelticilik bağlamında ele alınmalıdır.*

[114] *Muhtemelen ilk beş kitaptan sonrası elinde yoktur. Çünkü akışta oradan sonrasında Tanah'tan ayrılır ve rivayetlere geçer.*

alıntılar yaptığı için gayet eleştirilmiştir. [115] Ve denilebilir ki bu kapıyı açmıştır en nihayet, sonra buradan yürünebilirdi, lakin o da olmamış..

Yani; en iyi ihtimalle, hem İsrailiyat hem Tevrat kullanılmıyor tefsirlerde ya da İsrailiyat kullanılmayıp Tevrat kullanılıyor fakat eleştiri ve düzelticilik vurgulanmadan kullanılıyor ki bu da azın azı. Bu ise İsrailiyat eleştirisi mantığını bizce zayıflatmış ve İsrailiyatı daha yıllarca gündemde tutmuştur, hatta şimdi bile tutmaktadır. Çünkü tabiri caizse tabiat boşluk kabul etmez. Kıssaların özet geçilmesi, önceki kitaplara vurgu gibi noktalar belli bir yönlendirme içeriyor. Bu bir tarafa gidecek..

Öte yandan, başka konularda da ayetleri daha iyi anlama boyutları vardır, mesela Razi, yerin döşek olması, yerin düz oluşu anlamına gelmez demiştir. "Yeri yaydık" da bu anlama gelmez demiştir. [116] İbn-i Abbas'tan "Bu, biz onu, suyun yüzüne döşeyip yaydık manasındadır" şeklinde bir rivayet yapar ki bu günümüzde keşfedilen levha tektoniği kuramına uygun bir izahattır. Yine kendisi bunun bizzat genişlik, uzunluk, derinlik anlamında yayılma olduğunu söyler ki, bu da günümüzde yeryüzünün çarpışmalarla büyüyüp bugünkü halini aldığı bilimsel tezine uygun.[117] Fakat mesela Vakıa 70. ayetteki "yağmur suyunu dileseydik tuzlu kılardık" ayeti, deniz suyunun buharlaşıp yağmur suyu olduğu şeklinde tefsir edilmemiştir hiç.[118] Yine, ayette açıkça geçen bitkilerin erkek ve dişi olmasıyla ilgili önceden beri bir görüş vardır, fakat ağırlık bitkilerin çeşitli renklerde, muhtelif şekillerde olmalarıdır. Fakat Razi metne vurgu yaparak, Rad 3.

---

[115] *bknz Tefsirde Kitab-ı Mukaddes'ten Nakilde Bulunmanın Meşruiyeti Bağlamında Bikâî-Sehâvî Polemiği-Mesut Kaya*

[116] *bknz Razi-Bakara 22, Hicr 19 tefsiri, aksi görüşün çokluğu için bknz Kirmani-Bakara 22, Kaf 7 tefsiri*

[117] *bknz Razi, Hicr 19 tefsiri*

[118] *Bu bir tefsiri bir tek Mevdudi'de gördüm. Antiparantez, önceki müfessirlerde yağmurun semadan geldiği görüşü gayet söz konusu. (bknz Dürrül Mensur-Bakara 22, Zemahşeri-Bakara 19, Razi-Bakara 19,22, 164 tefsiri) Razi suyun yerden buharlaşıp bulutların ve yağmurun oluştuğu iddiasını söyler, mümkündür der ve reddeder. Hatta kesin böyledir diyeni küfürle itham eder. Beri yandan, İbn-i Ebi Hatim Rad 13 tefsirinde İbn-i Abbas'tan "Yeryüzünde hiç bir su yoktur ki gökten inmiş olmasın. Fakat yeryüzünde damarlar vardır ki bunlar suyu değiştirirler. Kim tuzlu suyun tatlı suya dönüşünü görmek isterse o suyu yerden yükseltsin" der. Bunu İbn-i Kesir Zümer 21'in tefsirinde nakleder. Burada kastedilen gayet kapalıdır. İbn-i Kesir tercümesinde parantez içinde "buharlaştırsın" ifadesini gördüm ama söz konusu anlatım maden sularıyla ilgili gibi.*

ayetin tefsirinde metnin onların da Adem-Havva gibi iki çiftten geldiği anlamına geldiğini söyler.[119]

Yine, "her biri bir felekte yüzerler" meselesi de zorlu bir konudur. Enbiya 33'te gece, gündüz, güneş ve ay hakkında "her biri bir felekte yüzerler" (çoğul) şeklinde geçen ayeti, Mukatil, Zemahşeri gibi isimler "sadece güneş ve ay" diye yorumlar, çoğu yorum ise güneş, ay ve yıldızlar şeklindedir, Razi de böyle der. Halbuki zaten ayette olan gece ve gündüz (yani dünya) da "eklenmeliymiş" Beri yandan İbn-i Teymiyye gece ve gündüz anlamını katmıştır, fakat o da; "Güneşi, ayı, felekleri hareket ettiriyor, güneş ve ay da yuvarlak dünyanın etrafında gece ve gündüzü hareket ettiriyor" demiştir mealen. [120] Bu tefsir de gündüzün güneşten uzaklaştırılması genel yaklaşımına ters. Yani aslında hepsini dünyanın kendi ekseni etrafındaki hareketi döndürüyor en geçerli mana olabilir. Ama en az üçü bir felekte (yörüngede) esas manası üç cismin bir felekte olmasına gider ki bu da dünya, güneş ve ay olabilir. Yine mesela Razi de dünyanın yuvarlak olduğunu söyler ama felektekiler konusuna gece ve gündüzü katmaz. Asıl enteresan olansa; Enbiya 33'ün tefsirlerinde "bu, dünyanın dönüşüne işaret ediyor" şeklinde bir tefsirle bugün dahi karşılaşmak zor. Halbuki gecenin gündüzün, güneşin ve ayın hepsinin bir felekte (yörüngede) yüzmesi ancak dünyanın kendi hareketi ile tamam olur. Ayette de böyle.

Osmanlıdan Günümüze Tefsir Meselesi

Bir de işe coğrafyamız odaklı bakarsak; Osmanlı döneminde tasavvuf ağırlıklı bir anlayış vardı. Türkçeye çevrilen tefsirlerde bu özellikle dikkat çekmektedir. Bakarsak; Ebulleys Semerkandi'nin tefsiri, Hazin tefsiri, Mevahibi Aliyye adlı tefsir ve Tibyan Tefsiri[121] ile gelinmiş genel olarak.[122] Bunlar Alemi İslam'daki iyi tefsirler kategorisine girmez, pek çok İsrailiyyat içeren vasat tefsirlerdir. Ayrıca; Fatiha başta olmak üzere sure tefsirleri çoktur, Ayet-el Kürsi başta olmak üzere ayet tefsirleri çoktur, Beydavi tefsiri

---

[119] *bknz Razi, Elmalılı-Rad 3 tefsiri, aksi görüşün çokluğu için bknz Kirmani-Rad 3 tefsiri, Kirmani bu görüşü acayip görüş olarak verir.*

[120] *bknz İbn-i Teymiyye, Enbiya 33 tefsiri*

[121] *Ayintabi'nin Tibyan adlı eseri ilk basılan Türkçe tefsirdir. 1840 tarihinde Mısır'daki Bulak matbaasında basılmıştır. Yazım tarihi ise 1699'dur. Bu tefsir, Hıdır elEzdi'nin, Tibyan adlı tefsirinin Ayıntabi Mehmet Efendi tarafından Arapça'dan çevrimi ve kendi eklediği çıkardığı şeyler ile birlikte telifidir.*

[122] *bknz "Osmanlı döneminde Türkçe tefsirler"-Abdülhamid Birışık*

başta olmak üzere şerh çoktur. Osmanlıcadan ziyade Arapça eserler çoktur. [123] Örneğin Şeyhülislam Ebussuud'un yazdığı tefsir Arapçadır. Bir de satır arası tercüme denilen Kur'an metninin altında kelimelerin Türkçe anlamlarının yazıldığı bir tarz vardır. Mesela Muhammed bin Hamza'nın satır arası tercümesi m. 1415 senesine kayıtlanmıştır. Burada Türkçe tefsir faaliyetinin darlığı ve özellikle de matbaada çoğaltılmasının gecikmesi konusu açıktır. Matbaada basılan ilk Türkçe tefsir olan Tibyan Tefsiri 1700'lerde yazılmış, fakat 1800'lerde Mısır'daki Bulak matbaası tarafından basılmıştır.

Peki bu gecikmenin sebepleri nelerdir? Denilebilir ki; fıkıh, kelam, akaid gibi ilimler gelişmişti ve salt Kur'an metninden bunların alınması mümkün değildir. Tefsir dahi olsa iç içe geçmiş anlatımlardan bunların alınması geniş kitleler düşünülürse hiç pratik değildir. Ki bütün bunları içeren tefsir de pek olası değildir, çünkü tefsir namazın nasıl bozulacağı gibi ayrıntı konulara pek girmez, çünkü Kur'an bunlara pek girmez. İşte pratiklerin önde olduğu bir yaşamda ister istemez iş fıkıh, kelam, akaid gibi ilimlere ve bunların geliştirilmesinden çok öğrenilmesine dönmüştür zamanla. Hatta denilebilir ki tefsir konusunda en iştiyaklı yaklaşım tasavvufi yaklaşımlar olmuştur. Çünkü onların "anlam" davası vardı. Örneğin bir mutasavvıf olan Niyazi Mısri'nin pek çok sure tefsirleri vardır, pek çok mutasavvıfın Fatiha Tefsiri vardır, ebced hesabıyla tarih düşürmeler vardır. Tabii parça tefsirlerin çokluğu, Kur'an'ın bütünlüklü şekilde anlaşılması gereken bir metin olması gerçeğiyle çelişiktir ve batıni yorumlara kapı aralayan bir yaklaşımdır, fakat dediğimiz gibi "işler gayet formüle edildiğinden" anlama meselesi de bir ekstra gibiydi.

Elbette şu denilebilir; Kur'an'ın düz mealini okuyan bir kişi hiç olmazsa "gaybi surette birilerinden medet isteme" gibi konulardan sakınır, bari bu temel konu netleşmeliydi. Fakat dinin ille de çeşitli anlatımlardan alınması ve tasavvuf ağırlıklı, İsrailiyyatın çokça olduğu tefsirler bunu engellemiştir.

Bu yapının artı tarafı ise çokça zikir idi. Nurumuzun narını iyi görmüşlerdir hasıl, fakat toplu zikir ve rabıta dalaletlerine düşülmüştür.[124] Yine tasavvufi anlayışın Levhi Mahfuz ve mana vurguları, ilkesel olarak doğrudur. Lakin bunlar sahih bilgiyi de en ziyade isteyen noktalardır, orada zayıf düşülmüştür.

---

[123] *bknz "17. Asır Osmanlı Tefsir Hareketine Panoramik Bakış"-Hidayet Aydar*

[124] *bknz Araf 205, Bakara 115, 186, Ali İmran 191, Rad 28, Zümer 3*

Öte yandan, delil noktasında, teorik düzeyde zayıf olan yaklaşımlar, Osmanlının son dönemindeki çöküşü hızlandırmıştır. Çünkü akılcı, deist-ateist, kainatı çözmüş, teknolojiler üretmiş vs bir medeniyetin baskısı oldu ve buna zihnen direnilemedi. Örneğin 1800'lerin ikinci yarısında yaşamış olan şair Hersekli Arif Hikmet der ki;

Taharriyi hakikat zail olmuş şimdi alemden

Ukul ashabı yekser vartai evhama düşmüştür

Günümüze tercümesi şöyledir: "Hakikat arayışı kayboldu şimdi alemden. Akıl fikir ehli, baştan başa evham kuyusuna düşmüştür."

Yine son dönemde Mısır'daki Abduh ekolünden etkilenen akılcılık ve gelenekteki Razi ekolü öne çıktı denilebilir. Razi ekolünün zirvesi de Elmalılı'dır, ağırlıklı olarak o tutmuştur. Daha sonra ise dünyayı çok ciddiye alan toplumsal ya da modern tefsir anlayışları geldi. Bir de selefi anlayış vardır, o da dini çok somuta indiren, tarihi birikimi çok çabuk geçen bir anlayıştır. O pek tutmamıştır. Hasıl bu minvalde gelinen nokta, modern tefsir ve zikirden, gaybi hakikatlerden gayet uzaklaşma ağırlıklı bir durum olarak gözüküyor. Velakin biz diyoruz ki; burada mesele tarihe bakıp gecikmiş noktayı görmektir -ki bu Tevrat ve İncil'in düzelticiliğidir, Razi ile yaklaşılmış, İbn-i Kesir ile teğet geçilmiş, Bikai ile masaya gelmiştir, sonra ise durmuş, hatta tersine dönmüştür- ve buradan bugüne üst bir hedef koymaktır. Çünkü asıl sorun hedefteki bulanıklık, üstsüzlük ya da Kur'an merkezsizliktir.

Hem bu bağlamda düşünelim; ne kainatı çözenlerin ne bilgisayarı keşfedenlerin Kitab iyice anlaşılsın diye bir amacı yoktu. Fakat buna yaramaktadır keşifler. Dünyadaki pek çok yapı ya hiç ya tam olarak bu amacı taşımamaktadır ama imkan olarak yürüyen şey budur. O zaman bu amacı salt tarihte de aramamalıdır. Mesela Musa'nın "Alemlerin Rabbi" tanımına dikkat etmeli. Şöyle geçer: *Firavun dedi ki: "Âlemlerin Rabbi dediğin nedir ki?" Musa cevap olarak: "Eğer işin gerçeğini düşünüp anlayan kişiler olsanız O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbi'dir." (Firavun) etrafında bulunanlara: "İşitmiyor musunuz?" dedi. Musa dedi ki: "O sizin de Rabbiniz, daha önceki atalarınızın da Rabbidir."(Firavun): "Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir" dedi. Musa devamla şöyle söyledi: "Şayet aklınızı kullansanız, O, doğunun, batının ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir."* [Şuara 23-28]

Dolayısıyla hakikat bize her yerden gelebilir. Zaten hakikatçilik de bu tarzda olur. Yoksa gelendeki eksik, yanlış ayıklanamaz. Bütün bu çerçevede denilebilir ki, iş tarih içerisinde hep tepeden gelen bir şey olarak düşünüldü. Hatta bu yüzden, gavslık gibi gaybta tasarruf eden kişiler anlayışları, rüyada Peygamberce onaylanan kitaplar gibi mevzular, mukallitlik, ittiba vurguları gayet yürüdü, Kitaba iyi yöneliş ve delil ile imandan geri düşüldü. Son zamanda ise bunun gereği görüldü ve karşılığı da var. Fakat iş ciddi yönelişe de fazlasıyla bakıyor. Çünkü akılcılığa saplanış da az bir sorun değil.

Kur'an'ın Oluşturduğu Evrensellik Meselesi

Şunu unutmamalı ki; ayetlerde azami ıslaha yöneltme vardır. Mesela denilir ki;

"İşte ahiret yurdu, Biz onu yeryüzünde bir büyüklenme ve fesat istemeyenlere veririz. Akıbet takva sahiplerinindir. " (Kasas 83)

"Biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik; onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi. O gerçekten çok zalim ve çok cahildir." (Ahzab 72)

"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Seninle beraber tövbe edenler de.." (Hud 112)

Hasılı velkelam, çıta en üsttür, imkanlar ve gerekler doğrultusunda buna doğru gidilir. Zaten hak ve hakikat tabiatıyla dünya çapını hedefler vs. Lakin insanda da bir yetinmecilik damarı var. Denilebilir ki; işte bu çereçevede gevşeklikler asıl olmaya başlamış ve iş bu ruhtan uzaklaşmıştır. Çünkü işin delillerine iyi yönelinmemiş, işe batıl yaklaşımlar karışmış vs. Bu, batı toplumunda çok daha böyle idi ve nihayetinde büyük savruluşlar yaşandı..

Bu çerçevede, denilebilir ki; günümüzün en büyük sorunu, uzun zamandır insanlığa dayatılan maddeci ve hevacı evrensellik olarak gözükse de aslında daha temeldeki sorun İslami evrenselliğin gecikmesidir. Bunu böyle tesbit öenmli. Çünkü sadece güne bakarsak; işi yerelliğe ve tarihimizi savunmacı reflekslere götürürüz. Çünkü de evrensellik iddiası karşı tarafın elinde (!) Yani şöyle bakılabilir işe; birileri bozuk bir mana alemi kurdu ve peşine salt madde merkezli bir evrensellik kuruldu. Bu, Alemi İslam'da dahi bir ölçüde böyle oldu. Şimdi güçlü bir Kuran merkezli evrensellik lazım ve

tarihte de bundan geri kalındığının görülmesi.. Fakat evrensellik iddiasını “ele geçirme” de büyük emeklerle, keşiflerle, hakçılıkla vs olur. O yüzden kimileri evrenselliği istemiyor kimileri de yeterince Kuran merkezli değil. Dolayısıyla en başta meselede sübut biraz önemli.

Burada bir özet geçelim; bilindiği gibi batı dünyası bir aydınlanma yaşadı ve deizm-ateizm gibi bir noktaya savruldu. Aslen dünyaya pazarlanan da budur. Tabii bu bir savruluş olarak değil, çok tabii bir sonuç gibi empoze edildiği için iyi anlaşılamamakta. Mesela maddenin ve sebepliliğin tek gerçek olarak sunulması, hümanizm, özgürlükçülük anlayışları, dinin tarihin bir döneminde kaldığı anlayışları, ham bireyin ve milletlerin öne çıkarılması hep bu bağlamdadır. Peki acaba bu işin bir sahibi yok mudur, planı yok mudur, safi gerçek midir bu gidişat yoksa bir şeyden çok özel bir kaçış mıdır? Çünkü batı toplumları Hristiyandı, sonra reform hareketi oldu, peşine “acaba Kur'an gerçek mi?” demeleri gerekmiyor muydu, nereden çıktı hemen deizm?! Bu deizm Çin’de çıkmadı ki, vahiy merkezli bir medeniyette çıktı ve “sonraki vahyi” adeta hiç ele almadan çıktı. Dolayısıyla bu gidiş, “Kur'an’a körlük etmeyle” yaftalanmalıdır kesinlikle. Ve bir defa bu tarz bir sorgulama çok eksik. O ise bizdeki akliyyetin eksikliğinden kaynaklanıyor temelde. Bu noktaya iyice odaklandığımızda şunu görüyoruz ki; mesela 1600’lü yıllarda Kur'an tercümeleri batıda yayınlanmıştır. O zaman bundan sonraki gelişmeler bundan bağımsız düşünülemez. O aşamada teslisten kurtulup bir nevi tevhide geçmek istiyorlar, fakat İslam’a da geçmek istemiyorlar.. Peki neden?.. Kuran’ı da hemen önceki kitaplar gibi bir kitap olarak görüyorlar, İslamı aryanizmden alıntı gibi görüyorlar vs Sonrası deizm, ateizm ve aydınlanma dönemi şeklinde gidiyor.[125]

Yine, gelinen tarihe şöyle bir bakarsak; önce madde tam bilinebilir ve kontrol edilebilir, uzayda seyahat, sonsuz hayat vs denildi ve materyalizm, hümanizm, modernizm oldu. Mesela bu dönemlerdeki bir müslüman entelektüel, keşiflerin sonunda ölümsüzlüğe ve aleme hükmetmeye, “bir nevi cennete” ulaşılabileceğini söylemiştir.[126] Sonra kuantumda bir takım belirsizlikler görüldü, keşifler tıkandı, savaşlar ve teknolojinin zararları öne

---

[125] *bknz İngiliz Aydınlanma Düşüncesinde “İslam” Algısı-Muhsin Altun (bize göre burada aydınlanma da tırnak içinde olabilir)*

[126] *bknz Tarihi Tekvin Yahut Hilkat sh 85,86 Hoca Tahsin, bu eserinde altı günü evrimle açıklar ve son kısmı da böyle bağlar.*

çıktı, yine, kainatın mucizevi şekilde bir noktadan parçalanarak, büyüyerek başladığı, güneşin kızıl dev olacağı ve dünyadaki hayatı bitireceği gibi bilimsel gerçekler çıktı ve bunlar maneviyatı besledi denilebilir ve elbette türlü mücadeler oldu, buralardan postmodernizm dönemine geçildi, dinlere ve geleneğe bir ölçüde alan açıldı. Bu arada mesela "liberalizm tarihin sonu" denildi, bunu bir şekilde ayakta alkışlayanlar oldu, postmodernizmi ayakta alkışlayanlar oldu vs. Sonra da "düz çıkarcılık" gibi bir döneme gelindi.

Bütün buralarda devam ettirilmeye çalışan algı ise insanlara özgürlüğün, refahın batıda gelişen akımlarla geleceği izlenimi oldu. Çünkü bunu bayraklaştırıyorlar sürekli. Sanatta, felsefede gelişmiş, zengin, sükseli, alemi keşfetmiş ve lokomatif görüntüsünde bir medeniyet var sonuçta. Yine, dominant olabilmek için herşeyi kullanmaya ve manipüle etmeye çalışan bir medeniyet.. Ve hepsinden önemlisi de belki, şu devam eden devrin ve hayatın anlamı noktasında bizden doyurucu bir cevap çıkmaması. O ise belirttiğimiz üzere tarihimizdeki dışarıya tebliğ boyutlarının eksikliğinden ve günümüzde de işin gayet zorlaşmasından kaynaklanıyor. Güçlü bir hakikatçilik ile bu nokta aşılmalıdır.

Saniyen; düşündüğümüz zaman günümüz en çok İsa (as)'ın indiği döneme benzemektedir. Sapanda bile dağ gibi birikim vardır, fırkalar vardır, dış güçlerin galebesi vardır. Ve baktığımız zaman, İsa (as) ; dünyevi olmama, idealist olma, iman, mana üzerine tebliğ yapmıştı sürekli. Halbuki Yahudiler, tam tersi, pat diye dünya hakimiyeti kuracak mesihi bekliyorlardı. Buradan da şunu anlamalıyız ki; dünya hakimiyetine giden yol bu. Önce manada diriliş. Şu an bir hakimiyet kuran batı bile önce bir maddi alemi keşfetti. O da bir tür hakikattir. Sonra hakimiyetleri geldi. Peki biz neyi keşfedeceğiz? Elcevab; Kuran'ın delilleri ve tarihe güne üstlüğü gibi noktaları tabii.

Yine denilebilir ki; acaba Kur'an bir evrensellik öngörüyor mu? Çünkü belli bir topluma, belli bir dilde ve zamanda geldi ve onların kimi uygulamalarını devam ettirdi, tadil etti. Şu halde burada "o topluma" bir ilahi müdahale söz konusu değil mi?

Kısa bir özet yaparsak; İslam geliyor ve önceki gruplar, Ehli Kitap ve Müşrikler, bu yeni dine, hayat görüşüne direniyor. Öte yandan ise bu yeni din aslında yeni değil, onların bozduğunu düzelten bir din. Yani; eleştirilen kitlenin davası "bozukta muhafazakarlık" iken, İslam'ın davası muhafazakarlık gibi. Bunların davası tarihilikken İslam daha tarihi aslında. Bu bağlamda "öncekilere indirilen", Cahiliyye döneminde de bir ölçüde var,

Ehli Kitab’tan ibaret değil yani. Mesela hacc, umre, mehir, üç talakla boşama, haram aylar gibi şeyler var ama bozulmuş şekilde var. Hacc’da kimisi (Kureyşliler) elbiseleriyle tavaf yapabiliyor, kimisi “günah işlediği o elbiseleri” çıkarmak zorunda. Kureyş ve müttefikleri (Hums) vakfeyi Müzdelife’de yapıyor, diğerleri Arafat’ta. Hacc zamanını takvimle oynayarak hep istedikleri mevsime getiriyorlar, telbiyelerinde putların adı da geçiyor vs. Mehir, kadına değil, sahibine veriliyor, üç talak hülle denilen şeyle telafi edilebiliyor. Bunların dışında tamamen kendi uydurdukları şeyler de var, putlar başta olmak üzere. Öte yandan, kabile reislerine ganimetin dörtte biri veriliyor, cariyelik, kölelik var, çok eşlilik var. İslam’da ise ganimetin beşte biri Peygamber’e veriliyor, çok eşlilik dörtle sınırlandırılıyor, kölelik ve cariyelik hukuku düzenleniyor. Kur'an bir nevi Cahiliyyeyi tamir ediyor gibi gözüküyor. Beri yandan ise Ehli Kitab’ın inançları, bilgileri tamir ediliyor. Ahiret hakkında olsun, önceki peygamberler hakkında olsun. Bunları yeri geldikçe vurguluyoruz tefsirimizde. Yani işin çapı genişliyor, mesele sadece Cahiliyye Arapları değil. Düşünelim, Ehli Kitab dediğimiz zaman dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Hristiyanlar da işin içindedir. Ve işte bu tamirat bütününe İslam deniliyor. Sadece tamirat olarak bile alsak, iş gayet dünya çapında yani.

Fakat Hristiyanlar ve Yahudiler devam edip gelmişlerdir. Tabii bunlara ne kadar doğru şekilde ulaştırılmıştır tebliğ, ayrı. Sonra ise başta belirttiğimiz gelişmeler ve bu defa maddiyatçı-deist bir oluşum, “ben dünya çapındayım” diyor. Ve İslam alemi bunun karşısında sadece güç olarak değil, söylem olarak da ezik ve kapılıcı görülüyor. Çünkü köleliği kabul ediyorsun, cariyeliği kabul ediyorsun, kadın hakları nerede, bu bedensel cezalar ne, bu savaş çağrıları ne, nerede özgürlükçülük, hümanizm, nedir bu sanata bilime kapalılık, nedir bu ezbercilik, nedir bu hurafecilik? vs. deniliyor. Velakin başta sorduğumuz soruya dönelim, bu deizm Çin’de mi çıktı? Hayır, Hristiyan aleminde çıktı. Onların hakikat arayışları bununla neticelendi güya (!) Peki acaba tefsirimizde gayet gündeme getirdiğimiz ve getireceğimiz Kur'an’ın bunca düzelticiliği ve delilleri neden akıllara hiç takılmadı? Neden kolaylıkla buna geçildi Hristiyanlıktan? Yoksa mesele “İslam’a karşı ne geliştirelim” derdi mi oldu, tam tersi? Çünkü tarihi olarak düşmandılar. Ve bu durum, geliştirilen şeyi, neyin geliştirdiğini soru işaretine çevirir. Hem Hristiyanlıktan, Yahudilikten de vazgeçmiş değildirler. Onu da her fırsatta yaymaya devam etmektedirler. Özgürlükçülük, insan hakları, çıkarlara göre anında rafa kalkabilmektedir. Bu son asırda

milyonlarca insanı kim öldürmüştür, sömürgeciliği kim çıkarmıştır? Herşey sırf yeri geldiğinde İslam'a karşı bir söylem üstünlüğü olarak kullanılmaktadır adeta. Burada işin iki yönü var denilebilir; bir hakikatten kaçanlar, iki hakikati duyurmayanlar. Bu durum hakikati duyurmayanlardan çözülebilir, onu da farkedelim. Sadece "bunlar sahtekar" deyip işin içinden çıkılmaya çalışılmamalıdır. Diyebiliriz ki; işte Kur'an'ın oluşturduğu evrenselliğin iyi tespit edilmemesi sorunu vardır temelde. Düşünelim, tefsirlerde Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği bağlamındaki konular çok yenidir. Halbuki çok önce olabilirdi. İşin hakikat olduğu ve ferde hitabın önceliği meselesine gerekli önem verilmemektedir. İşte bu gecikmeler batı alemindeki Kur'an'a körlük ve aydınlanma meselesini de etkiliyor. Peşine ise bize "evrensellik davası" olarak dönmüş durumda. Dolayısıyla burada Kur'ani evrenselliği acilen tespit gereği var.

Öte yandan, kaderi bir yön de düşünülmek durumunda. Açıkçası bakıldığı zaman adeta tarih boyunca hakikatin dünya çapında yayılması sorunu vardır, ilahi irade bunu adeta tarihin sonuna ertelemiştir denilebilir. Kısaca özetlersek; İsrailoğullarına peygamberler gelmiş ve kitab verilmiş, arzı mukaddese yerleşmişler, yoldan çıktıkça peygamberler gelmiş.. Özellikle Zebur ve sonrasında ise dünya çapında hakikatin hakimiyetinden bahsedilmeye başlanmış. Mesela Yeşaya Kitabı'nda şöyle geçer:

"İşte kendisine destek olduğum, Gönlümün hoşnut olduğu seçtiğim kulum! Ruhum'u onun üzerine koydum. Adaleti uluslara ulaştıracak." (Yeşaya 42: 1)

Lakin bunu kendilerinin hakimiyeti olarak algılamışlardır. Sonra İsa (as) gelip onlara maneviyat aşılamaya çalışmış, bu tutmamış, ama öte yandan Hristiyanlık İsa'nın bu insanlığı kurtarıcı kişi olduğunu iddia etmiş ve o boyutta yürümüştür. Fakat İsa (as) İsrailoğullarına gönderilmişti. Mesela şöyle der:

İsa, "Ben yalnız İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildim" diye yanıtladı. (Matta 15: 24)

Kuran'da da bu belirtilir:

"Onu İsrailoğullarına bir elçi kılacak.." (Bakara 49)

Elbette bu dünya çapında hiçbir boyutu olamaz demek değil ama asıl dünya çapında gönderilecek kişi açıkça Muhammed (as)'dır. Mesela ayette şöyle geçer:

Biz seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler. (Sebe 28)

Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik. (Enbiya 107)

Dolayısıyla İslamın bu insanlığa gönderilişi, tarihin adeta buna göre akışı vs söz konusu. O zaman bu büyük gerçekliğe de iyi sarılmalı. Çünkü sarılınmayabilir de çok rahat.. Özellikle de İsrailoğulları tarihini, hakikati insanlığa ulaştıracak kitlenin hazır edilememesi tarihi olarak okursak ki en makul okuma bu gözüküyor, işin zorluğu ve önemi anlaşılır. Hristiyanlık ise alelacele, alel usül işi insanlığa ulaştırma durumunu ve bunun başıbozukluğunu göstermekte.

Rehber Meselesi

Bir konuya iyi dikkat edelim ki son peygamber geldi ve kıyamete kadar daha pegamber gelmeyecek. Ama tarih boyunca gavs, kutup, masum imam gibi otoriteler türetilmiştir, kimi alimler yanılmaz görülmüştür, insanlar büük bir otorite arayışı içindedir. Çünkü o zamana, o çağa göre muradı ilahi nedir noktasında belirsizlikler ve arayışlar olabilmekte. Mesela düşünelim, çağımızda neyi önceleyeceğiz? Sarık ve cübbeyle dolşamayı mı, cihadı mı, tarihimizde, kültürümüzde öne çıkan özellikleri ve anlatıları mı? Hangisi muradı ilahidir? Adeta bir Rabbin yol göstermesi gereken durumlar oluyor. Buralardan otorite arayışları oluyor.

Öte yandan; Kuran'ın zaman içinde daha iyi anlaşılan boyutları olduğunu ve bunun gerektiğini gördük. Şu halde levhi mahfuzdan gelen Kuran'ın bize rehberliği nedir? Onun daha iyi anlaşılması ve bunun yayılması değil mi? Ki Alemi İslam'ı da dünyayı da en ziyade ihya edecek nokta budur. Ama bu gerçeklik insanlara iyi duyurulmalı, bu gerek iyi belirtilmeli vs. O noktada eksiklikler görüyoruz. Hasılı, Kuran'ın rehberliği iyi düşünülürse, dünyada büyük bir rehber arayışı azalır. Bu konuya iyi dikkat.

Dünyanın Islahı ve Mehdi Dönemi hakkında

Bir konuyu farkedelim ki, insan belli bir dönemde yaşıyor; öncesi var, sonrasında olması gerekenler var. Ve bir konumlanış üzere olunması gereği beliriyor buradan. Mesela hadislerde raşid halifelik 30 senedir, sonra ısırıcı sultanlık, sonra ceberrut sultanlık, sonra yine raşid halifelikten

bahsedilmekte. [127] Beri yandan taifei mansura hadisleri var, hak üzere galip gelmeye devam eden bir taifeden bahsediliyor, bunların sonuncusunun Mesih Deccal'le savaşacağı geçiyor.[128] Yine Mehdi hadisleri var ve bütün bunlar ahir zamanda İslam'ın gayet hakim olacağı bçr dönemi işaret ediyor. Peki bu dönem ve Mehdi bir dirilişle mi olacaktır, Allah'ın özel desteklediği Mehdi diye birisiyle mi olacaktır? Bir daha peygamber gelmeyeceğine göre tarihi bir dirilişle olması makul. O ise Kuran'ın iyice anlaşılması diye bir mevzu varsa onunla çok olası. Demek ki bu boyutlara bu gözle bakılmalı öncelikle. Özellikle de Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği ve düzelticiliği gibi zamanla anlaşılan, güç anlaşılan beyyine boyutlarına.. Çünkü buradaki dizayna çok uygun.

Beri yandan ters tarafı da belirtelim ki iş iyice zahir olsun. Mesela Şia mezhebi onikinci iman olan Mehdi'nin göe çekildiğine, şu an gökte olduğuna ve olaylara da müdahale edebildiğine inanıyor. Ve bu kişi gelecek.. Hasılı, onların bir şey yapmasına gerek yok, tek işleri beklemek.. Peki bu durumları batılsa işin hakkı ne demek de gerekiyor gayet.

Kadere İman Meselesi

İşlerin önündeki bir mühim engel de "kader inancı" gibi görünüyor. Çünkü çabuk kader inancı cebriye anlayışına çok kolay kayabilecek bir yapıdadır. Özellikle de hadisleri ön plana çıkarırsanız. Çünkü cennetliklerin ve cehennemliklerin şu anda isim isim belli olduğu, buna ekleme çıkarma yapılmayacağı, kişinin daha anne karnındayken sonunun yazıldığı şeklinde hadisler var. [129]

Burada işe bir temel kabul edilmesi gerekiyor, o da besbelli ki şu; herkes akıl sahibi ve akıl, kabul veya reddin aracı. Ayetlerde "Kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter" denilmekte, inkarcılar "hayvandan aşağı" olarak belirtilmekte, akletmez misiniz diye pek çok ayet var. Ve imtihanın sonucunda sonsuz cennet, sonsuz cehennem var. İmtihan ise en temelde iman ve inkar meselesi. Şu halde "fakat, kesinkes belirlilik"

---

[127] *bknz Ahmed bin Hanbel 4, 273, Tirmizi-Fiten 48*

[128] *bknz Ebu Davud-Cihad 4, Müslim-Emirlik 53, İman 156*

[129] *Tirmizi-Kader 8, Buhari-Kader 1, 4, Müslim-Kader 1 (Müslim Kader 1. hadiste anne karnındayken belirlenen şeylerden biri de şaki ve said olması olarak geçer, Kader 3. hadiste ise şaki ve said olmasının belirlenmesi geçmez, rızkı, eceli ve erkek ve dişi olması belirlenir)*

işe en baştan “akletmek gereksiz” ilkesini koyar ki, ne ile imtihan olunduğumuz karışır. Peşine ise kolayca bir şeylere inanmak durumları olur. Nitekim İsrailiyyat, menkıbeler, gaybı bilenler türemiştir İslam kültüründe.

Beri yandan; Allah’ın ilmi konusu bizim aklımızla ölçüp tartabileceğimiz bir konu değil. Onun için paldır küldür “olmaz böyle bir şey” deyip tamamen gördüğünüzü, üstlük içermeyen bir seviyeyi baz aldığınızda da vahye mi inanıyorsunuz, kendi kendinize mi karışır. Kadere iman hadislerde net şekilde geçiyor, ayetlerde mücmel şekilde geçiyor, nihayetinde.

Pratikte ise tablo şu gibi; mesele insanın sahip olmaya dönük iradesini çok önemsemesi sorunu şeklinde cereyan ediyor. İradesini çok önemseyenler, bir şeyler başarmaya, kazanmaya azimli olanlar, yakın sebepliliğe odaklananlar, çok üst bir bilen düşünmek istemiyor, ferdi boyutu zayıf olanlar ise çok üst bileni düşünemiyor, işi çok fazla “bilinemeyecek şeylere iman”a dönüştürüyor.

Burada mesele Levhi Mahfuza, Allah’ın ilminin büyüklüğüne iman olmalıdır ve Kur'an Levhi Mahfuzdan. O zaman ona bakılacak ve orada ikna olunacak her bir nesilde. Ne kadar üst bir bilinçten geldiği görülürse kader meselesindeki “cebr değil başka bir şeydir” noktası netleşir.

Düşünelim ki, Kur'an 1400 sene önce geldi, bugün gelinen noktayı da bilerek konuşmuş olması ne kadar üst bir noktadır. Günümüzle 1400 yıl öncesinin farkını düşünelim ve tarihin akışı içerisinde günümüze değil de bambaşka bir güne gelinmesi ihtimalinin fazlalığını. Fakat günümüze gelinmiştir. İşte Kur'an bugüne de hitap ediyorsa eşsizdir ve bu seviye soruları keser. Günümüzde gelinen nokta belirttiğimiz üzere çok farklı. Kainatı çözen bir medeniyet var ve bunların empoze ettiği bir hakikat, hayat. Burada Kur'an’ın Levhi Mahfuz boyutunu iyi fark etmek gerekiyor. Adeta kadere iman buna bağlı hale gelmiş. Kur'an hem bugüne hitap ediyor olmalı hem bugüne gelinmesinde sebep teşkil ediyor olmalı.

Demek ki; Kur'an’ın anlaşılmasına iyi yönelinmemesini ve tebliğdeki zaafiyeti tarihte de kısmen eleştirmek gerekiyor ki bu vardır, günümüzdeki buna dönük imkan ve boyutlara da göz açmak gerekiyor, o da vardır. Hasılı kader tartışmalarını bırakıp gerçekliğine yönelinmeli artık.

Yine denilebilir ki; çeşitli hadislerde, ileride olacak fitnelerden, dönemlerden, kıyamet alametlerinden, Mehdi’den, Mesih’ten bahsedilmesi, insanın kimi rüyalarının çıkması gibi durumlar, hayatımızda vuku bulan bazı tevafuklar işe yetmez mi? Elcevab; dikkat edilirse bu alan aşırı merak

uyandıran ve icabında çeşitli yönlere çekmeye açık, bulanık bir alan. İnsan ise her şeyi kendine yontucu. Geçmişte ve günümüzde çıkan mehdi iddialarına bakılsın. Bu mesele belli bir netlikte ve Kur'an'ın çözücülüğünde görülmek durumunda. Üstelik Allah'ın ilmi diyorsak bunu gösteren en önemli kaynak Kur'an'dır. Onun bugüne hitabı soru işaretleri taşımaya başladıysa kader meselesi de tam buradan çözülmek durumundadır, aksi takdirde şüphe artar. Öte yandan, kimileri de diyebilir ki; Kur'an nasıl bu kadar üst, ince, derin vs dir? Elcevab; alemde bunca incelik varda Kitab mı düz basit olsun. Bazı konular neyse odur noktasında bitmeli.

Elbette deliller serdedilecek, fakat iknanın zorluğunda delilsizlikten çok çeşitli psikolojiler kritik gibi. Kimisi işi cebr görüyor kabul ediyor, kimisi cebr görüp inkar ediyor. O öyle görmek istiyor o öyle görmek istiyor. Çünkü bir acelecilik var, çıkarılıyor vesaire.. Yoksa o akla çok hitabediş midir, akli yönelişi isteyiş midir? Çünkü son derece üst, yol gösteren, izah eden akılda "cebr" düşünülmez. Ama o da çıkmak ister.

***14:** Ayetin Bakara 75-76 paralelliği dikkat çekiyor: *Şu halde, size inanıvermelerini mi arzuluyorsunuz? Onlardan bir grup vardı. Allah'ın kelamını işitirler, sonra onu akletmelerinin ardından bile bile onu tahrif ederlerdi. İman edenlerle karşılaştıkları zaman 'inandık' derler, birbirleriyle yalnız kalınca ise dediler ki; Allah'ın size açtığı şeyleri, onunla Rabbinizin katında size delil getirsinler diye mi onlara haber veriyorsunuz? Akletmiyor musunuz?.*[Bakara 75-76]

Yani "şeytanları" birbirleri olmakta. Öte yandan ayette Müslümanları "inandık" diye kandırmaları söz konusu, bu nasıl Yahudiler olabilir, denilirse; burada kastedilen Peygamberin sıfatlarının ya da Kur'an kıssalarının Tevrat'ta geçtiğini kabul gibi şeyler olabilir.

Elbette sadece Yahudilerden bahsediliyor denilemez, düz münafıklar da vardır. Şu ayet de bunu vurgular:

Ey Elçi, ağızlarıyla "inandık" deyip, kalpleriyle inanmamış olanlardan ve Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Yalana kulak vericilerdir, sana gelmeyen diğer bir topluluğa kulak vericilerdir, kelimeleri yerlerinden değiştirirler, "eğer size şu verilirse hemen alın, eğer verilmezse sakının" derler. Allah birini şaşırtmak isterse, sen onun için Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar Allah'ın kalplerini temizlemek istemediği kimseler. Onlar

için dünyada rezillik var ve onlar için ahirette büyük bir azab vardır. [Maide 41]

Beri yandan, şeytanları normal şeytanlar da olabilir. O zaman onlara aşırı kulak verici ve bağlı oldukları, adeta taptıkları ortaya çıkar. Bu ise Bakara 3. ayetteki "gizlide iman edenlerdir" noktasının tam tersi olarak dikkat çeker.

***16:** "Yol göstericiyle/rehberlikle yoldan çıkmayı satın almak" tabiri, rehberliği verip yoldan çıkmayı satın almak anlamındadır. Önceki bölümde 4. ayette "Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler, ahirete de onlar kesinkes inanır" denilmişti. İşte bu şansa sahip olan Yahudiler bunu yapmayıp yoldan çıkmayı adeta satın almışlardır. Münafıklar da bu çerçeveyi gördükleri halde böyle olmuşlardır. Çünkü onlar da Yahudilerin birisini beklediklerini biliyorlardı[130] ve o birisi gelmişti, Abdullah bin Selam gibi bir Yahudi alimi iman etmişti, diğerleri de cevap veremiyordu vs. Burada işi bozan şey açıkça egodur. Hatta denilebilir ki, Medine'deki müslümanlar da klayca inanmıştı. Çünkü ellerinde bir tür ekstra delil vardı, birisinin geleceğini biliyorlardı..

Mesela Mukatil demiştir ki, Yahudiler gelmeden önce Tevrat'ta okuyup iman ettikleri Muhammed (as)'a gelince inanmadılar. Çünkü İshak sülalesinden bekliyordular. Dolayısıyla hidayeti verip delaleti satın aldılar.

Beri yandan denilebilir ki, onlar Davudoğlu Mesih'i bekiyordular ve gelen öyle olmadığı halde nasıl bekledikleri o olabilir? Evvelen; Kur'an, Mesih'in Davudoğlu değil, Meryemoğlu olduğunu ve gelip geçtiğini bildirir. İkincisi; İncil'de de geçtiği üzere İsrailoğulları Mesihin dışında bir de Musa gibi bir peygamber beklemektedir. Şöyle ki: *Yahudiler Yahya'ya, "Sen kimsin?" diye sormak üzere Kudüs'ten kâhinlerle Levilileri gönderdikleri zaman Yahya'nın tanıklığı şöyle oldu - açıkça konuştu, inkâr etmedi - "Ben Mesih değilim" diye açıkça konuştu. Onlar da kendisine, "Öyleyse sen kimsin? İlyas mısın?" diye sordular. O da, "Değilim" dedi. "Sen beklediğimiz peygamber misin?" sorusuna, "Hayır" cevabını verdi.* [Yuhanna 1: 19-21]

Dikkat edilirse burada İlyas, Mesih ve bir başka peygamber bekleniyor. Hasılı bu "peygamber", Musa (as)'ın müjdelediği peygamber olsa gerek.

130 *bknz Bakara 89*

Demek onu da gözlüyorlardı. Ayrıca Davud benzeri kişi, antlaşma ulağı olduğundan onu Musa benzeri kişiyle aynı da görebiliriz.

Dördüncüsü: acaba rivayetlerde gayet geçen Yahudilerin yeni bir peygamber geleceğini söylemeleri, Mekke'den çıkacağı vs haberleri, ellerindeki başka bilgilere mi dayanmaktaydı, bu da meçhuldür. Bunlar sonraki edebiyatlar da olabilir. Lakin Davud benzeri kişiye uymaktadır bunlar. Çünkü o tapınağı ihya edecekti vs.

En son olarak; şimdi de Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği ve düzelticiliği boyutu bizlere delil noktasında. O zaman ona göz açmaya da dikkat deriz.

Onların durumu/örneği, bir ateş tutuşturanın durumu/örneği gibidir. Ne zaman ki o şahsın çevresini aydınlattı ateş, Allah onların ışığını giderdi ve onları karanlıklar içinde görmezler olarak bıraktı.. [17]

Sağırlar, dilsizler ve körlerdir, böylece onlar dönmezler.. [18]

Yahut, gökten; içinde karanlıklar, gökgürültüsü ve şimşek olan bir sağanak/bulut gibi de parmaklarını kulaklarında ederler yıldırımlardan.. Ölüm korkusuna.. Allah kafirleri kuşatıcıdır. [19]

Şimşek neredeyse gözlerini alacak.. Her ne zaman onları aydınlatır onda yürürler, üzerlerine karanlık çöktüğü zamansa dikilirler. Allah dileseydi işitmelerini ve gözlerini götürürdü. Şüphesiz ki Allah, her şey üzerinde pek bir güç yetirendir. [20]

Ey insanlar, sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk edin; umulur ki korunursunuz/takva sahibi olursunuz. [21]

Sizin için yeri bir döşek, göğü de bina edendir ve gökten su indiren.. Sonra da onunla ürünler çıkaran, sizin için rızık.. Öyleyse Allah'a bir takım denkler etmeyin sizler, bile bile. [22]

Eğer kulumuza indirdiğimizden bir şüphedeyseniz o halde onun benzeri bir sure getirin. Allah'tan gayrı şahitlerinizi de çağırın, eğer doğrulardan iseniz. [23]

Eğer de yapmazsanız -ki yapamayacaksınız- o halde yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten sakının.. kafirler için hazırlanmış.. [24]

***17:** İbn-i Atiyye, ayet hakkında der ki, *"bunun manası şudur; münafıkların işine bakanda oluşan şey, ateş yakan kişinin işine bakanda oluşan şey gibidir."* Adeta anahtar niteliğinde bir formül.

Yine denilmektedir ki, burada kurgusal, temsili, hissi bir sahne ile önceden beri gelen münafıkların anlatılması toparlanıyor. İşarat-ül İcaz da şöyle denilir: *Kur'ân-ı Kerim, evvelâ münafıkların hallerini, saniyen cinayetlerini sarahaten kaydettiği gibi, muamelelerinin kötülüğünü akla kabul ettirdikten sonra, hayale, vehme, hisse de gösterip onlara da kabul ettirilmesini bu temsille temin etmiştir. Evet aklî şeylerden fazla, temsillerle hayalî şeyleri kabule, hayal daha yakındır.*

Beri yandan; 17. ayette bir ateş yakmaları, 19 ve 20. ayette ise teslimiyet üzere beklemeleri ifade ediliyor. Yani içleri kötü ki ne etseler yanlış oluyor.

Buradaki 17. ayetteki örnek hakkında çeşitli görüşler vardır. Denilmiştir ki mesela, münafıklar iman ettiklerini söyleyerek İslam toplumunda rahat hareket edebiliyorlardı, tıpkı ateş yakan kişinin rahat hareket etmesi gibi. Fakat Allah durumlarını ortaya koymuş ve menfaatlerinden olmuşlardır. Düşünelim ki Mekke'de münafıklık yoktu, Medine'de ortaya çıktı. Onun için Müslümanların ilk etapta bu tarz bir bakışı yoktu kimseye. Fakat vurgulandıkça bu bakış oluştu ve münafıklara karşı uyanık olundu. Ki İbn-i Hişam Peygamberin emriyle münafıkların ite kaka mescidden çıkatıldığını isim isim anlatır.[131] Yine mescidi dırar denilen münafıkların fitne için kurduğu mescidin yıkılması da bu tarz bir durumdur.

Beri yandan kimisi yakılan ateşi direkt iman olarak algılamıştır. O zaman da ateşin söndürülmesi imana mani olunması olur.

Öte yandan yakılan ateş fitne ateşi de olabilir. Mesela, Maide 64 bu bağlamda açıklayıcı gibi. Şöyle ki:

Yahudiler, "Allah´ın eli bağlı" dediler. Hay elleri bağlanasıcalar! Onlar söyledikleri şeyle lanetlendiler. Hayır, O'nun iki eli de açıktır. Nasıl dilerse öyle infâk eder O. Rabbinden sana indirilen, andolsun ki onlardan birçoğunun azgınlığını ve küfrünü artıracak. Biz onların arasına Kıyamet gününe kadar, düşmanlık ve kin bıraktık. Onlar her ne zaman harp için bir ateş tutuşturdularsa, Allah onu söndürdü. Onlar yeryüzünde hep bozuculuğa koşarlar. Allah ise bozucuları sevmez" [Mâide 64]

[131] *İbn-i Hişam-Siyer c2,s206-208*

Malum, münafıklar ya da Yahudiler sürekli asabiyeti kışkırtıcı sözler söylerlerdi, lakin bu sözler alevlenmeden söner giderdi.

Yine, Yahudiler daha önce kendi menfaatlerine göre düşünerek bir peygamberin geleceğini söylüyor ve bekliyorlardı, fakat gelince inanmadılar. Bu da ateşin yakılması ve yakanların kör olması olabilir. Mesela Maturidi ateşin sönmediği, görme duygularının alındığı görüşündedir, böylelikle ateş başlarına bela olmaktadır. Diğerleri ise bu ateşle aydınlanmıştır.

Dikkat çeken bir nokta ise; buradaki ateş yakan adam örneği bir hadiste de geçer. Şöyle ki;

إِنَّمَا مَثَلِى وَمَثَلُ أُمَّتِى كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا....

Benimle ümmetimin misâli ancak ve ancak ateş yakan bir adamın misâli gibidir. Ki : Hayvanlar ve pervaneler onun içine düşmeye başlarlar. Ben sizin eteklerinizden tutuyorum, siz ise onun içine atılıyorsunuz. [Müslim-Fedail 17]

Burada ateş yakan kişinin bir gerçeklik oluşturduğu vurgulanıyor. Bu yüzden ayeti Peygamberin bir meşale yakması ve inkar edenlerin de gözlerinin nurunun alınması olarak düşünenler olmuştur.[132]

Nitekim Tevrat, Yasanın Tekrarı 33:2 şöyledir: *RAB Sina'dan geldi, onlara Seir'den doğdu ve Paran Dağı'ndan parladı. On binlerce kutsalıyla birlikte geldi, sağ elinde onlar için alev alev yanan ateş vardı.*

Bu vecihte ateş hakikat olmakta, o halde sönen ateş de sahte hakikat olabilir bu sembolizasyonda.

Hasıl bütün bu ihtimallerle birlikte; yakın anlam, münafıkların bir iş çevirmesi ve işlerinin çok yolunda gider gözükürken bir anda bitirilmesidir.

***17-20a:** Bazıları 17 ve 19. ayette iki farklı taifeden bahsedildiğini düşünmüştür. Bunlara göre ikinci taife ehvendir. Mesela İbn-i Teymiyye birincilerin önce iman edip sonra kafir olduklarını, ikincilerin ise arada olduklarını söyler. Ve der ki mesela şurada da iki sınıftırlar:

Küfredenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki, susayan onu su zanneder, nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanıbaşında da Allah'ı bulmuştur. Allah ise onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür.

---

[132] *bknz Muhammed Ali*

Yahut engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor; üstünde de bulut. Bir biri üstüne karanlıklar.. İnsan, elini çıkarıp uzatsa, nerdeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah, nur vermemişse, artık o kimsenin ışık ve aydınlıktan nasibi yoktur. [Nur 39-40]

Bunun aynı insandaki iki durum olabileceğini de belirtir.

Peki acaba iki farklı taifeden mi bahsediliyor, iki farklı durumdan mi? Birinci grubun sağır, dilsiz, kör olup dönmeyecekleri vurgulanıyordu. Peşine ise *yahut (söndüren şey, gerçek) bir sağanak/bulutu gibi de. kulaklarını tıkarlar. ne zaman ki onları aydınlatır.* ifadeleri var. İkinci grupta körlük ve sağırlık yok, dilsizlik ise devam ediyor. Buradaki dilsizlik vurgusu hakikatin güçlü bir irade gerektirdiğine dair gibi. Çünkü görme ve duyma irade gerektirmez, konuşma iradeyi gösterir.

Mesela Peygamberimiz de dilin işlevi üzerinde durur. Örneğin hadiste şöyle buyurulur: *Cabir b. Abdullah diyor ki: "Resulullah bir gün çıkıp sahabilerinin yanına gitti. Onlara, Rahman suresini başından sonuna kadar okudu. Onlar hiç ses çıkarmadılar. Bunun üzerine: "Cinlerle karşılaştığım gece bu sureyi onlara okumuştum. Onlar sizden daha iyi karşılık veriyorlardı. Ben, her "O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?" âyetini okuduğumda onlar "Rabbimiz, biz senin nimetlerinden Hiçbirini yalanlamıyoruz, sana hamdolsun." diyorlardı." duyurdu.*[133] Veya dinde sürekli hakikatleri zikretme esastır.

Öte yandan 19 ve 20. ayetle Kur'an kastedilmiş olmalıdır. Burada denilebilir ki; kendi uydurdukları gerçeklik başarısız olunca hakikatin hakimiyeti onlara böyle gelmektedir. Ya da bir kendi uydurdukları hakikat başarısız olanlar ya da kendi menfaatlerine olacağını düşünüp öyle çıkmayınca körleşenler var bir de hakikatle alakasız grup var. İkincisi bunlardır.

***17-20b:** Tevrat'ta Yahudilere vahyin verildiği sahnenin anlatımına benziyor bu benzetme. Orada Kuran'da geçtiği üzere dağın tepelerine kaldırıldığı geçmez. Bulut, şimşek, boru sesleri gibi vurgular vardır. Ve İsrailoğulları'nın bir ölüm korkusu da geçer. Hz Musa'ya derler ki, "Rab bizimle bir daha konuşmasın, sen konuş, yoksa ölürüz" derler. Burada

---

[133] *Taberi, Rahman Suresi, Giriş*

Rabbin sözüne muhatap olabilme nimeti hemen es geçilmiş, sahnedeki diğer konular göze batmış gözüküyor. İşte manacılık gereği çıkıyor buradan.

***22a:** "Gökten su indirdi" ifadesi, eski müfessirlerce suyun yerden buharlaşmadığı gökteki depodan geldiği anlayışına götürmüştür. Yahudilerdeki iki anlayıştan biri de böyledir. Burada dikkatimizi çeken, Kur'an yağmurdan bahseden "göklerden indirdi" demez, "gökten indirdi" der hep. Bu ise bir yakınlık vurgusu olarak dikkat çeker. Beri yandansa dünyadaki suyun uzaydaki göktaşlarıyla gelmesi sözkonusu. İşin buna da bir açık kapı bırakması olarak görebiliriz gök vurgusunu.

***22b:** Ayette "ona eşler koşmayın bile bile" deniliyor. Bu ayetler Medeni, orada ise görünüşte müşrikler yoktu.. Fakat Allah'ın sözüne karşı şeytanlara kulak verme, onları dinleme de bir ortak koşma olarak görülebilir.

***23a:** Zemahşeri demektedir ki; burada "nezzelna" fiili dolayısıyla Kur'an'ın parça parça indirildiğine işaret var, dolayısıyla "onun parça parça indirilmesinden şüphedeyseniz"dir anlam. Çünkü düşünüyorlardı ki, eğer Allah katından olsaydı tek defada indirildirdi. "O zaman siz de benzeri şekilde bir sure getirin" Ebu Hayyan bu görüşü eleştirir, zorlama görür. Çünkü başka bir ayette"tek defada toptan indirilmeli değil miydi?" derken de "nezzele" fiili kullanılmaktadır, başka ayetler de buna uyumlu değildir. [134]

İbn-i Atiyye ise "min mislihi/onun benzerinden"deki zamirin, çoğu alim tarafından Kur'an'a götürüldüğünü söyler. Sonra ayrılırlar, çoğusu der ki; nazmı gibi, dizimi gibi, çok iyi anladıkları manalarının berraklığı gibi. Ancak Kur'an'a has bu telif onları aciz bırakır. Böylece icaz, araştırmacıların üstadlarının kavli üzere gerçekleşir. Bazıları da dedi ki; gaybları gibi, doğruluğu gibi, kıdemi gibi, böylece tahaddi kıdemle gerçekleşir. Bir grup dedi ki, "zamir Peygambere racidir", bir grup da dedi ki"kadim kitaplara, Tevrat, İncil, Zebur'a racidir"

Burada şöyle bir durum var; ayet Medine'de gelmişti, o zaman öncelikli muhatabı Yahudiler olsa gerektir. Benzeri ayetlerde "min" harfi ceri yoktur,

---

[134] *bknz Furkan 22, Enam 7, Nisa 153, İsra 95, Ali İmran 93, bknz Ali İmran not 3*

sadece “mislihi/onun benzeri” denilir diğer ayetlerde.[135] Ve onlar Mekkidir. Bu ayet ise Medeni ve “min mislihi” diyor. Düşünürsek; Yahudiler Kitab müktesebatına sahip bir taifeydi, yani Kur'an’ın anlattığı şeylere aşinaydılar. Ve bunun ümmi birisi tarafından dile getirilemeyeceğini en iyi bilecek bir taifeydi.

Hem şu ve benzeri ayetler daha önce gelmişti: *Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ‘ta ve İncil ‘de yazılı bulacakları, o ümmi nebiye, elçiye tâbi olurlar. O, kendilerine ma ‘rufu emreder, münkeri yasaklar. Temiz şeyleri helâl kılar, murdar şeyleri de haram kılar. Onların ağır yüklerini ve üzerlerindeki bağları, zincirleri indirir. İşte ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve onunla birlikte indirilen nura tabî olanlar; işte onlar felaha erenlerin ta kendileridir*. [Araf 157]

Dolayısıyla Yahudilere “ümmi birisinden getirin” şeklinde bir vurgu yapılmış diyebiliriz.[136] Çünkü onlar Mekkeliler gibi ümmi değildi, yüzeysel olarak buna benzer şeyler söyleyebilirdiler.[137] Lakin onu da şu engeller belki de, Kuran çelişki taşımaz. Onların ellerindeki metinler ise çelişkiler içindeydi, çünkü tahrif olmuştular. İşte bu çelişkisizlik bir ayette belirtilir[138] ve çok zor bir konudur herşeyden bahseden metinlerde. Bu da olabilir..

Bir de şunu farkedelim ki, Kuran’ın bu tarz teklifleri, Kuran’ı iyice bakmaya dönük de olabilir, öyle bakan zaten Kuran’ın özelliklerini farkedecek, iman edecektir. Mesela Hollanda’da birisinin Kuran’a reddiye

---

[135] *Yunus 38, Hud 13, Tur 34*

[136] *Muhammed Abduh, mislihi’deki zamir özellikle Bakara 23’de Peygambere racidir der. Taberi, Beğavi, Maverdi, İbn-i Atiyye, Kurtubi, İbn-i Kesir, Şevkani “Kur'an’a racidir” der, Zemahşeri, Beydavi, Nesefi, Ebussuud “ma nezzelna’ya aittir” der, Razi, Ebu Hayyan, Alusi ma’ya aittir der. Buraya kadarki taifelerde görüş katı değildir, “Peygambere racidir” görüşü de verilir. Mukatil, İbn-i Ebi Hatim, Maturidi, Semerkandi, İbn-i Teymiyye, İbn-i Kayyim, Dürrül Mensur ise tek görüş olarak “Kur'an gibi bir sure getirin” der. Muhammed Ali, Ömer Nasuhi, Muhammed Esed, Seyyid Kutub, İ. Deveze, S. Ateş, Mevdudi, Hamidullah, M. Topbaş, M. İslamoğlu, M. Öztürk gibi son dönem müfessirleri de sadece “Kur'an gibi bir sure getirin” anlamını verir. Elmalılı ve İbn-i Aşur, gelenekteki iki görüşü verir ve önceliği devam ettirir. Dolayısıyla Menar’ın tercihi başka kimsede yok gibidir.*

[137] *Kirmani, “onun benzeri Tevrat’tan bir sure getirin” anlamının olabileceğini, ta ki o ikisinin uyumunu görün diye der.*

[138] *Bknz Nisa 82*

yazmaya kalkmışken iman ettiğini duymuştum. İş biraz da bu ciddiyete bakıyor denilebilir.

***23b:** Bu ayet benzeri iddiaların sonuncusudur, lakin ilk sırada gelmektedir metinde. Öte yandan, Hud Suresi 11. suredir ve iddia: *Yoksa: "Onu uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Öyle ise haydi onun benzeri uydurma on sure getirin, Allah'tan başka gücünüzün yettiğini de çağırın, eğer doğrular iseniz"* [Hud 13] şeklindedir**.** İlk on sure kastedilmektedir açıkça metin boyutunda. İbn-i Abbas da -Fatiha hariç, Hud dahil- böyle demektedir. [139] Hud suresi iniş sırasında 52. suredir, lakin metin boyutunda buradadır.

Konuyu açarsak; denilmektedir ki, tahaddi meselesiyle ilgili ayetlerin iniş sırası şöyledir:

1- Fakat onlara katımızdan hak/gerçek geldiği zaman: "Musa'ya verilen (mucize) gibisi verilseydi ya!" dediler. Oysa bundan önce Musa'ya verileni de inkar etmediler mi? Onlar: "Birbirini destekleyen iki büyü" dediler ve: "Biz, hiçbirine inanmayız!" dediler. De ki: Eğer doğru sözlüler iseniz, Allah katından bu ikisinden (Tevrat ve Kur'an) daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım! [Kasas 48-49]

2- "De ki: İnsanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, and olsun ki, yinede benzerini ortaya koyamazlar." [İsra 88]

3- Bu Kur'ân, Allah'dan başkası tarafından uydurulamaz, velâkin kendinden öncekileri/ellerinin arasındakileri bir doğrulama ve Kitabın ayrıntı vererek açıklanmasıdır. Yoksa onu uydurdu mu diyorlar? De ki: "Eğer doğru kimselerseniz, haydi siz de onun benzeri bir sure getirin ve Allah'tan başka, çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın!" [Yunus 37-38]

4- Yoksa: "Onu uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Öyle ise haydi onun benzeri uydurma on sure getirin, Allah'tan başka gücünüzün yettiğini de çağırın, eğer doğru iseniz" [Hud 13]

5- Yahut "Onu kendisi uydurdu!" mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler. Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler. [Tur 33-34]

6- Eğer kulumuza indirdiğimizden bir şüphedeyseniz o halde onun benzeri bir sure getirin. Allah'tan gayrı şahitlerinizi de çağırın, eğer doğrulardan

---

[139] *bknz Razi, Hud 13 tefsiri. Razi, Mekki, Medeni sureleri dikkate almamak bakımından bu rivayeti eleştirir.*

iseniz. Eğer de yapmazsanız -ki yapamayacaksınız- o halde yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten sakının. Kafirler için hazırlanmış. [Bakara 23-24]

İniş sırasına göre böyle olan tahaddi ayetlerinin metin sırası şu şekildedir: 6-3-4-2-1-5

Menar tefisiri, kelamcıların nüzül sırasındaki 3 ile 4'ün sırasını değiştirdiklerini söyler ve bunu haklı bulur. [140] Ayrıntıda ise şöyle der; önce Hud Suresi'nde "isterse uydurma olsun kıssa içeren beliğ on sure getirin" denilmiştir sonra Yunus Suresi'nde "yalansız, beliğ ve kıssa içeren bir sure getirin" denilmiştir. [141] Beri yandan Reşid Rıza[142] Hud 13'ün tefsirinde alternatif bir görüş zikreder. Şöyle der: Önce "1 sure getirin" denilmiştir ve bu fesahat, üslub, ilim olarak denk olsun. Peşine ise "kıssaları içeren sureler gibi on sure getirin" denilmiştir. Çünkü Hud suresi nüzul sırasında yoğun kıssa içeren onuncu suredir.

Denilebilir ki; öncelikle bu tam olarak böyle değildir, yani Hud'un öncesinde daha fazla kıssa içeren sure vardır. İkincisi; "bir sure getirin" şeklindeki Yunus Suresi'ndeki ayetin siyakında Kur'an'ın önceki kitapları düzelticiliği vurgulanıyor ve iniş sırasına göre de yoğun kıssa içeren surelerden Yunus Suresi. O zaman o suredeki "benzeri 1 sure getirin" ifadesi niye kıssa içeren surlerle ilgili olmasın da fesahat hakkında olsun?!

Fakat, Reşid Rıza'nın tezi daha geliştirilerek şöyle denilebilir; iki tahaddi de kıssa içeren surelerle ilgilidir ve iyice anlaşılsın diye peşine "on sure getirin" denilmiştir. Çünkü hurufu mukattaalı olup kıssa içeren onuncu sure

---

140 *Mukatil, Zemahşeri, Razi, Beydavi, Nesefi, Celaleyn Tefsiri, Mehmed Vehbi, Mevdudi, Kur'an Yolu (Hud 13 tefsiri), İbn-i Kesir (Yunus 38 tefsiri) vb bu görüştedir. Müberred, Beğavi, İbn-i Atiyye karşı görüştedir. Burada mesele şudur ki "Yunus Suresi, Hud Suresi'nden önce nazil oldu" görüşü ağırlıklıdır. Halbuki "ondaki aynı konudaki bir ayet ötekinden sonra nazil oldu" görüşü ağırlıklıdır. Razi, Mevdudi gibi müfessirler "Hud Suresi, önce nazil oldu" der. Pek çoğu ise bu konuda bir şey demez.*

141 *Müberred, "isterse uydurma olsun" noktasını belağatte götürür ve bu görüşü surelerin sırasını onaylama anlamında işler: Şöyle ki: Önce bir sure getirin denilmiştir, gaybtan haber verme bakımından, ahkam, vaad, vaid bakımından benzeri olsun. Ondan aciz kalmışlar ve sonra demiştir ki; on tane getirin, sadece belağat olarak benzeri olsun.(nkl Beğavi, Hud 13 tefsiri)*

142 *Menar Tefsiri, Muhammed Abduh'un görüşlerinin önde olduğu bir tefsirdir, lakin tefsir Reşid Rıza tarafından yazılmıştır. Abduh, Nisa 125. ayete kadar tefsir yapmış, onun vefatından sonra Reşid Rıza yalnız olarak devam etmiştir. (bknz DİA)*

Hud suresidir. [143] İlk başlardaki hurufu mukattaalı iki sure böyle değildir, onları çıkaracağız. Hem Hud suresinden sonra da başından sonuna kadar bir kıssa olan Yusuf suresi nazil olmuştur. Bu da bunu iyice vurgular.

Öte yandan, pek çok alim belağati öncelikli icaz olarak görür, Hud 13'teki "müftereyat" ifadesini de belağatle ilşkili görür. Mesela Razi, Hud 13 tefsirinde şöyle der; *Alimler, Kur'ân'ın mu'cizliğinin hangi hususta olduğu konusunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bunun, fesahatinde; bazıları üslubu; bazıları tenakuzun bulunmaması; bazıları, onun pek çok ilim ihtiva etmesi; bazıları sarfe, bazıları gaybî haber kapsaması hususunda olduğunu söylemişlerdir. Bana ve ekser âlimlere göre Kur'ân'ın asıl i'caz vechi, onun fesahatidir. Bu görüşte olanlar, bu ayeti görüşlerinin doğruluğuna dair delil getirerek şöyle demişlerdir: "Kur'ân'ın mucize olması şayet, ihtiva ettiği ilimlerin çokluğu yahut gaybtan haberler vermesi, yahut da tenakuzun bulunmaması hususunda olsaydı o zaman Cenâb-ı Hakk'ın, müftereyât/uydurma olarak (getirin) ifâdesinin bir manası kalmazdı. Ama, Kur'ân'ın i'câz yönü, onun fesahati olunca, bu lafzın kullanılmış olması doğru olur. Zira, fasîh olanın fesahati, söylediği ister doğru ister yalan olsun, onun sözüyle ortaya çıkar. Hem, Kur'ân'ın mucize olmasının sebebi sarfe olmuş olsaydı, o zaman, fesahat hususunda düşük ve zayıf olan kelâmın bu gayeye delâlet etmesi, fesahat bakımından üstün olan kelamdan daha kuvvetli olurdu. Daha sonra Cenâb-ı Hak, meydan okuma vechini iyice izah ederek ''Allah 'tan başka çağırabileceğiniz herkesi de çağırın, eğer İddianızda doğru iseniz" buyurmuştur. Bu, "Cenâb-ı Hakk'ın da, "Yoksa onu (Kur'ân't) kendisi mi uydurdu diyorlar?" buyurduğu gibi. eğer onun uydurulmuş olduğu iddiasında doğru iseniz.." demektir. Bil ki bu söz, dinin isbatı hususunda mutlaka aklî ve naklî delillerin izah edilmesi gerektiğine delâlet eder. Zira Allahu Teâlâ. Hz. Muhammed (s.a.s)'in nübüvveti hususunda, işte bu delili, işte bu hücceti getirmiştir. Binâenaleyh, şayet din, ancak delil ile tamamlanmış olmasaydı, bunun zikredilmesinin herhangi bir faydası olmazdı.*[144]

Velakin o zaman Hud Suresi, Yunus Suresi'nden önce olmalıdır, çünkü "on tane getirin" dedikten sonra 1'e düşmelidir. Eğer aynı konudan bahsediliyorsa. Yok, aynı konu değilse de o zaman belağat daha hafif bir icaz olur. Çünkü ona icaz, on tane ile kifayet etmektedir.

---

[143] *bknz Bakara not 1*

[144] *Razi, Hud 13 tefsiri*

İşin metin sırasına odaklanırsak; metin boyutunda ilk iddia, Bakara'da geçer, "benzeri bir sure getirin" der. Daha sonra 10. sure olan Yunus Suresi'nde bu iddia tekrarlanır, lakin orada Kitab'ın özelliği vurgulanır. Şöyle denilir: *Bu Kur'ân, Allah'tan başkası tarafından uydurulamaz, velâkin kendinden öncekileri/ellerinin arasındakileri bir doğrulama ve Kitabın ayrıntı vererek açıklanmasıdır. Onda bir şüphe yoktur. Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. "Onu uydurdu" mu diyorlar? De ki; "Haydi siz de onun gibi bir sûre getirin ve Allah'dan başka, çağırabileceğiniz kim varsa onu da yardıma çağırın. Eğer sözünüzde sadık iseniz.* [Yunus 37-38]

Altı çizili kısım, Bakara'nın girişini çağrıştırmaktadır. Üstelik ikisi de hurufu mukattalı suredir. Yani mesele netleşmektedir. Bu bahsi geçen ilmi özelliklerde sure getirin denilmiş olmaktadır. Sonra Hud suresinde "on sure getirin" demekte.

Bir diğer vecih ise şu olabilir ki; 2. surede "bir sure getirin", 11. surede, "on sure getirin" denilmişse "öncekini getirin" denilmiş olabilir. Ve eğer hep önceki kastediliyorsa Yunus'dan önceki de Tevbe'dir, onun ne özelliği olabilir? Fatiha ve Tevbe suresinin şöyle ortak özelliği dikkat çekiyor burada; bu iki sure harici Besmelesi olmayan Kur'an'daki yegane iki sure. Hasılı işin böyle şaşırtıcı bir dizaynı var metinde.

Ve önce tek sure getirin denilirken, "uydurulmuş on sure getirin" deniliyor sonunda. Burada "uydurulmuş da olsa" kısmı, belağat ve etkileyicilikte olsun yarışmaya kalkın anlamına gelebileceği gibi "normalini yapamıyorsunuz" anlamına da gelmekte. O bakımdan da aslında yenilgilerinin ifadesi olmakta. Lakin özellikle de o dönemde belağati çok iyi bilenlere "bu yönünü de iyi farkedin" vurgusu da uzak değil.

Tahaddi ve İman Meselesi

Hud Suresi'ndeki tahaddi ayetinin devamı şöyledir:

Yoksa "onu kendi uydurdu" mu diyorlar? O halde sen de onlara de ki: "Haydi siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin. Allah'dan başka çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın. Eğer doğru söylüyorsanız" (bunu yaparsınız).

Yok eğer bunun üzerine size cevap vermedilerse, artık bilin ki, bu Kur'ân ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir. O'ndan başka ilâh yoktur. Artık müslüman oluyorsunuz, değil mi?

Kimler dünya hayatını ve süsünü isterse onlara orada yaptıklarının karşılıklarını tam veririz. Orada onlara bir noksanlık yapılmaz.

Onlar ahirette, o ateşten başka alacağı kalmamış kimselerdir. Dünyada işledikleri yok olmuş ve bütün çalışmaları boşa çıkmış olur.

Rabbinin katından açık bir delil üzere bulunan, onu yine O'nun tarafından bir şahit izleyen/okuyan ve ondan önce de bir rehber ve rahmet olarak gönderilmiş Musa'nın kitabı olan kimse (bunlarla) bir olur mu? İşte bunlar ona (Kur'an'a) iman ederler. Hiziplerden hangisi onu inkar ederse kendisine vaadedilen yer ateştir. O halde ondan şüphe içinde olma. Şüphesiz bu, Rabbinin katından bir gerçektir. Ancak insanların çoğu iman etmezler. [Hud 13-17]

Razi 17. ayet hakkında bazı açıklamalar yapar ve şöyle der:

Netice olarak Cenâb-ı Hak şöyle demek istemiştir: "Bu dinin doğruluğunu ortaya koyma hususunda şu üç şey birbirini desteklemiştir: a) Aklî deliller dinin doğruluğuna delâlet etmektedir. b) Kur'ân. o dinin doğruluğuna şehâdet etmektedir. c) Tevrat o dinin doğruluğuna şehâdet etmektedir. İşte, bu üç şey bir araya gelince, o dinin doğruluğu hususunda hiçbir şek ve şüphe kalmaz. Bu görüş, bu ayet hakkındaki görüşlerin en güzeli ve lafzına mutabakat etmeye de en yakın olanıdır. Bu hususta başka görüşler de bulunmaktadır.

Ayetin siyakına bakıldığı zaman ise tahaddi ayetinden sonra geldiğini görüyoruz, o halde beyyinenin de öncelikle on sure getirememeleri olduğu görülüyor. Ona belağat mucizesi boyutu diyebiliriz. En azından Arap şiirinin zirve yaptığı ve herkesin adeta belağatten anladığı o dönemlerde.

Sonra "ondan bir şahit onu okuyor" kısmı da bu yönde ayrıca mucize. Çünkü Nebi (as) hem hiç yalan söylememiş birisiydi, hem de okuma yazma bilmeyen birisi. Bu durum bu icaz yönünü iyice arttırır.

Peşine de Tevrat'ı içericiliği, ayrıca bir delil olur. O dönem için de onu bilenlerin itiraz edememesi, az da olsa bazı bilenlerin müslüman oluşu vesaire..

Mesela Beyyine Suresi'nde şöyle denilir:

Kitap ehlinden inkar edenler ve müşrikler, kendilerine açık delil gelinceye kadar (inkârlarından) ayrılacak değillerdi.

(Bu delil), tertemiz sayfaları okuyan, Allah tarafından bir elçi.

O sayfalarda, dosdoğru kitaplar/hükümler vardır. (Beyyine 1-3)

Bir de bu delil bolluğu adeta, dikkat çekiyor. Beri yandan, Kuran'daki bir sure geçince bir suresinin benzerini getirin, on sure geçince on suresinin benzerini getirin denilmesi ve sonra İsra Suresi'nde "insanlar ve cinler toplansa ve yardımlaşsalar dahi onun bir benzerini getiremezler" denilmesi ve bu ayetin "de ki" diye başlaması, insanın buna şehadetini zorlayan bir dizayn. Bu da ona göre Kuran'la meşguliyeti. Ki o da güçlü imanla birlikte dünya çapında tebliği doğurur.. Tarihe bakınca dikkat çeken ise işte bundan gayet uzak olunması.

"Kuran Öncelikle Belağat Mucizesidir" Meselesi

Belirttiğimiz gibi; Kur'an belağat mucizesi olarak görülmekte genelde. Çünkü indiği zamanda şiire çok rağbet vardı ve Kur'an'a Araplar inanmıştı genel olarak. Hem Kur'an etkileyici bir şekilde okunmakta, insanlar bir huzur yaşamakta hem de belağat özellikleri var gayet. Ve benzeri getirilememiş. İşte işin en bariz noktası da bu işin. Öte yandan şu noktadaki abartılı bakış da etkilidir diyebiliriz: "Arapça olmayan Kur'an asla Kur'an değildir, çünkü onun icazı dilin kullanımındadır" Burada "ideal Kur'an değildir" denilmeliydi bizce, bu bakış manayı çok zayıflatmıştır. Halbuki *"biz onu akledesiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik"* [Yusuf 2] denilmektedir. Denilmektedir ki; *"Eğer biz onu A'cemi (Arapça olmayan) bir Kur'an kılsaydık, herhalde derlerdi ki: 'Onun ayetleri açıklanmalı değil miydi?."* [Fussilet 44] Yani Kur'an, Arapça'dan bağımsız "bir mana" olarak da vurgulanmakta ayetlerde.

Fakat belirttiğimiz dil bazlı çerçeve baskındır ve sorun şu ki, bu çerçeve aslında işin içine girmeden sonuca varmayı gerektiriyor. En azından pek çok insan için. Çünkü Arapça bilmiyorlar ya da şiir bilmiyorlar. Ve şöyle bir şey varsayıyorlar; *Allah ona krallık verdi diye, Rabbi hakkında İbrahim'le ispatlaşanı görmedin mi? Hani, İbrahim demişti ki; 'Rabbim, öldürür ve diriltir' Demişti ki, 'Ben de öldürür ve diriltirim' İbrahim demişti ki; "O zaman, Allah güneşi doğudan getirir, sen de batıdan getir" Böylece şaşakalındı kafire/kafir şaşakaldı. Allah zalim kavmi doğru yola ulaştırmaz.* [Bakara 258]

Burada Nemrut'un aciz kaldığı noktaya dikkat edelim ve unutmayalım ki icaz, insanların yapmaktan aciz kaldığı demek. Peki belağat ne demek? Cümleyi etkileyici, nezih, incelikli bir şekilde ifade etme. Elbette Allah Teala'nın sözü tabii olarak üstündür, velakin belağatten mi ilimden mi

anlaşılır bu? Belağat insanların da sonuçta yapabildiği bir şey, nasıl icaz noktası o olabilir?! Elbette o dönemde kullanılan dil ile kıyaslayarak Kuran'ın yaptığı bütün inceliklerinin masaya konulması ve Kuran'ın üstlüğünün anlaşılması çok düşünülesi, lakin bugün ne kadar anlaşılabilir bu? Tabi denilebilir ki; işin basiti, kolayı, esastır, zorlaştırmama esastır, böyle denilince de oluyorsa ne diye uzatalım. Lakin hakikatin konulacağı temel bu, sağlam olması gerekiyor. İkincisi; okuma yazma bilmeyen bir kimsenin Eski Ahit denilen 39, Yeni Ahit denilen 27 kitapçığı içeren –ve daha başka alt metinleri de- sözler söylemesi ve başka dillerdeki bu metinlere büyük bir düzelticilik yapması büyük bir mucize değil mi?! Hangisi daha kolay inanılır bir nokta? Belağat mi bu mu?.

Hem bunun Kur'an'ın mantığını ve belağatini anlama açısından bir kolaylığı da var. Mesela pek çok kişi Kur'an'ın anlamını okuduğunda şaşırmaktadır. Kıssa tekrarları garibine gitmektedir mesela, düz bir akışının olmaması şaşırtmaktadır, başka yönlerden şaşırmaktadır. Hatta belki de bu yüzden hala baştan sona anlamını bir defa olsun okuyan azdır memleketimizde. Yeni yapılan bir araştırmada yüzde on diyordu. İşte; eğer kişi Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelttiğini, kıssa tekrarlarında böyle bir özellik de olduğunu, Tevrat ve İncil'in ise eskiden beri dünyada en yaygın kitaplar olduğunu, hem bunca kıssalardaki kişi ve olayların, tevhid,[145] cennet, cehennem, saat, ahiret, göklerin ve yerin altı günde yaratılışı gibi tabir ve konuların, yıldızların döküleceği gibi, yerin dümdüz edileceği gibi anlatımların, Allah'ın esmasının, eli, yüzü, tahtı gibi ifadelerin, meleklerin, şeytanın bunlarda da olduğunu ve Kur'an'ın bunları tastamam yerine oturttuğunu bilirse o zaman bu dizayna ve ayetlere daha anlamlı bakacaktır. Yoksa her şeye "belağat" denilecek ama pek de bilinemeyecek ve en azından soğuk durulacaktır. Burada belağatin anlam anlam üstüne ve "anlaşılan"

---

[145] *Düşünürsek; bir insanın puta tapan ama Allah'a da inanan bir topluma getirdiği mesajda sürekli puta tapanların cehenneme gideceğini söylemesi enteresandır. Çünkü onlar putlara Allah'ı kızları diyordu. Yani güya yine Allah'a saygı gösteriyorlardı. Hasılı işi salt bir inanç atmosferi içinde düşünseniz ve mesajı getiren de inanca oynuyorsa bunu kullanması ya da en azından ilk konu etmemesi gerekirdi. Fakat özellikle Tevrat'taki puta tapmaya karşı sert yaklaşım bunu gayet iyi izah etmektedir. On emrin ilk maddesi puta tapmama ile ilgilidir. Tarihte yoldan çıkan İsrailoğulları bahis konu edilirken en çok geçen şey puta tapmaya başlamalarıdır. İncil'de de putperestlik kötüdür, fakat indiği toplum puta tapmadığından mesajı ona göredir. Dolayısıyla puta tapma Allah Teala'nın en dikkat ettiği konu olarak gözüküyor ve mesaj buna uygun.*

demek olduğunu hatırlatalım. Sadece kulağa hoş geliyor, değil. Bu özelliği dahi bu sağlamakta.

Bir de belağat konusunda öne çıkan birkaç örnek verelim. Denilmektedir ki; muallaka şairlerinden biri olan İmruülkays'ın kız kardeşi, *"Ve denildi ki: Ey yer, suyunu yut. Ey gök, suyunu tut. Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cûdî Dağına oturdu. Ve "Zâlimler gürûhu Allah'ın rahmetinden uzak olsun" denildi"* (Hûd Sûresi, 44) âyetini işitince, doğruca Kâbe'ye vardı ve "Artık kimsenin söyleyecek bir şeyi kalmadı. Bu belâgat karşısında kardeşimin şiiri de duramaz" diyerek kardeşinin en üstte asılı bulunan kasidesini duvardan indirdi. En meşhur kasidenin kaldırıldığı görülünce, diğer Muallakat da birer birer indirildi. [146]

Veya şöyle bir örnek vardır: Bedevi Arap ediplerinden biri, *"Artık emrolunduğun şeyi açıkla ve müşriklerden de yüz çevir." (Hicr 94)* âyetini duyunca, kendisinden geçercesine secdeye kapanmıştı. Hadise, müşrikleri çıldırtacak nitelikteydi. Nefret saçan bakışlarla adamın üzerine vardılar ve öfkeyle bağırdılar: "Sen de mi Müslüman oldun?" "Hayır," diye cevap verdi, bedevi edip. "Ben sadece bu ayetin belâgatına secde ettim." [147]

Menar Tefsiri'nde ise fesahat konusunda şu örnek verilir.

Asmai anlatır, bir bedevi kızından bir hümasi ya da südasi şiir duymuştum, şiir şöyleydi.

Günahlarım için Allah'tan bağışlanma dilerim/Ben haksız yere bir cana kıydım/Alımlı vakur bir ceylan gibiydi/Geceyarısında ona tuzak kurmuştum.

Ona "Allah canını alsın ne kadar da fasih bir dile sahipsin" dedim. O da cevap olarak: "Yazık sana Allah Teala'nın şu buyruğu yanında benimkisi fesahat mı sayılır?!" dedi.

Mûsâ'nın annesine, "Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korkuyorsan, onu denize bırakıver. Korkma, üzülme! Çünkü biz, onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız" diye vahyettik. (Kasas, 7)

---

[146] *Ahmed Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya, 1/79; Said Nursî, Sözler, s. 416*

[147] *Ahmed Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya, 1/78; Said Nursî, Sözler, s. 350*

“Tek bir ayette iki emir, iki nehiy ve iki müjde bir araya getirilmiş.” [148]

Razi şöyle der: *Cenab-ı Hak, menetmek hakkında da insanların vehminin bile ulaşamayacağı bir şekilde şöyle buyurur: “İşte biz onların her birini günahı sebebiyle yakaladık. İşte kiminin tepesine (taş yağdıran) bir kasırga gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yere batırdık, kimini de suda boğduk.. “(Ankebût,40).*

Yine nasihat hususunda daha güzeli söylenemeyecek bir biçimde “Şimdi düşünsene bir, Biz onları senelerce yaşatıp faydalandırsak." (Şuara, 205) buyurmuştur.

Yahut وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ (Müddessir 3) ayetinin düzünden ve tersinden aynı okunduğu gibi örnekler verildiğini bile gördüm, icaz olarak. İcazın insanın yapamayacağı şey olduğunu tekrar belirtelim. Ve empoze edilen anlayışın üç ayetten oluşan Kevser Suresinin dahi belağat olarak benzerinin getirilemeyeceği iddiası olduğunu. [149]

Tabi nice incelikler vardır ayetlerde, özelikle de belağati bilenlerce ve şiirlerin de yarıştığı bir ortamda anlaşılacak. Mesela “alemler” kelimesinin insanlar için kullanılması, öte yandan “kendinizi öldürmeyin” ifadesinin “kardeşlerinizi öldürmeyin” anlamında kullanılması, kendilerine zulmedenler, ayetlere zulmedenler tarzı ifadeler, kalp ile akletme, sağırlık, körlük gibi benzetmeler, iman-küfr-münafıklık-şirk, müslümanlık-fasıklık, muttakiler, yol gösterme-sapma, zulumat-ışık, ayet (mucize , delil, vahiy sözleri), Zikir (hatırlama, anma, Kur'an, Tevrat)-Kur'an-Furkan-Kitab-Nur, Ehli Kitab vb isimlendirmeler.. Cennet-cehennem, dünya-ahiret gibi zıt kavramların dengeli kullanımı, kıssaların çarpıcı anlatımı, konular arası geçişler, Allah’ın isimleriyle noktalamalar.. Karia, hakka, sekar, tarık gibi ifadeler ve bunların açıklanması.. Çeşitli yeminler, cümlelerdeki hazf (bazı

---

[148] *Menar, giriş*

[149] *Müseylime’nin Kevser Suresi’ne karşı; “inna ağdaynakel cumahir, fesalli lirabbike ve cahir, inne mübğıdake racülün kafir-Biz sana çok çok şeyler verdik. Binâenaleyh Rabbin için namaz kıl ve açıktan oku. Şüphesiz sana kızan kafirin ta kendisidir" dediği söylenmiştir. Razi, Kevser tefsirinde surenin kendisinden öncekiler için tamamlayıcılığını, sonraki surelere temelliğini, benzerinin getirilemeyeceğini söyler. Menar tefsiri, suredeki “kevser/çokluk” ve “ebter/soyu kesik” kelimelerinin yerine başkasını kabul etmeyecek iki kelime olduğunu, “Kurban kes” ifadesinin ilerideki Mekke’nin fethini müjdelediğini belirtir. (Menar, Bakara 23 tefsiri)*

ifadelerin cümlede olmaması, akıştan anlaşılması) ler, takdim-tehir (bazı ifadeleri önemine binaen öne alma) ler. Hem Kur'an'daki ses ahengi, kolay ezberlenilmesi gibi özellikler belağatin en mühim konu olduğu çağrışımını yapmaktadır.

Hem Kur'an'ın metin boyutu farklıdır ve bu tarihi izlekten uzaklaştırmakta, dolayısıyla belağat boyutunu öne çıkarmaktadır. Hem belağati vurgulayan Hurufu Mukattaa vardır.

Yine denilebilir ki; Kur'an kurucu metin olmasına rağmen; imanın şartları, İslam'ın şartları ve beş vakit namaz dahi çok net şekilde değil, belağatli bir şekilde işlenmektedir. Zaten, din Peygambere bildirilmiş, yaşanarak formüle edilmiş, sağlam bir şekilde oturtulmuştur. Metinde ise belağatli bir şekilde işlenmekte, adeta hatırlatılmaktadır. O zaman onu bunun ötesine taşımamalıdır.

Fakat ve fakat ve fakat, unutmayalım ki nihayetinde inü cin toplansalar bile yapamayacakalrı bir noktaya gidilmesi gerekiyor. Belağat ise insanların da rahatlıkla yapabildiği bir şey ve üstünlüğün kolay anlaşılamayacağı bir şey. Zaten başka deliller de var ve onlar daha vurgulanıyor hem. O yüzden durup kalmamak önemli. Özellikle de şüphelerin arttığı çağımızda. Ve ilim çağı olan çağımızda.. Yine unutmayalım ki tarih boyunca nebiler beyyinelerle geldi ve onlara karşı, yok "atalarımızı bu yolda bulduk" yok efendim, "beylerine ve büyüklerine uydular" yok "hevalarına uydular" yok "kendilerinde bulunan ilimle sevindiler"[150] gibi adeta her boyut var. Dolayısıyla beyyineden kaçılıyor mu diye iyi düşünmelidir önce..

Sarfe İddiası Üzerine

İslam tarihinde belağat delili kadar güçlü olmasa da bir de sarfe delili vardır. Nazzam, Cahız, Ragıb el Isfahani [151], İbn-i Hazm[152], hatta Razi[153],

---

[150] *bknz Mümin 83*

[151] *bknz Ragıb el Isfahani- Tefsire Giriş, s 113*

[152] *İbn-i Hazm, Fasl, c1, s87 Sure başlarındaki kısımlar ve hurufu mukattaların anlamının bilinmediği, bunun da insanların belağati nevinden olmadığını, hem bundan hem de Allah'ın mani olmasından benzerinin getirilemeyeceğini söyler.*

[153] *Kısa sureler için olabilir der gibidir bknz Fahreddin Razi'nin İcazul Kur'an Anlayışı-*

Maturidi, Elmalılı[154] gibi gayet kalburüstü alimler bir şekilde "Allah'ın engellemesiyle Kur'an'ın bu iddiasının gerçekleştiğini" dile getirmişlerdir.[155] Bu genel olarak mutezilenin görüşü olarak kabul edilir, Ehli Sünnet ise belağatin mutlak icazında ısrarcıdır. Beri yandan, bu sarfe görüşünde cebr inancı da söz konusu kısmen, bu da enteresandır. Bu bağlamda Kadı Abdülcebbar'ın görüşleri vardır ve Razi'nin itirazı. Kadı Abdülcebbar, mutezilidir, sarfeye muhaliftir, hatta tahaddinin cebr inancını iptal ettiğini söyler ve şöyle der: *Tahaddî onu yapabilecek bir kimsenin, Kur'an'ın benzerini getirmekten aciz olmasına mebnidir. Binaenaleyh, kulun fail olduğunu kabul etmeyen bir kimseye tehaddînin varlığını söylemek mümkün olmaz. Bunda ise Kur'an'ın mucize oluşu ile istidlalde bulunmayı iptal etme söz konusu olur….* Razi ise cevaben şöyle der: *Tahaddiden maksad, hasmın, istenen şeyi ya kasten veya tesadüfen yapmasıdır. Tesadüfen bunu yapması batıldır. Çünkü tesadüfi olan, kişinin elinde değildir. Geriye birinci ihtimal kalır. O zaman da kişinin meydan okunan şeyi yapması o işe kalben niyet etmesine bağlıdır. Niyet kişinin kendisinden ise bu teselsülü gerektirir ki o da muhaldir. Eğer niyet Allah'tan ise bu durumda cebr geri gelir ve Kâdî'nin bize karşı söylediği deliller kendisine döner ve ileri sürdüğü şeyler batıl olur.*[156]

Ve denilebilir ki; kimilerince işin sarfeye bağlanması işi açacağına işte sarfeye yol açtı. Çünkü belağat delili kazık çaktı bu sefer. Çünkü de Kur'an'ın üstlüğünü vurgulamayan bir mantık, sarfe. O açıdan tutmaması doğrudur.

Abdülmuttalib Arpa

[154] *Maturidi, Bakara 24 tefsirinde "Kur'an'ın benzerini getirmek için ellerinden gelen gayreti sarfetmemişlerdir, buna fiilen girişmemişlerdir, bu da muciz bir yön olmuştur" der. Elmalılı ise "yapmanız mümkün değil ya, mümkün olsa da yapamayacaksınız." der.*

[155] *Bunlardan Nazzam normalde yapabileceklerini söylerken diğerleri genelde "yapamayacakları halde sarfe oldu" derler.*

[156] *bknz Razi, Bakara 23 tefsiri. Antiparantez, Razi de sarfeye karşıdır, belağat delilini öne çıkarır. Lakin cebre yatkın bir itikadının olması işi zorlamaktadır. Onunla birlikte Cüveyni, Gazali gibi Eşari alimleri sarfeyi kabul edenlerden gösterilmiştir. (bknz DİA, sarfe maddesi) Beri yandan; Kadı Abdülcebbar sarfeye karşıdır lakin Tespitu Delailin Nübüvve adlı eserinde Kur'an'ın belağat yönünü örneklendirdiği görülmez. Gelecekten verilen haberler ön plandadır, mirac, şakkı kamer gibi mucizeler ön plandadır, Hristiyan ilahiyatının eleştirisi de gayet delil edilir.*

“Belağat delili, zayıf bir delil” denilmeliydi, benzerini getiremediler meselesi ilmi içerik ve üstlük açısından işlenmeliydi. Lakin böyle gelişmiştir iş.

Mesela İbn-i Kayyim der ki: *Ne yazık ki kelam alimlerinin çoğu, Kur'an’ın cümlelerinin dizilişi, açık seçikliği, etkileyiciliği, kusursuzluğu noktasındaki mucizliğini gösterme hususunda çok yetersiz kalmışlardır. Zaten onlar, Kur'an’ın mucizevi yönlerini göstermekte gerekli olan açıklamaların onda birini bile ortaya koymamışlardır.* [157]

Bu noktada şöyle bir örnek verelim; acaba Kur'an’ın güzel yazılmasına, güzel okunmasına harcanan emeklerin kaçta kaçı iyi anlaşılmasına harcanmıştır? Ve neden?.. Öte yandan ise neden işari anlamlar peşinde koşulmuştur bu kadar?!. Çünkü Levhi Mahfuzdanlık anlam doluluk demek.. Velakin işari anlam da biraz tiyatro demek. Neden işin içinde hep böyle kolaycılıklar vardır?

Burada denilebilir ki; İslam ümmeti yakın zamanlara kadar galebe durumdaydı, İslam ahlakı galebe durumdaydı ve bu galebelik düşünmeye gerek bırakmıyordu adeta. Benzersizliğin o derece akli izahına gerek yoktu yani, ürettiği üstünlük ortadaydı ve bu yüzden “zayıf delil” de gidiyordu. Yine denilebilir ki, zaten delaili nübüvvet denilen Peygamberimizin Peygamberliğinin nice mucizeyle ortaya konulması söz konusu idi. Bu, Kur'an’ın da Allah katından olduğunu belirtiyordu zaten. Esas delillendirme de bu idi. Başkasına gerek kalmıyordu. Fakat bu delaili nübüvvet denilen haberlerin de özellikle Peygambelik öncesi cereyan edenleri çok tartışmalıdır.[158] Dolayısıyla o da işler iyi giderken iyi durmaktaydı denilebilir. Fakat işler sarpa sarınca şimdi icaz iyi tespit edilmek durumunda. O da belirttiğimiz üzere, Kur'an’ın Tevrat ve İncil’i doğrulayıcılığı, düzelticiliği olabilir başta. Velakin bu geçmişten güçlü bir şekilde gelmediği için şimdi insanlara hortlak gibi gelmekte. Şimdi de böyle bir sorun var. Öyle ya, bu geçmişte görülebilecek bir şeydi, “neden şimdi çıktı?!”

Örneğin ben İmam Hatip ve İlahiyat okudum ve Kur'an’daki Yusuf (as) kıssasının yüzeysel olarak aynen Tevrat’ta da olduğunu okuduğum okullarda görmedim hiç, kendim daha sonra Tevrat’a bakarken gördüm. Şimdilerde bu tarz malumat sağda solda arttı, lakin biz de bin yıl

---

[157] *İbn-i Kayyim, Bedaiut Tefsir, Bakara 23 tefsiri*

[158] *bknz Bakara not 146*

öncesinden bahsetmiyoruz, yirmi yıl öncesinde durum dediğim gibiydi. Halen de çok farklı sayılmaz aslında, bu tarz malumat akademik bir sahaya ve modernist yaklaşımlara sıkışmış vaziyettedir ve aslında çok değildir.

Peki bu konudaki izahat ne olabilir, neden şimdi çıktı bu? Bunu kısmen açıkladık velakin bir de denilebilir ki; kader bu işi bugüne bıraktı. Çünkü Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği çok bakir bir alan, dolayısıyla Kitab'a yönelişi ve imanı körükleyecek bir alan. Şimdi de tam böyle bir şeye gayet ihtiyaç var, gayet diriliş gereken bir zamandayız çünkü. Ve bu iş ne olmuş olmuş bugüne kalmışsa Allah'ın bir hikmeti gereği olsa gerek de denilebilir.

Elbette işin önünde çeşitli zorluklar var. Mesela Tevrat, İncil metinlerinin kullanılması modernist damarda gayet yaygın, dolayısıyla bu yol "proje" gibi durabilmekte ilk bakışta. Malum ki, modernist damar, Kur'an'ın müheyminliğinden çok rasyonalizme gidecek şekilde işliyor konuları. Örneğin, deniliyor ki, deniz yarılmadı med cezir olabilir, dağ tepelerine kaldırılmadı, dumanı tüttü, maymuna dönenler olmadı, mecazdır, ölüp dirilenler olmadı, manadır vs. Çünkü Tanah'ta ya geçmiyor ya böyle/buna gidecek şekilde bunlar. Öte yandan, Kur'an'ın Tevrat'taki bilgilerle gayet çeliştiği şeklindeki oryantalist yaklaşımların korkutuculuğu var bir de.. Onlar da "birtakım yarım yamalak bilgilerle Kur'an'ın yazıldığı" tezine çalışıyorlar çünkü. Yine, kimi akademik çalışmalarda "Tevrat'a göre şöyledir, Kur'an'a göre böyledir" şeklinde müheyminlik vurgulanmadan işleniyor konular ve akıllar arada kalıyor. Bütün bunlar ise zaten gelmeye niyeti olmayanlara oluyor acayip bahaneler.

Onun için tarihi süreç, müheyminlik boyutu, bu işin önemi gayet ortaya konulmalı, işlenmeli. Fakat şunu da belirtmek lazım ki, güvercin ürkekliğiyle yol alınacak bir şey değil bu, hakikate bir güven olacak. İnandığımız Kitab bu. Hem düpedüz Tevrat, İncil yayınlanarak Hristiyanlık propagandası da başladı memlekette. Daha ne kadar beklenecek?!

Tefsirlerde Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i Düzelticiliği

İşin tarihi gelişimine bakarsak; en büyük mesele işin Peygamberimiz zamanına dayandırılmasının gayet zor olması. Çünkü o dönemden gelen rivayetlerde Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliğinden çok daha fazla, Peygamberimizin Tevrat'taki sıfatlarının gizlendiği meselesi ön planda.

Zihinler "onu çocuklarını tanır gibi tanırlar" ayeti bağlamındaki çeşitli rivayetlerle şekillenmiş, "onu doğduğu yere kadar önceden biliyordular" şeklinde bakılıyor işe. "Nereden biliyordular" tarafı ise "gizlediler" ile geçilmekte. Bu yüzden Tevrat ve İncil'e nüfuz edilmesi çok zaman almıştır. Çünkü işaretler beklendiği gibi değildir orada, totaldir. Mesela "oğullarını tanır gibi tanırlar" ile kastedilen, beklenen Davud noktasıdır, sırtındaki mühür, hicret edeceği yer, şu bu dolayısıyla tanıyordular değil. Buna dair ise mumla rivayet buluyorsunuz.[159] Şu halde "o nasıl esas mesele oluyor şimdi" sorunu var. İkincisi; sanki Kur'an'daki her şeyi ve fazlasını Yahudiler biliyordu mantığı var tefsirlerde, inanmamaları sırf inad edilmişti. Şimdi nasıl iş "Kur'an, Tevrat'ı bunca düzeltiyor, onu da sineye çekeceklerdi" olacak?!

Tarihi süreçte devam edersek; bu konularda Razi çok kritiktir. Çünkü bir defa İsrailiyyatı gayet reddetmiştir, lakin Kur'an'ın düzelticiliği bağlamında değil; kelami ve akli bakımdan.. İkincisi; "Peygamberi önceden biliyorlardı" konusunun ne idüğünü gayet işlemiştir. Mesela Bakara 89'un tefsirinde şöyle demiştir. *Ayet onların, Hz. Peygamberin nübüvvetini bildiklerine delâlet eder. Bu hususta bir soru vardır. Bu soru şudur: Tevrat, mütevâtir bir nakille naklolunmuştur. Tevrat'ta Hz. Muhammed'in vasfının tafsilâtlı olarak bulunmasına, yani şekli şöyle, davranışları da şöyle şöyle olacak olan falanca şahsın, falanca beldede ortaya çıkacağının açıklanmış olduğunun, söylenmesi veya bu sıfatların bu şekilde bulunmaması ihtimallerine gelince; eğer birinci durum söz konusu ise, Yahudi kavmi, Tevrat'ın Hz. Peygamberin doğruluğuna şehâdette bulunduğunu zorunlu olarak biliyorlardı demektir. O halde, tevatür ehlinin yalan üzere ittifakları nasıl caiz olabilir? Şayet, peygamberin sıfatları bu şekilde değil idiyse, Tevrat'ta zikredilen sıfatlardan Hz. Muhammed'in bir peygamber olduğu neticesi zorunlu olarak elde edilemez; o halde Cenâb-ı Hak niçin; biliyorlar buyurmuştur? Buna şöyle cevap verilir: Tevrat'ta geçen sıfat, icmalî, genel bir sıfat idi. Sonra, Hz. Muhammed'in nübüvvetini de sırf bu sıfatlar yoluyla tanımamışlar, aksine mû'cizelerin de zuhur etmesiyle bu sıfatlar adeta te'kîd edilmişti. İşte bu sebeple Cenâb-ı Hak, onların inkârını kınamıştır.*

Fakat Razi de Kur'an'ın Tevrat ve İncil'e hakimiyetinin, ince düzelticiliğinin çok farkında değildir, çünkü Kitabı Mukaddes belli ki elinin

[159] *bknz Bakara not 146*

altında değildi. Sadece onlardaki tespit edilmiş mübeşşiratı aktarmıştır ve bu çerçevede işin düşünülen gibi olmadığını vurgulama ihtiyacı hissetmiştir.

Halbuki çok daha “değildir” iş. Bu, mucizliği fesahata vermesinde de etkili olmuştur Razi’nin. Çünkü kıssaları aynen oralarda da var diye düşünüyordu.[160] O zaman mucizlik daha bir yapılamaz olan olmalı (!) Gerçi daha önce İbn-i Hazm (vefatı h.456-m,1064) Fasl adlı eserinde daha çok iç çelişkilerini vurgulasa da bir Kitabı Mukaddes eleştirisi yazmıştır, oradan bir açılım başlayabilirdi, fakat tefsir alanına Tevrat’taki mübeşşiratın dahi girmesi çok zaman almıştır. Mesela Razi’den sonraki nice tefsirde bile mübeşşirat kısmı yer almaz. İş “öyledir böyledir” şeklindeki anlatımlarla götürülür. Bikai Tevrat’tan uzun alıntılar yapar, velakin düzelticilik işini vurgulamaz, kimi yerleri makaslar, es geçer ve metni İsrailiyyat mantığıyla kullanır daha ziyade. Yani Kur'an’ı açıklama mantığıyla.. Ve ondan sonra da bu iş gelişmez zaten.

Mesela Razi ekolünden Elmalılı Bakara 130’un tefsirinde şunu yazmıştır: *Rivayet olunuyor ki, Abdullah İbn-i Selâm, kendi yeğenlerinden Seleme ile Muhacir’i, İslâm’a davet etmiş; “Şunu çok iyi biliyorsunuz ki, Allah Teâlâ, Tevrat’ta, Ben, İsmail evladından Ahmed adında bir peygamber göndereceğim, ona iman edenler hidayete ve rüşde erecekler, iman etmeyen de mel’undur, buyurdu.” demiş. Bunun üzerine iki yeğenden biri olan Seleme iman etmiş,,* Yine, Bakara 133’ün tefsirinde eldeki mevcut Tevrat ve İncil’deki Peygamberimize işaret eden deliller diye sıralar peşine şöyle der: *Bunlardan başka, bazı tefsirciler, Tevrat ve İncillerden çıkarılarak aslı büsbütün ortadan kaldırılmış bazı önemli âyetlerin varlığından da söz etmişlerdir: Abdullah b. Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğu üzere, Cenab-ı Allah, Tevrat’ta İsrailoğulları’na şöyle bir ahit vermiştir: “Ben, İsmail evladından bir ümmî peygamber göndereceğim, her kim ona tabi olur, getirdiği nuru tasdik ederse günahını bağışlar, kendisini cennete girdiririm ve ona iki ecir veririm; biri Musa’nın ve diğer peygamberlerin getirdiklerine uymanın ecri, biri de İsmail evladından ümmî peygamber Muhammed’in*

[160] *Mesela Talut kıssasının sonunda “bu aynen ellerinde var” der. (bknz Bakara not 252b) Yusuf 3’ün tefsirinde ise şöyle der: Binâenaleyh eğer kasas lafzını, masdar olarak kabul edersek, ayet, "Biz, sana bu Kur'ân'ı en güzel bir şekilde anlatıyoruz" manasında olur. Böyle olması halinde, "en güzel olma" hususu, kıssaya ait değil, "anlatma işi"ne ait olmuş olur ki bu güzel oluştan maksad, ayetlerin fesahat bakımından, mucize noktasına varmış, fasih ve beliğ sözler olmasıdır. Baksana bu kıssa, hiçbir yönden bu sûredeki fesahat ve belağata ulaşamadıkları halde, tarih kitaplarında da anlatılmıştır.*

getirdiğine uymanın ecridir." Bunun Kur'ân tarafından tasdiki:

"Kur'ân'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz ona da iman ederler, onlar kendilerine Kur'ân okunduğu zaman, "Ona iman ettik, çünkü o Rabbimizden gelmiş bir hakikattir. Esasen biz ondan önce de zaten Müslüman idik." dediler. İşte bunlara ecirleri iki kerre ödenecektir.. onlar kötülüğü iyilikle savarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan harcarlar." (Kasas, 52-54) [161]

Ki daha alt literatürde bu tarz gizlendi, kaldırıldı bakışı çok daha fazladır. Dolayısıyla asıl perspektif, yani Peygamberimizi bilmeleri gereğinde Kur'an'ın yeri, hatta ayetlerin ne iddia ettiği oturtulamamakta.

Denilebilir ki; onların resmi Tevrat metninin dışında tarih içerisinde yazıp çizdikleri, çok malumat içeren kimi metinler şunu göstermektedir ki, ellerinde bir takım harici bilgiler de var.. Ki buna sözlü Tevrat demektedirler. Hasıl bu çerçevede ellerinde Peygamberimiz hakkında neler olabilir meselesi son derece ucu açık bir konu. Şu halde neden sadece şu an eldeki metinlerle durumu belirleyelim?! Elcevab; çünkü Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği/düzelticiliği alanı işi yeterince netleştirmekte. Yani, Peygamberin onların nezdinde kesinlik taşıması gereğini..

Öte yandan bir de Tevrat'ın habire tahrif edildiği iddiaları var ki, bu işi iyice zora sokmakta. Deniliyor ki; Kur'an'daki kıssalar aynen Peygamberimiz zamanındaki Tevrat'ta vardı. Hatta şu anki Tevrat'ta olmayanlar da o zaman vardı. Meleklerin Allah'a itirazı, Bakara kıssası, İbrahim (as)'ın bir kralla tartışması gibi. Bu Süleyman Ateş'in görüşüdür.[162] Ondan evvel, İzzet Derveze de şu anki Tevrat'ta başka geçen şeylerin o zamanki Tevrat'ta Kur'an'daki gibi olduğunu söyler.[163]

İşte, bu konuda bir yoğunlaşmanın ve netleşmenin oluşmaması, böyle türlü spekülasyonlarla bulanık havayı da arttırmaktadır. Yakınlarda da "Kuran halihazırdaki Tevrat'ı, İncil'i tamamen doğruluyor" şeklinde bir

---

[161] *Üstelik Elmalılı, bundan önce Zebur'da "Senden sonra şeriat sahibi bir peygamber göndereceğim ki, onun peygamberlik güneşi, doğuya ve batıya nur saçacak, onun kendisine ilk önce tabi olan ümmeti Arap kavminden olacak" yazdığını, Tevrat'ta Yakub (as)'ın "Ey oğullarım, gelecek olan o peygamber gelmediği müddetçe bizden peygamberlik kesilmez. O geldikten sonra bizden peygamberlik ve saltanat kesilir. Cümle âlem onun gelişini beklemektedir." dediğini ve başka "apaçık" ayetlerden bahsetmektedir ki bunlar da tam böyle değildir. (bknz Elmalılı-Bakara 133 tefsiri, krş Razi-Bakara 40 tefsiri)*

[162] *bknz Süleyman Ateş, Bakara 67-74 tefsiri*

[163] *bknz Derveze, Bakara 58-59 tefsiri*

görüşün gayet dillendirildiğini gördüm. Zaten İsrailiyat dolu metinleri bayraklaştıranlar çok. Bu boyutlara hiç mi hiç girmeyenler, sadece ve sadece mübeşşirat noktasında girenler çok. Bu işlerden zaten uzak taifeler fazla. Bu kadar ifratlar-tefritler olabilir mi bunca büyük bir konuda?..

Burada düşünelim; Tevrat dünya çapında yaygın bir kitap ve uzun zamandır böyle. Hristiyanların elinde de var. Başka dillere çevrilmiş vesaire.. İslam ise evrensel bir din ve kendini son derece bu önceki kitaplara dayıyor. Peki acaba İslam, dünya çapında resmi kabul edilen metne değil de belli bir bölgedeki marjinal bir grubun elindeki bambaşka bir metne göre yapabilir mi böyle bir şeyi?! Ya da bütün Tevratlar değiştirildi mi Peygamberimizden sonra. Ve dünya çapında, öyle mi?! Bunun ne derece delil gerektiren bir iddia olduğunu düşünelim. Çünkü böyle düşünenler sanıldığından fazladır.

Öte yandan, belki binde bir ihtimal Medinedeki küçük bir grubun elinde gerçek Tevrat vardı, Kuran indiği zamanlarda. Ki buna dair elde bir veri yok, tarihi bir akış yok. Acaip spekülatif bir iddia olur yani bu. Ama binde bir ihtimal var diyelim.. Biz buna mı dayanacağız, yoksa elimizdeki hazır ve karımıza olan düzelticilik damarına mı?!..

İkincisi; farzedelim ki o dönemde Medine'deki Yahudilerin elinde sahih ya da biraz başka bir Tevrat vardı. Lakin Kur'an bütün insanlığa gönderilmiş durumda ve insanların elinde şu an elimizde olan muharref Tevrat var. Ve Kuran levhi mahfuzdan.. Kuran neyi baz alır aslen, bu durumda?.. Ulaşılamayacak bir Tevrat'ı mı, ellerde olan Tevrat'ı mı?.. Öyle bir metin olsa bile şu anki düzelticilik misyonu geçerli olmalı yani pek çok açıdan.

Kitabın Levhi Mahfuzdanlığı ve Tarihin Okunması Konusu

Bir diğer mesele de; Kur'an'ın ne kadar üst olduğu meselesidir, bunu unutuyoruz. Çünkü o 1400 yıl önce gelmiştir ve bazıları onun belağat mucizesi olduğunu ve o zaman için en üst normları koyduğunu kabul ediyor. Ama o zaman için (!) diyor.. Peki, bugün?.. Bugüne de o derece üst müdür Kur'an?..

Açıkçası, bu, Kitab'ın bugün ortaya çıkan özelliklerinin fazlalığıyla anlaşılabilir ve işleri çözücülüğüyle anlaşılır. Aynı zamanda tarihte de ortaya çıkması gereken ama çıkamamış yönleri dolayısıyla mesela.. İkincisi; eğer böyle kapsama alanınıza giren yönler var ve bunlara yönelme yoksa

nasıl çıkış olabilir? Bunlarla meşgul olmayanlar nasıl rehber olabilir?.. Bu konularda netleşme gereği fazla.

Ve bir de herşeyden önce, mesele zayıf bir iman ve kabul mü, güçlü bir iman ve kabul mü?.. Ve bize göre değil, Kuran'a göre hangisi?.. Bunlar iyi düşünülmeli.

Örneğin ayette denilmektedir ki: *Onlara, ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz ta ki onun hak olduğu kendilerine açıkça belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?* [Fussilet 53] Bu ayette Kur'an'ın haberlerine bir gönderme vardır ve bu, kainatın keşfedildiği bir ortamda gayet düşünülesi. Velakin bir de Kitab'ın ortaya çıkmamış yönleri var ki; orada ağırlık Tevrat ve İncil'in düzelticiliği yönünde.. Hem bu temel delil ve tarihi de açıklıyor. Bundan geri kalındı gibilerden.. Hem Kitab'ın güne üst gelmesi mühimdir fakat tarihe üst gelmesi mühimdir önce. Hem düşünelim ki, maddeciliğe de üst gelme olur bu, neden buna sapıldı noktası belirginleşir. Lakin büyük bir irade de oluşmalı bu yönde, sorun buradadır.

Buradan şöyle bir tarihi özet geçelim. Batı medeniyeti 15, 16. yüzyıllarda Kuran tercümeleriyle Kuran'la gayet muhatap oldu. Fakat onu es geçerek deizme ateizme vs saptılar. Deizm, ateizm gibi konular ise kainattaki ayetleri yanlış okuma ve sapmadır. Halbuki Tevrat ve İncil'i bıraktıysalar ve hakikatin peşindeyseler neye bakmaları gerekiyordu öncelikle? Kuran'a.. Lakin hiç öyle olmadı.

Burada tabi onlara Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği ve düzelticiliğinin iyi gösterilmemesinin de bir rolü var muhakkak. Ama iyi bakmadıkları da belli. Ve insanlık toptan bu sapışların bedelini ödedi adeta. Dünya savaşları, zulümler, kirlenen tabiat, maneviyatın gitmesi vesaire.. Elbet gelişen konular da var ama dünyanın sonu geliyor tesbitleri az değil bu gidişat içerisinde. Şu halde bu iş nereden döner? Ve bunu kim ortaya koyacak?..

İman eden ve uygun/düzgün işler yapanlara da müjdele ki; onlara aşağısından ırmaklar akan cennetler/bahçeler var. Ondan her rızıklandıklarında, rızık olan bir meyvadan, derler ki 'önceden rızıklandığımız bu' O, onlara benzer olarak verilmiştir. Onlar için orada arındırılmış/tertemiz eşler vardır ve onlar orada kalıcılar. [25]

Şüphesiz ki Allah sivrisineği ya da onun da ötesinde bir şeyi misal getirmekten çekinmez. Şu halde, iman edenlere gelirsek; bilirler ki, muhakkak ki o, Rabb'lerinden gerçektir.. Kafirlere gelirsek onlar da derler ki, 'Allah bu örnekle ne murad etmiş ki?!..' Onunla bir çoğunu saptırır, bir çoğunu da doğru yola ulaştırır. Onunla emirden çıkanlardan başkasını saptırmaz. [26]

Allah'ın sözleşmesini 'kesin söz'ünden sonra bozarlar da Allah'ın 'kendisine ulaştırılmasını emrettiği şeyi' keserler ve yeryüzünde bozuculuk ederler. İşte bunlar, Kaybedenler'dir. [27]

Siz ölüler iken sizi dirilten Allah'ı nasıl inkar edersiniz? Sonra sizi öldürür, sonra diriltir, sonra O'na döndürüleceksiniz. [28]

O ki yerde ne varsa hepsini sizin için yaratandır. Sonra göğe yöneldi ve onları, yedi gök olarak düzenledi.. O, pek bilendir her şeyi.. [29]

وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ
تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ كُلَّمَا رُزِقُواْ مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ
رِّزْقًا قَالُواْ هَٰذَا ٱلَّذِي رُزِقْنَا مِن قَبْلُ وَأُتُواْ بِهِۦ مُتَشَٰبِهًا
وَلَهُمْ فِيهَآ أَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ٢٥ إِنَّ
ٱللَّهَ لَا يَسْتَحْيِۦٓ أَن يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا
ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ وَأَمَّا
ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا
يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِۦ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ
إِلَّا ٱلْفَٰسِقِينَ ٢٦ ٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ
مِيثَٰقِهِۦ وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ
فِي ٱلْأَرْضِ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ٢٧ كَيْفَ
تَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَٰتًا فَأَحْيَٰكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ
ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ٢٨ هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ
لَكُم مَّا فِي ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ
فَسَوَّىٰهُنَّ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ٢٩

٥

***25a:** Salih, uygun, düzgün demektir. Kuran'da pek çok ayette iman eden ve uygun/düzgün iş yapanlar denilir. Burada neye uygun sorusu akla gelir. Buna imana uygun denilebilir bu çerçevede. Öte yandan Kuran levhi mahfuzdan ve yeni anlaşılması gereken boyutları varsa bu da tam uygun iş kapsamında olacaktır. Yani salih amel. Buna da dikkat.

***25b:** Ayette önceden, dünyada verilmiş meyvaya benzer bir bir meyva verildiği söyleniyor rızık olarak. Burada şu dikkat çekiyor ki; önceki sayfada vahiy gökten inen suya benzetilmişti bir nevi[164] sonra da gökten inen sudan ve onunla rızık olarak çıkarılan ürünlerden bahsedilmişti.[165] Sonra direkt indirilen vahiyden bahsedilmiş ve benzerini getirin denilmiş..[166] Şimdi ise rızık olarak dünyadakinin benzeri şekilde verilen meyvadan bahsediliyor ve bunu o şekilde tanıyanlardan.. Bu üst bir boyutta şuna işaret ediyor gibi, vahiy de bir rızıktır ve önceki vahiylere benzer olarak verilmiştir.

***25-26:** 25. ayetteki *o, onlara benzer olarak verilmiştir, onlar için orada arındırılmış eşler vardır* kısmı şu anlama gelebiliyor: meyveler bu dünyadakine benziyor, lakin sistemde sinek böcek yok. Çünkü bu dünyadaki meyvalar sinek, böceksiz olmuyor.

Bitkiler de çifttir, erkek ve dişi organlar çiçekte değişik yerlerde bulunur ve böcekler, üzerine konan eden sinekler vs yoluyla çiftleşme olur ve meyve oluşur. Çünkü tozu oradan alıp oraya taşırlar.. Sivrisineğin ötesinde, arılar, yarasalar gibi canlılar, hem insanı rahatsız eden hem de bitkilerin çiftleşmesinde ana rolü oynayan canlılardandır.

Ayrıca Kur'an'da bitkilerden direkt "çift-zevc" diye bahsedilir. Örneğin: *Yeryüzüne bakmadılar mı ki, orada her güzel çiftten nice bitirdik.* [Şuara 7][167]

Üstelik, 26. ayet ise şöyle başlamaktadır (görünürde hiç sinek gibi bir şeyden bahsedilmediği halde) :

---

[164] *bknz Bakara 19, ayrıca bir hadiste vahyin yağmura benzetilmesiyle ilgili bknz Buhari-ilim 21*
[165] *bknz Bakara 22*
[166] *bknz Bakara 23*
[167] *Bitkilerin erkek-dişi şeklinde çift olduğu meselesi yeni anlaşılan bir şeydir. Kur'an'da bu anlama gelen Rad 3, Taha 53, Yasin 36, Kaf 7, Zariyat 49 gibi ayetlerde geçen iki zevc, zevcler ifadeleri, tatlı acı, beyaz siyah, küçük büyük gibi zıtlıklar şeklinde tefsir edilmiştir genelde. Öte yandan; Yasin 36'da "daha bilmediğiniz çiftler de yaratacak" der, Rahman 52'de ise cennetten bahsederken "her çeşit iki zevc olan meyvedan" der.*

Şüphesiz ki; Allah, sivrisineği ya da onun da ötesinde bir şeyi misal getirmekten çekinmez.

İşi toparlarsak; 25. ayette diyor ki *"cennettekiler, oradaki rızıklar için "bundan önce (dünyada) rızıklandırıldığımız bu" derler. Bu onlara benzer olarak verilmiştir."* Fakat acaba bir farklılığı yok mu cennetin?. Sinek böcek gibi insana hoş gelmeyen canlıların öbür dünyada olmayacağını düşünebiliriz. Yani bunlarsız oluşacak, meyve.. Halbuki dünyada bunlarla oluşuyor. Şu halde böylesi bunlarsız ürünlere "tertemiz/arındırılmış eşler\ zevcler" denilebilir ve dolayısıyla sinekten bahsedilmiş olur. Ve sineğin, böceğin olmaması insanı en çok hangi noktada sevindirir dersek; herhalde en başta "sivrisinek" noktasında değil mi?! İşte öbür ayet de bu kelimeyi kullanıyor özellikle diyebiliriz.

Antiparantez; ayetteki tertemiz eşler, huriler olarak anlaşılmıştır. Ya da şöyle: *Tertemiz eşler ifadesinden kasıt, kadınlara özgü aybaşı kanamasıyla ilgili hastalıklar sebebiyle gelen kanamadan bu türden rahatsızlıklardan arınmış pırıl pırıl eşler demektir. Aynı zamanda bu rahatsızlıklar dışında olan kir ve pastan rahatsız edici ve tiksindirici her şeyden arınmış olan hanımlar demektir*. [Zemahşeri]

Bizim gördüğümüz anlam buna karşı değildir, fakat yerine göredir.

***26a:** Bakara 26. ayetin nüzul sebebi olarak denilmiştir ki: *Ey insanlar! bir misal verilmektedir, şimdi ona iyi kulak verin; "Allah'ın dışında dua ettikleriniz/çağırdıklarınız bir sinek yaratamazlar, velev ki onun için toplansalar. Sonra, sinek onlardan bir şey kapsa onu kurtaramazlar: isteyen de, istenen de âcizdir*. [Hacc 73] ayeti gelince "Allah sineği misal getirir mi?" diyenler olmuş ve bu ayet gelmiştir. Çünkü denilebilir ki; ayetin "normal yeri" burası gözükmemektedir. Bu ayete kadar sinekten hiç bahsedilmemiştir ve Hacc Suresi'ndeki ayete kadar da bahsedilmemektedir. Peki metinde bu ne anlama gelmektedir? Örneğin Razi şöyle bir bağ kurar: *Cenâb-ı Hak delil ile Kur'an'ın mu'cize olduğunu izah edince (Bakara 23) buna ta'n eden kâfirlerin ileri sürdüğü şüpheyi bu ayette mevzu bahs ederek, onun cevabını verdi. Şüphe şudur: "Cenâb-ı Hak, Kur'an'da arıdan, sinekten, örümcekten ve karıncadan bahsetmiştir. Böyle şeyler fasih kimselerin sözünde bulunmaz. O halde Kur'an'ın böyle şeyleri ihtiva etmesi, mucize olması şöyle dursun, fasih bir kelam olmasına bile zarar verir." Cenab-ı Allah onlara, "Bu gibi şeyleri zikretmek, yüce hikmetler ihtiva edince, bunların yer almaları,*

Kur’an’ın fesahatine zarar vermez “ diyerek cevab vermiştir. İşte bu da, bu ayetin, bir önceki ayet ile nasıl ilgili olduğuna işarettir.

Beri yandan denilmektedir ki, önceki ayetlerde Allah Teala, yağmurdan ateşin sönmesinden bahsetti. Münafıklar “Allah böyle misaller vermez” demiştir ve bu ayet gelmiştir. Peki burada; yağmur, bulut, ateş yakan adam gibi örneklendirmeler garipsenmiş olabilir mi gerçekten? En azından metinde ilk etapta bu düşünülmek durumundadır. Burada ise şu nokta göze çarpmakta; ateş yakan adam, şimşek çakınca kulağını tıkama gibi örnekler belağat açısından sorunlu değildir, sinek de öyle. Çünkü belağatta basit şeylerle çok derin şeyler düşündürme artı puandır. Peki Kur'an’ın iddiası belağatse, “benzerini getirin”le çağırdığı belağatse neden “Allah basit şeyleri örnek getirmekten çekinmez, buna şaşırmayın” denilmiş?. Bu Kur'an’ın “benzerini getirin” ile belağati kastetmediğini vurgulamıyor mu? Öyle ki, belağat, şaşırılmaması gereken bir şey olarak zikrediliyor.

Saniyen; ayetteki “Allah bu örnekle ne murad etti ki?!” ifadesi, Müddessir 31. ayette de geçmekte. Bu ayette kalplerinde hastalık olanlar ve inkar edenler “Allah bu örnekle ne murad etti ki?!” desinler diye cehennem bekçilerinin sayısının 19 olduğu geçer. Çünkü cehennem gibi olağanüstü bir tehdit ve az sayıda bekçi insanlara garip gelebilmektedir. Fakat Ehli Kitab meleklerin şehirleri yok edebilecek vs büyük güçlerini bilmekte. Şu halde bu onlara garip gelmez.

Beri yandan, müfessirler, Bakara 26’yı tefsir ederken İncil’den gayet örnekler vermişler, hardal tanesi, tohum, ekin, ekmek mayası örneklendirmeleri vs. ve demişlerdir ki “demek ki Allah ufak tefek şeyleri misal getirebiliyor” Bunu da en iyi bilen Ehli İncil olsa gerektir. Tabi Tevrat’ta da yağmur vs benzetmeleri var.

Müddessir 31. ayette “Kendilerine kitab verilenler iyice inansın diye” de demekteydi. Çünkü meleklerin büyük gücünü bilmekteydiler ellerindeki metinlerden.[168] Burada öyle bir şey demiyor ama bir paralellik de var. Belki de bu sefer de inatları vurgulanıyor.

***26b:** Ayetteki *fasıklar/emirden çıkanlar*’ın kimler olduğu tartışılmıştır. Çünkü emirden çıkılması için önce emir altına girilmesi gerekir. Dolayısıyla ayette kafirlerden mi münafıklardan mı bahsedilmektedir?

---

[168] *bknz Mevdudi, Müddessir 31. tefsiri*

Ragıb şöyle der; *Eğer kafir kişiye fasık denilirse bu onun aklın ve fıtratın gerektirdiği işi ihlal ettiğinden dolayıdır.*[169]

Denilebilir ki; bizler küfür ve imanı iki zıt durum olarak görüyoruz, su ve ateş gibi. Biri varsa öteki yoktur, birbirine dönmesi imkansız gibi şeylerdir. Böylelikle iman bir şeyin resmen kabulü veya reddi gibi görülmektedir. Adeta hangi toplumdaysa kişi otomatikman oraya aittir, inceliklere dikkat edilmez.

Halbuki insanda her an seçimler, yaklaşımlar var ve bunlar en nihayetinde küfür ve imanla ilgili. Ve her insan nihayetinde Allah'a ahitte bulunmuştur, akıl sahibidir, imtihan olmaktadır. Dolayısıyla iman ve küfür kendisinde ilerlenilen, kendisine doğru ilerlenilen şeylerdir denilebilir. Fısk da bu anlamda küfre doğru dönmedir, fasık ise bu dönüşün sürekliliğini gösterir.

Yine denilebilir ki; ayet iman işinin sürekliliğine işaret ediyor; yeni fark edilen şeyler olacak ve imanının artmasıyla sevinecek kişi. Kimisi ise hemen "bu da ne?" diyecektir. Aslında yüzeysel bakışa dair bir eleştiri sözkonusu burada. Yoksa o bilmeden kabul ediyor, bu bilmeden reddediyor olur ki, iş kuru bir tarafgirliğe döner.

Saniyen ayette "o gerçektir" deniliyor, bir şeyin gerçek olması ne demektir meselesi var bir de bu bağlamda. Lafzen söylenen şeyin gerçek olması mı, kastedilen şeyin gerçek olması mı? Mesela Bakara 19-20 hakkında şöyle bir rivayet var:*"Medine münafıklarından iki kişi Allah'ın Rasûlü'nden müşriklere Mekke'ye doğru kaçmışlardı. Yolda Allah'ın, içinde şiddetli gök gürültüsü, şimşek ve yıldırımlarla zikrettiği yağmura yakalandılar. Her yıldırımda yıldırım kulaklarına girecek de kendilerini öldürecek korkusuyla parmaklarıyla kulaklarını tıkıyorlar; her şimşek parıldamasında onun ışığında yürüyorlar, şimşek çakmayıp da bir şey göremez oldukları zaman da yürüyerek eski yerlerine geliyorlardı. Yıldırım ve şimşek korkusundan şaşıran iki münafık: "Ah bir sabaha çıksak! Hemen Muhammed'e gelip elimizi eline koyalım (tekrar O'na imanla biat edelim)." demeye başladılar. Gerçekten de sabah olunca Muhammed'e gelip yeniden iman ettiler, ellerini Efendimizin eline koyup biat ettiler ve iyi Müslümanlar oldular.* [Taberî]

---

[169] *Ragıb, Müfredat, fasık maddesi*

Bu rivayete göre lafzen söylenen şey gerçek olmuş oluyor. Ya da ille öyle mi ediliyor?! Çünkü aksi halde yüksek belağat olur, her şey ona çevrilebilir (!) Bu işte ölçülü bir hassasiyet olmalı. Çünkü aksi halde anlamaya kapalılık da iş olur. Kimileri de diyebilir ki, "bunca incelik nedir?!" Kur'ani meselelerin çokluğunu bela değil, hakikate çeken bir sinerji alanı olarak görmelidir.

***26c:** Öte yandan işin bir açıklaması da şudur: Kuran'a biraz derinlemesine bakınca böcekler hakkında mucizevi bazı gerçeklere değinildiği görülüyor.

Mesela öbür dünya ile ilgili geçen ayette, "alçaltılmış bakışlarla mezarlarından çıkarlar, yayılan çekirgeler gibi" (Kamer 7) denilir. Araştırmalara göre çekirgeler yumurtalarını toprağın içine yerleştiriyor ve larvalar buradan yeryüzüne çıkıyorlar. Yani benzetme tam uygun şekilde.

Ankebut 41'de "Allah'tan başka dost edinenlerin durumu kendisine yuva edinen (dişi) örümceğin durumu gibidir.." deniliyor. Nahl 68, 69'da Allah'ın (dişi) bal arısına vahyettiği ve bal yapımı anlatılıyor. Bu ayetlerde Arapça müennes yani dişi kalıp kullanılıyor bu hayvanlar için. Araştırmalarda yuva yapan örümceğin de bal yapan arının da dişi olduğu çıkmıştır. Yani ayetlere tam uygun şekilde. Yine karınca hakkındaki ayet de böyledir. Karıncaların da dişisi etkin, karınca hakkındaki ayette de dişi karınca diğerlerini uyarıyor.[170]

Yine Bakara 26. ayette "Allah sivrisineği ya da onun da ötesinde bir şeyi misal vermekten çekinmez.." deniliyor. Burada da müennes kalıbıyla, "dişi sivrisinek" deniliyor ayette. Araştırmalara göre sivrisineğin de dişisi etkin, dişisi insanın kanını emiyor. Öte yandan, bu ayette sivrisineğin niye örnek gösterildiği söylenmiyor. Fakat "ya da onun da ötesinde bir şeyi örnek göstermekten çekinmez" ifadesi, böcekler hakkında bunca dişilik ve çeşitli özelliklerin vurgulanması bunun da o anlamda olduğunu düşündürüyor. Yani örnekliğin yönü bütünden çıkıyor.

***27:** Zemahşeri demiştir ki ayette geçen nakd, feshetmek, terkibi, oluşumu bozmak ve çözmek anlamındadır. Bu ahid için kullanılmıştır çünkü o toplum ahdi istiare ile ip olarak isimlendiriyordu.

---

[170] *bknz Neml 18*

Öte yandan ayetteki ahid nedir, "kendisine ulaştırılmasını emrettiği şey" nedir, bunlar farklı şeyler midir meseleleri vardır.

Genelde ahid'ten tevhid ve peygamberi tasdik mükellefiyeti, kendisine ulaştırılması gereken şeyden ise sılai rahim, yani akrabalık bağları anlaşılmıştır. Çünkü müşrikler tevhide gelmemiş ve mümin olan akrabalarını düşman görmüştür. Ehli Kitab ise müjdelenen nebiyi kabul etmemiş.

Kur'an yolu tefsirinde şöyle der: *Bazı tefsirciler tarafından bu ifadenin "birleştirilmesi emredilen" kısmı, akraba ile ilgilenmek (sıla-i rahim), karı kocanın arasını bulmak gibi özel ilişkilere tahsis edilmiştir. Doğrusu bunu daha geniş bir çerçevede almak ve anlamaktır. Allah Teâlâ bütün dinlerin, peygamberlerin, kitapların, insanlığın tevhid anlayış ve inancı çerçevesinde birleştirilmesini; bir ve beraber olmaları gerektiği halde ayrı düşmüş, parçalanmış olanların bir araya getirilip kaynaştırılmalarını istemiş; her nesnenin ve her kişinin olması gereken yerde olmasını, lâyık olduğunu bulmasını murat etmiştir.* [Kur'an Yolu]

Beri yandan, akletmek, bağlamak, anlamak anlamlarına gelmekte, Tevhid ise öncelikle bunu gerektiriyor. Bir de aklı maaş vardır, faydacı akıl demektir, bu tarz akılda akrabalık görünüşte çok önemsenir, çünkü ilk etapta çok işe yarar bir şeydir. Atalar dini, ezbercilik, çıkarcılık gibi Kur'an'ın eleştirdiği işlerin de kapısıdır bu. Peygamberimize "babayla oğulun arasını açtın, ikilik çıkardın" demişlerdir. Beri yandan, dinde de mühim akrabalık bağları, fakat sadece iş gördüğü için değil.

İşi biraz açarsak; mesela bu ifadeler Rad suresinde de geçmektedir, burada kastedilen daha netleşmektedir. Şöyle ki;

Rabbinden sana indirilenin hak/gerçek olduğunu <u>bilen kimse</u> kör kimse gibi olur mu? Ancak akıl sahipleri düşünüp anlar. Onlar, Allah'ın sözleşmesini yerine getirenler, kesin söz'ü bozmayanlardır, Allah'ın kendisine ulaştırılmasını emrettiği şeyi ulaştıranlar, Rablerine haşyet duyanlar ve kötü azaptan korkanlardır. [Rad 19-21]

Bu ayette de Kitab'ın gerçek olduğunu "bilmekten" bahsediyor, bu da ayetlerin Kitabın bütünlüğü içerisinde anlaşılması ve Levhi Mahfuz boyutuyla çok alakalı bir ifade. Tevhid zaten bütünlüğü, anlamayı gözeten bir tabir. Dolayısıyla burada bir akletme vurgusu var, kesilme de bunun

kesilmesi. Lakin, tarihte akıl-vahiy çatışması belirmiş ve bu noktadan uzaklaşılmıştır.

Beri yandan, kendisine ulaştırılması gereken şeyi, Ehli Kitab'ın ellerindeki alametleri Peygamber'e imana ulaştırması gereği olarak alırsak o da anlama ile alakalıdır. Hasıl en azından işin içinde bu boyutun varlığı açıktır.

Son olarak; Muhammed 22. ayette geçen *sizden beklenmez mi ki, idareyi ele alırsanız/dönerseniz hemen yeryüzünde fesâd çıkarmanız, akrabalalıklarınızı paramparça etmeniz* ifadelerinden dolayı "kendisine ulaştırılması gereken şey"in akrabalık bağları olduğu söylenmiştir.

Ayetin nüzul sebebinde ise savaş emri gelince kimilerinin "savaş fesattır, hem akrabalarımız olan Araplarla mı savaşacağız?!" dedikleri ve buna binaen böyle denildiği geçmektedir. İşlerine gelmeyince yüce idealleri satanlar, daha düşük olan akrabalık bağını mı tutarlar?! Burada denilmekte ki; sizin itirazınızın asıl sebebi dünyacılıktır, çünkü cahiliye döneminde aynı şehirdeki iki kardeş kabile savaşıyordunuz, şimdi daha uzaktaki Kureyş mi akraba oldu?! Tam tersine siz "şu bizden o şunlardan" diye akrabalıkları paramparça edersiniz. Çünkü akrabalık aslen Hz Adem'e kadar giden bir şeydir. Dolayısıyla bu ayet diğer ayetlerdeki "ulaştırılması gereken şeyi" tefsir etmemektedir, birilerinin ters durumu vurgulanmaktadır bu ayette.

Nitekim Muhammed Suresi'nde daha sonra şöyle denilmektedir: *Onlar öyle kimselerdir ki, Allah onları lanetleyip sağır yapmış ve gözlerini de kör etmiştir. Hala Kur'an'ı iyice düşünmezler mi, yoksa bir takım kalplerin üzerinde kilitleri mi var?* [Muhammed 23-24]

Hasıl iş gelip Kur'an'ı iyice düşünmeye bağlanmıştır.

***28:** *siz ölüler iken* kısmına; Mukatil nutfeler der, Menar tefsiri ise "siz, sağda soldaki materyal idiniz" der. Beri yandan denilebilir ki; ulaşmamız gereken nokta Alemi Ervah'taki ahittir, çünkü "ölüler" olmamız orası ile bağlantılı. Burada iki defa ölüp diriltildiğimizden bahsediliyor. İnsanlar alemi ervahta Allah Teala'ya cevap verdi, sonra bu dünya var, sonra kabir alemi var, sonra da kabirden dirilme var. Şu halde pek çok ölme ve dirilme var, neden iki defa dedi? Başka bir ayette de şöyle geçer: *"Dediler ki:*

'Rabbimiz, bizi iki kere öldürdün ve iki kere dirilttin; biz de günahlarımızı itiraf ettik. Şimdi çıkış için bir yol var mı? [Mümin 11]

Kimileri, bu yüzden "kabir hayatı yok" demektedir, kimileri reenkarnasyondan bahsetmektedir.

Elcevab: Denilebilir ki, iki defa bedenle dirilme söz konusu. Ya da iki defa ruhun ölümü söz konusu. Birincisi alemi ervahta, ikincisi de alemi berzahta, çünkü kıyamet kopunca herkes ölecektir. Ayette şöyle der:

"Ve sûra üflenmiştir. Göklerde kim var, yerde kim varsa çarpılıp yıkılmıştır. Ancak Allah'ın dilediği müstesna. Sonra ona bir daha üflenmiştir. Bu defa da hep onlar kalkmışlar bakıyorlardır." [Zümer 68]

Antiparantez; Hristiyan metinlerinde iki defa diriltme ve iki ölüm geçer. Lakin bu herkes için olan bir şey şeklinde geçmez. Şöyle ki; ilk diriltme Mesih'in bin yıllık hakimiyetinde ona inananların diriltilmesidir. İkinci diriltme ise herkesin diriltilmesidir. İkinci ölüm de ölümün ve adları yaşam kitabında yazılmamış olanların ateş gölüne atılmasıdır.[171] Kur'an bunu düzeltmekte.

***29:** Yedi göğün ne olduğu hususu çok tartışmalıdır. Lakin Bakara 22'de "yeri döşek, göğü de bina edendir ve göten su indiren" denilmesi, peşine de burada önce yeriden sonra gökten bahsedilmesi bunun atmosfer olduğunu düşündürüyor gayet. Ki atmosferin tabaka tabaka olduğu belirtilmiş olur böyle. Yine denilebilir ki, "gökler ve yer" denildiğinde bu kainattır ama önce yerden bahsedildiğinde göğün atmosfer olması zaten çok olası. Beri yandan yedi göğün dünya merkezli bir yapı şeklinde, meleklerin katları olması da sözkonusu. Malum ki maddi göklerde dünya merkez değil. Yedi gökten ise hep dünyadan sonra bahsedilmekte.

Beri yandan, yedi gök, kainat olarak anlaşılıyor çoğunlukla. Hadislerde ise kat kat çıkılan bir gökler var ama hiç yıldız vs gibi yapılardan sözedilmiyor. Dolayısıyla görünen yıldızlara, gezegenlere bağlı bir yedi gök anlayışı yok. Lakin yine kainat boyutunda gibi.. Çünkü maddi alemde ötekine paralel sistemler var.

Öte yandan, maddi yedi gök anlayışına göre yedi gök şunlardır: Ay - Utarid/Merkür - Zühre/Venüs - Güneş - Merih/Mars - Müşteri/Jüpiter - Zühal/Satürn. Onların üzerinde sabit yıldızlar feleği, ki bu kürsüdür, onların

[171] *bknz Esinleme 20. bölüm*

üzerinde de Arş vardır. Bu çıplak göz gerçekliğidir ve malum ki son zamanlardaki bilimsel gelişmelerle altüst olmuştur. Ama şunun da altını çizmek lazım ki, Peygamberimiz (sav) yedi göğü kat kat çıktı ve hiçbir açıklamada Merih'e gitti, Güneş'e çıktı denilmez. Buradaki maddi yedi göğün manevi yedi göğü sembolize ettiği düşünülebilir.

Beri yandan; Nuh (as) kavmine şöyle demiştir: *Görmez misiniz Allah, nasıl da yedi göğü tabaka tabaka yaratmıştır. Ve ayı onların içinde bir nur kılmış ve güneşi de ışık saçan bir kandil*. [Nuh 15-16]

Bu ayet, ayın ve güneşin onların içinde olduğu anlamına da geliyor, onlardan birileri olduğu anlamında da geliyor. Hz Nuh'un o kavme çıplak göz gerçekliğini söylediği düşünülebilir. Bu, güneş sistemi de olabilir şekilde dikkat edilirse.. Öte yandan ayet yedi göğü kainat çapında bir sistem olarak da düşündürecek tarzda. Ay ve güneş, Aamanyolunun, Yerel Grubun, Virgo'nun, Laniakea'nın içindedir sonuçta. Hem ayette *"Gökte burçlar vareden ve onların içinde ışık saçan bir kandil ve aydınlatan bir ay vareden ne yücedir" (Furkan 61)* denilmekte. Bu defa da yüksek göklerden burçlar diye bahsedilmektedir ki, burç, yüksek köşk, kule yapı demektir.

Tabi Nuh zamanındakiler bunları biliyorlar mıydı denilirse; önce kevkeblerin sonra yıldızların vs çıktığını görüyorlardı gökte. Bu da genel bir bilmedir.

Yine ayette denilir ki; *O ki yedi göğü tabaka tabaka yaratmıştır. Rahman'ın yaratışında bir uyumsuzluk göremezsin. Bakışını tekrar çevir, bir çatlak görüyor musun?* [Mülk 3]

Dolayısıyla üstteki alttakini kuşatacak şekilde gidiyor gökler ve kainatta da bu yapı var.

Bir başka ayette yedi yer ve yedi gök olduğu belirtilir. Şöyle ki: *Allah yedi göğü, yerden de bir o kadarını yaratandır. O'nun emri, bunların arasında iner durur, ki Allah'ın her şey üzerinde güç yetiren olduğu ve Allah'ın gerçekten de her şeyi ilmen kavrayıp kuşattığını bilesiniz.* [Talak 12]

Buralarda maddi yedi gökle manevi yedi göğün bir şekilde alakalı olduğu düşündürülüyor. O alaka da her sistemde dünya benzeri bir gezegen (cennet) olduğuyla açıklanabilir.

Yine mesela Hristiyanlar, yedi göğü yedi cennet olarak algılar. Örneğin; İngilizcedeki heaven kelimesi hem gök hem cennet anlamına geliyor. Ve denilebilir ki, çünkü Tevrat'ta Adem'in bulunduğu cennet dünyadaki bir yer olarak anlatılıyor. Dolayısıyla bu cennetin göklerde olduğu vurgusu, İsa (as)'ın bir düzelticiliğinden olmuş olabilir. Yine denilebilir ki; Kur'an'daki göklerle birlikte yedi yer olduğu anlayışı da buna uygun. Yine Peygamberimizi sidrei mühtehaya çıkarken anlatan ayet, sidrenin yanında yedinci gökte cenneti mevanın olduğunu söyler. Dolayısıyla her gökte bir cennet de olabilir bu mantıkla. O zaman yedi gök, bu yedi yerin gökleridir. Güneş sistemi, Orion, Samanyolu, Yerel grup, Virgo, Laniakea, Evren şeklinde yedi oluyor.. Bunların her birinde de bir yer düşünülebilir ve aralarında bir boyutta geçişler olduğu.. Tabi bu cennetlerin bulunabileceği anlamına gelmiyor. Bu iş herhalukarda teorik kalacaktır denilebilir.

Gök mü önce yaratıldı, yer mi?

Peki yer mi önce yaratılmıştır gök mü? Bu konu çok kritik gözükmekte. Şimdi konuyla ilgili ayetleri görelim;

Bakara 29'da yerin yaratıldığı, sonra göğün yaratıldığı geçiyor. Naziat suresinde ise tersi geçer. Şöyle ki;

Yaratmaca siz mi daha zorsunuz yoksa gök mü? Onu bina etti.

Tavanını/boyunu yükseltti ve onu tesviye etti.

Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı.

Ondan sonra da yerküreyi döşedi.

Yerden suyunu ve otlağını çıkardı.

Dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi.

Kediniz ve hayvanlarınız için bir faydalanma olmak üzere. [Naziat 27-33]

Kanımızca burada geçen maddi atmosferdir. Fussilet suresinde ise yedi gök geçer. Şöyle ki;

De ki: Gerçekten siz, yeri iki günde yaratanı sahiden inkar mı ediyorsunuz da ona bir takım denkler kılıyor? Bu, (akıllı) Alemlerin Rabbi.

Onda (yerde) üzerinden bir takım dağlar yaptı, onda bereket kıldı ve onda yiyecekler takdir etti dört günde, arayanlar için eşit olmak üzere.

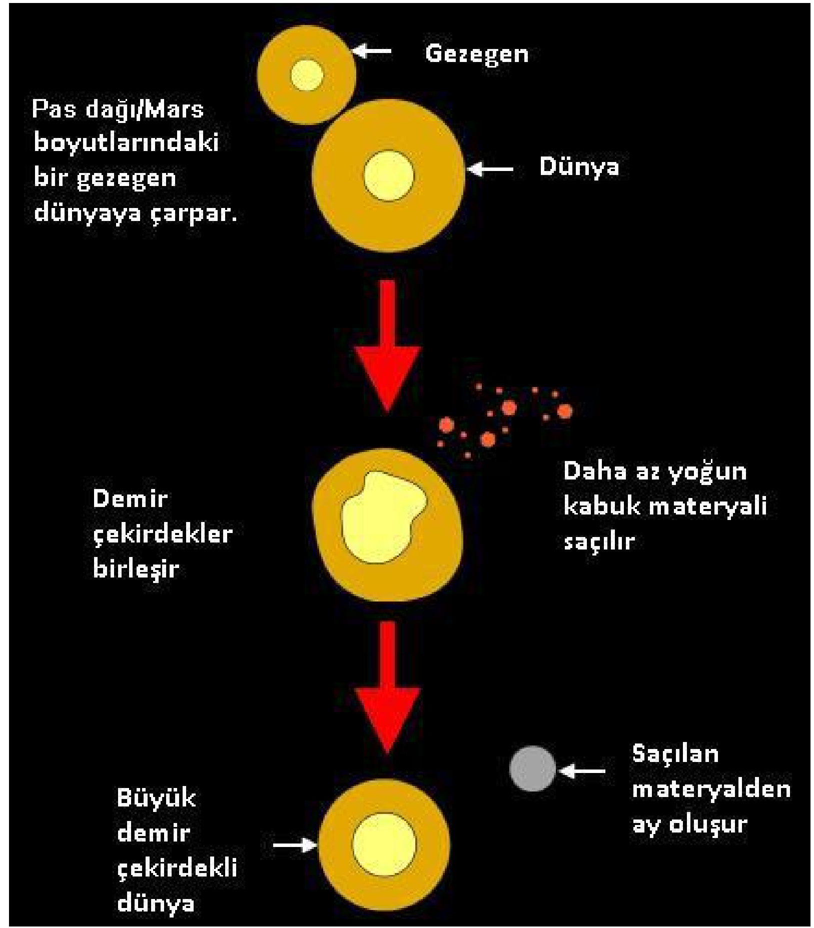
Sonra, göğe yöneldi, o duman iken. Ona ve yere: İsteyerek veya istemeyerek gelin! dedi. İkisi de "İsteyerek geldik" dediler.

Böylece onları, yedi göğü, iki günde tamamladı, her gökte onun kendi işini vahyetti. En yakın/dünya göğü ise kandillerle süsledik ve koruma olarak. İşte bu, Pek Üstün Gelen ve Pek Bilen'in takdîridir. [Fussilet 9-12]

Buradaki incelik şudur ki, en aşağı gök, yani atmosfer ile başlıyor yedi göğün yapımı. Bunu en yakın gök olarak düşünürsek de ay seması oluyor. Atmosfer yerden çıkan gazlar ve oksijenle yaratıldı. Onun önce duman halinde olduğu geçiyor. Hasıl atmosferden sonra üstündeki gökler kuruluyor. Bunun böyle olmasının sebebi ise her göğün diğer gökten sonra başlıyor olmasıdır.

Beri yandan, Fussilet Suresinde yerin iki günde yaratıldığı geçiyor, içindekilerle birlikte ise altı gün oluyor. Bakara 29'da ise "yerde ne varsa sizin için yarattı; sonra göğe yöneldi" diye bir tabir var. Burada "öz olarak, materyal olarak iki günde yerde ne varsa işi tamamlanmıştır" denilebilir. Örneğin denilebilir ki; yere Mars benzeri bir gezegen çarpıyor ve yerin demir çekirdeği büyüyor. Kalan madde toplanarak ayı oluşturuyor.

Bu birinci gündür. Şöyle ki:

İkincisi, yere yoğun bir kuyruklu yıldız akını oluyor ve yerdeki suyun çoğunun böyle geldiği düşünülüyor. İşte bu anda gök duman halinde idi. O da ikinci gündür.. Şöyle ki:

Kuyruklu yıldız bombardıma ile yeryüzüne su geliyor

Bu iki olayla yeryüzünde maddi anlamda tamamlanıyor.

Ve diğer dört günde bahsedilen “canlı hayata” da bundan sonra geçiliyor. Aynı zamanda atmosferin oluşumuna.. Bu çerçevede atmosfer de gök olabilir. Zaten Kurani anlatım, gök, gökler tabirlerinde atmosfere de kainata da uygun bir anlatım gösteriyor. Dolayısıyla Bakara 29’daki “yerde ne varsa” kısmı, tabiri caizse maddi gereklerin tamamlandığı nokta olarak görülebilir.

Mesela İbn-i Abbas şöyle demiştir: *Ve Arz’ı iki gün mikdârı sürede yarattı. Sonra göğü yarattı. Sonra irâdesi göğe yöneldi de gökleri diğer iki günlük süre içinde tesviye edip nizâma koydu. Sonra Arz’ı yayıp genişletti. Arz’ın genişletilip yayılması ise ondan suyu, mer’ayı çıkarmak, dağları, tepeleri ve bunlar arasındaki şeyleri diğer iki gün süresinde yaratmasıdır. İşte bunların hepsi Yüce Allah’ın “Dahâhâ = Arz’ı yaydı” sözüdür. Amma “Arzı iki günde yarattı” sözüne gelince, Arz ve Arz’da bulunan her şey dört günlük süre içinde yaratıldı. Gökler de iki günde yaratıldı* [Buhari-Tefsir 41]

Bu işte “önce yeri yarattı” konusu tefsirlerde öne çıkmıştır. Yerin yayılması ise göğün yaratılmasından sonra düşünülmüş. [172] Halbuki yerin iki günde yaratılması işinden sonra yedi göğü düzenlemiştir. Ya da ilk başta yerin iki günde yaratılmasına kainat anlamında gökler dahil edilebilir. O zaman yedi gök kainat olmuş olur. Zaten “yeri iki günde yarattı” ifadesi, yerdeki canlı-cansız ayrımından kaynaklanıyor, yoksa göklerden önce yer mi noktasından değil. Beri yandan, yedi göğün atmosfer olduğu, yerine göre başka anlamlarda olabileceği noktası da en sağlam mana olarak gözüküyor, altını çizmek lazım.

Peki big bang nerede?

Denilebilir ki; peki bütün bu süreçlerde bigbang nerede?

Buradan Tevrat’a dönelim. Tevrat’ın girişi yaratılışla başlar. Şöyledir: *Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı. Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı. Tanrı’nın Ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu. Tanrı, “Işık olsun” diye buyurdu ve ışık oldu. Tanrı ışığın iyi olduğunu gördü ve onu karanlıktan ayırdı. Işığa “Gündüz”, karanlığa “Gece” adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ilk gün oluştu. Tanrı, “Suların ortasında bir kubbe olsun, suları birbirinden ayırsın” diye buyurdu. Ve öyle oldu. Tanrı gök kubbeyi yarattı. Kubbenin altındaki suları üstündeki sulardan ayırdı. Tanrı kubbeye*

---

[172] *bknz Razi, Naziat 30 tefsiri*

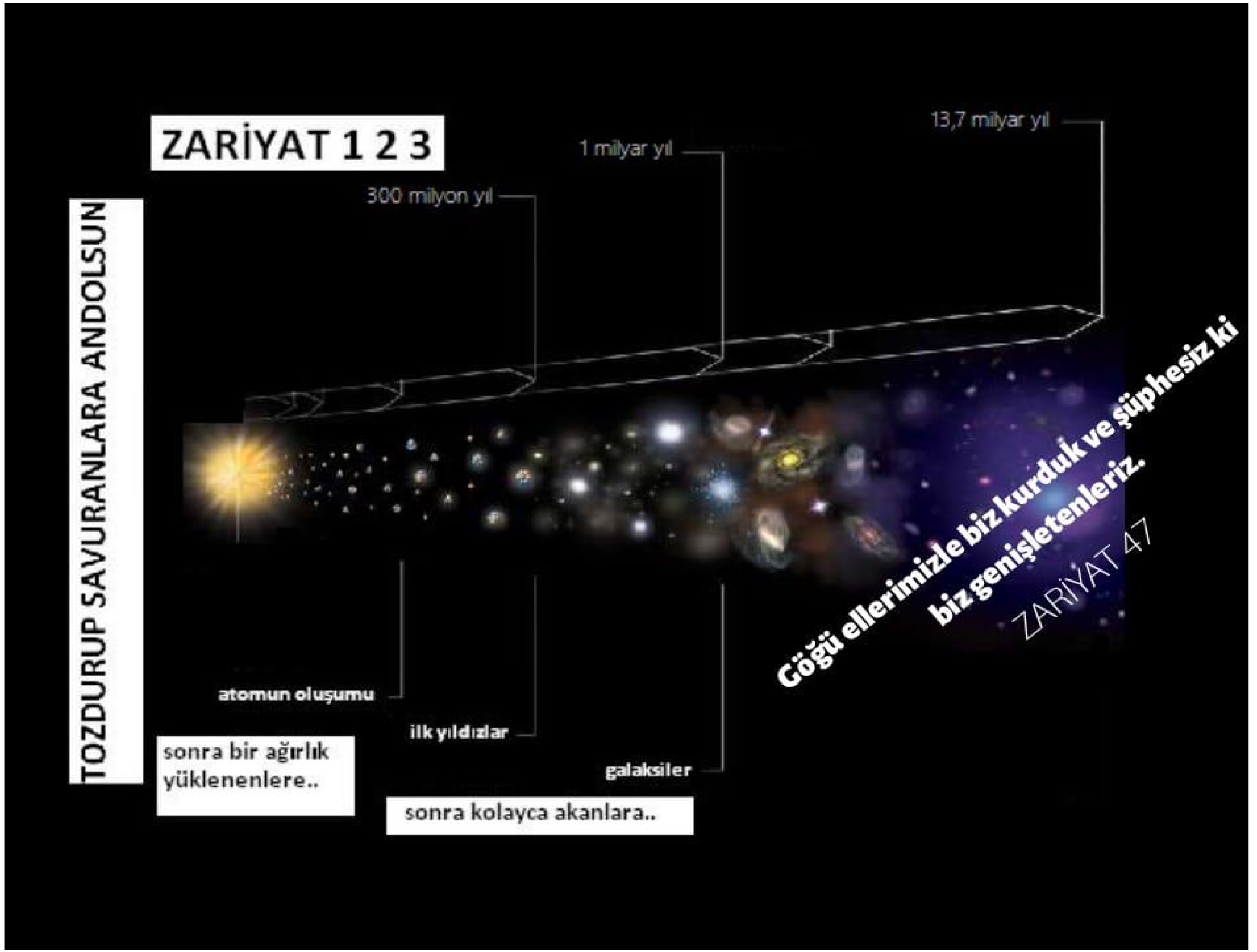
"Gök" adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ikinci gün oluştu. [Yaratılış 1: 1-8]

Dikkat edilirse Tevrat'ta her gün için "akşam oldu sabah oldu, ilk gün oluştu.. ikinci gün oluştu.." gibi anlatımlar var. Bu da "bir gün 24 saat" vurgusu olarak dikkat çekiyor. Kuran'da ise gün, devir olarak da anlaşılabilecek bir şekilde kullanılıyor ki doğrusunun da bu olduğu görülüyor çünkü buradaki gün icabında milyarlarca yıl. İşte Tevrat'taki bu ille de bildiğimiz gündür mantığının bir başka zorlaması da yerin daha günler başlamadan olması. Çünkü aksi takdirde sabah akşam olmaz. İşte bu çerçevede başlangıçta bir gök ve yer var Tevrat'ta. Sonra ilk gün, ışığın ve karanlığın yaratıldığı, ikinci gün de dünya göğünün yaratıldığı geçiyor. Denilmiştir ki, Enam Suresi'nin başı Tevrat'ın başına benziyor. Gerçekten de öyledir. Şöyledir:

Hamd, gökleri yer yeri yaratan, karanlıkları ve ışığı vareden Allah'adır. Sonra inkar edenler, Rablerine eş koşuyorlar. [Enam 1]

Burada dikkat edilirse, göklerin ve yerin yaratıldığı, bu şekilde karanlıkların ve ışığın varedildiği vurgulanıyor. Karanlık ve ışık, Tevrat'a göre gündüz ve gece idi ve yerden ayrıca yaratılan bir şeydi. Halbuki karanlıkları ve ışığı gökler ve yerin yaratılmasının tabii bir sonucu olarak işliyor ayet. Ve bu anlamda düzeltme yapıyor denilebilir.

Peki Kuran'daki yerin iki günde yaratılması nedir denilirse; denilebilir ki, büyük demir çekirdeğin oluşumu ilk gün, kuyruklu yıldızlarla suyun getirilmesi de ikinci gündür. Ya da bütün kainat çapında düşünürsek atom boyutunda yaratılma ilk gün, galaksi, yıldız, gezegen boyutunda yaratılma ikinci gündür. Şöyle ki:

Burada dikkat edilirse "ağır bir yük taşıyanlara" ifadesi hem atoma hem de demir çekirdeği büyüyen dünyaya uygun. "Kolayca akanlara" ifadesi de hem yıldız ve gezegenlere hem de dünyaya su getiren kuyruklu yıldızlara uygun. Antiparantez, onların yoğun bir şekilde dünyaya gelmesi, 6. sırada olan gezegenin yörünge itişmeleri sonucu 7. sıraya gitmesi ve bunun kuiper kuşağındaki kuyruklu yıldızları güneş sisteminin içine salmasıyla oldu.

Burada dikkat çeken, Tevrat'ta her gün için ol emirleri geçerken başlangıçtaki göğün ve yerin yaratılmasında bu geçmez. Kur'an'da ise altı günde yaratmada hiç ol emri kullanılmaz. Fakat gökler ve yer için gayet söz konusudur bu ifade. [173] Antiparantez, Tevratta geçen "Tanrının ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu" ifadesi, Kur'an'daki "Arşı su üzerindeydi" ifadesine benzemekte, bu da Kur'an'a göre Allah'ın kainatın ötesindeki Arşı

---

[173] *bknz Bakara 117, Enam 73*

su üzerinde idi ifadesidir. Her şeyden önce hazır olan oydu. Halbuki Tevratta dünyadaki sudan bahsedilmekte, o yüzden de dünyadaki su baştan var Tevrat'a göre. Kur'an'da ise suyun gökten indirildiği gayet geçer.

Kaldığımız noktaya dönersek, Tevrat'a göre iş şöyle devam eder: *Tanrı, "Göğün altındaki sular bir yere toplansın ve kuru toprak görünsün" diye buyurdu ve öyle oldu. Kuru alana "Kara", toplanan sulara "Deniz" adını verdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. Tanrı, "Yeryüzü bitkiler, tohum veren otlar ve türüne göre tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları üretsin" diye buyurdu ve öyle oldu. Yeryüzü bitkiler, türüne göre tohum veren otlar ve tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları yetiştirdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve üçüncü gün oluştu. Tanrı şöyle buyurdu: "Gökkubbede gündüzü geceden ayıracak, yeryüzünü aydınlatacak ışıklar olsun. Belirtileri, mevsimleri, günleri, yılları göstersin." Ve öyle oldu. Tanrı büyüğü gündüze, küçüğü geceye egemen olacak iki büyük ışığı ve yıldızları yarattı. Yeryüzünü aydınlatmak, gündüze ve geceye egemen olmak, ışığı karanlıktan ayırmak için onları gökkubbeye yerleştirdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve dördüncü gün oluştu. Tanrı, "Sular canlı yaratıklarla dolup taşsın, yeryüzünün üzerinde, gökte kuşlar uçuşsun" diye buyurdu. Tanrı büyük deniz canavarlarını, sularda kaynaşan bütün canlıları ve uçan varlıkları türlerine göre yarattı. Bunun iyi olduğunu gördü. Tanrı, "Verimli olun, çoğalın, denizleri doldurun, yeryüzünde kuşlar çoğalsın" diyerek onları kutsadı. Akşam oldu, sabah oldu ve beşinci gün oluştu. Tanrı, "Yeryüzü türlü türlü canlı yaratıklar, evcil ve yabanıl hayvanlar, sürüngenler türetsin" diye buyurdu. Ve öyle oldu. Tanrı türlü türlü yabanıl hayvan, evcil hayvan, sürüngen yarattı. Bunun iyi olduğunu gördü. Tanrı, "İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım" dedi, "Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun." Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsadı ve "Verimli olun, çoğalın" dedi, "Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun. İşte yeryüzünde tohum veren her otu ve tohumu meyvesinde bulunan her meyve ağacını size veriyorum. Bunlar size yiyecek olacak. Yabanıl hayvanlara, gökteki kuşlara, sürüngenlere - soluk alıp veren bütün hayvanlara - yiyecek olarak yeşil otları veriyorum." Ve öyle oldu. Tanrı yarattıklarına baktı ve her şeyin çok iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve altıncı gün oluştu.* [Yaratılış 1: 9-31]

Buradaki 3, 5 ve 6. günler Fussilet Suresi'ndeki "dört günde onda gıdalar takdir etti" kısmına uyuyor. Bu arada ise dördüncü günde "yıldızları, ayı, güneşi yarattı" diyor Tevrat'ta. Göğün (dünya göğünün) yaratılışı aynı zamanda 2. günde geçmişti. Burada "üç ve dördüncü günde yedi gök yaratıldı" olmalıdır işin aslı. Yani 3. günde dünya göğü ve diğer yerlerin gökleri, 4. günde de bunların arasındaki yollar. Niteki ayette "üzerinizde yedi yol yarattık, biz yaratmaktan gafil değiliz" (Müminun 17) denilir.

Lakin yedi gök mantığı eskiden güneş, ay, gezegenler ile olan yedi gök şeklinde düşünüldüğünden direkt onlarla ifade edilmiş Tevrat metninde. Daha doğrusu gökteki cennetler konu edilmiyor Tevratta, Kur'an bunu düzeltiyor denilebilir..

Tabii şu da var ki, gök duman halinde iken güneş ve ay nispeten pek görünmüyor idi, "görünen kılındı" anlamı da bir ihtimal olabilir burada. O zaman yedi gök tamamen dünya atmosferine bir gönderme olur. Tevrat metninde bu kadar ince bir anlam olabilir mi? Pek makul görülmüyor aslında ama şeklen uygun denilebilir. Kuran'a da çok zıt sayılmaz.

Lakin; şu konu açıktır; Yahudilerin ve Hristiyanların inandığı Tevrat, yıldızların, güneşin, ayın, bitkilerden sonra yaratıldığını iddia ediyor. Ya da "en iyi ihtimalle" dünya göğünün.. Yine bu bağlamda; yıldızların, ayın, güneşin bitkilerden sonra yaratıldığına dair hadisler, haberler vardır. Fakat mesela bunların en sahihi hakkında İbn-i Kesir tefsirinde şöyle geçer:

Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği hadîse gelince; Ebu Hüreyre der ki: Allah Rasûlü (s.a.) elimi tutup şöyle buyurdu: Allah Teâlâ toprağı cumartesi günü, ondaki dağları pazar günü, ağaçları pazartesi günü, hoşlanılmayan şeyleri salı günü, nuru çarşamba günü yarattı. Perşembe günü oraya hayvanları yaydı. Âdem'i de Cuma günü ikindiden sonra yarattıklarının sonuncusu olarak Cuma saatlarının son saatında, ikindi ile gece arası yarattı. Hadîsi Müslim ve Neseî kitablarında İbn Cüreyc kanalıyla rivayet etmişlerdir. Bu hadîs de Sahihler arasında yer alan garîb hadîslerdendir. Buhârî, Târih'inde bu hadîsi muallel görerek der ki: Bazıları hadîsi Ebu Hüreyre kanalıyla Ka'b el-Ahbâr'dan rivayet etmişlerdir ki bu daha sıhhatlidir.[174]

Hasılı, Kurani üst anlatımın bu işteki en normal anlatım olduğu görülüyor.

[174] *İbn-i Kesir-Fussilet 9-12 tefsiri*

En yakın göğün korunması

İşteki zor anlaşılan yerlerden biri de “en yakın/en aşağı göğü lambalarla süsledik ve koruduk” kısmıdır. En aşağı gök bizim nefes aldığımız alan ve üstüdür. Burası hem zararlı ışınlardan hem göktaşlarından korunmuştur, hem de yukarısı diğer gökten buraya gelen meleklerin alanıdır ve buradan oraya giden cinler göktaşlarıyla taşlanır. Burada dünya göğünün korunması ile ilgili hadis işi netleştiriyor. Şöyle ki:

Bana Peygamber (S.A.V.) ‘in ashabından ensardan bir zat haber verdi ki, kendileri bir gece Resûlüllah ile birlikte otururlarken bir yıldız kaymış ve ortalık aydınlanmış. Bunun üzerine Resûlüllah onlara: “Böyle bir şey göçtüğü vakit cahiliyye devrinde ne derdiniz?” diye sormuş. — Allah ve Resulü bilir. Biz bu gece büyük bir adam doğdu ve bu gece büyük bir adam öldü derdik, cevabım vermişler. Resûlüllah: -O ne bir kimsenin ölümü için göçer, ne de hayatı için. Lâkin Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ bir şey takdir buyurdu mu arşı taşıyan melekler tesbih eder. Arkasından onlardan sonra gelen gök ehli tesbih eder. Tâ ki tesbih şu alt semânın sakinlerine ulaşır. Sonra arşı taşıyanların arkasından gelenler arşı taşıyanlara : — Rabbiniz ne buyurdu? diye sorarlar. Onlar da ne buyurduğunu kendilerine haber verirler. Böylece semâvât sakinleri birbirleriyle haberleşir, nihayet haber şu alt semâya ulaşır. Ve cinler işitileni kaparak onu velîlerine aktarır ve bunlarla taşlanırlar. Olduğu gibi getirdikleri haktır. Lâkin onlar ona yalan karıştırırlar ve ziyâde ederler.” [Müslim-Selam 124]

Dikkat edilirse hadiste manevi göklerden bahsedilmektedir, lakin en aşağı gökte bizim de göreceğimiz bir cereyan olmaktadır. Öte yandan bir de *“Biz, o yakın göğü kevkebler ziynetiyle süsledik” (Saffat 6)* diyor. Bu en yakın gök, bize en yakın gökse güneş sistemi oluyor, o ise gezegen ışıkları ile dolu. Diğer gökler bizim açımızdan böyle değil mesela. Buna da dikkat.

Hani de Rabbin meleklere “Ben, yeryüzünde bir halife yapacağım” demişti. ‘Orada mı yapacaksın?.. Orada bozuculuk edecek ve kan dökecek olanı?!..’ demiştiler. Bizler seni övgünle tesbih eder ve kutsarken?!.. Demişti ki; “Herhalde ben sizin bilmediklerinizi bilirim” [30]

Ve Adem’e isimleri –hepsini- öğretmiş, sonra onları meleklere sunmuş da demişti ki ‘Bana şunların isimlerini bildirin, eğer doğru sözlülerden iseniz’ [31]

‘Seni tesbih ederiz, senin bize öğrettiklerin dışında bizim bir ilmimiz yok’ demiştiler.. Sen ki, Sen, Pek Bilen’sin, Otorite’sin.. [32]

‘Ey Adem, onlara isimlerini bildir’ demişti. Ve ne zaman ki onlara isimlerini bildirmiş; ‘Size demedim mi; Ben, göklerin ve yerin gizlisini-saklısını bilirim, açığa vurduğunuzu da bilirim, gizlemekte olduğunuzu da!..’ demiş.. [33]

Hani meleklere ’Adem’e secde edin’ demiştik de İblis -kaçınmış, kibirlenmiş ve kafirlerden olmuştu- dışında hemen secde etmiştiler. [34]

Sonra demiştik ki; ‘Ey Adem, sen ve eşin cennette/bahçede yerleşin, ondan dilediğinizi bolca yiyin ve şu ağaca sakın yaklaşmayın, sonra zalimlerden olursunuz’ [35]

Derken şeytan oradan/o ağaç sebebiyle ayaklarını kaydırdı da bulundukları yerden o ikisini çıkardı. Ve dedik ki, ‘Kiminiz kiminize düşman olarak inin, sizin için dünyada kararlaştırılmış bir yer ve bir zamana dek geçim var’ [36]

Peşine, Adem, Rabbi’nden bir takım kelimeleri karşıladı/aldı ve böylece tövbesini kabul etti. Şüphesiz ki O, Tevbeleri Kabul Edici’dir, Pek acıyan’dır. [37]

***30a:** Bazıları ayetleri "problemsiz" bir şekilde anlamak için kelimeleri aşırı zorlamıştır. Mesela bu ayet şöyle meallendirenler olmuştur: *Sahibin (Rabbin)bir gün meleklere, "Yeryüzünde bir muhalif kimse yaratıyorum." dedi. Melekler, "Orada tabii düzeni bozacak ve kan dökecek bir varlık mı oluşturuyorsun? Ama sen yaptığını güzel yaparsın, sana içten boyun eğmemiz bundandır. Senden dolayı onu değerli sayarız." dediler. Allah: "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim!" dedi.*

Burada halife, muhalif olarak isimlendirilmiş, çünkü; "Adem kimin yerine halife olacaktı?" sorusu var. Çünkü halife kelimesinin, ardından gelen, peşine gelen, yerine gelen anlamı var ve bu konuda İsrailiyyat türü rivayetler.. Ya da "Allah'ın halifesi" diyenler var. Ya da nereden biliniyordu kan dökeceği meselesi var; Levhi Mahfuz işin içine girebiliyor.. İşte de bütün bunlardan "kurtulacak" bir çeviri… Böylece rasyonel akıl rahatlayacak (!) İyi de dava rasyonel aklı rahatlatmak mı?! Onun her garipsemesini dikkate alsak din kalmaz.

Burada bir de Tevrat'ta çokça geçen "suretimizde, benzerimizde bir insan yaratalım" [175] ifadesi ve bu ifadenin bir hadiste de geçmesi mevzusu var.[176] Tevrat'ta bu ifadenin tam da "bir halife yaratacağım" sözünün bir tür çevrimi olduğu görülüyor. Çünkü deniliyor ki, "denizdeki balıklara, gökteki kuşlara egemen olsun" Bir nevi Tanrı'nın yerine gelinmiş oluyor tabiri caizse.. Yine Tevrat, Yaratılış 2. bölümde bu defa Havva'nın bir peşine gelen yerine geçen olması durumu var. Çünkü Yahudi geleneğinde önce Lilit diye bir kadın yaratılır, o uyumsuz olunca Havva yaratılır. İkincisi, Tevrat'ta Hz Adem'e bir yardımcı yaratılması çerçevesinde geçiyor isimler mevzusu. Ve Havva sonra kötülüğün başlangıç noktası ediliyor. Yani bir yorum da işi Havva'ya çevirmiş denilebilir.

***30b:** Halife/peşine gelen/yerine gelen kelimesi Davud için kullanılmakta. Orada da Bakara 30'daki gibi kullanılmakta.

"Ben yeryüzünde bir halife yapacağım" (Bakara 30)

"Ey Davud, Biz seni yeryüzünde bir halife yaptık" (Sad 26)

---

[175] *bknz yaratılış 1: 26, 27*
[176] *bknz Buhari-İstizan 1*

Davud ise Talut'un peşine ve onun yerine gelmiş birisi. Beri yandan kan dökmüş birisi, iyi yolda tabii. Ve idareci olmuş birisi. Bu çerçevede halife kelimesinin Adem'den ziyade onun soyu için kullanıldığı düşünülebilir. Meleklerin itirazı da zaten bu yönde. Bu çerçevede onlara gösterilip sorulan isimler de Davud, Muhammed (as) gibi isimler olabilir. Bir de şu var ki Allah Teala sonra zuhur edecek bir kelimeyi ezelde kullanabilmektedir.[177] En normal bakış; diğer yaratıklardan sonra yaratılıp hakim olacak şekilde yaratılması anlamında halife olmasıdır. Fakat her halukarda önce cennette yaratılması ve türlü olaylardan sonra yere inmesi ve bunların önceden bilinmesi var. Yani iş ezeli ilme göre düşünmeyi az zorlamıyor.

***30c:** Zemahşeri "Melekler insanların kan dökeceğini nereden bilebilir?" sorusunu şöyle cevaplamıştır: *Yüce Allah'ın bildirmesi dolayısıyla ya da Levhi Mahfuz'dan. Yahut da kendi bilgilerine göre sadece kendilerinin masum olduğunu biliyordular yahut da daha önce yeryüzünde olup bozgunculuk çıkaran cinlerle kıyas ettiler.*

Öte yandan, rivayet ağırlıklı Dürrül Mensur tefsirine baktığımızda her ihtimalin kanlı canlı anlatımıyla karşılaşırız. Bu bir yaklaşım farkını gösteriyor açıkçası. Sanki bir dönemde "şöyle olabilir mi" noktası hemen senaryoya dökülerek dillendirilmiş. Ya ilim böyle görülüyordu ya da İsrailiyyat ilmi böyle etmiş.. Çünkü İsrailiyyat direkt hikaye ediyor işi. Mesela "şeytanın cin diye bir melek kabilesinden olduğu" direkt bir hikayenin içinde geçiyor. Tanah'ta şeytan melek ayrımı yoktur. Bu da bunun İslam'a sokulmasıdır denilebilir. [178] Ya da yeryüzüne inen ve kötülüğe batan iki melek, Harut Marut hikayesi de bu bağlamda düşünülebilir. Hikayeye göre bu iki melek, meleklerin "yeryüzünde onu mu halife yapıyorsun?" çıkışları üzerine deneme olarak yere indirilir ve denenir, kötülüğe batarlar, derdest edilirler. [179] Burada Kur'an'daki anlatımla Ehli Kitab'ın elindeki

---

[177] *bknz Bakara not 206*

[178] *Mesela Mukatil, İblis için "kendilerine cin denilen meleklerden bir koldandı" der. (Kehf 50 tefsiri) Taberi de; Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud, Said b. Müseyyeb, Katade ve Muhammed b. İshak'tan "İblis meleklerdendi" türünde rivayetleri vererek onu tercih eder. (Bakara 34 tefsiri) Öbür görüş, Hasanı Basri'den "meleklerden değildi, cindi" görüşüdür. Bu görüş zaman içinde, lakin gayet zor ağırlık kazanmıştır. Cessas, Zemahşeri, Razi (Kehf 50 tefsiri) ve kısmen İbn-i Kesir (Kehf 50'de İsrailiyyat tehlikesine işaret eder) öbür damarı beslemiştir. Dikkat çekici olansa; Menar, direkt "meleklerdendi" şeklinde ilk görüşü ana görüş olarak verir ve kabul eder.*

[179] *bknz Bakara not 102b*

hikayenin mecz edilmesi söz konusudur. Ehli Kitabın elindeki malumat direkt essahmış gibi yapılmıştır. Öte yandan bu rivayetler bir yönüyle de tefsir, yani "gerekli" Bir yönüyle dikkat çekici, cezp edici. Öyle ki mesela bu rivayet, hadis olarak Müsned'e kadar girmiş. İbn Kesîr, bu rivayetlerin hepsinin uydurma olduğunu ve gerçekte Kâb elAhbâr'dan kaynaklandığını belirtir.[180] Velakin hala bu rivayetler gayet anlatılıyor. Yani durun demekle durulmayacak bir damar.. Denilebilir ki bu iş, sahici bir tefsirle ve buna alışma ile ancak normalleşebilir.

Beri yandan; bu anlatılara, "ilginin canlı tutulması" gibi bakabilir miyiz? Her ne kadar dayanakları zayıf olsa da. Nihayetinde bunlardan murad, ayetlerin her halukarda kabulü, ibret gibi meselelerdir. Meselâ Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediği söylenmekte: *"Tefsir, melâhim ve megazi gibi üç şeyin aslı yoktur"* Denilmektedir ki; "yani, senedleri sağlam değildir" Öte yandan, Muhammed b. İshak hakkında şöyle demiştir İbn-i Hanbel*: "Ondan şu hadisler -yani megâzi vb.- yazılır. Ancak helal ve haram söz konusu olduğunda şöyle birilerini (elini yumruk yapar) isteriz.."* [181]

Muhammed bin İshak, siyercidir ve tarihçidir, İsrailiyyatla gayet ilişkili birisidir. Buna göre burada ne denilmiş oluyor? Bir nevi deniliyor ki, "bu iş ahkama nüfuz etmeyecek bir boyutta olabilir" değil mi? Çünkü denilebilir ki, rağbet var ve bir tür ihtiyaç. İlmin soğukluğu ve şüpheciliği olmadan fazlasıyla kabulün bir şekli ve aracı bunlar. Ve denilebilir ki, özellikle işin inceliklerine nüfuz edemeyen geniş kitlelere bu geremiyor mu?! Elcevab: Lakin şunu da unutmamalıyız. *Onlara "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde, "Eskilerin masalları" dediler/ Sakınanlara: "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde ise "Hayır" dediler.* [Nahl 24- Nahl 30] Bu fark açık olmalı. Öte yandan denilebilir ki; bu iş ilk zamanlarda çözülmemiş olabilir. Çünkü Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği yeterince anlaşılmamıştı. Hatta İsrailiyyata tefsir açısından faydalı bir iş gibi bakılıyordu. Lakin, tarih içinde bu durum alışkanlık peydah etmiş ve rasyonalizm de kuru bir akılcılık olduğundan bu damarlar yine canlı. Gerçi tarih içinde İsrailiyyat eleştirisi gayet vardır. Mesela İbn-i Haldun der ki; *Nakli tefsirler, nasih ve mensuh ayetler, sebebi nüzuller ve ayetlerin maksatları gibi hususların bilinmesine dayanır. Çünkü bütün bu hususlar ancak sahabe ve tabiinden nakledilen haberler sayesinde bilinir. Önceki alimler bütün bu rivayetleri kitaplarında*

---

[180] bknz DİA, Harut Marut maddesi.

[181] Beyhaki, el Esma ve's Sıfat, s.418-419

toplamışlardır. Ancak onların kitapları sağlam, zayıf, doğru, yanlış her türlü rivayeti kapsamaktadır. [182] Fakat, yerini bir şeyin alması gerekiyor demek. O da Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği, düzelticiliği boyutları olmalı bizce, asıl sorun bunda yaya kalınamsı gibi..

***30d:** Denilebilir ki Kur'an'daki bu Adem öncesi meleklerin ititrazı diyalogunun ilahiyat açısından en mühim tarafı, meleklerin bu çıkışının Yahudi ve Hristiyan apokriflerinde dahi olmamasıdır. Kur'an'da buna da işaret de vardır. Ayette şöyle geçer.

Aralarında tartıştıkları sırada, yüce topluluğa (ileri gelen melekler topluluğuna) dair benim hiçbir bilgim yoktu. Bana ancak, benim sadece bir uyarıcı olduğum vahyediliyor. Hani, Rabbin meleklere şöyle demişti: "Muhakkak ben çamurdan bir beşer yaratacağım. Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin. [Sad 69-72]

Burada dikkat çeken şudur; meleklerin Adem'e secdesi, melekler çok güçlü ve bilinmeyen varlıklar olduğundan, meleklere tapmaya mani olacak bir sahnedir. Malumdur ki en fazla putlaştırılan şeylerden birisi meleklerdir. Mesela Hristiyanlar dahi Ruhul Kudüs'ü Tanrı'nın bir parçası saymışlardır.

Öte yandan şeytanın da geçmişi silinmiştir Tanah'ta, hatta yarı melek gibi işlenmesi söz konusu. Mesela Eyüb Kitabında öyle bir şekilde anlatılır ki şeytan, Allah'ın huzuruna her an çıkabilen bir varlık olarak gösterilir. Melekler de Tanrı oğulları diye ifade edilir bu kitapta. Sonra şeytan insana vesvese vermemekte somut olarak başına işler getirmektedir. Yani her yönden Kur'andaki mantığı ve ezeldeki sahneyi gömen bir mantık vardır. Bu kitabın başında Şeytan, Allah'ın huzuruna çıkar ve Eyüb'ü denemek için her şeyi yapabilmek üzere izin alır, "bakalım hala şükredecek mi?" diye. Şöyle geçer:

Bir gün Tanrı oğulları RAB'bin huzuruna çıkmak için geldiklerinde, Şeytan da onlarla geldi. [Eyub 1: 6]

Buradan anlaşılıyor ki Eyüb kıssasını bu hale getirenler Adem'e secde işini de biliyorlardı, çünkü o sahneyi gömme amacı açık. O sahneye antitezlik çok şey var bu kitapta. Bu da bir tartışmayı hissettiriyor. Öte yandan, ahiret de çok sırası geldiği halde telaffuz edilmez Eyüb Kitabı'nda. O

---

182 *İbn-i Haldun, Mukaddime, s 614*

da ebeddeki bozukluk-ezeldeki bozukluk paralelliği bakımından şaşırtıcı. Buradaki en olası mantık, İblis'in İsrail (Yakub) ile özdeşleştirilmesi olabilir, çünkü Tanah metinlerine göre Hz Yusuf rüyasını anlatınca Hz Yakub "ne yani ben annen ve kardeşlerin gelip önünde eğileceğiz mi" der ve sonra kavuştukları sahnede bir secdesi de olmaz. Diğer kardeşlerinin eğildikleri sahneler var. Fakat İsrail bir nevi şeytanlaştırılmıştır, çaktırmadan.. Bunun peşine de İblis'in secdeyi reddetmesi sahnesi, meleklerin itirazı çıkarılmış gözüküyor. Hatta antropomorfizmler.. Bu çerçevede şunu unutmayalım ki; tarihte Yusuf soyu ve Yahuda soyu iki rakip devletti. Ve bu secde işi, secdeyi red acaipbir meşrulaştırma aracı olabilir. Bu da büyük bir tahrifat kapısı tabi.

***30e:** Evrim teorisi ısıtılıp ısıtılıp gündeme getirilen bir mevzu, çünkü güçlü olan haklıdır psikolojisini gayet olumlayan bir mantık evrim. Beri yandan ise "Adem de evrimle olmuş olsun Kur'an'ın buna aykırılığı ne ki?!" türü mantıklar çıkmış durumda. Çünkü hazır Kur'an'da "her canlı şeyi sudan yarattık" [183] ayeti var ve evrime göre ilk canlı suda ortaya çıktı. Lakin ayette Adem için "iki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan ne" denilmekte, topraktan yaratıldığı belirtilmekte, Adem'in yaratılışı mucize İsa'nın yaratılışı ile denk tutulmakta, sizi bir erkek ve dişiden yarattık diye ortak/belli bir ataya işaret edilmekte.[184] Nice ayette "ey Ademoğulları" denilmekte insana, insanlar Adem'in zürriyeti olarak geçmekte.[185] Ve defalarca anlatılan bu Adem, İblis ve cennetten çıkarılma kıssası var imtihanın başlangıcı olarak. Şimdi bütün bunları ne adına büyük bir tevile tabii tutacağız?! Bunları ille de red için bir ideoloji gerekir açıkçası ve o hiç de tekin bir ideoloji değildir. Denilebilir ki, çok önceki şu iskelet bulundu, bu iskelet bulundu. Adem'den önce öyle ya da böyle birileri olduğu bilgisi var gibi zaten. En fazla onu oraya götürürsünüz, bütün kapılar kapanmış gibi bu ne acele?! Bir de maymunla insan geni çok benzer deniliyor. Allah Teala Adem'i halife/peşine gelen olarak yarattığını söylüyor. Genini de bunu vurgulayacak şekilde ama sıfırdan yaratmış olabilir. Adem'in özel yaratıldığı bilgisi çok net ve evrimle bir tür sonradan gelebilir, bir tek kişi değil, bunları iyi bilmek lazım ve Kurani mantığın insanlığın bir tek kişiye dayandığı mantığını boşuna ortaya koymadığı gerçeğini. Çünkü o zaman herkes eşit olur en azından mantıken..

---

[183] *bknz Nur 45, Enbiya 30*

[184] *bknz Sad 75, Ali İmran 59, Hucurat 13*

[185] *Araf 26, 27, 31,32, 172*

***31-34:** Melekler “kan dökecekler” diyordu, Allah Teala ise “ama sizden bilgili” demişti. Peki bu “kan dökecekler ama bilgililer” mi demek?! Burada bir incelik vardır, o da şudur; dünya, insan ve imtihan için yaratılmıştır zaten.. Çünkü ona göredir.. Buradan bunu anlamalıydılar. Bir de şöyle bakılabilir işe Ayetel Kürsi’de “Onun ilminden dilediğinden başkasını bilemezler” denilmekte. Melekler insanın yeryüzünde kan dökeceğini ve fesat çıkaracağını biliyordu, Allah’ın bildirmesiyle.. Ama imtihan edileceklerini ve sonlarının cennet cehennem olacağını bilmiyor gibiler. Bu da Allah’ın ilmi ve bildirmesi açısından enteresan bir örneklik. Ya da denilebilir ki, onların bilmediği sır, tevbenin önemiydi. Çünkü insan ve imtihan adeta hataya gebe ve tevbeye.. Mesela bir hadiste şöyle geçer*: Nefsim kudret elinde olan Zat'a yemin ederim ki, eğer siz hiç günah işlemeseniz, Allah sizi toptan helak eder; günah işleyen, arkadan da istiğfar eden bir kavim yaratır ve onları mağfiret ederdi.* (Müslim, Tevbe 9)

Öte yandan meleklerin itirazları ve sonraki secde sahnesi Tevrat’ta geçmiyordu, lakin “Adem’e isimleri öğretti” konusu ters bir şekilde şöyle geçer: *Sonra, “Adem’in yalnız kalması iyi değil” dedi, “Ona uygun bir yardımcı yaratacağım.” RAB Tanrı yerdeki hayvanların, gökteki kuşların, hepsini topraktan yaratmıştı. Onlara ne çağıracağını görmek için hepsini Adem’e getirdi. Adem her bir canlıyı ne çağırdıysa adı oydu*[186] *Adem bütün evcil ve yabanıl hayvanlara, gökteki kuşlara ad çağırdı/verdi. Ama kendisi için uygun bir yardımcı bulunmadı.*[Yaratılış 2: 18-20]

Burada meleklerin itirazı, isimlerin öğretilmesi, secde emri, şeytanın isyanı gizlenmiş görünüyor. Çünkü isimler konusu başka bir şeye çevrilmiş açık şekilde.[187] Öte yandan; bir peşine gelen, yani Havva’nın yaratılması kıssasına çevrilmesi de enteresan. Halife kelimesini böyle yorumlamış birileri de denilebilir. Hatta meleklerin itirazı da yok denilebilir ama sonra Havva’nın yılan tarafından kandırılıp Adem’e yasak meyvayı yedirmesi konusu da bu çerçevede dikkat çekici.

---

[186] *Bu kısım, “adı o oldu” diye çevrilmektedir.*

[187] *İsimlendirme ne demektir, birine başka birine başka bir sesle seslenme mi sadece?. Şu tarz ayetler vardır mesela: (Yusuf dedi ki) "Allah’ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın isimlendirdiği birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah’a aittir. O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." [Yusuf 40] (bnz Araf 71, Necm 23) Demek ki isimlendirme onun ne olduğuyla da alakalıdır.*

Saniyen, Tevrat'ta önceki bölümde şöyle demekteydi: *Tanrı, "İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım" dedi, "Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun."* [Yaratılış 1: 26]

İbn-i Hazm, burada sadece suretimizde deseydi, olurdu, "sureti, yaratma ve mülke izafe edebiliriz" der ama "benzer" demesi tevil kaldırmaz. [188] Gerçekten de iş Allah'ın direkt insan suretinde görünmesine kadar, ona insani zaafiyetler atfetmeye kadar gitmiştir. Burada da halife/peşine gelen/yerine geçen Tanrı'nın yerine geçen şeklinde düşünülmüş gibi..

Beri yandan meleklere Tanrı oğulları denilir Tanah'ta birkaç yerde. Örneğin:

Yeryüzünde insanlar çoğalmaya başladı, kızlar doğdu. Tanrı oğulları insan kızlarının güzelliğini görünce beğendikleriyle evlendiler. RAB, "Ruhum insanda sonsuza dek kalmayacak, çünkü o ölümlüdür" dedi, "İnsanın ömrü yüz yirmi yıl olacak." Tanrı oğullarının insan kızlarıyla evlenip çocuk sahibi oldukları günlerde ve daha sonra yeryüzünde Nefiller vardı. Bunlar eski çağ kahramanları, ünlü kişilerdi. [Yaratılış 6:1-4]

Sonra İbrahim'in yanına üç adam olarak gelen kişiler Allah ve iki melek olarak geçer. [189] Dolayısıyla Tanrı'nın "suretimizde" demesi melekleri de kapsamış oluyor. Bunlar hep tefsir üstüne tefsir gibi şeylere benziyor. İş bozuldukça bozulmuş hasıl.

Yine şu dikkat çekiyor ki; Tevrat'ta meleklere secde edilmesi sahneleri var gayet. Mesela İbrahim, Lut ve Yeşu insan suretindeki meleklere secde ederler. Şöyle ki:

Adam, "Hiçbiri" dedi, "Ben RAB'bin ordusunun komutanıyım. Şimdi geldim." O zaman Yeşu yüzüstü yere kapanıp ona tapındı. "Efendimin kuluna buyruğu nedir?" diye sordu. [Yeşu 5: 14]

---

[188] *İbn-i Hazm, Fasl c1, s95. Nitekim hadiste şöyle der:"Allah Adem'i kendi suretinde yarattı"(Buhari-İstizan 1) Ayette ise denilir ki "Onun benzeri bir şey yoktur." (Şura 11) İbn-i Kuteybe'nin Tevrat alıntısında "kendi suretimizde yaratalım" diye tercüme bir tercüme vardır, "kendimize benzer" ifadesi zikredilmez ve metin "Allah insanı kendi suretinde yarattı" hadisinin doğruluğuna ve tevil yapılmamasına delil olarak kullanılır. (bknz Hadis Müdafası sh 339)*

[189] *bknz Yaratılış 18: 2*

Yine bazı anlatımlarda Rab ve meleği birbirinin yerine geçecek derecede aynı şeymiş gibi geçer. [190] Denilebilir ki, meleklere tapma anlayışları da "şeytanın silinmesi gereği" kadar olmasa da sahneleri kaldırma sebebi gibi..

***34a:** Acaba Adem ne kadar üstün olduğu ortaya çıktıktan sonra mı ona secde edildi, yoksa yaratıldığı zaman mı? Razi demektedir ki, Sad suresindeki ayette "yarattıktan hemen sonra secde edin" anlamı vardır. Demek ki Bakara Suresinde isimlerin bilinmesi sahnesi mevzu gereği öne alınmıştır.

***34b:** Maturidi, İblis için "o cin miydi melek mi?" şeklinde tartışıldığını; Kehf 50'deki[191] "Kane minel cinni" ifadesinin "cinlerden oldu" anlamına geldiği iddiasını ya da cin kelimesinin melek anlamında olduğu, meleklerin duyu ötesinde bulunduğundan cin diye isimlendirildiği iddiasını belirtir. Ve şöyle dediklerini söyler: çünkü gerek Kur'an'da ve gerekse önceki kitaplarda İblis'in meleklerden olmadığına dair bir kayıt yoktur. Aslında "İsrailiyyat böyle göstermekte" denilebilir, çünkü direkt cin olduğunu söylüyor Kur'an. Neyse ki zaman içinde bu mesele aşılmış gözükmektedir. Çünkü günümüzde ayet, "İblis'in melek olmadığı" şeklinde anlaşılmakta çok büyük ölçüde. [192] Fakat olmadık şekilde ilk görüş de dirilmiş, Menar ve Muhammed Esed tarafından hararetle savunulmakta[193] , Kasımi de bu yönde meyillidir. Burada işin bu kadar uzaması, temelde Kur'an'ın düzelticilik misyonu ile işe bakılmamasından bizce. Hala da öyle sayılır.

***35:** Tevrat'ta Adn bahçesi denilen yer, dünyevi bir yerdir. Şöyle ki: *Aden'den bir ırmak doğuyor, bahçeyi sulayıp orada dört kola ayrılıyordu. İlk*

---

[190] *Buna en bariz örnek Yakub'un Tanrı'yla güreşmesidir. bknz Ali İmran not 93*

[191] *Meleklere: "Adem'e secde edin" demiştik. İblis'ten başka hepsi secde etmişti. O, cinlerden idi. Rabbinin buyruğu dışına çıktı. Şimdi siz Beni bırakıp onu ve soyunu dost mu ediniyorsunuz? Halbuki onlar size düşmandır. Kendilerine yazık edenler için bu ne kötü değişmedir. (Kehf 50)*

[192] *bknz Muhammed Ali, Ömer Nasuhi, İzzet Derveze (Kehf 50 tefsiri) Şevkani, Mehmed Vehbi, Elmalılı, M. Hamidullah, Mevdudi, İbn-i Aşur, Mahmut Topbaş, Kur'an Yolu (Bakara 34 tefsiri)*

[193] *En nihayetinde ne dedikleri ise belirsizdir. Çünkü; Menar, önceki müfessirlerin görüşünü şeklen kabul eder, rivayetleri vermez. Sonra meleklerin tabiat güçleri olabileceğini, meleklerin secdesinin onların ona boyun eğmesi olabileceğini söyler. M.Esed de her şeyi alegori olarak almaya meyyaldir. Bu tarza yatkın başkaları da vardır.*

ırmağın adı Pişon'dur. Altın kaynakları olan Havila sınırları boyunca akar. Orada iyi altın, reçine ve oniks bulunur. İkinci ırmağın adı Gihon'dur. Kûş sınırları boyunca akar. Üçüncü ırmağın adı Dicle'dir. Asur'un doğusundan akar. Dördüncü ırmak ise Fırat'tır. [Yaratılış 2: 10-15]

İbn-i Hazm bunları Tevrat'tan; Dicle, Fırat, Ceyhan ve Nil olarak verir. Ve anlatıyı eleştirir. Çünkü burada dünyevi bir cennet işlenmektedir. Lakin dünyevi bilgilere de uymamaktadır bilgiler. Öte yandan, Tevrat'a göre Adem ve Havva bu bahçenin doğusuna doğru çıkarılmıştır.[194] Yani bildiğimiz dünyadır burası. Peki hani nerededir?! Çünkü melekler tarafından korunan, kimsenin sokulmadığı bir bahçedir burası. Böyle bir yerin bilinmemesi mümkün mü dünyadaysa?! Peygamberimizin "Nil, Fırat, Seyhan, Ceyhan cennet nehirlerindendir" dediğini de belirtir İbni Hazm. Velakin bunlar Kevser gibi cennet nehirlerinin isimlerdir. [195] Bir de bu tip haberlerde İsrailiyyatın karışması ihtimalini de hep düşünmeli. Çünkü eskiden bugünki gibi mesafeli yaklaşılmıyordu İsrailiyyata, ikincisi gaybi haberler aktarımlarda "hadis" şekline dönebilecek bir nitelik taşır. Nitekim, Peygamberimiz, İsrailiyyatı aktarabilirsiniz dedikten sorna "kim benim adıma benim söylemediğim bir şeyi kasten söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın" demiştir. Karışma ihtimaline açık uyarıdır bu.

Öte yandan, Tevrat'ta Yaratılış 1. bölümde bitkiler, hayvalar yaratıldıktan sonra Adem yaratılır, 2. bölümde ise yerde ot bile bitmemişken yaratılır. Sonra Rab doğuda bir hançe dikti der. Yani cennet yeryüzündeliştirilir. Halbuki 1. bölümle de tezat oluşur. Bu da işin zorlandığını düşündürüyor. Çünkü ahiret de buharlaştırılmış durumda Tevrat'ta unutmayalım. O zaman bu tarz bir damarın her yere az çok el attığını düşünmeliyiz. Ki izleri metnin kendi içinde bile mevcut.

***35-36:** Tevrat'ta Yaratılış 2 ve 3. bölümde yasak ağaç vardır, lakin kandıran yılandır. Ve kandırdığı için karnı üstünde sürünme cezası alır. Ve niye kandırdığı da belli değildir. En şaşırtıcı olan ise yasak ağaç meselesinde yılan'ın yalan söylememesi. Şöyle geçer:

RAB Tanrı`nın yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı yılandı. Yılan kadına, "Tanrı gerçekten, `Bahçedeki ağaçların hiçbirinin meyvesini yemeyin` dedi mi?" diye sordu. Kadın, "Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz"

[194] *Yaratılış 3:24*

[195] *İbn-i Hazm, Fasl c1, s95-96*

diye yanıtladı, Ama Tanrı, `Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz` dedi. Yılan, "Kesinlikle ölmezsiniz" dedi, Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız. Kadın ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı. Çıplak olduklarını anladılar. Bu yüzden incir yaprakları dikip kendilerine önlük yaptılar. [Yaratılış 3: 1-7]

RAB Tanrı Adem`le karısı için deriden giysiler yaptı, onları giydirdi. Sonra, "Adem iyiyle kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu" dedi, "Artık yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasına izin verilmemeli." [Yaratılış 3: 21-22]

Burada; Kur'an'daki anlatımın tam tersine çevrilmesi dikkat çekiyor. Bir defa meleklerin secdesi, dolayısıyla Adem'e isimlerin öğretilmesi yok, sonra da şeytan diye bir şey yok. Yine mesela, Adem'le Havva'nın elbiseleri baştan beri yok, meyveyı yiyince sadece çıplak olduklarını anlıyorlar. Çünkü bilgisizler, çıplak olduklarını bilmiyorlar.[196] Bunlar hep Kur'an'da başkadır. Sonra, Adem'i kandıran Havva, Tevrat'a göre. Halbuki Kur'an'da şeytan ikisini de kandırır, hatta "şeytan Adem'i kandırdı" denilir[197] Hasıl, bir nokta iş zincirleme bozaboz gitmiş.

Dahası; Kur'an'a göre kardırma sözü "ebedi kalırsınız" idi, burada ise "Yersen ölürsün, ölmezsin" diyaloğuna çevrilmiş. Kur'an'da şöyle geçer.

Derken şeytan, birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi ve" Rab'biniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedi kalanlardan olursunuz diye yasakladı" dedi. [Araf 20]

Burada işin bir tür ergenlik ile sembolize edilmeye çalışıldığı hissi var Tevrat metninde. Çünkü ağaç, iyiliği kötülüğü bilme ağacı deniliyor, kandıran kadın, çıplak olduklarını anlıyorlar vs. Yani önce sembolize edilmiş sonra hikaye edilmiş gibi.. Beri yandan Alemi İslam'da da bu hikayenin sembolik olduğu iddiaları çıktı. Hasılı, Kuran'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği damarı böyle kolaycı yaklaşımlara da mani olur denilebilir.

---

[196] *Kur'an'da elbiseleri baştan beri var ama meyveyı yiyince çıplak kalıyorlar. bknz Araf 27, Taha 118*

[197] *bknz Araf 20, Taha 120, 121*

Tevrat'ta pek çok şey yok demiştik; Hristiyan apokrif lüteratüründe ise Mikail'in meleklere "Adem'e secde edin" demesi ve şeytanın "ben önce yaratıldım" demesi ve kovulması türünde anlatılar vardır ve yılanın ağzından onun Havva'yı kandırdığı. Lakin bu anlatıların ne zaman bu hali aldığı belli değildir, çünkü bu tarz kitaplar gayrı resmi ve değişkendir, İslam'dan sonra bile bu hale gelmiş olabilir. Mesela söz konusu metinde Adem ve Havva dünyaya gönderilir, hala şeytan onları kandırmaya çalışır, en sonunda Adem "biz sana ne yaptık da hep kandırmaya çalışıyorsun?!" der ve o zaman şeytan olanları anlatır. [198] Yılan bizzat şeytan olarak da geçer Hristiyan literatüründe velakin onun insana düşmanlığı nedensizdir. [199] Burada büyük bir ilahiyat problemi olduğu aşikar. Yani şeytan neden düşman konusu. Kuran'ın bunu çözücülüğü mühim.

Öte yandan; şeytan, hatta ahiret gibi temel konuların Tevrat metninde adeta yer almaması, sonradan çeşitli iç metinlerde ortaya çıkması, sonra Hristiyanlıkta belirginleşmesi ve nihayet İslam'da netleşmesi, sanki bunların tarih içerisinde bir insan zihni ürünü, bir kültür ürünü olarak geliştiği gibi yanlış bir izlenim oluşturmakta. Onun için Kur'an'ın Tevrat metnini düzelticilik üzerinden konuları ele aldığını düşünmek de hayatidir. Bunların asıl metinde de böyle olduğu, dolayısıyla tarih içerisinde oluşmadığı vurgulanmış olmaktadır böylelikle. Dolayısıyla vurgulanan şey tarihin bozuculuğudur hep bir yandan.

***36:** Tevrat'ta Adem ile Havva dünyadaki cennetten/bahçeden çıkarılır. Beri yandan Kur'an'ın ifadelerinde hep bir dönüş olacağı vurgulanırken muharref Tavrat'ta bu hissettirilmez. Mesela Kur'an'daki *'Birbirinize düşman olarak inin, sizin için dünyada kararlaştırılmış bir yer ve bir süreye kadar geçim var' dedi. Dedi ki: 'Orada yaşayacak, orada ölecek ve oradan çıkarılacaksınız.'* [Araf 24-25] ifadelerine karşılık Tevrat'ta şöyledir: *"Yaratılmış olduğun toprağa dönünceye dek ekmeğini alın teri dökerek kazanacaksın. Çünkü topraksın, topraktan yaratıldın ve yine toprağa döneceksin."* [Yaratılış 3:19]

Yine denilmiştir ki Samiriler (bir Yahudi mezhebi) Tevrat'taki bu ayeti ölümden sonra dirilişe delil göstermiştir. "Toprağa döneceksin" ile bu kastedilmiştir.

[198] *bknz Adem ve Havva'nın Kitabı-Cengiz Batuk*

[199] *bknz Vahiy 12: 9*

***37:** Ayette şöyle geçer: *İkisi şöyle dedi: Rabbimiz, kendimize zulmettik , eğer bizi bağışlamaz, bize merhamet etmezsen gerçekten kaybedenlerden olacağız. 'Birbirinize düşman olarak inin, sizin için dünyada kararlaştırılmış bir yer ve bir süreye kadar geçim var' dedi* [Araf 23-24]

Bakara 37'de ise peşine bir takım kelimeler aldığından bahsediliyor. Pek çok alim bu alınan kelimelerin Araf 23'deki sözler olduğunu söylemiştir. Kimileri bunun "Muhammed'in hatırı için kabul et" şeklinde olduğunu iddia etmiştir. Kimileri hacdaki dualar demiştir.

Beri yandan; Taha 123'te sanki tevbenin kabulünden sonra iniş emri verilir. Şöyle ki: *Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti ve doğru yola iletti. Dedi ki: 'Birbirinize düşman olarak, ikiniz topluca oradan inin. Şu halde benden size bir yol gösterme gelir de kim uyarsa yol göstermeme o sapmaz ve mutsuz olmaz.'* [Taha 122-123]

Mesela Razi der ki, iki defa inin dedi, çünkü ilk defadan sonra tevbe ettiler ve inmeyebileceklerini düşündüler. Halbuki emir geçerliydi, çünkü emir "yeryüzünde bir halife yaratacağım" vaadini gerçekleştirmek içindi.

Öte yandan Tevrat'a göre Adem (as) bahçede iken tövbe etmez, Havva da etmez, "beni o kandırdı, beni o kandırdı" derler. [200] Burada tevbe niye gizlenmiştir dersek de çünkü dünyadaki bir bahçedeyseler ve tevbe ettilerse neden bahçeden çıkarılsınlar durumu oluşur.

Beri yandan; gerek Ehli Kitap ilahiyatında gerekse de İslami literatürde cennetten çıktıktan sonra Adem'in tevbesinin uzun sürdüğü rivayetleri vardır. Bu arada; Hristiyan ilahiyatına göre her çocuk, Adem'in suçundan dolayı günahkar olarak doğar ve vaftizle temizlenir. Yani Tevrat'ta tevbenin yer almaması aslında büyük bir soruna da yol açmış görünüyor.

Öte yandan; *birbirinize düşman olarak, ikiniz topluca oradan inin.* [Taha 123] ifadesindeki "ikiniz" tabiri Adem ve İblis ve soyları olmakta. Tevrat'ta ise yılan ile Havva ve soyları birbirine düşman edilir. Bu yılan meselesi bizim İslam kültürüne de girmiştir. Bir de Adem'le Havva da birbirine düşman olabilir, çünkü Havva yüzünden Adem yasak meyveyi yemiştir. Bu Kur'an'a göre böyle değil ama o da İslam kültürüne girmiştir. Dolayısıyla burada "birbirinize[201] düşman olarak inin" denildiğinde iş acayip ihtimalli duruyor böyle. Bu insan ve şeytan olarak anlaşılmalıdır.

---

[200] *bknz Yaratılış: 3. bölüm*

[201] *bu ifade Bakara suresinde çoğuldur, Taha 123'de ikildir.*

Ayrıca; cennetteki meyvenin elma olarak düşünülmesi de çok meşhurdur, fakat Tevrat'ta böyle bir şey geçmez. Denilmiştir ki, bu, Latince elma kelimesinin kötü bir anlama gelmesi ve bazı metinleri Latinceye çevriden kalma bir şeydir. Bir de Hristiyan kültür resmetme geleneğine sahip olduğundan bu sahneleri resmetmiş ve bu yayılmıştır. Dikkat çekense bu sahnelerde Tanrı bile resmedilmiştir ve insan suretinde.

Bir de dikkat edilirse ünlü bilgisayar firması Apple'ın simgesi ısırılmış elmadır. Bu da açıkça yasak meyveye ve Tevrat'ta anlatılan "iyiyi ve kötüyü bilme ağacından yeme" meselesine göndermedir. Ve lakin denilmiş oluyor ki, işte bilgi çağındayız, yasak meyveyi yedik, yani bu iyi bir şey. Dolayısıyla bir tür meydan okuyuştur. Lakin Allah bilmeyi mi engellemeye çalışmıştır, yoksa tam tersi Adem'e bütün isimleri öğreten midir? Kur'an'a açıp bakılamaz mıydı?! Fakat maksat başka olunca böyle oluyor.

Yine kimileri diyebilir ki, nasıl bunca boyutlar olabilir bu meselelerde? Sadece anlatılan kıssaya bakıp onu düşünmemiz gerekmez miydi?! Elcevab; Lokman 27'ye iman ettiğimizi unutmayalım.

Saniyen; şöyle bir gerçek vardır. Tevrat'ta Hz Adem'den itibaren tek tek nesillerin kaç yıl yaşadığı bellidir, yazılıdır. Böylece Hz Adem'in 6000 yıl önce yaşadığı çıkıyor. Halbuki günümüzde onbin yıl önceki medeniyetler bulunuyor vs. Burada büyük bir çöküş sözkonusu hasılı gerçeklik anlamında. Denilebilir ki, "ama Kuran öyle demedi" Lakin Kuran önceki kitaplardan bunca bahsediyor ve onları doğruladığını söylüyor. Burada Kuran'ın Tevrat ve İncil'i endirekt şekilde gayet eleştirdiği görülürse işe normal bir bakış olabilir. Bu olmazsa "işin çöküşünün gölgesi" buraya da vurur. Bunu farketmek lazım. Ki bu işin tarihen de geciktiği ortada. O halde, buna dair bekleyişler de ona göre düşünülmeli. Çünkü işi hakikatin galebesi noktasından ölçmek gerekir hakikat işinde..

‘Oradan topluca inin’ demiştik.. Eğer benden size bir yol gösterme gelir de kim yol göstermeme uyarsa; onlara bir korku yoktur, ne de üzülecekler onlar. [38]

Ayetlerimizi örtenler/inkar edenler ve yalanlayanlar ise; işte onlar ateş ehlidir, onlar orada kalıcılar. [39]

Ey İsrailoğulları, sizi nimetlendirdiğim nimetimi hatırlayın ve antlaşmama vefa gösterin, ben de sizin antlaşmanıza vefa göstereyim. Sadece bana korku duyun.. [40]

Onu inkar edenlerin ilki olmayın da yanınızdakini doğrulayan/doğrulayıcı olarak indirdiğime iman edin. Ayetlerimi az bir pahaya alış veriş etmeyin, sadece bana sakınma duyun. [41]

Ve hakkı batılla karıştırmayın, bile bile hakkı gizlemeyin. [42]

Namazı kılın, zekatı verin, rüku edenlerle birlikte siz de rüku edin. [43]

Kitabı okuduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz?! Akletmez misiniz hala?! [44]

Ve sabır ve namazla yardım dileyin.. Şüphesiz ki bu, huşu duyanlardan başkasına pek büyüktür. [45]

Rabb’lerine kavuşacaklarını, O’na döndürüleceklerini, düşünenlerdir. [46]

Ey İsrailoğulları, sizi nimetlendirdiğim nimetimi hatırlayın ve sizi (akıllı) alemlere üstün kıldığımı.. [47]

Ve bir kimsenin bir kimse hakkında bir şeyi karşılayamayacağı bir günden sakının. Ondan ne şefaat kabul edilir, ne fidye alınır, ne de yardım görür onlar. [48]

***41:** "yanınızdakini *tasdik eden/doğrulayan* indirdiğime iman edin" ifadesi ilk bakışta yanlış anlaşılabilmektedir, çünkü yanınızdaki Tevrat'ı tamamen doğrulamaktadır şeklinde anlaşılabilmektedir. Halbuki genel olarak doğrulamaktadır, ayrıntıda ise müthiş bir düzelticilik söz konusudur. Denilebilir ki; Allah Teala bu ikinci özelliğin zamanla ortaya çıkmasını diledi. Çünkü bu özellik bir beyyine olmaktadır şimdi ve bizler sadece bize gelen haberlerden dolayı değil kendimiz de görerek Kur'an'a inanmaktayız. Beri yandan doğrulama kehanetlerini doğrulama olarak görülmeli. Çünkü o kısımlar gayet durmakta Tevrat'ta, özellikle de ileride hac yapılacağı, bütün ulusların mabede gelip kurban keseceği ve bunu sağlayacak, antlaşma yapılan kişi direkt İslam'a çıkmakta.[202]

Kirmani, tefsirinde "ilk inkar eden" kısmındaki "ilk" kelimesini ziyade olarak görenler olduğunu çünkü ilk ya da son inkarın istenmeyen bir şey olduğunu söyler. Bu bakımdan takdirin "kafirler olmayın" olduğunu. Fakat burada "siz önce iman etmeniz gerekirken kafirin önde gideni olmayın" şeklinde ince bir anlam var. Bu fazlalıktır, şu mahfuzdur şeklindeki anlam takdirlerinin her yere rahatlıkla girmesi de bir problem denilebilir bu bağlamda.

***44:** Yahudilik tarih içinde milli bir dine dönmüştür, insanları Yahudi yapma diye bir dertleri de yoktur bu yüzden. Bu ayette ise enteresan şekilde "insanlara iyiliği emrettikleri" geçiyor. Şöyle bir rivayet vardır ayet hakkında: İbn Abbas dedi ki: *"Bu âyet Medine'li Yahudiler hakkında inmiştir. Onlardan bir adam, karısı, annesi tarafından ve kendisiyle aralarında süt emme cihetinden yakınlık bulunan Müslümanlara diyordu ki: "Üzerinde bulunduğun dinde ve Muhammed'in sana emretmekte olduğu şeyde sebat et, ayrılma. Zira O'nun işi haktır." Böylece onlar bunu insanlara emrederler, halbuki kendileri yapmazlardı."* [203]

Tarih içerisinde de Ebû Îsâ İshak b. Ya'kub el-İsfahânî'nin kurduğu Yahudi mezhebi İseviyye, Muhammed (as)'ın peygamber olduğunu ama sadece Araplara gönderildiğini iddia etmiştir. Yani böyle bir damar olduğu anlaşılıyor, genel bir söylem olmasa da. *Kitabı okuduğunuz halde.* ifadesi ise Tevrat'ta gelecek peygamberin onlara söylendiği ve Allah'ın "ona inanmayanı ben cezalandıracağım" ifadesi olsa gerektir. [204]

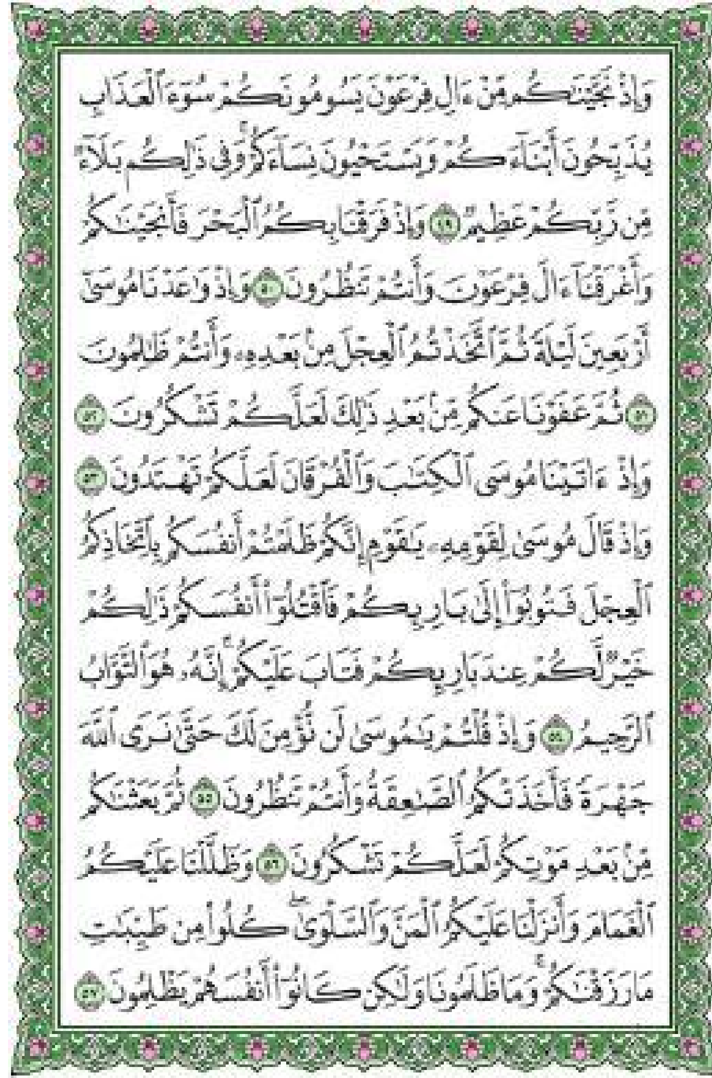
[202] *bknz Bakara not 146*

[203] *Vahidi, Esbabün Nüzul*

[204] *bknz Bakara not 129*

Öte yandan “iyilik-birr” hakkında şöyle bir ayet vardır: *İyi (birr) yüzlerinizi doğu batı yönüne çevirmeniz değildir. Velakin iyi (birr) Allah’a, Ahiret Günü’ne, Meleklere, Kitaba, Peygamberlere iman edendir.* [Bakara 177]

Hani de sizi, size azabın en fenasını reva gören, oğullarınızı kesen, kadınlarınızı sağ koyan firavun ailesinden kurtarmıştık. İşte size bunda, Rabbinizden bir sınama var, pek büyük.. [49]

Hani de sizinle denizi yarmıştık ve böylece sizi kurtarmış.. firavun ailesini de boğmuş. siz bakadururken.. [50]

Ve hani, Musa'yla kırk geceye vaatleşmiştik, sonra sizler zalimler olarak buzağıyı (ilah) edinmiştiniz, onun ardından. [51]

Sonra bunun ardından sizi affetmiş.. Umulur ki şükredersiniz. [52]

Ve hani, Musa'ya, Kitab'ı/Yazılmış'ı ve Furkan'ı/Çok Ayıran'ı vermiştik.. Umulur ki doğru yolu bulursunuz. [53]

Hani de Musa kavmine demişti ki, 'Ey kavmim, şüphesiz ki, buzağıyı (ilah) edinmenizle kendinize zulmettiniz. Şu halde, Rabbinize tövbe edin ve nefsinizi/kendinizi öldürün, bu Yaratanınız indinde sizin için daha hayırlıdır. Böylece tövbenizi kabul eder. Şüphesiz ki O, Tevbeleri Kabul Edici'dir, Pek Acıyan'dır. [54]

Hani de demiştiniz ki, 'Ey Musa, Allah'ı açıkça görmedikçe sana asla inanmayacağız' Ve siz bakadururken sizi yıldırım almış.. [55]

Sonra sizi diriltmiştik, ölümünüzün ardından.. Umulur ki şükredersiniz. [56]

Dahası, bulutu üzerinize gölge etmiştik, üzerinize menn ve bıldırcın indirmiş.. 'Sizi rızıklandırdıklarımızın temizlerinden yiyin' Biz onlara zulmetmiyorduk velakin kendilerine zulmediyor idiler. [57]

***49:** Firavun ve Musa'nın mücadelesi Kur'an'da çeşitli bölümlerde, Tevrat'ta ise kronolojik bir seyirle işlenir. Bu Kur'an'ın bir tarzıdır, aynı zamanda Tevrat'a yönlendirmesidir denilebilir. Çünkü düz anlatının orada olduğu bilinerek bu sanatsal anlatı yapılmış, iyi anlamak için ona bakılmak zorunda bırakılmış, ki o da bazı incelikleri fark etmekten çok öte, meğer Kur'an'ın düzelticiliğini görme sahasıymış.

***50:** *Sizinle denizi parça parça etmiştik.* kısmındaki ب harfi cerinin anlamı tartışılmıştır. İle anlamına gelen bu harfi cerin anlamı, "sizin sebebinizle, size bağlı olarak" şeklinde düşünülmüştür. İsrailoğulları on iki sıbt olduğundan, denizde oniki yol açıldığı şeklinde yorumlanmıştır.[205] Şu ayetler bu anlamı açmaktadır:

Bunun üzerine Musa'ya: 'Asanla denize vur' diye vahyettik. Hemencecik yarılıverdi de her parçası kocaman bir dağ gibi oldu. [Şuara 63]

And olsun ki Musa'ya "Kullarımı geceleyin yola çıkar, denizde onlara bir yol aç, kuru. Düşmanların yetişmesinden korkma, endişe etme" diye vahyettik. [Taha 77]

Denizi açık halde bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur. [Duhan 24]

Denizin yarılması mucizesini modern İsrailiyyat diyebileceğimiz "o sırada med-cezir olması" şeklinde tefsir edenler olmuştur son zamanlarda.[206] Çünkü Tevrat'ta bütün gece rüzgar estiğinden vs bahsedilir, işe akli bir çerçeve çizilmeye çalışılır.[207] Kur'an ise mucize boyutunu vurgular.

---

[205] *Tevrat'ta ise bir yol vardır. Şöyledir: Musa elini denizin üzerine uzattı. RAB bütün gece güçlü doğu rüzgarıyla suları geri itti, denizi karaya çevirdi. Sular ikiye bölündü, İsrailliler kuru toprak üzerinde yürüyerek denizi geçtiler. Sular sağlarında, sollarında onlara duvar oluşturdu.[Çıkış 14: 21-22] Antiparantez, Süleymaniye mealinde denilmektedir ki; Taha 77'de "bir yol aç diyor" demek ki oniki yol iddiası uydurmadır. Bu meselede Şuara 63 kritiktir. Onu, Muhammed Ali, Muhammed Esed, Mustafa islamoğlu, Mustafa Öztürk "deniz ikiye ayrıldı" diye çevirmiştir. İbn-i Teymiyye, Seyyid Kutup ve Mevdudi de ikiye ayrılmadan bahseder. Mevdudi, bunu rüzgarın yapamayacağını özelikle belirtir. Klasik tefsirler ise adeta icma ile "parçaların arasında oniki yol oluştu" der. Çünkü "her bir parça" tabiri, ikiden çoğa delalet eder, o zaman yol da çoktur. İbn-i Aşur ve Kur'an Yolu da sayı vermeden yollar tabirini kullanır. Elmalılı ise bölükler ifadesini kullanır, yollar demez.*

[206] *Muhammed Ali, Ömer Rıza Doğrul (med cezir iddiasını Seyyid Ahmed Han'a dayandırır)*

[207] *Muhammed Ali, Ömer Rıza Doğrul, Mustafa İslamoğlu (tatlı su bataklığı olabilir der), Muhammed Esed (Şuara 63'ü açıklarken bunu kullanır) bu bilgiyi onaylar şekilde verir.*

Bir de ب harfi cerine alet anlamı verenler olabilmektedir. Menar tefsiri, med -cezir iddiasını ve ب harfi cerine, alet anlamı verilmesini gayet anlatır ve kabul etmez.

Bir diğer mesele de Mısır'dan çıkan İsrailoğullarının sayısıdır. Klasik tefsirlerde bu sayı Tevrat'tan alıntı olarak kadın, çocuk hariç, altıyüzbin er olarak verilir.[208] Tevrat'ta Mısır'a yetmiş kişi geldikleri ve dörtyüz yıl kaldıkları geçer. İbn-i Hazm, kalış sürelerini Tevrat'tan 217 yıl olarak tespit eder [209] ve bütün verdikleri rakamları eleştirir. Coğrafi bilgiler verir ve buna göre arzı mevutta bir köye sırf bin erkek düşüyor, bunlar nasıl yaşayacak der. Hem nasıl firavun bunlara "hiç şüphe yok ki onlar azlık bir topluluktur" (Şuara 54) demiştir, der. [210] Bu altı yüz bin sayısı yakın dönem tefsirlerde kullanılmamaktadır.

***51:** Musa ve İsrailoğulları denizi geçtikten sonra çölden Tur dağına yürürler. Musa (as) Tur dağına çıktığında dağın önündeki İsrailoğulları altın bir buzağı yapıp ona tapmaya başlar.

***53:** Ayette geçen Kitab kelimesi de Furkan kelimesi de başka ayetlerde Tevrat için kullanılmaktadır.

Öte yandan Tevrat'ta şöyle bir bölüm vardır: *RAB Musa'ya, "Dağa, yanıma gel" dedi, "Burada bekle, halkın öğrenmesi için üzerine yasalarla buyrukları yazdığım taş levhaları sana vereceğim."* [Çıkış 24: 12]

Burada Tevrat ve Mitzva diye iki şeyden bahsedilmektedir. Mitzva emir ve yasaklar demektir, her ne kadar Tevrat da yasa demekse de biri ilkeler, biri ona bağlı emir, yasaklar şeklinde vurgulanmış olmaktadır. Bu arada Sina Dağı'nda Musa (as)'a iki taş levha verildiği geçmektedir. Şöyle ki: *Tanrı Sina Dağı'nda Musa'yla konuşmasını bitirince, üzerine eliyle antlaşma koşullarını yazdığı iki taş levhayı ona verdi.* [Çıkış 31: 18]

Tevrat'ta sürekli iki taş levhadan bahsedilmektedir. [211] Kur'an'da ise اَلْوَاح kelimesi kullanılır, ki bu "en az üç tane" demektir ve üç yerde geçer[212] Ayette şöyle der:

---

[208] *bknz Çıkış 12: 37, Taberi, Maverdi, Beğavi (Yakub'la beraber 72 erkek, kadın girmişlerdi Mısır'a der), Razi, Kurtubi. İbn-i Ebi Hatim ve İbn-i Kesir (Şuara 63 tefsiri)*

[209] *İbn-i Hazm, Fasl, c1, s 100, 101*

[210] *İbn-i Hazm, Fasl, c1, s 128*

[211] *Çıkış: 32: 15, 34: 4, 34: 29, Yasa Kitabı 4:13, 5:22, 9: 10, 9: 11, 9: 15 vb.*

[212] *Araf 145, 150, 154*

Ona levhalarda öğüt olarak her şeyden ve her şey için bir açıklama yazdık. "Bunlara sıkıca sarıl ve kavmine de bunlara en güzel şekilde uymalarını emret. Size fasıkların yurdunu göstereceğim." [Araf 145]

Tevrat'a göre ise iki taş levhada sadece on emir vardır. Şöyle ki: *RAB Tanrı parmağıyla yazmış olduğu iki taş levhayı bana verdi. Bu levhalar, dağda toplandığınız gün RAB'bin ateşin içinden size bildirdiği bütün buyrukları içermekteydi.* [Yasa Kitabı 9: 10]

Hasıl, denilebilir ki; Kur'an'a göre iki başlık vardır, iki levha değil. Tevrat ise iki başlık ve iki levha şeklinde işi ortaya koymaktadır. Mesela ayette Kur'an da iki başlık altında belirtilir. Der ki; *Ramazan ayı, kendisinde; insanlar için bir yol gösterme, Yol Gösterme ve Furkan/Çok Ayıran nevinden açık deliller olan Kur'an'ın indirildiğidir.* [Bakara 185]

Elbette burada "peki kaç levha?" denilebilir. Herhalde burada mesele sayıdan çok, işe nüfuz edilemediğini vurgulamak. Çünkü iki özellik, bizzat iki nesneye indirgenmiş. Ve böyle her şeyi somuta indirgeyen başka örnekler de var.

Bir de dikkat çeken, levhalardan ilk bahseden ayette iki levha olduğu söylenmiyor. Şöyle deniliyor: *RAB Musa'ya, "Dağa, yanıma gel" dedi, "Burada bekle, halkın öğrenmesi için üzerine yasalarla buyrukları yazdığım taş levhaları sana vereceğim."* [Çıkış 24: 12]

Bu daha sonra iki levhaya dönüyor. Bu aynı zamanda şunu düşündürüyor ki; belli bir zaman sonra tefsir yapılmış ve işe katılmış gayet.

Yine mesela; bu levhaları, İsrailoğullarını altın buzağıya tapar görünce yere atar Musa (as), bu Tevrat ve Kur'an'da geçer. [213] Lakin Tevrat'ta levhalar parçalanır ve sonra tekrar yukarı çıkıp alır.[214] Kur'an'da ise sadece attığı yerden alır. [215]

54: Ayetteki "nefislerinizi öldürün" ifadesi hakkında gayet çeşitli rivayetler vardır. Denilmiştir ki, buzağıya tapmayanlar tapanları öldürdü, onlar da dikilip durdular ya da iki saf halinde tapanlar-tapmayanlar savaştılar ya da iki saf halinde tapanlar savaştılar, ölenler şehid sayıldı, kalanlar tövbe etmiş sayıldı. Denilmiştir ki bir karanlık geldi, birbirlerini öldürürler, karanlık kalktığında yetmiş bin kişi ölmüştü ya da Musa (as)

---

[213] *Çıkış 32: 19, Araf 150*

[214] *Çıkış 34. Bölüm*

[215] *Araf 154*

elbisesini ters çevirdi, durdular ya da Musa ve Harun Allah'a yakardılar Allah da durmalarını emretti. [216]

Bu konuyla ilgili Tevrat'taki anlatı şöyledir:

Halk Musa'nın dağdan inmediğini, geciktiğini görünce, Harun'un çevresine toplandı. Ona, "Kalk, bize öncülük edecek bir ilah yap" dediler, "Bizi Mısır'dan çıkaran adama, Musa'ya ne oldu bilmiyoruz!" Harun, "Karılarınızın, oğullarınızın, kızlarınızın kulağındaki altın küpeleri çıkarıp bana getirin" dedi. Herkes kulağındaki küpeyi çıkarıp Harun'a getirdi. Harun altınları topladı, oymacı aletiyle buzağı biçiminde dökme bir put yaptı. Halk, "Ey İsrailliler, sizi Mısır'dan çıkaran Tanrınız budur!" dedi. Harun bunu görünce, buzağının önünde bir sunak yaptı ve, "Yarın RAB'bin onuruna bayram olacak" diye ilan etti. Ertesi gün halk erkenden kalkıp yakmalık sunular sundu, esenlik sunuları getirdi. Sonra oturup yediler, içtiler, kalkıp alem yaptılar. RAB Musa'ya, "Aşağı in" dedi, "Mısır'dan çıkardığın halkın baştan çıktı. Buyurduğum yoldan hemen saptılar. Kendilerine dökme bir buzağı yaparak önünde tapındılar, kurban kestiler. 'Ey İsrailliler, sizi Mısır'dan çıkaran ilahınız budur!' dediler." RAB Musa'ya, "Bu halkın ne inatçı olduğunu biliyorum" dedi, "Şimdi bana engel olma, bırak öfkem alevlensin, onları yok edeyim. Sonra seni büyük bir ulus yapacağım." Musa Tanrısı RAB'be yalvardı: "Ya RAB, niçin kendi halkına karşı öfken alevlensin? Onları Mısır'dan büyük kudretinle, güçlü elinle çıkardın. Neden Mısırlılar, 'Tanrı kötü amaçla, dağlarda öldürmek, yeryüzünden silmek için onları Mısır'dan çıkardı' desinler? Öfkelenme, vazgeç halkına yapacağın kötülükten. Kulların İbrahim'i, İshak'ı, İsrail'i anımsa. Onlara kendi üzerine ant içtin, 'Soyunuzu gökteki yıldızlar kadar çoğaltacağım. Söz verdiğim bu ülkenin tümünü soyunuza vereceğim. Sonsuza dek onlara miras olacak' dedin." Böylece RAB halkına yapacağını söylediği kötülükten vazgeçti. Musa döndü, elinde antlaşma koşulları yazılı iki taş levhayla dağdan indi. Levhaların ön ve arka iki yüzü de yazılıydı. Onları Tanrı yapmıştı, üzerlerindeki oyma yazılar O'nun yazısıydı. Yeşu, bağrışan halkın sesini duyunca, Musa'ya, "Ordugahtan savaş sesi geliyor!" dedi. Musa şöyle yanıtladı: "Ne yenenlerin, Ne de yenilenlerin sesidir bu; Ezgiler duyuyorum ben." Musa ordugaha yaklaşınca, buzağıyı ve oynayan insanları gördü; çok öfkelendi. Elindeki taş levhaları fırlatıp dağın eteğinde parçaladı. Yaptıkları buzağıyı alıp yaktı, toz haline gelinceye dek ezdi, sonra suya serperek İsrailliler'e içirdi. Harun'a, "Bu halk sana ne yaptı ki, onları bu korkunç günaha sürükledin?" dedi. Harun, "Öfkelenme, efendim!" diye karşılık verdi,

---

[216] *bknz Taberi, Zemahşeri, Razi, İbn-i Kesir*

“Bilirsin, halk kötülüğe eğilimlidir. Bana, ‘Bize öncülük edecek bir ilah yap. Bizi Mısır’dan çıkaran adama, Musa’ya ne oldu bilmiyoruz’ dediler. Ben de, ‘Kimde altın varsa çıkarsın’ dedim. Altınlarını bana verdiler. Ateşe atınca, bu buzağı ortaya çıktı!” Musa halkın başıboş hale geldiğini gördü. Çünkü Harun onları dizginlememiş, düşmanlarına alay konusu olmalarına neden olmuştu. Musa ordugahın girişinde durdu, “RAB’den yana olanlar yanıma gelsin!” dedi. Bütün Levililer çevresine toplandı. Musa şöyle dedi: “İsrail’in Tanrısı RAB diyor ki: ‘Herkes kılıcını kuşansın. Ordugahta kapı kapı dolaşarak kardeşini, komşusunu, yakınını öldürsün.’” Levililer Musa’nın buyruğunu yerine getirdiler. O gün halktan üç bine yakın adam öldürüldü. Musa, “Bugün kendinizi RAB’be adamış oldunuz” dedi, “Herkes öz oğluna, öz kardeşine düşman kesildiği için bugün RAB sizi kutsadı.” Ertesi gün halka, “Korkunç bir günah işlediniz” dedi, “Şimdi RAB’bin huzuruna çıkacağım. Belki günahınızı bağışlatabilirim.” Sonra RAB’be dönerek, “Çok yazık, bu halk korkunç bir günah işledi” dedi, “Kendilerine altın put yaptılar. Lütfen günahlarını bağışla, yoksa yazdığın kitaptan adımı sil.” RAB, “Kim bana karşı günah işlediyse onun adını sileceğim” diye karşılık verdi, “Şimdi git, halkı sana söylediğim yere götür. Meleğim sana öncülük edecek. Ama zamanı gelince günahlarından ötürü onları cezalandıracağım.” RAB halkı cezalandırdı. Çünkü Harun’a buzağı yaptırmışlardı. [Çıkış: Bölüm 32]

Dikkat edilirse bu anlatımda buzağıyı Harun (as) yapıyor, Kur'an’ın düzelttiği bir noktadır bu. İkincisi; Kur'an’a göre “tövbe edin ve kendinizi öldürün” diyor Musa (as), Tevrat’ta ise tövbe mefhumu yok, iş bir disiplin meselesi olarak böyle oluyor. İşte Tevrat’taki bu anlatım İslamize edilmiş ve disiplin meselesi, tövbe meselesi yapılmış olarak gözüküyor rivayetlerde.

Öte yandan; bir başka anlatımda şöyle denilir Kur'an’da: *Buzağıyı (ilah olarak) edinenler Rabblerinin gazabına ve dünya hayatında bir zillete uğrayacaklardır. İşte iftiracıları böyle cezalandırırız. Kötü işler yaptıktan sonra tövbe eden ve inananlara gelince: Şüphe yok ki Rabbin, bundan sonra çok affeden, pek acıyan.* [Araf 152-153]

Burada tövbe eden ve inananların affedileceği söyleniyor ayette. Yani tövbe ile birlikte bir yönelme, sığınma işi var, buna “nefsi öldürme” de denilebilir. Ve tabii bu çerçevede Yahudilikte çok önemli olan Yom-Kippur, büyük kefaret günü ve orucun onlara emredildiği de düşünülebilir. Yahudilikte bu emir bir olayın peşine değildir. Kuran’da ise yine Bakara Suresi’nde 183. ayette “sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç size de farz

kılındı" deniliyor. Öncekilere ne zaman farz kılındığı ise geçmiyor. İşte burası olabilir.

Saniyet Tevrat'ta Harun yapıyordu altın buzağıyı. Kur'an'daki anlatımda ise Harun engel olmadığı için azarlanır Musa tarafından. Şöyle ki:

Musa, öfkeli ve üzüntülü olarak kavmine döndüğünde şöyle dedi: "Bana arkamdan ne kötü bir halef oldunuz! Rabbinizin emriyle dönüşümü beklemeden acele mi ettiniz?" Elindeki levhaları bıraktı ve kardeşi Harun'u başından tutarak kendine doğru çekmeye başladı. Harun, "Ey anamın oğlu!" dedi, "inan ki, bu kavim beni güçsüz buldu, az daha beni öldürüyorlardı, sen de bana böyle yaparak düşmanları sevindirme ve beni bu zalim kavimle bir tutma." [Araf 150]

Kur'an'a göre işi yapan Samiri'dir. Ve Samiri de ölüm cezasıyla cezalanmaz. Şöyle ki:

Nihayet Sâmirî onlara böğüren bir buzağı heykeli ortaya çıkardı. Bunun üzerine Sâmirî ve adamları: "İşte sizin de, Musa'nın da ilâhı budur, ama o unuttu" dediler. [Taha 88]

(Musa) Dedi ki: "Defol git. Artık senin için hayatta, 'bana dokunmayın' demek var. Hem senin için asla kaçamayacağın bir vaad yeri/zamanı vardır. Bir de ibadet edip durduğun ilâhına bak; elbette biz onu yakacağız, sonra da kül edip muhakkak onu denize savuracağız." [Taha 97]

Beri yandan; şöyle bir ayet vardır Medine dönemi münafıklarıyla ilgili:

Hayır! Rabbine andolsun ki iş bildikleri gibi değil, onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olamazlar. Eğer biz onlara: "Kendinizi/Birbirinizi öldürün veya yurtlarınızdan çıkın." diye yazmış olsaydık içlerinden pek azı hariç bunu yapamazlardı. Fakat kendilerine verilen öğütleri tutsalardı, elbette haklarında hem daha hayırlı, hem de daha sağlam olurdu. [Nisa 65-66]

Dikkat edilirse ayette "kendinizi öldürün" emrinin yerine getirilebilmesi üstün bir iman göstergesi olarak belirtilmekte. Peki bunu nasıl bunca eleştirilen İsrailoğulları böylesine azimle yapmış olabilir?! Ve yapmışlarsa neden bu vurgulanmamaktadır, tam tersine bunca eleştirilmektedirler?..

Denilebilir ki; belli ki zamanında Tevrat'ta da olan "kendinizi öldürün" ifadesi önce tefsir edilmiş, sonra da tefsir asıl metne dönüşmüş. Hatta belki öldürülmeyen Samiri de bu yüzden Harun edilmiş, çünkü "çok özel ki cezasız kalıyor" (!) Bu bağlamda Musa (as)'ın Samiri'ye dediği, *hem senin için asla kaçamayacağın bir mevid/vaad yeri/zamanı vardır.* [Taha 97] ifadesi de Harun'a şöyle gider: Harun sülalesi kohenler olarak buluşma çadırında (ohel mevid) görevlendirildiler. Düşünelim ki; Tevrat'ta öbür dünya ile ilgili "süt ve bal akan ülke" söylemleri arzı mevuda çevrilmiştir, bu da ona çevrilmiş olabilir.

Öte yandan, buzağıya tapan ve başkenti Samiriye olan sonraki bir krallık vardır İsrailoğulları tarihinde[217] Yani buzağıya tapmanın meşruluğunu zorlayan bir taife vardır, kabilecilik vardır. Yine Tevratta, Harun, bu işten önce Rabbi gören kişilerden olarak zikredilmekte.[218] İş dönmüş dolaşmış bu hale gelmiş denilebilir hasıl. Tevrat'ta ve Kuran'da olay akışı şöyle:

Bu çereçevede; şunu farketmeliyiz ki; Kuran'ın Tevrat ve İncil'e "müdhiş" bir hakimiyeti var. Kimi şeyler onaylanıyor, kimi şeyler yanlışlanıyor ve yanlışlama yapılırken "neden tahrif edildiğine dair" açık edici bir şekilde yapılıyor ve bütün bunlar fiili olarak yapılıyor. Hasılı iş bu

[217] *bknz Bakara not 93b*

[218] *bknz Çıkış 24: 9-11*

şekilde Kuran'a inandıkça inandırıyor ve bu şart. Çünkü başka türlüsü kuru bir iddaya, hatta şüphelere götürebilir. Özellikle de imanın gevşediği zamanımızda.

Beri yandan, mesela Maturidi, Bakara 54'ü öncelikle isteklerin öldürülmesi anlamında görür ve tarih içerisinde ayeti bu yönde bir anlama durumu göze çarpmaktadır. Bizim de görüşümüz bu yöndedir.

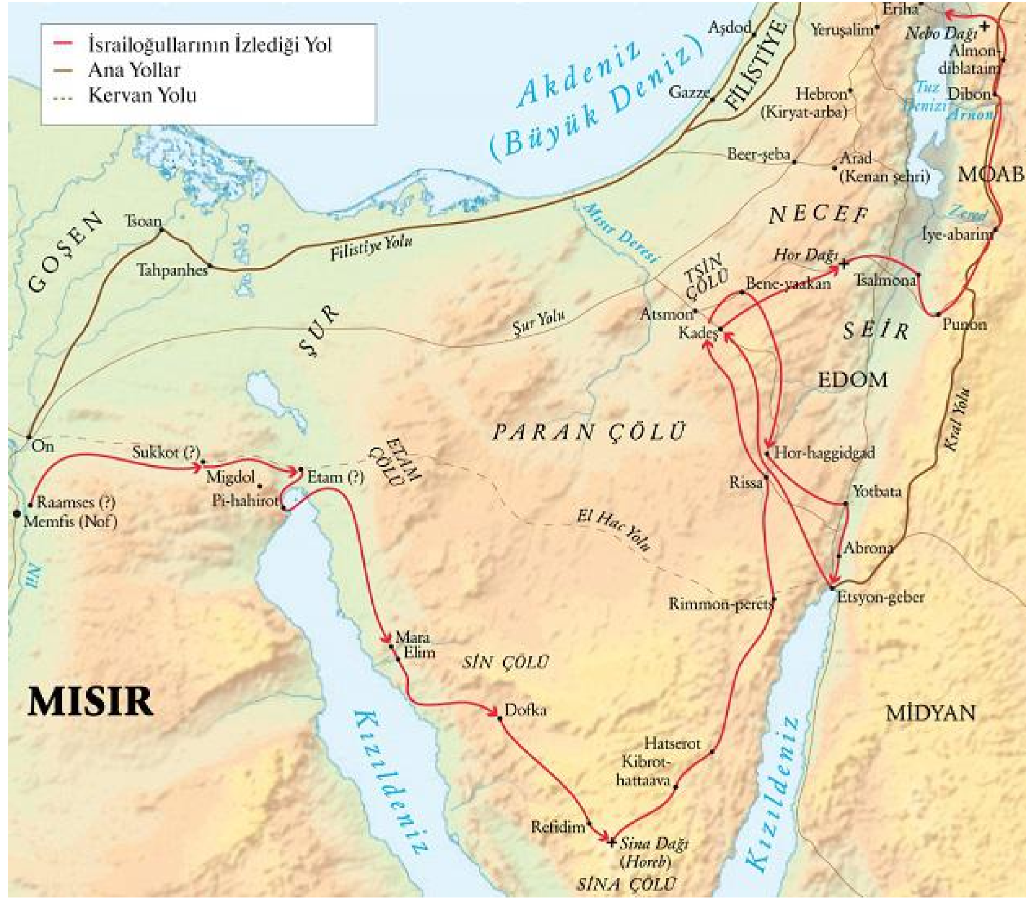
Saniyen; Tevrat'ta Tur Dağında on emrin verildiği sahnede halk korkar ve "Allah bizimle konuşmasın, sen konuş, yoksa ölürüz" derler. Daha sonraki kısımda ise Musa antlaşma kitabını halka okur, "Rabbin her dediğini yapacağız, onu dinleyeceğiz" dedikleri geçer. Burası Kuran'da Bakara 93'te "işittik ve isyan ettik" dediler diye özetlenir. Daha ileriki bir kısım olan buzağıya tapmanın akabinde işte bu sözlerine nazire de çok uygun görülüyor; "kendinizi öldürün" Yani Rabbin huzurunda olmaktan hoşnut olacağınıza böyle laf ettiniz, nefsinizi öldürün anlamında. Bu şekilde bu iş gayet netleşiyor denilebilir. Oryç işini de söylemiştik.

Son olarak bu işin bir de şöyle bir cephesi var. Harun oğulları ve Levi oğulları Yahudilerde din adamı sınıfı. Ve Harun bir nevi lekeleniyor bu sahnede. Bu nedislerinizi öldürün emri ise Levililere verilen bir emre çevrilip onlar yüceltiliyor. Böylece bir tür denge sağkanmış gibi. Buna da ayrıca dikkat..

***55-56:** Tevrat'ta bu kıssa yoktur. Lakin Allah'ın ateş göndermesi söz konusudur. Mesela şöyle geçer: *Halk çektiği sıkıntılardan ötürü yakınmaya başladı. RAB bunu duyunca öfkelendi, aralarına ateşini göndererek ordugahın kenarlarını yakıp yok etti. Halk Musa'ya yalvardı. Musa RAB'be yakarınca ateş söndü. Bu nedenle oraya Tavera adı verildi. Çünkü RAB'bin gönderdiği ateş onların arasında yanmıştı.*[Çölde Sayım 11:1-3]

Beri yandan önceki ayette "nefislerinizi öldürün" diyordu, bu ayette ise kibirlenip "bize Allah'ı göster" dedikleri geçiyor, yani nefislerini öldürmedikleri. Peşine ise öldürülüyorlar ve diriltiliyorlar. Bu da bir başka vurgu oluyor.. İlerideki ayetlerde de yine "nefislerini öldürmedikleri" meselesi ön plandadır. Burada şunu hatırlamakta fayda var. İsrailoğulları Mısır'dan çıkmış, çölde ters yönde, Allah'ın emri gereği önce Sina'ya gitmeleri gerekiyordu çünkü, Kenan diyarına doğru gitmekteydiler. Ve sürekli yakınmaları vardır, neden çöldeyiz diye..

İzledikleri yolun haritası şöyledir:

Bu yolculuğu bir tür hac olarak düşünebiliriz. Hac ise öbür dünyayı hatırlama ve bir tür ölüp dirilmedir. Ve buna dair pek çok vurgu da söz konusu[219] Fakat öbür dünya anlayışı çıkarılınca da "sembolü" de kalmıyor, anlamsız oluyor.

***57:** İsrailoğullarına çölde bulut yol göstermiş, yiyecek olarak menn ve bıldırcın verilmiş idi. Menn, Tevrat'ta geçtiği üzere gökten çiğle birlikte yağan, tadı ballı yufka gibi olan bir yiyecek idi. "Sizi rızıklandırdıklarımızın temizlerinden yiyin" ifadesi Allah'ın gökten gönderdiği şeyler daha temizdir anlamında düşünülebilir. Nitekim daha sonra yerden biten yiteceklere özlem duyacaklardır. Bir de Tevrat'ta haram olan şeyler "kirli sayılan yiyecekler" ifadesiyle belirtilir.

---

219 *bknz Bakara not 141*

Ve hani demiştik ki; Şu *köye/diyara* girin de ondan dilediğiniz gibi bolca yiyin.. Secde ederek/secde edenler olarak kapı(sın)dan girin ve hıtta/yükü indiriş/bağışla deyin. Böylelikle suçlarınızı affedelim. İyi davrananlara ileride arttıracağız. [58]

Fakat zulmedenler sözü kendilerine denilenin gayrına çevirdiler ve emirden çıkmalarından dolayı zulmedenlerin üzerine gökten bir azap indirdik. [59]

Sonra, hani Musa kavmi için su istemişti de 'asanla taşa vur' demiştik Derken ondan oniki göze fışkırmış.. Her bölük kendi içeceği yeri bilmişti. 'Allah'ın rızkından yiyin için, bozucular olarak yeryüzünde azgınlık etmeyin' [60]

Sonra, hani demiştiniz ki; Ey Musa biz bir çeşit yemeğe asla dayanamayız, Rabbine dua et de bize yerin bitirdiklerinden çıkarsın. Sebzesinden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından.. 'Daha iyi olanı daha düşük olanla mı değiştirmek istiyorsunuz?' demişti. 'Mısıra/Herhangi bir şehre inin, o zaman sizin olur istediğiniz şeyler' Zillet ve miskinlik üzerlerine vuruldu, Allah'tan bir kızgınlık da onlara iyi gitti/onları kapladı.. İşte bu; onların Allah'ın ayetlerini inkar edip durmalarından ve peygamberleri haksız yere öldürmelerinden dolayıdır. Bu, isyan etmeleri ve haddi aşmaları dolayısıyla.. [61]

***58-59:** Hatt, bir şeyi aşağıya almak ve sırttan yük indirmek demek olduğundan hıtta da “bir nevi indiriş” anlamına gelmekte.

Tevrat’a göre, İsrailoğullarından on iki kişi Allah tarafından gitmeleri emredilen Kenan diyarına önden araştırma amacıyla gönderilir, bunlar gider araştırma yapıp dönerler ve ikisi dışında “orada güçlü kavimlerin olduğunu, oraya gidemeyeceklerini” söylerler. İki kişi ise cesaret verici şekilde konuşur. Şöyle ki: *Ülkeyi araştıranlardan Nun oğlu Yeşu’yla Yefunne oğlu Kalev giysilerini yırttılar. Sonra bütün İsrail topluluğuna şöyle dediler: “İçinden geçip araştırdığımız ülke çok iyi bir ülkedir. Eğer RAB bizden hoşnut kalırsa, süt ve bal akan o ülkeye bizi götürecek ve orayı bize verecektir. Ancak RAB’be karşı gelmeyin. Orada yaşayan halktan korkmayın. Onları ekmek yer gibi yiyip bitireceğiz. Koruyucuları onlardan ayrıldı ve RAB bizimledir. Onlardan korkmayın!”* [Çölde Sayım 14: 6-9]

Bu Tevrat’ta uzun uzun anlatılır.[220] Kur'an’da ise şöyle geçer:

Allah, İsrailoğularından söz almıştı. İçlerinden on iki müfettiş göndermiştik. Allah şöyle demişti: “Ben, muhakkak sizinle beraberim. Namazı dosdoğru kıldığınız, zekatı verdiğiniz, peygamberlerime iman ettiğiniz ve onlara yardımda bulunduğunuz, Allah yolunda güzelce sarf ettiğiniz takdirde, günahlarınızı mutlaka örter ve sizi altından ırmaklar akan cennetlere korum. Fakat sizden her kim de, bundan sonra inkar ederse, dosdoğru yoldan sapmış olur. [Maide 12]

Korkanlar arasında olup da Allah’ın kendilerine nimet verdiği iki kişi: ‘Onların üzerine kapıdan girin. Oraya bir girerseniz, şüphesiz sizler galip gelirsiniz. Eğer müminlerdenseniz, yalnızca Allah’a tevekkül edin.’ dedi.

Dediler ki, Onlar orada olduğu müddetçe bizler oraya asla giremeyiz. Sen ve Rabbin, siz ikiniz gidin savaşın, biz burada oturacağız. [Maide 22-23]

Bu çerçevede; ayette geçen, *secde ederek kapı(sın)dan girin ve ‘hıtta/yükü indiriş’ deyin* ifadeleri, bizce somut bir emirden ziyade soyut bir anlatımla “eğer emre teslim olunursa, Allah’ın yardımıyla başarılı olunacağını, bunun bir yük olduğu ve yükü indiriş olacağı”dır. Bu ayetlere lafızcı yaklaşım ve aşırı derecede İsrailiyyat kokan rivayetler vardır.[221] O yüzden de bu şekilde okumak daha doğru olsa gerek.

---

220 *bknz Çölde Sayım 13, 14. bölüm*

221 *bknz Menar, Araf 161-162 tefsiri*

İkincisi; "secde edenler olarak" bir yere girme, "tevazu sahibi olarak girme" demektir. Tevrat metinleri ise asabiyyet metinlerine çevrilmiştir. Mesela şöyle geçer:

"Bir kente saldırmadan önce, kent halkına barış önerin. Barış önerinizi benimser, kapılarını size açarlarsa, kentte yaşayanların tümü sizin için angaryasına çalışacak, size hizmet edecekler. Ama barış önerinizi geri çevirir, sizinle savaşmak isterlerse, kenti kuşatın. Tanrınız RAB kenti elinize teslim edince, orada yaşayan bütün erkekleri kılıçtan geçirin. Kadınları, çocukları, hayvanları ve kentteki her şeyi yağmalayabilirsiniz. Tanrınız RAB'bin size verdiği düşman malını kullanabilirsiniz. Yakınınızdaki uluslara ait olmayan sizden çok uzak kentlerin tümüne böyle davranacaksınız. "Ancak Tanrınız RAB'bin miras olarak size vereceği bu halkların kentlerinde soluk alan hiçbir canlıyı yaşatmayacaksınız. Tanrınız RAB'bin size buyurduğu gibi, onları –Hitit, Amor, Kenan, Periz, Hiv ve Yevus halklarını– tümüyle yok edeceksiniz. Öyle ki, ilahlarına taparken yaptıkları iğrençliklere uymayı size öğretemesinler, siz de Tanrınız RAB'be karşı günah işlemeyesiniz. (Yasanın Tekrarı 20: 10-18)

Dikkat edilirse burada İslamlaştırma diye bir mefhum hiç yok, üstelik arzı mukaddeste tamamen imha emrediliyor. (!) Bu ise bir tür moğol istilası emredilmiş gibi bir manzara oluşturuyor. Hasılı ilahi dava asabiyete çevrilmiş. Bunu fiiliyatat gösteren anlatılar da vardır Tevrat'ta. Ayette geçen "secde edenler olarak" ifadesi ise bunun böyle olmadığına dair güçlü bir vurgu.

***60:** İsrailoğulları on iki kabile idi, bu yüzden on iki göze vardır. Bir başka ayette buyurulur ki*: Biz İsrâiloğulları'nı, oymaklar halinde on iki gruba ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince, Mûsâ'ya, "Asânı taşa vur!" diye vahyettik. Ondan on iki pınar fışkırdı. Her grup su içeceği yeri bildi…* [Araf 160] Burada enteresan olan Tevrat'ta da iki yerde bu kayadan su çıkma hadisesi vardır velakin on iki göze olayı yoktur. Halbuki her işte bu kabileler sayılır durulur. Su gibi en çok kavga dövüşün çıkabileceği bir mevzuda ise böyle bir vurgu yoktur. İkinci mesele ise Tevrat'taki anlatıda ikinci su çıkarma hadisesinde Musa ve Harun'un büyük bir hatası olur. Şöyledir:

RAB Musa'ya, "Değneği al" dedi, "Sen ve ağabeyin Harun topluluğu toplayın. Halkın gözü önünde su fışkırması için kayaya buyruk verin. Onlar da

hayvanları da içsin diye kayadan onlara su çıkaracaksınız." Musa kendisine verilen buyruk uyarınca değneği RAB'bin önünden aldı. Musa'yla Harun topluluğu kayanın önüne topladılar. Musa, "Ey siz, başkaldıranlar, beni dinleyin!" dedi, "Bu kayadan size su çıkaralım mı?" Sonra kolunu kaldırıp değneğiyle kayaya iki kez vurdu. Kayadan bol su fışkırdı, topluluk da hayvanları da içti. RAB Musa'yla Harun'a, "Madem İsrailliler'in gözü önünde beni kutsayacak kadar bana güvenmediniz" dedi, "Bu topluluğu kendilerine vereceğim ülkeye de götürmeyeceksiniz." Bu sulara Meriva suları denildi. Çünkü İsrail halkı orada RAB'be çıkışmış, RAB de aralarında kutsallığını göstermişti. [Çölde Sayım 20:7-13]

Burada Musa "taştan su çıkarmayı ben yapıyorum" dediği için kutsal topraklara girememeyle cezalandırılmıştır Tevrat'a göre. Peki Kur'an bunu düzeltmekte midir? Fiili olarak düzeltmektedir, çünkü herhangi bir terslik görünmemektedir. "O zaman Musa (as) niye arzı mukaddese uzaktan bakmak durumunda kaldı?" denilirse de şu rivayet açıklayıcı olsa gerek.

Ölüm meleği Mûsâ Peygamber'e gönderildi. Melek Musa'ya gelince, Mûsâ, meleğe bir tokat vurdu. Melek Rabb'ına döndü ve: "Sen beni ölmek istemeyen bir kula gönderdin" dedi. Allah, meleğe gözünü (yâhud eski kudret ve metanetini) iade et-ti ve tekrar Musa'ya dön de ona elini bir öküzün sırtına koymasını ve elinin örttüğü her bir kıla mukabil bir yıl ömür verileceğini söyle, dedi. Mûsâ,"Yâ Rabbî! Bundan sonra ne olacak?" diye sordu. Allah: "Sonra öleceksin" buyurdu. Mûsâ: "Öyleyse ölüm şimdi gelsin" dedi de Allah'tan bir taş atımı me-safeye kadar kendisini Mukaddes Arz'a yaklaştırmasını (orada ölüp orada gömülmesini) diledi. Eğer ben Musa'nın gö-müldüğü yerde sizinle beraber bulunsaydım, onun yol kenarında olan ve kızıl bir kum tepesinin yanında bulunan kabrini muhakkak sizlere gösterirdim. [Buhari-Cenaiz 69]

Fakat bu tarz zor durumlarda karşımıza çıkan rivayetlerin gayet aklı mantığı zorlayan rivayetler olması da bir soru işareti. Elbette burada her mucizeyi sorgulayan bir akıl ile soru işareti düşmüyoruz, fakat, masal dediğimiz, her an her şeyin olabileceği bir anlatının da çok gittiği malumdur. Ve dört bir yandan hakikate sızmaya çalıştığı.. Onun için rivayetlerde gariplik arttıkça tevatür de istenir. Bazı rivayetler bu anlamda bıçak sırtı konumda. Bir de bazı eserlerde geçen şöyle bir rivayet vardır ki, bu da Tevrat'ı doğrulayıcı bir rivayet olarak dikkat çekiyor. İbn-i Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir:

Musa (as) İsrailoğulları için kayaya asasıyla vurdu ve su çıkardı. Musa "Ey merkepler içiniz" dedi. Bunun üzerine Allah ona şöyle vahyetti: Sen bu sözünle benim yarattıklarımdan kendi suretimde olan insanları kastettin ve onları merkeplere benzettin. Çok geçmedi Hz Musa cezalandırıldı. [222]

Görüldüğü üzere bu rivayette Kur'an'a muaraza, İslam'ın ruhuna muaraza gırla gitmektedir. Ve üstteki hadise muaraza da dikkat çekmekte. Dolayısıyla işin İsrailiyyat tarzı bu denilebilir. Üstteki hadise ise iş biraz masala çevrilse de aslı var denilebilir.

***61:** Kur'an'da "yerin bitirdiklerinden" şeklinde bir vurgu vardır. Tevrat'ta ise bu vurgu yoktur. Şöyledir: *Derken, halkın arasındaki yabancılar başka yiyeceklere özlem duymaya başladılar. İsrailliler de yine ağlayarak, "Keşke yiyecek biraz et olsaydı!" dediler, Mısır`da parasız yediğimiz balıkları, salatalıkları, karpuzları, pırasaları, soğanları, sarımsakları anımsıyoruz. Şimdiyse yemek yeme isteğimizi yitirdik. Bu mandan başka hiçbir şey gördüğümüz yok."* [Çölde Sayım: 11: 4-6]

Buradaki "yerin bitirdiklerinden" vurgusu ile söz konusu isteğin, göksel nimete, manaya ve vahye karşı bir vurgu ifade ettiği hissettiriliyor ki, Ehli Kitab'ta, özellikle de Hristiyan ilahiyatında bunu böyle anlayış gayet vardır. [223]

Bu arada şunu belirtelim; Musa (as) ve İsrailoğullarının çöl yolculuğu, hem Tevrat'ta vardır, hem de bu yolculuktaki Allah'ın lütuflarını ve gazabını çeken durumları, güne getirme ve hatırlatma geleneği vardır. Tanah metinlerinde bu özellik gayet dikkat çekicidir. Hasıl, Kur'an da İsrailoğullarına alışık oldukları bu tarzla seslenmekte. Tanah'tan bu anlamda birkaç örnek:

Atalarımız gibi biz de günah işledik, Suç işledik, kötülük ettik. Atalarımız Mısır`dayken Yaptığın harikaları anlamadı, Çok kez gösterdiğin sevgiyi anımsamadı, denizde, Kızıldeniz`de başkaldırdılar. Buna karşın RAB gücünü göstermek için, adı uğruna kurtardı onları. Kızıldeniz`i azarladı, kurudu deniz, Yürüdüler enginde O`nun öncülüğünde, çölde yürür gibi. Kendilerinden nefret edenlerin elinden aldı onları, düşmanlarının pençesinden kurtardı. Sular yuttu hasımlarını, Hiçbiri kurtulmadı. O zaman atalarımız O`nun sözlerine

---

[222] *bknz Hadis Müdaafası shf 339*

[223] *ayrıca bknz Fatiha not 7c*

inandılar, Ezgiler söyleyerek O`nu övdüler. Ne var ki, RAB`bin yaptıklarını çabucak unuttular, öğüt vermesini beklemediler. [Zebur 106: 6-13]

Atalarınızı Mısır Çölü'nde nasıl yargıladıysam, sizi de öyle yargılayacağım. Rab Yahve böyle diyor. Sizi yoklayıp antlaşmama bağlı kalmanızı sağlayacağım. [Hezekiel 20: 36-37]

Atalarımızın Mısır`da çektiklerini gördün, Kızıldeniz`de yakarışlarını işittin. Firavun'a, görevlilerine ve ülkesinin halkına karşı mucizeler, harikalar yarattın. Çünkü atalarımızı nasıl ezdiklerini biliyordun. Bugün olduğu gibi ün kazandın. Denizi yararak atalarımıza yol açtın. Denizin ortasından, kuru topraktan geçip gittiler. Onları kovalayanları ise bir taş gibi azgın derin sulara fırlattın. Gündüzün bir bulut sütunuyla, geceleyin yollarına ışık tutmak için bir ateş sütunuyla atalarımıza yol gösterdin. Sina Dağı`na indin, onlarla göklerden konuştun. Onlara doğru ilkeler, adil yasalar, iyi kurallar, buyruklar verdin. Kutsal Şabat Günü`nü bildirdin. Kulun Musa aracılığıyla buyruklar, kurallar, yasalar verdin. Acıktıklarında gökten ekmek verdin, susadıklarında kayadan su çıkardın. Onlara vermeye ant içtiğin ülkeye girmelerini, orayı mülk edinmelerini buyurdun. Ama atalarımız gurura kapıldı; dik başlılık edip buyruklarına uymadılar. [Nehemya 9: 9-16]

Beri yandan; ayette şu dikkat çekiyor ki; İsrailoğulları gökten indirilen man ve bıldırcın yemeğine karşılık "biz bir çeşit yemeğe katlanamayacağız, bize yerden soğan, sarımsak gibi şeyler çıkarsın" diyor. Hz Musa ise "hayırlı olanı düşük olanla değiştirmek mi istiyorsunuz?" diyor. Yani ulvi olan, yüksek olan, ilahi olan, tabii olarak tercih edilmelidir kuralı var burada. Bir yerde yazmasına gerek yok. Çünkü bunu insan kendi ölçüp biçecek durumdadır. Biraz düşünse etse.. Demek ki burada düşünmeye büyük bir gönderme var. Nitekim "sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar" gibi ayetlerden de bu çıkıyor. O zaman tercihlere de iyi dikkat diyoruz. Çünkü bu "insanlara kalan noktalarda" aşırı bir ideal derdi olmama dikkat çekiyor. Bu bağlamda işte bu çerçeveye dönük bir akıl da iyi beslenmeli, diri olmalıdır. Kuran'ın iyice anlaşılması boyutları da bu işe en uygun alandır denilebilir.

İman edenler, Yahudi olanlar, Hristiyanlar ve Sabiiler.. Kim Allah’a ve Ahiret Günü’ne/Son Gün’e iman eder ve düzgün iş yaparsa onlara Rabbleri’nin katında ücretleri vardır. Onlara korku yoktur, ne de üzülecek onlar.. [62]

Hani sizden andınızı almıştık, Tur’u üzerinize kaldırmış.. ‘Size verdiklerimi güçlü bir şekilde alın, onda ne varsa hatırlayın’ Umulur ki sakınırsınız.. [63]

Sonra, bunun ardından dönmüştünüz. Şayet Allah’ın bağışı ve acıması üzerinize olmasaydı, elbette kaybedenlerden olurdunuz. [64]

Yemin de olsun, muhakkak ki sizden Cumartesi’nde/Sebt Günü’nde haddi aşanları bildiniz.. Peşine onlara, “aşağılık maymunlar olun” demiştik. [65]

Onu, önündekilere ve ardındakilere ibretlik bir şey kıldık. Ve sakınanlara bir öğüt.. [66]

Ve hani Musa kavmine “Allah, bir inek kesmenizi emrediyor” demişti. ‘Bizi alaya mı alıyorsun?’ demiştiler. ‘Cahillerden olmaktan Allah’a sığınırım’ demiş.. [67]

Demişlerdi ki, ‘Bizim için Rabbine dua et de/çağır da bize açıklasın; o neyin nesi?’ Demişti ki, “O diyor ki; o ne yaşlı ne de körpe, işte bunun arasında orta yaşlıdır” Emrolunduğunuz şeyi hemen yapın.. [68]

‘Rabbine bizim için dua et de onun rengini bize açıklasın’ demiştiler. “O diyor ki; o sarı bir inektir, sapsarıdır rengi, bakanlara verir sürur” demiş.. [69]

***62a:** Nüzul sebeplerinde denilir ki; *Bu âyet Selmânı Farisi'nin ashabı hakkında nazil oldu. Selmân Rasulullah (s.a.)'a gelince kendi halkının ibadetlerinden ve dini yorumlarından haber vermeye başladı ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü, onlar namaz kılıyorlardı, oruç tutuyorlardı, sana inanıyorlardı ve senin Peygamber olarak gönderildiğine şahidlik yapıyorlardı." Böylece Selmân onları övmeyi bitirince Rasulullah (s.a.): "Ey Selmân onlar cehennem ehlindendir" buyurdu. Bunun üzerine Allah Teala: "Şüphe yok ki iman edenler, Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sabiîler bunlardan her kim Allah'a ve ahiret gününe gerçekten iman eder ve salih amel işlerse elbette bunların Rableri yanında ecirleri vardır, bunlara bir korku yoktur ve bunlar mahzun olacak da değillerdir." âyetini indirdi*. [Taberi]

Selman-ı Farisi daha önce Hristiyandı. Yani, ayet, öncelikle Hristiyanlar ve iyi kimseler hakkında nazil olmuş oluyor nüzul sebebine göre. Metin boyutunda ise; Yahudilerin kötü durumları anlatılırken ve "siz" diye hazırdakiler de işe katılırken arada geliyor ve Yahudiler öncelikle zikrediliyor. Burada bir metin boyutu dikkat çekiyor. Bu iki anlama geliyor. 1- Anlattıklarımızdan içlerinde iyi olanlar ayrıdır. 2-Siz gerçekten inanıyorsanız üstünüze alınmanıza gerek yok, İslam'a gelin.

İkinci olarak; surenin başında "Allah'a da ahiret gününe de inandık" diyen ama aslında inanmayanlardan bahsedilmekteydi. Orada "insanların inandığı gibi inanın" da deniliyordu. Kastedilen ise İslamdı elbette. Burada da buna bir yönlendirme vardır. Hem daha sonra şöyle bir ayet gelmektedir, *İyi (birr) yüzlerinizi doğu batı yönüne çevirmeniz değildir. Velakin iyi (birr) Allah'a, Ahiret Günü'ne, Meleklere, Kitaba, Peygamberlere iman edendir.* [Bakara 177] Burada Kitab kelimesi tekil getirilerek iş netleştirilmiştir.

Bu incelikler şunun için önemli. Bu ayeti, "işte bizim Müslüman olmamıza gerek yok" şeklinde anlayanlar olabilmektedir. Kimileri ise "Allah katında din İslamdır" ayetiyle neshedilmiş görmektedir ayeti. Kimileri neshe gerek yok, İslam'dan öncesi için geçerliydi zaten ayet demektedir. Halbuki bizce ayet halen geçerli, Allah'a ve ahiret gününe iman eden Ehli Kitabı ve diğerlerini teşvik noktasında.

Beri yandan ayette iman edenler de bir sınıf olarak verildikten sonra; "kim Allah'a ve ahiret gününe iman edip düzgün iş yaparsa" denilmekte. Yani "Ey iman edenler, iman ediniz.." şeklinde bir dikkat çekme de görülüyor manada..

***62b:** Sabiiler, Yahya (as) a inanan ya da haniflikle bağlantılı görülen bir grup.

***63:** Tevrat'ta Tur'un alev alev olması, duman tütmesi, sarsılması gibi şeyler vardır ama bizzat dağın üzerlerine kaldırılması yoktur. Bu yüzden "adeta dağı tepenize kaldırmıştık" şeklinde tefsirler yapılmıştır. Mevdudi ise şöyle der: *Bu olay Talmud'da şöyle anlatılır: "O Kutsal Varlık, Sina Dağı'nı büyük bir tekne gibi onların üstüne kaldırdı ve: "Tevrat'ı kabul ederseniz iyi olur, yoksa burası mezarınız olur" dedi. (Shab, 88)* Üstelik ayette şöyle buyurulur: *Hani, o dağı bir gölge gibi üzerlerine kaldırmıştık da üstlerine düşecek sanmışlardı. Size verdiğimizi kuvvetle/güçlü bir şekilde alın ve onda olanı hatırlayın, umulur ki sakınırsınız.* [Araf 171] Yani bu dağın kaldırılması işi açıkça, Tevrat'ın ince düzelticiliği iken işi tersine çevirmemelidir. Bir de "Filistin dağlarından bir dağı Cebrail getirip tepelerinde tuttu, önlerine ateş ve arkalarına da deniz gelip durdu" iddiası vardır ki. Bu da işi masala çevirmedir. [224]

Buradaki bir başka mesele de Tanah'taki anlatımda dağın ateş duman çıkarması, Rabbin inmesinden dolayıdır. Kur'an'da ise Rabb dağa inmemiştir. Hatta ayette Musa, Allah'ı görmek isteyince Allah Teala bir başka dağa tecelli eder ve dağ unufak olur. Tanah'ta ise bu sahne böyle değildir. Tanah metinlerinde "Rabbi insana benzetme boyutu" hep dikkat çekiyor. Bunun ayrılması önemli yani.

***65:** Sebt günü, Cumartesi günü iş yapma yasağı, meşhurdur. Burada bahsedilen mesele ise Tevrat'da ya da tefsirlerinde şu anda yok. Maymunlaşmanın manen olabileceği de söylenmiştir. Bize göre ise; madden olmuş şekilde işlenmektedir açıkça, manen olsa adım başı olmaktadır zaten. Ki hadislerde de vurgulanan bir mevzudur bu, tevile gidilmesi anlamsızdır, sakıncalıdır.

Beri yandan, Tanah metinlerinde Sebt gününe riayetin önemi, ona dikkat edilmediği gayet vurgulanır. Yine mesela Yeremya 17. bölümde Şabat gününe özen gösterilmesi gereğinden bahseder ve tehditler vardır, 18. bölüm ise şöyle başlar.

RAB Yeremya'ya şöyle seslendi: "Kalk, çömlekçinin işliğine git; orada sana sesleneceğim." Bunun üzerine çömlekçinin işliğine gittim. Çark üzerinde

---

[224] *bknz Tibyan tefsiri*

çalışıyordu. Yaptığı balçıktan kap elinde bozulunca çömlekçi balçığa istediği biçmi vererek başka bir kap yaptı. RAB bana yine seslendi: "Bu çömlekçinin yaptığını ben de size yapamaz mıyım, ey İsrail halkı? diyor RAB. Çömlekçinin elinde balçık neyse, siz de benim elimde öylesiniz, ey İsrail halkı! [Yeremya 18: 1-6]

Bu ifadeler Kur'an'da bahsedilen olayla gayet uyumlu. Yani burada o işin bilinip ona göre bir uyarı yapıldığı düşünülebilir.

Hadislerde ise İsrailoğullarını olsun bu ümmeti olsun başka meshlerden de bahsedilir. Örneğin şöyle bir hadis vardır: *"Yemîn olsun, ümmetimden muhakkak birtakım kavimler meydana gelecektir. Bunlar ferci (yânı zina etmeyi), ipek elbiseler giymeyi, şarâb içmeyi, çalgı âletleri çalıp eğlenmeyi halâl ve mübâh sayacaklar. Ve yine birtakım zümreler de bir dağın yanına konaklayacaklar, onlara âid koyun sürüsü ile çoban sabahları yanlarına gelecek (akşamlan gidecek). Bunlara fakır kişi bir hacet için gelecek de bu duygusuz insanlar fakire: Haydi (bugün git), bize yarın gel! diyecekler. Bunun üzerine Allah dağı geceleyin üzerlerine indirip bir kısmını helak edecek, öbürlerini de kıyamet gününe kadar maymunlar ve domuzlar suretine tebdil edecektir"* [Buhari-İçecekler 5]

***67a:** Tevratta, Çölde Sayım 19. bölümde; kusursuz, özürsüz, boyunduruk takmamış kızıl bir ineğin kesilmesini emreden bir emirname vardır. Soru, cevaplı bir anlatım yoktur ve ineğin ölülere dokunanın temiz sayılması için kesileceği söylenmektedir. İneğin külü bir suya konulacak ve o su ölülere dokunana serpilecektir. Yoksa o kişi kirli sayılacaktır, ordugahtan uzaklaştırılacaktır. Ayrıca Tevrat'ta "Musa (as) dönemi dahilinde" pek çok kurban ayeti vardır, yani öküz, sığır kelimesi çok geçer ama Parah (inek) kelimesi bir tek Çölde Sayım 19'da geçer[225] , belli bir renkte hayvan da burada istenir bir tek. Ayrıca; Kur'an'da bakara'nın çoğulu "bakarat" kelimesiyle verilen Yusuf (as) zamanındaki kralın rüyası Tevrat'ta aynı kelimeyle, parah kelimesiyle verilir.[226] Hasılı, çeşitli alametler var, Bakara kıssasının Çölde Sayım 19. bölümde geçmesi gerektiğiyle ilgili. Lakin bu kıssa yoktur Tevrat'ta.

---

[225] *Öte yandan, eglah diye bir diğer inek anlamına gelen kelime yine ölü ile alakalı Yasa'nın Tekrarı 21. bölümde geçer. Bu tespitler Tevrat'taki Musa (as) dönemi dahilindedir.*

[226] *bknz Yusuf 43, 46, Yaratılış Bölüm 41*

Bizim yorumumuz ise şöyle: anlaşılan o ki, Tevrat'taki kıssa, Bakara'daki kıssanın devamı. Arada şöyle bir bağlantı düşünülebilir. Bazıları, ölünün diriltildiğini görünce aynı şeyi yapıp ölüleri diriltmeye çalışmış olabilir. Bu da Tevrat'ta anlatılan bölümle sonuçlanmış görülmekte.

***67b:** Bakara kıssası tefsirleri, önceki tefsirlerde ilk dönemlerden gelen bir rivayet merkezindeydi. Buna göre; Musa devrinde birisi akrabası tarafından miras için öldürülmüş, lakin katilin peşine de "güya" en düşen oymuş. En sonunda ineğin bir parçasıyla ölüye vurulmuş, ölü dirilip söylemiş ki, meğer katil oymuş.

Son zamanlarda öne çıkan yaklaşımlar ise; 1-Abduh'un Tevrat'ta Yasa Kitabı 21: 1-9 kısmında geçen, bilinmeyen bir ölü bulunduğunda en yakın kasaba halkının bir inek kesip üzerinde ellerini yıkamaları ve "biz yapmadık" demeleriyle ilgili emir ve Bakara kıssası arasında gördüğü benzerlik

2-Muhammed Ali'nin; apis öküzü, Samiri'nin yaptığı altın buzağı, (muhtemel) başıboş hayvanlara tapılması ritüeli gibi durumlardan yola çıkarak; başıboş sarı ineğin kurban edilmesi emrinin aslında İsrailoğullarındaki "aşkın inek"in öldürülmesini amaçladığı. okumalarıdır.

Yani, Abduh, bu emrin ortaya çıkış kıssası olarak görür kıssayı, Muhammed Ali ise maksadı onları inek kestirme.

Demişlerdi ki; ‘Rabbine bizim için dua et de bize açıklasın, o neyin nesi?.. Gerçekten bu inek bize benzer görünüyor. Elbette bizler, Allah’ın izniyle, doğruyu bulacağız’ [70]

Demişti ki, “O diyor ki; o ne yeri sürmek için, ne de tarlayı sulamak için boyunduruk altına alınmamış, alacası olmayan, pürüzsüz bir inektir” Dediler ki, ‘Şimdi gerçeği getirdin!’ Derken onu kestiler fakat neredeyse yapamayacaktılar. [71]

Hani birini öldürmüştünüz de onun hakkında atışmıştınız.. Allah gizlemekte olduğunuzu çıkaracak olandır. [72]

Hadi ‘onun bir parçasıyla ona vurun’ dedik. İşte böylece, Allah ölüyü diriltir ve size ayetlerini gösterir, umulur ki akledersiniz. [73]

Sonra, bunun ardından, kalpleriniz katılaşmıştı; sanki taş gibi, yahut daha da katı.. Şüphesiz ki; taşlardan, içinden ırmaklar fışkıran var.. Onlardan çatlayanı var gerçekten; de ondan su çıkar.. Onlardan düşüp ineni var Allah’ın haşyetinden.. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir. [74]

Şu halde, size inanıvermelerini mi arzuluyorsunuz? Onlardan bir grup vardı; Allah’ın kelamını işitirler, sonra onu akletmelerinin ardından, bile bile tahrif ederlerdi. [75]

İman edenlerle karşılaştıkları zaman ‘inandık’ dediler, birbirleriyle yalnız kalınca ise dediler ki; Allah’ın size açtığı şeyleri, onunla Rabbinizin katında size delil getirsinler diye mi onlara haber veriyorsunuz? Akletmiyor musunuz?!.. [76]

***73a:** Ayetle ilgili çok garip iddialar vardır. Şöyle ki:

Muhammed Ali'ye göre birini öldürmüştünüz sözü İsa'ya gider, bir parçasıyla ona vurun, ölüleri diriltiriz gibi sözler ise çarmıhtan ölü diye indirilen İsa'ya gider, halbuki ölü değildir, öyle gösterilmiştir vs.[227] Muhammed Ali, Kadıyanilerin liderlerindendir. Kadıyanilere göre; İsa (as) çarmıha gerilmiş ama ölmemiş, sonra Hindistan'a gidip orada ölmüştür. Dolayısıyla gelecek Mesih, İsa (as) değildir, Muhammed (as)'ın soyundan olacaktır. Bunca dolambaçlı işin bu ayete yansıması da enteresan üstü.

Bu arada antiparantez, Kadıyanilik akımının ayet yorumları gayet tuhaftır. Tarih boyunca da olan Batıniliğe bir örnek sadedinde bunlardan bazılarını paylaşalım.

Tekvir Suresi yorumları:

Tekvir suresi ayet 6'da denmiştir ki: Vahşi hayvanlar bir araya toplatılacağı zaman;

Yani vahşi hayvanlar bir yerde toplatılacaklar. Nitekim bugün dünyanın her ülkesinde hatta her büyük şehirde vahşi hayvanlar bir araya getirilmiştir ve hayvanat bahçeleri oluşturulmuştur.

Tekvir suresi ayet 8'de denmiştir ki: (Farklı) insanlar bir araya getirilece-ği zaman;

Bu ayeti kerimede bütün dünya insanlarının birleşeceği açıklanmıştır. Bugün yeni ulaşım vasıtaları insanların birleşmelerini sağlamıştır. Keza radyo, televizyon ve özellikle internet vasıtasıyla insanların globalleşmeleri mümkün olmuştur.

Tekvir 10. ayet: Kitaplar yayınlanacağı zaman.

Eskiden matbaa yoktu ve kitaplar el ile yazılırdı. Ancak matbaa icat edildikten sonra bugün artık kitaplar alabildiğine çoklukla neşredilmektedir. Mesela eskiden bütün insanlık tarihi boyunca ne kadar kitap el ile yazıldıysa, bugün dünyada bir tek şehirde mesela İstanbul, Londra, Newyork vesaire gibi şehirlerin her birinde eskiden yazılan kitaplardan daha fazlası bir tek günde neşredilmektedir. Burada sırası gelmişken şunu da söylemek istiyorum. İslam âlemindeki sözde din bilginleri daima yeni icatlara karşı çıkmışlardır. Mesela

---

[227] *Ömer Rıza Doğrul, mealinde bu görüşü ondan kabullenerek aktarır.*

İstanbul'da ilk matbaa kurulduğu zaman günün ulemaları onun haram olduğuna fetva verdiler. Daha sonra günün Osmanlı sultanı bu matbaada Kurân-ı Kerim ve İslam tarihinin basılacağını belirterek matbaa lehinde fetva çıkartmayı başarmıştır.

Tekvir 11. ayet: Göğün derisi yüzüleceği zaman.

Yani astronomi çok ileri safhaya varacak ve yeni dürbünler ve yeni cihazlar vasıtasıyla yıldızlar ve diğer gezegenler hakkında bilgi elde edilecek.[228]

Burada bir açıklama yapalım; Tekvir suresindeki bütün bu ayetler, kıyamet sahneleridir. Bu yorumlarda ise başka şekillerde anlamaya zorlanmıştır. Biz işari yoruma tümden karşı olmasak da bu sadece "aklıma bir şey geldi" diyerek olmaz, bunlar ise böyle. İkincisi; burada öncelikli konu perspektiftir; Kur'an'ın ve Allah'ın üstlüğüne çıkmalıdır olay, ona ters bir medeniyetin onayına değil. Üçüncüsü; insanları asıl manadan uzaklaştırıp batına zorlamamalıdır. Kur'an kıyametten bahsederken dünyanın adeta sonsuzluğuna doğru giden bir anlama, işi tersine çevirmedir mesela. Bu, insanı asıl anlamı bırakıp batına zorlar. Elhasıl, "şu anlam olabilir" dediğimiz zaman "Allah Teala bunu kastetmiş olabilir" dediğimiz unutulmamalı. Buna göre bir ciddiyet olmalıdır. Hele de bunu mucize ya da asıl anlam gibi veriyorsak.

Tabiata Müdahale Meselesi

Bakara 73. ayete dönersek; Muhammed Abduh'a göre "ölülerin diriltilmesi"nin manası herhangi bir cana kıyılması durumunda meydana gelecek karışıklıklar yüzünden akacak kanın önüne geçilmesidir. Yani mecazen ölülerin diriltilmesi söz konusudur. Bu da söz konusu prensiple[229] sağlanır. Muhammed Esed de böyle der. Yine meallerden örnekler verelim:

Bu maksatla dedik ki: "Bu (prensibi) bu türden (çözümlenmemiş cinayet olaylarından) bazılarına da uygulayın. Allah aklınızı kullanabilesiniz diye ölüyü işte böyle diriltir ve ayetlerini size bu şekilde gösterir. (İlgili Not: Ayet kesin deliller olmadan herhangi birinin cinayet suçundan yargılanarak ölüme mahkum edilmesinin önüne geçmeyi ölüyü diriltmek olarak nitelendiriyor…) [Mustafa İslamoğlu meali]

[228] *Kadıyanilerin sitesinden alınmıştır.*

[229] *bknz Bakara not 67b*

Biz bu hadise üzerine onlara şunu emretmiştik: “Faili meçhul cinayetlerin bir kısmında, cesedin bulunduğu yerdeki ileri gelenler zümresine bir sığır/düve kestirip üzerinde ellerini yıkatmak suretiyle bu işle hiçbir ilgilerinin olmadığına yemin ettirme usulünü uygulayın.” Allah [faili meçhul cinayet meselelerini bu şekilde çözüme kavuşturmak ve katillerini kısas hükmüyle cezalandırmak suretiyle] cinayetleri engellemekte ve hikmetini düşünüp öğüt/ders alasınız diye uygulanacak kuralları size öğretmektedir. [Mustafa Öztürk meali]

Dedik ki onu diğer bazı olaylara da uygulayın. Böylece Allah ölümü can güvenliğini sağlayarak diriltmiş olur. Allah size yol gösteriyor. Aklınızı iyi kullanmayı öğrenin artık. [İhsan Eliaçık meali]

“Ölenin vücudunun parçasını yerine koyun!” demiştik. Allah ölülere, bu şekilde (parçaları birleştirerek) can verir. Size âyetlerini gösterir ki aklınızı kullanasınız.[Süleymaniye meali]

“(Düvenin) bir parçasıyla ona (öldürülene) vurun,” dedik. İşte, ALLAH ölüleri böyle diriltir ve düşünesiniz diye ayetlerini (mucizelerini) böyle gösterir. (Biyokimyacılar, düvenin dokusundaki DNA’ları yaşlı dokulara transfer ederek onları gençleştirmeyi başararak bu ayetin anlattığı mucizevi olayı günümüzde bilimsel yöntemlerle gerçekleştirmişlerdir.) [Edip Yüksel meali]

Buradan şu noktaya gelelim; Allah’ın dünyada ölü diriltmesi ile ilgili sahneler, Kur'an’da pek çok ayetle sabit bir hadise. O yüzden tevil arayışı görüntüsü, en azından hiç hoş değil. Hem bu sahneler Tevrat’ta yok nedense, özellikle Tanah’ın ilk beş kitabında –ki özel olarak Tevrat buna denir- ahirete ilişkin çok zoraki deliller bulunabiliyor. Belli ki “temizlenmiş” O zaman bu konuya çok dikkat etmelidir. Kur'an bunu vurgulamış oluyor, biz ise örtmeye çalışıyoruz, olacak iş mi?! İkincisi; sanki bize “ölü diriltmek için bir ipucu verilmiş” şeklinde anlamaya çalışmak da ayrı sakatlıktır. Bize göre Bakara kıssasının nihayetinde Yahudilerin düştüğü durumdur bu. [230]

Burada dön dolaş modernizmin ve pragmatizmin getirdiği aşırı akılcılığın bir tür “yoruma zorlaması” ile karşı karşıyayız denilebilir. Benzeri bir dönem de Mutezile akılcılığı ve felsefe ile yaşanmıştı. Ve buna karşı da her şeyi direkt alan, yoruma hiç gitmeyen, gelenekçi ya da mistik akımlar güç kazanmış. Sonra iman ve akıl ayrılmış. Bu ise en tehlikeli durumdur,

---

[230] *bknz Bakara not 67a*

gitgide İslam'ın üstünlüğü olan akıl-ispat dini olma durumundan çıkılır, sonunda da üstünlükten çıkılır. Onun için meseleye köklü bir bakış şart.

Problemin esası ise bizce şu; üç tür mümkünlük düşünebiliriz; maddi mümkünlük, mantıki mümkünlük, hissi mümkünlük. Ve Allah maddi mümkünlükle kayıtlanamaz, mantıki mümkünlükle de kayıtlanmalıdır. Çünkü o zaman hissi mümkünlük işleri çok karıştırabilir. Mesela Allah'ı görebilirim der, benimle konuşabilir der, hatta her şeyi tanrı görebilir.

Buradaki bulanıklık ise şuradan geliyor, kimilerine göre maddi mümkünlük, mantıki mümkünlüğü belirlemektedir. Maddi mümkünlük, işin tabiat kanunları dairesinde gerçekleşmesidir, mantıki mümkünlük ise bir şeyin mantıken olabilirliğidir. Mesela "Tanrı her şeyi yaratan ve yaratılmayandır" diyoruz ve "taş yaratılanlardan birisidir diyoruz" Burada artık "Tanrı taş olabilir mi?" denilemez mantıken. Bu mümkünlük ayetlerde de vurgulanır. Şöyle ki;

Yaratan; yaratmayan gibi midir hiç? Artık öğüt almaz mısınız? [Nahl 17]

O, gökleri ve yeri yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu sûretle sizi üretiyor. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, pek işitendir, pek görendir. [Şura 11]

Andolsun ki, 'Allah Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir' diyenler inkar etmiştir. De ki: 'O, eğer Meryem oğlu Mesih'i, onun annesini ve yeryüzündekilerin tümünü yok etmek isterse, Allah'tan (bunu önlemeye) kim bir şeye malik olabilir? Göklerin, yerin ve bunlar arasındakilerin tümünün mülkü Allah'ındır; dilediğini yaratır. Allah her şeye güç yetirendir. [Maide 17]

Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki arşın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir. [Enbiya 22]

Tabii burada şu vardır; mesela bize göre aynı anda milyarlarca insanı görmek, işitmek de imkansızdır. Lakin bu mantıki değil, maddi imkansızlıktır aslında. Onun için her şeyi yaratan güçte "bu olamaz" denilemez. Diyelim ki mantıken bir şey iki farklı yerde olamaz, lakin kürsüsü her şeyi kuşatmışsa bu mantık düşer. Buralarda maddi mümkünlüğü mantıki mümkünlük yapma problemi vardır. Halbuki her şeye gücü yeten, yaratan varlığı kabul ettiğiniz zaman artık diğer şeyleri ona göre düşüneceksiniz. Mesela O'nda en üstün vasıflar olmalıdır. Ayette der ki; *Allah ki O'ndan başka ilah yoktur. En güzel isimler O'nundur*.[Taha 8]

En güzel isimler Allah'ındır. Öyleyse onlarla O'na dua edin. Onun isimleri hakkında eğriliğe sapanları terk edin. Onlar yakında yaptıklarının cezasını çekecekler. [Araf 180]

Öte yandan kimileri demektedir ki kısaca; Tabiat kanunları ve maddi mümkünlük Tanrı'yı kayıtlar, mantıki mümkünlükten dolayı. Çünkü; O'nun varlığını maddi sistemden anlıyoruz. Maddi sisteme müdahale ise bir yanlışlık, hata ya da başka bir güç anlamına gelir. Halbuki o mükemmeldir ve mükemmel varlıkta mantıken bunlar olmaz. Ya da bir yerde, üç yerde değil, sürekli müdahale ederdi o zaman, bir sistem içerisinde olurdu. Demek ki, sisteme müdahale edilmemesi Tevhid'in gereğidir. Anlatılanlar hissi mümkünlüktür, masaldır.

Velakin şu unutuluyor ki, Allah'ın haber gönderdiği kişiler var. Her zaman her yere haber göndermiyor. Dolayısıyla bu da olamaz bu mantığa göre. Çünkü bu da müdahaledir. Halbuki Allah Teala haber göndermelidir, bunca bilinmesi gereken şey var. Ve göndermiştir de.. Şu halde geriye kalıyor onun seçiyor olması. Buna da ne denilebilir?!. Yani tabiat kanunları asla değişmez demek, vahiy de olmaz demeye gider nihayetinde, ahiret de olmaz demeye gider. Güya Tevhid'i, mantığı savunurken buna dikkat edilmelidir. Mesela İslam filozoflarının vahyi açıklamaktaki "acayip çabaları" buna dayanır, en başa dönebilecek bir mekaniği olmalıdır çünkü işin. Ya da neden "sadece ruhlar dirilecek" derler?.. Öte yandan; bu mantık, normalde mutlak kaderciliğe gider ama asıl mesele hakikat olmadığı için de tam tersi mutlak kadersizlik de üretebilir.

Buradaki temel mesele şudur: Allah Teala sistem ile varlığını hissettirmekte, seçmesi ile de diri olduğunu hissettirmekte. Ve haber göndermekte ya da ibretlik şeyler göstermekte. Çünkü bu düzeni bozup yeni bir düzen, sonsuz bir hayat kuracağını bildirmekte. Ve orada ceza ve mükafat olacağını. Bütün bunlar ise mantıki bir bütün oluşturmakta. Hem hayattaki her şeyin karşılık bulmaması, ama adalet duygusu, hiç öyle bir şey görmediği halde insandaki sonsuzluk duygusu bunlarla uyumlu. Bir de Kitab gönderilmiş; buna bakılacak.. Ve ben niye yaratıldım sorusuyla düşünecek kişi. Hasılı bu hissilik değil, bütüncüllüktür.

***73b:** Bakara kıssasında Allah Teala'nın çeşitli işlemler emredip sonunda bir gerçeği ortaya çıkarması anlatılıyor. Kıssanın en son kısmında ise "onun bir parçasıyla ona vurun" diyor. Elbette bu işlemleri hiç

yaptırmadan da Allah direkt ölüyü konuşturabilir. Velakin insanları gerçeğin peşine koşturuyor adeta.

Sonraki ayetlerde ise Tevrat'ı değiştirenlerden bahsediliyor. Burada Kur'an'ın Tevrat'ı düzelticiliği ile gerçeklerin ortaya çıkmasına da bir işaret var gibidir. *'Onun bir parçasıyla ona vurun' dedik. İşte böyle, Allah ölüyü diriltir ve size ayetlerini gösterir, umulur ki akledersiniz.* ifadesi gerçeği ortaya çıkarma anlamında buna yorulabilir. Çünkü burada da Kur'an'ın bir parçasıyla Tevrat'a bakılmakta ve Tevrat adeta dirilmekte. Tabii bu işari bir boyuttur, mutlak bir benzetme değildir. Fakat pek çok açıdan da boşlukları dolduran bir yönü var. Mesela 73 a notunda belirttiğimiz üzere pek çok mealde burada başka bir şeyin kastedilmiş olabileceğine dair aşırı bir yöneliş var. Her ne kadar onlara katılmasak da buranın "başka bir kasıt" izlenimi verdiği noktasında biz de öyle düşünüyoruz biraz. O da bu belirttiğimiz anlam olabilir.

***75:** Yahudilerin kitabı tahrifleri meselesi dönem dönem olmuş bir iş olarak düşünülmektedir. Burada unutmalar, etmeler de söz konusu olabilir velakin kasıtlı tahrifat olduğu da vurgulanmakta ayette. Burada dikkat çeken noktaları şöyle özetleyebiliriz. En dikkat çekici konu, ahiret inancı kitaptan çıkarılmış gibidir. Çünkü arzı mukaddes bir nevi cennet edilmiştir, Mesih dönemi bir nevi cennet edilmiştir. İkinci olarak, Yahudilerin seçilmiş ırk olduğuna dair şeyler vardır, Tanrı insansılaştırılmıştır, tebliğ davası çok yüzeyselleştirilmiştir, Peygamberlere yakışmayacak şeyler atfedilmiştir. Bunun sebebi ise sıbtçılık olabilir, çünkü kimi o sıbttandır, kimi bu sıbttandır peygamberlerin. Hasıl, çeşitli güçlerin, halkın beklentileri son derece etkili olmuş görünüyor.

Öte yandan, Tevrat'ın tahrif yönünü düşündüğümüzde ayette bahsedilen taifenin özellikle Sadukiler denilen, ahireti ve ruhu kabul etmeyen taife olduğunu düşünebiliriz. Bunlar ilk beş kitabı kabul ediyor, diğerlerini reddediyordu. Bu taife ikinci mabed dönemininin sonrasında sönmüştür. Yahudiliği Ferisilik denilen halka daha yakın olan taife götürmüştür.

Hem onlara son gelen Peygamber olan İsa (as)'ın babasız dünyaya gelişi, Allah'ın izniyle ölüleri diriltmesi, çamurdan kuşları canlandırması ve ahiret mesajlarının yoğunluğu dikkat çekicidir. Daha da enteresan olan ise Sadukilerden çok Ferisi denilen ahireti kabul ettiğini söyleyen taife ile mücadele etmesi İsa (as)'ın.. Yani işi çok da tek boyuta indirgemek zor.

Beri yandan suredeki akışta 62. ayetten sonraki üç kıssa tahrifat sonucu gayet “yok edilmiş” kıssalar. Tur Dağı’nın tepelerine kaldırılması, maymuna dönüş ve Bakara kıssası.. Peşine 75. ayette de “bile bile tahrif edenlerden” bahsediliyor. Yani tam tahrif örnekleri verildikten sonra tahrif edenlerden bahsedilmesi vurguyu arttırıyor ve Kuran’daki üst akliyyeti zahir ediyor.

***76:** Tefsirlerde genellikle bu ayet, Muhammed (as) devrindeki Yahudilerin onun Tevrat’taki niteliklerini gizlemesi ile izah edilir. Yani Yahudi ilahiyatı’ndan bugüne geçilir.

Mesela Bakara 76 için İbn-i Abbas der ki: *Ehl-i Kitab´ın münafıkları Peygamber (s.a.s)´in ashabıyla karşılaştıklarında onlara, “Sizin iman ettiğiniz şeye, biz de iman ettik ve arkadaşınız Muhammed´in doğru olduğuna, sözünün gerçek olduğuna biz de şehâdet ediyoruz. Kendi kitabımızda O´nun sıfat ve niteliklerini bulmaktayız” derlerdi. Sonra birbirleriyle baş başa kaldıklarında, elebaşları onlara: “Allah´ın kitabında Muhammed´in sıfatlarıyla ilgili olarak size açmış olduğu sırrı, size karşı delil getirsinler diye mi Müslümanlara söylüyorsunuz?” derlerdi. Çünkü Tevratın, Muhammed (s.a.s)´in peygamberliğine şehâdet ettiğini itiraf ettiğinde, bundan daha kuvvetli bir delil olmaz. şüphesiz onlar birbirlerini, bu hususu Peygamber (s.a.s) ve ashabının yanında itiraf etmekten menediyorlardı.* [Razi]

Sonra, Bakara 79 Kitabı elleriyle yazıp da sonra onu az bir baha ile satabilmek için “Bu Allah katındandır.” diyenlere yuh olsun. için Kelbî der ki:*”Rasulullâh (s.a.v.)’ın kitaplarındaki vasfını değiştirdiler. Kitaplarında o, orta boylu, esmer olarak zikredilirken onu buğday benizli düz (kıvırcık değil) saçlı ve uzun boylu yaptılar. Arkadaşlarına ve kendilerine tabî olanlara da:”Ahir zamanda gönderildiğini iddia eden şu peygambere bakın; kitabımızda zikredilen vasıflara uymuyor.” dediler. Haham ve bilginlerin diğer Yahudiler için olmayan bir takım menfaatleri vardı ki eğer İşte onlar, Peygamber (s.a.v.)’in sıfatını açıklamaları halinde bu saltanatları ellerinden gideceğinden korkmuşlardı da bundan dolayı değiştirmişlerdi.”* [231]

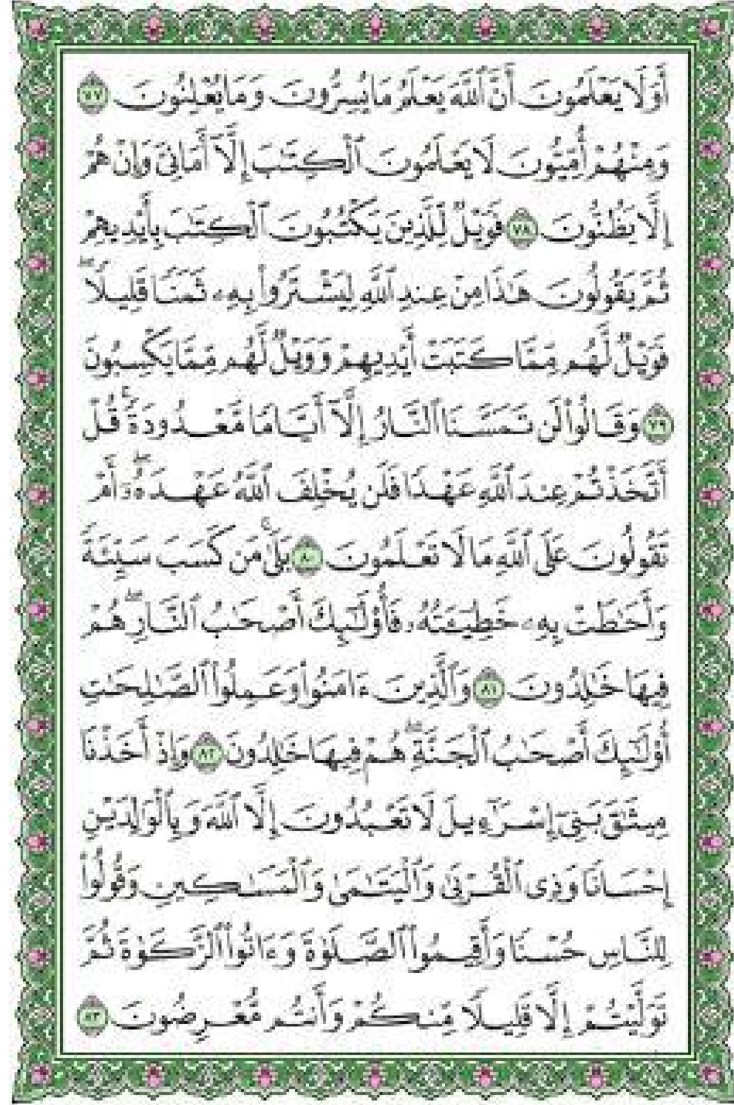
Burada anlatımın başı Bakara 75. ayettir ve “bir grup vardı” diye başlar. Bu grubun geçmişteki bir grup olduğu görüşü hakimdir. Razi der ki: *Bil ki biz, eğer, “Bu tahrifcilerin, Musa (a.s) zamanındaki kimseler olduğunu söyler isek, gerçeğe en yakın olan, onların Peygamber (s.a.s) ile ilgili olmayan*

[231] *Vahidi, Esbabun Nuzul*

ayetleri değiştirmiş olmalarıdır. Rivayete göre, Yahudiler içinden seçilen yetmiş kişi, Tur dağında Musa (a.s) ile konuştuğu zaman Allah´ın sözünü, emirlerini ve yasaklarını duydular. Sonra: "Allah´ın sözünün sonunda, "Eğer bu işleri yapabilirseniz yapınız. Ama yapamazsanız bunda bir beis yoktur" dediğini duyduk" dediler. Ama eğer bu tahrifcilerin, Muhammed (s.a.s) zamanındaki Yahudiler olduklarını söyler isek, bundan maksadın onların Peygamber´le ilgili ayetleri tahrif ettiklerini söylemek akla daha yakındır. Bu ya onların Peygamberin vasıfları ile ilgili yerleri Tevrat´ta tahrif ettikleri, yahut da recm ayetini tahrif ederken yaptıkları gibi seri hükümleri tahrif ettikleri için söylenmiştir. Kur´an´ın zahiri onların neyi tahrif ettiklerini göstermez.

76. ayetten itibaren ise "Muhammed (as) zamanındaki Yahudilere geçildiği" genel bir kabuldür, arada ise büyük bir tarih vardır. Ve bu tarihte adeta her türlü sebeple kitaba el atılmış.. Lakin yine de Peygamberimize işaretler kalmış. Çünkü öyle bir dille ifade edilmiş bunlar. Önceden çok net anlaşılacak bir dil olsaydı zaten en başta onları değiştirirlerdi. Beri yandan gizlemeye çalıştıkları şey, Kur'an'ın Tevrat'ı doğrulayıcılığı da olabilir. Çünkü iş nihayetinde oradan da Hz Muhammed'in peygamberliğine çıkmakta. O ise üstün ırk söylemlerini bitirecek. Yine, Kitabı değiştirdikleri ortaya çıkacaktı da denilebilir..

Bilmiyorlar mı ki, Allah gizlediklerini de ilan ettiklerini de bilir. [77]

Onlardan -bir takım temenniler/kuruntular dışında- Kitab'ı bilmeyen bir takım ümmiler de vardır. Onlar da ancak zanneder.. [78]

Fakat az pir pahayı alış veriş etmek için kitabı elleriyle yazıp da 'bu Allah katındandır' diyenlere yazıklar olsun. Elleriyle yazdıklarından ötürü de onlara yazıklar olsun, kazandıklarından dolayı da onlara yazıklar olsun. [79]

Ve dediler ki, Sayılı birkaç günün dışında ateş bize asla dokunmayacak. De ki, Allah katından bir and mı aldınız?.. O zaman Allah andına aykırı düşmez. Yoksa Allah üzerine bilmediğiniz şeyler mi konuşuyorsunuz?..' [80]

Bilakis, kim bir kötülük kazanır da hatası/hataları onu kuşatırsa; işte onlar ateş ehlidir, onlar orada kalıcılar. [81]

İman eden ve düzgün işler yapanlarsa; işte onlar da cennet ehli, onlar orada kalıcılar.. [82]

Hani de İsrailoğullarının andını almıştık; Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz.. Sonra, ana babaya iyilik edilmesi ve yakınlara, yetimlere, yoksullara.. İnsanlara da güzel bir şey söyleyin ve namazı kılın, zekatı verin.. Sonra, azınız müstesna yüz çevirerek dönmüştünüz/üstlenmiştiniz. [83]

***79:** Bu anlatının başlangıcında geçmişte Tevrat'ı tahrif edenlerden bahsetmekteydi, sonra asr-ı Kur'an'a gelinmişti, 79. ayette ise yine geçmişe dönülüyor gibi. Velakin, denilmiştir ki Tevrat'taki Peygamberin sıfatını değiştirip onu yayan bir grup vardı, bunlar asrı Kur'an'dakilerdir. Peki bu ne olabilir? Mesela "İsrailoğullarından bir Peygamber gelecek" şeklinde bir kitap yazmış olabilirler. Tabii tam olarak ne olduğu belli değil, bu kendi içlerinde dönen bir şey olarak gözüküyor.

Yahut denilebilir ki; o vakti zamanında kitabı elleriyle değiştirenlerin yaptıkları Kur'an ile izhar olmuştur. İşte şimdi Peygamberin sıfatlarını gizleyenler de onlarla aynı derecede hakikati bozmaktadır. Bu sinsi iş, o bariz işe kıyas edilmektedir. Yani geçmişte bizzat Kitabı tahrif eden taife lanetlenerek o gün gizleyenler kastediliyor. Çünkü iş iki durumda da alim sınıfının art niyetiyle muradı ilahiye son derece muarızlık olarak tezahür etmiştir.

Nitekim hadiste şöyle denilmiştir: *"Yahûdîler'den (hahamlarından) on kişi bana îmân etmiş olsaydı, Yahûdîler'in hepsi iman ederlerdi"* [Buhari-Ensarın Menkıbeleri 51]

Beri yandan, mesela Mevdudi, burada "kitabı elleriyle yazıp bu Allah katındandır diyenler" ifadesiyle Kitabı Mukaddes'in kastedildiğini söyler. Peki ama Kuran'ın, kendinden öncekileri doğrulaması nedir o zaman?

Ayette, *Onlar, ellerindeki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı bulacakları o elçiye, o ümmî peygambere uyarlar..* (Araf 157) denilir. Burada o kısımların doğru kalacağı vurgulanıyor. Ki öyledir. Ama bir de ayette *"Hala Kur'an'ı gerektiği gibi düşünmezler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından olsaydı, elbette içinde bir çok çelişkiler bulacaklardı."* (Nisa 82) Bu çerçevede düşünürsek, Kitabı Mukaddes'in içinde pek çok çelişkiler var. O zaman aklen bunun Allah katından olamayacağı da bellidir. Dolayısıyla 79. ayetin çerçevesine girebilir. Ama normal çerçevede ayetin çerçevesinin öncelikle Kuran asrında yapılan uydurmalara dair olduğu söylenebilir.

80: Talmud adlı Yahudi İlahiyat Külliyatı'nda, Cehennem'deki azabın oniki ay süreceği, Sebt günü azap olmayacağı, Yahudilerin öbür dünyada tövbe ile kurtulacağı gibi beyanatlar vardır. Tefsirlerde ise Yahudilerin buzağıya tapılan gün kadar, yani 40 gün, ya da dünyanın ömrüyle ilgili 7 gün kalacaklarını iddia ettikleri rivayet edilir. Bu arada bunu "dediler ki" diye belirtmesi enteresandır, çünkü kutsal kitap külliyatlarında bu yoktur.

***81:** İbn-i Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri adlı eserinde buradaki seyyie/kötülük'ün şirk olduğu hususunda ısrarla durur. Çünkü aksi takdirde iman meselesi olmadan sonsuz cehennemden bahsedilmiş olacaktır. Ayetlerin akışından anlaşılan ise buradaki şirkin, kendilerinin bir şeyler uydurup sonra da zaten ateşte çok kalmayacağız demeleridir. Ve o da uydurmadır.

***82:** Bu ayetin dipnotunda Muhammed Ali şöyle der: *Ashabun nar deyimini ateşin dostları diye, ashabul cenneti ise cennetin sahipleri diye çevirdim. Çünkü ateşin mahpusları kötülükten arındıktan sonra bulundukları yerden çıkarılacaktır, cennettekilere ise hiçbir zaman ellerinden alınmayacak bir armağan verilmiştir.*

Muhammed Ali'ye göre cehennem sonsuz değildir, hem azap hem arınma yeridir. Önsözünde kimi zayıf, uyduruk rivayetlerle ve mantıklarla bunu anlatmaya çalışır. Üstüne "ateş bize sayılı günlerde dokunacak" iddialarının eleştirildiği ayetin hemen peşine bu iddiasını dillendiriyor. Tuhaflığın da bu kadarı diyelim. Öte yandan İbn-i Arabi gibi bazı kişilerde de buna benzer görüşler var. Peki nedir bu zorlamalar?! Denilebilir ki; çünkü insanın en çok tuhafına giden şeylerden biri de cehennemin sonsuzluğudur. Sayılı güne karşı sonsuz azab çünkü. Burada şunun önemi ortaya çıkıyor; Kur'an'ın delilleri güçlü olmazsa kişide yorum çok kolay olabiliyor. Düşünelim ki, buna benzer nice konu vardır biraz baskıyla, biraz atmosferle eğilecek, bükülecek. Özellikle de günümüzde.

Gaybi Konularla İlgili Sorunlar ve Yaklaşımlar

Bilindiği gibi dinde gaybi konular çoktur ve denilebilir ki; gaybi ya da aklın zorlandığı meselelerin çokluğu karşısında birkaç yaklaşım tarzı var. Birincisi; önkabul ve mesele etmeme anlayışıdır. Antiparantez, bir de neredeyse bilmeme anlayışı var. İkincisi, şişirme anlayışı, üçüncüsü bazı konuları yakınlaştırma anlayışı. Antiparantez, bir de bazı konular yokmuş gibi konuşma anlayışı vardır. Dördüncüsü; her şeyi akılcılığa göre tevil anlayışı. Denilebilir ki, beşincisi de delil ile iman anlayışıdır. Burada bilinebileceklerin çokluğu, yüksekliği ve çapı diğerlerini tabii olarak kabul ettirir.

Yine denilebilir ki; ilk anlayış selefi ya da ezberci tavırdır, ikincisi tasavvufi tavır, üçüncüsü kelami-tefsiri tavır, dördüncüsü de modernist

tavır. Tabii bunlar full birisinde olacak diye bir şey yok, karışımlar da söz konusu.

Buradaki sorunlar ise temel olarak şunlardır:

1-Yorum yapılmamalı anlayışı, genelleme ile yorum yapanları, (gerçek ya da potansiyel bir) zındık, sapık, şüpheci görme anlayışı doğurur. İman davası, gitgide bu olmaya başlar. Antiparantez; elbette haller ve makamlar vardır. Hem yaşayarak iman diye, iman atmosferi diye bir şey var. İlk nesillerin imanı böyle bir iman olabilir. Fakat o yakin olmayıp o atmosfer olmayıp o imanı taklide çalışılınca çeşitli sıkıntılar kaçınılmazdır. Ve elbet zındıklık diye bir şey var. Lakin ortamı, zihinleri bulandırmak var, bulanık ortamda arayışlar var. Bunlar da farklıdır.

2-Bir alime tam ittiba fırkacılık doğurur. Her meselede birine ittiba diğerlerine karşıtlık oluşturur, bu ise fırkacılık oluşturur. Bu belli bir zamanın muteber alimi de olsa sonuç değişmez. Çünkü her alimin dikkat etmediği, bilmediği, söylenseydi kabul edeceği şeyler olabilir. Fakat mukallitte bu yoktur.

3-Şişirme ana kaideleri darmadağın eder. Mesela tasavvufta gaybi surette başkalarından medet isteme gibi çok temel bir yanlış işe dahil olmuştur.

4-Bazı konularda zorlama, diğerlerini de zorlar. Mesela kader aklımıza uygun olmalı der durursanız iş mucizeleri tevile de gider.

5-Akılcılık, din, iman noktasında gitgide şüpheler oluşturur. Her konu ille de bizim bilebildiğimiz/bilebileceğimiz şeylerden ibaret edilmeye başlarsa dini emirler de aklımızın kabulüne sunulmaya başlanır. Mesela evrimi kabul eden diğer hükümleri de günümüzün akılcılarına göre zorlar. Sonuçta ise iş deizme varır.

Dolayısıyla burada delil ile imanın önemi tecrübi olarak da ortada denilebilir. Şu halde ona gelme ve gelmeme de "dün"den biraz farklıdır.

Bu işteki en kritik konu ise belki de şudur; hakikat meselelerinin konuşulmasını, bilinmesini çok zor kılmamalıdır. Aksi halde şeytanlar ve şeytanlıklar "alemi" kaplar. Unutmayalım ki, ayette şöyle buyurulur: *Kim Rahman'ın Zikr'ini görmezden gelirse ona bir şeytanı sardırırız, artık o onun*

yakın dostudur. Şüphesiz ki onlar onları yoldan alıkoyarlar da sanırlar ki doğru yoldalar. Sonunda bize geldiğinde (şeytanına) der ki: "Keşke seninle benim aram iki doğunun/doğu ile batının uzaklığı kadar olsaydı! Meğer ne kötü bir yakınmışsın! [Zuhruf 33-38]

Boş Söz ve Dolu Söz Meselesi

İnsanlardaki bir diğer sorun ise dinin motamot emir ve yasaklar, düpedüz tepeden gelen bir takım konuları kabullerden ibaret olduğu algısı. Bu bakımdan da çok izah edilen şey din değil felsefe olabilir yaklaşımı. Dilimizde "felsefe yapma, edebiyat yapma" gibi ifadeler vardır mesela. Bu bir nevi "boş konuşma" demektir. Öte yandan cennette boş sözün olmayacağı belirtilir ayetlerde. Şöyle ki;

Orada ne boş söz, ne yalan işitirler. [Nebe 35]

Orada kadeh kaldırırlar. Ne boş söz ne de günaha sokan söz vardır orada. [Tur 23]

Orada boş söz işitmeyecekler, ancak selam (sözünü duyacaklar) ve sabah akşam, rızıkları gelecek onlara. [Meryem 62]

Öte yandan dünyada da boş sözden kaçınma gayet vurgulanır. Örneğin şöyle denir: *(Müminler) Boş sözden de yüz çevirirler.* [Müminun 3]

Peki boş söz nedir? "Teorik olan şey" midir boş? Ondan bahis midir boş söz?.. Patik midir dolu?.. Çabuk, görünen fayda mıdır yapılması gereken?

Mesela karıncalardan on saat bahsetsek bu dolu mudur? Yemek tarifleri, dünya tarihi, gündemler, şurada şu olmuş burada bu olmuş, dolu mudur? Nasıl zengin olacağız çok mu doludur?! Yoksa boş söz, oyalayıcı, zaman geçirtici söz müdür? Elbette başta hayal, evham, oyun ve lakırdı, ama yoğunluğuna göre her şey olabilir ve asıl gerçeği örtücü. Allah'ı, ahreti, Kitabı. Dikkat edilirse bunlar haktır, lakin bizim açımızdan teoriktir. Çünkü gözümüzle değil, aklımızla görürüz ille de. Bu da bahis gerektirir.

Mesela şöyle bir hadis vardır: *İmran bin Husayn şöyle demiştir: Peryamber'in yanına girerken devemi kapıya bırakmıştım. Nebî (sav)'e Temîm oğullarından bir cemâat gelmişti. Onlara: "Ey Temîm oğulları! Müjdeyi kabul edin" dedi. Bedevîler: "Bizi müjdeledin, şimdi bize (Beytü`l-*

malden dünyâlık) ver!" dediler. Resûlullah`ın bunlara eseflenerek sîmâsı değişti. (Hayber`in fethi sırasında da) Yemen halkı da geldi. Resûlullah onlara: " Ey Yemenliler! Madem Temîm oğulları, kabûl etmek istemediler, müjdeyi siz kabul edin!" buyurdu. Yemenli Eşarîler de: "Kabûl ettik ya Resülellah" dediler, "zaten din hususunda anlayış kazanmak ve sana bu işin evvelinde ne olduğunu sormak için geldik". Dedi ki: "Allah vardı ve Allah'tan başka birşey yoktu. Allah'ın Arş'ı su üzerinde bulunuyordu. Allah her şeyi zikrde yazdı. Gökleri ve Yer'i yarattı" Rasûlullah bunları söylediği sırada birisi: "Ey Husayn oğlu, deven kaçtı" diye nida etti. Ben hemen arkasından gittim. Bir de baktım ki, devemin berisindeki serâb onunla aramızı kesiyor. Vallahi ben pek arzu ederdim ki, keşke deveyi terketmiş olaydım. [Buhari-Tevhid 22]

Yine buyurulur ki; *"Şu Kur'an'la ahitleşiniz. Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Kur'an'ın (hafızadan) çıkıp kaçması, bağlı devenin ipinden boşanıp kaçmasından daha hızlıdır."* [Buhârî, Fazâilü'l-Kur'ân 23]

Denilir ki: *"İki hasletten başkasında gıpta etmek yoktur: Biri o kimsedir ki, Allah ona Kur'ân ilmi vermiş, o da gecenin saatlerinde ve gündüz zamanlarında Kur'ân 'ı okur durur. Onu işiten kimse de 'Keşke Fulân kimseye verildiği gibi bana da Kur'ân ilmi verilseydi, elbette ben de onun yapmakta olduğu gibi yapardım' der, İkincisi de şu kimsedir ki, Allah ona mal vermiştir, o da malını hakk yolunda sarfetmektedir. Onu gören kimse de 'Keşke şu zâta verilen mal gibi bana da verilseydi de onun hayır işlemekte olduğu gibi elbette ben de işleseydim' der"* [Buhari-Temenni 5]

Ayette ise şöyle buyurulur: ***"**Ey insanlar, Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerdekine şifa, inananlara hidayet ve rahmet geldi. De ki: "Ancak Allah'ın lütuf ve rahmetiyle, yalnız bunlarla sevinsinler. Bu, onların toplayıp durduklarından daha hayırlıdır."* [Yunus 57-58]

Yine *"Onu iyice düşünmezler mi, yoksa kalplerinin üzerinde kilitleri mi var"* [Muhammed 24] denilir.

Beri yandan, hayat dinamik ve pratik, akış hızlı, hakikat miras olarak geliyor ve rakipler çok.. Muhafazakarlık ve ezberler en iyi yol gibi oluyor çoğu zaman. Din içinde dahi.. Bir din anlayışı ötekini rakip olarak görüyor misal, dolayısıyla kendi üzerine toz kondurmaması lazım, en iyisi bu olmalı vs. Hakeza milletler böyle, taifeler böyle ve kişiler böyle. Bu da işleri "üzerinde fazla düşünülmemesi gereken" bir şey yapıyor. Velakin Kitab da

Levhi Mahfuzdan, gayet zaman geçmiş, bir diriliş, bir öz eleştiri gereği ve ulaşılan manalar söz konusu. İşte buna da "boş" diyen çok olabilir hasıl. Diliyle ya da haliyle.. Çünkü boş, "sonucu olmayan" da demek. Bunun da görünüşte sonuç alması çok zor madem.. Velakin hak işinin kolay olmadığı zaten ayetlerde bellidir, işin dünya olmadığı zaten bellidir. Hem iman ferdin imanı değil mi, bunu sağlıyorsa zorluğu ne?! Lakin ona zaten herkes sahip (!)

Fakat, unutmayalım ki, olabildiğince güçlü iman tabii bir hedef, çünkü imanlı gitmek ihtimali o zaman artar, ona da bakmak imanın tabii gereği. Hem sadece Kitaba değil Levhi Mahfuz'dan gelen kitaba iman edeceğiz. Sadece Allah'a inanma değil, hakkıyla takdir etme gereği var. Bütün bunlar ise akletme, mana, delil boyutları, nefsi, dünyayı aşma gerekleri demek.. Hem lafazanlığın da çok olduğu alanlar bunlar, "öyle mi değil mi?" kontrolü de gayet gerekir vesselam. O halde dinin yaşanıp giden bir şey olmasından çok zihinde yerleşen bir şey olduğu gerçeğini unutmamalı. "Boşluk" da ona göredir.

Nitekim bir hadiste şöyle denilir: *"Mümin, sonu cennet oluncaya kadar hayrı işitmekten asla doymayacaktır"* (Tirmizi-İlim 19)

Yine bunu destekleyen şöyle bir hadis vardır: *"Doymak bilmeyen iki aç vardır: Biri ilim talebesi, diğeri dünyayı isteyen."* (Nebhâni, el-Fethu'l-kebir, II, 468)

Burada işe mani olan şey de zahir oluyor. Buna dikkat..

Yine ayette cehennemlikler için şöyle denilir*: "Derler ki; eğer işitseydik ya da akletseydik şu çılgın ateşin ashabı içinde olmazdık"* (Mülk 10)

Şu halde hak ve hakikat mevzularına iyi dikkat vesselam.

***83:** Ayette on emir özetlenmektedir. *Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz. Sonra, ana babaya iyilik edilmesi ve yakınlara, yetimlere, yoksullara. İnsanlara da güzel bir şey söyleyin ve namazı kılın, zekatı verin.* Burada dikkat çeken Allah'tan başkasına ibadet etmeme ve ana babaya itaat başlık olarak on emirde geçiyor. Lakin namaz içeriklerde dahi yok Tevrat'ta.

On Emir'de namaz ve ahiret inancı var mıydı?

Tevrat'ta on emir denilen şey önce madde madde sayılır, sonra ayrıntılar verilir. Bu maddeler şöyledir:

“Seni Mısır’dan, köle olduğun ülkeden çıkaran Tanrın Yahve benim.

“Benden başka tanrın olmayacak.

“Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sularda yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın.

Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü ben, Tanrın RAB, kıskanç bir Tanrı’yım. Benden nefret edenin babasının işlediği günahın hesabını çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım.

Ama beni seven, buyruklarıma uyan binlerce kuşağa sevgi gösteririm.

“Tanrın Yahve’nin adını boş yere ağzına almayacaksın. Çünkü Yahve, adını boş yere ağzına alanları cezasız bırakmayacaktır.

“Şabat Günü’nü kutsal sayarak anımsa.

Altı gün çalışacak, bütün işlerini yapacaksın.

Ama yedinci gün bana, Tanrın RAB’be Şabat Günü olarak adanmıştır. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, hayvanların, aranızdaki yabancı hiçbir iş yapmayacaksınız.

Çünkü ben, RAB yeri göğü, denizi ve bütün canlıları altı günde yarattım, yedinci gün dinlendim. Bu yüzden Şabat Günü’nü kutsadım ve kutsal kıldım.

“Annene, babana saygı göstereceksin ki, Tanrın RAB’bin sana vereceği ülkede ömrün uzun olsun.

“Adam öldürmeyeceksin.

“Zina etmeyeceksin.

“*Çalmayacaksın.*

“Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin.

“Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin.” [Mısır’dan çıkış 20: 2-17]

Bu sayılanlar çeşitli şekillerde maddelenerek on emir adı altında geçiyor. Burada Kur'an’ın bir kaç düzelticiliği var öncelikle. Bir defa “*Benden nefret edenin babasının işlediği günahın hesabını çocuklarından, üçüncü, dördüncü*

kuşaklardan sorarım." ifadesi Kur'an'da Necm ve Ala Surelerinde düzeltilmiştir. Şöyle ki:

Yoksa haber verilmedi mi Musa'nın sahifelerinde yazılı olanlar? Ve çok vefakâr olan İbrahim'in sahifelerindekiler? Ki hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü yüklenmez. Doğrusu insana çalışmasından başka bir şey yoktur. [Necm 36-39]

Oysa ahiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Kuşkusuz bu ilk sahifelerde vardır, İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde. [Ala 17-19]

Buna göre on emride ahiretin olduğu gayet düşünülebilir.

İkincisi; Cumartesi yasağının sebebiyle ilgili; "çünkü Tanrı o gün dinlendi" diyor Tevratta. Halbuki Kur'an "bize hiç bir yorgunluk dokunmadı" der. Şöyle ki: *Andolsun ki biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yarattık, Bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı.* [Kaf 38] Lakin Cumartesi yasağı geçiyor ayetlerde.

Beri yandan "öldürmeyeceksin" kısmının ayrıntılarında geçen cana can, göze göz, dişe diş şeklindeki kısas emirleri Kur'an'da da "Tevratta onlara yazdık" şeklinde ifade edilir. [232] Yine "zina etmeyeceksin" kısmıyla ilgili Tevrat'ta geçen ceza Kur'an'da zımnen onaylanır. [233] Bakara 83'te sayılan zekat ve namaza gelince; zekat biraz çarpıtılmış da olsa şöyle geçiyor denilebilir Tevrat'ta: *"Her yıl tarlalarınızda yetişen ürünlerin ondalığını bir yana ayıracaksınız. Tahılınızın, yeni şarabınızın, zeytinyağınızın ondalığını, sığırlarınızın ve davarlarınızın ilk doğanlarını, Tanrınız RAB'bin adını yerleştirmek için seçeceği yerde O'nun önünde yiyeceksiniz. Bunu yapın ki, her zaman O'ndan korkmayı öğrenesiniz. Tanrınız RAB'bin adını yerleştirmek için seçeceği yer uzaksa, yol Tanrınız RAB'bin size verimli kıldığı ürünlerin ondalığını oraya taşıyamayacak kadar uzunsa, ondalığınızı gümüşe çevirin. Gümüşü alıp Tanrınız RAB'bin seçeceği yere gidin. Gümüşü dilediğiniz şekilde kullanın: Sığır, davar, şarap, içki ya da canınızın istediği başka bir şey alın. Siz ve aileniz orada, Tanrınız RAB'bin önünde yiyecek ve sevineceksiniz. Kentlerinizde yaşayan Levililer'i yüzüstü bırakmayın. Onların sizin gibi payları ve mülkleri yoktur. Her üç yılın sonunda, o yılın ürününün bütün ondalığını getirip kentlerinizde toplayın. Öyle ki, sizin gibi payları ve mülkleri*

---

[232] *bknz Maide 45, Çıkış 22: 12-27*

[233] *bknz Maide 43 ve tefsirleri, Yasanın Tekrarı 22: 22-26*

olmayan Levililer, kentlerinizde yaşayan yabancılar, öksüzler, dul kadınlar gelsinler, yiyip doysunlar. Bunu yaparsanız, Tanrınız RAB el attığınız her işte sizi kutsayacaktır." [Yasanın Tekrarı 14: 22-29]

Ayrıca bağbozumundan artakalanların toplanmaması gerektiği, tarlanın tam sınırına kadar toplanmaması gerektiği, bunların yoksullara bırakılması [234] toprağın altı yıl ekilmesi, yedinci yıl nadasa bırakılması, yoksullara bırakılması[235] şeklinde emirler de var. Bunlar da "zekat" kapsamında görülebilir.

Namaz ise hiç geçmiyor Tevrat'ta. Kur'an'da ise namaz Musa (asa) ile ilgili anlatılarda ve on emride geçer. Mesela Musa'nın dağda bir ateş gördüğü kısımda şöyle geçer: *"Şüphe yok ki ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl."* [Taha 14] Mısır'da firavunla mücadele edilen kısımda da namaz geçer. Şöyle ki: *Biz ise, Mûsa'ya ve kardeşine şöyle vahyettik: "Kavminiz için Mısır'da bir takım evler hazırlayın ve evlerinizi namazgâh yapın. Namazı gereği üzre kılın. Müminleri müjdele"* [Yunus 87] Nihayet on emirde de namaz geçmekte Kur'an'a göre. Sonra; arzı mevuda on iki gözlemci gönderildiği kısımda da geçer. [236] Fakat Tevrat'ta yok.

Öte yandan; Zebur'da ve Daniel Kitabı'nda namaza dair ayetler var az da olsa. Şöyle ki:

Bense Tanrı'ya seslenirim, RAB kurtarır beni. Sabah, öğlen, akşam kederimden feryat ederim, O işitir sesimi. [Zebur 55:16-17]

Daniel yasanın imzalandığını öğrenince evine gitti. Yukarı odasının Yeruşalim yönüne bakan pencereleri açıktı. Daha önce yaptığı gibi her gün üç kez diz çöküp dua etti, Tanrısı'na övgüler sundu. [Daniel 6:10]

Yine şu dikkat çekiyor ki; Yahudilerde fiili olarak üç vakit namaz/salat var. Bu Tanah alıntılarında da bu gayet anlaşılıyor. Fakat on emirde bunun olmaması enteresan. Hakeza ilk beş kitapta olmaması.. Öte yandan on emrin ayrıntılarında yılda üç defa yapılan bir şeyden gayet bahsedilir. Şöyle ki;

Yılda üç kez bana bayram yapacaksınız. Size buyurduğum gibi, Aviv ayının belirli günlerinde yedi gün mayasız ekmek yiyerek Mayasız Ekmek Bayramı'nı kutlayacaksınız. Çünkü Mısır'dan o ay çıktınız. Kimse huzuruma

---

[234] *bknz Levililer 19: 9-10, Levililer 23: 22*

[235] *bknz Çıkış 23: 10-11*

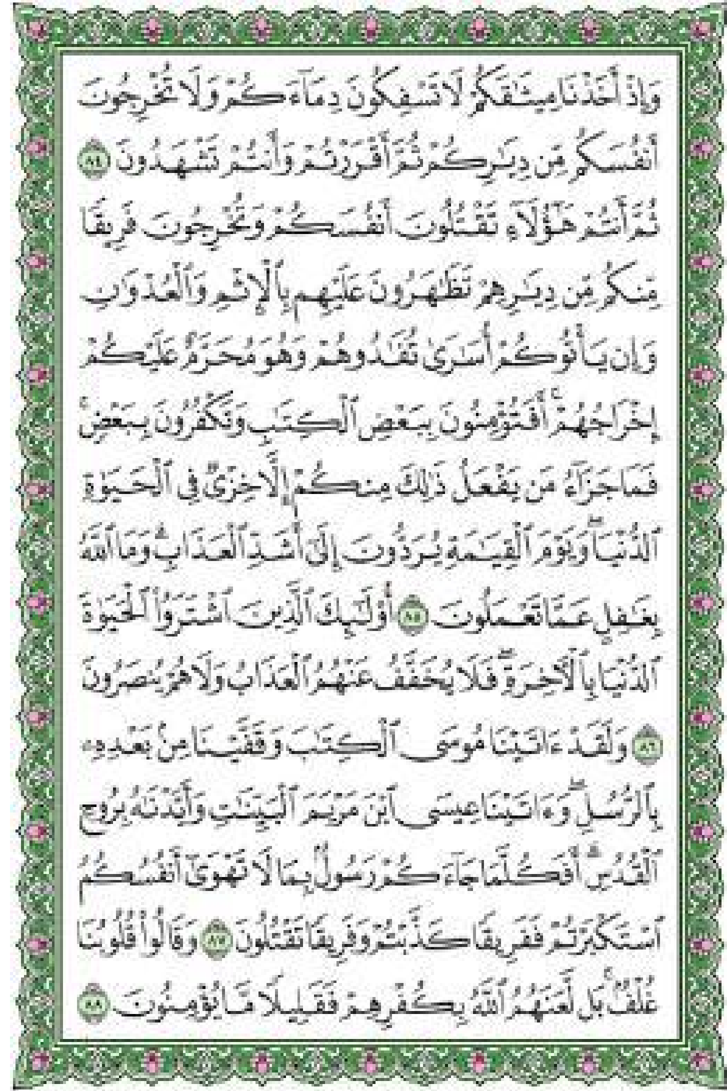
[236] *bknz Maide 12*

eli boş çıkmasın. T*arlaya ektiğiniz ürünleri biçtiğinizde ilk ürünlerle Hasat Bayramı'nı kutlayacaksınız. Yıl sonunda tarladan ürünlerinizi topladığınızda Ürün Devşirme Bayramı'nı kutlayacaksınız.*

"Bütün erkekleriniz yılda üç kez ben Egemen RAB'bin huzuruna çıkacaklar. [Çıkış 23:14- 17]

Buralarda "yılda üç kez" diye geçen şeyin "günde üç kez" olan namaz olduğu düşünülebilir. Ve işin buna çevrildiği. Peki bayramları yok muydu? Bayramlar olabilir de namazın olduğu belli ve işlerine gelmeyen şeyleri evirip çevirebildikleri.

Velakin namaz geleneksel olarak devam etmiştir Yahudilerde ve diğer metinlerde az da olsa geçiyor. Nitekim, ahiret inancı da öyledir.

Hani de sizden andınızı almıştık; Kanlarınızı dökmeyeceksiniz.. Birbirinizi/Kendinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız.. Sonra kabul etmiştiniz, şehadet ederek. [84]

Sonra sizler, o kimseler, birbirinizi/ kendinizi öldürüyorsunuz.. İçinizden bir grubu –aleyhlerine günah ve düşmanlıkla yardımlaşarak- yurtlarından çıkarıyor.. Size esirler olarak geldiklerinde ise *onları* fidyeleşiyorsunuz/fidye verip kurtarıyorsunuz. O size yasak olduğu halde; çıkarılmaları.. Yoksa Kitab'ın bir kısmına inanıyor, bir kısmını da inkar mı ediyorsunuz?! Şu halde, içinizden bunu yapanların karşılığı, dünyada/aşağı hayatta rezillikten başka bir şey değildir. Kıyamet günü de azabın en şiddetlisine itilecekler. Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir. [85]

İşte bunlar aşağı hayatı ahiretle alışveriş edenlerdir.. de azap hafifletilmez onlardan, ne de yardım olunurlar. [86]

Yemin de olsun, muhakkak ki, Musa'ya Kitab'ı verdik.. Ve ondan sonra birbiri ardınca elçileri gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya açık deliller verdik ve onu kutsal ruh ile destekledik. Her ne zaman elçiler nefislerinizin arzulamadığı bir şey getirdiyse, kibirlendiniz de bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürdünüz. [87]

Ve dediler ki; kalplerimiz kılıflı/dopdolu.. Bilakis, Allah onları inkarları dolayısıyla lanetledi de pek az inanırlar/azıcık inanmazlar. [88]

***84:** Kur'an'da kendinizi öldürmek, kendinize zulmetmek şelinde kalıplar vardır ki, burada kastedilen bazen başkasıdır, fakat insanları empatiye zorlar adeta. Taberi "*Müminler tek vücut sayıldıklarından bir müminin diğerini öldürmesi kendini öldürmesi gibi kabul edilmiştir*" der. Burada bir de siz dediği yüzlerce yıl önceki atalarıdır.

Öte yandan buradaki "kendinizi öldüremeyeceksiniz, kendinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız.." ifadeleri on enrin kalanına işaret olabilir. Çünkü "öldürmeyeceksin, komşunun evine barkına göz dikmeyeceksin" gibi emirler var. Beri yandan *"Öc almayacaksın, Halkından birine kin beslemeyeceksin, Komşunu kendin gibi seveceksin, Rab Benim"* (Levililer 19: 18) denilmekte Tevrat'ta. Burada komşu, kendi ile eşitleniyor. Bu ise ayetteki "kendiniz" ifadesinin başkaları, komşun anlamına gelmesini çağrıştırıyor. Bu Tevrat'ta da bir şekilde var yani. Hatta Bakara 54'teki "kendinizi öldürün" ifadesinin Tevrat'a Leviller için "komuşunu kardeşini öldürsün" şeklinde tefsir edilmesi de Tevrat'taki bu anlatıya dayanıyor gibi..

Elhasıl, burada mana cihetiyle bir anlatım düşünülebilir..

***85:** Medine'de birbirine düşman iki Arap kabilesi vardı, Evs ve Hazrec. Evslilerle Hazrecliler arasında savaş olduğu zaman; Yahudi Kaynukaoğulları Hazrecle, Yahudi Nadîroğulları ve Kurayzaoğulları ise Evsle beraber çıkar ve her grup kardeşlerine karşı kendi müttefiklerine yardım ederler, karşılıklı olarak birbirlerinin kanlarını dökerlerdi. Üstelik esir alırlarsa fidye ile bırakırlardı. Buna "fidye parası toplayıp verip kurtarıyorsunuz" anlamı da verilmiştir. Ya da esire esir fidleşiyorsunuz/takas ediyorsunuz. [237]

Tarihi seyir içinde bu kabileler sırayla sürgün görmüştür. Enteresan olansa adeta bu "cezanın" zamanında Tevrat'a uymadıkları için olması. Ve zaten sonra da uymadıkları için..

Öte yandan; "Yoksa siz Kitabın bir kısmına inanıyor, bir kısmını inkar mı ediyorsunuz" kısmı düşündürücüdür. Sanki ellerinde hiç tahrif olmamış, tastamam bir kitap varmış gibi anlaşılabilir ilk bakışta. Lakin ayette belli bir hüküm söz konusu edilmiştir. O da yurtlarından çıkarmama ve fidye almama, İsrailoğullarının köleleştirilmemesi durumu. Bu onların kabulü idi. Fakat işlerine gelince birini bırakıyorlardı, ötekine çok ihtimam gösteriyorlardı.

---

[237] *bknz Ebu Hayyan*

Antiparantez; İsrailoğulları tarihinde de benzer bir olay vardır. Benyaminoğullarına karşı savaş diye anlatılır Tanah'ta. Burada da iftira kokan anlatılar ve Benyaminoğullarına karşı birleşme vardır. Onları yurtlarından çıkarma ve yok olmak üzereylerken de acıma ve soyları devam etsin diye bir işgüzarlık. Bakara suresinde ileride kıssası geçecek olan Talut da bu Benyamin kabilesindendir.

*87a: İsrailoğullarına gelen Peygamberlerden bazı kesitler:

Kurtar beni, ya RAB, sadık kulun kalmadı, güvenilir insanlar yok oldu. Herkes birbirine yalan söylüyor, dalkavukluk, ikiyüzlülük ediyor. Sustursun RAB dalkavukların ağzını, büyüklenen dilleri. Onlar ki, "Dilimizle kazanırız, dudaklarımız emrimizde, kim bize efendilik edebilir?" derler. [Zebur 12: 1-4]

İlyas, "RAB`be, Her Şeye Egemen Tanrı`ya büyük bir istekle kulluk ettim" diye karşılık verdi, "Ama İsrail halkı senin antlaşmanı reddetti, sunaklarını yıktı ve peygamberlerini kılıçtan geçirdi. Yalnız ben kaldım. Beni de öldürmeye çalışıyorlar." [1 Krallar 19;10]

Bilicilere, `Artık görüm görmeyin, Görenlere, `Bizim için doğru şeyler görmeyin, Bize güzel şeyler söyleyin, asılsız şeyler açıklayın diyorlar, `Yoldan çekilin, yolu açın, Bizi İsrail`in Kutsalı`yla yüzleştirmekten vazgeçin." Bu nedenle İsrail`in Kutsalı diyor ki, "Madem bu bildiriyi reddettiniz, Baskıya ve hileye güvenip dayandınız; Bu suçunuz yüksek bir surda sırt veren çatlağa benziyor. Böyle bir sur birdenbire yıkılıverir. [Yeşaya 30: 10-13]

Bunun üzerine, "Haydi, Yeremya`ya karşı bir düzen kuralım!" dediler, "Çünkü yasayı öğretecek kâhin, öğüt verecek bilge, Tanrı sözünü bildirecek peygamber hiç eksik olmayacak. Gelin, ona sözle saldıralım, söylediklerini de dinlemeyelim." [Yeremya 18: 18]

Esenlik yokken esenlik diyerek halkımı aldatıyorlar. Biri dayanıksız bir duvar yapınca, sahte peygamberler üzerine sıva vuruyorlar. Duvarı sıvayanlara de ki: Duvar yıkılacak; sağanak yağmur yağacak, ardından dolu yağdıracağım. Şiddetli bir rüzgar çıkıp duvara karşı esecek. Duvar çökünce size, nerede duvara vurduğunuz sıva demeyecekler mi? [Hezekiel 13: 10-12]

Burada sahte peygamberler mevzusu da gayet belirleyici görünüyor. Yine şöyle geçer:

Her Şeye Egemen RAB diyor ki, "Size peygamberlik eden peygamberlerin dediklerine kulak asmayın, onlar sizi aldatıyor. RAB'bin ağzından çıkanları değil, kendi hayal ettikleri görümleri anlatıyorlar. Beni küçümseyenlere sürekli, 'RAB diyor ki: Size esenlik olacak!' diyorlar. Yüreklerinin inatçılığı doğrultusunda davrananlara, 'Başınıza felaket gelmeyecek' diyorlar. RAB'bin sözünü duyup anlamak için RAB'bin meclisinde kim bulundu ki? O'nun sözüne kulak verip duyan kim? İşte, RAB'bin fırtınası öfkeyle kopacak, kasırgası döne döne kötülerin başına patlayacak. Aklının tasarladığını tümüyle yapana dek RAB'bin öfkesi dinmeyecek. Son günlerde açıkça anlayacaksınız bunu. Bu peygamberleri ben göndermedim ama çabucak ortaya çıktılar. Onlara hiç seslenmedim, yine de peygamberlik ettiler. Ama meclisimde dursalardı, sözlerimi halkıma bildirir, onları kötü yollarından ve davranışlarından döndürürlerdi. [Yeremya 23: 16-22]

Mesele ise başka uluslara benzeme, içten olmama, inanç eksiği gibi şeylerdir. Şöyle ki:

Ya RAB, öç alıcı Tanrı, Saç ışığını, ey öç alıcı Tanrı! Kalk, ey yeryüzünün yargıcı, küstahlara hak ettikleri cezayı ver! Kötüler ne zamana dek, ya RAB, ne zamana dek sevinip coşacak? Ağızlarından küstahlık dökülüyor, Suç işleyen herkes övünüyor. Halkını eziyorlar, ya RAB, Kendi halkına eziyet ediyorlar. Dulu, garibi boğazlıyor, Öksüzleri öldürüyorlar. RAB görmez diyorlar, "Yakup`un Tanrısı dikkat etmez." Ey halkın içindeki budalalar, dikkat edin; Ey aptallar, ne zaman akıllanacaksınız? Kulağı yaratan işitmez mi? Göze biçim veren görmez mi? Ulusları yola getiren yargılamaz mı? İnsanı eğiten bilmez mi? RAB insanın düşüncelerinin boş olduğunu bilir. Ne mutlu, ya RAB, yola getirdiğin, Yasanı öğrettiğin insana! Kötüler için çukur kazılıncaya dek, onu sıkıntılı günlerden kurtarıp rahatlatırsın. [Zebur 94: 1-13]

Tanrı`nın kurallarını, uyarılarını ve atalarıyla yaptığı antlaşmayı hiçe sayarak değersiz putların ardınca gittiler, böylece kendi değerlerini de yitirdiler. Çevrelerindeki uluslar gibi yaşamamaları için RAB kendilerine buyruk verdiği halde, ulusların törelerine göre yaşadılar. [2 Krallar 17: 15]

Dinle, ey Yakup soyu! İsrail adıyla anılan, Yahuda soyundan gelen, RAB`bin adıyla ant içen sizler, İsrail`in Tanrısı`na yakarır, ama bunu doğrulukla, içtenlikle yapmazsınız.[Yeşaya 48: 1]

Adalet püskürtüldü, doğruluk bizden uzak duruyor. Çünkü gerçek, kent meydanında sendeleyip düştü, dürüstlük aramıza giremez oldu. [Yeşaya 59: 14]

Tabii Tanah metinlerinde ahiret iyi vurgulanmadığı, eksiltildiği için iş karışıyor, "uğraş uğraş bir fasit daire" gibi oluyor bir ölçüde. Kur'an bunu düzeltmiştir. Öte yandan, her topluma örnek olacak kısımlar halen var.

***87b:** Bakara 87'ye çok paralel Tevrat ve İncil'de şöyle yerler var:

Atalarının Tanrısı RAB, halkına ve konutuna acıdığı için onları elçileri aracılığıyla defalarca uyardı. Ama onlar Tanrı'nın elçileriyle alay ederek sözlerini küçümsediler, peygamberlerini aşağıladılar. Sonunda RAB'bin halkına karşı öfkesi kurtuluş yolu bırakmayacak kadar alevlendi. (2 Tarihler 36: 15-16)

İşte bunun için Tanrı'nın Bilgeliği şöyle demiştir: 'Ben onlara peygamberler ve elçiler göndereceğim, bunlardan kimini öldürecek, kimine zulmedecekler.(Luka 11: 49)

Yani Kuran, Tevrat ve İncil gayet paralel görülüyor. Ama sonra şunu farketmeye başlıyoruz ki; İncil metinlerinde Hz isa için elçi ifadesi hiç geçmezken talebeleri için geçiyor. Ve hatta peygamber ifadesi.. Şöyle ki:

İşte bunun için size peygamberler, bilge kişiler ve din bilginleri gönderiyorum. Bunlardan kimini öldürecek, çarmıha gereceksiniz. Kimini havralarınızda kamçılayacak, kentten kente kovalayacaksınız. (Matta 23:34)

Bu nedenledir ki, ben Pavlus siz uluslar uğruna Mesih İsa'nın tutuklusu oldum. Tanrı'nın bana bağışladığı lütfu size ulaştırmakla görevlendirildiğimi duymuşsunuzdur. Yukarıda kısaca değindiğim gibi Tanrı, sır olan tasarısını bana vahiy yoluyla bildirdi. Bu mektubu okuduğunuzda Mesih sırrını nasıl kavradığımı anlayabilirsiniz. Bu sır önceki kuşaklara açıkça bildirilmemişti. Şimdiyse Mesih'in kutsal elçilerine ve peygamberlerine Ruh aracılığıyla açıklanmış bulunuyor. (Efesliler 3: 1-5)

Hasılı, Hristiyanlıkta iş önüne gelenin elçi olabileceği bir şekle çevrilmiş. Tabi şu konu var; "Ümmetimin alimleri, Beni İsrail'in peygamberleri gibidir" diye hadis rivayeti var. Bu da bu çerçevede görülemez mi? Elcevab; o rivayette vurgulanan şey, İsrailoğullarına

düzeltmeler gerektiği ve prygamberlerin geldiği, bize gelmeyecek olmasının düzeltme gerekmeyecek olmasından olmadığı, bize de alimlerin geleceği şeklinde olmalı. Hristiyanlıkta da elbet böyle olabilir. Ama peygamber ve alim farklıdır. Hristiyanlıkta mesela Elçilerin İşleri, Vahiy Kitabı diye direkt kitap isimleri var. Hatta normal İncil'ler bile Matta, Markos, Luka, Yuhanna adlı yazarlar tarafından yazılmış ama "kutsal ruh onları yanlıştan korudu" denilmiş. Bunlar düpedüz nebilik.. Ve böyle olunca sorun da bu olur.

Öte yandan; İncil'lerde pek çok çelişkiler var, Allah'a atfedilmesi gereken pek çok şeyin Hz İsa'ya atfedilmesi var. Yani vahiy olmadığı düpedüz ortada. O zaman olur teorisi çöküyor zaten.

Peki Cebrail'in insanlara esin vermesi, yardım etmesi gibi bir şey de yok mudur? Mesela hadiste şöyle geçer:

Resulullah (sav), Kureyza günü, (şairi) Hassan İbnu Sabit'e: "Müşrikleri hicvet, zira Cebrail seninle beraberdir!" dedi. (Buhari-Edeb 91)

Burada şöyle diyebiliriz; Fakat bu tarz şeylerin tesbit edilemeyeceği, kutsal metin çıkarmayacağı, yanlıştan tamamen uzak kılmayacağı vs bellidir.

Hristiyanlık tarihi bu bakımdan ders niteliğinde.. Bizde de bu tarz iddialara, durumlara dikkat.

***87c:** Kutsal ruh ifadesi Hristiyanlıkta Cebrail anlamına gelmemektedir. Çünkü Eski Ahit dedikleri Tevrat'ta da Rabbin Ruhu, Ruhum gibi ifadeler Cebrail olarak belirtilmemektedir. Ama mesela bunun peygamberlikle direkt ilişkisi bellidir. Mesela şöyle yerler var:

Ama Musa, "Sen benim adıma mı kıskanıyorsun?" diye yanıtladı, "Keşke RAB'bin bütün halkı peygamber olsa da RAB üzerlerine Ruhu'nu gönderse!" (Çölde Sayım 11: 29)

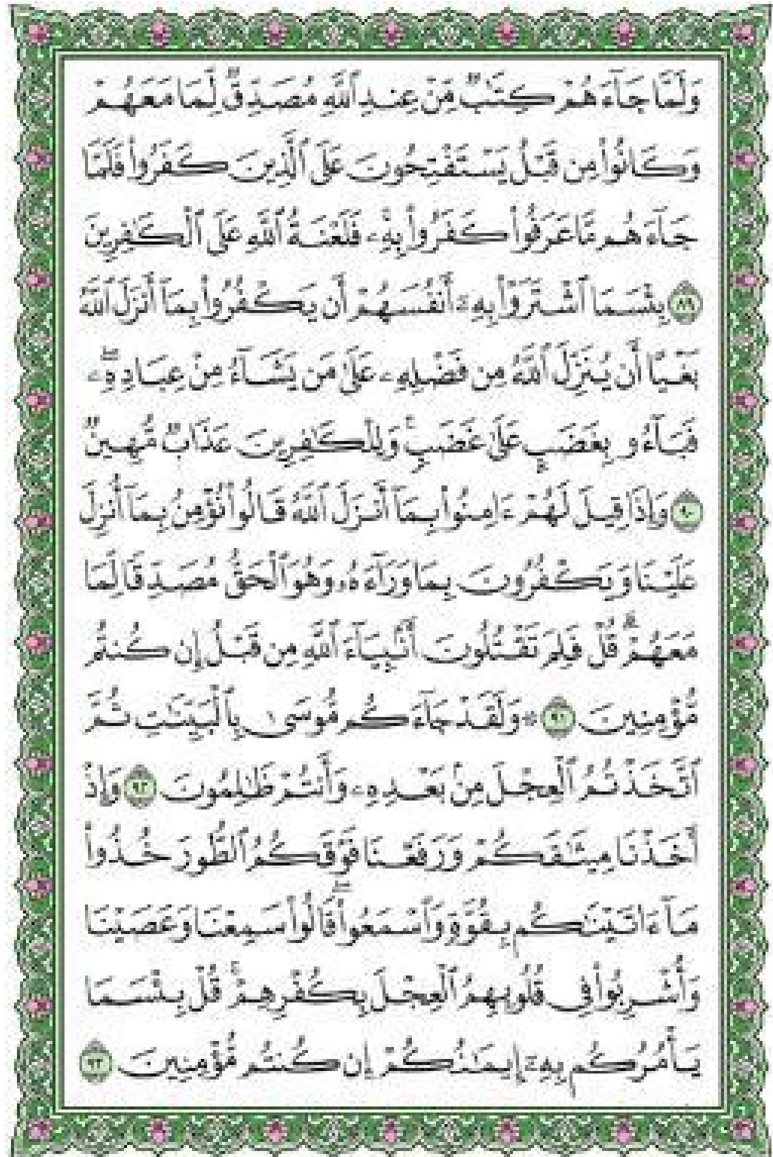
RAB'bin Ruhu benim aracılığımla konuşuyor, sözü dilimin ucundadır. (2 Samuel 23: 2)

Kutsal Yasa'yı ve Her Şeye Egemen RAB'bin kendi Ruhu'yla gönderdiği, önceki peygamberler aracılığıyla ilettiği sözleri dinlememek için yüreklerini taş gibi sertleştirdiler. Bu yüzden Her Şeye Egemen RAB onlara çok öfkelendi. (Zakarya 7: 12)

Buralarda kutsal ruhun melek olduğu da az çok bellidir. Çünkü Rabbin meleği diye de çok geçer. Öte yandan ruh vahiy anlamına gelebilir. Bu bağlamda meleğin aracılığı vurgulanmış olur. Ama Hristiyan ilahiyatı peygamberlik, vahiy kavramlarını çok genişletmiş ve buradaki ruhu da ilahlaşırmıştır. Yahudiler ise "Kuran'ı kim indiriyor" demişler ve "Cebrail" cevabını duyunca da "Mikail indirseydi inanırdık" diyebilmişler. Bu derece bilgisizdirler bu konuda.

İşte Kuran'da ruh, ruhul kudüs, ruhumuz diye Cebrail'in vurgulanması bu bakımdan hayati. Öte yandan bir ayette *"Sana ruhtan sorarlar. De ki ruh Rabbimin emrindendir ve size (bu konuda) ilimden çok az bir şey verilmiştir" (İsra 85)* denilmekte. Buradaki ruh ifadesi de bu çerçevede Cebrail'in o kutsal ruh olduğu ve bunun pek bilinmediği ama şimdi görüldüğü şeklinde anlaşılabilir.

Ne zaman ki onlara, Allah katından, yanlarındakini doğrulayan bir kitab geldi -önceden de kafirlere karşı fetih istiyordular- , ne zaman ki onlara tanıdıkları geldi, onu inkar ettiler. Şu halde, Allah'ın laneti kafirlerin üzerinedir. [89]

Onunla kendilerini alışveriş etmeleri ne kötüdür. Allah'ın kendi bağışından kullarından dilediğine indirmesini çekemeyerek Allah'ın indirdiğini inkar etmekle.. Böylece, kızgınlık üstüne kızgınlık onlara iyi gitti/onları kapladı. Kafirlere alçaltıcı bir azap vardır. [90]

Onlara 'Allah'ın indirdiğine iman edin' denildiği zaman 'Bize indirilene iman ederiz' derler ve peşindekini inkar ederler. O, yanlarındakine bir doğrulayıcı, gerçeğin ta kendisi olduğu halde.. De ki, o zaman Allah'ın peygamberlerini niye öldürüyordunuz önceden, eğer ki iman edenlerseniz?!' [91]

Yemin de olsun, muhakkak ki, Musa size apaçık delillerle gelmişti, sonra zalimler olarak onun ardından buzağıyı edindiniz. [92]

Hani de andınızı almıştık, Tur'u üzerinize kaldırmış; 'Size verdiğimizi kuvvetle alın ve işitin' 'İşittik ve isyan ettik' demiştiler. İnkarları sebebiyle buzağı kalplerine içirildi. De ki; İmanınızın size bunu emretmesi ne kötü, eğer iman edenlerseniz. [93]

***89:** Ayetteki *Ve önceden de kafirlere karşı fetih istiyordular..* kısmı, hem İsa (as) zamanı için hem de Muhammed (as) zamanı için geçerlidir. İsa (as) geldiği sıra aşırı bir Mesih beklentisi vardı, çünkü Roma idaresi altındaydılar. İslamiyetten önce de aynı beklenti vardı. Şöyle ki:

İbn Abbas (r.a.) dedi ki:"Rasûlullah (s.a.v.) peygamber olarak gönderilmeden önce Yahudiler, Medine'nin yerlisi olan Evs ve Hazrec kabileleri ile harp ettiklerinde, Rasûlullah ile fetih talep ederlerdi. Rasûlullah, Araplardan olarak peygamber olarak gönderilince, Rasûlullah'a küfrettiler, onun hakkında daha önce söylediklerini de inkar ettiler. Muaz İbn-i Cebel, Bişr İbn-i Berâe ve Davut İbn-i Seleme onlara: "Ey Yahûdî milleti, Allah'tan korkun ve ona teslim olun. Biz şirk ehli iken, siz Muhammed ile bize karşı fetih talep eder, onun peygamber olarak gönderileceğini haber verir, onu sıfatları ile anlatırdınız." dediler. Benî Nadr'dan biri olan Selâm İbn-i Müşkem: "Bizim bildiğimiz şekilde bir şey bize gelmedi. Bizim size anlattığımız o değildir." dedi, Allahü Teâlâ, bu ayeti indirdi." [238]

Ellerindekini doğrulayan, tanıdıkları geldi, gibi ifadeler de Muhammed (as) öncelikli olmak üzere İsa (as)'ı da içerecek şekildedir. [239] Beri yandan onlar Mesih ile beklenen kral Davud'u aynı kişi sanıyordu. Mesela Hristiyanlar da öyledir. Ama Kuran, Hz İsa'ya Mesih diyerek onu ayırır, beklenen Davud ise Hz Muhammed'tir açıkça. Burada Yahudilerin beklediği kişiyi en ziyade o olarak düşünebiliriz. Çünkü fetih istiyordular deniliyor, bunu yapacak ise o idi. Nitekim bu surede, Bedir Savaşı'na benzetilen Hz Davud'un parladığı, Calut ile savaş da işlenecek ileride..

***93a:** Ayetteki "kuvvetle alın" ifadesi güçlü bir şekilde alın demektir, "kuvvet zoruyla alın" değil.

***93b:** Ayette "işittik ve isyan ettik" dedikleri geçmekte. Tevrat'ta ise "Rabbin dediği her şeyi yapacağız ve dinleyeceğiz" [240] dedikleri geçmekte. Hem "dağ tepelerine kaldırıldığında nasıl isyan ettik derler" denilebilir. Bu bağlamda; ASA kelimesinin "sıkı sıkı sarılma" anlamına da geldiğini, o yüzden ayetteki ifadenin "işittik ve sıkı sıkı sarıldık" anlamında olduğunu söyleyenler olmuştur. Süleymaniye vakfının hazırladığı mealde şöyle denilmekte: سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا *cümlesinin bir anlamı "dinledik ve sıkı tuttuk" diğeri*

[238] *İbn-i Hişam, Siyer, c 2, s242, 243*

[239] *ayrıca bknz Bakara not 146*

[240] *Çıkış 24: 7*

ise “dinledik ve isyan ettik” şeklindedir. Çünkü asâ ; hem isyan, hem de değneği tutar gibi tutma anlamına gelir. Ulaşabildiğimiz tefsir ve meallerde bu inceliğin tespit edilemediği görülmektedir. Eğer سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا *“Dinledik ve boyun eğdik” deselerdi onu tahrif, yani başka anlama çekme imkanı olmayacağından daha iyi ve daha doğru olurdu. (bknz Nisa 46)”*

Açıkçası bu mealdeki sorun şu; eğer bu kelime böylesi iki anlamlı olsa bunu niye diğer tefsirler fark edemesin?! Bu ne atom çekirdeği, ne embriyo, sonuçta dildeki bir kullanım, bu dil yeni çıkmadı ki?! O yüzden o kelime isyan etme anlamında olmalıdır. Diğer yandan; “işittik ve isyan ettik” hal dilidir denilmiştir. Bu makuldür. Bizim görüşümüz, bu sahnenin Tevrat’taki anlatımının bu anlama geldiğidir.

Şöyledir: *Halk gök gürlemelerini, boru sesini, şimşekleri ve dağın başındaki dumanı gördü ve görünce korkudan titremeye başladı ve uzakta durdu. Musa’ya, “Bizimle sen konuş, dinleyelim” dediler, “Ama Tanrı konuşmasın, yoksa ölürüz.”* [Çıkış 20: 18-19] Bu sahne Sina dağında Allah tarafından göklerden İsrailoğullarına on emrin söylendiği andır. Kimileri Tevrat’ta bu ayette bir hata olduğunu, çünkü işitmeyle ilgili şeylere “gördüler” ifadesinin kullanıldığını söyler.

Yine ayetteki *“Buzağı kalplerinde/kalplerine içirildi”* ifadesine ilişkin şöyle bir durum vardır. Tevrat’a göre; Musa, dağdan inince halkı azarlar ve altın buzağıyı yakıp ezerek toz haline getirip suya atar ve bunu onlara içirir. Şöyle ki: *Yaptıkları buzağıyı alıp yaktı, toz haline gelinceye dek ezdi, sonra suya serperek İsrailliler’e içirdi.* [Çıkış 32: 20]

Kur'an’da ise şöyle der: *Tapınıp durduğun tanrına bir bak! Kesinlikle onu yakacağız, sonra onu un ufak edip, denize savuracağız.* [Taha 97]

Tevrat’ta başka bir kısımda şöyle der: *Yaptığınız günahlı nesneyi, o buzağıya benzer dökme putu alıp yaktım. Parçalayıp ince toz haline getirinceye dek ezdim. Sonra tozu dağdan akan dereye attım.* [Yasa Kitabı: 9-21]

Velhasıl; Kur'an, aslında Tevrat’ta da doğrusu olan “içirilme” hadisesini düzeltmiş oluyor. O zaman “kalplerinde içirildi” ifadesi de çok ince bir “sizin iddia ettiğiniz gibi gerçekte değil” vurgusu olmuş oluyor aynı zamanda. Hatta buna daha uzun boylu da bakılabilir. Çünkü daha sonra da buzağıya tapan bir krallık gelecektir İsrailoğulları tarihinde. Şöyle ki;

Kral, (Yeni kurulan Kuzey İsrail Krallığı Kralı) danışmanlarına danıştıktan sonra, iki altın buzağı yaptırıp halkına, "Tapınmak için artık Yeruşalim`e gitmenize gerek yok" dedi, "Ey İsrail halkı, işte sizi Mısır`dan çıkaran ilahlarınız!"

Altın buzağılardan birini Beytel, ötekini Dan Kenti`ne yerleştirdi. Bu günahtı. Böylece halk buzağıya tapmak için Dan`a kadar gitmeye başladı. [1 Krallar: 12: 28-30]

Burada işe şöyle de bakmak gerekir. Allah'ın sözünü dinlemekten hoşnut olacaklarına huysuzluk içeren laflar ettiler. Bu çerçevede Bakara 54'te de geçen "kendinizi öldürün" emri geldi. Nitekim Bakara 19-20'de de vahye karşı kimisinin ölüm korkusuna tutulmuş, şimşek, gökgürültüsü karşısında kulağını tıkaması sahnesi vardır. Bir aklı maaştan, çıkar, heves, egodan çıkılmalı Rabbin sofrasında..

De ki; Son yurt, Allah katında, insanlar bir tarafa, tastamam sizinse, o halde ölümü temenni edin.. Eğer doğrulardan iseniz. [94]

Ellerinin takdim ettiklerinden dolayı onu asla temenni etmeyecekler.. Allah zalimleri pek iyi bilendir. [95]

Onları, kesinlikle, hayata karşı insanların en hırslısı olarak bulursun.. Ve ortak koşanları.. Onların her biri pek ister ki, keşke bin yıl ömür verilse.. Ne de bu onu azaptan uzaklaştırıcıdır; ömür verilmesi.. Allah yaptıklarınızı pek iyi görendir. [96]

De ki; Kim Cebrail'e düşmansa, herhalde o senin kalbine onu Allah'ın izniyle indirdi. Ellerinin arasındakini/kendinden öncekileri doğrulayıcı olarak ve müminler için yol gösterme ve müjde.. [97]

Kim, Allah'a, meleklerine, elçilerine, Cebrail'e, Mikail'e düşmansa, herhalde Allah kafirlere düşmandır. [98]

Yemin de olsun, muhakkak ki sana apaçık ayetler indirdik. Onları ancak emirden çıkanlar inkar eder. [99]

Her ne zaman kesinkes söz verdiler, onlardan bir grup onu bozmadı mı?!.. Hayır, onların çoğu inanmazlar. [100]

Ne zaman ki onlara Allah'ın katından yanlarındakini doğrulayan bir elçi geldi, kitap verilenlerden bir grup, sanki hiç bilmiyorlarmış gibi Allah'ın Kitabı'nı sırtlarının arkasına atıverdi. [101]

***94:** Mişna'da şöyle geçer. *Şu ifadelere göre İsraillilerinin tamamının ahirette nasibi vardır. "Ve senin kavminin hepsi salih adamlar olacak; onlar ki izzet bulayım diye diktiğim fidan, ellerimin işidirler, diyarı ebediyen mülk edinecekler"* (Yeşaya 60/21) [241] Genesis Rabba adlı metne göre ise sadece İsrailliler diriltilecektir. [242] Yahudilerde tekdüze bir ahiret inancı yoktur, tekdüzelik öyle ya da böyle Yahudiler merkezli olmasıdır.

***97a:**Rivayetlere göre Peygamberimize birkaç soru sorarlar, Peygamberimiz onları bilir. Sonra vahyi kimin getirdiğini sorarlar ve "Cebrail" deyince "Cebrail bizim düşmanımızdır Mikail getirseydi inanırdık" derler.

***97b:** مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ifadesi Kur'an'da çok geçer "*Ellerinin arasındakini/kendinden öncekileri doğrulayıcı olarak*" şeklinde iki anlamlıdır. Burada "ellerinin arasındakini" ifadesi, kitabın (Kur'an'ın) Kitab'a (Levhi Mahfuz'a) şahitliği şeklinde düşünülebilir ya da çoğunlukla çevrildiği gibi "kendisinden önceki kitapları" anlamında.

***97c:** Cebrail'e düşman olabilmeleri, onu nefs sahibi bir insan gibi düşünebilmeleri, muharref Tevrat'a göre dahi çok olası değildir. Fakat bir bölümde Tanrıoğulları denilen meleklerin dünyadaki kızlarla birleştiği ve onlardan devlerin oluştuğuna dair bir cümle geçer. Bu, Enoh Kitabı denilen ve gayrı resmi kabul edilen kitapta uzun uzun anlatılır. Hemen ileride 102. ayetin de bu konuya değinir gibi durması enteresandır.

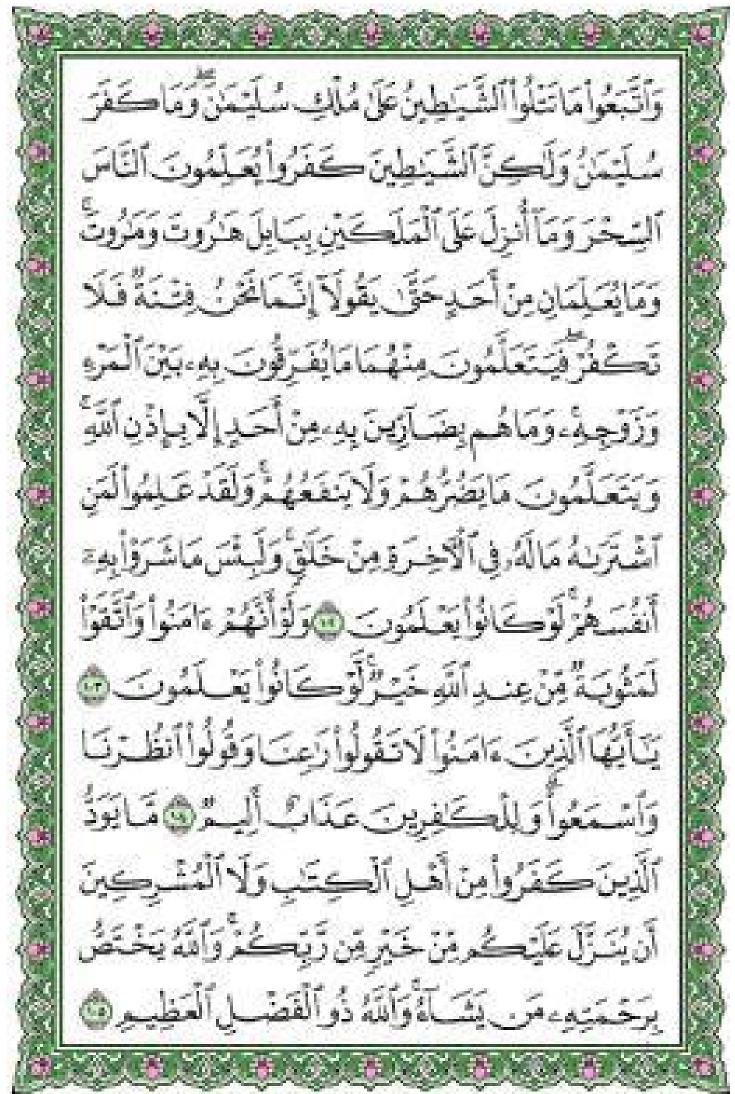
***99:** *Apaçık ayetler* gibi ifadeler Kur'an'da çokça geçer. Peki o zaman "neden bu kadar çok tefsir, izahat var" denilirse: bir defa apaçıklık hemen her boyutu anlaşılacak demek değildir. Pek çok ayeti okuyan gayet anlar. Lakin ayetler binlerce yıllık tarihi bir cümleyle özetleyebildiği için ya da önceki Kitablar üzerine geldiği için, o bahsedilen tarihi de kitapları da bilirseniz elbette daha iyi anlarsınız. Ya da yüksek belağati ve birbirini izah eden ayetleri olduğu için yöneldikçe daha iyi anlarsınız.

***101:** "Yanlarındakini doğrulayan" "Allah'ın Kitabını (Tevrat'ı) sırtlarının arkasına atıverdiler" gibi ifadeler total durumu ifade eden ifadeler olarak gözüküyor. Yoksa ellerindeki kitapta çelişik, uyduruk yerler de var. Hani "niye bu onaylanmadı" bile diyemedikleri.

---

241 *Mişna-Sanhedrin 10/1*

242 *Genesis Rabba 13/6*

Ve Süleyman'ın krallığı üzerine şeytanların okuduğuna uydular. Halbuki, Süleyman kafir olmadı, velakin şeytanlar kafir oldular. İnsanlara sihri ve Babil'de, iki melek Harut ve Marut'a indirilen şeyi öğretiyorlar.. O ikisi ise birine "Biz, ancak bir denemeyiz, o halde kafir olma" demedikçe öğretmezlerdi. Peşine, o ikisinden, kişinin eşiyle arasını açan şeyler öğrenirler.. Ne de onlar Allah'ın izni dışında onunla birine zarar vericilerdir.. Onlar kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğreniyorlar. Yemin de olsun, muhakkak ki bildiler; kim onu alış veriş ederse kesinlikle onun ahirette bir nasibi yoktur. Onunla kendilerini alışveriş etmeleri ne de kötü Keşke bilseydiler.. [102]

Şayet iman etselerdi ve sakınsalardı, Allah katından bir mükafat elbet daha hayırlı. Keşke bilseydiler. [103]

Ey iman edenler, *raina* demeyin de *unzurna* deyin ve işitin. Kafirler için acı bir azap vardır. [104]

Kitab Ehli'nden kafir olanlar, ne de müşrikler, Rabbinizden hayır namına bir şeyin üzerinize indirilmesini arzu etmez. Allah da rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah pek büyük bağış sahibidir. [105]

***102a:** Önceki ayette “yanlarındakini doğrulayan” denilmişti. Burada ise yanlarındaki külliyyatta yanlış şekilde geçen konulardan iki tanesi işleniyor. Örneğin Süleyman (as) Tanah’ta iki türlü anlatılır. Zebur’da abartılı övgüler içeren ifadeler vardır. Diğer kitaplarda ise övgüyle birlikte hakkında çeşitli iftiralar söz konusudur. Mesela Krallar Kitabında Süleyman’ın ömrünün sonunda yoldan çıkması, puta tapması, bu yüzden oğlundan krallığın alınacağı gibi olumsuz şeyler vardır. [243] Neşideler Neşidesi adlı kitaptaki zıvanadan çıkmış aşk söylemleri Süleyman’a atfedilir ya da Vaiz adlı Süleyman’ın yazdığı iddia edilen kitapta sürekli “her şey boş” gibi nihilist laflar ettirilir Süleyman’a. Öte yandan saltanatı olduğundan küçük gösterilir. Süleyman’ın emri altında çalıştırdığı şeytanlardan bahsedilmez, onlar İsrailoğullarından olmayan “yabancı insanlar” olarak geçer. Sebe melikesi sadece şöhretini duyarak onu ziyaret eder. Süleyman’ın hayvanlara, rüzgara hükmetmesi gibi şeyler de yoktur Tanah’ta, varsa yoksa “bilgeliği” öne çıkarılır.

Alt kültürde ise Süleyman bu defa da şahşaha, sihir, büyü, gizli ilimler ve cinler vs. ile resmedilmiştir.

Antiparantez; Babil, Yahudilerin sürgüne gittiği bir yerdir ve sonradan Yahudi ilahiyatının önemli bir merkezi olmuştur. M.Ö. 500’lerde Kudüs işgal edilmiş, Süleyman mabedi yıkılmış ve oraya sürgün edilmiştiler ve sürgünden dönüş olsa bile orası merkezi bir yer olmaya devam etti. Buradaki Babil vurgusu da önemli bu çerçevede. Hem Babil sihir büyü gibi işlerin de merkezi kabul edilir eskiden beri.

Üçüncü olarak; meleklere düşman olabilme gibi bir garip durumdan bahsediliyordu önceki ayetlerde. Burada da buna dair zirve denilebilecek bir duruma, yani “düşmüş melekler” mevzusuna bir açıklama var gibi.

Ayetle ilgili nüzul sebeplerinde ise bu kadar derin mevzular yoktur. Mesela zikredilen nüzul sebeplerinden biri şöyledir: *Rasûlullah (a.s.)’a Allah tarafından âyetler indirilip de Süleyman peygamberden bahsedilince ve onun peygamberlerden bir peygamber olduğu belirtilince, Medine’de bulunan yahûdîler dediler ki; Muhammed’e hiç hayret etmiyor musunuz? Baksanıza Dâvûd oğlu Süleyman’ın peygamber olduğunu iddia ediyor. Allah’a andolsun ki o, yalnız bir büyücüydü. Bunun üzerine Allah Teâlâ “Ve onlar şeytânların Süleyman’ın mülkü aleyhine uydurdukları şeylerin ardına düştüler.” âyetini inzal buyurdu.* [İbn-i Kesir]

[243] *1 Krallar, Bölüm 11*

Buna göre Yahudiler kendi resmi kitaplarını dahi bırakıp -çünkü orada Süleyman'ın sihirbaz olduğu geçmemektedir- daha başka kitaplarla, anlatılarla Süleyman (as)'a büyücü demektedirler. Hatta Kur'an'ı böyle dememekle suçlamaktadırlar. Yine denilebilir ki; Kur'an, gayri resmi bilgilerini Tevrat'tan daha çok onaylamaktadır. Çünkü en azından başka bir boyuttaki bir hakimiyetini vurgulamaktadır Süleyman (as)'ın.

Gerçi; Süleyman'ı puta tapmakla, çok fazla kadınla evlenme gibi, yabancı kadınlarla evlenme gibi Tevrat'a aykırı hareketlerle suçlamaları, bu suça şeytanlara hükmetme sevdasından düştüğünü iddia ettiklerini de düşündürüyor. Ama nedense şeytanlara hükmetme kısmı şu anki resmi metinde yok. Bu işin tarih içindeki seyrini kestirmek de mümkün değil. Kuzeydeki İsrail Krallığının Süleyman'a ve Yahuda soyuna düşman olduğu düşünülebilir ama onlar çok önce sürülmüş ve Yahuda kabilesi kalmıştı. Şu halde bu metinler niye böyle?

Beri yandan Kur'an Süleyman (as)'ın saltanatının ona haslığını vurgular. Şöyle geçer ayette;

Süleyman: Rabbim! Beni affet; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz sen, daima bağışta bulunansın, dedi. Bunun üzerine biz rüzgarı onun emrine verdik. Onun emriyle istediği yere yumuşacık akardı. Dalgıç ve yapı ustası şeytanları da. Ve daha diğerlerini de zincirlerde bağlı olarak "İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister tut; hesapsızdır" dedik. Doğrusu onun, bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır. [Sad 35-40]

Buradan Süleyman'a bir kin ve haset mi türedi acaba denilecek bir nokta dikkat çekiyor ayette.

Yine denilebilir ki; Süleyman da önceden bildirilen birisidir Tanah metinlerine göre. Mabed'i oğlun yapacak, şöyle saltanat sürecek böyle saltanat sürecek gibi ifadelerle.. 101. ayete de bir örnek oluyor böylelikle bu ayet. Yani "ne zaman ki yanlarındakini doğrulayan bir elçi geldi." şeklindeki ayete. Önceki 89. ayeti de bu kapsama alabiliriz. Yine denilebilir ki; tarihlerinde en büyük hükümdar olmasına rağmen Süleyman'a da bir tür kin besliyorlar, kendilerine büyük bir ihtişam yaşatsa da yine de yafta yemiş. Yine, güya çok kabileci gözüküyorlar, melek bile seçiyorlar, ama bu ataları

ve en ihtişamlı hükümdarları olan Süleyman'a bile iftira ediyorlar. Demek ki mesele şeytana uymadır sadece, "biz" edebiyatı da boştur.

***102b:** İki melek meselesi gayet spekülasyon konusudur, kimisi bunu Yahudi ve Hristiyan ilahiyatında olan "emirden çıkan melekler" şeklinde tefsir etmiştir, kimisi buradaki iki melik, kimisi iki şeytan[244] demiştir, kimisi sihire komplo anlamını vermiştir[245] kimisi arkadan gizli konuşma demiştir[246] kimisi "o iki kitaptan öğreniyorlardı" demiştir[247] kimisi ise işi sembolizme boğmuştur[248] spekülasyonları kesecek şekilde. Fakat burada açık ki bir emir üzere hareket eden iki melek söz konusu.

Saniyen; ayette görüldüğü kadarıyla sihir ve büyü sanki ayrılmış, büyü işini öğreten o iki melek en başta öğretirken "kafir olma" demiştir. Ondan sonra birbirine öğreten şeytanlardır, şeytanımsı insanlardır. Yani sürekli o iki melek öğretiyor değildir.

Bu, meleklerin öğretmesi işi ve Babil gayet vurgulayıcı şeyler olarak ayette yer alıyor denilebilir. Bu anlamda Yahudi külliyyatına bakınca ise düşmüş melekler edebiyatı ile karşılaşıyoruz. Bu anlatı özellikle Enok'un Kitabı adlı kitapta geçiyor. Fakat Tanahta da hikayenin çok kısaca var. Bu hikayeye göre bazı melekler iştaha gelip insan kızlarıyla bir araya gelir ve

---

244 *Taberi'de böyle bir rivayet vardır, Kurtubi buna en makbul görüş der, Şevkani de kabul eder. Alusi, buna en doğru görüş denilmesini eleştirir. Bu görüş şöyledir; Yahudiler, "sihir, Cebrail ve Mikail'e, iki meleğe indirildi" diyorlardı, ayet diyor ki "iki meleğe indirilmedi, Harut ve Marut'a indirildi" Ayetteki o kısım bu şekilde anlaşılabilmektedir.*

245 *bknz Menar, M. İslamoğlu, M.Öztürk*

246 *bknz Muhammed Ali. "Gizli konuşmalar şeytandandır." (Mücadele 10) ile ayet ve gizli teşkilatlar arasında bağlantılar kurar. Yahudilerin Süleyman ve iki melek hakkındaki iddialarının yalanlandığını vurgular. Ö.R. Doğrul ise farklı olarak "iki melikten öğrendiklerini söylüyordular" der.*

247 *Elmalılı der ki "o ikisinden öğreniyorlardı" kısmı, "o iki meleğe" gitmez, o iki melek sihri değil, iyiye de kötüye de kullanılabilecek şeyler öğretiyorlardı, kötüye kullananlar iki kitaptan öğretiyorlardı. Aslında burada "onlardan kişinin eşiyle arasını açan şeyler öğreniyorlardı" kısmını, onların niyetine hamledersek böyle bir zorlama yoruma gerek kalmaz. Burada kastedilen "cinleri kullanma sanatı" olabilir ve bu sanatı direkt kötü amaçla öğrendikleri.*

248 *Kaşani tefsirinde şöyle der: Allah'tan başka müessir olmadığını bilmediler. İnsanlara sihri ve iki meleğe, yani nefse meyilleri olan nazari akla ve ameli akla indirilenleri öğretiyorlardı. Bunlar tabiat kuyusundan ters yüz olmuşlardı, çünkü nefis onları göğüs Babil'inde kendine çekmişti.*

devler denilen nesil oluşur, bunlar her şeye zarar verirler. Onların bir kötülüğü de bir sürü şeyi öğretmeleridir. Enoh'un Kityabında şöyle geçer: *Azazil insanlara kılıç, bıçak, kalkan ve zırhlar yapmayı öğretti. Onlara yeryüzünün metallerini ve onları işleme sanatını öğretti. Bilezikler, süs eşyaları, antimon kullanımı, kaşların güzelleştirilmesi, her çeşit değerli taşlar ve renklendirici bitki tozları. Tanrısızlık arttı, zina yaptılar, yoldan çıktılar ve çok bozuldular. Semyaza büyü yapmayı ve kök kesmeyi, Armaros büyü çözmeyi, Barakiyael astrolojiyi, Kokabel takımyıldızları, Ezekiel bulut bilgilerini, Arakiel yerin işaretlerini, Şemsiel güneşin işaretlerini ve Sariel de Ay'ın seyrini öğretti. İnsanlar mahvoldukça ağladılar ve çığlıkları göğe ulaştı.* [Enok: 1. Kitap 8. bölüm]

Sonra iş tufana doğru gider, kötü melekler, diğer melekler tarafından derdest edilirler vs. Tanah'ta ise hikayenin sadece giriş kısmı yer alır, meleklerin bir şeyler öğrettikleri geçmez.

Denilebilir ki; Ehli Kitab belli ki meleklerin büyü öğrettiğini biliyorlardı, Süleyman'ın cinlere hükmettiğini bildikleri gibi. Fakat resmi metinlerinde bunlar yok. Lakin o işle paralel uydurdukları şeyler var. Gayrı resmi metinlerde ise öbür kısımlar da var.

En dikkat çekici mesele ise bu mesele fazlalığı içinde düşmüş melekler edebiyatının İslami kültüre de girmesi. [249] Bir de rivayetlerde başrollerden birisi Zühre yıldızıdır. Kimi rivayetlerde Zühre, güzel bir kadın suretine çevrilip melekleri imtihan eder, kimi rivayetlerde hikayedeki kötü niyetli kadın sonunda Zühre yıldızına döndürülür, kimisinde ise kadın direkt göğe çıkacak sözü öğrenmeye uğraşır meleklerden, öğrenir ve çıkar, sonra ineceği sözü unutur, kimi rivayette sadece Zühre yıldızı kadar güzeldir kadın kimi rivayetlerde ise "Yıldızların her birinin bir nesne üzerinde hükmü ve saltanatı vardır. Zührenin saltanatı da rutubet üzerindedir" bile denilmiştir Ebu Bekir ve Ali'den.[250] Ya da zühre yıldızına ağır lanet etmeler

[249] *bknz Taberi, İbn-i Ebi Hatim, Semerkandi, Beğavi, Maverdi, Dürrül Mensur, Tibyan. Razi ve Ebu Hayyan, rivayetleri gayet eleştirir, İbn-i Atiyye ve Kurtubi de eleştirir, Zemahşeri hiç zikretmez, İbn-i Kesir ise işi kurtarmaya bakar son derece. Alusi, Suyuti'nin bu kıssaya itiraz edenleri eleştirdiğini, "kimlerin bunu kimlerden rivayet ettiğine dikkat edilmesi gerektiğini" söylediğini belirtir. Çünkü rivayet edenler ve yapanlar önde gelen isimlerdir. Yine denilmiştir ki, kimin kimden rivayet ettiği mühim değil, sonuçta haberin aslı Yahudilerdendir.*

[250] *bknz Semerkandi*

vardır rivayetlerde. [251] Bir de hikaye kah Adem kah İdris zamanında geçer. İşin İdris yani Enoh'la ilişkilendirilmesi de enteresan burada. Öte yandan bir de "çok laf dönüyorsa gerçektir" meselesi var. Bu işte de gayet rivayetler var. Sonra iş melekler Allah'ın emrine karşı gelmez, rivayetler zayıf gibi saiklerle durdurulmaya çalışıldıysa da sürekli zemin bulmuştur. Beri yandan, ayeti çok zorlama şekilde "metafizikten uzak" anlamaya çalışmalar da artmış bu da bir sorun olmaya başlamıştır. Bize göre; ayetin tansiyon noktasına iyi odaklanılmalıdır. Bu ise; Süleyman'ın da suçlandığı, kimi meleklerin de suçlandığı ve işin aslının böyle olmadığıdır. İşin aslının tam ne olduğundan ziyade "bir suçlama var, öyle değil" noktası iyi işlenirse çeşitli cerayanlar ve meraklar da azalır.

Beri yandan, Yahudilerin sihirle uğraştığı meşhur bir durum, Peygamberimize dahi sihir yaptıkları geçiyor rivayetlerde. Bunun ise şeytanlardan kaynaklandığı vurgulanıyor bir nevi. Yine Babil de bu işle ilgili bir vurgu gibi, çünkü orada iyice alıştıkları anlaşılıyor bu işe. Yine bu tip uğraşların ilahiyatı bozduran yönleri de akla geliyor. Fakat Tanah metinlerinde bizzat bu damar belirgin değil. Belli ki aksi damar da az değildi.

***102c:** Bu ayetin bize belirttiği bir diğer hayati husus da herhalde aklı maaşçılığın ne derece kötü bir şey olduğudur. Çünkü melekler büyüyü öğretmeden önce "inkar etme" diyorlar, öğrenenler ahiretten hiçbir nasiplerinin olmayacağını biliyorlar ama yine de öğreniyorlar.. Nedir? Dünyada peşin peşin bir miktar güç, imkan vs sağlayacaklar.. İşte bu tarz zihin, her an için tehlikedir demeli ve mana ağırlıklı bir zihin amaçlanmalı dersi var burada. Yoksa bilmek bile adeta "hikaye" olabilir.

***104:** İbranice'de Ra', ra ve ayn רַע ر ع "kötü" anlamına gelmektedir. Sonuna Arapça ve İbranice'de "biz-bizim" anlamına gelen "na-.ina" eki ile "bizim kötümüz" anlamına gelmektedir. Yani, raina. [252] Arapça'da ise bu ifade, emir kalıbında fiil, "bizi gözet" anlamındadır. Unzurna ise, "bize bak" demektir, farkı ise bu kelimenin başkalarınca öteye beriye çekilmemesidir.

Ayette şöyle geçer: *Yahudi olanlardan kelimeyi konuldukları yerlerinde tahrif edenler-harflendirenler vardır, derler ki işittik ve isyan ettik. İşit, işitmez olası/işittirilmeyeni işit, raina. Dillerini eğip bükerek ve dine saldırganlık ederek. Eğer onlar işittik ve itaat ettik, dinle ve unzurna,*

[251] *bknz Dürrül Mensur*

[252] *bknz. RAİNA-Müphem Bir Kur'an ibaresinin Otantik Anlamı-Mehmet Dağ*

deselerdi onlar için daha iyi daha doğru olurdu. Lakin Allah inkarları sebebiyle onları lanetlemiştir, şu halde ancak birazcık inanırlar. [Nisa 46]

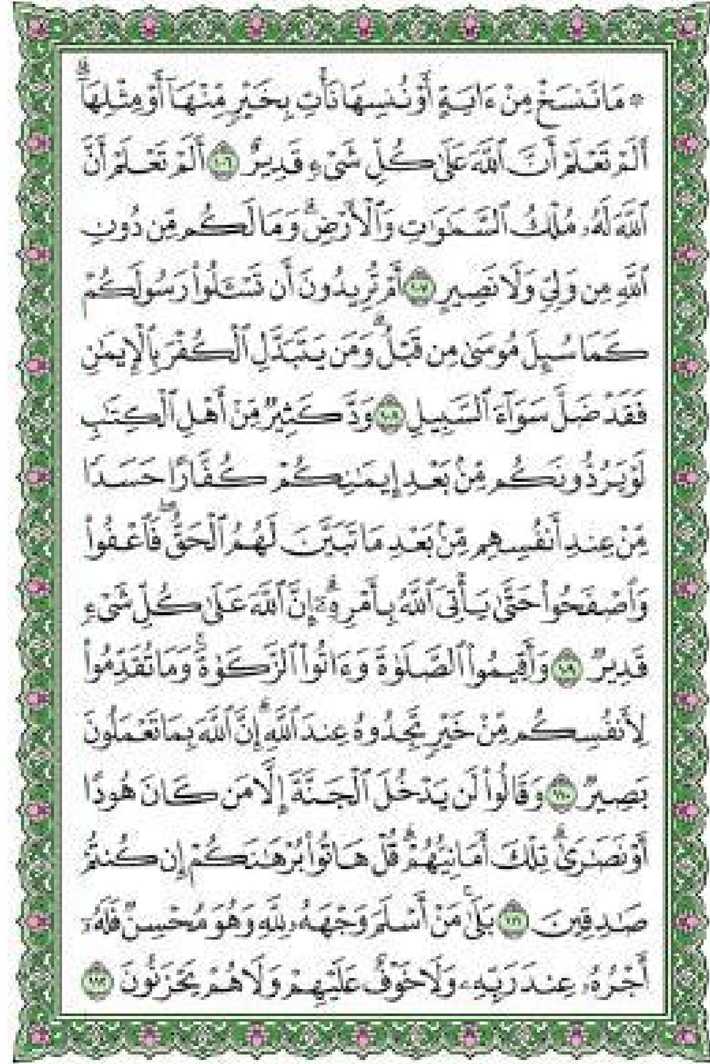
Raina kelimesinin "bize çobanlık et" unzurna kelimesinin ise "bize bak" anlamına geldiği ve bu yüzden "öyle demeyin böyle deyin" denildiği ve bu şekilde de "sürü olunmaması gerektiği" mesajının verildiği gibi tefsirler vardır. Öte yandan ise; *raina* kelimesinde karşılıklılık anlamının olduğu, "sen bizi gözet biz de seni gözetelim" gibi bir anlamı olduğu, bunun ise rehberliğe zıt olduğu iddia edilmiştir. Ve o yüzden *unzurna* denilmesi gerektiği. Burada yerine göre öyle, yerine göre böyle bir anlamın olduğu düşünülebilir.

Ne ki nesh/iptal ederiz ayetten, ya da onu unutturur/geciktirir, daha iyisini ya da benzerini getiririz. Bilmez misin ki; Allah, her şey üzerinde pek bir güç yetirendir. [106]

Bilmez misin; Allah ki; O'nundur, göklerin ve yerin hükümranlığı ve size onun dışında ne bir koruyucu ne de yardımcı var. [107]

Yoksa önceden Musa'ya sorulduğu gibi siz de elçinize sormak-etmek mi istiyorsunuz Kim ki imanla inkarı değiş tokuş ederse herhalde dümdüz yolu sapmış olur. [108]

Kitap Ehli'nden bir çoğu pek ister ki; keşke imanınızdan sonra sizi inkara döndürüverseler.. Gerçek kendilerine ayan beyan olduktan sonra.. Nefislerinin katından bir hasetten.. Yine de Allah'ın emri gelinceye kadar affedin ve hoşgörün Şüphesiz ki Allah, her şey üzerinde pek bir güç yetiren. [109]

Ve namazı kılın, zekatı verin.. Kendiniz için iyilik namına ne sunarsanız Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı pek bir gören.. [110]

Dediler ki; 'Yahudi ve Hristiyan olanlardan başkası asla cennete girmeyecek' Bu, onların temennisidir/kuruntusudur.. De ki; İspatınızı getirin doğrulardan iseniz. [111]

Bilakis; kim iyilik eden birisi olarak yüzünü Allah'a teslim ettiyse, ona Rabbi katında ücreti var. Onlara korku yoktur, ne de üzülecek onlar. [112]

***106:** Nesh, bir ayetin hükmün başka bir ayetle kaldırılması, değiştirilmesidir. Bu kavramın ilk zamanlarda sadece mutlak kaldırma değil, tahsis, beyan, takyid gibi manalarda kullanılabildiği söylenmiştir. Sonra sadece hüküm iptali anlamı öne çıktığından mensuh ayet sayısı sonrakilerde düşmüştür. Mesela kimileri 300 gibi rakamlar telaffuz ederken, Suyuti'ye göre 20, Şah Veliyyullah'a göre 5 ayet mensuhtur.[253] Fakat hüküm kaldırmayı çok görenler de vardır, antiparantez. Bu mensuh ayetlerin çokluğu azlığı meselesinde zamanın değişmesi de etkili olmuş denilebilir. Düşünelim ki; Mekke dönemi Medine dönemi ne kadar farklıdır, lakin tarih bazen onu bazen onu öne çıkarır. Mesela seyf ayetinin ve cizye ayetinin[254] , hoşgörülü yaklaşımlarla, hatta savaşla ilgili pek çok ayeti nesh ettiği söylenmektedir. Halbuki bunlara durumsal olarak bakılabilir. Öte yandan, günümüzde olabildiğince nesh düşünmeme damarı ön plana çıkmıştır. Muhammed Ali, Ömer Rıza Doğrul, Muhammed Esed, Mustafa İslamoğlu gibi isimler nesh teorisini bu ayetin yanlış anlaşılması olarak görür. Çünkü ayet Yahudilerin "Tevrat nasıl nesh olur" itirazı ile ilgilidir. Mustafa Öztürk de ayetin klasik neshe işaret etmediğini söyler. Mevdudi ise nesh konusuna hiç girmeden "Tevrat nasıl nesh olur" iddiasına bir itiraz olduğunu belirtir. Kimileri ayetteki *ne ki nesh ederiz ayetten ya da unutturur.* kısmına; ayet mucize anlamındadır[255] gibi başka anlamlar vermiştir.

Fakat denilebilir ki neshin varlığının çok bariz olduğu ayetler vardır Kur'an'da.[256] Elbette Tevrat'ın hükmünün kaldırılması gibi ikincil bir anlamı olabilir ayetin velakin burada birinci anlam Kur'an'daki neshtir, bu belirtilmelidir[257] yoksa bu "bildiğimiz anlamda nesh yoktur"a çıkabilir. Ki kimi yorumlar bu çerçevededir. Elmalılı ise şöyle der:

Şer'î usûl bakımından neshin dine uygunluğunu isbat eden bu ayetin sevki, eski kitapların bazı hükümlerinin neshindeki cevaz hakkında ise de söyleniş bakımından kelimesi umum ifade ettiğinden, bazı Kur'ân âyetlerini de açıkça içine almaktadır. Şu halde Kur'ân âyetlerinde de nâsih ve mensûh vardır. Bunun aksini iddia etmek, nassın zâhirini inkâr etmek olur.

---

[253] *bknz Kur'an'da nesh meselesi-Ebu Bekir Sifil*

[254] *Tevbe 5, 29*

[255] *bknz Menar ("İbn-i Arabi de böyle demiş" der) Maturidi ise bu anlamı anlamlardan bir anlam olarak zikreder.*

[256] *bknz Enfal 65-66, Mücadele 12-13*

[257] *bknz İbn-i Aşur bunun gayet üzerinde durur.*

Yine tefsirlerde nüzul sebebiyle ilgili şu anlatı vardır: Yahudiler ve müşrikler,”Ashabına önce bir şey emredip, sonra yasaklayıp daha sonda da aksini emreden ve bugün söylediğinden yarın dönen Muhammed (s.a.s)’e bakmaz mısınız?” dediler, bu ayetler indi. [258]

Nitekim ayette şöyle buyurulur: *Biz bir ayetin yerine başka bir ayet getirdiğimizde -ki Allah ne indirdiğini pek iyi bilir-: “Sen ancak bir iftiracısın” derler. Hayır; onların çoğu bilmiyor*. [Nahl 101]

Ya da kimileri “ayet nasıl unutulabilir?!” diyor. Elcevab: Kur'an’ın sistematiği içerisinde bu var. Nitekim buyurur ki; *Sana okutacağız da unutmayacaksın. Allah’ın dilediği hariç. Şüphesiz O açıkta olanı da bilir, gizli duranı da.* [Ala 6-7]

Hem unutulan ayetlere dair rivayetler var, Kur'an’dan okunuşu da çıkarılan ayetlere örnekler var. Dolayısıyla bir tür “olmayan mükemmeliyetçilik”le işe yaklaşılmamalıdır.

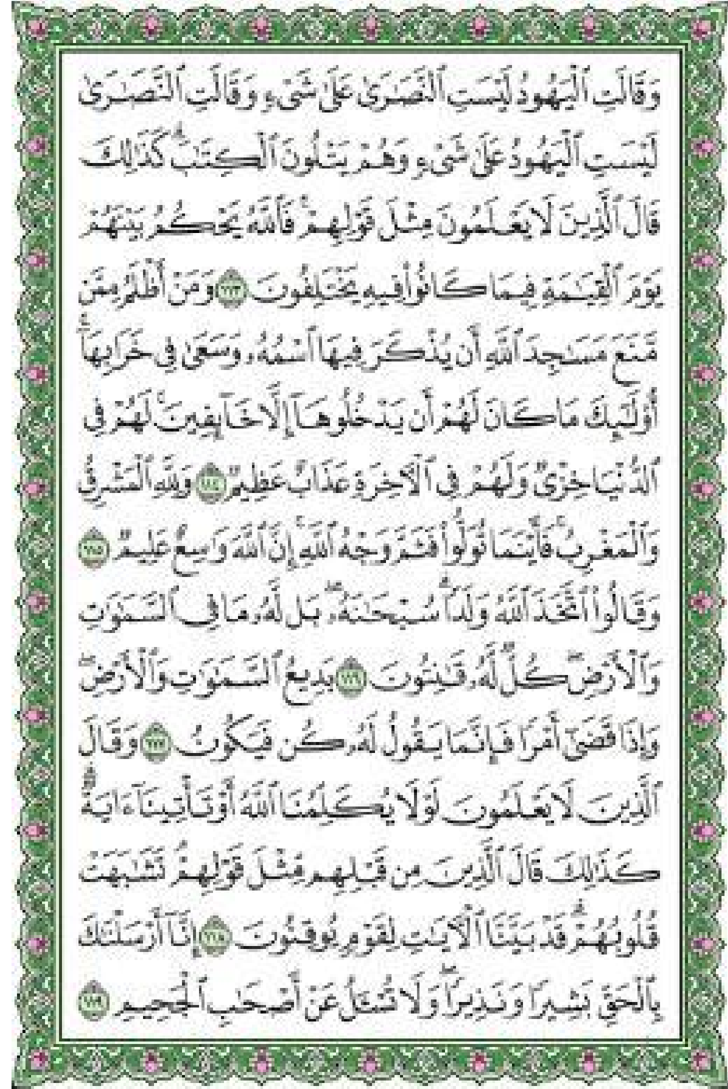
İkincisi; burada her ne kadar nüzul sebebiyle ilgili sağlam rivayet olmasa da; bir tür icma vardır.

Demek ki nesh kabul edilmeli ilkin, sonrasında ise durumsal nesh gibi bir şey düşünülmeli.

---

[258] *bknz Beğavi, Zemahşeri, Razi, Nesefi, Kurtubi, Beydavi, Ebu Hayyan, Ebussuud, Alusi, İzzet Derveze, İbn-i Aşur, Süleyman Ateş. Bu müfessirler, Yahudi ve Müşriklerin İslam’ın içindeki neshi eleştirdiklerini belirtir. İzzet Derveze bunun müşrikler olamayacağını, Yahudiler olduğunu söyler. Öte yandan, Taberi Bakara 107. ayetin tefsirinde Yahudilerin neshi reddettiğini Tevrat’ın hükmünün baki olduğunu iddia ettiklerini belirterek açıklamalar yapar. Lakin bu açıklamayı 106. ayette yapmaz. İbn-i Kesir de böyle yapar, bir takım örnekler de verir. Cessas’ın tefsirinde ise fıkıh ehlinden olmayan bazılarının “neshin sadece önceki şeriatın neshi olduğu, İslam şeriatında nesh olmadığı” şeklinde görüşleri olduğunu belirtir ve bunları eleştirir. Bu görüşte olan, mutezili, Ebu Müslim İsfehani var bilinen. O, ayeti Tevrat şeriatının Kur'an ile değiştirilmesi ile ilgili görür.*

Sonra, Yahudiler dedi ki, 'Hristiyanlar bir şey üzere değildir' Hristiyanlar da dedi ki 'Yahudiler bir şey üzere değildir' (Aynı) Kitabı okudukları halde... İşte bunun gibi dedi bilmeyenler de; laflarının benzerini. Şu halde, ihtilaf edip durdukları şey hakkında kıyamet günü Allah aralarında hüküm verecektir. [113]

Allah'ın mescitlerine, orada adının anılmasına mani olan ve onların harap olmasına çalışan kimseden daha zalim de kim ki?! İşte onlar, başka değil, oraya ancak korkarak girmesi gerekenlerdir. Onlara dünyada bir rüsvaylık, ahirette de pek büyük bir azap var. [114]

Doğu da Allah'ın, batı da.. Nereye de dönseniz Allah'ın yüzü orada.. Şüphesiz ki Allah, geniştir, pek bilendir. [115]

Dediler ki 'Allah oğul edindi' Onu tenzih ederim.. (de!) Bilakis; göklerde ve yerde ne varsa O'nundur, hepsi O'na boyun eğenler.. [116]

Gökleri ve yeri benzersiz var edendir, bir işe hükmettiği zaman sadece ona 'ol' der, hemen oluverir. [117]

Bilmeyenler dedi ki, 'Allah bizimle konuşmalı ya da bize bir ayet gelmeli değil miydi?' İşte bunun gibi dedi onlardan öncekiler de; laflarının benzerini.. kalpleri benzeşti.. Ayetleri iyice inanan bir kavim için açıklamışızdır. [118]

Muhakkak ki Biz, seni, hak ile/gerçek olarak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. 'Kat kat ateş' ehlinden sorulmazsın. [119]

***113a:** Yahudiler de Hristiyanlar da Eski Ahit külliyatını, yani Tanah denilen, Tevrat ve Yahudilerin diğer Peygamber Kitaplarını kabul eder. Hristiyanlar Eski Ahitdeki pek çok ifadeyi İsa'ya yorar, Yahudiler ise asla kabul etmez. Böylece; aynı metne bakıp dururken birbirleriyle bunca tersliklerindeki tuhaflık vurgulanmış gibidir.

***113b:** Bu ayette geçen tartışmanın Necran heyeti geldikten sonra geçen bir tartışma olduğu rivayet edilmiştir. Bu ve bir kısım ayet (kıble ayetine kadar) bu çerçevede gözükmekte. Yani bu ayetler normalde Ali İmran suresinde olmalıdır, çünkü o heyet bağlamındaki ayetler o surede. Lakin Bakara'dadır. Ve özellikle bu ayette çok çarpıcı bir vurgu söz konusu, o da "aynı kitabı okudukları halde" noktasıdır. Denilebilir ki, böylece Bakara Suresi'nde bunca İsrailoğullarından bahsedilip durması bir tür izah edilmiş oluyor. Çünkü evrensel boyutta düşünürsek şöyle denilebilir; neden surede bunca Yahudilerden bahsedilip durulmuştur, insanlık bunlardan mı ibarettir?! Halbuki Hristiyanların çokluğu ve onların da Tevrat'ta geçen şeylere inanması kritik bir vurgu olmakta burada.

***113-114:** 113. ayette bahsedilen yarış, bir tür "en iyilik" yarışıdır, lakin başkasına "bir şey değilsin" deme şeklindedir. 114'te ise "en kötülük" ifade edilir, ki bu grupların hepsi tarihte buna imza atacaktır.

***117:** Göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı geçmekteydi, bu ayete ise ol dediği anda olur denilmektedir. Denilebilir ki; burada "ol dediği anda olur" ile kastedilen İsa (as)'ın babasız dünyaya gelmesi hadisesidir. Nitekim ayette böyle geçmektedir. [259] Yine "ol der o da olur" sözünün mecaz olduğu söylenmiştir. Maturidi burada kastedilen şeyi şöyle vurgular: *Gökleri ve yeri bir temel madde ve vasıta olmadan yaratmaya güç getiren Allah İsa'yı babasız yaratmaya muktedir olamaz mı?*

Ayrıca şöyle der; *"kün feyekün" ifadesi, Allah'ın burada "kün" demesi anlamına gelmez, ancak bu manayı en kısa sözle ifade eden bir metindir.*

Razi çeşitli açıklamalar yapar ve şöyle der: *Böylece de delil ile sonradan olan varlıkların yaratılmasının, Allah'ın, "ol" demesine dayanmasının caiz olmadığı ortaya çıkmış olur... En güçlü olan tevil şöyledir: Cenâb-ı Allah'ın, "ol" demesinden maksadı, eşyanın yaratılmasında kudret-i İlâhi'nin sür'atle nüfuz ettiğini göstermektir.*

[259] *bknz Ali İmran 60*

Burada ol denilen şey var mıydı, yoksa neye ol denildi, peki ol denildiği anda emri yerine getiren o olan şey midir, hatta tekvin sıfatı ezeli midir gibi çeşitli meseleler var.

Baştaki meseleye dönersek, göklerin ve yerin altı günde yaratılması ile "ol denilip olması" ters midir? Elcevab: burada şöyle düşünülebilir.

Kur'an'daki anlatıya en uygun dizayn böyle gözüküyor. Yani ilk gün kainatın yaratılması, ikinci gün de dünyaya su getirilmesi. Nitekim ayette şöyle denilir: *"Hamd gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve ışığı var eden Allah'a mahsustur. Sonra da inkar edenler, (çeşitli şeyleri) Rabb'leri ile denk tutuyorlar."* (Enam 1) Bu anlatım, göklerin ve yerin yaratılmasıyla, karanlıklar ve ışığın yaratılmasının aynı şey olduğunu ihsas ettiriyor. Tevrat'ta bu ikisi farklıdır. Kuran'ın bunu düzlettiği düşünülebilir.

Öte yandan yerin iki günde yaratıldığı geçmekteydi, peki ikinci gün ne olabilir?.. Enbiya 30'da şöyle geçer: *"İnkar edenler, gökler ve yer bir aradayken bizim onları birbirinden ayırdığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Hala inanmazlar mı?"*

Fussilet 9. ayette yerin iki günde yaratıldığı geçer. Sonra 10. ayette, onda dört günde rızıkların yaratıldığı.. Yani önce cansız yer iki günde yaratılıyor. Sonra onda canlılıklar.. Bu ise Enbiya 30'da "sudan yaratma" şeklinde belli. Yerin iki günde yaratılmasında ise 1. günün bigbang olduğu belliydi, Enbiya 30'da göklerin ve yerin ayrılması diye geçiyor. Ve 2. gün de işte bu Enbiya 30'da beliriyor. Çünkü canlılar sudan yaratıldı, yani su olması lazım. Araştırmalara göre ise su kesinlikle dışarıdan geliyor dünyaya. İşte bu 2. gün olabilir.

Beri yandan buralarda geçen "gün" ifadesini şöyle düşünmek lazım; ilahi emrin yerine gelmesi. Emir, göklerin ve yerin yaratılması ise odur, suyun gelmesi ise budur. Biri çok acaip büyük iş, öteki çok ufak görülüyor denilemez bu anlamda.

Zaman açısından ise şöyle düşünmek gerekir; şu anki hızları ve zaman akışını sabit görüp geriye doğru gidince milyarlarca yıl olarak görülüyor işler. Fakat, belli dönemlerde zaman çok hızlanmış, hızlanmış ve sonra şimdiki akış sabitlenmiş olabilir. Nitekim ayette; *Gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah katında ayların sayısı on ikidir.* [Tevbe 36] denilir. Zaten her şeye gücü yeten, hikmetle iş yapan bir Kadiri Mutlak vardır. Hikmetleri ise adeta sayısız. Hem "zamanın hızlanabilmesi" meselesi, şu an çok uzak görülen kainattaki kıyametin de bir anda kapıya gelebileceğini vurguluyor. Nitekim Enam 73'te şöyle der:

O, gökleri ve yeri hak (ve hikmet) ile yaratandır. «Ol!» diyeceği gün de herşey olacaktır. O'nun sözü gerçektir. Sûr'a üflendiği gün de hükümranlık O'nundur. Gizliyi ve açığı bilendir ve O, hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır.

Antiparantez, bir de atomların oluşumu ve yıldız, galaksi ve gezegenlerin oluşumunu iki gün, iki an olarak alabiliriz.

***118:** Bilmeyenlerden kasıt Peygamberliği kabul etmeyenler olabilir. 116. ayette Hristiyanların, 118'de de bunların İslam'a itirazları gündeme getiriliyor.

Yahudiler ve Hristiyanlar, milletlerine/dinlerine uymadıkça asla senden razı olmaz. De ki; Herhalde Allah'ın yol göstermesi, Yol Gösterme'dir. Eğer ilimden sana gelenden sonra onların arzularına uyarsan, andolsun, Allah'tan sana ne bir gözetici ne de bir yardımcı vardır. [120]

Kitap verdiklerimiz onu hakkını vererek okur, işte onlar ona inanır. Kim de inkar ederse, işte onlar da Kaybedenler.. [121]

Ey İsrailoğulları, sizi nimetlendirdiğim nimetimi hatırlayın ve sizi (akıllı) alemlere üstün kıldığımı.. [122]

Ve bir kimsenin bir kimse hakkında bir şeyi karşılayamayacağı bir günden sakının. Ondan ne fidye alınır, ne ona şefaat fayda eder, ne de yardım görür onlar.. [123]

Hani de Rabbi İbrahim'i bir takım kelimelerle sınamıştı, o da onları tamamlamış.. Demişti ki, "Kesinlikle, seni insanlara önder yapacağım" 'Soyumdan da!..' demişti. Demişti ki, "Zalimler ahdime nail olamaz" [124]

Hani de beyti/evi, insanlara toplanma yeri yapmıştık ve güvenli.. 'Siz de İbrahim'in makamından bir namaz kılma yeri edinin..' İbrahim'le İsmail'e de ahdetmiştik ki; Evimi, tavaf edenler, itikafa çekilenler, rüku edenler, secde edenler için temizleyin.. [125]

Hani de İbrahim demişti ki, 'Rabbim burayı güvenli bir belde kıl, ahalisini meyvalardan rızıklandır.. Onlardan Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseyi..' Demişti ki; 'Kim de inkar ederse onu azıcık geçindiririm, sonra ateşin azabına zorlarım. Ne de kötü dönüş yeri' [126]

***120: İslam'a bir reddiyye yazan Duran adlı Yahudi alimden bazı alıntılar:**

Şimdi mümkün olduğunca Tevrat'ımızda çelişki olduğunu iddia eden, Tevrat'ın Allah tarafından verildiğini itiraf etmekle birlikte Kur'an ile değiştirildiğini söyleyen Müslümanlardan bahsedeceğiz. Her ne kadar bu yeni dinin kurucusu onlara bütün kutsal kitapları nesh eden yeni bir kitapla peygamber olarak gönderildiğini söylese de Musa efendimizin peygamberliğine, bizim ve Hıristiyanların inancında olduğu gibi Tevrat'ın Allah tarafından verildiğine ve İsrailoğullarının peygamberlerinin gercek peygamberler olduğuna inanmaktaydı. ....

Bu dinin kurucusu Musa'nın Tevrat'ının kusursuz olduğunu gördü, sonra onu daha da genişleterek taklit etmeyi düşündü ve inceledi....

Benden önce kimsenin bu konularda bir şeyler söylediğini görmedim. Söyleyen olduysa da çok genel şeyler söylediler. Bu iki sebepten kaynaklanmıstır. Birincisi iddialarının zayıfığı ve gerçeklerin aşikar olusudur. İkincisi de Müslüman egemenliği altında yaşayanların can tehlikesidir. Bazısı Hıristiyanlar hakkında reddiye yazdılar biz de onlardan istifade ettik. Çünkü biz onlarla tehlike hissetmeden tartışmalara giriyoruz. Fakat Müslümanlarla tartışmaya giren hiç kimseyi görmedik, sadece biraz Kuzari adlı eserde değinilmiştir...

Yine Kur'an'ın düz bir sıra ile gitmediği şeklinde eleştiri yapanlar olmuştur. Tevrat'ı asıl kabul ederek Kur'an'ın verdiği kimi bilgilerin yanlış olduğu şeklinde itiraz yapanlar olmuştur. Fakat şu açıktır ki, Tevrat ve İncil'in geldiği gibi korunduğunu kendileri dahi iddia edememektedir bugün, iç çelişkileri örtülememektedir bu metinlerin. En son "genel olarak vahiydir" görüşü öne çıkmıştır. Kur'an da zaten baştan bunu demektedir.

Beri yandan Kuran'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği mevzusu, günümüzde kitaplara rahat ulaşılacak durumda olunduğundan oldukça görülebilir bir şey. O yüzden de adeta buna "önlem" alınması gerekebilir (!) Çünkü bu damar büyük bir delil alanı aslında. Bu çerçevede; Araplar, Tevrat, İncil anlatılarını kendi içlerinde sözlü kültür aktarımıyla işledi ve sonuçta bunları bir araya getiren "yorumlanmış bir Kitabı Mukaddes" içerikli Kuran metni oluştu tezleri görülmeye başlandı. [260] Cahiliyye Araplarını acaip teologlara dönüştürebilen bir teori dahi iddia edilmeye başlandı yani. Buna dikkat..

---

[260] *bknz Kitabı Mukaddes ve Kuran: Metinlerarasılık, OMÜİFD 2015, 38. sayı*

***121a:** Kur'an’da birbiriyle eş anlamlı gözüken iki ifade vardır, Kitap verilenler-Kitap verdiklerimiz. “Kitap verdiklerimiz” ifadesi çoğunlukla olumludur, iman ederler diye biter birkaç defa. “Kitap verilenler” ifadesi ise çoğunlukla olumsuz bir çerçeve içerisindedir, hiç “iman ederler” diye bir ifadeyle yan yana gelmez. Bir de “Kitaptan bir pay verilenler” ifadesi geçer üç defa hepsi de son derece olumsuzdur.

***121b:** "Kitap verdiklerimiz onu hakkını vererek okur” ifadesiyle Tevrat (ve İncil) kastedilmiştir denilmiştir. Peki burada Tevrat’ın hakkını vererek okunması nedir, çünkü muharref bir metin bu. Denilmiştir ki Muhammed (as)’ın peygamberliğini oradan görürler. Ama bu sadece mübeşşiratı değil, Kur'an’ın doğrulayıcılığı, düzelticiliği gibi şeyleri de içerecektir. O zaman denilebilir ki “hakkını vererek okur” ifadesi bunu vurgulamaktadır. Kitap ise Tevrat (ve İncil) den başlayıp Kur'an’a giden bir kelime olmaktadır. Çünkü kelimenin ya da zamirin bir yerde Kur'an’a dönmesi gerekiyor.

***123:** Yahudi literatüründe; Tevrat’ta geçen, kutsal toprakların İbrahim’e söz verilmesi dışında, İbrahim’in “cehenneme sünnetli bir Yahudi’nin girmesine izin vermeyeceği” türünde şeyler de vardır.

***124a:** İbrahim (as)’ın kelimelerle sınanması, rüyasını gerçekleştirerek çocuğunu kurban etmeye kalkması olarak görülebilir. Söz konusu işle ilgili ayette söyle der. *Şüphesiz ki bu,” apaçık bir sınama”* [Saffat 106]

Tevrat’ta ise şöyle geçer: *Rabbin meleği ikinci kez göklerden İbrahim’e seslendi: “Rab diyor ki, kendi adıma ant içiyorum. Bunu yaptığın, biricik oğlunu esirgemediğin için seni fazlasıyla kutsayacağım; soyunu göklerin yıldızları, kıyıların kumu kadar çoğaltacağım. Soyun düşmanlarının kentlerini mülk edinecek. Soyunun aracılığıyla yeryüzündeki bütün uluslar kutsanacak. Çünkü sözümü dinledin.”* [Yaratılış 22: 15-19]

Öte yandan ayet “İbrahim Rabbi’ni bir takım kelimelerle sınamıştı” şeklinde de anlamlandırılmış. Buna göre; duaları olmuş ve Rabbi hepsini yerine getirmiş, sonra fazladan da önderlik vermiş anlamındadır.

124b: Kurbanlık Oğul Kim Meselesi

Tevrat’a göre kurbanlık oğul da önceden seçilmiş/bildirilmiş oğul da (bu açıkça çelişik olmasına rağmen) kelimelerin tamamlandığı nokta da adeta her şey İshak yapılmıştır. Çünkü İsrailoğulları onun soyundan geliyor (!)

Kur'an ise kurbanlık oğulu çok açıkça belirtmez, fakat Tevrat'ı ince düzelticilikleri, çeşitli işaretler bunun İsmail olduğu yönünde güçlü bir kanaat oluşturuyor.

Saniyen, İsmail de çok sonra gelen bir nebi olan Samuel de "Tanrı işitti" demektir, Samuel'in de annesinin çocuğu olmaz, olursa tapınağa adayacağım der ve olunca bu adı verir, tapınağa adar. İsmail'in de kurban edilmesi rüyasının tevili bu olabilir, yani tapınağa adanması, Kabeye bırakılması. Mevlana Şibli bu tespitte bulunmuştur. [261] Lakin bu işin başka bir aşaması olarak görülüyor, kurban işi olmamış da bu olmuş değil yani.

Öte yandan bu kelimelerin tamamlanması işi, kurbanlık oğul ile alakalı gözüküyor. Tevratta, "kelimelerin tamamlanması", "seni insanlara imam yapacağım" "zürriyetimden de." ifadeleri sadedinde Yaratılış 17. bölüm dikkat çeker. Şöyle ifadeler geçer burada:

"Seninle yaptığım antlaşma şudur:" dedi, "Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil, İbrahim olacak. Çünkü seni birçok ulusun babası yapacağım. [Yaratılış 17: 4-5]

Tanrı İbrahim'e, "Karın Saray'a gelince, ona artık Saray demeyeceksin" dedi, "Bundan böyle onun adı Sara olacak.[Yaratılış 17: 15]

*Sonra Tanrı'ya, "Keşke İsmail'i mirasçım kabul etseydin!" dedi. Tanrı, "Hayır. Ama karın Sara sana bir oğul doğuracak, adını İsha*k *koyacaksın" dedi, "Onunla ve soyuyla antlaşmamı sonsuza dek sürdüreceğim*. [Yaratılış 17: 18-19]

Buralarda isimlerin değiştiği, İshak'ın müjdelendiği ve seçildiği, bir nevi kelimelerin tamamlandığı söylenmekte. Kur'an ise İbrahim'in hep İbrahim olduğunu vurgular. Örneğin şu ayet bu olaydan çok öncedir ve çok açıktır: *Kendisine İbrahim denilen gencin onları (şu an kırılmış olan putları) diline doladığını işitmiştik dediler.* [Enbiya 60]

Saniyen, Kur'an, İshak'ın İbrahim'e önceden müjdelenmediğini söyler, çünkü melekler ona konuk olduğunda bu müjdeyi eşi Sareyle birlikte o da yeni duyar. [262] Tevrat'ta ise İbrahim'in duyma ve şaşırma hadisesi öne alınmış. Şöyle ki:

---

[261] *Mevlana Şibli, Son Peygamber, s 106-113*

[262] *Yaratılış 18. Bölüm, Hud 69-76, Hicr 51-60, Zariyat 25-34, Ankebut 31-32*

Tanrı İbrahim'e, "Karın Saray'a gelince, ona artık Saray demeyeceksin" dedi, "Bundan böyle onun adı Sara olacak. Onu kutsayacağım; ondan sana bir oğul vereceğim. Onu kutsayacağım ve ulusların anası olacak. Halkların kralları onun soyundan çıkacak." İbrahim yüzüstü yere kapandı ve güldü. İçinden, "Yüz yaşında bir adam çocuk sahibi olabilir mi?" dedi, "Doksan yaşındaki Sara doğurabilir mi?" Sonra Tanrı'ya, "Keşke İsmail'i mirasçım kabul etseydin!" dedi. Tanrı, "Hayır. Ama karın Sara sana bir oğul doğuracak, adını İshak koyacaksın" dedi, "Onunla ve soyuyla antlaşmamı sonsuza dek sürdüreceğim. İsmail'e gelince, seni işittim. Onu kutsayacağım; onu verimli kılacak, soyunu alabildiğine çoğaltacağım. On iki beyin babası olacak. Soyunu büyük bir ulus yapacağım. Ancak antlaşmamı, gelecek yıl bu zaman Sara'nın doğuracağı oğlun İshak'la sürdüreceğim." [Yaratılış 17: 15-21]

Yine Tevrat'ta İbrahim ulusların babası olarak vurgulanıyor, Kur'an'da ise "insanlara imam" olarak. Bu bir ölçüde benzer görülebilir.. Fakat Tanah'ta işin soy sopçuluğa boğulduğu açıktır.

Hasılı, denilebilir ki; sınamadan, yani İsmaili kurban etme sahnesinden sonra bu sahne gelmelidir. Yani "seni insanlara imam yapacağım" denilmesi. "Soyumdan da" denilince "zalimler ahdime eremez" denilmesi.. Bu ifade ahdin olduğu ama herkese olmadığını vurguluyor. Nitekim Kuran'da sonraki sahnede İbrahim ve İsmail'in "soyumuzdan teslim olan bir ümmet çıkar" duası var. Bu da bu belirttiğimiz dizaynı gayet düşündürüyor.

***125a:** *Ömer (r.a.) demiştir ki: "Üç şeyde Rabbime muvafakat ettim:"Ey Allah'ın Resulü! Makam-ı İbrahim'de bir namaz yeri edinsen!" dedim, arkadan: "İbrahim'in makamını namazgâh edinin" (Bakara 125) ayeti nazil oldu."……….* [Buhari-Salat 32]

Yani, nüzul anı dikkate alınırsa ayette üç zaman var; yakın geçmiş-şimdiki zaman-uzak geçmiş. Lakin öyle bir zaman boyutunda ki anlatım sanki hepsi aynı sıralarda olmuş gibi. Zaman farkı 2600 yıldır. [263]

***125b:** Tevrat'ta İbrahim'in Mekke'de Kabe'yi yaptığından bahsedilmez, hatta hiç Arabistan'a gitmemiştir. Yalnız şöyle bir kısım vardır.

İbrahim Kenan diyarına, Filistin'e gider. Sonrasında;

Oradan Beyt-El'in doğusundaki dağlık bölgeye doğru gitti. Çadırını kurdu, batıda/denizde Beyt-El, doğuda Ay (kenti) Orada RAB'be bir sunak yaptı ve RAB'bin adıyla yakardı/ilan etti. [Yaratılış: 12-8]

---

[263] *bknz Ek 1, Peygamberler Tarihi*

Mısır’a gider ve döner. Sonrasında;

Negev`den başlayıp bir yerden öbürüne göçerek Beytel`e kadar gitti. Beytel`le Ay arasında daha önce/başlangıçta çadırını kurmuş olduğu makama/yere vardı. Önceden yapmış olduğu sunağın bulunduğu yere/makama gidip orada RABbin adıyla yakardı/ilan etti. [Yaratılış 13: 3-4][264]

Burada enteresan olan şeyse şudur, BeytEl denilen yerin adı Luz olmalıdır, çünkü daha sonraki bir kısımda; Yakub kardeşinden kaçarken bir yerde konaklar, uyur ve rüyasında göğün kapısının açıldığını, merdivenden meleklerin inip çıktığını görür. Şöyle ki:

Ertesi sabah erkenden kalkıp başının altına koyduğu taşı anıt olarak dikti, üzerine zeytinyağı döktü. Oraya Beytel adını çağırdı/verdi. Kentin önceki adı Luz`du. [Yaratılış 28:18-19]

Yani Beyt El diye bir yerin daha önce olmaması gerekiyor, adını Yakub koymuş. O halde, İbrahim’le ilgili anlatılarda geçen Beyt El aslında nedir? Hatırlatalım ki Beyt El, Arapça Beytullah, yani Allah’ın evi demektir. Öte yandan, Beytel’in doğusundaki dağlık bölgeye gitti, ifadesi de BeytEl, Kenan diyarındaki yer olarak anlaşılsa bile Mekke’ye işaret edebilir. Çünkü Sina’dan “batı tarafında değildin” diye bahsedilmektedir bir ayette. Yani kuzey bahis konu edilmeden. İşte Mekke de böyle düşünülürse BeytEl denilen bu Kenan diyarındaki yerin doğusunda oluyor.

Ayrıca Ay kenti denilen yer de sonradan Yeşu zamanında İsrailoğulları tarafından yakılıp yıkılınca bu adı almıştır. Ai, harabe, yığın demektir.

Öte yandan Tevrat’taki metinde tam tercüme ile “denizde/batıda beytel, doğuda yığın” olarak bahsedilen şey Kabe’nin inşaatı sahnesine benzemektedir. Şöyle ki;

---

[264] *Buralarda geçen ikra kelimesi yalvardı diye çevrilmektedir, fakat “ilan etme” anlamına da gelen bir kelimedir. Mesela Çıkış 32: 5’te “Harun bunu görünce, onun önünde bir sunak yaptı, ilan etti ve dedi ki "Yarın RAB'bin hagı/bayramı” diye bir bölüm vardır. Burada ikra, ilan etti anlamında kullanılmıştır. Kur'an’da ise İbrahim için “ilan et” diye bir bölüm vardır. Şöyle ki: İnsanlar içinde haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler. [Hacc 27] Şu halde bunu böyle anlamak için çok fazla delil var.*

Burada dikkat edilirse makamı İbrahim, güney ve kuzeyde değil, önünde deniz olan doğu tarafında, onun doğusunda yani arkasında ise malzeme, yığın olacaktır.

Peki bu iş kadar döndürülür mü, evet döndürülür. Ayetteki "kelimeleri yerlerinden değiştirirler" ifadesini hatırlayalım. Bu tam olarak böyle bir çalışma gibi..

Yine; beerşeva denilen yer de önce Hacer'in gittiği yer olarak geçer. Sonra İbrahim'in bir kuyuya verdiği ad olarak geçer, sonra İshak'ın bir kuyuya verdiği ad olarak geçer. [265] Bu da yedinin kuyusu, yeminin kuyusu gibi anlamlara gelmekte. Zemzem kuyusunu çağrıştıran bir kelime, değil mi? Bütün buralar Tevrat metninde Kenan diyarı, Sinanın kuzeyi gibi düşünülmektedir. Beri yandan, yine bu bölgede düşünülen Paran, aslında neresidir sorusu var. Mesela Hacer'in oğlu İsmail'le gittiği yer Paran'dır ve şimdi biliniyor ki orası Mekke'dir. Tevrat'ta şöyle geçer:

Sonra Tanrı Hacer`in gözlerini açtı, Hacer bir kuyu gördü. Gidip tulumunu doldurdu, oğluna içirdi. Çocuk büyürken Tanrı onunlaydı. Çocuk çölde yaşadı ve okçu oldu. Paran Çölü`nde yaşarken annesi ona Mısırlı bir kadın aldı. [Yaratılış 21: 19-21]

---

[265] *Yaratılış 21: 14, 21:31, 26: 33*

Lakin sonra Musa (as) zamanında da Sina'nın kuzeyindeki bir çöl olarak geçer Paran. [266]

Peki Hacer ve İsmail Filistin'den te Mekke'ye nasıl gitmiştir? Hatta İbrahim (as) rivayetlere göre defalarca oradan oraya nasıl gidip gelmiştir? Sanki en makul açıklama; İbrahim, İsmail ve Hacer'in Burak ile Mekke'ye gittiğidir.[267] Ki bu konuda hadis yoktur, aradaki mesafenin büyüklüğü ve Peygamberimizin (sav) bu mesafeyi Burak ile alması kıyas edilmiş olsa gerektir. Tevrat'taki (Kur'an'da geçmeyen) İbrahim'in Kenan'dan Mısır'a gittiği ve Kenan'a döndüğü ve daha sonra Hacer'in İsmail'i doğurduğu gibi bilgiler mekan olarak işi çok zorlamaktadır. Bilelim ki; Tevrat, İsmail'in Mekke'ye gitmesini adeta imkansız hale getirir olay akışıyla. İsra ve miraç olayı ise hiç buna dair bir şey olmamasına rağmen işi çözer. Fakat yürüyerek gitmesi de uzak bir ihtimal olmasa gerek, sonuçta ona hedef gösterilmişse böyle olması normaldir. Ki Tevrat metninde aslında bu yönde gayet veri var. Lakin kelimelerle ince oynamalar var.
Yine İbrahim (as)'ın ateşten değil de Kildanilerin Ur'undan[268] çıkartıldığı geçmekte Tevrat'ta. Burası da Yahudi tarihinde daha sonra çok önemli olacak bir coğrafya. Oraya sürgün edilecekler ve geri dönecekler. İbrahim (as)'ın Mısır'a girmesi de aynı çerçevede düşünülebilir. Burada bir nevi

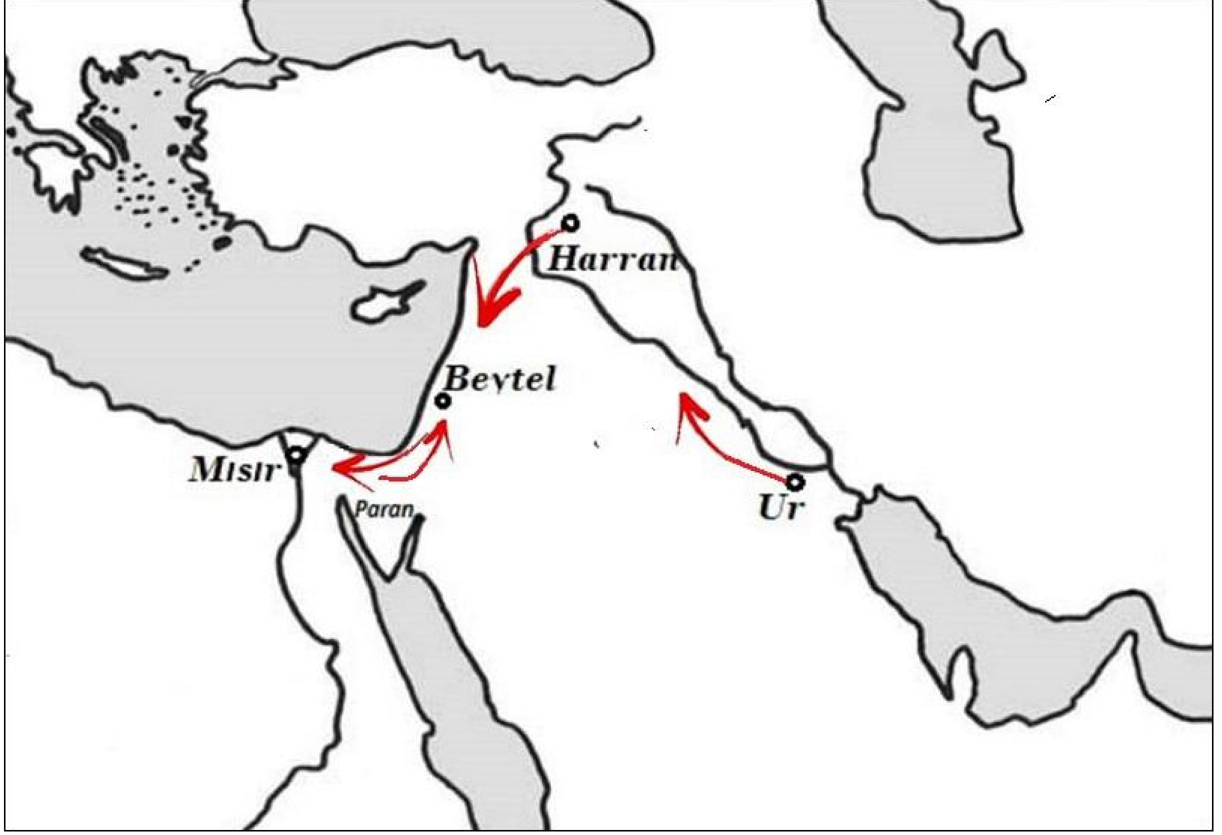
[266] *ayrıca bknz. Bakara not 146, Ali İmran not 96-97*

[267] *İbn-i Sad, Tabakât, I, 150*

[268] *Ur ateş anlamına gelen bir kelime. Tanah'ta "seni Kildanilerin Ur'undan çıkaran benim" (bknz Yaratılış 15:7) diye bir ifade vardır İbrahim (as) için. Ateşe atılması sahnesi vs ise yoktur. Ur şehrinden babası ile beraber çıkmışlardır. Halbuki babasıyla arası bozuktu Kur'an'a göre. Sonra Harran'a gitmişlerdir, Harran'da babası ölmüş ve mukaddes diyara gitmesi emredilmiştir. Tanah'a göre 75 yaşındaydı o sırada. Halbuki ateşe atıldıktan sonra mukaddes diyara gitti ve gençti. Babası ölmeden önce orayı terk etmiştir hem. Bu anlatılarda İbrahim (as)'ın tebliği diye bir şey yoktur, mesele o coğrafyalardır. Lakin alt literatürde Sümer kralı Nemrud'un onu ateşe attırdığı ve kurtulduğu geçmekte. Bu da Kildanilerin Ur'u ifadesine bulanmış bir anlatı olabilir. Gerçi Tanah'ta Kildanilerin Ur'u ateş hikayesine karşı geliştirilmiş bir anlatı gibidir. Lakin metin asıl olunca anlatı ona uydurulmuş. Mesela Harran adlı İbrahim'in kardeşi (Lut'un babası) Kildanilerin Ur'unda ölmüştür. (bknz Yaratılış 11: 28) Antiparantez, şehir olan Harran sert ha ile bu yumuşak ha ile Harranmış (!) Sonra Terah, Avram, Lut ve Sara, Kenan diyarına gitmek üzere Kildanilerin Ur'undan ayrılıyor, fakat Harran'a gidiyorlar. Yani Kildanilerin Ur'u baya bir işi zorluyor. Beri yandan, Targum Jonathan'da Kildanilerin Ur'u direkt Nemrutun ateşi olarak ifade edilir. Harran adlı kardeşinin de orada öldüğü söylenir.*

bütün iş İbrahim'in sembolik olarak İsrailoğulları ile ilgili coğrafyaları önceden yaşamasına çevrilmiş gibi. Bir de tabii vaat edilen toprakları belirliyor.

Tanah'a göre İbrahim (as)'ın yolculukları şöyle:

Burada Ur kelimesinin Kildanilerin Ur'una çevrilmesi, BeytEl'in sonradan ad verilen bir yere yakın bir yere çevrilmesi, bütün bu arada ise gerçek hikayenin buharlaştırılması dikkat çekiyor.

Saniyen; İbrahim (as)'ın Nemrutla tartışmaları, ateşe atılması ve kurtulması, babasının put yapan biri olduğu gibi konular Yahudi alt literatüründe geçer. Fakat ana metinde bunların hiç olmaması, hatta açıkça evrilip çevrilmesi, bunların alt literatüre itildiğini gösteriyor. Ve nihayetinde asıl meselelerden olan Kabe alt literatürde de yok. Bütün bunları Tevrat'ta İshak ile ilgili geçen abartılarla birleştirdiğimizde tablo açık gibi; "iş İsrailoğullarına çevrilerek yazılmış edilmiş"

Kur'an ve Asabiyyet Dersi Meselesi

Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği meselelerine baktığımız zaman tahtifatın ana sebebinin yüzde seksen asabiyyet olduğu dikkat çekiyor ve bu

çerçevede Kur'an'ın düzelticiliği büyük bir asabiyyet dersi oluyor. Denilebilir ki, bu bağlamda şu da mühim; Kur'an, bazı şeyleri direkt söylemiyor, hatta öylesine söylemiyor ki, İslam alimlerinin çoğu kurbanlık oğulun İshak olduğunu söylemiştir. [269] Böyle başka konular da vardır. Bunlar, biraz "Kur'an, Tevrat'ı gayet doğruluyor" diye düşünüldüğü için böyle olmuştur, bir ölçüde ise Kur'an direkt söylemediği için, belli açık kapılar bıraktığı için. Fakat işe iyice yoğunlaşılınca da ince bir düzelticilik olduğu görülmekte ve asabiyyet dersi alınmakta. Burada adeta asıl meselenin asabiyyet dersinin alınması olduğu görülüyor denilebilir. Çünkü bu işte bir hikmet olmalı o da budur. Düşündüğümüz zaman da; gerçekten de insanların hakka hakikate en azından iyi bir şekilde yönelmemelerinin en temel sebebi, çeşitli grup ve ırk asabiyyetleri. Şu halde Kur'an'ın bu dersinin alınması ve alınmaması, bunlara yönelik tavırlar, gayet belirleyici görülüyor.

Antiparantez; burada şunu belirtmek lazım ki, bu iş nihayetinde Kur'an'ın iyice anlaşılması mevzusu ve gayet tabiidir bu bir kitab için. İyice anlamak ise değindiği noktalara bakarak olur, bu da en bariz bir mesele. Ve şu da açık ki, Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği konusu, bin sene önce, büyük ölçüde bugünkü düzeyde yapılabilirdi, yapılmalıydı. Fakat gecikmiştir de gecikmiştir. Bugün dahi bu işten hali olmaya çalışan aşırı sayıda insan var. Öyle ki işin derinliğinden çok, açıklanmasından çok bu durum insanı meşgul ediyor. Bunu biraz şeytanın oyunu olarak görmeli ve normalleştirmeli artık.

---

[269] *bknz Kurtubi, Saffat 102 tefsiri*

Hani de İbrahim –ve İsmail- evin temellerini yükseltiyordu: Rabbimiz bizden kabul et, Sen ki Sen, Pek İşiten'sin, Pek Bilen'sin [127

Rabbimiz, ikimizi sana teslim olanlar eyle ve soyumuzdan da sana teslim olan bir ümmet.. Bize ibadet usüllerimizi göster ve tövbemizi kabul et. Sen ki Sen, Tövbeleri Kabul Edicisi'sin, Pek Acıyan'sın. [128]

Rabbimiz ve onların içinde, kendilerinden bir elçi gönder. Ayetlerini onlara okuyan, onlara Kitab'ı ve hikmeti/hüküm çıkarmayı öğreten ve onları arındıran.. Sen ki Sen, Pek Üstün Gelen'sin, Otorite'sin. [129]

Kim İbrahim'in milletinden/dininden yüz çevirir, anca kendini düşük edendir. Yemin de olsun, muhakkak ki onu dünyada seçtik.. Elbette ki o, ahirette de düzgünlerdendir. [130]

Rabbi ona 'Teslim ol' demişti de 'Alemlerin Rabbi'ne teslim oldum' demişti. [131]

Ve bunu vasiyet etmişti İbrahim oğullarına.. Ve Yakub.. 'Ey oğullarım.. Muhakkak ki Allah sizin için dini seçti. O zaman, sakın, başka değil, ancak müslümanlar olarak ölün' [132]

Yoksa, Yakub'a ölüm geldiği vakit siz tanıklar mıydınız?.. Oğullarına 'benden sonra neye kulluk edeceksiniz?' dediğinde demişlerdi ki, 'senin ilahına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahına, tek ilaha.. Biz O'na teslim olanlarız' [133]

İşte bu gelip geçmiş bir ümmet, onların kazandığı onlara, sizin kazandığınız size. Onların yapmakta olduklarından sorulmazsınız. [134]

***129:** *kendilerinden bir elçi gönder.* ifadesi ve ayetteki diğer ifadeler çeşitli ayetlerde"bu defa da olmuş olarak" tekrarlanmaktadır. Bakara 151'de *sizden bir elçi* ifadesi, Ali İmran 164'de *kendilerinden bir elçi* ifadesi, Cuma 2'de *ümmîler (kitabı bilmeyenler) içinde, kendilerinden bir elçi* ifadesi geçer. Ve bu ifade, aynı zamanda Tevrat'taki bir ifadeyi de çok net vurgulamakta. Şöyle ki:

Tanrınız RAB size kendi kardeşlerinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onu dinleyin. [Yasa Kitabı 18:15]

'Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek. [Yasa Kitabı 18:18]

Burada şunu hatırlayalım; Yahudiler İbrahim'in oğlu İshak'ın soyundan gelmektedir, İbrahim'in öteki oğlu İsmail'in soyundan ise Araplar. Dolayısıyla, Muhammed (as) "kardeşlerinin arasından" çıkmış oluyor, Araplar açısından ise "kendilerinin"

Öte yandan, Tevrat İsmailoğullarını ve İshakoğullarını "kardeşler" olarak isimlendirir. Şöyle ki:

İsmailoğulları Aşur`a doğru giderken Mısır sınırı yakınında, Havila ile Şur arasındaki bölgeye yerleştiler. Kardeşlerinin yaşadığı yerin doğusuna yerleşmişlerdi. [Yaratılış 25: 18]

Burada "doğusuna" yerleşmişlerdi ifadesi enteresandır. Çünkü Kur'an'da da Sina'dan bahsedilirken kuzey batı değil, sadece batı diye bahsedilir. Şöyle ki:

Ve Mûsâ'ya o emri verip takdîrimizi yerine getirdiğimiz zaman sen, ne batı tarafındaydın, ne de görüyordun onu. [Kasas 44]

Velhasıl; Mekke, Kenan diyarının güney doğusunda yer alıyorsa da buna sadece "doğu" denilmesi ilahi dile uygundur. Öte yandan, ayette geçen Havila denilen yerin Hicaz bölgesinde olduğuna dair iddialar vardır. Bunu daha kuzeyde düşünenler de vardır.

Ve İsrailoğullarından Musa gibi şeriat sahibi başka bir peygamber de gelmemiştir. Gelen Peygamberler Musa'nın Kitab'ı ve şeriatı üzere devam etmiştir. Tevrat'ta bu "Musa gibi" ifadesi vurgulanır. Şöyle ki:

O günden bu yana İsrail`de Musa gibi RAB`bin yüz yüze görüştüğü bir peygamber çıkmadı. [Yasa Kitabı 34: 10]

Denilebilir ki sonra İsa (as) geldi, ki takipçileri "*kardeşlerinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak*" ifadelerini ona yormuşlardır. Lakin bu tam uymaz, çünkü İsa (as) Tevrat şeriatını kaldırmamıştır, kısmi değişiklikler yapmıştır, sonradan gelen Hristiyanlar Tevrat şeriatını adeta rafa kaldırdı. İkincisi; Musa (as) şeriatını uygulayan büyük bir kitle oluşturmuştur, İsa (as) zamanında ise onun öğretisini kabul eden az bir kitle vardı, kendisinden sonra iş büyümüştür.

Üçüncüsü; Musa aynı kısımda der ki; *Adıma (İbranice orijinalinde "Bismi" şeklinde geçer) konuşan peygamberin ilettiği sözleri dinlemeyeni Ben cezalandıracağım. Ancak, kendisine buyurmadığım bir sözü Benim adıma söylemeye kalkışan ya da başka ilahlar adına konuşan peygamber öldürülecektir.'* [Yasa Kitabı 18: 19-20]

Buradaki Bismi meselesini Besmele maddesinde açıklamıştık. Ayrıca, devamında belirtilen konu da Kur'an'da vurgulanır, yani "yalan konuşan Peygamber öldürülecektir" kısmı. Şöyle ki: *Alemlerin Rabbi tarafından indirilmedir. Bize isnâden bazı sözler uydurmaya kalkışsaydı, Elbette biz onu bundan dolayı kuvvetle yakalardık. Sonra da onun şah damarını koparırdık.* [Hakka 43-46]

Bir diğer mesele de "*sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz*" ifadesidir. Elimizdeki mevcut İncil'lerde İsa (as) konuşmaktadır, bir öğretiyi dile getirmektedir, fakat "Allah'ın sözü" değil, hadis denilebilecek bir tarzdadır konuşmalar. Yani "*sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz*" ifadesi Muhammed (as) ve Kur'an'a uymaktadır.

Tevrat'ta Musa devamla der ki, *'Bir sözün RAB'den olup olmadığını nasıl bilebiliriz?' diye düşünebilirsiniz. Eğer bir peygamber RAB'bin adına konuşur ve konuştuğu söz yerine gelmez ya da gerçekleşmezse, o söz RAB'den değildir. Peygamber saygısızca konuşmuştur. Ondan korkmayın."* [Yasa Kitabı 18:21-22]

Buna da çok net örnekler var. Mesela, Sasaniler Bizans'ı müthiş bir yenilgiye uğratmıştılar, Kur'an ise der ki,

Rumlar yenildi. En yakın bir yerde. Onlar bu yenilgilerinin ardından galip geleceklerdir. Birkaç yıl içinde. Onların bu yenilgilerinden önce de sonra da emir Allah'ındır ve o gün müminler, sevineceklerdir. [Rum 1-4]

Tefsir kaynaklarında, Müslümanların ateşperest Sâsânîler'den yana olan müşrikler karşısında Ehl-i kitap olan Bizans'ı destekledikleri belirtilmektedir. İlgili âyetlerden Bizans'ın Sâsânîler karşısında Suriye, Filistin ve Mısır'ı kaybettiği 619 yılından önceki yenilgilerle 622'de başlayan ve İmparator Herakleios'un Sâsânî ordularını 627'de Ninevâ'da yenilgiye uğratmasıyla sonuçlanan zaferlerin kastedildiği anlaşılmaktadır. [270]

Öte yandan, Tanah, Peygamberlerin önceden bildirdiği savaş sonuçlarıyla doludur. Yani Yahudilerin çok aşina olduğu bir şeydir bu. Ve gerçekleşmiş. Lakin, Yahudiler Sasanileri tutmaktaydılar, Kudüs'ü onların iş birliğiyle almıştı Sasaniler, böyle de bir durum varmış.

Ayrıca Bedir Savaşı da müjdelenmiştir. *"Yoksa onlar "biz birbirimize kuvvet veren yenilmez bir topluluğuz" mu diyorlar? Onların topluluğu yakında hezimete uğrayacak, arkalarını dönüp kaçacaklar. Fakat onlara asıl vaad olunan azap, kıyametin azabıdır. Kıyamet günü, daha dehşetli ve daha acıdır."* [Kamer, 45-46] Ayetler Mekki'dir ve bu ayetler geldiğinde Peygamberin bir ordusu yoktu. Daha sonra Bedir Savaşı'nda bu gerçekleşmiştir.

Ömer (ra) şöyle demektedir: "Bu ayetler indiğinde bunlardan muradın ne olduğunu bilmiyordum. Ta ki Bedir günü, Rasulullah'ın zırhını giyip bu ayetleri okuduğunu görünce muradın ne olduğunu anladım." [271]

Ayrıca bunun benzeri bir ifade Tanah'ta gelecek birinden bahsedilen ve bunun Muhammed (as) olarak tefsir edildiği,[272] Yeşaya 42. bölümde vardır. Şöyledir: *Oyma putlara güvenenler, dökme putlara, 'İlahlarımız sizsiniz' diyenlerse geri döndürülüp büsbütün utandırılacaklar."* [Yeşaya 42: 17]

Beri yandan şöyle bir rivayet vardır: *"Medine'li Yahudiler, Bedir Günü'nde Allah müşrikleri bozguna uğrattığı zaman dediler ki: "Vallahi Musa'nın kendisiyle bizi müjdelediği ümmî peygamber işte bu zattır. Biz O'nu, vasfıyla, sıfatıyla Kitabımız Tevrat'ta tanıyoruz. O'na herhangi bir sancak da verilmeyecek." Böylece O'nu tasdik etmeyi ve O'na uymayı istediler. Sonra bir kısmı bir kısmına dedi ki: "O'nun başka bir olayını gözleyeceğimiz vakte kadar acele etmeyin." Nihâyet Uhud Günü gelip Rasulullah (s.a.v.)'ın ashabı mağlub*

---

270 *DİA-Rum Maddesi*

271 *Taberi, Kamer 45 tefsiri.*

272 *bknz Bakara not 146*

olunca bunlar şüpheye düştüler ve: "Vallahi bu zat o peygamber değil" dediler ve azgınlıkları kendilerine galip gelip Müslüman olmadılar. Bunlarla Rasulullah (s.a.v.) arasında belli bir müddete kadar bir anlaşma oldu. Nihayet onlar bu ahdi bozdular ve Ka'b b. Eşref altmış atlı içerisinde olduğu halde, Mekkeliler'e, Ebû Süfyan ve adamlarına gitti. Onlar da kendilerine muvafakat edip işbirliği yaptılar: "Konuştuğumuz söz mutlaka bir olacak" dediler ve sonra Medine'ye döndüler. Bunun üzerine Allah Teala, Ali İmran 12-13. ayetleri indirdi. O kafirlere de ki: "Yakında mağlûp olacaksınız ve cehenneme sürüleceksiniz. O, ne kötü döşektir" Karşılaşan iki toplulukta sizin için muhakkak bir ibret/ayet vardır. Onlardan bir topluluk Allah yolunda savaşıyordu, diğeri ise kâfir idi. Onlar öbürlerini gözleriyle iki katları olarak görüyorlardı. Allah kimi dilerse onu yardımıyla te'yid eder/destekler. Hiç şüphesiz bunda basiret sahipleri için ibret vardır. [Vahidi-Esbabün Nüzul]

Üstelik söz konusu Yeşaya 42'de devamında şöyle der: *Hanginiz kulak verecek? Gelecekte kim can kulağıyla dinleyecek? Yakup soyunun soyulmasına, İsrail'in yağmalanmasına kim olur verdi? Kendisine karşı günah işlediğimiz RAB değil mi? Çünkü O'nun yolunda yürümek istemediler, Yasasına kulak asmadılar. Bu yüzden kızgın öfkesini, savaşın şiddetini üzerlerine yağdırdı. Ama ateş çemberi içinde olduklarını fark etmediler, aldırmadılar kendilerini yakıp bitiren ateşe.* [Yeşaya 42: 23-25]

Dolayısıyla bu da gerçekleşmiştir.

Kur'an'ın bildirimlerine dönersek: Yine; Fetih suresinde *"biz sana apaçık bir fethi açtık"* [Fetih 1] diyerek, Hayber'in fethi Mekke'nin fethi ve ilerideki fetihler müjdelenmiş.

Fetih Suresi ve Fetih Dizisi

Tarihte, Hicri 6. yılda, Müslümanlar Peygamberimizin gördüğü bir rüyadan dolayı umre için yola çıkarlar. Bin beşyüz kişilik bu grup Hudeybiye denilen bölgede Mekkeli müşriklerle bir antlaşma imzalar ve geri döner. Fetih suresi böyle bir zamanda nazil olmuştur. Ayette denilmektedir ki: *Muhakkak ki, biz sana apaçık bir fethi açtık.* [Fetih 1]

Nitekim o zamana kadar Müslümanların ciddi bir fethi söz konusu değildi, savunma savaşları yapılmıştı. Fakat hemen sonrasında Hayberin fethi gerçekleşir.Ayette denilmekte ki:

Andolsun o ağacın altında (Hudeybiye'de) sana bey'at ederlerken Allah, müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş onlara güven indirmiş ve onları pek yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır. Allah onları elde edecekleri birçok ganimetlerle de mükâfatlandırdı. Allah çok güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir. Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaad etmiştir. Bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu, müminlere bir işaret olsun ve Allah sizi doğru yola iletsin. [Fetih 18-20]

Hayber'de pek çok ganimet de elde edilmişti.

Peşine denilmektedir ki; *Bundan başka sizin güç yetiremediğiniz, ama Allah'ın sizin için kuşattığı ganimetler de vardır. Allah her şeye kâdirdir.* [Fetih 21]

Yine denilmektedir ki; *Siz ganimetleri almak için gittiğinizde (umreden) geri kalanlar: "Bırakın biz de arkanıza düşelim." diyeceklerdir. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: Siz bizimle gelemeyeceksiniz. Allah daha önce böyle buyurmuştur. Onlar size: "Bizi kıskanıyorsunuz." diyeceklerdir. Bilakis onlar, pek az anlayan kimselerdir.*

A'rabilerin geri bırakılmış olanlarına de ki: Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. Onlarla savaşırsınız veya Müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır. [Fetih 15-16]

Burada açıkça İran, Bizans gibi toplumlara karşı savaşlar ve fetihler müjdelenmiştir.

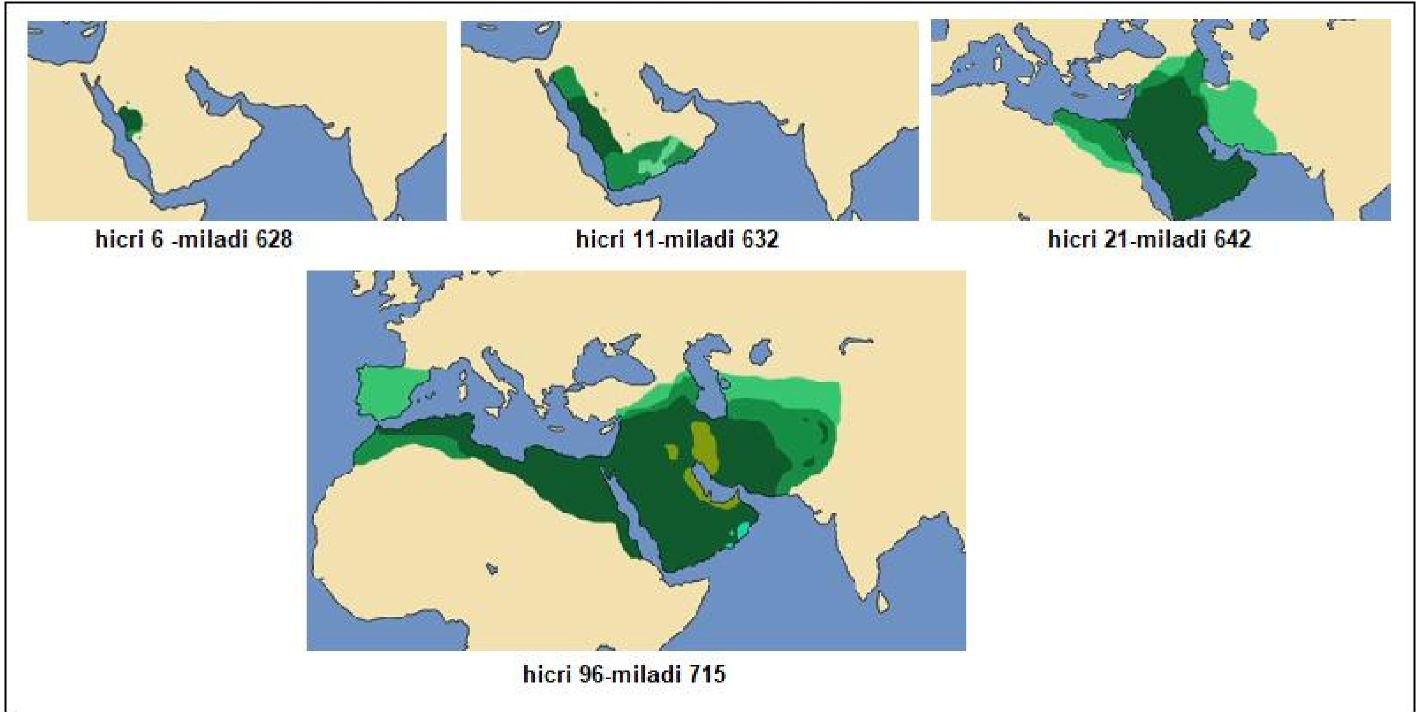
Şu ayette ise Mekke'nin fethi ve Hayber'in fethi müjdelenmiş.

Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğruladı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.[Fetih 27]

Daha önceki ayette de Mekke'nin fethi müjdelenmiştir. Şöyledir: *Sana üstün bir fetihle yardım eder.* [Fetih 3] Nitekim, Nasr 1. ayette *"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde."* denilmektedir.

Fetih 28-29'da ise işin çok büyüyeceği ve dünya hakimiyeti bildirilmiş.[273]

Sonuç ise şu:

Görüldüğü gibi bu tarihte eşine nadir rastlanan bir fetih dizisi. Hem hiç beklenmeyen, o zamana kadar tarih sahnesinde bir ağırlığı olmayan bir millet tarafından. Hem diğer hızlı fetihler gibi hızlı çözülüş de yaşamadan, kalıcı bir şekilde.[274]

***132-133:** Yakub'a ölüm geldiği vakit yaptığı vasiyet, Tevrat'ta gayet uzun yer almaktadır[275] lakin "beni şuraya gömün" ya da çocuklarına tek tek "sen şöylesin soyun böyle olacak" tarzındadır. Kur'an'daki ifadeler yoktur, çok eksiktir. Mevdudi ise tefsirinde Talmud'tan[276] ve Yahudi literatüründen

---

[273] *bknz Bakara not 146, İncilden deliller, Göklerin egemenliği müjdesi*

[274] *ayrıca bknz Bakara not 191-195*

[275] *bknz Yaratılış: 48-49. bölümler*

[276] *Talmud, Yahudi ilmihal ve ilahiyat kültürüdür. Çeşitli rabbiler soru cevap tarzında çeşitli konuları işler.*

örnekler vererek Kur'an’dakiyle benzer konuşmaların buralarda olduğunu belirtmektedir. Yine de mesele büyüktür, çünkü mesele işi kabileciliğe boğmaktır. Yahudi literatüründe bazen Kuran’a benzer şeyler geçer, fakat Tevrat’ın tahrifi vurgulanmalıdır önce. Hem Yahudi literatüründe de bu boyutlar az değildir, fakat kör gözüme parmağını şeklinde değildir.

Dediler ki; Yahudi veya Hristiyan olun ki doğru yolu bulasınız. De ki; Bilakis; Hanif/Pek meyleden İbrahim'in milletine.. Ve müşriklerden olmamış.. [135]

Deyiniz ki; Allah'a iman ettik ve bize indirilene ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlara indirilene.. Musa'ya ve İsa'ya verilene.. Peygamberlere Rablerinden verilene.. Onlardan hiç biri arasında ayrım yapmadan.. Biz O'na teslim olanlarız. [136]

Eğer onlar da sizin inandığınızın bir benzerine inanırsalar doğru yolu bulmuş olurlar. Eğer de yüz çevirirseler onlar ancak ayrılıkta demek. Şu halde, Allah onlara/sana kafi gelecektir.. O Pek İşiten Pek Bilen'dir. [137]

Allah'ın boyasına (razı olun) Kim Allah'tan daha iyi ki boya bakımından?!.. Biz O'na kulluk edenleriz. [138]

De ki; O sizin de bizim de Rabbimiz iken Allah hakkında bizimle tartışıyor musunuz? Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size.. Biz O'na katışıksız bağlılarız. [139]

Yoksa 'İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve torunlar, Yahudi ya da Hristiyandı' mı diyorsunuz?.. De ki; Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?..' Yanındaki bir tanıklığı Allah'tan/Allah'tan yanındaki bir tanıklığı gizleyenden daha zalim de kimdir?! Allah yaptıklarınızdan gafil değildir. [140]

İşte bu gelip geçmiş bir ümmet, onların kazandığı onlara, sizin kazandığınız size. Onların yapmakta olduklarından sorulmazsınız. [141]

***135:**Hanif/Pek meyleden, kelimesi Tanah'ta "dine uzak-dinden dönen-putperest" anlamında kullanılmıştır. Kur'an ise bu kelimeyi Tevhid vurgusu için ve İbrahim (as) merkezli kullanmıştır. Arapça'da "pek meyleden-yönelen" anlamına gelen bu kelime, tarihi altyapısını da dikkate alırsak "gelenekten ya da toplumdan kopuşu ve hakikate yöneliş"i ifade etmektedir. Ve tarih şunu gösteriyor ki; tevhid-akletme-yakin bağlamlı bir yöneliş, meylediş, her zaman gerekmektedir, çünkü işin ruhu dön dolaş bu ilişki. Ve iş salt bir kurallar ağı olamıyor.

Hadiste denilmiştir ki: *Allah'a en sevgili din, müsamahakar haniflik (elhanifiyye essemha) dir.* [Buhari-İman 29]

***137:** Buradaki be harfi cerinin ya da "misl/benzeri" kelimesinin zait olduğu söylenmiştir, yani anlamda olmaz. Ya da denilmiştir ki: ب harfi ceri, علي anlamındadır. Ya da ب istiane anlamındadır, yani ile anlamı katar. O zaman burada anlam "sizin gibi kelimei şehadet ile/üzere iman getirirseler" olmakta Ya da denilmiştir ki mecazdır. Yani birine öyle bir şey dersin ki değil onu, benzerini bile yapmaz. Öte yandan şaz kıratlarda misli kelimesi yoktur. [277]

Peki niye bu kadar karışıklık var? Çünkü denilebilir ki; onlar görünüşte ayette geçen şeylerin çoğuna inanmaktadırlar. O zaman "bir benzerine inanırsalar" lafzı yanlış anlaşılabilir, "dininizde de durabilirsiniz" gibi. O zaman biz de şunu bilmeliyiz ki, içerik olarak son derece farklar vardır. Yani bir benzerine inanmamaktadırlar. Burada vurgu buna da olabilir, ki Kur'an'ın böylesi hassas bir konuda böylesi ince vurgu yapması zaten ilahi kelam olduğuna delil gibi. Çünkü akıllar hemen işi başka şeye yormaya meyyal.

Tabii bunu derken bu edebi tahliller uyduruk demiyoruz. Çünkü sonuçta tahliller, örnek getirilerek yapılıyor. Lakin önceki kitaplara hakimiyet olsa bu derece üzerinde durulmazdı denilebilir.

***138:** Buradaki "Allah'ın boyasına.." şeklindeki kesik cümlenin önce geçen "İbrahim'in milletine.." ya da "Allah'a iman ettik ve bize indirilene.." cümlesine bağlanması olası görülmüş.

---

[277] *bknz Ebu Hayyan*

***140:** İbrahim, İsmail, İshak ve Yakub'un Yahudi ya da Hristiyan olmadıkları Tevrat metninde bellidir. Hatta Yahudilik Musa, Hristiyanlık da İsa ile bile söz konusu edilemez. Çünkü ne Musa Yahudiyim, ne İsa Hristiyanım demiştir, bizzat kendi kitaplarına göre. Hem "torunlar" kullanımı da buna bir göndermedir; çünkü torunlar, Yakub'un oniki oğlu ve soylarıdır, yani Musa ve İsa da buna dahildir. Nasıl dedeler, torunlarına gelen vahye tabii olabilir, kurucularının iddia etmediği bir şey nasıl dava olabilir?! Bu şuna benzer ki bir kimse "Hz Muhammed'in dini, hatta Hz İbrahim'in dini, Hanefi, Şafii, Şii, Sünni falandır" desin (!)

Kirmani bunu garib mana olarak rivayet eder ve asıl mana Peygamberimizin sıfatının gizlendiğidir der. Mukatil de bu görüşü verir, Taberi de ikinci görüş daha ağırlıklıdır.

***141:** Bu ayet tekrardır, 134. ayetin aynısıdır. Kur'an, Yahudi ve Hristiyanlara; siz İbrahim'in ya da Yakub'un kesintisiz bir şekilde devamı olduğunuzu iddia ediyorsunuz, halbuki onlar gelip geçmiş bir ümmettir demektedir. Burada öğretinin geri dönülemez şekilde bozulduğuna işaret vardır. Mesela Enbiya Suresi'nde peygamberler İsa (as)'a kadar sayılır ve sonunda şöyle denilir: *Doğrusu bu ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben de Rabbinizim. O halde bana kulluk edin. Fakat işlerini aralarında parça parça ettiler. Hepsi bize döneceklerdir.* [Enbiya 92-93] Şu halde, insanlığın bir ümmet olduğu vurgulanıyor, lakin Muhammed ümmeti olursanız.. Burada hikmeti ilahi olarak, tabii olan, fıtri olan, büyük bir dava edilmiştir.

Öte yandan; Tanah'a göre Allah Teala, İsrailoğulları için "halkım" demektedir. İbranice'de de ümmet kelimesi, halk, ulus anlamına gelmekte fakat az kullanılan bir kelimedir. Tanah'ta halk, halkım ifadelerinde عم kelimesi kullanılmakta. Ayrıca Allah için kral ifadesi gayet geçmekte Tanah'ta. Kur'an'da kral-melik ifadesi Allah için kullanılır; özellikle de Nas 2. ayette "insanların kralına" denilmektedir.

Peki acaba Allah Teala'nın İsrailoğullarını büyük mucizelerle Mısır'dan kurtarmış olması, Tur dağında onlara konuşmuş olması, Musa ile konuşmuş olması, İsrailoğullarına pek çok nebi göndermesi, bu çerçevede bir "kral ve halkım" perspektifi düşündürür mü? Bu bağlamda göklerin egemenliği ifadesi bir geçişi mi belirtir?.. Şu halde Kur'an'ın ortaya koyduğu dizayn, yeni perspektif midir yoksa düzeltme midir?.. Mesela "insanların kralına" ifadesinin geçtiği Nas Suresi'nde insana/ferde vesvese veren şeytandan

sığınma ön plandadır. Tanah'ta ise şeytan vesvese veren bir güç olarak adeta geçmez, hep dünyevi-ilahi yönetim vurgulanır.

Burada denilebilir ki, Allah'ın krallığı, öbür dünyada zahir olacak, lakin bu dünyada da var, fakat düşünmek ister. İşler hep rızasına değil ama iznine bağlıdır. Beri yandan, İsrailoğullarının çöl yolculuğu hacca benzemektedir, nitekim Sina dağında onlara su verilmiş ve kurbanlar kesmişlerdir. Ve orada bir buluşma çadırı/ohel mevid yapmışlar ve arzı mevud yolunda ona gelip kurbanlar kesmişlerdir. Bütün bunlar ise aslen öbür dünyaya yönelik bir yoğunlaşmadır. Çünkü bunlar onu simgelemekte. Fakat ahiret inancını kaldırdıklarından ve işi antropomorfizme boğduklarından[278] bu simgelemler de kalmamıştır ve iş "halkım" noktasına yoğunlaşmış. Yine denilebilir ki; Allah Teala bir elçiye ve bir topluma seslenmiştir, sesini duymuşlardır, fakat aslolan gabya imandı ve işi bundan çevirmeye de çalışmıştırlar hep..

Saniyen; عم kelimesi Arapçada'da var ve "genel" anlamındadır, umum kelimesi de bunun çoğulu, yani Türkçede de var. Fakat Kur'an'da yoktur bu kelime. İsrailoğullarına "sizi insanlara üstün kıldık" derken alemin kelimesi kullanılır Kuran'da. Yine, ayetlerde Rabbül Alemin ifadesi gayet vurgulu olarak geçer, Tevrat'ta Yhvh ve halkım ifadeleri geçen bazı kritik yerlerde. Burada anlam kaydırması da olabilir, başka bir şey de; fakat bahis konu "halkım" tabirinin reddini vurguluyor gayet, bu kompozisyon.

[278] *Tanah'a göre Rabb Sina dağına inmiştir. (bknz Bakara not63) İleri gelenler dağa çıkıp onu görmüştür (bknz Çıkış 24: 9-11) Musa'ya "yüzümü gören yaşayamaz" denilir, sırtını görür sadece Musa (bknz Çıkış 33: 18-23)*

İnsanlardan belli bir takım düşükler diyecekler ki, 'üzerine oldukları kıblelerinden onları çeviren de ne?!' De ki; Doğu da batı da Allah'ın, dilediğini 'dosdoğru ana yola' ulaştırır. [142]

İşte böylece; sizi orta bir ümmet kıldık ki insanlar üzerinde tanıklar olasınız, Elçi de sizin üzerinizde bir tanık olsun.. Üzerinde olduğun kıbleyi de ancak; Elçi'ye uyanı, topukları üzere dönenden bilelim/ayırt edelim diye kıble yaptık. Allah'ın doğru yolu gösterdikleri dışında pek büyüktür bu.. Allah, imanlarınızı zayi edecek değildir. Şüphesiz ki Allah, insanlara gerçekten çok şefkatlidir, pek acıyandır. [143]

Yüzünün göğe çevrildiğini elbet görüyoruz. Razı olduğun kıbleye elbet döndüreceğiz seni. Haydi, Mescidi Haram tarafına çevir yüzünü! Her nerede bulunsanız çevirin yüzlerinizi o tarafa! Kitap verilenler de elbet bilirler ki, bu haktır, Rabb'lerinden. Allah yaptıklarından gafil değildir. [144]

Yemin de olsun, kitap verilenlere her ayeti getirsen yine senin kıblene tabii olmazlar. Ne de sen onların kıblesine tabii olursun, ne de kimisi kimisinin kıblesine tabii olur.. Yemin de olsun, ilimden sana gelenden sonra eğer onların arzularına uyarsan elbette sen zalimlerdensin/zalimlerden olursun [145]

***142:** Kıble Mekke'de Kabe'ye doğru (bu tartışmalıdır) iken, Medine'de 17 ay kadar, Kudüs'teki Mescidi Aksa'ya doğru namaz kılınmıştır. Daha sonra, yine Kabe'ye doğru yönelmeye başlanmış. Bu bakımdan sayfanın başındaki ayetlerin mantuku tartışılmıştır. Çünkü 144. ayette kıble değiştiriliyor, o zamana kadarki ayetler kıble Kudüs olduğu için midir yoksa Kabe'ye çevrileceği/çevrildiği için midir? Kabe'ye çevrileceği/çevrildiği için olduğu görüşü daha öndedir.

***143a:** "İşte bunun gibi, sizi orta bir ümmet kıldık" diyor. Düşünürsek, Kabe ve İslam dünyası coğrafi açıdan da bir ortalık; ne batıya ne doğuya, ne kuzeye ne güneye, ne uzaklık ne yakınlık gibi özellikler içermekte. Bu da şahitlik için bir gerektir. Bu formül, zenginlik-fakirlik, kapitalizm-sosyalizm, liberalizm-faşizm gibi çeşitli alanlarda da görülebilir.

Mesela şahitlik meselesi hakkında bir başka ayette denir ki: *Allah uğrunda hakkıyla gayret gösterin. O, sizi seçmiş dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır. Babanız İbrahim'in milletine/dinine. Daha önce ve bunda, peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için size Müslüman adını veren O'dur. Artık, namaz kılın, zekat verin, Allah'a sarılın. O sizin sahibinizdir. Ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır!* [Hacc 78]

Hadiste ise denilir ki; *Kıyamet gününde Nuh ve ümmeti çağırılır. Nuh (as) "buyur Ya Rabbi" der.*

Cenabı Hak, Hz Nuh'un tebliğ edip etmediğini soracak

Nuh (as) da;

- Evet ya Rabbim ben tebliğimi yaptım" Daha sonra onun kavmine sorarak;

- Doğru mu Nuh size tebliğ etti mi ?

Onlar da;

- Hayır bize herhangi bir tebliğde bulunmadı. Madem ki bize bir emirler yollamışsan Nuh bize aktarmadı.

Bunun üzerine Cenabı Hak, Hz Nuh'a tekrar soracak ;

- Ya Nuh senin tebliğ etmediğini söylüyorlar.

Peki senin tebliği yaptığına dair bir şahidin var mı ?

Bunun üzerine Nuh (as) ;

- Evet ya Rabbim şahidim var

- Peki şahidin kim olacak? diye soru gelecek o da şöyle bir cevap verecek:

- Muhammed in ümmetidir" bunun üzerine bu ümmete;

- Siz şahit olacak mısınız? der, onlar da:

- Evet biz Nuh'un tebliğ ettiğine dair şahidiz. [Buhari,Tefsir 13]

Taberi (Bakara 143'ün tefsiri)'den devamla;

Bunun üzerine o ümmetler: "Bize kavuşmayan insanlar bizim hakkımızda nasıl şahitlik ediyorlar?" diyeceklerdir. Allah teala da Muhammet ümmetine "Sizler, kendilerine, yetişemediğiniz insanlar hakkında nasıl şahitlik ediyorsunuz?" diyecek Muhammed ümmeti de: "Ey rabbimiz, sen bize Peygamber gönderdin. Bize emrini ve kitabını indirdin ve bize, Peygamberlerin, ümmetlerine tebliğ ettiklerini kıssalarla anlattın. Biz de senin bize anlatmanla şahitlik ediyoruz." diyeceklerdir. Bunun üzerine Allah teala: "Doğru söylediler" diyecektir.

Burada Tevrat'ta da Nuh (as)'ın, tufanın geçtiğini hatırlatalım. Ama Nuh'un tebliği geçmez. Şöyledir başlangıç kısmı: *RAB baktı, yeryüzünde insanın yaptığı kötülük çok, aklı fikri hep kötülükte. İnsanı yarattığına pişman oldu. Yüreği sızladı. Yarattığım insanları, hayvanları, sürüngenleri, kuşları yeryüzünden silip atacağım dedi, "Çünkü onları yarattığıma pişman oldum." Ama Nuh RAB`bin gözünde lütuf buldu. Nuh`un öyküsü şöyledir: Nuh doğru bir insandı. Çağdaşları arasında kusursuz biriydi. Tanrı yolunda yürüdü. Üç oğlu vardı: Sam, Ham, Yafet. Tanrı`nın gözünde yeryüzü bozulmuş, zorbalıkla dolmuştu. Tanrı yeryüzüne baktı ve her şeyin ne denli bozulduğunu gördü. Çünkü insanlar yoldan çıkmıştı. Tanrı Nuh'a, "İnsanlığa son vereceğim" dedi, "Çünkü onlar yüzünden yeryüzü zorbalıkla doldu. Onlarla birlikte yeryüzünü de yok edeceğim.*[279] İncil'de ise Nuh'un tebliği, çok zayıf bir şekilde geçer. [280]

---

[279] *bknz Yaratılış: 7 ve 8. bölüm*

[280] *bknz 1Petrus: 3: 20, 2Petrus 2:5*

Yani hem Nuh'un tebliğ yaptığı geçmemektedir ana kitaplarında, hem de zaten kitapları güvenilmez durumdadır, çelişkiler içerisindedir.

Bu bağlamda müslümanların şahitliğine dönersek; denilebilir ki; şahitlik etmek, hem bilgileri ve kaynağın sağlamlığını gerektirir, hem orta bir hali, vaziyeti. O zaman bunu amaçlama da gerek.. Örneğin, efsaneler, masallar katarak, kolay mutlaklaştıran zihinler amaçlayarak bunu bozmamalıdır. Öyle olunca daha bir yakine erildiği sanılmamalı. Doğruya doğru şekilde ulaşma amaçlanmalı. Denilebilir ki; bu işte "neyse o" noktası mühimdir. O ise "neyse o" ahlakı gerektirir ve bu da aklı maaştan uzaklaşma. Onun öyle bunun böyle demesine bakmadan hareket edebilme. İşte de bunun talimiydi, kıble değişimi. Şöyle ki; *Münafıklar şöyle demeye başladılar: "Bunlara ne oluyor? Bir zaman bir kıbleye doğru yönetiyorlardı şimdi orayı bırakip başka yere yönelmeye başladılar?" Müslümanlar da şöyle dediler: "Hayattayken Kudüse doğru namaz kıldıkları süre içinde ölen kardeşlerimizin halini bir bilsek. Allah, bizim ve onların namazlarını kabul etti mi etmedi mi?" Yahudiler ise şöyle dediler: "Muhammed, babasının vatanını ve doğduğu yeri özledi. Şayet bizim kıblemize yönelmeye devam etseydi onun, bizim, gelmesini beklediğimiz adamımız olacağım ümit ederdik." Mekkeli müşrikler ise şöyle dediler: "Muhammet!, dini hususunda şaşırdı. Ey insanlar, o şimdi size yöneldi ve sizin bulunduğunuz yeri kıble edindi. O sizin daha doğru yolda olduğunuzu anladı. Yakında sizin dininize girmesi beklenir"* [Taberi]

***143b:** Ayet çok anlamlıdır; hem *"topukları üzerine dönen"* ifadesi, davadan dönen anlamına gelebileceği gibi, bir namaz sırasında kıble değiştiği için ve namaz kılanlar tam ters noktaya topukları üzerinde döndüğü için reelde "Elçiye uyan" anlamına da gelmekte. Öte yandan *"üzerinde olduğunu/üzerinde olduğun kıbleyi"* ifadesi ise Kudüs ve Kabe olarak anlaşılabilir. Çünkü Kudüs'e dönüş de kimi Arapları küstürmüş olabilir[281] Mekke'ye dönüş de "bir şaşkınlık alameti görülüp" küstürecektir.

***144:** Ayetteki *"Kitap verilenler de elbet bilirler ki, bu haktır, Rabb'lerinden.."* kısmının neye delalet ettiği tartışılmıştır. Taberi şöyle der: *Şüphesiz ki Yahudi ve Hıristiyan âlimleri, Mescid-i Harama doğru dönmenin, Allahın, kullarına farz kıldığı bir gerçek olduğunu bilirler. Zira onların kitaplarında bu gerçekler mevcuttur.* Maturidi ise burada iki seçenek görür. Bunlar kıble tahvili ve Muhammed (as)'ın peygamber olmasıdır. Razi de

[281] *ki Peygamberin Mekke'deyken Kabe'ye doğru namaz kılarken de fark edilmeyecek şekilde Kudüs'e doğru kıldığı söylenmiştir*

burada “Peygamberi bilirler” anlamının caiz olduğunu söyler.

İbn-i Atiyye, Ehli Kitab’ın, Kabe’nin İbrahim (as) kıblesi olduğunu bildiklerini söyler, Zemahşeri ve Nesefi, mübeşşirat olarak Peygamberin iki kıbleye namaz kılacağı biliniyordu der. Beydavi ise Allah’ın her şeriata bir kıble tahsis ettiğini bilirler der ve Peygamberin iki kıbleye doğru namaz kılacağının ellerinde yazılı olduğunu söyler. Mehmed Vehdi de böyle der.

Kurtubi ise şöyle der: *Onlar bunu dinlerinde de kitaplarında da bulunmadığı halde nasıl olur da bilebilirler? diye sorulacak olursa bu soruya iki şekilde cevap verilebilir: Birincisi, onlar kendi kitaplarında Muhammed (s.a)’ın hak peygamber olduğunu bildiklerinden dolayı onun haktan başka birşey söylemeyeceğini ve haktan başka bir emir vermeyeceğini de bilirler. İkincisi, bazıları inkâr etse dahi onlar dinlerinde neshin caiz olduğunu bilmektedirler. Dolayısıyla kıblenin değiştirilmesinin caiz olduğunu da biliyorlar demektir.*

Görüldüğü gibi Kurtubi’de ellerinde böyle bir bilgi olmadığı anlamı öne çıkmıştır. Daha sonra gelen Ebu Hayyan ise; iki ihtimal görür, Peygamberi ya da kıbleyi bilirler. İbn-i Kesir ise; “*Sizi buraya Allah’ın yönelttiğini bilirler. Çünkü kendi kitaplarında Rasûlullah (s.a.)’ın ve ümmetinin nitelikleri yazılmıştır*” der, direkt kıbleyi bildiklerini iddia etmez. Sonra gelen Celaleyn Tefsiri’nde; Kabe’ye döneceği, nebinin sıfatlarından biri olarak kitaplarında vardı der. Ebussuud, Beydavi gibi tefsir eder.

Hasıl, ciddi delil getirmeden “bilirlerdi” şeklinde bir izahat söz konusudur.

Yakın dönem tefsirlerinde ise genel ifadeler dikkat çekiyor. Menar tefsiri, Peygamberi bilirler anlamını öne çıkarır. Elmalılı şöyle der: *Onlar içinde her ne k adar “hangi şey, hangi sebep onları kıblelerinden çevirdi?” şeklinde ileri geri konuşmak isteyen beyinsizler takımı bulunsa da kitaba hakkiyle inanan ve ona aşina olanlar bu gibi hükümlerde Allah tarafından birtakım nesih ve tebdillerin yapılabileceğine cevaz verirler ve hatta bunun bir ilâhî sünnet ve gelenek olduğunu, ayrıca Kâ’be’nin vaktiyle İbrahim aleyhisselâmın da kıblesi olduğunu bilirler.*

İbn-i Aşur da “Peygamberin doğruluğunu bilirler” der. Bir de denildi ki der, kıblelerinin iptal olacağını kitaplarında buluyorlardı, belki de bu Yeremya, Yeşaya gibi nebilerinin Beyti Makdis’in harap olacağını bildiren uyarılarından alınmıştır. Çünkü o zaman ona yönelme, olmayan bir şeye yönelme olur.

Hamidullah ise mealinde İncildeki şu metne gönderme yapar, “belki” diye.

İsa ona şöyle dedi: “Kadın, bana inan, öyle bir saat geliyor ki, Baba’ya ne bu dağda, ne de Kudüs’te tapınacaksınız! [Yuhanna 4: 21]

Biz ise diyoruz ki, gelecek nebinin tapınağın olduğu kentten çıkacağı ve orayı ihya edeceği kitaplarında geçiyor. [282] Her ne kadar orası Sion, Yeruşalim diye geçiyorsa da gelecek kişi Muhammed (as) ise burası da Siyon (kurak yer), Yeruşalim (barış kenti) olan Mekke’dir. Yani gelecek kişi dolayısıyla bunu bilirler diyor ayet. Bu da gelecek kişinin tapınak merkezli kişi olduğu hakkında bir ipucu en azından.. Çünkü kehanetlerde böyle ve bu kehanetlere direkt girmiyor Kuran.

***145:** Semerkandi’de ve Tibyan tefsirinde şu şaşırtıcı açıklama vardır: *Yahudiler ve Nasraniler: “Bari bize bunun doğruluğuna dâir bir delil getirseydin” dediler. Buyuruldu ki: (Yâ Muhammed, Vallahi, sen Ehl-i Kitâb’a bütün hüccetleri getirsen (Yahûdî ve Nasrânüere, Kıble’nin Kâ’be olduğuna dâir bir burhanla gelsen) onlar, senin Kıblen’e tâbi olmazlar. Sen de onların Kıblesine tâbi’ olmazsın. Onların bir kısmı, diğer kısmın Kıblesine de uymaz. (Zîrâ her biri kendi Dîninin hak olduğuna inanır, böyle iken, sana ittibâ edip Kıble’ne yönelerek namaz kılmalarını nasıl ümid edebilirsin?) Eğer, Dînin hak ve Kâ’be’nin Kıble olduğu belli olduktan sonra (bilfarz) onların heveslerine uyacak, olursan, bu takdirde zâlimlerden olursun.*

Yani bu rivayette “hiç delil yok” denilmekte adeta. Biz ise diyoruz ki; kıble ile ilgili deliller var velakin biraz gizlidir. Diğer notta bu konulara gireceğiz.

---

[282] *Bknz Bakara not 146*

Kitap verdiklerimiz, onu kendi oğullarını tanır gibi tanırlar. Onlardan bir grup ise kesinlikle bile bile gerçeği gizler. [146]

Gerçek, Rabbindendir. Öyleyse sakın kuşku duyanlardan olma. [147]

Herkes için ona yöneldiği bir yön vardır. Öyleyse, hayırlarda yarışın. Nerede olsanız Allah sizi bir araya/topluca getirir. Şüphesiz ki Allah her şey üzerinde pek bir güç yetiren. [148]

Çıktığın yerden /her nereden çıkarsan, yüzünü Mescidi Haram tarafına çevir. Şüphesiz ki bu gerçektir, Rabbinden.. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir. [149]

Çıktığın yerden /her nereden çıkarsan, yüzünü Mescidi Haram tarafına çevir! Her nerede olsanız, yüzlerinizi o tarafa çevirin ki insanların aleyhinizde bir delili olmasın. Onlardan zulmedenler dışında.. Onlardan çekinmeyin, benden çekinin ki size nimetimi de tamamlayayım. Umulur ki doğru yolu bulursunuz. [150]

İçinizde, sizden bir elçi gönderdiğimiz gibi.. Size ayetlerimizi okuyor, sizi arındırıyor, size Kitab'ı ve hikmeti öğretiyor, size bilmiyor olduğunuz şeyleri öğretiyor.. [151]

Öyleyse beni anın ki sizi anayım, bana şükredin ve nankörlük etmeyin. [152]

Ey iman edenler, sabır ve namazla yardım dileyin.. Elbette ki Allah sabredenlerle birliktedir. [153]

***146:** Katade, Rebi´ b. Enes, Abdullah b. Abbas, Süddi, İbn-i Zeyd ve İbn-i Cüreyc, Mukatil bin Süleyman, Taberi gibi ilk müfessirlere göre ehl-i kitabın, "oğullarını tanıdıkları gibi tanıdıkları" şeyden maksat, Beytullah'ın meşru bir kıble olduğunu bilmeleridir. Maturidi, Semerkandi, Beğavi, Zemahşeri, Razi, Ebu Hayyan, İbn-i Kesir, Ebussuud, Abduh, Muhammed Ali, Mehmed Vehbi, Elmalılı, Ömer Nasuhi, İbn-i Aşur, Hamidullah gibi sonraki müfessirler ise "Peygamberi oğullarını tanır gibi tanırlar" demişlerdir. Beydavi ve Nesefi, ilk görüş olarak, "Peygamberi tanırlar" demişlerdir. Maverdi, İbn-i Atiyye ve Kurtubi ise bu görüşü, Mücahid ve Katade'den bir diğer görüş diye verir ve arada kalır. Öte yandan son zaman müfessirlerinden Mevdudi "Kabe'nin İbrahim (as) tarafından yapıldığını bilirler" der.

Çocuklarını tanır gibi tanıdıkları Peygamberdi diyenlerin kullandığı bir rivayet vardır. Şöyledir; *Ömer (ra), Abdullah b. Selam'a sormuş "gerçekten çocuklarınızı tanıdığınız gibi Muhammed (sav)'i o derece tanıyor musunuz?" Abdullah b. Selam da: "Ben onu çocuğumdan daha fazla tanırım. Çünkü çocuğumun bana ait olup olmadığını kesin olarak bilemem, fakat Muhammed (as)'ın peygamber olduğuna asla şüphe etmem"* demiştir.[283]

Lakin müfessirlerin anladığı şey yine de biraz farklıdır. Mesela Ebussuud "iki kıbleye yöneleceği bilgisi Kitaplarında yazılı olduğu için Peygamberi çocuklarını tanır gibi tanırlar" der. 144. ayeti öyle anlayan bazı müfessirler ise burada tahsise gitmez. Razi başta olmak üzere büyük bir kesim ise işi "kıbleyi biliyorlardı" durumundan çıkartma noktasına yoğunlaşmış görülüyor. Örneğin Razi şöyle der: *Çünkü Muhammed (as)'ı bildiklerini Kur'an bildiriyor, Kabe'yi bildiklerini ise bildirmiyor.*

Hasıl, burada mesele Yahudilerin Kabe'yi bilip bilmediklerinde düğümleniyor. Öncekiler iddialı şekilde "bilirler" demişlerdir, sonrakiler ise en azından iddia etmenin gerekmediği sonucuna varmış olabilirler. Dolayısıyla anlam, "Kabe'yi önceden bilirler" noktasından uzaklaşmıştır. Fakat denilebilir ki "Peygamberi bilirler" konusu da "Kur'an'ı bilirler"le bağlantılı ele alınması gereken bir konu, ama iş "Peygamberi bilirler"

---

[283] *bknz Maturidi, Semerkandi, Beğavi, Zemahşeri, Razî, Kurtubî, Beydavi, Ebu Hayyan, Dürrül Mensur, Ebussuud, Tibyan, Mehmed Vehbi, Menar, Elmalılı, Ömer Nasuhi ilgili ayetin tefsiri. Taberi bu rivayeti isim vermeden "Yahudilerden iman edenler" şeklinde Enam 20'nin tefsirinde zikreder. O ayette geçen "onu oğullarını tanır gibi tanırlar" ifadesini Peygamberi tanırlar diye tefsir eder. Mukatil de böyle eder.*

noktasına fazla teksif edilmiş ve o da sorunlara yol açmış.. Çünkü beklenen, isim, cisim verilmesi Tevrat'ta, son derecede bilme yani.. O ise Tevrat'ta o derece yok velakin rivayetlerde var. Bu da Tevrat'ın halen tahrifi gibi iddialara, bakışlara yol açıyor ve bu da onun delil edilmesini zorlaştırıyor. Böyle bir sıkışıklık var bu mevzuda.

Mesela Maturidi şöyle der; *Bu ayette Hz Peygamber'e ait (Tevrat'taki) özellik ve sıfatların o dönemde henüz değiştirilmediğinin delili vardır, demek ki daha sonra tahrif edilmiştir; çünkü ayet onların bunu gizlediklerini haber vermektedir.*

Yine, mutezili kelamcı Ebu Huzeyl Allaf (ö h 235,m 849) şöyle demiştir: *Peygamberin nübüvveti Tevrat'ta müjdelenmiştir. Bugün ellerde dolaşan Kitâb-ı Mukaddes'in bu hususu zikretmemesi tahrife uğramış bulunmasındandır. Zira Kur'an bu gerçeği haber vermektedir.* [284]

Daha sonraki bir alim olan Cüveyni (ö. h 478, m 1085) şöyle der: *Kur'an-ı Kerim'in sarih ifadesine göre Tevrat ve İncil metinlerinde Hz. Muhammed'in zikri geçmektedir. Bu, İslâm alimlerini Tevrat ve İncil'de tebdîl olduğu görüşüne sevketmiştir.* [285]

Razi ise bu işe bir bütün olarak bakılması gerektiği belirtir. Şöyle der:

Bu ayetin diğer benzerleri de şunlardır: "O'nu yanlarında, Tevrat ve İncil'de yazılı bulurlar" (A'râf, 157) ;ve, "Benden sonra gelecek olan ve adı Ahmed olan bir peygamberi de müjdeleyici olarak.." (Saf, 6) Ancak biz, onların Hz. Peygamber (s.a.s)'i, oğullarını bildikleri gibi bilmelerinin imkânsız olduğunu söylüyoruz. Çünkü Hz, Peygamber'in Tevrat ve İncil'deki tavsîfi ya tam tafsilâtlı olarak gelmiştir, ki ancak O'nun zamanını, yerini, sıfatlarını, yaratılış ve mizacını, nesebini ve kabilesini belirtmek suretiyle olur veya bu tavsif şu şekilde tafsilâtlı olarak gelmez. Eğer birinci ihtimal mümkün olursa, muayyen bir vakitte, belli bir ülkeden, belli bir kabileden ve muayyen vasıflarla gelmesinden önce, doğu ve batıdaki bütün insanlar tarafından tanınmış olması gerekirdi. Çünkü Tevrat ve İncil, doğu ve batıdaki bütün insanlar arasında tanınmaktaydı. Eğer durum böyle olsaydı, Yahudi ve Hristiyan hiçbirisi onu inkâr edemezdi. İkinci ihtimal söz konusu olursa, o zaman Tevrat ve İncil'de Hz. Peygamber'le ilgili olarak anlatılanlar, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin doğruluğunu kesin olarak ifâde etmezler. Çünkü biz diyoruz ki: Farzet ki Tevrat, Araplardan bir adamın peygamber

---

[284] *bknz DİA, Allaf maddesi*

[285] *Cüveyni, Şifâ'ü'l Galîl s 39*

olacağı haberini ihtiva etsin. Fakat bu haber tafsilât itibariyle yakînî bir bilgi derecesine ulaşmadığı zaman, bu bilginin varlığını kabul etmek, Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmeyi gerektirmez.

Bu Probleme Cevâp: Bu soru bize ancak, "Biz Hz. Peygamber (s.a.s)'in peygamberliğini bilmenin Tevrat ve İncil'in O'nun niteliklerini ihtiva etmesiyle meydana getir" dersek yöneltilir. Halbuki biz bunu söylemiyor, aksine şöyle diyoruz: Hz. Peygamber (s.a.s), peygamberliğini iddia etti ve elinden bir çok mucizeler meydana geldi. Bu durumda olan herkes, doğru bir peygamberdir. Bu, bir delildir ve delil de bir yakîn ifâde eder. Buna göre hiç şüphesiz Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu bilmek, oğulların oğulluklarını, babaların da babalıklarını bilmesinden daha kuvvetli ve daha açıktır.

Burada dikkat edilirse; Razi'de mübeşşiratla birlikte mucizelerin ön plana çıkarılması söz konusu. O bütün içerisinde mübeşşirat yeterli geliyor yani. Böyle dediği için olacak, Razi mübeşşiratı direkt Tevrat'tan bir ölçüde aktarmıştır, Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i doğrulayıcılığı-düzelticiliği işine ise pek girmemiştir. Yani "pek yeterli olmayan" mübeşşiratı aktarmış ama mucize boyutu olan Tevrat ve İncil'i içericilik ve düzelticiliğini pek yapmamış. Burada da dengesizlikler söz konusu hasıl. Bir defa mübeşşirat sanıldığından daha çoktur. Ve bu mübeşşiratta Kitab, yasa verileceği de var. İyi üzerinde durulsa ciddi bir delil mübeşşirat. Özellikle de onu kabul edenlere diyelim.

Öte yandan; işin gelişimine bakarsak; ilk dönemlerde Yeşaya Kitabı'nda geçen şu delil öne çıkarıldı.

"İşte kendisine destek olduğum, Gönlümün hoşnut olduğu seçtiğim kulum! Ruhumu onun üzerine koydum. Uluslara adaleti ulaştıracak. Bağırıp çağırmayacak, Sokakta sesini yükseltmeyecek. Ezilmiş kamışı kırmayacak, Tüten fitili söndürmeyecek. Adaleti sadakatle ulaştıracak. Yeryüzünde adaleti sağlayana dek umudunu, cesaretini yitirmeyecek. Kıyı halkları onun yasasını (Tevratını) bekleyecekler. Gökleri yaratıp geren, yeryüzünü ve ürününü seren, dünyadaki insanlara soluk, orada yaşayanlara ruh veren RAB Tanrı diyor ki, Ben, RAB, seni doğrulukla çağırdım, elinden tutacak, seni koruyacağım. Seni halka antlaşma, uluslara ışık yapacağım. Öyle ki, kör gözleri açasın, zindandaki tutsakları, cezaevi karanlığında yaşayanları özgür kılasın. Ben RAB'bim, adım budur, onurumu bir başkasına, övgülerimi putlara bırakmam. Bakın, önceden bildirdiklerim gerçekleşti, şimdi de yenilerini bildiriyorum; bunlar ortaya çıkmadan önce size duyuruyorum." Ey denizlere açılanlar ve

denizlerdeki her şey, kıyılar ve kıyı halkları, RAB'be yeni bir ilahi söyleyin, Dünyanın dört bucağından O'nu ezgilerle övün. Bozkır ve bozkırdaki kentler, Kedar köylerinde yaşayan halk sesini yükseltsin. Sela'da/Kayada yaşayanlar sevinçle haykırsın, bağırsın dağların doruklarından. [Yeşaya 42: 1-11] [286]

Burada altı çizilmesi gereken bir nokta şu ki, Tanah'ta Yasa (Tevrat) ifadesi genelde Musa'ya atfedilir, bir de bu "kişiye" atfedilmiştir.

Ayrıca İbranice'de ve Arapça'da kul aynı kelimedir "abd" ve Kur'an'da "abd" isim zikredilmeden peygamberimiz için çok geçer. *Eğer kulumuza indirdiğimizden şüphedeyseniz.* [Bakara 23] *Kulunu, kendisine birtakım ayetlerimizi göstermek için bir gece Mescidi Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescidi Aksa'ya yürütenin şanı pek yücedir.* [İsra 1] *Sizi karanlıklardan nura çıkarması için kuluna apaçık ayetler indiren O'dur.* [Hadid 9] gibi.

"Elinden tutacak seni koruyacağım." kısmı Kur'an'la uyumludur *"Allah seni insanlardan koruyacaktır."* [Maide 67]

Öte yandan Kur'an'daki; *Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.* [Enbiya 107] *Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.* [Kalem 4] *Ey peygamber! Biz seni hem bir şahit, hem bir müjdeci, hem bir uyarıcı olarak gönderdik. Ve hem de izniyle Allah'a bir davetçi ve nurlar saçan bir kandil.* [Ahzab 45-46] *De ki: "Ey insanlar, ben hepinize Allah'ın elçisiyim.* [Araf 158] *Allah'tan bir rahmet dolayısıyla, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar çevrenden dağılır giderlerdi.* [Ali İmran 159] gibi ayetler belirtilen çerçeveye ve vurgulara çok uymaktadır.

Öte yandan, metinde belirtilen Kedar, İsmail'in oğullarından biridir ve onların yaşadığı yerdir. Bu yer şu an bilinememekte. Hüseyin-i Cisri, tarihçilerin ittifakıyla Keydar'ın Peygamberin atası olduğunu söyler.[287] Halbuki Adnan'dan İsmail'e kadarki nesiller bilinememekte, hatta İsmail'in Nebat adlı oğlundan getirilmekte daha çok. Sela kelimesi ise kaya anlamına gelmekte ve Edom şehirlerinden birinin adı. Yine Medine'deki bir tepenin de adı. Bunu kelime anlamıyla almak da mümkün. O zaman bu da ilk vahyin geldiği Hira-Nur mağarasına pek uymakta, Peygamber beş yıl oraya gidip gelmişti ve adeta orada ikamet etmişti. Ve peşine de; *bağırsın dağların doruklarından.* denilmektedir.

---

[286] *Enteresan bir anekdot; Yeşaya'dan ve Kitabı Mukaddes'ten onca alıntı yapan Ali b. Rabben etTaberi burayı alıntılamaz.*

[287] *bknz Hüseyini Cisri, Risalei Hamidiyye s 95*

Başta belirtilen kıyı halkları, yani “medeni dünya” da kısa süre içinde onun öğretisi ile yaşayacaktır.

İncil’de; Yeşaya 42’de bahsedilen kişinin İsa (as) olduğu geçmekte, lakin metinde özellikle “*övgülerimi putlara bırakmam”* ifadesi çok belirleyici bir ifade ve İsa (as) putperestlerle meşgul olmamıştı, Muhammed (as) meşgul olmuştu. Bu bakımdan da bu metin, şu gün itibariyle çok belli ki Muhammed (as)’dan bahsediyor.

Öte yandan bu delil, Yeşaya Kitabı’nda ayrıca çok geçen tapınağın ihyası ve ulusların mabede geleceği, hatta Davud benzeri kral ile birlikte bir bütün olarak işlendi mi çok oturuyor. Bunun altını çizmek lazım. Yoksa o metnin altı üstü dolduluyor. Şöyle ki:

İbn Selâm şöyle diyordu: Biz muhakkak ki Resûlullah’ın (sav) tanıtımını şöyle bulmaktayız: Şüphesiz biz seni tanık, müjdeleyici, korkutucu ve ümmîlere sığınak olarak gönderdik. Sen kulumsun ve elçimsin. (Bundan sonra anlatım, 3. şahsa geçer). Ona”mütevekkil” ismini verdim. O ne kabadır, ne katı, ne de çarşı-pazarlarda bağırıp çağıran biri! Kötülüğe benzeriyle karşılık vermez, fakat affeder, göz yumar. Onu, eğilmiş milleti; kendisiyle kör gözleri, sağır kulakları ve perdeli kalpleri açacağı, “Allah’dan başka hiçbir tanrının olmadığına şehâdet etmesi” suretiyle dosdoğru yapmadıkça öldürmeyeceğim . [Darimi-Mukaddime 2] [288]

Kabul Ahbar’ın ise yine bu metne dayanmakla birlikte iyice İslami bir dil kullandığı dikkat çekiyor. Şöyle ki:

İbn Abbas Kâbu-l-Ahbâr’a; Tevrat’ta “Resûllullah’ın -sav- tavsifini nasıl bulmaktasın?” diye sormuş, o da şöyle demiş: “Onu şöyle bulmaktayız: Abdullah’ın oğlu Muhammed. Mekke’de doğacak, Tâbe (Medine)’ye hicret edecek, mülkü Şam’da olacak. O ne çirkin söz söyleyen, çirkin iş yapan biridir, ne de çarşı-pazarlarda bağırıp çağıran biri. O kötülüğe kötülükle karşılık vermez. Fakat affeder, bağışlar. Onun ümmeti çok hamdedenlerden ibarettir. Onlar her bolluk ve darlıkta Allah’a hamdeder, her yüksek yerde Allah’ı ulular. Kenar organlarını (el-kol ve ayaklarını) temizlerler. Ortalarında (bellerine) izâr kuşanırlar. Namazlarında, savaşlarında saf tuttukları gibi saf tutarlar. Mescidlerindeki uğultuları, arı uğultusu gibidir. Gök boşluğunda çağırıcıları dinlenir. [Darimi, Mukaddime, 2]

---

[288] *Buhari-Bey’ 50’de Abdullah bin Amr böyle der*

Beri yandan Zeyd bin Sane'nin Müslüman olurken yine bu kısımda geçen kötülüğe kötülükle cevap vermemesi özelliğini en belirleyici delil olarak ele aldığı rivayet edilir. [289]

Daha sonraki Vehb bin Münebbih rivayeti ile ise iş gayet edebiyata doğru gidiyor. Şöyledir:

Vehb İbn Münebbih der ki: Allah Teâlâ İsrâîloğullarından Şa'yâ adındaki peygamberlerden bir peygambere vahyetti ki: Kavmin İsrâiloğulları arasına git, ben senin dilinde bir vahy onlara söyleyeceğim ve ben ümmîlerden bir ümmîyi peygamber olarak göndereceğim. Onu göndereceğim ama o katı, ağır birisi değildir, sokaklarda gezmez. Bir çıranın yanından geçse sükûnetinden onu söndürmez. Kamışın üzerinde yürüse ayağının sesi duyulmaz. Ben onu müjdeci ve uyarıcı olarak göndereceğim. Bize bir şey demeye görsün onunla kör gözleri açarız, duymaz kulakları duyururuz, kapalı kalbleri açarız. Her güzel işte ona destek olurum. Her güzel ve değerli huyu ona veririm. Kıyafetini sakin kılarım. İyiliği onun şiarı yaparım. Takvayı onun vicdanı yaparım. Hikmeti onun sözü yaparım. Doğruluğu ve vefayı onun tabiatı kılarım. Affı ve ma'rûfu onun ahlâkı kılarım. Hakkı onun şerîatı kılarım. Adaleti onun sîreti kılarım. Hidâyeti onun önderi kılarım. İslâm'ı onun dini kılarım. Onun adı Ahmed'dir. Onunla delâletin arkasından hidâyeti getiririm. Cehaletin arkasından bilgiyi öğretirim. Düşüklüğün arkasından yüceliği getiririm. Bilinmezliğin arkasından bilinirliği getiririm. Azı onunla çoğaltırım. Fakiri onunla zenginleştiririm. Ayrılıktan sonra onunla birliği sağlarım. Muhtelif milletlerin, farklı kalblerin, değişik arzuların arasını onunla birleştiririm. Onunla insanlan büyük felâketlerden korurum. Onun ümmetini, ümmetlerin en hayırlısı kılarım. O ümmet; insanlar arasında ma'rûfu emretmek, münkeri nehyetmek için çıkarılmıştır. Onlar tevfîk ehlidirler, mü'mindirler, ihlâslıdırlar. Benim peygamberlerimin getirdiğini o tasdik eder. Ona tesbîh ve hamdi senayı, tekbîri ve tevhidi ilham ederim. Mescidlerinde ve meclislerinde yaptıkları, kalktıkları ve gezindikleri yerlerde, otururken ve ayakta iken Bana ibâdet ederler. Saf saf ve ordu halinde Benim yolumda savaşırlar. Benim hoşnûdluğumu kazanmak için binlerce olarak yurtlarından çıkarlar. Yüzlerini ve çevrelerini temizlerler. Elbiselerini giyinirler. İncilleri göğüslerindedir. Geceleyin râhib, gündüzleyin aslandırlar. Onun ailesi ve soyu arasında önde giden sıddîklar, şehîdler ve sâlihler kılarım. Ondan sonra onun ümmeti hak üzere hidâyeti bulup ve hak üzere adaletle hükmederler. Onlara destek olanı

[289] *DİA, Zeyd bin Sane maddesi*

yüceltirim. Onlar için dua edeni desteklerim. Onlara karşı gelen veya başkaldıranların üzerine kötülük badirelerini yığarım. Onların elinden bir şey almak isteyenlere kötülük veririm. Onları peygamberlerin vârisleri kılarım. Rablarına davet eden, ma'rûfu emredip münkerden nehyeden, namaz kılıp zekât veren ve sözlerine, ahidlerine vefa gösteren kişiler kılarım, onlarla başladığım hayrı onlarla tamâmlarım. Bu, Benim lutfumdur, onu dilediğime veririm. Ben yüce fazilet sahibiyim.[290]

Hasıl rivayet kültüründe en resmi delil bu görülüyor, lakin iş abartıya gitmiştir. İnsanlar kestirmeden kesinkes şeyler duymak istiyor. Hele de sözlü kültür ortamında.. İşte o yüzden doğduğu günün bile fark edildiği rivayetleri var ve bunlar almış yürümüştür, iş ille de "acaip biliyorlardı" noktalarına götürülmüş.. Bu ise daha sonra işe sağlam girişe mani olmuştur, çünkü bu defa da "demek hala tahrif ediyorlar" algıları, şüpheleri olmuş..

Mesela siyerci Mevlana Şibli şöyle der: *Şüphesiz ki Tevrat ve İncil'de Hz. Peygamber'in geleceğine dair müjdeler vardır. Fakat bu ibareler sarih ibarelerle değil, istiare ve kinayelerle vuku bulmuştur. Zayıf ve mevzu rivâyetleri naklen yazanlar bu istiare ve kinayeleri sarih cümlelere çevirmişler Hz. Peygamber'in adını ve makamının tayin etmişlerdir.*

Bir de şöyle bir rivayete rastladık: *Tevrat'ı ve İncil'i bilen bir adam Peygamberimizin yanına gelmiş, Peygamberimiz yemin vererek adama sormuş; "Beni Tevrat'ta ve İncil'de görüyor musun?" diye. Adam demiş ki; "Senin vasıfların, şeklin ve çıkışına benzer şeyler görüyoruz ve çıkacak kişinin bizden olmasını temeni ediyorduk. Sen çıkınca bu kişinin sen olmasından korktuk ve baktığımızda Tevrat ve İncil'de vasıfları belirtilen kişinin sen olmadığını gördük" Peygamberimiz (sav) "peki neden?" der. O da: "Onunla beraber ümmetinden hesaba çekilmeyecek ve azap görmeyecek yetmiş bin kişinin olduğunu görüyoruz. Senin yanında ise az sayıda kişi vardır" der. Resülullah: "Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki; o kişi benim ve onlar da benim ümmetimdir. Onlar yetmiş bin kişiden ve yetmiş bin kişiden de daha fazladır" der.* [291]

Bu rivayet, Tevrat'taki, *"RAB Sina Dağı`ndan geldi, onlara Seir`den doğdu ve Paran Dağı`ndan parladı. On binlerce kutsalıyla birlikte geldi, sağ elinde halkı için alev alev yanan ateş vardı.* [Yasa Kitabı 33: 2] konusunu çağrıştırması bakımından ve belli bir müphemiyet taşıması bakımından dengeli sayılır. Lakin "ümmetinden hesaba çekilmeyecek ve azap

[290] *İbn-i Kesir, Ahzab 45 tefsiri*

[291] *Dürrul Mensur, Araf 157 tefsiri*

görmeyecek yetmiş bin kişi” diye kalabalığın belirtilmesi bir hadise dayanıyor aslen. Onun Tanah’taki yeri belirsiz.

Tabii buraya dek işlediklerimiz yine az çok karşılığı olan anlatılar bir de karşılığı hiç görülmeyen anlatılar var ve işin rengini asıl onlar belirliyor. İbn-i Hişam’da geçen, Rahip Bahira kıssası gibi, Mekke’de Peygamberimizin doğduğu sıra bir Yahudi’nin Ahmed’in yıldızı doğdu demesi gibi, Yemen hükümdarı Tübba hakkındaki rivayetler gibi. Bu kişi, nübüvvetten yediyüz sene önce Medine’ye gelmiş de oradaki Yahudiler “buraya bir Peygamber gelecek” diye onu ikna edip geri çevirmişler. Mekke’den çıkacak, Medine’ye hicret decek diye.. Böylece oraya kötülük yapmamış, Kabeye de dokunmamış, hatta örtü yaptırmış.[292] Hatta Ebû Eyyûb elEnsârî’nin Medine’deki evini Tübba’nın Peygamber (as) için yaptırdığı ve ona verilmek üzere bir de mektup bıraktığı söylenmekte. Mektupta kendisine iman ettiğini bildirmekte ve kıyamette kendisine şefaatçi olmasını istemektedir. Ebû Eyyûb elEnsârî kendisine intikal eden bu mektubu Resûlullah’a verir. Mektup okununca Resûlullah, “Merhaba ey sâlih kardeş!” diyerek onu selâmlar vs. [293] Böyle anlatılar varken Tevrat’taki deliller delil sayılır mı?!

Hamidullah bu noktada ilginç bir tespitte bulunur. Yahudilerin hem onu hararetle bekledikleri söyleniyor, hem de anlatılarda “aman dikkat, fark ederlerse öldürürler” deniliyor, bekliyorlarsa nasıl “öldürürler” aslında zıt iki anlatı var. [294] Gerçekten de anlatılar böyle ve bir abartı atmosferi içinde gidiyor.

Yine Peygamberimizin Peygamberliğinden önce vefat eden ve bir hanif olan Zeyd bin Amr bin Nüfeyl’in; “son peygamberin adı Ahmed olacak, sırtında Peygamberlik mührü olacak, Mekke’de çıkacak, Medine’ye hicret edecek” şeklindeki konuştuğu rivayet edilmektedir.[295] Burada da enteresan olan; eski kitapları bilen Varaka bin Nevfel, vahyi dinleyince Hz Muhammed’in Peygamber olduğunu anlıyor, ama mühür konusu orada geçmiyor, Necaşi ile ilgili rivayetlerde de bu geçmiyor, yine Mekke’ye gelip Müslüman olan Hristiyan heyetinde de bu mevzu yok. Ama nübüvvetten önceki zamanlarla ilgili rivayetlerde bu mesele gayet geçiyor. Neden böyle?!

---

[292] *İbn-i Hişam, Siyer, c1, s 55-60*

[293] *DİA, Tübba maddesi*

[294] *Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, c 1, s 533*

[295] *bknz İbn-i Kesir, ElBidaye venNihaye c2, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl maddesi*

Tam tersi, nübüvvetin işareti, nübüvvet iddiasından sonra gayet gündeme gelmeliydi.

Taberi Tarihinde ise doğduğu gün İran kisrasının sarayındaki burçların yıkılması, gölün kuruması, ateşin sönmesi ve bunlarla ilgili kehanetler şeklinde uzar gider iş.. Şu halde Tevrat'taki mübeşşirat tabii az gelir. Mesela Barnabas İncili adı verilen ve Alemi İslam'da bir ölçüde ciddiye alınan, çok büyük ihtimalle bir Müslümanın yazdığı bir İncil vardır.[296] Bu İncil'de pek çok kez "son resul Muhammed" diye belirtilir. Hatta "Allah her şeyden önce Elçisinin ruhunu yarattı" demek suretiyle Nuru Muhammedi teorisine dahi kapı açar, kurbanlık oğulun İsmail olduğunu bildirir, hahamların Tevrat'ı tahrif ettiğini söyler açık açık, her şey günümüz İslam algısına uygundur. Fakat nedense İsa yine Davud sülalesinden Meryem'in oğludur. Çünkü bizim literatürde de böyle geçiyor (!)[297] İşte İslam aleminin gerçekte beklediği adeta böyle bir şeydir. Buna sevginin abartmaları diyebiliriz, fakat Kitab'ın da delile verdiği önem ortada.

Beri yandan denilebilir ki; işin biraz muammalı başladığı da dikkat çekiyor. Mesela belki takdiri ilahi belki yine hikayecilik sonucu Abdullah bin Selam gibi, Selmanı Farisi gibi çok sembol isimlerin Müslüman oluşları konusundaki meşhur rivayetler, kolay kolay dibini bulacağınız özellikte değil. Şimdi bu konuya eğilelim.

İki Allamenin Müslüman Oluşu

Enes bin Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın Medine'ye gelmesi haberi Abdullah ibn Selâm'a ulaştı. Abdullah hemen Rasûlullah'a geldi ve:"Ben sana üç şey soracağım ki, bunların cevâblarını peygam-berden başkası bilmez, dedi: Kıyamet alâmetlerinin ilki nedir? Cennet ahâlîsinin cennette yiyecekleri ilk yemek nedir? Çocuk hangi şeyden dolayı babasına benzer ve hangi sebeble anasının soyuna çeker? diye sordu. Rasûlullah (sav): "Bu meseleleri biraz önce Cibril bana haber vermişti" buyurdu. Enes dedi ki: Bunun üzerine Abdullah: Bu Cibrîl, melekler arasında Yahûdî düşmanıdır, dedi. Rasûlullah, soruların cevâblarına başlayarak?" Kıyamet alâ-metlerinin birincisi bir ateştir ki, o insanları doğu tarafından batı ta-rafına sürecektir, Cennet ahâlîsinin yiyeceği ilk yemek balık ciğerinin (sarkmış olan) fazlasıdır, Çocuğun benze-mesine gelince, erkek, kadına cinsî münâsebette bulunduğu sırada erkeğin suyu

[296] *Bu kitabı Mevdudi de çok ciddiye almıştır. blnz Saff 6 tefsiri*

[297] *bknz Ali İmran 35-37*

kadınınkinin önüne geçerse çocuk babaya benzer. Kadının suyu erkeğinkinin önüne geçerse, çocuk anaya benzer" buyurdu. Bu cevâblar üzerine Abdullah ibn Selâm: Ben şehâdet ediyorum ki, Sen muhakkak Allah'ın Rasûlüsün, dedi. Bundan sonra İbnu Selâm: Yâ Rasûlallah! Yahudiler insanı hayrete bırakacak surette ya-lan söyleyen, asılsız isnâd ve iftiralarda bulunan haksız bir millettir. Eğer Sen beni onlardan sormazdan önce benim Müslüman olduğumu duyup öğrenirlerse, muhakkak onlar Senin yanında bana iftiralarda bulunurlar (Onun için evvelâ Sen beni onlardan sor), dedi.

Bunun akabinde Rasûlullah'ın huzuruna bir Yahûdî zümresi geldi. Abdullah da evde bir yere girip çekiliverdi. Şimdi Rasûlullah, Yahûdîler'e: "Abdullah ibn Selâm sizin içinizde hangi derecededir, nasıl adamdır?" diye sordu. Yahudiler: O bizim en âlimimizdir ve en âlimimizin oğludur. Ve yine Abdullah bizim en hayırlımızdır ve en hayırlı bir sımamızın oğludur! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: "Abdullah müslümân olduysa ne dersiniz?" diye sordu. Yahudiler: Böyle şeyden Allah onu korusun! diye karşıladılar. Bunun üzerine Abdullah, Yahûdîler'e karşı çıktı ve: Eşhedu enlâ ilahe illellah ve eşhedu enne Muhammeden rasûlullah dedi. Bu defa da Yahûdîler: O bizim şerrlimizdir, şerlimizin oğludur! demeye başladılar ve İbn Selâm hakkında türlü iftiralarda bulundular. [Buhari-Enbiya 2]

Buradaki mesele ise şu; bu cevapları Tanah'ta hatta Talmut'da bulmak mesele. Hatta denilebilir ki; Yahudilerin kıyamet inancı çok belirsizdir, çünkü Mehdi dönemini çok abartmış, cennete çevirmişlerdir. Dolayısıyla ahiret bu dünyanın devamı gibidir. Adeta kopmayan kıyamet vardır Tanah'ta. Bunu şöyle açıklamaktadırlar; "Bütün peygamberler Mesihi dönemden haber verdi, gerçek öbür dünya ise bilinemez, Allah'ın öbür dünyada hazırladığını hiçbir göz görmemiştir" Dolayısıyla meşhur görüş Yahudilerin ahirette yeme içme, cinsel ilişki diye bir şeyin olmadığına inanmasıdır. Mesela Talmud'ta şöyle geçer: *Orada (ahiret) yemek yenmez, bir şey yenmez, bir şey içilmez, cinsel ilişki yoktur, ticaret yapılmaz, kıskançlık, kin ve rekabet yoktur. Salihler otururlar, başlarında taçlar vardır ve ilahi huzurun ihtişamın tadını çıkarırlar…* [298]

Denilebilir ki; inançlarına göre Mesih her taraftaki Yahudileri toplayacak, bir tür cennet yaşantısı oluşturacak ve daha sonra bir son olacaktır. İsrail toprağındaki ölüler dirilecek ve farklı bir yaşam boyutuna geçilecektir.

[298] *Babil Talmudu, Berahot, 17a*

Arada kıyametin kopması sahneleri yoktur yani; onlar, Mesih'in çıkış dönemine çevrilmiştir. Görüldüğü üzere, Abdullah bin Selam'ın sanki normal ahiret inançları varmış gibi sorduğu sorulara, aldığı cevaplara bir yakınlık yok burada. Yine denilebilir ki, Kur'an'da Yahudiler, "bize ateş sayılı günlerde dokunacak" dedikleri için, "ahiret yurdu sadece bize has" dedikleri için eleştirilmişlerdir. Yani, ahiret hakkında kulaktan dolma bilgileri olduğu vurgulanmıştır. Şu halde bütün bu çerçevede Abdullah bin Selam'ın peygamberimizin bilemeyeceği o soruların cevabını, kendisinin, kesin bir şekilde üstelik, nereden bildiği çok belirsizdir.

Öte yandan, Tanah'taki şu kısım dikkat çekici: *Göklerde ve yeryüzünde, kan, ateş ve duman sütunlarından belirtiler göstereceğim. RAB'bin büyük ve korkunç günü gelmeden önce güneş kararacak, ay kan rengine dönecek.*[Yoel 2: 30-31]

Büyük ve korkunç gün kıyamet olarak anlaşılırsa öncesi de alamet olabilir. Bu kısmın bir diğer özelliği ise sonrasında "Rabbin adıyla okuyanlar kurtulacak" denilmesi.[299] Şu halde Abdullah bin Selam buraya dikkat kesilmiş olabilir. Fakat görüldüğü gibi çok bıçak sırtı.

İlk yemeğin balık ciğeri olmasıyla ilgili ise şöyle bir şey var. Leviathan diye bir deniz canavarı geçer Tanah'ta. Ve Talmut'ta bu canavarın erkek ve dişi olarak yaratıldığı ama sonra çoğalmasınlar diye dişisinin öldürüldüğü ve etinin tuzlanıp öte dünyadaki doğrular için saklandığı geçer. Hatta der ki, "çünkü tuzlanmış balık lezizdir" [300] Fakat bu da gayet diken üstü bir şey.

Aynı müphemlik Selmanı Farisi'nin Müslüman oluş hikayesi için de geçerli. Hikaye şöyledir: Selmân-ı Farisi, İran'daki Zerdüşt dinini beğenmez, Hristiyan olur, ailesinden ayrılır, çeşitli rahiplerin yanında bulunur, biri ölürken ona ötekini vasiyet eder, en sonunda ölmek üzere olan bir rahipten Arabistan'da "iki harrenin arasında hurmalık bir yere hicret edecek"[301], İbrâhim peygamberin dini üzere gönderilecek son nebînin gelmesinin çok

[299] *bknz Fatiha not 1a*

[300] *Babil Talmudu, Baba Bathra 74b. Ayrıca Behemoth adlı su aygırı tipindeki canavarın da erkek dişi yaratılıp ama soğutulmak suretiyle çoğaltılmadığı ve onun da dişisinin öbür dünyadaki doğrular için korunduğu geçer.*

[301] *Bu ifade bir hadiste geçer, Peygamberimiz hicretten önce ashabına, "Sizin hicret edeceğiniz yerin iki kara taşlık (harre) arasında hurmalık bir şehir olduğunu gördüm" demiş [bknz Buhârî, "Kefâlet", 4]*

yakın olduğunu, onun hediye kabul ettiği halde sadaka kabul etmeyeceğini [302] ve kürek kemikleri arasında bulunan nübüvvet mühründen tanınacağını öğrenir. Arabistan'da kervanı basılır, köle olarak Medine'de yaşamaya başlar, Peygamber oraya hicret eder ve öğrendiklerinin Muhammed (as) da bulunduğunu test ederek görür ve Müslüman olur. [303]

Buradaki öncelikli gariplik ise Peygamber çıkıp oraya da hicret ettiği halde daha hala inanmaması ve hediye alıyor mu, kürek kemiğinin üzerinde mühür var mı, bunları bile yoklaması ve sonra iman etmesidir. Hatta "kürek kemiğine nasıl bakacağım" diye düşünürken Peygamber bunu bilip sırtını açar ve mührü görür. Sanki mesele "önceden biliyordular"ın tafsilatlı belirtilmesidir bu hikayede. Halbuki iki taşlık arası bir yere hicret edeceğini nereden biliyordular, sadaka almayacağı nerede yazıyor, zamanının yaklaştığı nereden belli? Asıl bunların ortaya konulması gerekmez mi?! Fakat bu kısımlar hep boşta.

Denilebilir ki; burada sorun anlatımın İbn-i İshak'dan gelmesi olabilir. Bu kişi, ilk siyer yazarıdır ve çeşitli yönlerden eleştirilmiştir. Hatta Ahmed bin Hanbel, meğazi konusunda ondan rivayet alınabilir diye bu rivayeti almış.[304]

Mesela Buhari'de *Selmân El-Fârisî'nin İslâm'a Girmesi Bâbı* diye bab vardır ve şöyledir.

Bana el-Hasen ibnu Ömer ibn Şakîk tahdîs etti: Bize Mu'temir tahdîs edip: Babam Süleyman ibn Tahran şöyle dedi, dedi. Bize Ebû Osmân en-Nehdî, Selmân el-Fârisî'den, ken-disini on'dan fazla efendinin (Rabbin) birbirinden elden ele alıp verdiklerini tahdîs etmiştir. (Buradaki Rabb efendi anlamındadır)

Ebû Osmân en-Nehdî şöyle dedi: Ben Selmân'dan işittim; o: Ben Râme Hürmüz beldesindenim, diyordu

....Bize Ebû Avâne, Âsim el-Ahverden; o da Ebû Osmân'dan haber verdi ki, Selmân: İsâ ile Muhammed (S) arasında peygambersiz geçen müddet altiyüz senedir, demiştir.

---

302 *Peygamberimizin gelen yiyeceklere sadaka mı diye sorup hediyeyse yediği meşhurdur (bknz Buhari-Hibe 5)*

303 *İbn Hişâm, Siyer, c1, 285-294, Müsned, V, 354, 438, 441-444, Taberani, nübüvvet mührü olacağı hakkında kısa bir rivayette bulur. (bknz Dürrül Mensur, Bakara 146 tefsiri)*

304 *bknz Bakara not 30c*

Dikkat edilirse o anlatıların hiçbiri yok burada.

Beri yandan, Peygamber tarafından İslâm'a davet edilen Bizans Kralı Herakliyus'un da Peygambere gönderdiği elçisine Muhammed'in sırtında herhangi bir işaretin bulunup bulunmadığına bakmasını söylediği ve onun da Resûlullah'ın sırtındaki beni gördüğü rivayet edilmektedir.[305]

Hem mühür işi Rahip Bahira rivayeti gibi çeşitli başka rivayetlerde de var. Acaba bu rivayetlerde çok geçen "nübüvvet mührü olacak" sözü neye dayanmaktadır? Hıristiyanlık'tan Müslümanlığa geçen Ali b. Rabben et-Taberî'ye göre Ahd-i Atîk'in İşaya kitabında yer alan, "Çünkü bize bir çocuk doğdu, bize bir oğul verildi. Sultanlığı onun kürek kemikleri/omuzları üzerindedir" (9/ 6) ifadeleri metnin İbrânîce'sinde, "Kürek kemiği üzerinde nübüvvet alâmeti vardır" şeklindedir. [306]

Burada da öncelikli mesele şu ki; Hristiyanlar bu metni İsa ile ilgili görür, o zaman İsa (as) hakkında niye mühür vurgusu yoktur. Öte yandan dikkat edilirse bu beklenti Hristiyan taifede gözükmekte; Selman, Herakliyus, Rahip Bahira rivayetlerinde vardır mühür işi. "Onların elinde böyle bir bilgi vardı" denilebilir, o zaman bu İsa (as)'a dayanmalıdır. Lakin mesela yine Hristiyan olan, Adiy bin Hatem, Necaşi ya da Necran heyeti, yine hristiyan olarak geçen Varaka mühür diye bir şey sormamıştır. Ayrıca, acaba tarihte, sırtında mühür olması, birisinin Peygamberlik iddiasına yol açmış mıdır Hristiyanlarda? Böyle de bakılmalı. Madem bu, o kadar önemli bir bilgidir, sahte resüller bunu kullanmalıydı ve böyle bir şey bilmiyoruz.

Bununla birlikte, Tanah'ta geçen söz konusu bölüm Hz Muhammed (as)'e çok uymakta. Şöyledir:

Çünkü onlara yük olan boyunduruğu, omuzlarını döven değneği, onlara eziyet edenlerin sopasını paramparça edeceksin; tıpkı Midyanlılar'ı yenilgiye uğrattığın günkü gibi.

Savaşta giyilen çizmeleri ve kana bulanmış giysileri yakılacak, ateşe yem olacak.

Çünkü bize bir çocuk doğacak, bize bir oğul verilecek. Yönetim onun omuzunda/sırtında olacak. Onun adı Harika Vaiz, Cebbar Tanrı, Ebedi Baba, Selam Önderi olacak. Yönetiminin ve selamın/barışın büyümesine son yok. Davut'un tahtı ve ülkesi üzerinde.. Adalet ve doğrulukla onu kurması ve

---

[305] *Müsned, IV, 74-75*

[306] *bknz DİA, nübüvvet mührü*

sürdürmesi için.. O zamandan sonsuza dek. Her Şeye Egemen RAB'bin gayreti bunu sağlayacak. [Yeşaya 9:4-7]

Altı çizili kelimeler misrah diye bir kelime ve Tevrat'ta bir tek bu iki yerde geçiyor. Bunun mühür anlamına gelmesi çok düşünülesi değil. Beri yandan edebi bir ifade olarak belki denilebilir. Ama mana olarak mühür anlamına gelebilir. Çünkü doğacak çocuktan bahsedip "yönetim sırtında olacak" denildiğinde yönetim alameti sırtında olacak anlaşılabilir. Daha doğrusu böyleyse; öyleymiş denilebilir. Ama direkt önceden bilme olmaz.

İbn Sad'ın Tabakat'ında ise direkt geçer bu mesele. Şöyle ki:

Mûsâ bin Yâkâb el-Zemeî tarikiyle Guseyme'nin âzadlısı Sehl'den rivayet edilmiştir. Sehl, Murays kabilesine mensub bir nasrânî idi ve amcasının evinde büyüyen bir yetimdi… O demiştir ki: Bir gün ben, İncil'i elinden aklım ve okumaya başladım… Derken birbirine yapışık iki yaprak vardı. Onları ayırarak okumaya başladım ve orada Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin sıfatlarını gördüm. O ne uzun ne de kısadır, beyazdır, iki omuzu arasında mühür vardır, sadaka kabul etmez, hilim ve tevâzuu sahibidir, eşeğe de deveye de biner, koyundan süt sağar. Orada, kendisinin İsmâil aleyhisselâmın soyundan olduğu ve isminin Ahmed olduğu da yazılı idi… Ben, bu kısımları okumakla idim ki, bu sırada amcam geldi ve bana: "Niçin o yapışık olan kısmı açıp okuyorsun? Sen kim oluyorsun ki bunları okuyasın?" diye şiddetle çıkıştı ve beni dövdü… Ben dedim ki: "Ey amcacığım, bak bu kısımlarda Ahmed adındaki peygamberle ilgili haberler var!" Amcam bana, yine öfkeyle: "O peygamber henüz gelmedi!" diye bağırdı…" **[307]**

Tabii bu rivayetin kabul edilecek bir tarafı gözükmüyor. Bize göre mesele şudur; Selman bir seferinde eski sahiplerini över, Peygamberimiz de "onlar cehennemdedir" der. Sonra ayet gelir.[308] Burada "onlar iyi birileri olmalı" havası oluşuyor ve madem ki iyi birileridir diye yürümüş sanki hikaye. Bu mühür işi de alamet gibi duruyor, buraya monte edilmiş. Ya da "mühür metinlerde geçiyor" denilince direkt geçiyor sanılmış. Hasılı bu geçmenin öncekilere bir alamet olmasından çok sonrakilere bir alamet olduğu söylenebilir. Çünkü iş sonra çözülecek şekilde.. Ama bir ihtimal de

---

[307] *İbn Sad, Tabakat, c1, Resülullah'ın Tevrat ve İncil'deki sıfatları zikri*

[308] *bknz Bakara not 62*

belki herkesin elinde olmayan başka metinlerde açıkça mühürden bahsediliyordu.

Hasıl, görülen şu ki; bu iki allame, Abdullah bin Selam ve Selmanı Farisi, öyle delillerle Müslüman oluyorlar ki bu delillerin neye dayandığı gayet boşlukta. Öyle ki bu rivayetleri kabul etmemiz için şu an eldeki kitaplardan uzak durmamız lazım adeta.

Öte yandan; Abdullah bin Selam'ın Müslüman oluşu ile ilgili bir rivayet daha vardır. O rivayete göre Abdullah bin Selam Peygamberimizin yanına gelir, Peygamber ona der ki, "Allah için söyle Tevrat'ta vasıflarımı görüyor musun?" O da soruya soruyla cevap verir, "Allah'ın vasıflarını söyler misiniz?" der. Peygamber ona İhlas suresini okur ve Abdullah Müslüman olur. [309] Bu, daha makul ama öteki meşhur. Bir de tabii şu var hayatta her zaman makul olanlar olmuyor.

Daha doğrusu Ehli Kitapta yoğun bir müslüman oluş olmadığı için güçlü deliller konusu da belirmiyor. Bir kaç kişinin örnekliği sağlam bir mantık oluşturmayabiliyor.

Peki direkt kitaplar üzerinden, ilmi sahada iş nasıl cereyan etti? Denilebilir ki; iş mübeşşirat açısından yine az çok ilmi boyuta gitti. Ama genel olarak bilenlerden türlü aktarımlar diyebileceğimiz İsrailiyyat önde oldu. O da Kuran'ın onları doğruladığı tezi üzerine yoğunlaştı. Mesela Kitabı Mukaddes'ten gayet alıntılar içeren bir kitap yazan Ali bin Rabben etTaberi (ö. h247 m861); ahiretin önceki Peygamberler tarafından da bilindiğini ve zikredildiğini, Tanah'tan ona gidebilecek birkaç alıntıyla "gayet kani olmuş" şekilde verir. [310] Sonra ise tam ters şekilde "Mesih, onu (ahireti) müjdeledi, sözle onu açıkladı ve Allah onu kendinden öncekileri aşan bir onurla onurlandırdı" der. Buradaki mesele; Hristiyanların "Mesih dışında hiç kimse kıyameti bildirmedi ve dirilişi müjdelemedi" demeleriymiş.. Cevap ise görüdüğü gibi ne tahrif iddiası içeriyor ne "İsa'nın bildirdiği" iddiasından vazgeçiyor.

Burada şuna dikkat edilmeliydi ki; Kur'an'da geçen önceki peygamber kıssalarındaki ahirete ilişkin sözler, Tanah'tan yapılan birkaç göndermenin on, yirmi katı falandır ve direkttir. Halbuki Tanah sırf o Peygamberlerden

---

[309] *İbn-i Ebi Hatim, İhlas suresi tefsiri*

[310] *bknz Din ve Devlet s232*

bahsetmekte ve Kur'an'dan uzun bir metin dizisidir. Bunda normalde büyük bir gariplik var. Ya da kimi sorunlu metinleri hiç sorunsuzmuş gibi verir kitabında Ali b. Rabben etTaberi. Hatta "yerine göre ilah ya da rab kelimesi insan için de kullanılabilir" der.[311] Ya da Tanah'ta Muhammed isminin geçmesini belli ölçüde yorumla olmasına rağmen açıkça verir.. Hasıl, bütün buralarda öyle görmeye yatkınlık dikkat çekiyor denilebilir. Bu da önceki kitapların doğrulandığı genel algısıyla da alakalı.[312] Yine kendisinin Hristiyanlıktan İslam'a geçmesiyle de alakalı görülebilir. Öte yandan, bu söz konusu kitap, söylediklerine kaynak vermesine ve mübeşşirat noktasında yoğun tefsir malzemesi içermesine rağmen pek adı geçen bir kitap olmamıştır. Te dörtyüz sene sonraki Fahreddin Razi'de etkisi görülmektedir. Mesela kendisinden bir müddet sonra gelen, onunla aynı mahlası taşıyan ve aynı şehirde (Bağdat) yaşayan İbn-i Cerir etTaberi başta olmak üzere rivayet tefsircileri Vehb'in, Kab'ın kaynaksız rivayetlerini bolca kullanırken bu kitabı hiç değerlendirmemişlerdir. Bu da açıkçası Kitabı Mukkaddes gerçeğinin zihinlerde oluşması işini çok geciktirmiş. Mesela İbn-i Hazm'ın eleştiri damarı da etkili olmamıştır daha sonra.. Öyle ki işler büyük ölçüde bugüne kalmış.

Peygamberimizin Sakındırması Meselesi

Peki, acaba Peygamberimiz Tevrat ve İncil'den sakındırmış mıdır? Çünkü böyle bir izlenim var ve buna gidebilecek rivayetler.. Rivayetleri toplu halde ele alınca ise şöyle bir manzara göze çarpıyor; önce sakındırma benzeri bir durum, sonra serbestiyet var. Rivayetler şöyle:

Ebû Hureyre şöyle demiştir: Ehli kitâb (olan Yahûdîler) Tevrat'ı İbrânîce metni ile okurlar, Arab diliyle de onu müslümânlara tefsîr ederlerdi. Bu hususta Rasûlullah (sa) sahâbîlerine: "Siz kitâb ehlinin sözlerini tasdik de, tekzîb de etmeyin. Ancak 'Şöyle deyin: Biz Allah'a, bize indirilene, İbrâhîm'e İsmâîl'e, İshâk'a Ya'kûb'a ve torunlarına indirilenlere; Mûsâ'ya, İsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabb'leri katından verilenlere imân ettik.

[311] *bknz Din ve Devlet s181,182*

[312] *Rabben Taberi, kitabında önceki kitapların zaaf sayılabilecek yönlerini ve Kur'an'ın mükemmelliğini de genel olarak belirtir. (bknz shf 136-139) Lakin o bunu Kur'an'ın icazına delil görürken öncekilerin tahrifine alamet görmez.*

Onlardan hiçbirini diğerinden ayırdetmeyiz. Biz Allah'a testim olmuşlarız" (Ankebut, 46) [Buhari-İ'tisâm 25]

Ömer bin Hattab ile ilgili geçen bir rivayette ise onun Tevrat'tan bazı yazılar ile Peygamberimize geldiği ve Peygamberimizin onu men ederek "Musa bile hayatta olsaydı bana tabi olmaktan başka seçeneği yoktu" dediği rivayet edilmektedir. [313]

Lakin şöyle de demiştir:

Benden bir âyet olsun halka ulaştırınız. İsrâîloğulları'ndan da haber verebilirsiniz, bunda bir sakınca yoktur. Her kim bile bile bana yalan isnâd ederse, o da cehennemdeki yerine hazırlansın. [Buhari-Ehadisul Enbiya 50]

Görüldüğü gibi burada; durumsal, amaçsal bir sakındırma söz konusu ilkin. Denilebilir ki; vahyin iniş süreci devam ettiğinden ve dini hükümler henüz oluştuğu için başka ve yoğun bir yapı elbette sakatlayıcı olabilirdi, karışımlar olabilirdi (mesela hadislerin de ilk başta yazımı yasaklanmıştı) ya da "Tevrat'ı Arapçaya nasıl çevirdiklerinden nasıl emin olunabilir" gibi durumlar vardı. Hem hadislerde geçen ifadelere dikkat edersek; vurgu direkt "bu metinlere yaklaşmayın" şeklinde değil, o şeriatın geçtiği, kandırılmamaya dikkat edilmesi gereği gibi noktalardır. Zaten sonra "sakınca yoktur" denilmiş.. Tabii ille de başka çeşit görmek isteyenler öyle görebilir; ayrı. Ama buradaki asıl problem şu ki, resmi Tevrat metnine yönelinmemiş fakat Kitab Ehlinden gayet bilgiler alınmış, kullanılmış. Çünkü de onlarda gayet doğru bilgiler var sanılıyordu ya da Kuran'ın persppektifi "doğrulama" sanılıyordu. Bu ise; açıklamalar zamanla otorite haline geldiğinden zor düzeltilmiş.. Önce İsrailiyyatın bir takım abartılar olduğu yavaş yavaş anlaşılmış, sonra ise günümüzde Tevrat ve İncil'in düzelticiliği boyutu fark edilmeye başlanmış fakat çok zaman almış bu işler.

Tanah'tan Deliller:

Şimdi bu önceden bilme konusunda Tanah'taki delilleri ele alalım ve sıralayalım. Antiparantez burada "Musa gibi bir nebi, beklenen Davud" gibi özellikler öne çıkıyor. Ayette ise "kendi oğullarını tanır gibi tanırlar" denilmişti. İnsan kendi çocuğunu nasıl tanır? Kendisindeki bazı özelliklerin onda da olmasına kıyas yaparak tanır, değil mi? Peki Hz Muhammed (sav)'i

---

[313] *bknz Darimi-Sünen 437, Abdürrezzak-Musannef, Kitabu Ehlil Kitab, Meseletü Ehlil Kitab*

tanırken onu neye kıyaslayacaklardı?.. İşte Tanah metinlerine bakınca şu ortaya çıkıyor ki; Hz Musa ve Hz Davud'a.. Şimdi bu anlatımları sıralayalım:

1. **Musa benzeri bir nebi gelecek delili. (bknz Bakara not 129)**

2. **İleride Davud tarzı bir kral gelecek delili. (Bakara not 252 a, Gönderilecek Davud meselesi)**

3. **Gönderilecek İlyas'tan sonra gelecek antlaşma ulağı meselesi. (bknz Ali İmran not 183)**

4. **Paran'dan çıkacak ışık mevzusu.**

Tanah'ta şöyle geçer:

Tanrı Teman`dan, Kutsal Tanrı Paran Dağı`ndan geldi. Görkemi kapladı gökleri, O`na sunulan övgüler dünyayı doldurdu. [Habakkuk 3:3]

Şöyle dedi: "RAB Sina Dağı`ndan geldi, onlara Seir`den doğdu ve Paran Dağı`ndan parladı. On binlerce kutsalıyla birlikte geldi, sağ elinde halkı için alev alev yanan ateş vardı. Ya RAB, halkı gerçekten seversin, bütün kutsallar elinin altındadır. Ayaklarına kapanır, sözlerini dinlerler. [Yasa Kitabı 33: 2-3]

Öncelikle; burada ve başka metinlerde ezan anlamına gelebilecek ifadeler dikkat çekici. Şu malum ki "Allahu Ekber" şeklindeki düzenli sesleniş İslam'da vardır bir tek.

Saniyen; Teman kelimesi sağ, güney gibi bir anlama geliyor ve Edom denilen yer için kullanılıyormuş, İsrail'in güney komşusu bir bölge. Paran çölü ise Hacer ve İsmail'in gittiği yer olarak da geçer Tevrat'ta.[314] Ve fakat bu kelime, İsrailoğullarının Sina'dan sonra Kenan'a giderken konakladıkları bir yer olarak geçer ve totalde "Sina'nın kuzey doğusu" olarak düşünülür.

Burada akla en yakın gelen ihtimal, iki Paran olduğu ve birinin anlam olarak kastedildiği. Teman için de aynısı düşünülebilir. Paran için de.. Paran "mağaralar bölgesi" demekmiş İbranice, Muhammed (as)'a da vahiy mağarada gelmiştir. Paran kelimesinin bu anlamı, Tevrat'ta bir şeye karşılık gelmez, sadece bir yer ismidir. Denilebilir ki; adeta zamanı gelince anlaşılacak bağlantılar konulmuş gibi Tevrat'a. Zaten bu işte bir kapalılık olması da makul: İsrailoğulları iki bin yıl Araplardan gelecek bir Peygamberi mi bekleyecekti açık açık?! Fakat anlam kaydırması ihtimali de

[314] *bknz Yaratılış 21: 21*

zaten çok olası. Lakin bu her maddede hemen "böyledir" şeklinde düşünülmemeli.

Öte yandan; ayette şöyle denilmekte:

İncire ve zeytine. Turi Sinaya. Ve bu emin beldeye. [Tin 1-3]

Turi Sina, Sina Dağı demek ve bir ayette zeytinle direkt ilişkilendirilir. Şöyle ki; *Ve Turi Sina'dan çıkan bir ağaç ki, yağ ve yiyenlere bir katık bitirir.* [Müminun 20] Zeytinin Turi Sina'da çıktığı belirtiliyor, o zaman orasıdır. Saniyen; İsrailoğulları Kudüs civarına yerleştiklerinden ve zeytin de o bölgede çokça olduğundan "orasıdır" denilebilir, fakat çıktığı yer Turi Sina, bu da İsrailoğulları tarihine uygun. İncir de Kudüs bölgesinde gayet var.

Öte yandan; Tevrat'ta şöyle bir yer vardır: *"Rabb Sina'dan geldi, Onlara Seir'den doğdu, Faran Dağı'ndan parladı"* (Yasanın Tekrarı 33: 2) Buradaki Faran, başka bir yerde Hz İsmail'in ve annesinin gittiği yer olarak geçer.[315] Burası da biliyoruz ki, Mekke idi. Yahudiler Faran'ı Sina yarımadasının kuzeyinde bir yer olarak göstermektedir fakat tarihi realite bu dediğimiz şekilde. Dolayısıyla "Faran Dağı'ndan parladı" kısmı Peygamberimizin risaleti olmakta. Bir de burada "bir dağdan parlama" var. İlk vahiy de Hira Nur Dağı'nda geldi. Dolayısıyla denilebilir ki; Tin Suresi'nde Tevrat'taki bu kısım çağrıştırıldıktan sonra ilk inen vahiyi içeren Alak Suresi geliyor. Çünkü Tin Suresi'nde de Sina ve Mekke'ye yemin var. [316] Beri yandan incir

---

[315] *bknz Tevrat/Yaratılış 21: 21*

[316] *Bu ayetleri, "Tevrat'ta da şöyle denilmişti, burada da böyle deniliyor" diye izah edeni nadir gördük önceki tefsirlerde. Bir İbni Kesir'de şöyle bir ifade var. "Derler ki: Tevrat'ın sonunda bu üç yer zikredilmiştir : "Tanrı Tûr-u Sînâ tarafından geldi" Yani Mûsâ (a.s.) ile konuştuğu yer. "Sâîr'de parladı." Sâîr, Tevrat'ta Nasıra yakınlarındaki dağlardan birinin adı olarak geçer. Bununla Allah Teâlâ'nın İsâ (a.s.)yı peygamber olarak gönderdiği kutsal dağ kasdedilmektedir. "Ve Fârân dağlarında açıkça göründü" Bununla Allah Teâlâ'nın Muhammed (a.s.)'ı elçi olarak gönderdiği Mekke dağları kastedilmektedir. Burada zaman içerisindeki sıralamaya göre zikredildiği gibi, varlık sırasına göre de zikredilmiştir. Bu sebeple Allah Teâlâ, önce en değerliye, sonra daha değerliye sonra da her ikisinden daha değerli olan kente kasem etmiştir. (bknz İbni Kesir Tefsiri, İbni Teymiyye'nin çeşitli kitaplarından alınarak hazırlanan İbni Teymiyye Tefsiri'nde de burada geçen mantık iddialı bir şekilde savunulmakta)*

Öte yandan, Razi, Elmalılı, Mevdudi, Kuran Yolu Tefsiri gibi kaynaklar, başka bir yerde mübeşşirattan bahsederken Tevrat'taki "Rab Sina'dan geldi, onlara Seir'den doğdu, Faran Dağından parladı." sözünü kullanırlar, fakat Tin Suresi Tefsri'nde buna değinmezler. Genel olarak ise önceki tefsirlerde incir ve zeytini direkt kendi anlamıyla alanlar var, biri Şam'da biri Kudüs'teki mescide işarettir diyenler var, buralardaki iki dağdır diyenler var vs.

ve zeytine yemin ediliyor. Zeytin bilindiği gibi çekirdeği olan bir meyva, incir ise çekirdeksiz. Denilebilir ki Tevrat şeriatı da biraz daha zorluydu, Kuran şeriatı daha kolay. Öte yandan bir de Seir var. Bunun da Hz İsa'ya işaret olduğu söyleniyor. Dolayısıyla zeytin ve incirin Kudüs'e işaret ettiği söyleniyor vs. Buralar biraz daha bulanık bizim gördüğümüz. Seir, İsrailoğullarının arzı mukaddese girişlerini simgeleyebilir. Çünkü o güzergahtan oldu. İncir ve zeytin de burayı simgeleyebilir. Ama Hz İsa ile direkt bir çağrışımı yok. Bu da şununla bağlantılı ki, Hz Musa *"size kardeşleriniz arasından benim gibi bir peygamber çıkaracak"* demiştir. Hz Musa (as) gibi şeriat verilen peygamber ise Hz Muhammed (sav) dir. Tin Suresi'nde bu çerçeveye gayet net işaretler dikkat çekiyor. Sonra Alak Suresi ve ilk vahiy geliyor, sonra Kadir Suresi'nde de ilk vahyin indiği gece konu ediliyor. [317] Burada şunu bilelim ki bu surelerin iniş sırası böyle değildir.

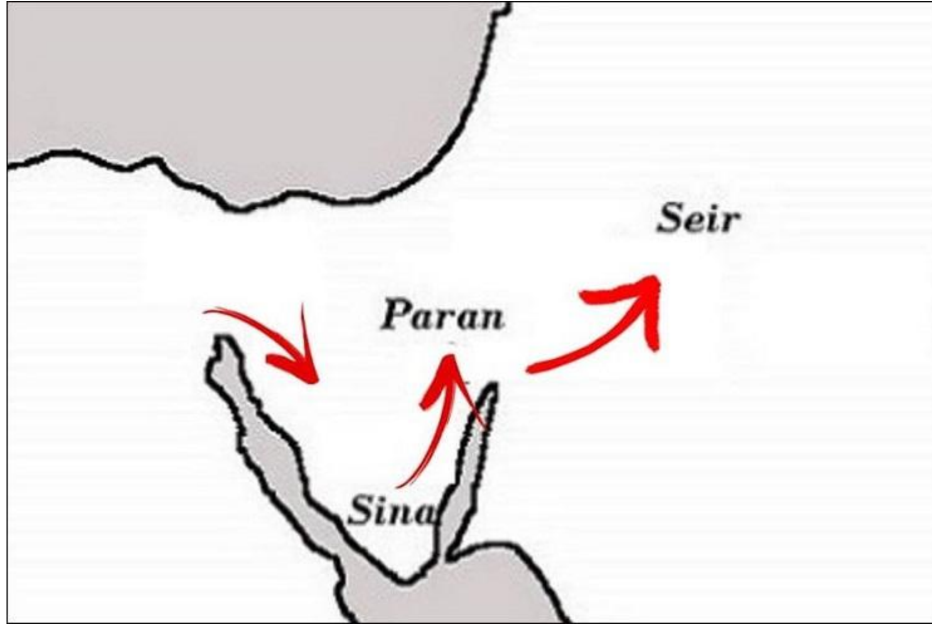
Bu arada şu da dikkat çekiyor ki; Alak, Kadir ve Beyyine sureleri de metin sırasında çok anlamlı. İlk inen ayetler, indiği geceden bahseden sure ve içeriğinden bahseden sure peşpeşe geliyor. Lakin bunların iniş sırası böyle değildir. Özelikle de Beyyine Suresi, Medine'de inmiştir. Burada ise dikkat çeken şu; Beyyine Suresi'nde *"tertemiz sayfaları okuyan"* (Beyyine 2) diyor, Kadir Suresi'nde *"Onu Kadir Gecesinde indirdik"* (Kadir 1) diyor. Buralarda hep kitap anlaşılır. Halbuki olaylara binaen gelen ayetler vardı realitede. Sonradan kitaplaştı. İşte burada levhi mahfuz boyutu öne çıkıyor. Kitab, Kadir Gecesi'nde levhi mahfuzdan toptan indirildi, Peygamberimize ise sadece Alak ilk 5 ayet indirildi. Beri yandan, *"onda dosdoğru kitaplar var"* (Beyyine 3) deniliyor ve bu açık delil. O da Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği, düzelticiliği boyutları. Bu bağlamda ikra emrine de dönük boyutlar var. Tevrat'ta *"adımla konuşacak"* deniliyordu.[318] Başka bir kısımla *"Rabbin adıyla ilan edeceğim"* diyordu, ilan ederken de *"Hannun, Rahum"* (Rahman ve Rahim olarak çevrilebilir) gibi ifadeler vardı.[319] İlk tam inen sure olan Fatiha da *"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla"* (Fatiha 1) diye başlıyor ve Rabbin adıyla okumanın nasıl olacağını gösteriyordu. Bunlara dikkat vesselam.

Halbuki ayette zeytinin Turi Sina'da çıktığı belirtilir. (bknz Müminun 20) Elbette; incir ve zeytin Kudüs'e, Turi Sinin Turi Sina'ya, bu emin beldeye ifadesi de Faran'a işaret görülebilir.

[317] *Tin, Alak, Kadir sureleri, 95, 96, 87. surelerdir.*

[318] *bknz Yasanın Tekrarı 18: 19*

[319] *bknz Mısırdan Çıkış 33: 19, 34: 6*

İsrailoğullarının Kenan yolculuğu ile ilgili harita ve Sina, Paran, Seir

Beri yandan; Tevrat'ta "Sina, Seir ve Paran dağı" diyor; Sina ve Seir, dağ odaklı verilen bölge isimleri, Paran ise Musa (as) ile ilgili kısımda Tevrat'ta sadece çöl olarak geçer. Peki "Paran dağı" ne oluyor o zaman?! Üstelik İsrailoğullarının çöl yolculuğu bağlamında Paran şahşahalı bir şekilde bahsedilecek bir yer değil, olumsuz bir yer. Paran'da oldukları sırada Allah tarafından Kenan'a gitmedikleri için kırk yıl yasaklanmıştır onlara orası, oradan Kenan'a gidememişlerdir.[320] İkincisi; Sina, Paran, Seir diye gider yolculuk, halbuki sözde Sina, Seir, Paran diye bir sıralama var. Paran finale konulmuş. Bunlar tek başına bir anlama gelmeyebilir, lakin tarihi gerçeklik ile birlikte gayet anlamlıdır.

Saniyen; Paran kelimesi, Davud (as)'ın gittiği yer olarak için de kullanılır. Bu ise Bekke, yani Mekke olmalı.[321] O ise Paran kelimesiyle özellikle oynandığı izlenimi oluşturuyor. Çünkü Davud (as) Mekkeye gitmiş olsa Allah'ın evi ile ilgili yaptığı bütün vurgular otomatikman oraya yönlendirilecek.. Mananın bundan uzaklaştırılması birileri için hayati olur o zaman..

Yine; bakıldığı zaman Paran dağlarının Medine'nin kuzeyindeki dağlar olduğu, bütün Arabistan'ı kuşatan dağlar olduğu, Mekke'deki dağlar olduğu şeklinde pek çok teori var bizim cephede. Lakin bunların hep sonraki

---

[320] *bknz Çölde Sayım: Bölüm 13-14*

[321] *bknz Ali İmran not 96-97*

iddialar olması, problem. Peygamber Efendimiz döneminde Paran dağları diye bir ifade geçmiş midir hiç? Elcevab: bu görünmüyor. Lakin buradaki asıl mesele şudur; Madem Muhammed (sav) Tevrat'ı bu kadar bilen (ve Kur'an'ı uydurmuş) birisidir, neden kendisiyle ilgili "işte Paran'dan geldim" "işte Kedar kazandı" diye bir şey dememiştir?! Aslında bu ifadelerin Peygamberimiz döneminde olmaması işin Allah katındanlığına delildir bu anlamda. Genel olarak ise şu ayeti akla getiriyor bütün bunlar;

Onlar tuzaklarını kurdular, Allah katında da tuzakları var. İsterse onların tuzakları dağları yerinden oynatacak olsun. [İbrahim 46]

5. **Kabe'nin geleceği mevzusu:**

Tapınak (Kabe) ve orada düzgün kurbanlar kesilmesi, ulusların oraya gelmesi ve bunu sağlayacak kişi ile ilgili kehanetler direkt İslam'a çıkıyor. O bakımdan da çok mühim. Çünkü mesela Hz İsa ve Hristiyanlık direkt eleniyor burada. Şöyle ki:

RAB'bin Tapınağı'nın dağı, son günlerde dağların en yücesi, tepelerin en yükseği olacak. Oraya akın edecek ulusların hepsi. Birçok halk gelecek, "Haydi, RAB'bin Dağı'na, Yakup'un Tanrısı'nın Tapınağı'na çıkalım" diyecekler, "O bize kendi yolunu öğretsin, biz de O'nun yolundan gidelim." Çünkü yasa Siyon/Kurak yer'den, RAB'bin sözü Yeruşalim/Barış Kenti'nden çıkacak.

Çöl ve kurak toprak sevinecek, bozkır coşup çiğdem gibi çiçeklenecek. Her yanı çiçeklenip sevinçle coşacak, sevincini haykıracak. Lübnan'ın yüceliği, Karmel ve Şaron'un görkemi ona verilecek. İnsanlar RAB'bin yüceliğini, Tanrımız'ın görkemini görecek. Gevşek elleri güçlendirin, pekiştirin çözülen dizleri. Yüreği kaygılı olanlara, "Güçlü olun, korkmayın" deyin, "İşte Tanrınız geliyor! Öç almaya, karşılık vermeye geliyor. Sizi O kurtaracak." O zaman körlerin gözleri, sağırların kulakları açılacak; topallar geyik gibi sıçrayacak, sevinçle haykıracak dilsizlerin dili. Çünkü çölde sular fışkıracak, ırmaklar akacak bozkırda. Kızgın kum havuza, susuz toprak pınara dönüşecek. Çakalların yattığı yerlerde kamış, saz ve ot bitecek. Orada bir yol, bir ana yol olacak, 'Kutsal yol' diye anılacak. Murdar kişiler geçemeyecek oradan. O yol kurtulmuş olanların yoludur. O yolda yürüyenler, bön kişiler de olsa yoldan sapmayacak. Aslan olmayacak orada, yırtıcı hayvan o yola çıkmayacak; orada bulunmayacaklar. Ancak kurtulmuş olanlar yürüyecek o yolda. RAB'bin

fidyeyle kurtardıkları dönecek, sevinçle haykırarak Siyon/Kurak Yer'e varacaklar. Yüzlerinde sonsuz sevinç olacak. Onların olacak neşe ve mutluluk, üzüntü ve inilti kaçacak. [Yeşaya 35]

RAB'be hizmet etmek, O'nun adını sevmek, kulu olmak için O'na bağlanan yabancıları, Şabat Günü'nü[322] *tutan, bayağılaştırmayan, antlaşmama sımsıkı bağlı kalan herkesi, Kutsal dağıma getirip dua evimde sevindireceğim. Yakmalık sunularıyla kurbanları sunağımda kabul edilecek, çünkü evime 'Bütün ulusların dua evi' denecek."* [Yeşaya 56: 6-7][323]

Bakın, yeni bir şey yapıyorum! Olmaya başladı bile, fark etmiyor musunuz? Çölde yol, kurak topraklarda ırmaklar yapacağım. Seçtiğim halkın içmesi için çölde su, kurak yerlerde ırmaklar sağladığım için kır hayvanları, çakallarla baykuşlar beni yüceltecek. Kendim için biçim verdiğim bu halk bana ait olan övgüleri ilan edecek." [Yeşaya 43: 19-21]

---

322 *Yaratılışın bittiği gün, Cuma'dır.*

323 *Buradaki dua evi kelimesi, İbranice'de "bet tepillah" kelimesiyle ifade edilir. Tepilla/tefilla kelimesi ise Yahudilerin namaza verdiği isimdir aynı zamanda. Arapçadaki salat gibi İbranice'de de dua anlamına gelen bir kelime namaza isim olmuştur. Her ne kadar Tanah'ta namaz anlamına gelebilecek yerler azsa da Yahudi geleneğinde üç vakit namaz vardır, bunlara tefilla denilir. Ayrıca; metinde geçen yakmalık sunu ibaresi, İbranice'de oloh kelimesiyle ifade edilir. Bu kelime, Arapçadaki ala kelimesiyle aynıdır, yükseliş demektir kelime anlamı olarak. Fakat yakmalık sunu anlamında kullanılmakta. Bu şu açıdan çok şüphe uyandırıcı; Tevrat'ta namaz emri geçmiyor, Kur'an ayetlerinde ise Musa (as) ile ilgili namaz emri geçiyor. Ve yakmalık sunuyla ilgili bazı konular ise namaz emrini çok çağrıştıran şeyler. Bir defa; tapınakta her gün sabah ve akşam bir kuzu sunulacak diye bir şey var. (bknz Çıkış 29: 38-42) İkincisi; Harunoğulları yakmalık sunu yerine gelmeden ellerini ve ayaklarını yıkamalıdır diye bir şey var. (bknz Çıkış 30: 20-21) Yani günlük vakit ve abdest şartı var. Zaten buluşma çadırı denilen mabedin önünde yapılıyor vs. Hem Tanah metinlerinde "kelimeleri yerlerinden değiştirirler" tarzında çok örnek var. Dolayısıyla Tevrat'ta geçen oloh kelimesi büyük ihtimalle namazdan yakmalık sunuya çevrilmiş gibi duruyor ve Kur'an buna işaret ediyor denilebilir. Özellikle de Ala Suresi'nde. Tabii Bakara kıssası paralelinde düşünürsek, Tevrat'ta çok fazla ve ayrıntılı şekilde geçen kurban ibadetleri de kısmen doğru olabilir. Fakat bu konu izlenim düzeyinde işleniyor Kur'an'da. Yine bir din adamları sınıfının ihdası meselesi var. Bütün bunlar buluşma çadırı denilen yerle bağlantılı ve o hiç geçmiyor Kur'an'da. O yüzden işe dört elle dalmamak da gerekebilir.*

Kalk, parla; Çünkü Işığın geliyor, RAB'bin yüceliği üzerine doğuyor. Dünyayı karanlık, halkları koyu karanlık örtüyor; Oysa RAB senin üzerine doğacak, Yüceliği üzerinde görünecek. Uluslar senin Işığına, Krallar üzerine doğan aydınlığa gelecek. Başını kaldır da çevrene bir bak, Hepsi toplanmış sana geliyor. Oğulların uzaktan geliyor, Kızların kucakta taşınıyor. Bunu görünce yüzün parlayacak, Yüreğin heyecandan hızlı hızlı çarpacak; Çünkü denizin zenginlikleri senin olacak, Ulusların serveti sana akacak. Deve sürüleri, Midyan'ın ve Efa'nın deve yavruları Senin topraklarını dolduracak. Bütün Saba halkı geliyor, Altın ve günnük getiriyor, RAB'bin erdemlerini ilan ediyorlar. Kedar'ın bütün davar sürüleri sana gelecek, Nevayot'un koçları senin buyruğunda olacak, Sunağımın üzerinde kabul edilen sunular olarak sunulacak. Böylece görkemli tapınağımı daha görkemli kılacağım. [Yeşaya 60: 1-7]

"Ey dünyanın dört bucağındakiler, Bana dönün, kurtulursunuz. Çünkü Tanrı benim, başkası yok. Kendi üzerime ant içtim, ağzımdan çıkan söz doğrudur, boşa çıkmaz: Her diz önümde çökecek, her dil bana ant içecek. "Benim için şöyle diyecekler: 'Doğruluk ve güç yalnız RAB'dedir, insanlar O'na gelecek. RAB'be öfkelenenlerin hepsi utandırılacak.[Yeşaya 45: 22-24]

O zaman, Rabbin adıyla okumaları/yakarmaları, birlikte bana kulluk etmeleri için, halklara safi bir dil vereceğim.[324] *Dağılmış olan, bana tapınan halkım, Kûş ırmaklarının ötesinden bana sunular getirecek. Halkım bana yaptığı bunca kötülük yüzünden utandırılmayacak o gün. Çünkü gururlu, küstah olanları uzaklaştıracağım aralarından. Kutsal dağımda bir daha böbürlenmeyecekler. Orada sadece benim adıma sığınan uysal ve alçakgönüllüleri bırakacağım.* [Sefanya 3: 9-12]

Yeryüzünün dört bucağı anımsayıp RAB'be dönecek, ulusların bütün soyları O'nun önünde yere kapanacak. [Zebur 22: 27]

Bütün ulusları ve dilleri bir araya toplayacağım an geliyor; gelip yüceliğimi görecekler. [Yeşaya 66: 18]

İsrailoğulları tahıl sunularını pak kaplar içinde RAB'bin Tapınağı'na nasıl getiriyorsa, onlar da bütün kardeşlerinizi uluslardan atlarla, savaş

---

[324] *"Rabbin adıyla okuma" için bknz Fatiha not 1a*

arabalarıyla, at arabalarıyla, katırlarla, develerle kutsal dağıma, Yeruşalim'e, RAB'be sunu olarak getirecekler." Böyle diyor RAB. [Yeşaya 66: 20] [325]

"İşte habercimi gönderiyorum. Önümde yolu hazırlayacak. Aradığınız Rab ansızın tapınağına gelecek; görmeyi özlediğiniz antlaşma habercisi gelecek" diyor Her Şeye Egemen RAB.

Ama onun geleceği güne kim dayanabilir? O belirince kim durabilir? Çünkü o maden arıtıcının ateşi, çamaşırcının kül suyu gibi olacak; [3]gümüş eritip arıtan gibi davranacak: Levililer'i (Levi soyundan olanlar, Yahudilikte tapınakla görevli halk) arındırıp altın, gümüş temizler gibi temizleyecek. Böylece RAB'be doğrulukla sunular sunacaklar.

Geçmiş günlerde, geçmiş yıllarda olduğu gibi, RAB Yahuda ve Yeruşalim'in sunacağı sunulardan hoşnut kalacak.

Her Şeye Egemen RAB, "Yargılamak için size yaklaşacağım" diyor, "Büyücülere, zina edenlere, yalan yere ant içenlere, işçinin, dulun, öksüzün, yabancının hakkını çiğneyenlere –benden korkmayanlara– karşı hemen tanık olacağım." (Malaki 3:1-5)

Kehanetler gayet açık ve şu anda, bütün dünyadan gelip ziyaret edilen büyük bir maneviyat kaynağı Beyt var nihayetinde. Ve çölde, kurak yerde su var. Kurbanlar kesiliyor ve İsrail oğullarına bildirilen Rab yüceltiliyor. Ve bir de bunu gerçekleştirecek kişinin yasa verilen, büyük bir egemenlik kuracak birisi olması durumu var. Bütün bunlar gerçekleşiyor ve yüzlerce yıldır sürüyor. Daha ne olacak kabul etmek için?!.. Fakat bu güçlü bir şekilde iddia ediliyor mu?.. İyi üzerinde durulmadı mı çok belli işler bile görülmeyebilir mevzusu da iyi düşünülmeli şimdi..

Beri yandan metinlerde Yeruşalim, Siyon gibi ifadeler de var yer yer. Mesela şöyle denilmekte: *Her Şeye Egemen RAB'be yönelmek, O'na yalvarmak için çok sayıda halkla birçok ulus Yeruşalim'e gelecek." [Zakarya 8: 22]*

Burada şunu bilelim ki,Yeruşalim Barış Kenti demektir, Siyon ise kurak yer anlamına gelir ve bunlar Mekke'yi de ifade eder anlam cihetinden. Hem

---

[325] Siyon, "kurak yer" anlamına gelebilmekte, Yeruşalim ise "selam şehri" anlamındadır. Bunlar kelime anlamı olarak da düşünülebilir ve Mekke'ye işaret eder.

kehanetlerde şu nokta da mühim, "siz ille de durup bekleyeceksiniz, Mekke'den çıkacak" denilmiş olsa onlardan ilkesellik beklenmemiş olurdu. Ama böyle olunca "siz gayret etseydiniz size olurdu" anlamı çıkar. Mesela Hz İsa'ya da Mesih denilmiş. Bu ilk anlam olarak kral olarak anlaşılabilir. Ona uyulsaydı dünya çapında İslam galebesi olabilirdi.. gibi anlamlar düşünülebilir. Nitekim ona uyulmayınca Hz İsa şöyle der: *"Tanrı'nın Egemenliği sizden alınacak ve onun ürünlerini yetiştiren bir ulusa verilecek" (Matta 21:43)* Tamam, bu durum Allah katında zaten belliydi. Ama tarihte akış hak edilerek oluyor.

6. **Hakim olacak biri" delili:** Hakim olacak biri hakkındaki delil/kehanet gayet çoktur Tanah'ta. Bunlardan Davud tarzında hakim olacak kral delilini başka bir başlıkta işlemiştik. Öte yandan bir de Daniel Kitabı'nda bazı kehanetler var. Bu kitaptaki ifadeler İsa (as)'a yakıştırılmaktadır tabii olarak. Bu noktada Yeşaya Kitabı'nda geçen bölümler açıklayıcı gibidir. Çünkü orada da aynı pasajda İsa (as)'dan Muhammed (as)'a net geçişler görülmekte.[326] Dolayısıyla böyle bir usul düşünülebilir. Haberin salt bir kişiye has olması gerekmiyor, fakat nihai ve tam gerçekleşmeye bakılır. Şimdi Daniel Kitabı'ndaki bölüme bakalım:

Daniel Kitabı'nda ise şöyle bir görüm vardır:

"Gece görümlerimde göğün bulutlarıyla İnsanoğlu'na benzer birinin geldiğini gördüm. Eskiden beri var olanın yanına doğru ilerledi, onun önüne getirildi.

Ona egemenlik, yücelik ve krallık verildi. Bütün halklar, uluslar ve her dilden insan ona tapındı. Egemenliği hiç bitmeyecek sonsuz bir egemenlik, krallığı hiç yıkılmayacak bir krallıktır. [Daniel 7: 13-14]

Peygamberimizin miraca çıktığı malum, peşine büyüyen İslam hakimiyeti. Lakin İsa (as)'a da uyduğu iddia edilebilir.

Daniel'in yorumladığı Nebukadnezar'ın düşü vardır bir de. Şöyledir:

Kral, öbür adı Belteşassar olan Daniel'e, "Gördüğüm düşü ve ne anlama geldiğini bana söyleyebilir misin?" diye sordu. Daniel şöyle yanıtladı: "Kralın açıklanmasını istediği gizi ne bir bilge, ne falcı, ne de sihirbaz açıklayabilir.

[326] *bknz Ali İmran not 50, not 55*

Ama gökte gizleri açıklayan bir Tanrı var. Gelecekte neler olacağını Kral Nebukadnessar'a O bildirmiştir. Yatağında yatarken gördüğün düş ve görümler şunlardır: "Sen, ey kral, yatarken gelecekle ilgili düşüncelere daldın, gizleri açan da neler olacağını sana bildirdi. Bana gelince, ey kral, öbür insanlardan daha bilge olduğum için değil, düşünün ne anlama geldiğini bilesin, aklından geçenleri anlayasın diye bu giz bana açıklandı. "Ey kral, düşünde önünde duran büyük bir heykel gördün. Çok büyük ve olağanüstü parlaktı, görünüşü ürkütücüydü. Başı saf altından, göğsüyle kolları gümüşten, karnıyla kalçaları tunçtan, bacakları demirden, ayaklarının bir kesimi demirden, bir kesimi kildendi. Sen bakıyordun ki, bir taş insan eli değmeden kesilip heykelin demirden, kilden ayaklarına çarparak onları paramparça etti. Demir, kil, tunç, gümüş, altın aynı anda parçalandı; yazın harman yerindeki saman çöpleri gibi oldular. Derken bir rüzgar çıktı, hiç iz bırakmadan hepsini alıp götürdü. Heykele çarpan taşsa büyük bir dağ oldu, bütün dünyayı doldurdu. "Gördüğün düş buydu. Şimdi de ne anlama geldiğini sana açıklayalım. Sen, ey kral, kralların kralısın. Göklerin Tanrısı sana egemenlik, güç, kudret, yücelik verdi. İnsanoğullarını, yabanıl hayvanları, gökteki kuşları senin eline teslim etti. Seni hepsine egemen kıldı. Altından baş sensin. Senden sonra senden daha aşağı durumda başka bir krallık çıkacak. Sonra bütün dünyada egemenlik sürecek tunçtan üçüncü bir krallık çıkacak. Dördüncü krallık demir gibi güçlü olacak. Çünkü demir her şeyi kırıp ezer. Demir gibi tümünü kırıp parçalayacak. Ayaklarla parmakların bir kesiminin çömlekçi kilinden, bir kesiminin demirden olduğunu gördün; yani bölünmüş bir krallık olacak bu. Öyleyken onda demirin gücü de bulunacak, çünkü demiri kille karışık gördün. Ayak parmaklarının bir kesimi demirden, bir kesimi kilden olduğu gibi, krallığın da bir bölümü güçlü, bir bölümü zayıf olacak. Demirin kille karışık olduğunu gördüğüne göre halklar evlilik bağıyla birbirleriyle karışacaklar ama, demirin kille karışmadığı gibi onlar da birbirine bağlı kalmayacaklar. "Bu krallar döneminde göklerin Tanrısı hiç yıkılmayacak, başka halkın eline geçmeyecek bir krallık kuracak. Bu krallık önceki krallıkları ezip yok edecek, kendisiyse sonsuza dek sürecek. İnsan eli değmeden dağdan kesilip gelen taşın demiri, tuncu, kili, gümüşü, altını parçaladığını gördün. Ulu Tanrı bundan sonra neler olacağını krala açıklamıştır. Düş gerçek, yorumu da güvenilirdir." [Daniel 2: 26-45]

Bu bölümde geçen dört krallık, Daniel 7. bölümde geçen dört canavar ile de sembolize edilir. Yahudi ve Hristiyan ilahiyatında bu krallıklar, Babil, Ahameniş, Makedon ve Roma İmparatorlukları şeklinde düşünülür genelde. Burada normalde İslam hakimiyeti geliyor bunların peşine. Ama

Hristiyanlar, İsa (as)'ın geleceğine ya da Hristiyan hakimiyetine, kilise hakimiyetine vs yormuşlardır.

İncil'den Deliller

1. Ahmed adlı Resül:

İslami algıda mübeşşirat, Ahmed ismiyle adeta özdeşleşmiştir. Bunun sebebi şu ayetlerdir.

(Musa dedi ki) Bize bu dünyada da, ahirette de iyilik yaz, şüphesiz ki biz sana yöneldik. Dedi ki: "Azabımı dilediğime isabet ettiririm, rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır; onu sakınanlara, zekatı verenlere ve ayetlerimize iman edenlere yazacağım." Onlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları Elçiye, ümmi (okuma yazma bilmeyen/ Kitabı bilmeyen) peygambere uyanlardır. Onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara güzel şeyleri helal, pis şeyleri de haram kılar, üzerlerindeki ağırlıkları ve onlara vurulan prangaları kaldırıp atar. Ona inananlar, ona saygı duyanlar, ona yardım edenler, kendisiyle birlikte indirilen ışığı izleyenler, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. [Araf 156-157]

Hani de Meryem oğlu İsâ, ey İsrailoğulları demişti, şüphe yok ki ben, size, elimdeki Tevrât'ı doğrulayan ve benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir peygamberi müjdeleyen Allah elçisiyim; fakat o, onlara, apaçık delillerle gelince bu dediler, apaçık bir büyü. [Saff 6]

Öte yandan İncil'de Ahmed adının aranması ya da önceki kitaplarda adı Ahmed olacak diye söylenmesi konusu işi biraz bozuyor gibi.. Çünkü önceki kitaplarda "adı şu olacak" diye söylenemsi sıfat bakımından onu belirtir, isim bakımından değil. O zaman "sıfatı ahmed/övülmüş, çok hamdeden olacak" şeklinde anlaşılmalı. Bu ise bizzat övülmüş kelimesiyle değil, bu manaya gelecek bahisle de olur.

Mesela İncil'de şöyle geçmekte: *Ama Baba'nın benim adımla göndereceği <u>Faraklit/Yardımcı, Kutsal Ruh, size her şeyi öğretecek, bütün söylediklerimi size hatırlatacak.</u> Size esenlik bırakıyorum, size kendi esenliğimi veriyorum. Ben size dünyanın verdiği gibi vermiyorum. Yüreğiniz sıkılmasın ve korkmasın. Size, `Gidiyorum, ama yanınıza döneceğim' dediğimi işittiniz. Beni sevseydiniz,*

Baba'ya gideceğim için sevinirdiniz. Çünkü Baba benden üstündür. Bunları size şimdiden, her şey olup bitmeden önce söyledim. Öyle ki, bunlar olunca inanasınız. Artık sizinle uzun uzun konuşmayacağım. Çünkü bu dünyanın egemeni geliyor. Onun benim üzerimde hiçbir yetkisi yoktur. [Yuhanna 14: 26-30]

İbn-i Hişam, Süryânîce'deki "el-munhamenna" kelimesinin "Muhammed" anlamına geldiğini ve bu kelimenin Grekçe karşılığının "baraglitis" olduğunu ileri sürmüştür. [327] Bu dil, o zamanlar Filistin'de konuşulan dildi, büyük ihtimalle İncil de bu dilden çevrilmiştir Yunanca'ya. Bir de periktetos'un Ahmed/övülmüş anlamına geldiği söylemiştir. Hristiyanlar ise; İncil'in Yunanca metninde geçen Parakletos'un Arapçaya çevrildiğinde iki farklı şekilde okunabildiğini, Grek alfabesinin Arapça'daki gibi kelimelerin farklı okunmasına açık olmadığını, bu yüzden kelimenin parakletos-avukat-tesellici-yardımcı şeklinde olduğunun kesin olduğunu söylerler.

Buradaki Faraklit İsa (as)'ın kendisinden sonra geleceğini açıkça belirttiği bir kişi. Ve yaptıkları da Peygamberimize açıkça uyuyor. Ama Hristiyanlar İsa (as)'dan sonra kutsal ruhun sürekli işin içinde olup vahiy indirdiği, birilerinin elçiler olduğu gibi bir ilahiyata sapmışlardır. Çünkü kutsal yazılarını koruyamamışlar ve yazılan şeylerin doğruluğunu da buna bağlamışlar.. İsa (as) ilahlaştırılmış, birileri de elçileştirilmiş.

Beri yandansa İsa (as) da bir Faraklit olarak geçer. Şöyle ki:

Yavrularım, bunları size, günah işlemeyesiniz diye yazıyorum. Ama birimiz günah işlerse, adil olan İsa Mesih, Baba'nın önünde bize bir yardımcı olacaktır. [1 Yuhanna 2: 1] [328]

---

[327] *İbn-i Hişam, Siyer, c1, s 309*

[328] *Buradan anlaşılan o ki; faraklit, Arapça'daki "şefi', nasir" anlamına gelen bir kelime. Kur'an'da bu kelimeler öbür dünyayla ilgili "orada şefaatçi bulamazlar" "orada yardımcı bulamazlar" ifadelerinde gayet geçer. Beri yandan "peygamber"in buna indirgenmesi de şaşırtıcı. Öte yandan, şu ayete göre Cebrail'in de faraklit olması söz konusu: Ey inananlar, Allah'ın yardımcıları olun, nitekim Meryem oğlu İsa da Havarilere, Allah'a (giden yolda) yardımcılarım kimdir demişti, Havariler, biziz Allah'ın yardımcıları demişlerdi; İsrailoğullarından bir taife inanmıştı, bir taife de inkar etmişti; derken biz, inananları, düşmanlarına karşı desteklemiştik de üstün gelmişlerdi" [Saf 14]*

Dikkat edilirse İsa (as) da faraklitmiş ve bir de gelecek faraklit var. Hasılı, İsa (as)'ın onunla aynı işi yapacak birisinin geleceğini bildirdiği çok açık gibi.. Peki onunla aynı işi yapan Muhammed (as) gibi birisi var mı? Bu kadar net aslında mesele.

Beri yandan Hristiyanlar paraklit kutsal ruhtur diyor ama Hristiyanlık tarihinde Paraklit olduğunu iddia eden Montanus ve kurduğu büyük bir mezheb vardır. Paraklit'in bir kişi olabileceği noktası Hz Muhammed'le çıkmış bir durum değil yani. Ki Paraklit eğer kutsal ruhsa ve onları yanlışlardan koruduysa İncil'lerdeki bunca çelişkiler ne? Tevrat'la çelişkiler de ayrı..

Öte yandan; İncillerde Paraklit'le ilgili şöyle bir kısım da var. *"Size daha çok söyleyeceklerim var, ama şimdi bunlara dayanamazsınız. Ne var ki O, yani Gerçeğin Ruhu gelince, sizi tüm gerçeğe yöneltecek. Çünkü kendiliğinden konuşmayacak, yalnız duyduklarını söyleyecek ve gelecekte olacakları size bildirecek. O beni yüceltecek. Çünkü benim olandan alıp size bildirecek. (Yuhanna 16: 12-14)*

Dikkat edilirse bütün bunlar Peygamberimize (sav) uygun, son kısımda ise "Beni yüceltecek" diyor. Bunu Allah Teala demelidir. İncil'de böyle Allah Teala'nın olması gereken bazı sözler İsa (as)'a atfedilmiş. O zaman o faraklit, "çok öven" olmuş oluyor.

Beri yandan İncil'de Hz İsa *"Kutsanmış/Övülmüş Rabbin adıyla gelendir diyeceğiniz güne kadar beni bir daha göremeyeceksiniz" (Matta 23:39)* der. Ahmed çok övülen anlamına da geliyor. Bir de ilk ayet "Yaratan Rabbinin adıyla oku!" idi.. Ve bir de üstüne gelecek kişi İsa'nın sözlerini hatırlatacaktı gerçekleri bildirecekti. Bütün bunlar da Ahmed'in müjdelenmesi ve bunun Hz Muhammed olmasıyla çok paralel.

En geniş anlamda ise Ahmed/çok öven, çok övülen, başarılı olacak ve önceden beri de övülen ve Hz İsa'nın da övdüğü kişi olarak açıkça Hz Muhammed olmakta. Beklenen Davud, dünya çapında egemenlik kuracak kişi, ki "göklerin egemenliği yaklaştı" şeklinde bundan da bahis çok İncil'de. Hasılı, bu çerçevede, Ahmed isminin kullanılması ki Arapça bu isim, gerekmiyor.

Hz İsa'nın sözlerinin hatırlatılması

Hz İsa Faraklit bütün söylediklerimi size hatırlatacak diyordu İncil'de. Bu bağlamda Hz Muhammed'in onun söylediklerini gayet hatırlatması dikkat çekiyor. Öyle ki buna bir başlık açılabilir.

Şimdi; Muhammed (sav)'nin Mesih (as)'ın sözlerini hatırlatmasına bazı açık örnekler verelim. Bu da Faraklit'in bir özelliğiydi. Hem çerçeve dolsun.

1. ÖRNEK

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: "Dikkat edin! Yapmanız gereken doğru işleri gösteriş için insanların gözü önünde yapmayın. Öyle yaparsanız, göklerdeki Babanızdan ödül alamazsınız.

"Bu nedenle, birisine sadaka vereceğiniz zaman bunu ilan etmek için önünüzde borazan çaldırmayın. İkiyüzlü kişiler, insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödüllerini almışlardır. [Matta 6:1,2]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: Kıyamet gününde insanların, üzerine ilk hüküm verilecek olanı şehîd edilen bir adamdır. Bu adam getirilerek ona Allah nî'metlerini ta'rîf edecek, o da onları tanıyacaktır. — Bu ni'metler hakkında ne yaptın? diye soracak; şehid : — Senin uğrunda çarpıştım. Nihayet şehîd edildim! Diyecektir. Hak Teâlâ : — Yalan söyledin! Lâkin sen cesur denilmek için çarpıştın. Gerçekten denildi de! buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ye yüz üstü sü-rüklenecek, nihayet cehenneme atılacaktır. Bir de ilmi öğrenip öğreten ve Kur'ânı okuyan bir adamdır. Bu da ge-tirilerek kendisine ni'metlerinî ta'rîf edecek, o da onları tanıyacaktır. — Bunlar hakkında ne yaptın? Diye soracak. O adam : — İlmi öğrendim ve öğrettim. Senin rizân İçin Kur'ânı da okudum! Di-yecek. Teâlâ : — Yalan söyledin! Lâkin sen ilmi âlim denilsin dîye öğrendin; Kur'-ânı da o kaari'dir denilsin diye okudun; gerçekten denildi de; buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ve yüzü üstü sürüklenecek; nihayet ce-henneme atılacaktır. Bir de Allah'ın, yakasını genişlettiği ve kendisine malın her çeşidinden verdiği adamdır. Bu da getirilerek ona ni'metlerini ta'rîf edecek; o da on-ları tanıyacaktır. "Bunlar hakkında ne yaptın?" Diye soracak. O adam : "Uğrunda mal sarf edilmesini dilediğin hiç bir yol bırakmadım. Mut-laka senin için sarf ettim!" Diyecek. Teâlâ Hazretleri : "Yalan söyledin! Lâkin sen, o cömerttir desinler diye yaptın. Gerçek-ten denildi de!" buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ve yüzü üstü sürüklenecek. Sonra cehenneme atılacaktır. [Müslim İmare 152]

2. ÖRNEK

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: Siz sadaka verdiğiniz zaman, sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin. Öyle ki, verdiğiniz sadaka gizli kalsın. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir. “Dua ettiğiniz zaman ikiyüzlüler gibi olmayın. Onlar, herkes kendilerini görsün diye havralarda ve caddelerin köşe başlarında dikilip dua etmekten zevk alırlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödüllerini almışlardır. Siz ise, dua edeceğiniz zaman odanıza girip kapıyı örtün ve gizlide olan Babanıza dua edin. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir. [Matta 6: 3-6]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: Yedi sınıf insan vardır ki, Allah kendi gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan kıyamet gününde, bunları kendi arşının göl-gesinde gölgelendirir: Adil imâm , Allah’a ibâ-det ederek temiz bir hayât içinde serpilip büyüyen genç, gönlü mescidlere sevgiyle bağlanmış olan namâzlı kimse, Allah içirt sevişen ve bu sevgi ile birleşip bu sevgi ile ayrılan iki kişi, içtimaî mevki sa-hibi ve güzelliği olan bir kadın tarafından çağırılıp da kadınlığını ken-disine arz ettiğinde; ‘ben Allah ‘tan korkarım’ cevabiyle karşılık veren er kişi, sağ elinin verdiği sadakayı sol eli duymayacak derecede gizli sadaka veren zengin kişi, insanlardan tenhâ olarak Allah'ı anıp gözleri yaş döken takvâlı kişi [Buhari-Zekat 16]

3. ÖRNEK:

İNCİL’DE ŞÖYLE GEÇER Yeryüzünde kendinize hazineler biriktirmeyin. Burada güve ve pas onları yiyip bitirir, hırsızlar da girip çalarlar. Bunun yerine kendinize gökte hazineler biriktirin. Orada ne güve ne pas onları yiyip bitirir, ne de hırsızlar girip çalar. Hazineniz neredeyse, yüreğiniz de orada olacaktır. Bedenin ışığı gözdür. Gözünüz sağlamsa, bütün bedeniniz aydınlık olur. Gözünüz bozuksa, bütün bedeniniz karanlık olur. Buna göre, içinizdeki `ışık` karanlıksa, ne korkunçtur o karanlık! Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı’ya, hem de paraya kulluk edemezsiniz.[Matta 6: 19-24]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: Altının kulu, gümüşün kulu ve elbisenin kulu helak olsun! Öyleleri verildiği zaman razı olur, verilmediği vakit kızar. Bunlar helak olsun, baş aşağı yuvarlansın! Ayağına diken batsa çıkaran bulunmasın!. [Buhari-Cihad 69]

Yanımda şu Uhud dağı kadar altın olsa, bu beni sevindirmez. Bir borcu ödemek için ayırdığımdan başka da yanımda bir dinar bulunarak üç gün

geçmesini istemem. –Resulullah, önüne, sağına, soluna ve arkasına elleriyle verme işareti yaparak–yanımda bulunanı Allah'ın kullarına şöyle şöyle dağıtmak isterim. Dünyada varlığı çok olanlar âhirette sevapları az olanlardır. Yalnız sağına, soluna ve ardına şöyle, şöyle ve şöyle verenler müstesnadır. Fakat onlar da ne kadar azdır… [Buhari-İstikraz 3]

"Her kim ki, elbise ihtiyacı olan bir Müslümana elbise giydirse, Allah da ona cennetin yeşil elbiselerinden giydirir. Hangi Müslüman aç bir Müslümanı doyurursa, Allah da onu cennet meyvelerinden doyurur. Hangi Müslüman susamış bir Müslümana su verirse, Allah da ona içerisinde güzel kokuları olan cennet içeceği içirir." [Tirmizi, Kıyame, 18]

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: Bu nedenle size şunu söylüyorum: `Ne yiyip ne içeceğiz?' diye canınız için, ya da `Ne giyeceğiz?' diye bedeniniz için kaygılanmayın. Can yiyecekten, beden de giyecekten daha önemli değil mi?

Gökte uçan kuşlara bakın! Ne eker, ne biçer, ne de ambarlarda yiyecek biriktirirler. Göksel Babanız yine de onları doyurur. Siz onlardan çok daha değerli değil misiniz? [Matta 6: 25-26]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: Eğer siz Allah'a hakkıyla tevekkül edip güvenseydiniz, kuşlar gibi rızıklandırılırdınız; sabah aç karnına çıkıp, akşam karınları doymuş olarak dönerler. [İbn-i Mace-Zühd 14]

4. ÖRNEK:

İNCİL'DE ŞÖYLE GEÇER: Bu sırada İsa'nın öğrencileri O'na yaklaşıp, "Göklerin Egemenliğinde en büyük kim?" diye sordular. İsa, yanına küçük bir çocuk çağırdı, onu orta yere dikip şöyle dedi: "Size doğrusunu söyleyeyim, yolunuzdan dönüp küçük çocuklar gibi olmazsanız, Göklerin Egemenliğine asla giremezsiniz. Kim bu çocuk gibi alçakgönüllü olursa, Göklerin Egemenliğinde en büyük odur. Böyle bir çocuğu benim adım uğruna kabul eden, beni kabul etmiş olur. "Ama kim bana iman eden bu küçüklerden birini günaha düşürürse, boynuna kocaman bir değirmen taşı asılıp denizin dibine atılması kendisi için daha iyi olur. [Matta 18: 1-6]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: "Her doğan fıtrat üzerine doğar, sonra anne ve babası onu Yahudileştirir veya Hıristiyanlaştırır veya Mecusileştirir. Tıpkı hayvanın doğurunca azaları tam olarak yavru doğurması gibi. Siz

kesmezden önce, kulağı kesik olarak doğmuş hayvana rastlar mısınız?” [Buhari-Cenaiz 92]

5. ÖRNEK

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: Başkalarının suçlarını bağışlarsanız, göksel Babanız da sizin suçlarınızı bağışlar. Ama siz başkalarının suçlarını bağışlamazsanız, Babanız da sizin suçlarınızı bağışlamaz. [Matta 6: 14-15]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER. Her kim insanlara merhamet etmezse Allah da ona merhamet etmez. [Müslim Fedail 66]

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: Bunun üzerine Petrus İsa`ya gelip, “Ya Rab” dedi, “Kardeşim bana karşı kaç kez günah işlerse onu bağışlamalıyım? Yedi kez mi?” İsa, “Yedi kez değil” dedi. “Yetmiş kere yedi kez derim sana. Şöyle ki, Göklerin Egemenliği, köleleriyle hesaplaşmak isteyen bir krala benzer. Kral hesap görmeye başladığında, kendisine on bin talant borcu olan bir köle getirilmiş. Kölenin ödeme gücü olmadığından efendisi onun, karısının, çocuklarının ve bütün malının satılıp borcun ödenmesini buyurmuş. Köle yere kapanıp efendisine, `Bana karşı sabırlı ol! Sana bütün borcumu öderim’ demiş. Efendisi köleye acımış, borcunu bağışlayıp onu salıvermiş.”Ama köle çıkıp gitmiş, kendisine yüz dinar borcu olan bir başka köleye rastlamış. Onu yakalayıp, `Borcunu öde’ diyerek boğazına sarılmış. Bu köle yüzüstü yere kapanmış, `Bana karşı sabırlı ol! Sana borcumu öderim’ diye yalvarmış. Ama ilk köle bunu reddetmiş. Gitmiş, borcunu ödeyinceye dek kalmak üzere adamı zindana attırmış. Öteki köleler, olanları görünce çok üzülmüşler. Efendilerine gidip bütün olup bitenleri anlatmışlar. “Bunun üzerine efendisi köleyi yanına çağırmış. `Ey kötü köle!’ demiş. `Bana yalvardığın için bütün borcunu bağışladım. Benim sana acıdığım gibi, senin de köle arkadaşına acıman gerekmez miydi?’ Bu öfkeyle efendisi, tüm borcunu ödeyinceye dek onu işkencecilere teslim etmiş. “Eğer her biriniz kardeşini yürekten bağışlamazsa, göksel Babam da size öyle davranacaktır.” [Matta 18: 21-35]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: “Bir adam Peygamber (s.a.)’e gelerek: Ey Allah’ın Resulü hizmetçiyi kaç defa affedelim? dedi. (Hz. Peygamber) sükût etti. Sonra (adam) bu soruyu Hz. Peygambere tekrar sordu. (Hz. Peygamber yine) sükût etti. Bu sözü üçüncü kez tekrar-layınca: “Onu günde yetmiş defa affediniz” buyurdu. [Ebu Davud-Edeb 124]

Ebu Mesud el-Ensarî anlatıyor: Ben değnekle bir kölemi dövüyordum. Arkadan bir ses “ Ebu Mesud! Ebu Mesud!” diye bağırıyordu. Kızgınlığımdan

önce sesini alamadım. Yaklaşınca, bir de baktım ki, Hz. Peygamber (a.s.m)'dir. Ve şunu söylüyor: "Ebu Mesud! Şunu bil! Ebu Mesud! Bilesin ki..", ben hemen değneğimi elimden yere attım. O şeyle devam etti: "Ebu Mesud! Bilesin ki, senin bu köleye gücünün yettiğinden çok daha fazla, Allah'ın gücü sana yeter." Bunun üzerine ben "Ya Resulellah! Onu Allah için azat ettim." dedim. "Eğer öyle yapmasaydın, muhakkak ateş sana dokunur, seni yalardı." buyurdu. [Müslim-Eyman, 34,35]

6. ÖRNEK

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: Kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yüceltilecektir. [Matta 23: 12]

HADİSTE İSE ŞÖYLE DENİLİR: "Kıyamet günü, mütekebbirler küçük karıncalar gibi haşrolunurlar. Onları her yönden zillet bürümüştür. Cehennemde Bûles denen bir hapishâneye sevkedilirler. Ateşlerin ateşi onları bürür. Cehennem ehlinin irinleri kendilerine içecek olarak verilir. Bu içeceğe tînetu'l-habâl denir." [Tirmizi-Kıyamet 48]

"Sadaka vermekle mal eksilmez. Allah Teâlâ affeden kulunun değerini artırır. Allah rızâsı için alçak gönüllü olanı Allah yüceltir." [Müslim-Birr 69]

İNCİL'DE ŞÖYLE GEÇER: "Hanginizin çift süren ya da çobanlık eden bir kölesi olur da, tarladan dönüşünde ona, `Çabuk gel, sofraya otur' der? Tersine ona, `Yemeğimi hazırla, kuşağını bağla ve ben yiyip içerken bana hizmet et. Ondan sonra da sen yiyip içersin' demez mi? Verdiği buyrukları yerine getirdi diye köleye teşekkür eder mi hiç? Siz de böylece, size verilen buyrukların hepsini yerine getirdikten sonra, `Biz değersiz kullarız; sadece yapmamız gerekeni yaptık' deyin." [Luka 17:7-10]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: Peygamberimiz "Hiç kimseyi ameli cennete girdirmez." demiştir. Ashab "Seni de mi ya Resulallah!" dediklerinde "Evet beni de Ancak Allah'ın rahmeti beni bürüyüp korumuştur. " buyurmuştur. [Buharî, Rikaak18]

7. ÖRNEK:

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: Annesini ya da babasını beni sevdiğinden çok seven, bana layık değildir. Oğlunu ya da kızını beni sevdiğinden çok seven, bana layık değildir.Çarmıhını yüklenip ardımdan gelmeyen, bana layık değildir. Canını kurtaran, onu yitirecek. Benim uğruma canını yitiren ise onu kurtaracaktır. [Matta 10: 37-39]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: “Hiçbiriniz ben ona babasından da, evlâdından da, bütün insanlardan da sevgili olmadıkça (kemâliy-le) îmân etmiş olmaz” [Buhari-İman 7]

8. ÖRNEK:

İNCİL’DE ŞÖYLE GEÇER: Petrus O`na, “Bak, biz her şeyi bırakıp senin ardından geldik” demeye başladı. Size doğrusunu söyleyeyim dedi İsa, “Benim ve Müjde`nin uğruna evini,kardeşlerini, anne ya da babasını, çocuklarını ya da topraklarını bırakıp da şimdi, bu çağda çekeceği zulümlerle birlikte yüz kat daha fazla eve, kardeşe, anneye, çocuğa, toprağa ve gelecek çağda sonsuz yaşama kavuşmayacak hiç kimse yoktur. Ne var ki, birincilerin birçoğu sonuncu, sonuncuların birçoğu da birinci olacak.” [Markos 10: 28-31]

Ne mutlu ruhta yoksul olanlara! Çünkü Göklerin Egemenliği onlarındır. Ne mutlu yaslı olanlara! Çünkü onlar teselli edilecekler. Ne mutlu yumuşak huylu olanlara! Çünkü onlar yeryüzünü miras alacaklar. Ne mutlu doğruluğa acıkıp susayanlara! Çünkü onlar doyurulacaklar. Ne mutlu merhametli olanlara! Çünkü onlar merhamet bulacaklar. Ne mutlu yüreği temiz olanlara! Çünkü onlar Tanrı`yı görecekler. Ne mutlu barışı sağlayanlara! Çünkü onlara Tanrı oğulları denecek. Ne mutlu doğruluk uğruna zulüm görenlere! Çünkü Göklerin Egemenliği onlarındır. Benim yüzümden insanlar size sövüp zulmettikleri, yalan yere size karşı her türlü kötü sözü söyledikleri zaman ne mutlu size! Sevinin, sevinçle coşun! Çünkü göklerdeki ödülünüz büyüktür. Sizden önce yaşayan peygamberlere de böyle zulmettiler.” [Matta 5: 3-12]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: Habbab İbnu’l-Eret (radıyallahu anh) anlatıyor: “Resulullah (aleyhissalatu vesselâm) Kâ’be’nin gölgesinde, bir bürdeye yaslanmış otururken, gelip (müşriklerin yaptıklarından) şikâyette bulunduk: “Bize yardım etmiyor musun, bize dua etmiyor musun?’’ dedik. Şu cevabı verdi: “Sizden önce öyleleri vardı ki, kişi yakalanıyor, onun için hazırlanan çukura konuyor, sonra getirilen bir testere ile başının ortasından ikiye bölünüyordu. Bazısı vardı, demir taraklarla taranıyor, vücudunda sadece et ve kemik kalıyordu. Bu yapılanlar onları dininden çeviremiyordu. Allah’a kasem olsun Allah bu dini tamamlayacaktır. Öyle ki, bir yolcu devesine bindimi San’a’dan kalkıp Hadramevt’e kadar gidecek, Allah’tan başka hiçbir

şeyden korkmayacak, koyunu için de sadece kurttan korkacak. Ancak siz acele ediyorsunuz.” [Buhari-Menakıbul Ensar 29]

Resûlullah (sav) Ebû Ubeyde İbnü’l-Cerrâh (ra)’ı cizye tahsili için Bahreyn’e gönderdi. Ebû Ubeyde, cizye olarak topladığı mal ile Bahreyn’den geldi. Ensar, Ebû Ubeyde’nin geldiğini duyup, sabah namazını Resûlullah ile kılmak üzere geldiler. Resûlullah namazı kılıp gitmeye kalkınca, Ensar önüne durdular. Resûlullah onları bu vaziyette görünce gülümsedi ve : “Ebû Ubeyde’nin Bahreyn’den malla geldiğini duyduğunuzu zannediyorum?” dedi. Ensar: Evet, yâ Resûlallah! diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz: “Sevininiz ve sizi sevindirecek şeyler ümid ediniz. Allah’a yemin ederim ki, sizler için fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben, sizden öncekilerin önüne serildiği gibi dünyanın sizin önünüze serilmesinden, onların dünya için yarıştıkları gibi sizin de yarışa girmenizden, dünyanın onları helâk ettiği gibi sizi de helâk etmesinden korkuyorum” buyurdular. [Buhari-Rikaak 7]

Şehidin, kul hakkı dışındaki bütün günahlarını Allah affeder. [Müslim, İmâre, 119]

Cennete giren hiç kimse dünyaya geri dönmek istemez, yeryüzünde olan her şey orada vardır. Ancak şehid böyle değil. O, mazhar olduğu ikramlar sebebiyle yeryüzüne dönüp on kere şehit olmayı temenni eder. [Buhari-Cihad 5]

Resülullah şöyle buyurmuştur: “İslam garip başladı, yine garipliğe dönecektir. Ne mutlu gariplere!” [Müslim-İman 232]

9. ÖRNEK

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: İnsanoğlu kendi görkemi içinde bütün melekleriyle birlikte gelince, görkemli tahtına oturacak. Ulusların hepsi O`nun önünde toplanacak, O da koyunları keçilerden ayıran bir çoban gibi, insanları birbirinden ayıracak. Koyunları sağına, keçileri soluna alacak. O zaman Kral, sağındaki kişilere, `Sizler, Babam`ın kutsadıkları, gelin!` diyecek. `Dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan egemenliği miras alın! Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz; yabancıydım, beni içeri aldınız. Çıplaktım, beni giydirdiniz; hastaydım, benimle ilgilendiniz; zindandaydım, yanıma geldiniz.` O vakit

doğru kişiler O`na şu karşılığı verecek: `Ya Rab, seni ne zaman aç görüp doyurduk, susuz görüp su verdik? Ne zaman seni yabancı görüp içeri aldık, ya da çıplak görüp giydirdik? Seni ne zaman hasta ya da zindanda görüp yanına geldik?` Kral da onları şöyle yanıtlayacak: `Size doğrusunu söyleyeyim, bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı, benim için yapmış oldunuz.` Sonra solundakilere şöyle diyecek: `Ey lanetliler, çekilin önümden! İblis`le melekleri için hazırlanmış sönmez ateşe gidin! Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek vermediniz; susamıştım, bana içecek vermediniz; yabancıydım, beni içeri almadınız; çıplaktım, beni giydirmediniz; hastaydım, zindandaydım, benimle ilgilenmediniz.` O vakit onlar da şöyle karşılık verecekler: `Ya Rab, seni ne zaman aç, susuz, yabancı, çıplak, hasta ya da zindanda gördük de yardım etmedik?` Kral da onlara şu yanıtı verecek: `Size doğrusunu söyleyeyim, mademki bu en basit kardeşlerimden biri için bunu yapmadınız, benim için de yapmamış oldunuz.` Bunlar sonsuz azaba, doğrular ise sonsuz yaşama gidecekler. [Matta 25: 31-46]

HADİSTE İSE ŞÖYLE GEÇER: Resulullah (sav) buyurdular ki: “Kıyamet günü aziz ve celil olan Allah şöyle buyuracak: “Ey ademoğlu! Ben hasta oldum beni ziyaret etmedin.”Kul diyecek: “Ey Rabbim, Sen Rabbülalemin iken ben seni nasıl ziyaret ederim?” Rab Teala diyecek: “Bilmedin mi, falan kulum hastalandı, fakat sen onu ziyaret etmedin, bilmiyor musun? Eğer onu etseydin, yanında Beni bulacaktın?” Rab Teala diyecek: “Ey ademoğlu Ben senden yiyecek istedim ama sen Beni doyurmadın!” Kul diyecek: “Ey Rabbim, ben Seni nasıl doyururum. Sen ki Alemlerin Rabbisin?” Rab Teala diyecek: “Benim falan kulum senden yiyecek istedi. Sen onu doyurmadın. Bilmez misin ki, eğer sen ona yiyecek verseydin Ben onu yanımda bulacaktım.” Rab Teala diyecek: “Ey ademoğlu! Ben senden su istedim bana su vermedin!” Kul diyecek: “Ey Rabbim, Ben sana nasıl su içirebilirim, Sen ki Alemlerin Rabbisin!” Rab Teala diyecek: “Kulum falan senden su istedi. Sen ona su vermedin. Bilmiyor musun, eğer ona su vermiş olsaydın bunu Benim yanımda bulacaktın!” [Müslim, Birr 43]

10. ÖRNEK:

İNCİL'DE: Öyle ki, göklerde olan Babanızın oğulları olasınız. Çünkü O, güneşini hem kötülerin hem de iyilerin üzerine doğdurur. Yağmurunu da hem doğruların hem de eğrilerin üzerine yağdırır. [Matta 5:45]

HADİSTE: ....''Bu "anân" (denilen) dır. (Bu bulutlar) yeryüzünün sulayıcılarıdır. Allah Tebareke ve Teala onu, kendisine şükretmeyen ve dua etmeyen bir kavme (bile) sevk ediyor... [Tirmizi-Tefsir 58]

11. ÖRNEK

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: Göklerin Egemenliği, sabah erkenden bağında çalışacak işçi aramaya çıkan toprak sahibine benzer. Adam, işçilerle günlüğü bir dinara anlaşıp onları bağına gönderdi. Saat dokuza doğru tekrar dışarı çıktı, çarşı meydanında boş duran başka adamlar gördü. Onlara, `Siz de bağa gidip çalışın. Hakkınız neyse, veririm` dedi, onlar da bağa gittiler. "Öğleyin ve saat üçe doğru yine çıkıp aynı şeyi yaptı. Saat beşe doğru çıkınca, orada duran başka işçiler gördü. Onlara, `Neden bütün gün burada boş duruyorsunuz?` diye sordu. `Kimse bize iş vermedi ki` dediler. Onlara, `Siz de bağa gidin, çalışın` dedi. Akşam olunca, bağın sahibi kâhyasına, `İşçileri çağır` dedi. `Sonuncudan başlayarak ilkine kadar, hepsine ücretlerini ver.` Saat beşe doğru işe başlayanlar gelip kâhyadan birer dinar aldılar. İlk başlayanlar gelince daha çok alacaklarını sandılar, ama onlara da birer dinar verildi. Paralarını alınca bağ sahibine söylenmeye başladılar: En son çalışanlar yalnız bir saat çalıştı` dediler. `Ama onları günün yükünü ve sıcağını çeken bizlerle bir tuttun!` Bağ sahibi onlardan birine şöyle karşılık verdi: `Arkadaş, sana haksızlık etmiyorum ki! Seninle bir dinara anlaşmadık mı? Hakkını al, git! Sana verdiğimi sonuncuya da vermek istiyorum. Kendi paramla istediğimi yapmaya hakkım yok mu? Yoksa cömertliğimi kıskanıyor musun?` İşte böylece sonuncular birinci, birinciler de sonuncu olacak. [Matta 20: 1-16]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: Geçmiş üm-metlerin müddetlen içinde sizin müddetiniz, ancak ikindi namazı ile güneşin batması arasındaki müddet gibidir. Sizin meseliniz ile Yahûdîler ve Hristiyanlar'ın meseli, birtakım işçiler tutan şu kimsenin meseli gibidir: O kimse: Gündüzün yarısına kadar benim için birer kırat yevmiyeye kar-şılık kim çalışır? dedi. Yahudiler çalıştı. Sonra: — Gündüzün yarısından ikindiye kadar birer kırat yevmiyeye kim çalışır? dedi. Hıristiyanlar çalıştı. Sonra sizler ikindiden akşama kadar ikişer kırat ikişer kırat yev-miye ile çalışıyorsunuz. Eski ümmetler: — Biz çok

çalıştık, az ücret aldık, dediler. Allah: — Hakkınızdan eksilttim mi? buyurdu. — Hayır, dediler. Allah: — İşte bu, benim fadlımdır ki, ben onu dilediğime veririm, buyurdu. [Buhari-Fedailul Kur'an 17]

Bizler en son gelenleriz, kıyamet gününde öne geçecek olanlarız. Onlara kitâb bizden önce verildi, bizlere ise kitâb onlardan sonra verildi. Şu gün, onların, hakkında ihtilâf ettikleri gündür. Allah bize hidâyet buyurdu. Binâenaleyh Yahûdîler'in yarındır; Hristiyanların yarından sonradır. [Buhari-Cuma 12]

12. ÖRNEK

İNCİL'DE ŞÖYLE GEÇER: İsa onlara şunu sordu: "Kutsal Yazılar`da şu sözleri hiç okumadınız mı? `Yapıcıların reddettiği taş, İşte köşenin baş taşı oldu. Rab`bin işidir bu, Gözümüzde harika bir iş!` Bu nedenle size şunu söyleyeyim, Tanrı`nın Egemenliği sizden alınacak ve bunun ürünlerini yetiştiren bir ulusa verilecek. Bu taşın üzerine düşen, paramparça olacak; taş da kimin üzerine düşerse, onu ezip toz edecek. Başkâhinler ve Ferisiler, İsa`nın anlattığı benzetmeleri duyunca bunları kendileri için söylediğini anladılar. O`nu tutuklamak istedilerse de, halkın tepkisinden korktular. Çünkü halk, O`nu peygamber sayıyordu.[Matta: 21: 42-46]

HADİSTE ŞÖYLE GEÇER: "Benimle benden Önce geçen peygamberlerin misâli bînâ inşâ edip onu iyi ve güzel yapan, yalnız köselesinden bir köşede bir kerpiç yeri bırakan bir adam gibidir. Ki : İnsanlar o binayı dolaşırlar ve beğenirler de, şu kerpiç konsaydı ya, derler. İşte o kerpiç benim, peygamberlerin sonu da benim." [Müslim-Faziletler 7]

13. ÖRNEK

İNCİLDE ŞÖYLE GEÇER: İsa onlara anlatmaya başladı: "Sakın kimse sizi saptırmasın" dedi. "Birçokları, `Ben O'yum' diyerek benim adımla gelecek ve birçok kişiyi saptıracaklar. Savaş gürültüleri, savaş haberleri duyunca korkmayın. Bunların olması gerek, ama bu daha son demek değildir. Ulus ulusa, devlet devlete savaş açacak; yer yer depremler, kıtlıklar olacak. Bunlar, doğum sancılarının başlangıcıdır. "Ama siz kendinize dikkat edin! İnsanlar sizi mahkemelere verecekler, havralarda dövecekler. Benden ötürü valilerin ve kralların önüne çıkarılacak, böylece onlara tanıklık edeceksiniz.

Ne var ki, önce Müjde'nin tüm uluslara duyurulması gerekir. Sizi tutuklayıp mahkemeye verdiklerinde, `Ne söyleyeceğiz?' diye önceden kaygılanmayın. O anda size ne esinlenirse onu söyleyin. Çünkü konuşacak olan siz değil, Kutsal Ruh olacak. Kardeş kardeşini, baba çocuğunu ölüme teslim edecek. Çocuklar anne babalarına baş kaldırıp onları öldürtecekler. Benim adımdan ötürü herkes sizden nefret edecek. Ama sonuna kadar dayanan kurtulacaktır. "Yıkıcı iğrenç şeyin, bulunmaması gereken yerde dikildiğini gördüğünüz zaman (okuyan anlasın), Yahudiye'de olanlar dağlara kaçsın. Damda olan, evinden bir şey almak için aşağı inmesin, içeri girmesin. Tarlada olan, abasını almak için geri dönmesin. O günlerde gebe olan, çocuk emziren kadınların vay haline! Dua edin ki, kaçışınız kışa rastlamasın. Çünkü o günlerde öyle bir sıkıntı olacak ki, Tanrı'nın var ettiği yaratılışın başlangıcından bu yana böylesi olmamış, ondan sonra da olmayacaktır. Rab o günleri kısaltmamış olsaydı, hiç kimse kurtulamazdı. Ama Rab, seçilmiş olanlar, kendi seçtiği kişiler uğruna o günleri kısaltmıştır. Eğer o zaman biri size, `İşte Mesih burada', ya da, `İşte şurada' derse, inanmayın. Çünkü sahte mesihler, sahte peygamberler türeyecek; bunlar, mucizeler ve harikalar yaratacaklar. Öyle ki, ellerinden gelse seçilmiş olanları saptıracaklar. Ama siz dikkatli olun. İşte size her şeyi önceden söylemiş bulunuyorum. [329] "Ama o günlerde, o sıkıntıdan sonra, `Güneş kararacak, ay ışığını vermez olacak, yıldızlar gökten düşecek ve göksel güçler sarsılacak.' "O zaman İnsanoğlu'nun bulutlar içinde büyük güç ve görkemle geldiğini görecekler. İnsanoğlu o zaman meleklerini gönderecek, kendi seçtiklerini, yeryüzünün bir ucundan göğün öbür ucuna kadar, dört yelden alıp bir araya toplayacak. [Markos 13: 5-27]

"O günü ve o saati, ne gökteki melekler, ne de Oğul bilir; Baba'dan başka kimse bilmez. Dikkat edin, uyanık durun, dua edin. Çünkü o anın ne zaman geleceğini bilemezsiniz. Bu, yolculuğa çıkan bir adamın durumuna benzer. Evinden ayrılırken kölelerine yetki ve birer görev verir, kapıdaki nöbetçiye de uyanık kalmasını buyurur. Siz de uyanık kalın. Çünkü evin efendisi ne zaman gelecek, akşam mı, gece yarısı mı, horoz öttüğünde mi, sabaha doğru

[329] *Burada anlatılan şeyler başka İncillerde ve tefsirlerde MS 70'deki Kudüs'ün ikinci işgali olarak geçmekte. Yani; olmuş, bitmiş bir şey olarak görülebilir. Fakat devam eden anlatım kıyamet olarak belirginleşmekte. Fakat o da sonra muamma hale büründürülmekte. Çünkü gelen İsa'dır ve Hristiyan metinlerinde asıl kıyametten önce bin yıl hüküm sürecektir.*

mu, bilemezsiniz. Ansızın gelip sizi uykuda bulmasın! Size söylediklerimi herkese söylüyorum; uyanık kalın!” [Markos 13: 32-37]

HADİSTE İSE DER Kİ: İki büyük ordu birbiriyle harb etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Bu iki camianın ikisi de bir iddiada oldukları hâlde, araların-da büyük bir harb olacaktır. Otuza yakın yalancı mel’ûn Deccâller türemedikçe kıyamet kopmayacaktır. Bu Deccâl’lerin hepsi: ‘Ben Al-lah’ın Rasûlü’yüm! iddiasında bulunacaktır. Yine ilim çekilip alınmadıkça, zelzeleler çoğalmadıkça, zaman yaklaşmadıkça, fitneler zuhur etmedikçe, herc (adam öldürme) çoğalmadıkça kıyamet kop-mayacaktır. Yine aranızda mal çoğalıp sel gibi akmadıkça, hattâ mal o derece çoğalacak ki, mal sahibi malının zekâtını kim kabul eder diye endişelenecek, hattâ mal sahibi bâzı kimselere zekât vermek is-teyecek, fakat zekât arzettişi kimse ‘Benim zekâta ihtiyâcım yok’ di-yecek; işte bunlar olmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Yine halk yük-sek binalar yapmak yarışına çıkmadıkça ve bir kimse ölen bir kimsenin kabri yanından geçerken ‘Keski bunun yerinde ben olaydım!’ diye ölümü temenni etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Yine böyle güneş batı tarafından doğup insanlar bu hâdiseyi görünce top-tan îmân edecekler. Fakat ‘Bu îmân, evvelce îmân etmemiş olan yâhud îmânında hayır ve fazilet kazanmayan kimselerin îmânları kendilerine fayda vermeyeceği bir zamandır. Muhakkak ki kıyamet şübhesiz kopacaktır. Hem de satıcı ile alıcı aralarında elbise açacaklar da satış-alış tamam ol-madan ansızın kıyamet kopacak da, o elbisenin dürülmesi mümkin olmayacaktır. Yine muhakkak kıyamet kopacaktır. Hem de sağmal devesinin sütünü sağıp gelen kişiye sütü içmek nasîb olmayacak, hem de kişi havuzunu sıvayıp ta’mîr edecek, fakat kıyamet ansızın kopa-cak da havuzun suyunu kullanmak nasîb olmayacak. Kıyamet mu-hakkak kopacak, hem de yemek yemekte olan kişi lokmasını ağzına götürecek, kıyamet ansızın kopacak da o lokmayı yemek nasîb olmayacak. [Buhari-Fiten 65]

Örnekler arttırılabilir, lakin “söylediklerimi size hatırlatacak” mantığına bu kadar uyan kim var tarihte, bir düşünülsün. Öyle ki metinleri verdikten sonra açıklamalar bile yapmadık. Bu açıdan fazlasıyla yeterli. İkincisi “size her şeyden haber verecek” diyordu İncil’de, ayet ve hadisler böyledir.

Mesele bu derece açık, özellike de İncil noktasında diyelim. Lakin bütün bunlara körlük edilmiş, üzerine tutup İncil’de anticrist-mesih karşıtı-deccal

diye bir şey vardır, "o Muhammed (sav)'dir" demişlerdir. Neticede ise kendilerinin materyalizm, ateizm gibi akımlarla tam böyle bir noktaya savrulması enteresan bu anlamda.

2. Göklerin Egemenliği müjdesi:

İncil'de İsa (as) sürekli göklerin egemenliğinin yaklaştığından bahsetmiştir. Önceki bölümde bunun İslam olduğu anlaşılmıştı. Bir de ayet söz konusu bu çerçevde, ona gelelim.

İncil'de Matta 13. bölümde der ki:

İsa onlara benzetmelerle birçok şey anlattı. "Bakın" dedi, "ekincinin biri tohum ekmeye çıkmış. Ektiği tohumlardan kimi yol kenarına düşmüş. Kuşlar gelip bunları yemiş. Kimi, toprağı az olan kayalık yerlere düşmüş. Toprak derin olmadığından hemen filizlenmişler. Ne var ki, güneş doğunca kavrulmuşlar, kök salamadıkları için kuruyup gitmişler. Kimi, dikenler arasına düşmüş. Dikenler büyümüş, filizleri boğmuş. Kimi ise iyi toprağa düşmüş. Bazısı yüz, bazısı altmış, bazısı da otuz kat ürün vermiş. [Matta 13:3-8]

Bu bölümde dikkat edilirse filizin kök salıp salmaması gayet mevzu edilmekte. Kur'an'da Fetih Suresi son ayette de aynı bu tarz bir örnek var, İncil'de geçtiği vurgulanıyor üstelik. Şöyledir:

Muhammed, Allah'ın elçisidir. Ve onunla beraber olanlar, kafirlere karşı çetindir, kendi aralarında merhametlidirler, onları Allah'tan bir lütuf ve rızasını dileyerek rüku edenler, secde edenler olarak görürsün. Onların alameti, yüzlerindeki secde izinden. bu onların Tevrat'taki misalidir.[330] *İncil'de ise misallari şudur; adeta ekilmiş bir taneye benzer ki filiz vermiştir, derken filizi kuvvetlenmiştir, derken kalınlaşmıştır da dümdüz boy vermiştir, gövdelerine dayanıp yücelmiştir; ekincileri şaşırtır. Kafirleri, bununla kızdırması içindir. Allah, inananlara ve iyi işlerde bulunanlara yarlıganma ve pek büyük bir mükafat vaad etmiştir.*[Fetih 29]

Dikkat edilirse örnekte, filiz verir, nebat olur deyip geçmiyor, filizin tutması gayet vurgulanıyor, ki İncil'deki örnekte de bu nokta vurgulanıyordu. Gelelim bunun anlamına; İncil'de İsa (as) der ki:

Her kim Göksel Egemenlikle ilgili sözü işitir de anlamazsa, Şeytan gelir, onun yüreğine ekileni söker götürür. Yol kenarına ekilen tohum işte budur.

[330] *Ayet, "onların Tevrat'taki ve İncil'deki misalleri ise şudur" diye de anlaşılabilmekte.*

Kayalık yerlere ekilen ise işittiği sözü hemen sevinçle kabul eden, ama kök salamadığı için ancak bir süre dayanan kişidir. Böyle biri Tanrı sözünden ötürü sıkıntı ya da zulme uğrayınca hemen sendeleyip düşer. Dikenler arasında ekilen de şudur: sözü işitir, ama dünyasal kaygılar ve zenginliğin aldatıcılığı sözü boğar ve ürün vermesini engeller. İyi toprağa ekilen tohum ise, sözü işitip anlayan birine benzer. Böylesi elbette ürün verir, kimi yüz, kimi altmış, kimi de otuz kat." [Matta 13: 19-23]

Dikkat edilirse; anlamanın önemine dairmiş bu örnek. Bir hadiste ise şöyle buyurulur: *"Allah'ın benim vâsıtamla gönderdiği hidâyet ve ilim, bol yağmura benzer. Bu yağmur kâh öyle bir toprağa düşer ki, onun bir kısmı suyu kabul eder ve çayır ile bol ot yetiştirir. Bir kısmı da kurak olur, suyu (üstünde) tutar da Allah onunla insanları fâidelendirir: Ondan hem kendileri içerler, hem de hayvanlarını suvarırlar, ekin ekerler. Bu yağmur diğer bir nevi' toprağa daha isabet eder ki, düz ve kaypaktır; ne suyu üstünde tutar, ne çayır bitirir. Allah'ın dinini anlayıp da Allah'ın benim vâsıtamla gönderdiği hidâyet ve ilimden faydalanan ve bunu bilip de başkasına bildiren kimse ile, bunu duyduğu vakit kibrinden başını bile kaldırmayan ve Allah'ın benimle gönderilen hidâyetini kabul etmeyen kimse böyledir"* [Buhari-İlim 21] [331]

Şimdi, Fetih 29. ayete dönersek; demek ki, Müslümanlar bu ayette önce Tevrat'taki misal üzere, birlik beraberlik içindekiler olarak tarif ediliyor[332] ve sonra "anlayan kişiler" olarak. Bu ise daha teorik boyutta hitap boyutu ve metin boyutunun temsilidir.

---

[331] *ayrıca bknz Araf 58*

[332] *Tevrattaki örneğin de ekin örneği olabileceği söylenmiştir. (bknz Razi) Fakat daha ziyade İncil'deki örneğin de "yüzlerinde secde izinden alametleri vardır" kısmı olduğu söylenmiştir. Ama Tevrat'taki örneğin de ekin örneği olması daha doğru ve güçlü izah. Çünkü bir gruptan ekin şeklinde bahsedilmesi vardır. Şöyle ki: Onu ülkede kendim için ekeceğim,'Merhamete ermeyecek' dediğime acıyacağım, 'Halkım değil' dediğime, 'Halkımsın' diyeceğim; onlar da bana, 'Tanrım' diyecekler." [Hoşea 2: 23] Yine gelecek kişiden bahsederken "Gökten inen yağmur ve kar, toprağı sulamadan, yeri yeşertmeden, ekinciye tohum, yiyene ekmek vermeden nasıl göğe dönmezse, ağzımdan çıkan söz de öyle olacaktır. Bana boş dönmeyecek, istemimi yerine getirecek, yapması için onu gönderdiğim işi başaracaktır. [Yeşaya 55: 10-11] denilir. Bunlat tam gösteriyor işi. Mevdudi gibi kimi isimler ise örneği Faran'dan çıkan ışık ve mukaddeslerle ilgili Tevrattaki anlatımla ilişkilendirir. Yani secde izi noktasını baz alır.*

Beri yandan İncil'deki şu benzetme de söz konusu olabilir ayette geçen.. O da İslam'ın kısa zamanda dünya çapında yayılmasına işarettir ki bu gerçekleşmiştir.

İsa onlara bir benzetme daha anlattı: "Göklerin Egemenliği bir adamın alıp tarlasına ektiği hardal tanesine benzer" dedi. "Hardal tüm tohumların en küçüğü olduğu halde, gelişince bahçe bitkilerinin boyunu aşar, ağaç olur. Öyle ki, gökte uçan kuşlar gelip dallarında barınır." [Matta 13: 31-32]

Saniyen; göklerin egemenliği ifadesi İncillerde hem öbür dünyadaki Allah'ın egemenliği olarak hem de bu dünyadaki egemenlik olarak geçer. [333] Beri yandan Yeşaya Kitabı'nda da ahiret ve dünyadaki egemenlik benzeştirmeleri dikkat çeker. [334] Öte yandan ise dünyadaki egemenliği de aşırı cennetsi bir egemenliğe çevirme noktasında katmalar dikkat çekiyor Yeşaya Kitabı'nda. Bu da Mesihi dönemi olmadık bir döneme çevirmiştir Hristiyan ve Yahudi ilahiyatında. Mesela tapınağın ihyası, dünya hakimiyeti gibi konular İslam ile açıkça olmasına rağmen hala bunları beklemektedirler. Bu anlamda göklerin egemenliği ifadesini, ahiret benzeştirmelerini çok altüst oluşun bir ifadesi olarak görmek gerekir ki İslam hakimiyeti ile bu oldu. Bir de önceki metinlerde de yeni bir ulus vurguları çoktur.

Mübeşşirat ve Tebliğ Noktasında Kuran'ın Müheyminliği Mevzusu

Görüldüğü üzere mübeşşirat gayet yaygın fakat işe bir bütün olarak yaklaşmak, metinlere kolay girebilmek de gerekiyor. O ise Kuran'ın müheyminliği ile mümkün. Ve tarihen sabit ki yoksa geniş bir giriş olamıyor. Salt "nokta mübeşşirat" ile iş bitirilmeye çalışılıyor, o ise resmi metinlerde pek yok. O zaman iş resmi metinlerden uzaklaştırılıyor, anlatılara tutunuluyor. Bu da delil noktasında zayıflığa götürüyor, inandırıcılığı bozuyor. Çünkü sağlamı varken çürüğünde ne işimiz var?!

Resmi metinlerde ise biraz örtük ve işari şekilde bildirilmiş Hz Muhammed. Lakin biraz yoğunlaşınca da yeterince net. Fakat gerçekleştikten sonra net, bunun da altını çizmek lazım. Çünkü "önceden

---

[333] *bknz Matta 8:11, 6:10*

[334] *bknz Yeşaya 40:3-4, 65. bölüm*

biliyorlardı” kısmını biz ille de doğduğu günü bile farketmişlerdi şeklinde anlamak istiyoruz, o ise hem mantıksız hem öyle bir gerek yok. Mühim olan kitaplarında geçen kişinin Hz Muhammed olduğunun net olmasıdır. Ki bu vakıa ile nettir.

Tabii düz mantıkla bakılınca çok sorun var burada. Nasıl olur da ellerindekini bu kadar düzelten bir metin ellerindekini doğruluyor olabilir?! Ellerindekini düzeltiyorsa neden itiraz sağanağı olmadı?! Neden bu metinlere bu şekilde bir yönlendirme olmadı işin başında?! vs vs.

Denilebilir ki, Kuran'ın öyle bir tarzı var ki, düzelticilik damarı, iki metne de çok yoğunlaşabilme gerektiriyor. Yoksa yüzeysel olarak aynı şeyden bahsediyor bu metinler denilebilir. İlk zamanlarda da bu önemliydi. Çünkü “ümmi birisi, ellerindekini söylüyor”du icaz noktası. Fakat sonra sonra Allah katındanlık, Kitab'ın üstlüğünün görülmesini gerektirmeye başladı denilebilir. İşte o da baştan hazırmış.. Bunda şaşacak bir şey yok. Fakat hikmete açık olunmalı biraz. Neden itiraz sağanağı olmadı peki? Elcevab; açıkçası düzelticilk biraz derin demiştik. İkincisi, Yahudi kültürü salt Tanah metninden oluşmuyor, anlatılar da var ve ona uymayan ona uyabiliyordu. Üçüncüsü de insan bazı konuları tabii olarak bilir ve anlar, itirazın aleyhine olacağını görür. Mesela İbrahim'in misafirlerinden biri Allah'tır Tevratta ve buzağının etinden de yer, Kur'an ise hepsinin melek olduğunu söyler ve etten yemezler.. Bu düzeltişe karşı, “hayır o öyle değil” diyen olmamıştır. Yine, Harun (as)'ın altın buzağıyı yapmadığı gibi, Eyüb (as)'ın ateistçe konuşmadığı gibi, bütün Peygamberlerin ahiretten haber verdiği gibi, Allah'ın dinlenmediği gibi konular aşırı derecede açıktır. Ki kendi ilahiyatlarında da bunların kimisinde az çok bir işi düzeltme çabaları vardır. O yüzden itiraz edemediler.. Yine denilebilir ki; sözlü kültür ortamıydı, metinleri şöyle karşılıklı okuyalım diye bir durum yoktu. Ki ince farklar ve işin üzerinde durma böyle durumlar gerektirir. O da zamanla oldu..

Bir de bizim düşündüğümüz şöyle bir şey var ki; Tevrat'ın tahrifininin sabitlenmesinden kaçtılar. Çünkü bu meseleler açıldıkça bu olacaktı. Hatta buna İblis'in gayesi de denilebilir. Nihayetinde işin taraflarından biri de o. Kimse hesabetmese de onun bunu hesab ettiği gayet düşünülebilir.. Yine denilebilir ki, İslam tarihinde de bu işin bu kadar gecikmesi pek normal değil. İş ille de başka bir şekilde, dar alanda yapılmaya çalışılmış. Hatta öyle ki kimi tefsirlerde mübeşşirat kısmı bir başlık altında geçiyor, kimileri bunu bile yapmıyor, kimileri yapıyor fakat orada mübeşşirat nevinden

kullandıkları Tevrat metinlerini, başka bir ayetin tefsirinde tam da yeri geldiği halde kullanmıyorlar.[335] Bu ise durduk yere işi zayıflatan, koparan

---

[335] bknz Tin 1,2,3, Secde 23, Bakara 129, Ali imran 164, Cuma 2, Alak 1, Zuhruf 43, 57 vb ayetlerin tefsirleri. Burada bir örnek verelim. Hz Muhammed (sav)'in Tevrat'ta geçen en net delili, "kardeşleri arasından senin gibi bir nebi çıkaracağım" delilidir. (bknz Bakara not 129)

Öte yandan, Kuran'da da buna paralel, Peygamber'in "kendilerinden" olduğu vurgusu var gayet. Şöyle ki; (İbrahim ve İsmail şöyle dua ettiler)"Ey Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlar kıl; neslimizden de sana teslim olan bir ümmet.. Bize ibadet yerlerimizi, kurallarımızı göster. Tövbemizi kabul et; çünkü sen tövbeleri ziyadesiyle kabul edensin ve çok merhametlisin." 'Rabbimiz, içlerinde onlardan bir elçi gönder, onlara ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları arındırsın. Şüphesiz, Sen güçlü ve üstün olansın, hüküm ve hikmet sahibisin.' [Bakara 128-129]

Nitekim içinizde sizden bir elçi gönderdik; âyetlerimizi okuyan, sizi arındıran, size kitabı ve hikmeti öğreten, size bilmediklerinizi öğreten (bir elçi).. [Bakara 151]

Andolsun ki Allah, mü'minlere, içlerinde kendilerinden bir elçi göndermekle lütufta bulunmuştur. (Ki O) Onlara ayetlerini okuyor, onları arındırıyor ve onlara Kitabı ve hikmeti öğretiyor. Ondan önce onlar apaçık bir sapıklık içindeydiler. [Ali İmran 164]

Andolsun size kendinizden öyle bir elçi gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkündür; müminlere karşı çok şefkatlidir; merhametlidir. [Tevbe 128]

Ümmîlere, onlardan bir elçi gönderen O'dur; Allah'ın âyetlerini okuyan, onları arındıran, onlara kitabı ve hikmeti öğreten (bir elçi). Onlar, bundan önce apaçık bir sapıklık içindeydiler.

Ve onlardan başkalarına ki henüz onlara katılmamışlardır. Odur üstün olan hüküm ve hikmet sahibi. [Cuma 2,3]

Dikkat edilirse bütün bu ayetlerde elçinin Tevrat'la paralel şekilde "onlardan" olduğu gayet ve gayet vurgulanıyor. Dolayısıyla tefsirlerde bu iş çok iyi vurgulanmalı, değil mi? Baktığımız zaman ise şununla karşılaşıyoruz; adeta hiç vurgulanmıyor.. En azından bu sözkonusu ayetlerin tefsirinde, "kendilerinden" ifadesinin açıklanması sadedinde vs. vurgulandığını hiç görmedik. Bir de tabii her bir tefsire bakmadık, ama belli başlı tefsirlerde yok, gördüğümüz.

Beri yandan, Tevrat'taki "kardeşleri arasından bir peygamber göndereceğim" ifadesi, mübeşşirat sadedinde kimi tefsirlerde kullanılıyor. Mesela; Razi, Elmalılı, Menar Tefsiri, Muhammed Ali, Muhammed Esed, Mevdudi gibi isimler, Tevrat'taki bu ifadeyi kullanıyorlar ve "kardeşleri İsmailoğullarıdır" açıklamasını da yapıyorlar, ama bu sözkonusu ayetlerin tefsirinde bunu kullanmıyorlar. Garip ötesi bir durum yani. Hatta bu tefsirlerden, gördüğümüz Elmalılı hariç, Kuran ayetleriyle Tevrat'taki sözkonusu ifade arasında direkt bir bağlantı da kurulmuyor hiç. Bir tek Elmalılı, Bakara 133'ün tefsirinde Tevrat'taki ifadeyi kullanıyor ve diyor ki; Hz Yakub'un oğulları, Hz İsmail'e de baba diyor ayete göre ve böylece "kardeşlik" mevzusu belirginleşiyor.

bir şey oluyor. Mesela Hamidullah 1976 tarihli bir makalesinde sadece mübeşşirata değil, Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliğine de yönelinmesi gerektiğini vurgular. [336]

Öte yandan, işi tarihi gelişimine bakarsak, Ali bin Rabben etTaberi ve İbni Hazm'dan bahsetmiştik. Bazı alimler bu işe ciddiyetle eğilmiş. Mesela İbn-i Teymiyye der ki: *İlim ve adalet sahibi olan kimse, Kur'an'a, Tevrat ve İncil gibi diğer kitaplara yahut da Muhammed (sav)'in mucizelerine, ondan başkasının mucizelerine yahut onun şeriatına ve ondan başkasının şeriatına yahut onun ümmetine ve ondan başkasının ümmetine bakacak olursa, onun başkasına üstün kılınmış olduğunu, aşırı bilgisiz ve zalim olanlar dışında hiç kimse için gizli ve saklı bulunmadığını bilir…. Evet, kitap ehlinden pek çok kimse, kendilerine bu durumu açıkça gösterecek ona dair haberlerin bir kısmını olsun bilmemektedir.*[337] İbn-i Teymiyye bu yönde ElCevab usSahih adlı bir kitap yazmıştır. Bu kitapta mübeşşirat ve Ehli Kitab'ın eleştirilerine ya da "Kur'an bizi onaylıyor" davalarına cevaplar vardır. İbn-i Kesir'in ise tarih kitabında Tevrat'ın düzelticiliği damarı bir ölçüde var. Lakin bu iş çok fazla yürüyüp gitmemiştir. Bikai'nin açtığı damar onaylayıcılık ağırlıklıydı, fakat bari resmi Tevrat ve İncil metinlerine gidiyordu, o geçiştirilmiştir. Yine mesela Razi'nin açtığı mübeşşirat damarı, Elmalılı'da bir adım ileri bile gitmemiş gibidir. Açıkçası büyük bir alevlenme problemi dikkat çekiyor bu işte. Yine mesela bir son dönem Osmanlı aydını olan Ahmed Midhat, Son Peygamber adlı kitabında der ki, "Müslümanlar kılıç ve kalemle propaganda yapmadılar." Hatta bunu bir başlık olarak atar ve Müslümanların Yahudi ve Hristiyanları İslam'a teşvik amacıyla eserler yazmadığını vurgular ve bunu "Dini İslam'da ikrah yoktur" kaidesine bağlar. Şimdi Hristiyanlar propagandaya başladıklarından propaganda yapıldığını özellikle belirtir.[338] Hasılı denilebilir ki; burada esas mesele, İslamın tebliği noktasındaki gevşeklikte görülüyor.

Elbette çeşitli izahlar var tefsirlerde peki ama bu belirttiğimiz açık noktayı adeta ısrarla görmeme mevzusu nedir? Herhalde işi körüklememe duygusu gibi bir şey bu. Zaten Tevrat ve İncil'in tefsirlerde direkt kullanımı bile çok geçtir. Denilebilir ki; onu da "soyut bir mübeşşirat" noktasında tutma duygusu var gayet. Lakin yakın zamanlarda Tevrat ve İncil'in kullanımı arttı, iş normalleşti denilebilir. Peki buradaki sorun nedir? Burada da işi delil noktasına iyi odaklamama gibi türlü sorunlar olduğu görülüyor.

[336] *bknz İslâmî İlimlerde İsrâiliyyât Yâhut Gayr-i İslâmî Menşeli Rivâyetler-Muhammed Hamidullah*

[337] *İbn-i Teymiyye, Bakara 253 tefsiri*

[338] *bknz Ahmet Midhat-Son Peygamber s. 178-182*

Yine denilebilir ki; tebliğ ve delillendirme işine yönelmeyip aklı orada kullanmadığınız zaman başka yerlerde kullanıyorsunuz. Mesela aşırı içe dönük, kelami ya da siyasi tartışmalar büyüdükçe büyümüştür zamanla, görüşler kemikleşmiş, fırkalaşmalar olmuş. Örneğin şiilik çözülemeyen bir ayrıma dönüşmüş, mutezile akılcılığı temsil etmiş, tasavvuf kadere ve mucizelere iman yolu olmuş, mezhepler kemikleşmiş, ictihad kapısı kapanmış.. Kur'an'a yönelme, hakikate yönelmeden çok herkesin kendine delil aramasına dönmüş. Son dönemdeki pek çok alime göre de zaten tarihteki en temel sapma, Kur'an'a değil başka kitaplara yönelmedir. Mesela Said Nursi'ye göre halkın nazarını doğrudan doğruya Kur'an'a çevirmenin üç yolu vardır. Birincisi; müelliflerin hakettikleri derin saygıyı tenkid ile kırmak Kur'an'ı görmemize engel olan o perdeyi kaldırmaktır. Bu zülümdür ve insafsızlıktır. İkincisi ise selef alimlerinin kitaplarında olduğu gibi, şeriat ve fıkıh kitaplarını birer tefsir şekline çevirip içinde Kur'an'ı göstermektir. Meselâ, bir adam İbn-i Hacer'in bir kitabına baktığı zaman, Kur'an'ın ne dediğini anlamak maksadiyle bakmalı, yoksa "İbn-i Hacer ne diyor" diye bakmamalıdır. Üçüncü bir yol ise, ehl-i tarik'in yaptığı gibi, halkın nazarını o perdenin üstüne çıkarıp Kur'an'ı göstermektir. [339] Bize göre ise dördüncü bir yol vardır, Kur'an'ı insanlığa ulaştırma derdidir. O zaman işler normale dönecek.

Bu işin gerekliliğini şu da adeta haykırıyor ki; Neden muharref Kitab olan Tevrat'ın gerçekliği yürüdü günümüzde?! Hile, hurda, murda.. Bunda Kur'an'ın düzelticiliğinin iyi vurgulanmamasının rolü yok mu?.. Çünkü Protestanlık sonrası muharref metinler tercümelerle herkesçe okundu, fakat düzelticilik bilinmedi. Hem o metinlerde Davud kral gelecek, Yeruşalim ihya olacak vs deniliyor. "Bunların olduğuna dair" bir izlenim oluşturulmadı hiç. Aşırı derecede boşta olunca da tersine hizmet ettirildi.

Öte yandan; denilebilir ki, bilgi çağına gelindi ve dünyada iki milyardan fazla Tevrat ve İncil'e inanan ya da onları bilen eden var ve bunlara Kur'an'ın düzelticiliği ve içericiliği ile seslenme çok mümkün. Bunca tebliğ imkanları da var. Lakin bu gerçekliğe önce bizim gelmemiz gerekiyor ve hala yürümesi gayet mesele. Bir dünya çapında İslam hakimiyeti ciddi şekilde düşünülmeli artık ve sorunların temelinde bundan geri kalmanın yatttığını..

---

[339] *bknz Bediüzzaman'ın Tefsir Anlayışı-Mûsa Kâzım Yılmaz*

***149:** Ayet, ilerideki Bedir savaşını ve Mekke'nin fethini de kastediyor olmalıdır.

***150:** Hadiste denilir ki; *"Her kim bizim kıldığımız namazı kılar, kıblemize karşı durur ve kestiği-mizi yerse, Allah'ın ve Allah elçisinin ahd ve emânını hakkeden Müslüman, işte odur. Artık öyle olan bir kimsenin ahd ve emânı hususunda Allah'a hıyanet etmeyin"* [Buhari-Salat 29]

Hadisin diğer versiyonunda "kim la ilahe illellah derse" diye başlar ve aynı şekilde devam eder.

Öte yandan tarih içerisinde oluşmuş "ehli kıble tekfir edilmez" şeklinde bir anlayış var. Bu ilke, bu hadise de dayanmakla birlikte fırkalaşma sonucu gayet artan tekfirciliğe karşı bir reaksiyon gibi durmaktadır. Hasıl, durumun gerektirdiği bir genel söylem olabilir fakat bunu "ehli kıble kafir olmaz" şeklinde anlamamalıdır ve şirk, küfür durumlarını, tehlikelerini izahtan kaçmamalı. Bir tane durum, bir çeşit tehlike yok bu işte. Vurdumduymazlık da tehlike, hevacılık da durum.

***152:** Hadiste şöyle buyurulmuştur: *Ebud Derda dedi ki, Allah'ın nebisi şöyle dedi: "Size amellerinizin en hayırlısını, derecelerinizi en fazla yükseltecek olanını, melikiniz katında en temiz olanını ve sizin için altın ve gümüş vermekten, düşmanınızla muharebe meydanında karşılaşıp boyunlarını vurmanızdan ve onların da sizin boyunlarınızı vurmasından daha hayırlı olanını size haber vereyim mi?" Ashab: "Evet" deyince: "Allah Teâlâ'yı zikretmektir" dedi. Muaz b. Cebel dedi ki: "Adem oğlunun Allah'ı zikirden başka yapacağı hiç bir amel onu Allah'ın azabından kurtaramaz."* [Tirmizi-Davat 6]

Ve Allah yolunda öldürülenlere ‘ölüler’ demeyin; bilakis diridirler velakin siz farketmezsiniz. [154]

Yemin de olsun; sizi, korkudan, açlıktan, ‘mallardan, canlardan, ürünlerden bir eksiltmeden’ bir şeyle deneyeceğiz. Sabredenleri müjdele. [155]

Kendilerine bir musibet isabet ettiği zaman, ‘Elbette biz Allah’ınız ve elbet O’na dönecek olanlarız’ diyenlerdir.. [156]

İşte onlar ki: onlara Rablerinden salavat/yönelişler ve esirgeme var. İşte de onlar, Doğru Yolu Bulanlar.. [157]

Şüphe yok ki, Safa ve Merve, Allah’ın emarelerindendir. O halde, kim evi haccederse yahut umre yaparsa o ikisini tavaf etmesinde ona bir günah yoktur. Kim gönülden bir hayır ederse herhalde Allah karşılığını veren, pek bilen.. [158]

وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن
لَّا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ
وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾
الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ
﴿١٥٦﴾ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾ ۞ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ ۖ
فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ
وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ
لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ ۙ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ
﴿١٥٩﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ
وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ
كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ
﴿١٦١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿١٦٢﴾
وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

٢٤

Kitapta insanlara açıklamamızdan/açık etmemizden sonra, açık deliller ve yol gösterme nevinden indirdiğimizi gizleyenler var ya.. İşte onlara Allah lanet eder, lanet ediciler de lanet eder. [159]

Tövbe edenler, düzeltenler ve açıklayanlar hariç.. İşte onlar, ki: tövbelerini kabul ederim. Ben Tövbeleri Kabul Eden, Pek acıyanım. [160]

İnkar edenler ve kafirler olarak ölenler var ya.. Allah’ın laneti ve meleklerin ve tüm insanların, onların üzerinedir. [161]

Onda (lanette) ebedi kalıcılardır. Onlardan azap hafifletilmez, ne de taraflarına bakılırlar onlar. [162]

İlahınız bir tek ilahtır.. Başka ilah yoktur, ancak O var.. Çok acıyan, Pek acıyan.. [163]

***158:** Çeşitli hadislere [340] göre; bu ayet, haccın farz kılınmasından, yani Mekke'nin fethinden sonra, Ensar'ın ya da bir grup kimsenin say'ı "cahiliye adeti" ya da Hacc 29'da "emredilmeyen bir şey" olarak görmesi ya da bunu sorması üzerine nazil olmuştur.

Say, Safa ve Merve tepeleri arasında hızla gidip gelmedir, Mekke müşriklerinin de önceden yaptığı bir şeydir ve bu yüzden tedirginlik oluşturmuştur. Özellikle de Cahiliyye Dönemi'nde Menat putuna gittiği için say'ı (İsaf ve Naile putlarına gitmeyi) hacdan saymayan Ensar üzerinde. Ayrıntılar muhtelif olsa da ayet bu tarihi veri üzerine anlaşılabilmektedir. Öte yandan Safa ve Merve'nin kabul edilmesi; Hacer'in İsmail'e su ararken bu iki tepe arasında gidip geldiği şeklindeki tarihi verinin de onayı anlamına geliyor.

***159:** Ayetin nüzul sebebi, Ensar'dan bir grubun Yahudilere "Tevrat'da geçen Peygamberimizin sıfatlarını" sorması, onların da bunu gizlemesi olarak rivayet edilmiştir.[341] Bu çerçevede denilebilir ki; buradaki beyyine kelimesi de Beyyine Suresinde geçen beyyinedir, yani önceki kitapları içericilik-düzelticilik.[342] Bunlar Kitaba imanı sağladıklarından hayati önemde ve gizlenmesi de öyle. Mesela Bakara 75-76'da buna gayet işaret var. Yine Peygamberimiz "On tane Yahudi alimi bana iman etsydi, bütün Yahudiler iman ederdi" demiştir.[343] Öte yandan, bunlar günümüzde keşifle çıkarılmakta. Ve günümüzde bir iman zafiyeti var ve sorun da dünya çapında. Dolayısıyla delilin hayatiliği durumu var ve iletişim imkanlarıyla kolay yayılması durumu. Buna dikkat edilmeli deriz, çünkü ayetteki tehdit Kur'an'daki en ağır tehditlerden birisidir. Hem tefsirlerde denilmiştir ki; gizleme, ihtiyaç olduğu halde söylememedir. Mesela Ebu Hureyre demiştir ki bu iki ayet (Bakara 159-160) olmasaydı hiçbir hadis rivayet etmezdim.[344] Bir hadiste ise kim kendisine sorulduğu halde ilmi söylemez, gizlerse kıyamet günü ateşten bir gemle gemlenir diyor.[345] Tabii günümüz açısından keşfedilenin ne kadar ilim olduğu meselesi de var. Buna da deliller muvacehesinde bakılmak durumunda. Öte yandan Kuran'ın delillerine ve bunların açıklanmasına uzun zamandır iyi yaklaşılmadığı ve Alemi İslam'ın

---

340 *örneğin Buhari-Tefsir 21*

341 *Bakara 146 ile bağlantılı gözükmekte*

342 *bknz Beyyine 2,3*

343 *Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 346*

344 *Buhari-Hars 21*

345 *Timizi-İlim 3*

da kötü duruma düştüğünü görmek lazım ve çıkışı bunları açıklamada görmek lazım denilebilir.

***163a:** İlah, ibadete müstehak olandır denilmiştir. Geçmişte insanlar putlara, gökcisimlerine, çeşitli vehmi güçlere, yöneticilere secde ederlerken günümüzde fıtrat başka bir yönde bozulmuş ve isteklere, hevaya, bunları karşılayacak olan da para olduğu için ona, ona gidecek ideolojiler, inançlar ve bunların sözcüleri olduğu için onlara adeta tapınma öne çıkmıştır. Bu ise somut bir secde içermediği için kolay anlaşılamamaktadır. Lakin unutmamalı ki ilah yönelinen de mektir ve ayete göre heva da ilah edinilebilmekte. Ayette denilir ki: "hevasını ilah edineni gördün mü."[346] Hadiste ise denilir ki; *Hevası benim getirdiğime tabi olmadıkça, sizden hiç biriniz iman etmiş olamazsınız.* [İbn-i Ebi Asım-EsSünnet 14] Hadiste buyurulur ki; *"Rabb olarak Allah'dan, din olarak İslam'dan, Peygamber olarak da Muhammed'den razı olan imanın tadını tatmıştır."* [Müslim-İman 56] İşte bu, hevanın işe teslimiyeti ve rıza meselesi kritik. Çünkü bu öylesine bir kabulle, "böyle olmam gerekiyor" anlayışıyla sağlanamaz. İnsan akıl ve nefs sahibi, bunların kabulü ve büyük bir yöneliş gerekir. O ise anlamayı, işe eğilmeyi gerektirir ki bu da bir süreç.

Yine hadiste buyurulur ki; *"Ümmetim için en çok korktuğum şey Allah'a şirk koşmaktır. Ben bununla, onların güneşe, aya, puta tapacaklarını kastetmiyorum. Korktuğum şey, Allah'tan başkası için yapılan ameller ve gizli şehvettir."* [İbn Mace, Zühd 21]

Yine ayetlerde istek gayet vurgulanır. Denilir ki; *Sizden öne geçmek isteyenleri de geri kalmak isteyenleri de biliriz.* [Hicr 24]

Bunlar iman eden ve kalpleri Allah'ı anmakla huzura kavuşan kimselerdir. İyi bilin ki kalpler ancak Allah'ı anmakla huzura kavuşur. [Rad 28]

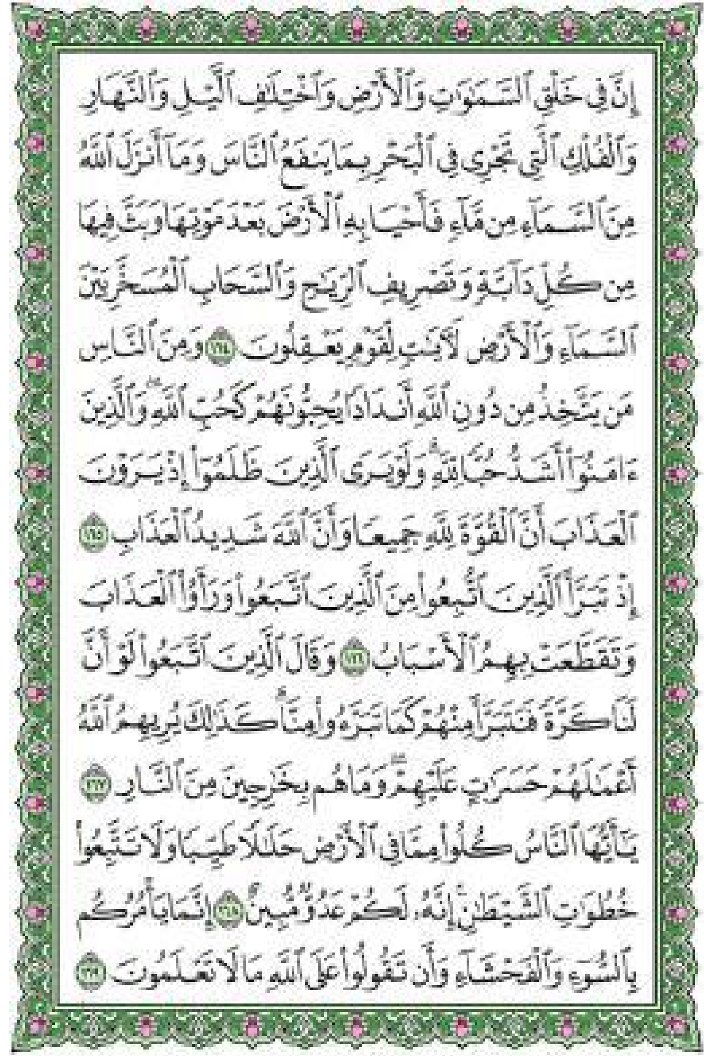
Pek çok ayette kalp ile düşünmekten bahsedilir, ahirette karşılıktan bahsedilir, riya yerilir. Kısacası iş bu kadar böyleyken yakini hedeflememe nasıl mümkündür?!

***163b:** Razi demiştir ki; Allah'ın en şerefli ismi O (Hüve) dir. Çünkü zatına delalet eder. Başka şeyler de demiştir. Bu kelimenin Esma'dan olduğu şüphelidir.

---

[346] *Furkan 43, Casiye 23*

Şüphesiz ki, göklerin ve yerin yaratılışında gece ve gündüzün farklılığında, insanlara fayda veren şeylerle denizde akıp giden gemide, Allah'ın gökten indirdiği suda - onunla yeri ölümünden sonra diriltir ve onda (yerde) her canlıyı yayar- rüzgarları ve gökle yer arasında emre amade edilmiş bulutları evirip çevirmesinde, akleden bir kavim için ayetler/deliller vardır. [164]

Ve insanlardan; onları Allah'ı sever gibi severek Allah'tan gayrı denkler edinenler var.. İman edenlerse Allah'ı sevme bakımından daha şiddetlidir. Keşke de zulmedenler görse/Zulmedenler bir görecek olsalar azabı görecekleri zamanı; ki kuvvet tamamen Allah'ın ve Allah, azabı şiddetli olan.. [165]

Hani de tabii olunanlar beri duracak tabii olanlardan.. Azabı görmüşler de onlarla ipler kopmuş olarak.. [166]

Tabii olanlar der ki, 'Keşke bizim için bir defa daha olsaydı, o vakit onlar bizden beri durdukları gibi onlardan beri dururduk elbet' İşte bunun gibi; Allah onlara işlerini üzerlerindeki hasretler olarak gösterecek. Onlar ateşten çıkıcılar değillerdir.. [167]

Ey insanlar, yerdeki şeylerden temiz ve helal olarak yiyin ve şeytanın adımlarına tabii olmayın. Elbette ki o sizin için apaçık bir düşman. [168]

Size ancak kötülüğü, utanmazlığı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyler söylemeyi emreder. [169]

***165:** Ayette Allah'ı sever gibi sevme şirkin bir özelliği olarak vurgulanmakta. Ki denilebilir ki en kritik nokta da budur. Çünkü sevgi kolay ölçülebilir bir şey değil, insansa kendini kolay kandırabilen bir varlık. Peki, Allah'ı sever gibi sevme ne demektir? Herhalde ona kolaylıkla yönelme, umut bağlama, medet umma, takdir umma gibi durumlar. Mesela şöyle hadisler vardır:

Altının kulu, gümüşün kulu ve elbisenin kulu helak olsun! Öyleleri verildiği zaman razı olur, verilmediği vakit kızar. Bunlar helak olsun, baş aşağı yuvarlansın! Ayağına diken batsa çıkaran bulunmasın!. [Buhari-Cihad 69]

Kıyamet günü Allah insanları topladığında bir seslenici şöyle seslenecektir: Her kim Allah için yaptığı bir işte bir başkasını ortak yapmış ise sevâbını Allah'ın dışındaki ortak koştuğu kimselerden istesin. [Tirmizi-Tefsîr 18]

Sözlerin en güzeli yüce Allah'ın kitabıdır. Allah'ın kalbinde o kelamı güzel gösterdiği ve küfürden sonra İslâm'a getirdiği ve o kelamı insanların sözlerine tercih eden kişi kurtulmuştur. [347]

Ayette ise denilir ki: *De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve beğendiğiniz meskenler size Allah'tan, elçisinden ve O'nun yolunda cihattan daha sevgili ise; artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, fasık topluluğu doğru yola erdirmez."* [Tevbe 24]

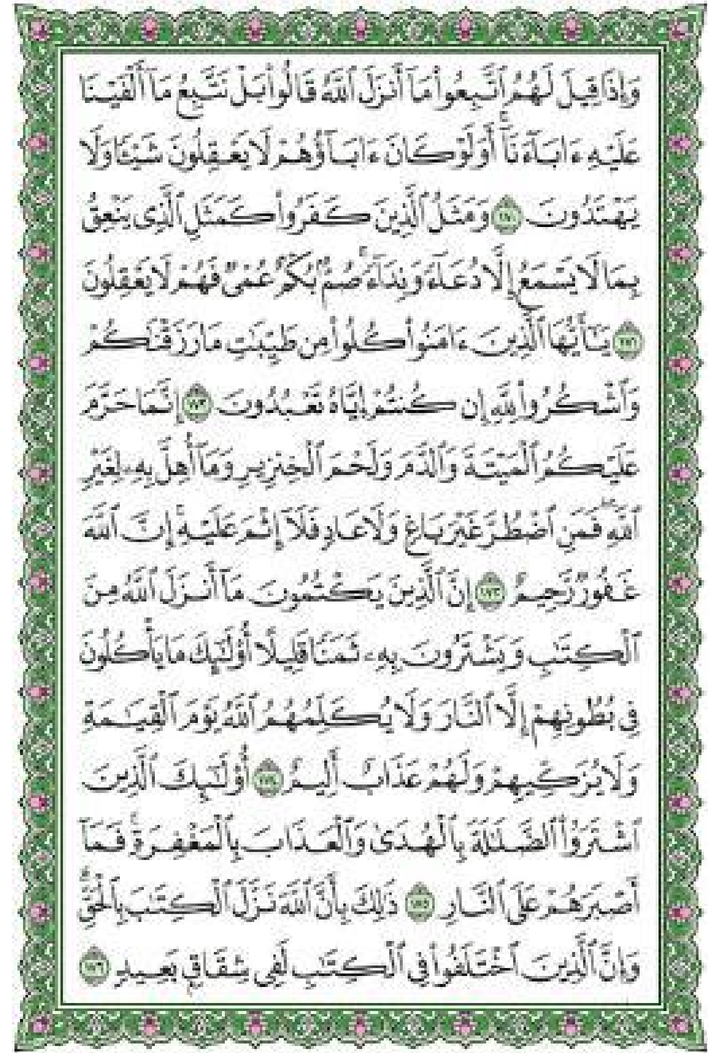
Beri yandan, muradı ilahinin tespiti de bu noktada önemli. Yoksa çeşitli kişiler Allah'ın isteği diye işi şuraya buraya çevirebilir. Alan geniş, söz çok, iş hassas, ehem mühim ayrımı bile gayet belirleyici. Burada Kitab, ilim ve mantık merkezlilik eksik görülüyor, ona ağırlık verilmeli.. Unutmamalı ki sevgi tanımayla alakalı, tanıma ise doğru anlamayla..

***166-167:** Zayıf düşürülenlerle büyüklük taslayanların ahretteki çekişmesi Kur'an'da çeşitli yerlerde geçer. Mesela: *Büyüklenenler de zayıf düşürülenlere derler ki: "Size rehberlik geldikten sonra sizi ondan biz mi alıkoyduk?! Hayır siz kendiniz suçlular idiniz." Zayıf düşürülenler de büyüklük taslayanlara der ki: "Hayır, (işiniz gücünüz) gece, gündüz tuzak kurmaktı. Hani bize Allah'ı inkâr etmemizi ve O'na eşler kılmamızı emrediyordunuz." Azabı gördükleri zaman içlerinden pişmanlık getirmektedirler. Biz de o*

---

[347] *İbn-i Hişam, Siyer c3, s 171*

kâfirlerin boyunlarına demir halkalar geçirmişizdir. Onlar, yapıp ettiklerinden başkasıyla mı karşılık görecekler?! [Sebe 32-33]

وإذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما ألفينا
عليه ءاباءنا أولو كان ءاباؤهم لا يعقلون شيئا ولا
يهتدون ﴿١٧٠﴾ ومثل الذين كفروا كمثل الذي ينعق
بما لا يسمع إلا دعاء ونداء صم بكم عمي فهم لا يعقلون
﴿١٧١﴾ يا أيها الذين ءامنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم
واشكروا لله إن كنتم إياه تعبدون ﴿١٧٢﴾ إنما حرم
عليكم الميتة والدم ولحم الخنزير وما أهل به لغير
الله فمن اضطر غير باغ ولا عاد فلا إثم عليه إن الله
غفور رحيم ﴿١٧٣﴾ إن الذين يكتمون ما أنزل الله من
الكتاب ويشترون به ثمنا قليلا أولئك ما يأكلون
في بطونهم إلا النار ولا يكلمهم الله يوم القيامة
ولا يزكيهم ولهم عذاب أليم ﴿١٧٤﴾ أولئك الذين
اشتروا الضلالة بالهدى والعذاب بالمغفرة فما
أصبرهم على النار ﴿١٧٥﴾ ذلك بأن الله نزل الكتاب بالحق
وإن الذين اختلفوا في الكتاب لفي شقاق بعيد ﴿١٧٦﴾

٢٦

Onlara ‘Allah’ın indirdiğine tabii olun’ denildiği zaman dediler ki, ‘Bilakis, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye tabii oluruz’ Peki ya ataları bir şey akledemiyor ve doğru yolu bulamayanlar idiyse?.. [170]

İnkar edenlerin örneği/durumu; bir bağrış çağrıştan başka bir şey işitmeyene/işitmeyenle haykıranın örneği/durumu gibidir. Sağırlar, dilsizler ve körlerdir, böylece onlar akletmez. [171]

Ey iman edenler, sizi rızıklandırdıklarımızın temiz olanlarından yiyin ve Allah’a şükredin. Eğer yalnız O’na kulluk edenlerseniz.. [172]

Size ancak, leşi, kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası için kesileni haram kıldı. Fakat, kim mecbur kalırsa; saldırmaksızın, ne de haddi aşarak.. Ona da bir günah yok. Elbette ki Allah, çok affeden, pek acıyandır. [173]

Kitap’tan Allah’ın indirdiğini gizleyenler ve onunla az bir pahayı alışveriş edenler var ya, işte onlar karınlarında ateşten başka bir şey yemeyecekler, ne de Allah onlarla konuşacak kıyamet günü, ne de onları arındıracak, onlara acı bir azap var. [174]

İşte onlar, yoldan çıkmayı yola girme ile alış veriş edenlerdir. Ve azabı mağfiretle.. Şu halde, ne sabrettirdi onları ateşin üstünde/ateşe karşı ne dayanıklıdırlar.. [175]

Bu, Allah’ın kitabı hak olarak indirmesi dolayısıyladır. Kitapta ihtilafa düşenlerse herhalde uzak bir ayrılık içinde.. [176]

***171:** Elmalılı ayeti şöyle meallendirmiştir: *o kâfirlerin meseli sade bir çağırma veya bağırmadan başkasını duymaz bir kulakla haykıranın hâline benzer, sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, akıl da etmezler.*

Elmalılı burada lafzı baz alarak bir meal yapmıştır. Fakat burada kastedilen davetçi olmalı gibidir, çünkü sahne ona çok uymaktadır. Yani çoban ve sürü bir manzara olarak verilmiştir, lafzen değil o manzara üzerine bir benzetme yapılmıştır. Çünkü benzetmede neyin ne olduğu gayet bellidir. Buna belağatli bir anlatım diyebiliriz. Örneğin Fussilet 44. ayette Kur'an'a kulak vermeyenler için "onlara uzak bir yerden sesleniliyor" denilmiştir. Çobanın neyi simgelediği bellidir. Fakat ayet "inkar edenlerin durumu şuna benzer" diye başlamakta. Bu ayet, Bakara 17. ayete benzemektedir bir açıdan; ilk bakışta öyle olması gereken, ifadede öyle değil gibidir. Acaba burada inkar edenler, "inkar edenleri inkar edenler" ya da tağutu inkar edenler, yani müminler olabilir mi?.. Mesela bazı ayetlerde inkar, bu şekilde müminleri ifade eder. [348]

Zemahşeri ise der ki, burada bir takdir gerekir, "kafirleri davet edenlerin hali şöyledir" ya da "inkar edenlerin hali, bağırıp çağıran hayvanların hali gibidir" ya da "onların atalarına tabii olma hallerinin örneği şöyledir" denilebilir, lakin "putlarına dua etmelerinin örneği şöyledir" denilemez, çünkü putlar hiç işitmez, halbuki "bağırıp çağırmadan başka bir şey işitmez" denilmiştir. Kimisi de ayette الا zaittir, fazladır, demiştir, kimisi kendi sesinin yankısını duyar demiştir. Yine, ayet Yahudiler hakkında nazil olduğundan putlar hakkında olamaz denilmiştir.

Maturidi ise şöyle demiştir; "haykıran" ifadesi ismi fail gelmiştir ama ismi meful anlamında olabilir. Yani "kendisine seslenilen öyle kişiye benzerler ki, bağırıp çağırmadan başka bir şey işitmezler" Menar tefsiri, "atalarına ve başkanlarına uymalarındaki hali şöyledir" der.

Burada şöyle denilebilir; ayette sahneye odaklanmamız gerekmektedir. Sahnedeki çoban ve koyunlar aşikar ki davetçi ve sağırlardır. Bakara 17'deki sahneye odaklanınca da böyle algılayabiliriz; yani ateşi yakan davetçi, ışıkları alınan körler. Lakin o ayetin gelişinde örnekliğin onların bir iş çevirip durmaları ama tutmamasıyla izahı daha makul. Buradaki ise böyle.

***173:** Peygamberimizin ayette geçen şeylerin dışında haram kıldığı şeyler de vardır, köpek dişi olan avcı hayvanlar gibi. Öte yandan ise mesela

---

[348] *bknz Bakara 256, Mümtehine 4*

Maliki mezhebi bu ayet uyarınca onları haram olarak görmez, mekruh der. Razi ve Reşid Rıza gibi müfessirler de haberi vahidin ayetin zahirini sınırlayamayacağı ilkesiyle böyle düşünür. Dikkat edilmesi gerekense; Arapların deve yediği ve daha önceki şeriatta (Tevrat şeriatı) devenin haram olduğu ve ayetin biraz bu bağlamda konuştuğudur. Kur'an'da bu "daha önce onlara haram edilen şeyler mevzusu" gayet geçer. Şöyle ki:

De ki: 'Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti ki pistir ve günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilenden başka yiyecek kimseye haram kılınmış birşey bulamıyorum; fakat darda kalan, saldırmaksızın ve haddi aşmadan (bunlardan da yiyebilir) Doğrusu Rabbin affedicidir, pek acıyandır. Yahudi olanlara bütün tırnaklıları haram kılmıştık. Sığırların ve koyunların, sırtlarında bulunan yahut bağırsaklarına yapışık veya kemiklerine karışmış olanların dışındaki içyağlarını haram kılmıştık. Taşkınlıkları yüzünden onları işte böyle cezalandırdık. Şüphe yok ki biz doğru sözlüyüz.[Enam 145-146] [349]

Ayette sayılan şeylerin hepsi Tevrat'ta da haramdır ve ayetteki "başka bir şey bulamıyorum" vurgusu dikkat çekicidir. Yine bir başka pasajda şöyle denilir:

O size ancak ölü hayvanı, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilenleri haram kıldı. Her kim mecbur kalırsa saldırmadan ve aşırı gitmeden yiyebilir. Şüphesiz Allah, çok affeden, pek acıyandır. Dillerinizin yalan vasfetmesi ile: "Şu helaldir, şu haramdır" demeyin; aksi halde Allah'a iftira etmiş olursunuz. Şüphesiz Allah'a yalan uyduranlar asla kurtulamazlar. Onlar için dünyada pek az bir menfaat var, ahirette ise çok acıklı bir azab vardır. Sana anlattıklarımızı, daha önce Yahudi olanlara haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmemiştik. Fakat onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdi. [Nahl 115-118]

Denilebilir ki, Tevrat'ta yırtıcılar vs. de haram[350] Hatta Kur'an, tırnaklılar için "onları ceza olarak haram kılmıştık" demekte. O zaman nasıl işi deve merkezli düşünebiliriz sadece?! Elcevab; bir defa içyağları da var. İkincisi; zi züfür kelimesi pençeli ve tırnaklı anlamına da geliyor, tek tırnaklı anlamına da geliyor. Tevrat'ta ise yarık tırnaklı ve geviş getirenler helal olarak geçiyor. Bu anlamda tavşan da haram kılınmış, deve de, başka hayvanlar da..

---

[349] *ayrıca bknz Ali İmran not 93*

[350] *bknz Leviler : Bölüm 11*

Hasılı bu (tek) tırnaklıların kimisi İslam'da da haram, lakin helal olanlar da var.

Tabii denilebilir ki, Kur'an'da bu derece "sadece şunlar haramdır" denildikten sonra, "lakin bunlar da haramdır, şunlar da haramdır" denilmesi, Kur'an'ı güvenilmez bir kaynağa çevirmez mi? Mesela son nazil olan ayet olduğu iddiaları olan Maide 3. ayette bile yine aynı şeyler zikredilmekte: *Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen; boğulmuş, vurulmuş, yukarıdan düşmüş, boynuzlanmış, canavar yemiş olup da canlı iken kesmedikleriniz; dikili taşlar üzerine boğazlanan hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunların hepsi doğru yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, dininize karşı ümitsizliğe düşmüşlerdir. Onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım. Size din olarak İslâm'ı beğendim. Kim açlıktan daralır, günaha istekle yönelmeden bunlardan yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Çünkü Allah affedicidir, pek acıyandır.*

Kendilerine nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar; de ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helâl kılınmıştır. Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yeyin ve üzerine Allah'ın adını anın. Allah'a sakınma duyun, Allah'ın hesabı pek çabuktur. [Maide 3-4]

Lakin, dikkatimizi çeken bu son ayette, "ancak şunlar haramdır" kaydının olmaması ve peşine neyin helal kılındığının sorulması, "temiz şeyler" denilmesi gibi incelikler. Yırtıcı hayvanların ve yırtıcı kuşların, "yenilmeleri söz konusu edilmeden" zikredilmesi de ayrı bir işaret. Beri yandan; "ısrarla aynı şeyler vurgulanmış, demek ki başka haram yok" da diyenler olmuştur, belirttiğimiz gibi. Fakat şunu bilmeli ki, Peygamberin de açıkladığı konular çok. Mesela balıkların leş hükmünde olmaması da bu çerçevede görülebilir. Normalde balıklar leş görülüp yenmeyebilirdi.

Öte yandan ayet bir de Hristiyan İlahiyyatına düzeltmedir. Şöyle ki:

Elçilerin İşleri adlı kitapta enteresan bir farkla bu ayet vardır. İlk Hristiyanlar, Yahudi olmayanların, Greklerin şeriatın ne kadarına uyacaklarını konuşurlarken Yakub söyle der: *Bu nedenle, kanımca öteki uluslardan Tanrı`ya dönenlere güçlük çıkarmamalıyız. <u>Ancak putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız.</u> Çünkü çok eski*

zamanlardan beri Musa`nın sözleri her kentte duyurulmakta, her Şabat Günü havralarda okunmaktadır.” [Elçilerin İşleri 15: 19-20]

Burada ayette geçen domuz eti yok sadece, lakin fuhuş var. Belli ki bu değiştirilmiş, çünkü hırsızlık, yalan vs de olmalıydı o zaman. İkincisi: burada sanki kendilerinden yapılmış bir hafifletme gibi ele alınıyor mesele. Halbuki Kur'an'daki diğer ayetlerle birlikte düşünülünce anlaşılıyor ki bu İsa (as)'ın şeriatıydı; Yahudilerde olan iç yağları, deve, tavşan eti gibi yasaklar onlara ceza olarak verilmişti, bunlar İsa (as)'ın şeriatında yoktu.

Yani ayetin önceki kitapları düzelticilik boyutları meseleyi netleştiriyor denilebilir. Ve burada şu pencere de açılıyor ki, önceki kitapları düzelticilik boyutu, sadece kıssaların boyutlanması, mübeşşiratın zahir olması için değil, normal, ayetin anlaşılması noktasında da mühim. Çünkü vurgular ona göre..

Tabii şu mesele de var. Bazı haramlar mezheplere göre değişmektedir. Ve dinde helal-haram kılma yetkisi Allah'ındır. Hadiste denilir ki, *Daha önceleri hıristiyan olan Adiy bin Hâtim, boynunda gümüşten bir haç olduğu halde, İslâm hakkında bilgi edinmek niyetiyle Medine'ye gelmişti. Şüphelerini gidermek için Resulullah'a bazı sorular sordu. "Bu âyet bizi âlimlerimizi, râhiplerimizi rabler edinmekle suçluyor. Halbuki biz onları kendimize rabler edinmeyiz. Bunun mânâsı nedir?" dedi. Resulullah "Onlar helâli haram kıldılar, haramı helâl kıldılar. Siz bunu öylece kabul etmiyor muydunuz?" diye sorunca Adiy "Evet böyledir." diye tasdik etti. Resulullah "İşte bu sizin onları rabler edinmenizdir." buyurdu.* [Taberi]

Bu çerçevede insanlar delilleri bilmelidir. Salt "bu böyledir" mantığı olmamalıdır. Mesela Razi şöyle der:

Rebî´ de şöyle der: Ben, Ebu´l-Âliye´ye, "İsrailoğulları arasındaki o rab edinme nasıl olmuş?" dediğimde, o şöyle dedi: "Hristiyan ve Yahudiler çoğu kez, Allah´ın kitabında, âlimlerinin ve ruhbanlarının sözlerine muhalif sözler görüyorlardı, ama buna rağmen onların sözlerini alıyor ve Allah´ın kitabındaki hükmü kabul etmiyorlardı" Muhakkik alimlerin ve müctehidlerin sonuncusu hocamız ve üstadımız şöyle dedi: "Fakihleri taklid eden bir grup kimse müşahade edip gördüm, Onlara bazı meseleler hakkında, Kur´an´dan pek çok ayet okudum. Onların inanç ve mezhebleri bu ayetlere uymuyordu. Onlar bu ayetleri kabul etmediler ve iltifat etmediler. Bana, şaşıp kaldılar. Adeta onlar, "Selefimizden bunların aksine gelen rivayetlere rağmen, nasıl bu ayetlerin zahirleri ile amel edilebilir?" diyorlardı. Sen, gerçekten iyice

düşünürsen bu hastalığın, dünyada yaşayanların çoğunun damarlarına sirayet etmiş olduğunu görürsün.”

Ayette bahsedilen, “Rab edinme” ile ilgili ikinci bir tefsir de şöyledir: Câhiller ve Haşviyye, şeyhlerine ve imamlarına (önderlerine) saygıda çok ileri gittikleri için, bazan onların tabiatları “hulul” ve “ittihad” inancına meyletmektedir. Bu şeyh, dünya peşinde ve dinden uzak biri ise, kendisine uyanlara, işin onların dediği ve inandığı gibi olduğu fikrini vermektedir. Ben, dinden uzak bazı düzenbaz şeyhlerin, tabi olanlara ve taraftariartna, kendisine secde etmelerini emrettiğini ve onlara: “Sizler benim kullarımsınız” dediğini gördüm. İşte böylece o, taraftarlarına, hulul ve ittihad fikrini telkin ettiğini, bahusus kendisine tabi olan bazı ahmaklarla baş başa Kaldığında çoğu zaman uluhiyyet iddiasında bile bulunduğunu tespit ettim. Binâenaleyh bu husus, bu ümmet içerisinde bile müşahade edilip durulurken, böyle bir şeyin geçmiş ümmetlerde bulunmuş olması nasıl yadırganır?

Hasıl denilebilir ki; delil üzere tabi oluş amaçlanmalıdır, özellikle de farklılık taşıyan meselelerde. Örneğin şöyle diyen bile gördüm: Şunu niye şöyle yaptın denildiğinde “Ebu Hanife dedi yaptım” diyen kurtulur öte tarafta diyor adam. Bu derece basite inmemeli iş.

Mufassal (Açıklanmış) Kitap ne demektir meselesi

Kitabın mufassal yani açıklanmış olduğu geçer ayetlerde. Mesela denilir ki: *Allah, size Kitab'ı açıklanmış olarak indirdiği halde, ondan başka bir hakem mi arayayım? Kendilerine kitap verdiklerimiz, onun gerçekten Rabbinin katından hak olarak indirilmiş olduğunu bilirler. O halde sakın şüphe edenlerden olma.* (Enam 114)

Peki bu açıklama herşeyin bizzat kitabın kelamıyla açıklanması mıdır yoksa başka bir şekilde mi? Mesela ayette şöyle der:

Üzerine Allah'ın adı anılıp kesilenden yememenize sebep ne? Oysa Allah, çaresiz yemek zorunda kaldığınız dışında, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır. Doğrusu bir çokları bilgisizce kendi kötü arzularına uyarak saptırıyorlar. Muhakkak ki Rabbin haddi aşanları çok iyi bilir. (Enam 119)

Bu ayette haram kılınanların açıklandığı geçiyor. Mesela ayette şöyle der:

De ki: "Bana vahyedilenler arasında, leş, akıtılan kan, domuz eti -ki bu kesinlikle murdardır- ve yoldan çıkarak Allah'tan başkasının adına kesilmiş

olanın dışında (bu sizin haram olduğunu ileri sürdüklerinizden) bir şey yiyene yediğinin haram olduğuna dair bir hüküm bulamıyorum. Kim çaresiz kalarak taşkınlık etmeden ve aşırıya gitmeden yerse (bilsin ki) Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir. (Enam 145)

Dolayısıyla bazı şeyler gayet açıklanmıştır ayetlerde. Öte yandan bilindiği gibi hadislerde de yırtıcı hayvanlar gibi yasaklanan şeyler vardır. Fakat ayette iş gayet netleştirilmiş denilebilir.

Bir başka ayette ise mesela şöyle denilmekte:

O, kara ve denizin karanlıklarında kendileri ile yol bulasınız diye sizin için yıldızları yaratandır. Gerçekten biz, bilen bir toplum için âyetleri açıkladık. (Enam 97)

Burada yıldızların yol göstereceği söyleniyor ama nasıl yol göstereceği söylenmiyor. Velakin "bilen bir kavme açıkladık" deniliyor. Hasılı, yıldızların konumlarını vs bilen bir kavim gece yıldızlardan yönü tayin edebilir, yolunu bulabilir ve onlar bu ayeti iyi bir şekilde anlar.

Öte yandan şöyle denilmiştir:

İşte böylece âyetleri türlü türlü evirip çeviriyoruz ki, onlar sana: "Sen ders almışsın" desinler ve bilen bir toplum için de onu iyice beyan edelim. (Enam 105)

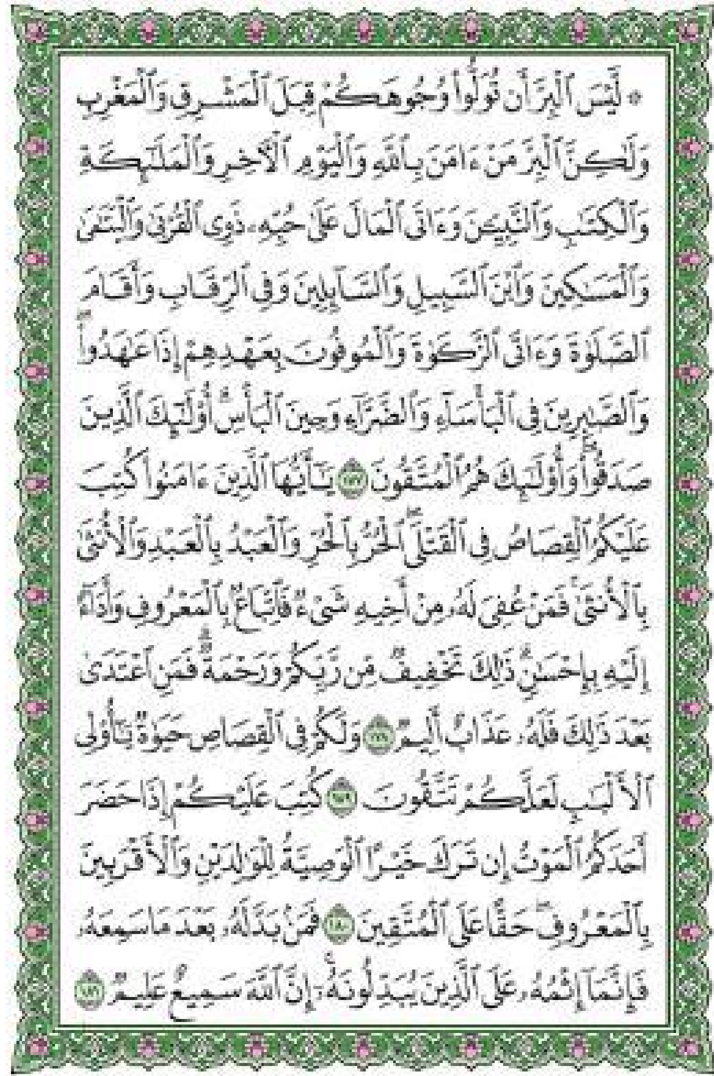
Burada "ders almışsın" demeleri, "Ehli Kitab'tan ders almışsın" anlamındadır, çünkü bilenler onlardı, onlardaki bilgileri içermekte ayetler. Ders almadığı ise malumdur. Bu şekilde Kuran'ın mucizeliği oluşmakta. Peşine ise ayrıca "bilen bir toplum için ayetleri beyan edelim" demekte. Çünkü iş öyle herkesin bir bakışta anlayacağı şekilde işlenmemektedir.

Başa dönersek; *Allah, size Kitab'ı açıklanmış olarak indirdiği halde, ondan başka bir hakem mi arayayım? Kendilerine kitap verdiklerimiz, onun gerçekten Rabbinin katından hak olarak indirilmiş olduğunu bilirler. O halde sakın şüphe edenlerden olma.* (Enam 114) denilmekteydi. Buradaki "açıklanmış" ifadesi, öncelikle direkt açıklanan haram kılınan şeyler gibi noktalara matuf olarak gözüküyor. Beri yandan, Ehli Kitabın "bunun Allah katından olduğunu bileceği" geçmekte burada. Ve şöyle bir bağlantı var. Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilen hayvan gibi yasaklar önceki kitaplarda da var ve bu konuyla ilgili ayrıntıları işlemiştik. İşte böylece gayet açıklanmış duruyor mesele değil mi? Peki bunu "açıklanmış" gören kimler? Elbette önceki kitap ehli ve işi bilenler. Dolayısıyla bir direkt

açıklanmış şeyler var bir de bilenler için açıklanmış şeyler var. Bu ise Tevrat ve İncil bilindikçe anlaşılır. Ayette “Kendilerine kitap verdiklerimiz, onun gerçekten Rabbinin katından hak olarak indirilmiş olduğunu bilirler. O halde sakın şüphe edenlerden olma” demekte. Günümüzde ise şüpheler artmış durumda. O zaman ne yapılması gerekiyor? İşin gayet tefsir edilmesi herhalde. O halde bundan kaçınmamalıdır. Öyle ki şu nokta belirginleşsin:

Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirebilecek (kimse) yoktur. O, işitendir, bilendir. (Enam 115)

İyi, yüzlerinizi doğu batı yönüne çevirmeniz değildir. Velakin iyi, Allah'a, Ahiret Günü'ne, Meleklere, Kitaba, Peygamberlere iman edendir.. Sevdiği üzere malı, yakınlara, yetimlere, miskinlere, yolun oğluna/yolda kalmışa, dilencilere, boyunduruk altındakiler hakkında (onları kurtarmak için) verir.. Ve namazı kılar, zekatı verir.. Ve antlaştıkları zaman antlaşmasına vefa gösterenlerdir.. Ve sıkıntıda, belada, savaş zamanı sabredenler.. İşte onlar doğru sözlü olanlardır, işte onlar Sakınanlar.. [177]

Ey iman edenler, öldürmelerde kısas üzerinize yazıldı/farz kılındı. Hür hürle, köle köleyle, kadın kadınla.. Fakat kim ki ona bağışlanır kardeşinden bir şey, o halde; meşru şekilde 'uymak'tır.. Ve güzellikle ona ödemek.. İşte bu Rabbinizden bir hafifletme ve esirgeme. Şu halde, kim bundan sonra haddi aşarsa, elbette ona acı bir azap var. [178]

Sizin için kısasta hayat vardır, Ey temiz akıl sahipleri, umulur ki sakınırsınız. [179]

Sizden birine ölüm geldiğinde bir hayır (çok mal) bırakacaksa; gelenekle/meşru şekilde ana babasına ve akrabalarına vasiyet, üzerinize yazıldı/farz kılındı. Sakınanlar üzerine bir hak olarak.. [180]

Şu halde, kim işittikten sonra onu değiştirirse günahı da onu değiştirenlerin üzerine.. Muhakkak ki, Allah pek işitendir, pek bilendir. [181]

***177:** "İyilik, yüzünüzü doğuya ve batıya çevirmeniz değildir." ifadesinden maksat, Abdullah b.Abbas, Mücahid ve Dehhak'a göre şu demektir: "Ey Müminler, iyilik yapmak, kıblenin çevirilmesinden önce Kudüse, çevirilmesinden sonra da Kâbeye doğru namaz kılmak değildir. İyilik şunlardır:.." Bu hususta Abdullah b. Abbas diyor ki: "Bu âyet Resulullah'ın Mekke'den Medineye hicret etmesinden, bütün farzların ve cezaların inmesinden sonra nazil olmuştur. Bu bakımdan Allah teala, sadece namazın değil bütün farzların eda edilmesini emretmiştir. Katade ve Rebi' b. Enese göre ise: "İyilik, yüzünüzü doğuya ve batıya çevirmeniz değildir." ifadesinden maksat: "Ey Yahudiler ve Hıristiyanlar iyilik, yüzünüzü doğuya ve batıya çevirmeniz değildir. Bilakis iyilik şunlardır.." demektir. [Taberi]

Denilebilir ki; ayette Kitaplara şelinde çoğul değil, "Kitaba" inanırlar şelinde tekil ifade kullanılmıştır, bu da Kur'an olmalıdır. O zaman, burada kastedilenler öncelikle Yahudi ve Hristiyanlardır denilebilir. Öte yandan, daha önce geçen "sizi orta bir ümmet kıldık" ve "onlar onların kıblesine tabi olmaz" ifadeleri de bu doğu batı ifadeleriyle kastedilenin Yahudi ve Hristiyanlar olduğunu düşündürüyor.

Denilebilir ki; Müslümanlar ise ayette bahsedilen vasıflardan uzaklaştıkça bu ifadeleri hak eder. Burada uzaklaşma işinin de tarihte doğu ve batı medeniyetlerine yönelme olması ilginçtir.

Bir de bu ayetten sonra gayet emirler, yasaklar vardır. Bu da iyi kapsamını çizmektedir.

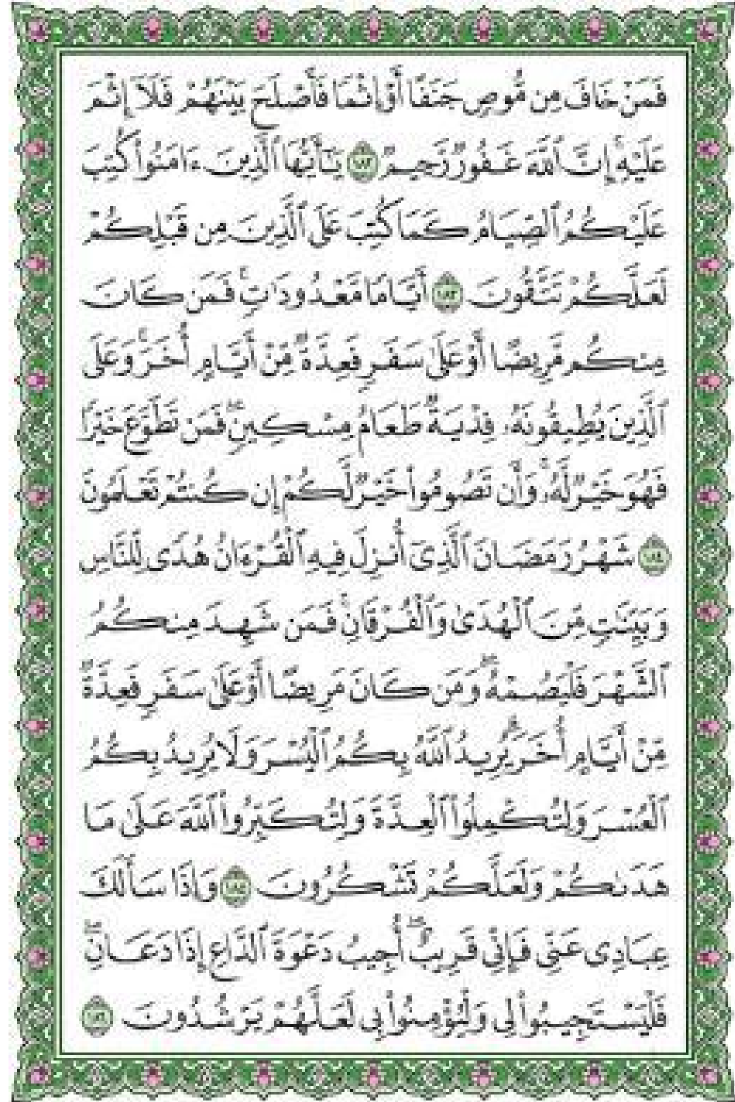
***178a:** Katade'den şöyle rivayet edilmiştir: Câhiliye devri insanlarında zulüm ve şeytana itaat hüküm sürüyordu. Onlardan, güçlü olan bir kabilenin kölesini başka bir kabilenin kölesi öldürdüğünde, "buna karşılık kesinlikle hür bir adamdan başkasını öldürmeyi kabul etmeyiz" derlerdi. Diğer kabilelerden bir kadın bunlardan bir kadını öldürdüğünde de "bunun yerine bir erkekten başkasını öldürmeyi kabul etmeyiz" derlerdi. Yüce Allah, bu haksızlığı ortadan kaldırmak için "Hüre hür, köleye köle, kadına kadın öldürülür" mealindeki âyeti indirdi

***178b:** Öldürülenin ailesinin diyet hakkı vardır. Ayette "eğer diyetle affetme olursa." durumu kastedilmektedir. Maruf, örf, bilinen şey, gelenek, normal, meşru demektir, Araplar diyet diye bir şeyi bilmekteydiler, ki bu da "yüz deve" idi. Yine denilmektedir ki, Tevrat'ta diyet yoktu, İslam'da diyet hükmü de verildi.

***180:** Vasiyet ayeti denilen bu ayet daha sonra miras ayetiyle Nisa 11-12 ile neshedilmiştir. Miras, vasiyetle bırakılmaktaydı ilk zamanlar.

Peygamberimiz veda hutbesinde demiştir ki; *"Muhakkak biliniz ki, Allah Teâlâ, her hak sahibine hakkını verdi. Bundan sonra varise vasiyet yoktur."*

Öte yandan varis olmayan yakınlara vasiyetin nesh olmadığı görüşü de vardır. Çünkü vasiyet varis dışında söz konusudur. Bu konudaki hadis şöyledir: *Sa'd bin Ebî Vakkas şöyle demiştir: Ben Mekke'de hastalandım. Peygamber bana hasta ziyaretine geldi. Bu ziyarette ben: Yâ Rasûlallah! Beni topuğum üzerine geri döndürmemesini (yânî beni hicret etmiş olduğum Mekke'de öldürmemesini) Allah'a duâ ediver! dedim. Rasûlullah: "Ümîd ederim ki, Allah seni bu hastalıktan kaldıracak ve se-ninle birçok insanları fay dolandıracaktır" buyurdu. Ben malımı vasiyyet etmek istiyorum. Çünkü (mîrâs payına sâhib olanlardan) benim ancak bir tane kızım var, dedim ve: Ben ma-lımın yarısını vasiyyet ediyorum, diye ilâve ettim. Rasûlullah: "Yarısı çoktur" buyurdu. Ben: Üçte birini vasiyyet edeyim, dedim. Rasûlullah: "Üçte bir (olur), fakat, üçte bir de çoktur, yâhud büyüktür" buyurdu. Sa'd, yâhud berisindeki râvî: İnsanlar üçte bir mikdarını vasiy-yet ettiler, bu onlar için caiz oldu, demiştir*. [Buhari-Vasiyyet]

Fakat, kim vasiyet edenden bir hata yahut günah korkusu duyar da aralarını düzeltirse ona da bir günah yoktur. Şüphesiz ki Allah çok affeden, pek acıyan. [182]

Ey iman edenler, oruç sizden öncekilere yazıldığı/farz kılındığı gibi size de yazıldı/farz kılındı, umulur ki sakınırsınız. [183]

Sayılı günlerdedir. Fakat, sizden kim hasta yahut yolculuk üzere olursa o zaman sayım başka günlerdedir. Ve ona (oruca) takat getirenler/zorlukla güç getirenler üzerine bir fidye vardır; miskini doyurmadır. Kim de gönülden bir hayır ederse herhalde o onun için daha hayırlı. Ve oruç tutmanız sizin için daha hayırlı, eğer biliyorsanız. [184]

Ramazan ayı; kendisinde insanlar için bir yol gösterme, Yol Gösterme ve Furkan/Çok Ayıran (nevin)den açık deliller olan Kuran'ın indirildiğidir. Öyleyse sizden kim o aya tanık olursa onu oruçlu geçirsin. Kim de hasta yahut yolculuk üzere olursa sayım başka günlerdedir. Allah size kolaylık ister zorluk istemez. Ki sayımı tamamlayasınız, Allah'ı büyükleyesiniz, size doğru yolu gösterdiği üzere. Umulur ki şükredersiniz. [185]

Kullarım sana Benden sorduğunda; herhalde Ben yakınım. Bana dua ettiği vakit, dua edenin duasına cevap veririm. Öyleyse, Bana icabet etsinler, Bana inansınlar.. Umulur ki doğru yolu tutarlar. [186]

***183:** Burada “sizden öncekilere farz kılındığı gibi” ifadesiyle ne kastedildiği, aynı ayda, Ramazan’da mı, aynı otuz gün mü yoksa salt oruç mu farz idi öncekilerde noktası tartışılmıştır. Tanah’ta en belirgin geçen oruç şudur. *Yedinci ayın onuncu günü kutsal bir toplantı düzenleyeceksiniz. O gün benliğinizi yenecek, hiç iş yapmayacaksınız.*[Çölde Sayım 29: 7] Ayrıca buna “oruç (Arapça savm, İbranice tsom) günü” denilmiştir [351]

Beri yandan, rivayetlerde Medine’deki Yahudilerin Muharrem ayının 10. günü oruç tuttukları geçmekte ve bu günü firavundan kurtuldukları gün olarak belirttikleri. Peygamberimizin de bu orucu tek gün olmamak şartıyla tuttuğu geçiyor yine. Öte yandan, o günde Mekkeli müşriklerin de oruç adeti olduğu rivayet edilmekte. Yahudilik açısından gariplik şudur; Yahudilerin tuttuğu dini açıdan yedinci ayın 10. günü orucu, Yom Kippur, Kefaret Günü, Yahudiliğe göre Tişri, yani resmi açıdan birinci ayın 10. günüdür. Tişri, dini takvime göre yedinci aydır. Çünkü dini açıdan birinci ay Nisan ayıdır (resmi olarak yedinci ay) o ay Mısır’dan Çıkış ayıdır. Bu konuda şöyle bir ayet vardır Tevrat’ta; *RAB Mısır’da Musa’yla Harun’a, “Bu ay sizin için ilk ay, yılın ilk ayı olacak” dedi, “Bütün İsrail topluluğuna bildirin: Bu ayın onunda herkes ailesine göre kendi ev halkına birer kuzu alacak.* [Mısırdan Çıkış 12: 1-3]

Nisan’ın 15’inden sonra başka bayramları başlar hasıl, Mısırdan Çıkış’ın kutlanması odur. Hasılı, Peygamberimiz dönemindeki Yahudiler eğer Arap takvimine uyarladıysalar işi, Muharrem’in 10’unda Yom Kippur’u tutmuş olmalılar. Ki bu orucun sebebi hakkında herhangi bir tarihi vakıa gösterilmiyor. Fakat çeşitli görüşler var. En ağırlıklı görüş ise bunun yılın başında bir muhasebe dönemi olduğu şeklinde. Hadiste Yahudilerin “Bu gün iyi bir gündür. Bu gün Allah’ın İsrâîl oğulları’nı düşmanlarından kurtardığı bir gündür. Mûsâ Peygamber bu gün oruç tutmuştur” dedikleri, Rasûlullah’ın da “Biz Musa’ya sizden daha ziyâde haklıyızdır” buyurduğu geçmekte.[352] Anlaşılan o ki, “bugün Musa’nın oruç tuttuğu bir gündür, bizim için mübarektir” gibi bir şey demişler, rivayetlere farklı yansımış. Ve bir de iş zamanla öyle bir boyutlanmıştır ki, o gün tarihte bütün Peygamberlerin bir şeyi olmuşa dönmüştür. Bu, belki biraz da Yahudi kültüründen gelmiş olabilir, fakat Nuh’un gemiden çıktığı gün mesela başka geçiyor Tevrat’ta.[353]

---

351 *bknz Yeremya 36: 6, Elçilerin İşleri 27:9*

352 *Buhari-Savm 68*

353 *bknz Tevrat: Yaratılış 8:13-14*

Beri yandan, Yom Kippur kaderin netleştiği bir gün olarak geçiyor literatürde. Tişri ayının ilk günü de kutlanıyor, onuncu gün de; on günlük bir dönem yani bu aslında. İlk günü kader yazılıyormuş, onuncu gün netleşiyormuş.. Bir nevi Kadir Gecesi ya da Beraat Gecesi gibi.. Yine dikkat çeken, Kuran'da on güne yemin edilmekte.[354] Bu ise Zilhicce'nin on günüdür. Böyle mübarek bir on gün, bir ay önceki on gün de olabilir bu açıdan, yani aslında Muharrem'in değil de Zilhicce'nin ilk onu.. Onu karıştırmışlar.. Yahud bizdeki Ramazan'ın son on günü gibi bir şey olarak görülebilir bu on gün. Bu anlamda Musa (as)'a Tevrat'ın verilmesine dair bir kutlama da olabilir. Nitekim bu yönde cılız da olsa bazı görüşler var. Bir de şöyle bir gerçeklik vardır ki; Mısır'dan çıkış, yedinci ayın ondördünde oldu Tanah'a göre.[355] Üç ay sonra Sina Çölü'ne vardılar. [356] Bu ise onuncu ayın ortalarıdır. Sonra dağa gidiyorlar, onlardan ahit alınıyor vs. Sonra Musa (as) dağda kırk gün kalıyor. [357] Bu ise 11 ay ve 12'inci ayın ilk onu olabilir, çok yakın buna akış. O ise Kuran'da bahsedilen on gün olabilir. Nitekim Kuran'da Araf 142'de "otuz gün sözleştik, ona on gün ilave ettik" denilir. Bu otuza on ilaveyle kırk gün olduğu Tevrat'ta belirtilmez. Yani bir nevi Yom Kippur'daki on günden iş uzaklaştırılır. Buna neredeyse tam uygun bir akış var.

Bütün bu çerçevede o zaman Yom Kippur hataen bir ay sonra kutlanıyor denilebilir mi? Peygamberimizin onlara "muhalefetini" de bu çerçevede böyle okuyabilir miyiz?.. İşte bu nokta biraz zor; çünkü o günü müslümanların da oruç tutması bir nevi günü onaylıyor. O zaman Yom Kippur, buzağıya tapmanın bir kefareti gibi tutulmuş olabilir. O şekilde bir ay sonra olmuş olur. Tevrat'ta Musa (as) ikinci defa dağa çıkıp kırk gün kaldığı için bu nokta düşünülemez bir hal almıştır. Fakat bunun da bir tahrif olduğu görülüyor. Yom Kippur'un da ne olduğu unutulmuş. Bu iki noktayı birbirine bağlıyabiliriz yani.

Bu noktada şu da dikkat çekiyor; Yom Kippur bir de sembolik olarak firavundan kurtuluşu simgeliyor gibi.. Bir de bu var. Dikkat çeken, Yom Kippur'un emredildiği kısımda ay adı geçmez, "yedinci ayın onuncu günü" denilir.[358] Bu ise normalde Nisan'ın onudur ve firavundan kurtulma sürecini

---

[354] *bknz Fecr 2*
[355] *bknz: Mısırdan çıkış 12. bölüm.*
[356] *bknz Mısır'dan Çıkış: 19: 1*
[357] *bknz Mısır'dan çıkış: 24: 18*
[358] *bknz Levililer 23: 23-32*

belirten bir tarihtir. Nisan'dan sayılırsa ise Tişri'nin onudur. Nisan'daki zaten kutlanıyor ve bir de bu emrediliyor. Biri tarihi kutlama biri sembolik kutlama denilebilir yani. Fakat bu yönde bir izahat görmedim. Lakin zaten iş kaydırılmış duruyor.

En nihayet, burada Yom Kippur diye bir şeyin olduğu lakin sebebinin de olduğu bunun Kuran'ın düzelticiliği ile netleşiği söylenebilir.

***184:** Hüseyin Kazım Kadri, ayeti, *"Takati olduğu halde oruç tutmayanların her gün için fidye vermeleri lazımdır"* diye çevirmiştir. Mehmet Akif ise "*Kudreti varken tutmayanların üzerine bir biçareyi doyurmaktan ibaret fidye farzolur"* diye çevirmiştir. Genellikle ise "oruç tutmaya gücü yetmeyenlere fidye farz olur" diye çevrilmiştir.

Bazı müfessirler oruçta önce seçeneğin olduğunu sonra, 185. ayetle, bunun nesh edildiğini söylemiştir. Mesela Fahreddîn Râzi: "*Allah evvela oruç tutmakla fidye vermek arasında muhayyer bırakmış, sonra bunu nesh ederek orucun farziyyetini bildirmiştir"* der. Bu mealde şöyle bir rivayet vardır:

Seleme (ra) şöyle demiştir: "Oruca güç yetiremeyenler üzerine de bir yoksul doyumu fidye lâzımdır'' âyeti indiği zaman, oruç tutmamak ve fidye vermek isteyenler oldu. Nihayet ondan sonraki "İçinizden kim o aya erişirse, onda oruç tutsun" âyeti indi de (sağlam ve mukîmler hakkında) bu oruç tutmayıp fidye vermek muhayyerliğini neshetti. [Buhari-Tefsir 22]

Beri yandan "ona gücü yetenler üzerine bir fidye gerekir, miskini doyurmadır" ifadesi, fıtır sadakasına da işarettir. Fıtır sadakası her ne kadar hadisle delillendirilse de ayetin zahiri bu anlama gelebilmektedir. Şöyledir hadis:

İbnu Ömer (ra): Resülullah (sav) fıtr sadakasını küçük, büyük; hürr, köle üzerine arpadan bir sâ' olarak yâhud hurmadan bir sâ' olarak farz kıldı," demiştir. [Buhari-Zekat 78]

Nitekim Şah Veliyyullah Dıhlevi şöyle der: *Bana göre diğer bir vech vardır: O da mananın "taama takat getirenlere fidye vardır" şeklinde olmasıdır. Fidye bir yoksulun taamıdır. Zikirden önce zamir getirildi. Çünkü o rütbe bakımından öne geçicidir. Zamir müzekker getirildi, çünkü fidyeden murad taamdan ibarettir. O taamdan da murad fıtır sadakasıdır. Yüce Allah*

bu ayette oruç tutma emrinin ardından fıtır sadakasını getirdi. Nitekim ikinci (el-Bakara: 2/185) ayetin ardından da bayram tekbirlerini getirmiştir.[359]

Peki nesh var mıdır yok mudur? Neshten ziyade boyutluluk var gibi ayette, bir boyut nesh edilmiş. Yine mesela eğer يُطِيقُونَهُ kısmını, YÜTAVVEKUNEHU *"ona zorlukla güç getirebilenler"* (bu okuyuş İbn-i Abbas'tan rivayet edilmiştir) anlamında alırsak da hasta için güne gün fidye'dir. Yani pek çok mevzu var ayette ve geçerli.

Mesele ise "zorlukla güç yetirenler" okuyuşunun şaz olması, diğer okuyuşun da güne gün fidye ile tefsir edilmesidir. Elmalılı bu okuyuşun da "zorlukla güç yetirenler" anlamına gelmesi gerektiği üzerinde durur. Menar tefsiri de böyle der ve "kim de gönülden bir hayır ederse." kısmını "nafile oruçlar tutarsa" diye anlar. Herhalde "oruç tutmanız sizin için daha hayırlı" ifadesine bir kapı açmak için. İbn-i Teymiyye ise "İbn-i Abbas YÜTAVVEKUNEHU diye okurdu, öbür okuyuş neshedilmiştir" der.

***184-185: İşari tefsirin nerelere varabileceği ile ilgili bir örnek:**

"Ramazan ayı…" nefsin Hakk'ın nuruyla yanması vaktinde "Kur'an'ın", Kur'ani akıl adı verilen ve cem makamına ulaştıran kapsayıcı ve icmali ilmin indiği aydır. İnsanlar için cem itibariyle vahdete ileten bir hidayettir. "doğrunun açık delilleri"nin, cem ve farktan oluşan kesintisiz delillerin, yani furkani (doğru ile eğriyi birbirinden ayıran) akıl adı verilen tafsili ilmin indiği aydır. Sizden kim bu vakte erişirse, yani zatı müşahede etme makamına ulaşırsa "onda oruç tutsun…" o vakitte Hakk ile olmayan söz, fiil ve hareketleri terk etsin, kendini tutsun.

"Kim o anda hasta olursa…" sözünü ettiğimiz müşahedeye engel olan nefsani perdelerden oluşan kalp hastalıklarına müptela olursa "veya yolcu olursa…" uzaklık sülukunda bulunup zati şühuda ulaşmamışsa, onun kat etmesi gereken başka mertebeler vardır. Ancak bunların sonunda bu makama ulaşabilir. "Allah sizin için kolaylık ister…" tevhid makamına ulaşmanızı ve Allah'ın kudretinden destek görmenizi ister. "Sizin için zorluk istemez…" Zayıf ve aciz nefse sorumluluklar yüklemek suretiyle sizi zora koşmaz. "Sayıyı tamamlamanız… içindir." Söz konusu mertebeleri, halleri ve amaca ulaştırıcı makamları tamamlamanız, Allah'ı ululamanız, Onun sizi cem makamına iletmesindeki azametini ve büyüklüğünü bilmeniz ve "şükretmeniz içindir." İşlerinizi istikamet üzere yürütmek suretiyle Ona şükretmeniz içindir. [Tevilat]

[359] *Dıhlevi, Usul-it Tefsir, nesh*

Görüldüğü gibi böylesi bir yaklaşımla herşey herşeye çevrilebilir. Aslında işari tefsire tamamen karşı değiliz, işari anlamlar olabilir elbette. Lakin, işari tefsir, öyle ya da böyle ilahi iradenin muhtemel kasıtlarından biri de budur iddiası olmak bakımından delilsiz isbatsız olamaz. Velev ki, “asıl mana budur” denilmesin.

Beri yandan ise “soğukkanlı, teknik, çözümlemeci yaklaşım-sıcakkanlı, savruk, ahlakçı yaklaşım” gibi bir durum vardır sanki ve işari tefsir bir şeyi dengelemekte. Burada da çok boşluk bırakılmamalıdır hasıl. Allah Teala bizleri rızasına yöneltsin.

***185 a:** Tefsirlerde şöyle bir bilgi geçer: Kur'an Levhi Mahfuz’dan dünya semasına Kadir Gecesi’nde -ya da Ramazan’ın 24’ünde- indirildi.[360] Menar tefsiri ise Levhi Mahfuzdan dünya semasına toptan indirildi görüşünü eleştirir. “Hem o zaman Ramazan’da Resülullah’a inmiş olmuyor” der. Bizim Kur'an’ın görmediğimiz orada veya burada olmasını neden kutlayacağımızı sorgular. Bütün Kitapların Ramazan’da indirildiği rivayetini de uyduruk görür. Yani, Kur'an Peygamberimize Ramazan’da Kadir Gecesi’nde indirilmeye başlanmıştır sadece. [361] Kasimi, Muhammed Ali, Seyyid Kutub, İzzet Deveze, İbn-i Aşur, Süleyman Ateş, Mahmut Topbaş ve Kur'an Yolu Tefsiri de sadece “Peygamberimize indirilmeye başlanmıştı” der. Muhammed Esed, Muhammed Hamidullah, Mustafa İslamoğlu ve Mustafa Öztürk de böyle. Mevdudi ise şöyle der:

Kur’an’ı bu gecede indirmenin iki anlamı olabilir: Birincisi, bu gecede bütün Kur’an, vahiy taşıyan meleklere intikal ettirilmiş ve ondan sonra, şartlara göre zaman zaman olmak üzere 23 senede, bu ayet ve sureleri

---

360 *Taberi, İbn-i Ebi Hatim, Semerkandi, Beğavi, Maverdi, Kurtubi, İbn-i Kesir, Dürrül Mensur, Celaleyn Tefsiri, Tibyan, Mehmed Vehbi, Ömer Nasuhi. Bunlar “Peygamberimize Ramazan’da indirilmeye başladığı için” görüşünü bu ayette vermez, Razi ve Elmalılı ise bunu ikinci görüş olarak verir. Mukatil, “Levhi Mahfuz’dan yirmi ayda (Her Ramazan) inmiştir, Cebrail de Peygamberimize yirmi yılda indirdi” demiştir.(ayrıca Taberi, İbnül Münzir, İbn-i Ebi Hatim, İbn-i Cüreyc’den bu anlamda bir rivayette bulunur) İbn-i Ebi Hatim’de “Ramazan hakkında Kur'an indirildi, yani oruç emri” görüşü de vardır. Muhammed bin İshak, “Peygambermize nüzul Kadir Gecesinde başladığı için” demiştir (nkl Razi) Maturidi ilk olarak, “Kadir Gecesi’nde Peygamberimize indirilmeye başlandığı için”der, sonra toptan indirme rivayetini nakleder. Zemahşeri, Beydavi, Ebussuud ve Alusi de böyledir. Bunlar “oruç emri indirildi” görüşünü de verirler.*

361 *bknz Kadir 1, Duhan 3*

Cebrail, Allah'ın emriyle Rasulullah'a getirmiştir. Bu görüş İbn Abbas'a aittir. (İbn Cerir, İbn Münzir, İbn Ebi Hatim, Hakim, İbn Merduye, Beyhakî). İkincisi, bu geceyi Kur'an'ın inzal edilmesinin başlangıcı kabul eden görüştür. Bu, İmam Şa'bî'nin kavlidir.[362] *Diğer bir kavil de İbn Abbas'tan nakledildiği gibidir. Her iki kavle göre de anlam, Kur'an'ın Rasulullah'a bu gece inmeye başladığına delalet eder.*[363]

Elmalılı, Bakara 185 tefsirinde bu iki görüşü verir, birinci görüşe tefsircilerin çoğunun görüşü der, ikinci görüşe Muhammed bin İshak'ın görüşü der. Özellikle inzal'in tek defada indirme anlamı üzerinde durur.[364] Üçüncü olarak ise "hakkında Kur'an indirilen Ramazan ayı" görüşünü verir.

Öte yandan, *"Onu Kadir Gecesinde indirdik"* [Kadir 1] ayetinin tefsirlerinde "Peygambere indirmeye başladık" anlamı gayet söz konusu edilir, Şabi'nin görüşü olarak.[365] Tabii bu mana, toptan indirme görüşünde de zımnen vardır, fakat en azından kapalıdır. Yine, Kadir Suresinin, metin sırasında, ilk nazil olan ayetlerin olduğu Alak Suresi'nden hemen sonra gelmesi de bir işaret olarak görülebilir.[366]

Beri yandan, zaman içinde şu görüldü ki, Kuran'ın levhi mahfuzdanlığının vurgulanması, kıyamete kadar geçerli olan bir hakikat kitabında, yol gösterici bir metinde hayatidir. Kimileri Levhi Mahfuzun Allah'ın ilmi olduğu konusunu bile açık nas olmadığı iddiasıyla sabit görmüyor.[367] Şu halde Kuran nasıl bugüne yol gösterici olacak, sadece ahlaki ilkeler bazında mı?! Bu bağlamda; gerek arttıkça levhi mahfuzdanlık vurgusundan kaçılması da enteresandır.

Yine Menar Tefsirini baz alırsak; buradaki sorun, Kuran'ın kolaylıkla anlaşılabilirliğini vurgulama derdi olarak gözüküyor. Menar, daha önceki kitaplarda bilmece gibi manaların olduğu, kapalılığın olduğu, Kuran'ın ise herkesçe hemen anlaşıldığı üzerinde durur. Denilebilir ki; levhi mahfuzdanlık vurgulanırsa bu noktada bir zorluk oluşur kaygısı var

---

362 *Şabi'nin "Kadir gecesinde indirdik" hakkındaki görüşü budur. (bknz Taberi. Şabi "toptan indirildi de" der) "Ramazan'da indirdik" ayetinde ise inzalin muaraza anlamında olduğunu söyler. Bu ayda Cebrail Peygamberimize ona indirilenleri muaraza ederdi ve Allah dilediğini siler, dilediğini bırakırdı. (bknz Beğavi)*

363 *Mevdudi, Kadir 1 tefsiri,*

364 *bkz Ali İmran not 3*

365 *Taberi, Maverdi, Kurtubi, Razi, Ebu Hayyan, Elmalılı…*

366 *Alak 96, Kadir 97. suredir. Nüzul sırası böyle değildir.*

367 *bknz Menar Tefisir, Bakara 185 tefsiri*

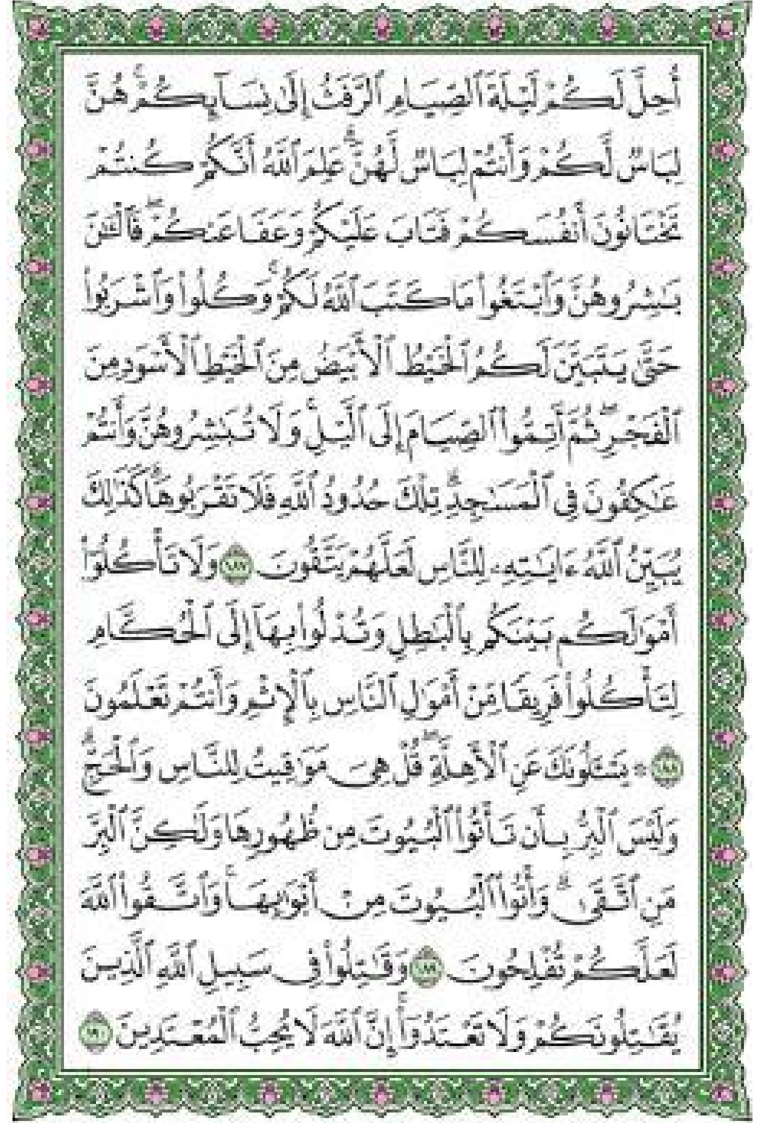
Menar'da. Halbuki levhi mahfuzdanlık, kıyamete kadar geçerli bir metinde, özellikle de kainatın keşfi üzere başka bir aydınlanmanın türediği zamanımızda hayati. Bunun merkez edilmesi gerekir. Bu çerçevede hemen anlaşılma değil, kitaba büyük bir yönelişin gerektiği üzerinde durulmalı.

185 b: Ayette Tevrat'tan Furkan olarak bahsedilmekte, İncil'e özel olmasa da İncil'den de Hüda/Rehberlik ifadesiyle bahsedilmekte. [368] Dolayısıyla ayet "kendisinde Tevrat ve İncil'den açık deliller olan" şeklinde de anlaşılabilir.

[368] *bknz Enbiya 48, Maide 46*

Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbisesiniz. Allah bildi ki; siz “kendinize hıyanet ediyorsunuz” Peşine, tövbenizi kabul etti ve sizi bağışladı. Öyleyse şimdi, onlarla cinsel ilişki kurun ve Allah’ın sizin için yazdığını arayın. Ve yiyin, için; ta ki fecirden, beyaz iplik siyah iplikten size ayrılıncaya dek. Sonra orucu geceye tamamlayın. Ve onlarla cinsel ilişki kurmayın, mescitlerde itikafa çekilmişken sizler.. İşte bu Allah’ın hudududur, ona yaklaşmayın. İşte bunun gibi, Allah ayetlerini insanlara açıklar, umulur ki sakınırlar. [187]

Ve mallarınızı aranızda batıl olarak yemeyin ve onları bile bile insanların mallarından bir kısmını günah ile yemek için hakimlere sarkıtmayın.. [188]

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ
لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ
تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ فَالْآنَ
بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا
حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ
الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ
عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾ وَلَا تَأْكُلُوا
أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ
لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿١٨٨﴾ ۞ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ ۖ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ۗ
وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَن تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ
مَنِ اتَّقَىٰ ۗ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾

٢٩

Sana hilallerden soruyorlar.. De ki; O insanlar için vakit ölçüleridir ve hacc.. İyi de evlere arkalarından gelmek değildir velakin iyi sakınan kimsedir. Şu halde, evlere kapılarından gelin ve Allah’a sakınma duyun, umulur ki kurtuluşa erersiniz. [189]

Ve sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşın ve aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki, Allah aşırı gidenleri sevmez. [190]

***187:** İlk zamanlarda, kişi orucunu açtığı zaman, uyumaması ve yatsıyı kılmaması şartıyla, yemesi, içmesi ve cinsi münasebette bulunması helâl olurdu. Şayet o kimse, bunlardan birisini yaparsa burada sayılan şeyler haram olurdu. Ensar'dan bir adam, adı konusunda ihtilaf edilmiştir, çok bitkin düşmüş, bir rivayete göre Peygamber (s.a.) ona, yorgunluk ve halsizliğinin sebebini sorunca da, "Ya Resûlallah, bütün gün akşama kadar hurmalıkta çalıştım. Yemek yemek için akşamleyin evime geldiğimde ailem yemeği getirmekte gecikti. Bu arada ben de uyumuşum. Derken beni uyandırdılar; böylece de bana, yemek içmek haram oldu" dedi. Bunu müteakiben Ömer (r.a.) da ayağa kalkarak, "Ey Allah'ın Resulü, ben de sana buna benzer bir mazeret beyan edeceğim. Yatsı namazını kıldıktan sonra, eve geldim ve zevcemle cinsî münasebette bulundum" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.), "Ey Ömer, bu sana yakışmadı" dedi. Daha sonra, pek çok kimse de ayağa kalkarak, bu türden yaptıkları şeyleri itiraf ettiler. İşte bunun üzerine, ayeti nazil oldu.[Razi]

***188:** Ayet orucun getireceği nefis terbiyesinin ve sonucunun altını çiziyor gibidir.

***189a:** Ayetin birbirinden çok farklı iki bölümü ve nüzul sebebi vardır.

<u>Sana hilallerden sorarlar.</u>

Kelbî dedi ki: Bu âyet Muaz b, Cebel ve Salebe b. Aneme hakkında nazil oldu. Bunlar Ensar'dan iki kişi idiler, Dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü, bu hilale ne oluyor ki iğne gibi incecik doğuyor da sonra çoğalıyor. Nihayet kocaman oluyor ve tamtamına yusyuvarlak oluyor. Daha sonra tekrar azala azala inceliyor ve nihayet ilk hali gibi ipince oluyor da tek bir hal üzere kalmıyor."

<u>İyi de; evlere arkalarından gelmek değildir</u>

Cahiliyye devrinde ve İslâm'ın ilk yıllarında insanların hali şu idi: "Onlardan bir kişi hacc veya umre için ihrama girdiğinde hiçbir duvarın, evin ve çitin kapısından girmezdi. Şayet bu kişi ikamet eden yerli halktan biri ise, evinin arkasından ya bir delik açıp oradan girer ve çıkar ya da bir merdiven alıp ona tırmanır idi, Eğer göçebe ahaliden biri ise çadırın arkasından çıkardı ve ihramdan çıkıncaya kadar kapıdan girmezdi. Bunu da bir dînî emir olarak görürlerdi. Ancak dinde tavizsiz olanlar müstesna, -ki bunlar Kureyş, Kinane, Huzaa, Sakîf, Has'am, Benû Amir b. Sa'saa ve Benu'n-Nadir b. Muaviye- Bunlara dinlerinde gösterdikleri şiddet sebebiyle humus ismi verilmişti

Öte yandan *İyi, evlere arkalarından gelmek değildir, velakin iyi sakınan kimsedir.* kısmı ile ilgili Razi şöyle tefsirler dile getirmiştir, çünkü nüzul sebebinde ve ayette geçen "soruyla" bunun alakası nedir:

Sanki Ashab-ı Kiram ayın durumundaki değişmelerin hikmetini sormuşlar da, kendilerine,"Sizi ilgilendirmeyen şeyleri sormayı bırakın da araştırılıp or-taya konması sizin için daha mühim olan meselelere dönün. Çünkü, hiç de öyle olmadığı halde sizler, "evlerinize arka tarafından girip çıkmayı iyilik zannediyorsunuz" denilmiştir.........

Yani, siz ayın ışığındaki değişmelerin hikmeti bilemediğiniz zaman, Yaratıcının hikmetinden şüphe etmeye başladınız ve ne iyilikten, ne de aklın kemalinden olan bir iş yaptınız. İyilik bu sizin yaptığınız değil, evlerinize kapılardan girmek iyiliktir. Böylece sizler Yaratıcının bilinen ve yakini olan hikmeti ile şu bilinmeyen şey hususunda çıkarım yapar ve her ne kadar ne olduğunu bilmeseniz de bu hususta yüce bir hikmetin bulunduğuna kesinkes hükmedersiniz. Böylece "evlere arkalarından girme" fiili, doğru olan yol ve usûlden dönmekten; "evlere kapısından girmek" de dosdoğru bir yola ve metoda sımsıkı sarılmaktan kinaye kılınmıştır.

Buna benzer tefsirler günümüzde "Peygamber astnonomi alimi de mi ona bunu soruyorsunuz?" gibi bir noktaya varmıştır. Lakin bu, dinin ne işi olur astronomiyle gibi bir anlama da gitmeye çok meyyal bir izah. O bakımdan da sakıncalı.

Metin boyutunda baktığımızda ise; Bakara 187. ayette "ta ki fecirden, beyaz iplik siyah iplikten size ayrılıncaya dek." diye bir ifade var ve ayetteki "fecirden" kısmının sonra indirildiği, çünkü gerçekten siyah-beyaz ipliklere bakıldığı rivayet edilmekte. Yani bu, bir tür "göğe yöneltme işlemi" oluyor önce. Sonra, "sana hilallerden sorarlar" denilince, işlemin de tuttuğu anlaşılıyor, ya da gösteriliyor.

Sonra; 187'de "göğe yöneltme işlemi"nin peşine "itikafta sakınma işi" vurgulanmıştı. Burada (189'da) ise sakınmanın bir takım yanlış şekilcilikler de olmadığı vurgulanıyor. Hasılı denilebilir ki "eğitim devam ediyor" bir tür canlı yayında.

Beri yandan, metinde bu ayete gelirken "düşündürücü" ifadeler var. Sonra bir anda alakasız bir şey sorulup konu değiştirilmiş gibi oluyor. Bu anlamda; önceki ayetlere dönük "işi iyi anlayın" gibi bir uyarı söz konusu metin boyutunda.

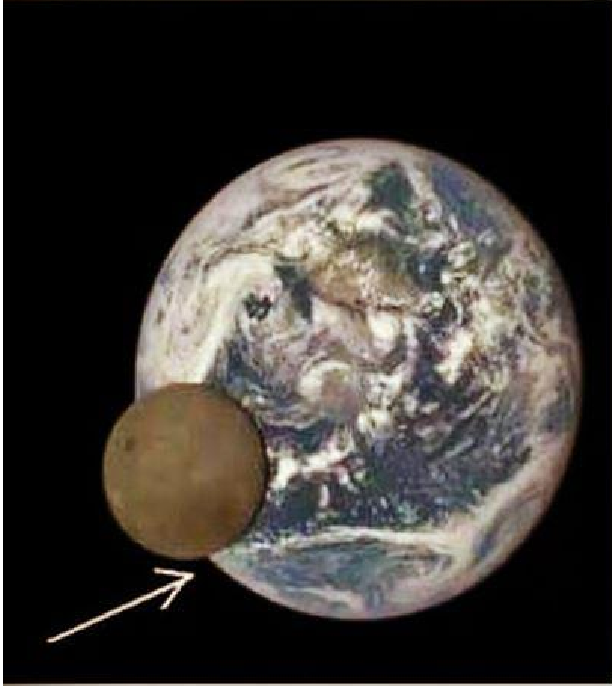
Bir de evrensel boyutta meseleye bakarsak, sonuçta böyle bir lüksümüz var şu an ve Kur'an'ın geneli göğe, düşünmeye yönlendirmekte iken bu ayet bir tür "fren" gibi durmakta. Acaba buna dair ne denilebilir?.. Bir defa burada bir mesaj verilmekte, o gün açısından ve bugün açısından.. Maddi bir gerçeklik sorulmaktadır ayette ve batıl inançlardan kaçınmakla ilgili bir cevap verilmektedir. Burada "ayla ilgili batıl inançlara kapılmayın" anlamı görülebilir. Günümüzde ise bilimsel izah öne çıkmakta, fakat iş salt bilimsel izah değil uyarısı önem taşımakta. O zaman da buna dair bir vurgudur, "ay ile zamanı tayin ediyorsunuz işte, hikmeti budur" denilmekte.

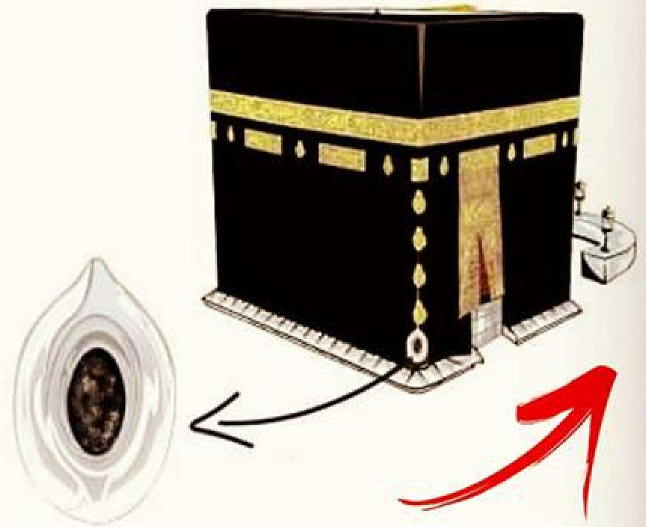
Bu şuna benziyor ki kimileri Kuran'ı bilimsel olmamakla kimileri de akılcı olmakla suçlamakta. Kuran kendine has bir kıvamdadır, herkese ders verir, bunu anlamak lazım. Mesela, meşhur deist Thomas Paigne "Muhammed göklerden bir meleğin ona geldiğini söylüyor, ben o meleği görmedim, onu inkar etme hakkım vardır" demiştir. Ondan önce de Martin Luther, Mesîh'in Tanrı'nın oğlu olduğunu kabul etmemesi sebebiyle İslâm'ın sadece akıl dini olduğunu ileri sürmüştür. Yani anlık bir takım algılarla işi geçmişlerdir.

Öte yandan Kuran'ın zamana göre tefsirleri vardır. Mesela Razi (H 606 /M 1209) bile "ayın ışığını güneşten aldığını iddia edenler var, sebep aramaya gerek yoktur, Allah yaratır denilmelidir" şeklindeki açıklamalarında bugün bakıldığı zaman yanılmıştır. Ki dünyanın yuvarlak olduğunu, çeşitli mantıklara dayanarak söylemiştir bu alim, o zamanlar Kur'an'a göre düz olduğunu söyleyenler de vardı. Fakat mesele "Kur'an'ın böyle bir şey dememiş olması"dır. İnsan ürünü olsa diyebilirdi, gayet rahat. Böyle nice konu vardır. Onu da antiparantez belirtelim.

Son olarak acaba ayla ilgili şu an bilinen gerçekler çerçevesinde bir ipucu var mı ayette? Tam da "yeri gelmiş durumda iken" yani. Denilebilir ki, iyi düşünülürse ayette kainatın keşfine bile gidebilecek bir yön var gibi. Bir defa cevapta hacdan bahsediliyor ve hacda da bir dönme işi, tavaf var. Şöyle bir düşünelim:

BAKARA 189: SANA HİLALLERDEN SORARLAR;
DE Kİ O İNSANLAR İÇİN VAKİT ÖLÇÜLERİDİR VE HACC..

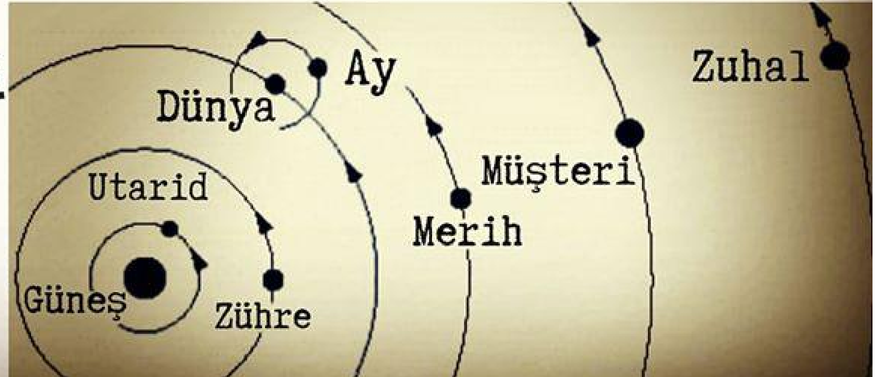

HACERÜLESVED
BAŞLANGIÇ NOKTASI

SAAT YÖNÜNÜN TERSİNE
7 KEZ DÖNÜLÜR

AYIN DÖNÜŞ YÖNÜ,
DÜNYADAN GÖRÜNENİN AKSİNE,
SAAT YÖNÜNÜN TERSİDİR.

GEZEGENLER DE ÖYLE

Dikkat çeken şu: Tabloda ayın tavafı ile hacdaki tavaf hareketinin aynı yönde –saat yönünün tersi- olduğunu görüyoruz. Antiparantez, ayın hareketi normalde tam tersi algılanmaktdır dünyadan, çünkü dünya aynı yönde daha hızlı dönmektedir kendi ekseni etrafında. Beri yandan, tavaftaki bu hareket aynı zamanda kapıya doğru bir hareket, lakin arkasına dolanılıyor. Şu halde “iyi de evlere arkalarından gelmek değildir” demek suretiyle, çünkü bu batıl geleneğin tavaftaki bu hareketten türdeği anlaşılıyor, denilmiş oluyor ki, “tavaftan bu anlamı mı çıkardınız?!” Bu mantık evrensel ayın hareketiyle vurgulanmış oluyor. Yani aydan hacca geçiş böylesi bir evrensellik taşımakta denilebilir.

***189b:** “evlere kapılarından gelin ve Allah’a sakınma duyun, umulur ki kurtuluşa erersiniz.” kısmının Hudeybiye umresi sırasında nazil olduğu rivayet edilmiştir. [369]

Buna göre oruç emrinden itibaren buraya kadar olan ayetlerin tarihi şu şekilde; h2, h3, h 6 [370]

Öyle ki oruç emrinden sonra olayları hemen akıyor gibi düşünseniz 190. ayet ve sonrası Bedir olarak anlaşılır. Halbuki öyle görülmüyor.

***190:** Ayetle ilgili iki nüzul sebebi vardır.

Rebî’ ve İbn Zeyd ise bu âyetin Medine-i Münevvere’de Peygamber (s.a.v.)’e savaş izni veren ilk âyet olduğunu; Berâe’deki “Müşrikleri öldürün..” âyetu’s-seyf nazil oluncaya kadar bu âyete imtisâlen Peygamber (s.a.v.)’in, sadece kendisiyle savaşanlarla savaştığını, savaşmayanlara karşı ise savaşmaktan geri durduğunu söylemektedir.

Hz. Peygamber (s.a.s), hacc maksadıyla ashâbıyla beraber yola çıkıp, Hudeybiye’de konaklamıştı. Burası, ağacı ve suyu bol olan bir yer idi. Müşrikler, Kabe’yi ziyaret etmelerine manî olmuşlardı. Böylece Hz. Peygamber, ziyarette bulunamayarak bir ay orada bekledi. Daha sonra müşrikler Hz. Peygamber’le, bu yıl geri dönüp ertesi yıl dönmek, müşrikler, Hz. Peygamber Kabe’yi tavaf edip, kurbanını da kesip ve istediğini de yapıncaya kadar Mekke’yi üç günlüğüne terk etmek üzere anlaşma yaptılar. Allah’ın Resulü de buna razı olup, onlarla bu şekilde bir anlaşma yaptı. Daha sonra, aynı yıl Medine’ye geri döndü ve ertesi yıl hazırlanmaya başladı. Sonra Hz. Peygamber’in ashabı, Kureyş’in sözlerinde durmayacaklarından, onların,ashabı Mescid-i Haramdan menedip, onlarla savaşa tutuşacaklarından; ashabın ise, hem haram ayda, hem de Harem-i Şerifte müşriklerle savaşmayı istemedikleri gibi endişeler izhar ettiler. İşte bunun üzerine Allah’u Teâlâ bu ayetleri indirdi ve ashaba, ihtiyaç hissederlerse nasıl savaşacaklarını beyan ederek, “Allah yolunda cihad ediniz” buyurdu. [Razi]

---

[369] *Suyuti, İtkan c1, s 29*

[370] *bknz Ek 2, Resülullah’ın Hayatı*

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِن قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ١٩١ فَإِنِ انتَهَوْا
فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ١٩٢ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ
الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ١٩٣ الشَّهْرُ الْحَرَامُ
بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا
عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ
الْمُتَّقِينَ ١٩٤ وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ
وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ١٩٥ وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ
فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ
الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ
مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ
فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ
وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذَٰلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ١٩٦

٣٠

Onları yakaladığınız yerde öldürün ve sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne ki, öldürmekten daha şiddetlidir. Ve onlarla Mescidi Haram'ın yanında savaşmayın, ta ki onlar sizinle savaşıncaya dek. Eğer savaşırsanız onları öldürün. İşte böyedir kafirlerin karşılığı. [191]

Fakat eğer son verirlerse, herhalde Allah çok affeden, pek acıyandır. [192]

Fitne kalmayıncaya ve din Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Fakat eğer son verirlerse o zaman zalimlerden başkasına bir düşmanlık yoktur. [193]

Haram ay, haram ayla.. Hürmetler de kısastır. Öyleyse kim size karşı haddi aşarsa siz de haddi aştığı şeyin misliyle/bir benzeriyle ona karşı haddi aşın. Ve Allah'a sakınma duyun, bilin ki Allah sakınanlarla birliktedir. [194]

Ve mallarınızı Allah yolunda harcayın, kendi ellerinizle (kendinizi) tehlikeye atmayın. Ve güzel iş yapın, muhakkak ki Allah güzel iş yapanları sever. [195]

Ve haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Fakat, kuşatılırsanız/alıkonursanız: o halde, kurbandan kolayına gelen gerekir. Ve kurban yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Fakat sizden kim hasta olursa yahut başından bir ağrısı; o zaman bir fidye vardır, oruçtan, sadakadan ya da nüsükten.. Güvenlikte olduğunuz zamansa; kim hacca umre ile faydalanacaksa /tadlanacaksa; o halde, kurbandan kolayına gelen gerkir.. Fakat kim de bulmaz-etmez; o halde hacda üç gün oruç ve yedi de döndüğünüzde.. Bu, tam ondur. Bu, ailesi Mescidi Haram yerleşikleri olmayan kimse içindir. Allah'a sakınma duyun, bilin ki Allah akabeleri/yokuşları/cezası şiddetli olandır. [196]

***191-195:** Bir önceki ayet *Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşın ve aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki, Allah aşırı gidenleri sevmez.* demekteydi. 191. ayet ise "bağımsız olarak alındığında" saldırı niteliği taşımaktadır, o yüzden 191'in 190'ı neshettiği gibi görüşler vardır. Sonra bu ikinci ayetteki "Mescidi Haram'ın yanında savaşmayın" kaydının da, *"Hiçbir fitne kalmayıncaya kadar, onlarla savaşın"* [Bakara, 193] ile neshedildiği söylenmiştir. Beri yandan 191'in 193'ü neshettiği de söylenmiş. [371]

Saniyen;190'ın kaza umresi hakkında nazil olduğu rivayeti var, 194 de açıkça kaza umresi hakkında; aradaki üç ayetin de kaza umresi hakkında olduğu kanaati oluşuyor tabii olarak. Menar Tefsiri bu konuda çok iddialıdır ve neshin söz konusu olmadığını söyler, ayetlerin bir bütün olduğunu belirtir. Elmalılı da çok iddialı olmasa da ayetlerin kaza umresi ile ilgili olduğu düşüncesindedir.

Lakin, tefsirlerde vurgulandığını görmediğim, dikkat çeken nokta şu; o zaman bu ayetler bir psikolojik harp operasyonu gibi. Çünkü "savaşın" "öldürün" "siz de onları çıkarın" gibi emirler var, lakin böyle bir şey olmamış. Çünkü eğer size saldırırlarsa kaydı var ve saldırılmamış. Kaza umresinde savaş olmamıştır, hatta Mekke'nin fethinde bile çok küçük bir çatışma olmuştur.

Kaza Umresi denilen bu umreye belli silah, techizat ile gidilmiş, müşrikler korkuya kapılmış, Peygamber silahları ikiyüz kişiyle birlikte başka bir yerde tutmuş, bu şartlarda umre yapılmış, yani bir tür böyle bir "durumsallık" da yaşanmış. Tabii, eğer 190. ayet hakkındaki Rebî ve İbn Zeyd rivayeti kabul edilirse o ayet Bedir savaşına çekilmiş olur. O zaman 191. ayet bağımsız bir hale gelir ve mana olarak Tevbe 5'le paralel bir ayet olur ve 191'in 190'ı neshi söz konusu olmuş olur. Bu şekilde devam edersek ise; 193 cihanşumul, sürekli bir mücadele boyutu olmuş olur, 194 ise kaza umresi. Bu çerçevede de 194 işi bozmakta. Çünkü 194'ün nüzul sebebi açık olarak kaza umresidir. Hudeybiye yılı gerçekleştirilemeyen umre, haram ay olan Zilkade ayında yapılmıştı, Kaza umresi de özellikle aynı ayda yapılmıştır. [372] O engellenmişti, bu olmuştur.

Buradaki mühim bir mesele de 193'teki "fitne kalmayıncaya kadar savaşın" emridir. Fitne kelimesini, şirk, küfür gibi tefsir edenler olmuştur. Lakin bu da adeta "sonsuza kadar savaş" gibi bir boyuta götürür ki işi, dinin

---

[371] *bknz Taberi, Razi*

[372] *bknz Ek 2, Resülullah'ın Hayatı*

genel havası bu değildir. Ayetin siyak sibakına bakıldığında fitne "umreye mani olunması" burada öncelikle. Yani ibadet özgürlüğü. İkinci olarak ise insanların yurtlarından çıkarılması.

Bu noktadan çözüme gidersek. Ayetler kaza umresiyle ilgilidir; 193. ayet, 191 ve 192'nin tefsiri mahiyetindedir, savaşın sebebini vurgulamaktadır. Denilmektedir ki; *Ve fitne olmayıncaya, din Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Fakat, eğer son verirlerse o zaman zalimlerden başkasına bir düşmanlık yoktur*. [Bakara 193]

Velhasıl, buradaki "savaşın" emri, "icabında savaşın" anlamında, fiiliyatta ise umre yapıldığı için savaş olmamış. Bu şu bakımdan önemlidir. İnsanlar savaş ayetlerini görünce sanki kan gövdeyi götürecek şimdi diye düşünüyor. Halbuki çoğu zaman kararlılık yeterlidir. Çünkü zaten haksız olan bir de kararlılık görünce siner. Burada denilebilir ki önce haklı olacaksınız, sonra birlik olacaksınız, sonra kararlı olacaksınız. Tabii bütün bunlar günümüzde sıfırdan zirveye şeklinde cereyan etmez, hep bir arada oluş söz konusudur, fakat "bunlara dikkat edilmeli" denilebilir. Ve denilebilir ki, mesela haklı oluş, Kitab'ın hak ve gerçek oluşunu ortaya koyuştur. Yine malum ki savaş çok dünyevi bir şeydir, güçle başkasına üstün gelmedir. Ve malum ki dinde dünya hayatı gayet küçümsenir, velakin savaş da gerektiğinde teşvik ediliyor. İşte bütün bu konular bir bütün içinde düşünülmeli. Beri yandan, Fetih suresindeki ayetlerle beraber düşünüldüğünde işin dünya çapında bir İslam hakimiyetine doğru gittiği de aşikardır. [373] Velakin yine altı çizilmeli ki, salt "Müslümanız, ondan böyle olmalı" değil; Kitab'ın hak ve hakikat olduğu noktası belirgin, karşı çıkanların silaha sarıldığı ortada, müminlerin dünyevi olmadığı belli iken böyle oldu, buralarda problemler oldukça sonuçta da problem kaçınılmaz.

***196:** *o zaman bir fidye vardır, oruçtan, sadakadan ya da nüsükten..* kısmı hakkında şöyle denilmiştir:

Ka'b b. Ucre demiştir ki; Ben Hudeybiye yılında Resûlullah (s.â.) ile birlikte iken başıma bitler musallat oldu. Öyle ki gözlerimden endişelenmeye başladım. Derken Allah Teâlâ benim hakkımda; "içinizden hasta olan veya başından bir rahatsızlığı bulunan (ve bundan ötürü traş olmak zorunda kalan) kimse.. (anlamındaki âyet-i kerimeyi) indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) beni çağırdı ve; "Başını tıraş et ve üç gün oruç tut, yahut attı fakire bir farak kuru

---

[373] *bknz Bakara not 129 Fetih suresi ve fetih dizisi*

üzüm yedir, yahut da bir koyun kurban et" buyurdu. Bunun üzerine başımı tıraş ettim sonra da bir koyun kurban ettim. [Ebu Davud-Menasık 42]

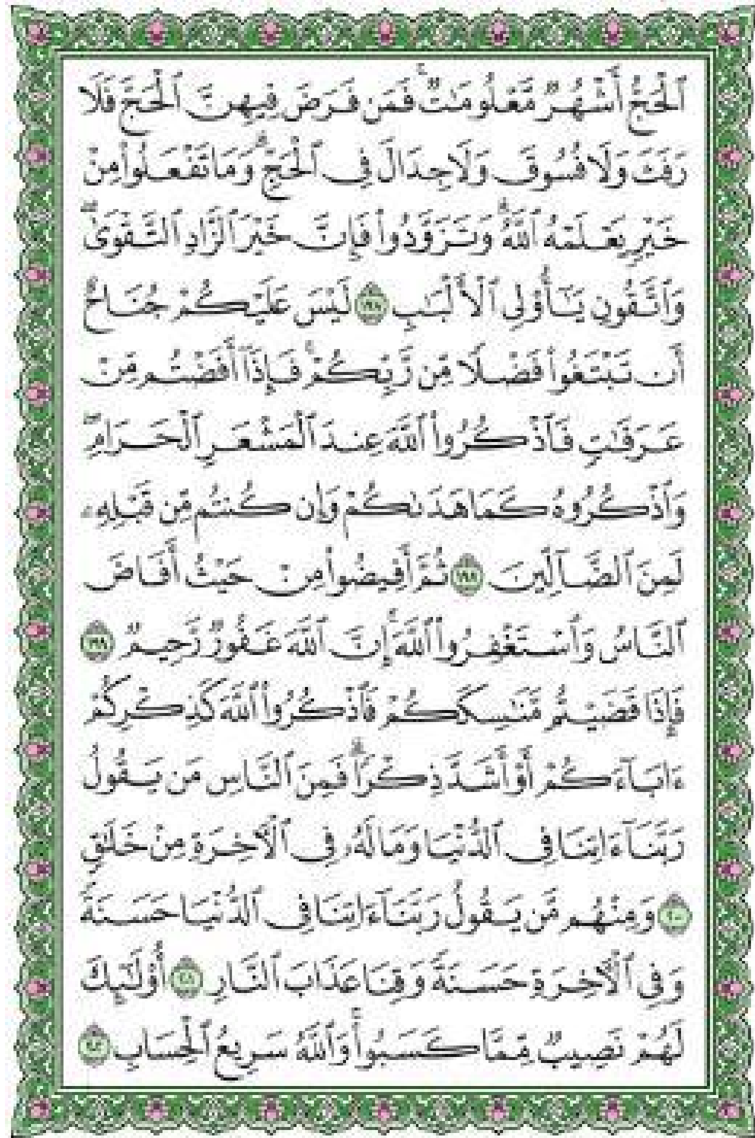
Buna göre; bu ayet, açıkça, Hudeybiye senesi, umre yapamayan Müslümanlar hakkında nazil olmuştur. Lakin, devam eden kısmında başka hükümlerden bahsederken "rahatlıkla umre yapacağınız günler de gelecek" havası verilmektedir.

Velhasıl, sayfanın başından alırsak; tersine çevrilmiş bir kronoloji söz konusu. "İlk ayetler" kaza umresiyle ilgili iken son ayet gerçekleşmeyen Hudeybiye umresi ile ilgili ve şöyle bir emirle başlıyor: *Sonra, haccı ve umreyi Allah için tamamlayın.*

Bir diğer dikkat çekici şeyse; Hudeybiye umresinde, umre ve hacc, kaza umresinde ise hacc icra edilememiştir denilebilir. Çünkü zaman olarak hacca yakın bir zamanda olmuştur ikisi de.. Adeta bunu vurgularcasına; *kim hacca umre ile faydalanacaksa/ tadlanacaksa..* diye bir ifade vardır ayette. Bu temettü haccı olarak terimleşen bir uygulamadır, lakin tarihi bir gerçekliğe de gönderme. Çünkü ileride olacak bir şeydir bu..

Yine denilebilir ki; bu ayetler, kaza umresini, metin akışıyla bir tür Bedir'e çeviriyor, o kararlılıkla sonucun alındığını vurguluyor.

Hacc bilinen aylardadır. Şu halde, kim o aylarda haccı farz ederse: artık cima yoktur, günah, tartışma yok. Hayırdan da ne işlerseniz Allah onu bilir.. Ve yanınıza azık edinin, en hayırlı azık da takva herhalde. Bana sakınma duyun, ey temiz akıl sahipleri. [197]

Rabbinizden bir bağış aramanızda (ticaret yapmanızda) üzerinize bir günah yoktur. Sonra, Arafat'tan ayrıldığınız zaman Meşari Haram'ın yanında Allah'ı zikredin.. Size doğru yolu gösterdiği gibi onu zikredin. Önceden sapanlardan idiyseniz de.. [198]

Sonra insanların aktığı yerden siz de akın ve Allah'a istiğfar edin. Şüphesiz ki Allah, çok affeden, pek acıyandır.. [199]

Ve ibadetlerinizi tamamlayınca Allah'ı, babalarınızı zikretmeniz gibi yahut daha güçlü şekilde zikredin. İnsanlardan 'Rabbimiz, bize dünyada ver' diyen de var.. Ahirette bir nasibi yoktur onun. [200]

'Rabbimiz, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru' diyen de var onlardan.. [201]

İşte onlar, ki; kazandıklarından onlara bir pay var. Allah, hesabı çabuk olandır. [202]

***197:** *Hacc bilinen aylardadır* ibaresinin Şevval, Zilkade, Zilhicce (ilk on günü) ayları olarak ifade eden rivayetler vardır. Bu kayıt ise ihrama girme bakımındandır. Gayet açık ki; devam eden ayetlerde toplu halde yapılan "belirli" bir ibadetten bahsetmektedir, pratiğinin Peygamberce öğretildiği/öğretileceği anlaşılmaktadır. *Sonra, Arafat'tan ayrıldığınız zaman Meşari Haram'ın yanında Allah'ı zikredin... Sonra insanların aktığı yerden siz de akın... Sonra, sayılı günlerde Allah'ı zikredin.Kim iki gün içinde acele ederse ona günah yoktur... vs.*

Lakin bunca bir gerçekliğe rağmen sadece "hacc bilinen aylardadır" ibaresinden hareketle haccın bu üç ay içinde "herhangi bir zaman yapılıp bitirilebileceğini" iddia eden bir takım kişiler çıkmıştır günümüzde.

***198:** Cahiliyye döneminde humus denilen Kureyş ve müttefikleri Arafat'ta değil de Meşari Haram denilen yerde yani Müzdelife'de vakfe yapardı. Diğer hacılar Arafat'ta yapardı. Kur'an bu ayrıcalığı kaldırmıştır.

***198-200:** Tanah'ta şöyle bir bölüm vardır: *Bakın, yeni bir şey yapıyorum! Olmaya başladı bile, farketmiyor musunuz? Çölde yol, kurak topraklarda ırmaklar yapacağım. Seçtiğim halkın içmesi için çölde su, kurak yerlerde ırmaklar sağladığım için kır hayvanları, çakallarla baykuşlar beni yüceltecek. Kendim için biçim verdiğim bu halk bana ait olan övgüleri ilan edecek."* [Yeşaya 43: 19-21]

Bununla ilgili izahlar daha tefsrimizde gayet geçti, burada da özellikle vurgulayalım.

***200:** Rivayet edilmektedir ki, cahiliyyede atalarla övünme başlardı hemen, bu yüzden "babalarınızı andığınız gibi" denilmiştir. Yine cahiliyyede sırf dünyalık istenirdi dualarda. Öte yandan hadiste şöyle buyurulur: *Ümmetimde dört şey vardır ki, cahiliye işlerindendir, bunları terk etmeyeceklerdir: Haseble (atalarla) övünme, nesebe tan etme, yıldızlardan yağmur bekleme, matem ve ağıt yakma' Rasûlullah sözlerine şöyle devam etti: 'Matemci kadın, şayet tevbe etmeden ölecek olursa, kıyamet günü üzerinde katrandan bir elbise, uyuzlu bir gömlek olduğu halde kaldırılır.* [Müslim, Cenâiz 29]

Yine denilmiştir ki "çocuğun babayı andığı gibi anın."

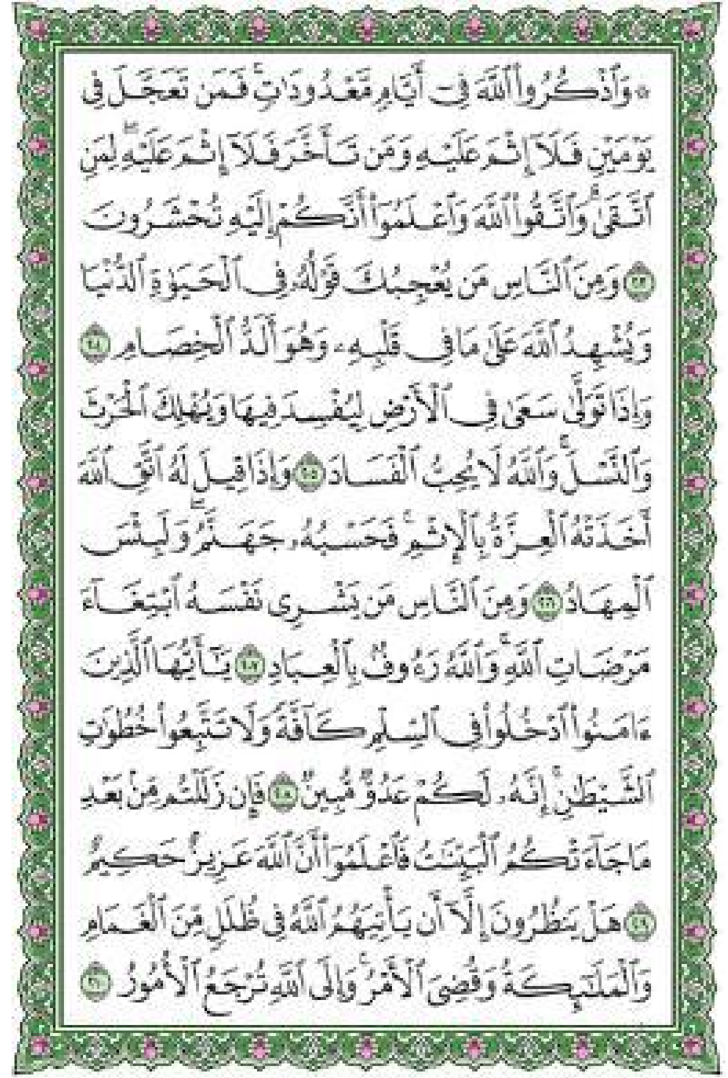
Ve sayılı günlerde Allah'ı zikredin. Kim iki gün içinde acele ederse ona günah yoktur, kim tehir ederse ona da günah yok.. Sakınanlar için.. Allah'a sakınma duyun ve bilin ki O'na toplanıp getirileceksiniz. [203]

İnsanlardan, dünya hayatında sözü hoşuna giden ve kalbindekine Allah'ı şahit tutan da var; hasımların en yamanıyken.. [204]

Döndüğü zamansa/Üstlendiği zamansa yeryüzünde onu bozmaya koşar, ekini ve nesli mahvetmeye.. Ve Allah bozucuları sevmez. [205]

Ona 'Allah'tan kork' denildiğinde de onu bir izzet alır, günahla.. Şu halde, ona göresi cehennem. Ne de kötü yataktır. [206]

Allah'ın rızasını arayarak kendini alış veriş eden de var insanlardan. Ve Allah kullarına çok şefkatlidir. [207]

واذكروا الله في أيام معدودات فمن تعجل في
يومين فلا إثم عليه ومن تأخر فلا إثم عليه لمن
اتقى واتقوا الله واعلموا أنكم إليه تحشرون
٢٠٣ ومن الناس من يعجبك قوله في الحياة الدنيا
ويشهد الله على ما في قلبه وهو ألد الخصام ٢٠٤
وإذا تولى سعى في الأرض ليفسد فيها ويهلك الحرث
والنسل والله لا يحب الفساد ٢٠٥ وإذا قيل له اتق الله
أخذته العزة بالإثم فحسبه جهنم ولبئس
المهاد ٢٠٦ ومن الناس من يشري نفسه ابتغاء
مرضات الله والله رءوف بالعباد ٢٠٧ يا أيها الذين
آمنوا ادخلوا في السلم كافة ولا تتبعوا خطوات
الشيطان إنه لكم عدو مبين ٢٠٨ فإن زللتم من بعد
ما جاءتكم البينات فاعلموا أن الله عزيز حكيم
٢٠٩ هل ينظرون إلا أن يأتيهم الله في ظلل من الغمام
والملائكة وقضي الأمر وإلى الله ترجع الأمور ٢١٠

٣٢

Ey iman edenler, toptan **barışa/teslimiyete/İslam'a** girin ve şeytanın adımlarına uymayın. Herhalde o sizin için apaçık bir düşman. [208]

Size apaçık deliller gelmesinden sonra eğer kayarsanız da bilin ki Allah pek üstün gelendir, pek hükmedendir. [209]

İlle de Allah'ın buluttan gölgeler içinde onlara gelmesini mi bekliyorlar?!.. Ve meleklerin.. İş tamamlanmış da... Yalnız Allah'a döndürülür, bütün işler... [210]

***203:** *Sayılı günler…*den kastın Kurbanın 2,3 ve 4. günleridir denilmiştir. Bunlar Mina'da şeytan taşlama günleridir. *Kim de iki gün içinde acele ederse.* kısmı ile bayramın 3. gününde Mina'dan Kabe'ye dönmekten bahsedilmektedir, *tehir ederse* ifadesi ise "4. günü de kalmaktan" bahsetmektedir. Bazıları "bundan da fazla" şeklinde anlamıştır, lakin meşhur görüş budur. Burada dikkati çeken; *acele ederse-tehir ederse* gibi olumsuz ifadelerin kullanılması ve "sakınan için sorun yoktur" ifadesi.. Halbuki "başka bir ihtimal" yoktur. Lakin bu fark sanki şunun için; "işi aceleye getiren ve dünyaya koşan" niyetlere göredir.

***204-205:** Bir gün, Said el-Makberi, Muhammed b. Kâ'b el-Kurazi ile konuşurken Said ona, kendi ifadesiyle şu hadisi okumuştur. *"Ahir zamanda, âhirete çalışır gibi görünerek dünya malını kazanmak isteyen bir kısım insanlar ortaya çıkacaktır. Bunlar insanlara karşı yumuşaklık bakımından koyun postuna bürünürler. Dilleri şekerden daha tatlı, kalbleri ise canavar kalbidir. Aziz ve Celil olan Allah, bir hadis-i kudside: "Bana güvenerek mi kendilerini aldatıyorlar? Yoksa bana karşı kendilerini cesur mu hissediyorlar? Ben kendime yemin ederim ki onların üzerine, kendi aralarından öyle bir fitne gönderirim ki içlerinden halim selim olanları bile şaşkına çevirir." buyurdu.*

Muhammed b. Kâ'b da:

"Senin o okuduğun ifadeler Allah'ın kitabında mevcuttur." dedi. Said de:

"O, Allah'ın kitabının neresinde?" diye sordu. Muhammed b. Kâ'b da:

"İnsanlardan öylesi vardır ki dünya hayatı hakkında sözü senin hoşuna gider. Ve Allah'ı kalbinde olana şahit tutar. Halbuki o, en azılı bir düşmandır. Döndüğü zamansa/Üstlendiği zamansa yeryüzünde bozuculuk eder, ekini ve neslini helak etmek için çalışır. Ve Allah, bozucuları sevmez." âyetlerini okudu. Said de Muhammed'e,

"Ben bu âyetin, kimin hakkında nazil olduğunu iyi biliyorum." dedi. Muhammed de ona:

"Bir âyet belli bir kişi hakkında inmiş olabilir. Fakat onun hükmü herkes için geçerlidir." dedi. [Taberi]

***205:** Ahnes bin Şerik adlı kişi Medine'ye gelir, Peygamberimize Müslüman olduğunu söyler ve dönüşte Müslümanlara ait bir ekini yakar ve eşekleri öldürür. Denilmiştir ki işte ekin ve nesilden murad, Ahnes'in yaktığı ekin ve öldürdüğü eşeklerdir. Burada dikkat çeken, neslin hayvan nesli olması. Öte yandan; hars, luğatta ziraat için eşilen topraktır, onun ekinine de hars denilir. Mesela kadın da harse benzetilir ayette. Dolayısıyla burada

çok çeşitli anlamlar oluşmakta. Çünkü günümüzde canlı türleri, kadının doğurganlığı, yeni nesiller, tabiat hep bir tehdit altında. Tabii burada "mahvetmeye koşar" kısmına dolaylı yollardan böyle yapar denilebilir. Buna kapitalizm, materyalizm diyebiliriz kısaca, ki 200. ayet de buna işaret etmektedir.

Beri yandan Hacc'da hayvana ve ekine zarar vermeme eğitimi vardır adeta. Bu ayetin Hacc ayetlerinden sonra gelmesi, buna da bir vurgudur.

***206:** Cehennem kelimesinin İbranice ge ben hinnom, ge hinnom: hinnom oğulları vadisi, hinnom vadisi adlı yerden, sözden[374] geldiği iddia edilmiştir. Burası Tevrat'ta yer ismi olarak geçer, sonra ise Yahudiler burada Molek adlı tanrıya çocuk kurban eder. Şöyle geçer: *Yoşiya, kimse oğlunu ya da kızını ilah Molek için ateşte kurban etmesin diye, Ben-Hinnom Vadisi`ndeki Tofet`i kirletti.* [2 Krallar: 23: 10]

Daha sonra Yeşaya Kitabı'nda burası bir tür cezalandırma ile özdeşleşir. Şöyle geçer: *Çocuklarını ateşte Baal`a kurban etmek için tapınma yerleri kurdular. Böyle bir şey ne buyurdum ne sözünü ettim ne de aklımdan geçirdim. Bundan ötürü buranın artık Tofet ya da Ben-Hinnom Vadisi değil, Kıyım Vadisi diye anılacağı günler geliyor, diyor RAB*. [Yeşaya 19: 5-6] *Tofet çoktan hazırlandı, Evet, kral için hazırlandı. Geniş ve yüksektir odun yığını, Ateşi, odunu boldur. RAB kızgın kükürt selini andıran Soluğuyla tutuşturacak onu*.[Yeşaya 30: 33]

Denilmektedir ki, daha sonra cehennem anlayışı oluştu ve ona bu isim verildi. Çünkü şöyle bir durum vardır; bu kelime, sonsuz azap görülen cehennem anlamında Tevrat'ta hiç geçmez, daha doğrusu Tevrat'ta ahiret hayatı çok bulanık şekilde geçmektedir. İlk beş kitapta adeta hiç geçmemekte, sonraki metinlerde ve apokrif kitaplarda, tarih içinde yavaş yavaş artan bir şekilde geçmektedir cehennem. Ve böyle böyle tam İncil öncesi dönemde cehennem kelimesi de geçer, kendisi de geçer.. Sonra İncil ve sonrasında Kur'an bu kelimeyi kullanıyor. Dolayısıyla bu tarih içinde oluşmuş bir inanç gibi durmaktadır. Yani burada bir izahata gerek var.

Denilebilir ki; bir defa ahiret bütün Peygamberlerin açık açık bahsettiği bir şeydir Kur'an'da. Şöyle ki:

---

[374] *bknz Yeşu 15: 8, 18: 16*

Hayır siz, dünya hayatını seçip üstün tutuyorsunuz. Ahiret ise daha hayırlı ve daha süreklidir. Şüphesiz bu, önceki sahifelerde de vardır. İbrahim'in ve Musa'nın sayfalarında. [Ala 16-19]

Bir diğer enteresan olan ise Kur'an'da önceki peygamberlerin diyaloglarında ve o zamanki diyaloglarda cehennem kelimesi geçmez, başka kelimeler geçer. Örneğin:

Kabil'in sözü: *Ben istiyorum ki, sen, hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur.* [Maide 29]

İbrahim (as)'ın sözü: *dedi ki: Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet uğruna Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü (gelip çattığında ise) birbirinizi tanımazlıktan gelecek ve birbirinize lânet okuyacaksınız. Varacağınız yer ateştir ve hiç yardımcınız da yoktur.*[Ankebut 25]

Musa zamanındaki mümin kulun sözü: *Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz*.[Mümin 41]

Gerçek şu ki, sizin beni davet ettiğiniz şeyin dünyada da ahirette de davete değer bir tarafı yoktur. Dönüşümüz Allah'adır, aşırı gidenler de ateş ehlinin kendileridir.[Mümin 43]

Nuh (as)'ın sözü: *Biz Nuh'u kavmine gönderdik. O da: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. Ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum" dedi*. [Araf 59]

Şuayb (as)'ın sözü: *Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı (peygamber olarak) gönderdik. O, şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Ve (birbirinizle olan alışverişinizde) ölçüyü ve tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi savurganlık içinde görüyorum. Ben sizin adınıza kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum."* [Hud 84]

Musa (as)'ın sözü: *Musa dedi ki: "Ey Rabbimiz, muhakkak ki sen firavun ve adamlarına, dünya hayatında bir görkem ve mallar verdin. Rabbimiz, yolundan saptırsınlar diye mi? Rabbimiz, onların zenginliklerini silip yok et ve kalplerini katılaştır, çünkü onlar elim azabı görmedikçe iman etmezler."* [Yunus 88]

(Samiri'ye) Defol! dedi, artık hayatın boyunca sen: "Bana dokunmayın!" diyeceksin. Ayrıca senin için, kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta

olduğun tanrına da bak! Yemin ederim, biz onu yakacağız; sonra da onu parça parça edip denize savuracağız! [Taha 97]

Saniyen; ayetlere göre, ezelde Allah Teala cehennem kelimesini kullanmakta. Şöyle ki:

Allah buyurdu: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Andolsun ki, onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım! [Araf 18]

Yani Kur'an, hem bu kelimenin dünyada oluştuğunu bir nevi kabul ediyor, hem de Allah katında böyle olmadığını bildiriyor.

Ve bu kelimeyi İblis'in de bildiği anlaşılıyor. Bu çerçevede denilebilir ki; İsrailoğullarının Hinnom Vadisinde Molek adlı ilaha çocuklarını kurban etmeleri, şeytanın saptırmasının zirvesi olarak görülmelidir. Çünkü şeytan resmen "cehennemi" oluşturtmuş ve ona koşturtmuştur.. Düşünelim; mesela Cehennemin bekçisi de Kur'an'da geçtiği üzere Malik'tir.[375] Bunlar ise Molek'e ilah diyor.. GeHinnom'da yapıyorlar bu işi.. Bunlar tesadüf olamaz.. Şeytan gerçekliğe de uydurarak insanları saptırmıştır.

Öte yandan Kuran'ın bu işe çok hassas müdahalesine dikkat. Çünkü bu kelimeyi önceki nebilerden bir tek İsa (as) söylüyor ayette.[376] Tevrat'ta bu kelime yok demiştik ama işte İncil'de var. Kuran bu işe müdhiş derecede hakim şekilde mevzuyu işliyor yani.

Antiparantez; bu konudaki bir başka örnek de İblis kelimesidir. Bu kelimenin diabolos'tan geldiği ve bunun da Yunanca olduğu, İncil'de geçtiği söylenmekte. Mesela Kur'an'daki Peygamber diyaloglarında bu kelime geçmez, şeytan kelimesi geçer. Yani onun da tarih içinde oluştuğu kabul edilir bir nevi. Şöyle geçer önceki peygamber sözlerinde:

Musa (as)'ın sözü: *Musa, ahalisinin habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada, biri kendi tarafından, diğeri düşman tarafından olan iki adamı birbiriyle döğüşür buldu. Kendi tarafından olanı, düşmana karşı ondan yardım diledi. Musa da ötekine, bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu. (Bunun üzerine:) Bu şeytan işidir. O, gerçekten saptırıcı, apaçık bir düşman, dedi.* [Kasas 15]

---

[375] *bknz Zuhruf 77 Ayrıcak Nuh (as)'ın kavmi bazı put isimlerini söyler Kur'an'da (bknz Nuh 23) Ve bu isimlerin cahiliye Araplarında da put isimleri olması söz konusu. Peki tufandan sonra bu isimler nasıl devam etmiştir, bu isimleri kim taşımıştır konusu vardır. Bir ihtimal de şeytanın taşımasıdır. Bu bahsettiğimiz molek, ge hinnom olayına da böyle bakılabilir.*

[376] *bknz Maide 72*

Eyyub (as)'ın sözü: *Kulumuz Eyyub'u da an. O, Rabbine: Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi, diye seslenmişti*. [Sad 41]

Lakin ezelde Allah Teala, şeytana İblis demektedir. Şöyle ki:

Dedi ki: 'Ey İblis, ellerimle yarattığıma seni secde etmekten alıkoyan neydi? Büyüklendin mi, yoksa yüksekte olanlardan mı oldun?' [Sad 75]

Bütün buralardan çıkan sonuç şu ki; Allah, ezelde, sonradan kullanılacak kelimeleri de bilmektedir. Ama tabi diabolos her ne kadar sonradan çıkmış görünse de Yunancada var ve onlara gelen bir nebi şeytana böyle demiş olabilir. Buralar da bahsi diğer diyelim.

***208-210:** 208. ayet için şöyle denilmiştir: Bu âyet Abdullah b. Selam ve ashabı hakkında inmiştir. Onlar Peygamber (s.a.v.)'e iman ettikleri zaman O'nun şeriatiyle Musa'nın şeriatini beraber yürütmeye başladılar. Böylece Müslüman olduktan sonra Cumartesi'ne tazim gösterdiler ve devenin etleriyle sütlerini kerih gördüler. Müslümanlar ise onların bu tutumunu yadırgadılar da onlar: "Bizim Muhammed (s.a.v.)'in de Musa (a.s.)'nın da şeriatine gücümüz yeter" dediler ve Peygamber (s.a.v.)'e dedilerki: "Muhakkak ki Tevrat Allah'ın Kitabı'dır. O halde bizi bırak da onunla da amel edelim." Bunun üzerine Allah Teala bu âyeti indirdi. [Taberi]

Muhammed Abduh, benzeri bir rivayet için; bu ayet için uydurulmuş, bu manada başka rivayetler de var der ve zımnen hepsini reddeder. Açıklamamıştır ama herhalde sebep şudur; çünkü 209 için de aynı meseleyle ilgili rivayet vardır, o zaman "210 da bunlarla ilgili" izlenimi oluşur. Lakin orada bir rivayet yok, o kadar devam etmiyor iş. Muhammed Abduh, anlayış olarak devam eden anlamı nüzul sebebine katar, onları birlikte indirilmiş görür. Rivayetlere göre ise; 209'da iş nihayetlenmekte ve başka bir ayete bağlanmakta. Mesela İbn-i Abbas'ın ayeti tefsiri şöyle: *" Peygamber (s.a.v.) ve şeriatı size geldikten sonra, cumartesi çalışmayı ve deve eti yemeyi haram sayarsanız, biliniz ki Allah Teâlâ ceza vermede aziz ve fiillerinde hakimdir." Bu ayet karşısında ehl-i kitaptan Müslüman olanlar,"Ya Rasûlallah, istersen senin kitabından başka her kitabı bırakırız" derler ve "Ey iman edenler, Allah´a, elçisine, elçisine indirdiğine ve önceden indirdiklerine iman ediniz.."* [Nisa,136] *ayeti nazil olur.* [Razi]

Yani, 210'a ulaşmıyor rivayetler. Bize göre bu mesele, Levhi Mahfuz boyutu ile aşılabilir.

210. ayet, Allah'ı ve melekleri görmeyi gündeme getiren bir ayet ve hiç inanmayana değil; sapan kimseye. Bahsedilen ise kıyamettir. Velhasıl, metin boyutunda, 210'a gelişte "sapmada inat" söz konusu, fırkacılık söz konusu, onu neredeyse din iman edinme söz konusu, kıyamete kadar devam ettirme söz konusu. Ki barışı bozan bir numaralı sebep de budur. Bu da ikinci vecihmetin vechi olmuş olur. Bu vecihte işe teorik bir final yaptırılmış oluyor ve denilmiş oluyor ki, işte böyle çok kimse olabilir. Yani "iyi niyetle" sapacak, kıyamete kadar dönmeyecek.

Mesele ise aynıdır; hayat kitabı, yol gösterici kitab, müheymin, Kur'an olacak. Başka kitaplar da okunabilir ama konumu çok önemli bunların, nihayetinde Kur'an mı onlar için, onlar mı Kur'an için? Bu nokta çok net olmalıdır, bir dominantlık yarışı şüphesi bile olmamalı. Kur'an ise tecrübeyle sabit ki çok çeşitli anlaşılabiliyor. Öyleyse denilebilir ki; herkesi dinleyip hakikat hassasiyetiyle kanaat getirebilir olmak çok mühim. Ancak bu şekilde olabildiğince "silm/barış/teslimiyet" olabilir.

Buna göre; bir önceki (207.) ayetteki *Allah'ın rızasını arayarak kendini alış veriş eden de var insanlardan*. ifadesi de nefsini hakikat noktasında yener demek oluyor.

Beri yandan; 210. ayetteki Allah için geçen tasvir, İncil'de; sıkıntılı dönemler, sahte kandırıcı Mesihlerden sonra, İsa-Mesih'in tekrar gelişi için geçer. Şöyle ki:

O günlerin sıkıntısından hemen sonra, `Güneş kararacak, Ay ışık vermez olacak, Yıldızlar gökten düşecek, Göksel güçler sarsılacak.`O zaman İnsanoğlu`nun belirtisi gökte görünecek. Yeryüzündeki bütün halklar ağlayıp dövünecek, İnsanoğlu`nun gökteki bulutlar üzerinde büyük güç ve görkemle geldiğini görecekler. Kendisi güçlü bir borazan sesiyle meleklerini gönderecek. Melekler O`nun seçtiklerini göğün bir ucundan öbür ucuna dek, dünyanın dört bucağından toplayacaklar. [Matta 24: 29-31]

Burada da sapışta inada bir örnek verilmiş oluyor adeta. Görünüşte Hristiyanlar da Allah'a inanıyor, kıyamete inanıyor, cennete, cehenneme inanıyor ya (!) hatta sahne bile aynı. Lakin Mesih'i tanrılaştırmışlardır. Burada da denilebilir ki, Hristiyanların Mesih'i tanrılaştırmasında önceki kitabı, muharref Tevrat'ı aynen kabul etmelerinin rolü büyüktür. Çünkü oradaki Mesihi dönemle ilgili abartılar, Allah hakkındaki insanımsı ifadeler onların sapmasında büyük rol oynamıştır. Yani Abduh'un hassasiyeti yersiz, Abdullah bin Selam hakkındaki rivayet konuya giriş açısından yerinde. Bu

ayette İslam ile hiçbir şeyin eş tutulmaması vurgusu vardır ki, bu kolaylıkla başka belirleyiciler icad edilen günümüzde son derece kulak verilesi.

Cuma Günü-Kutsal Gün Meselesi

Demiştik ki Abdullah bin Selam Müslüman olduktan sonra da Cumartesi (Sebt) gününe de tazim etmek istiyordu. Çünkü Kur'an'ın Tevrat'ı doğruladığını düşünüyor olsa gerek. Tevrat'ta ise yedinci gün diye bir şey vardır. Şöyle ki; *Tanrı yapmakta olduğu işi yedinci gün bitirdi ve o gün yaptığı bütün işi bırakıp dinlendi/bütün işten boş kaldı. Yedinci günü kutsadı. Onu kutsal bir gün olarak ayırdı. Çünkü Tanrı o gün yaptığı, yarattığı bütün işi bitirip dinlendi/bütün işten boş kaldı.* [Yaratılış 2: 2-3] denilir. Hadislerde ise Adem (as)'ın Cuma günü, ikindi ile akşam arası yaratıldığı söylenmekte.[377] Tevrat'a göre de Allah Adem'i altıncı günde yaratmıştır ve o gün işi bitirmiştir.[378] Yine hadiste *"Bizden önce geçenleri Allah Cum'âdan şaşırtmışdır"* denilmiştir.[379] Şu halde bu tespit Tevrat'a göre de doğru. Öte yandan şöyle bir haber vardır:

İmam Malik, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Tur'a doğru çıktım. Ka'bu'l-Ahbar'la karşılaştım. Onunla birlikte otur-dum. Bana Tevrat'tan nakiller yaptı ben de ona Resulullah (a.s)'tan riva-yette bulundum. Ona rivayet ettiklerim arasında şöyle söylemiştim. "Resulullah (a.s) şöyle buyurdu: "Üzerine güneşin doğduğu günlerin en hayırlısı cuma günüdür. Adem o günde yaratıldı, o günde cennetten çıkarıldı, tevbesi o günde kabul edildi, o günde öldü, kıyamet o günde kopar. Hiç bir hayvan yoktur ki, o günde sabah açıldığı andan güneşin doğduğu vakte kadar kıyametin kopabileceği korkusuyla kulak kesilmesin (yani sesleri dikkatlice dinlemesin). O günde öyle bir vakit vardır ki, herhangi Müslüman o vakte denk getirerek namaz kılarken Allah'tan bir şey isterse Allah onu ona verir." Ka'b (r.a) dedi ki: "Bu her yılda bir gün müdür?" Ben: "Hayır, bilakis her cuma günüdür" dedim. Bunun üzerine Ka'b (r.a) Tevrat'ı okudu ve: "Resulullah (a.s) doğru söylemiş" dedi. Ebu Hureyre (r.a) dedi ki: "Basra bin Ebu Basra Gıfari ile karşılaştım. "Nereden geldin?" diye sordu. "Tur'dan" dedim. Bunun üzerine şöyle söy-ledi: "Eğer sen oraya çıkmadan önce ben seni görmüş olsaydım oraya çıkmazdın. Ben Resulullah (a.s)'ın şöyle buyurduğunu duydum: "Şu üç

---

[377] *bknz Buhari-Cuma 4, Müslim-Sıfatu'l-Kıyame 27*

[378] *bknz Yaratılış 1. bölüm*

[379] *bknz Müslim-Cuma 6*

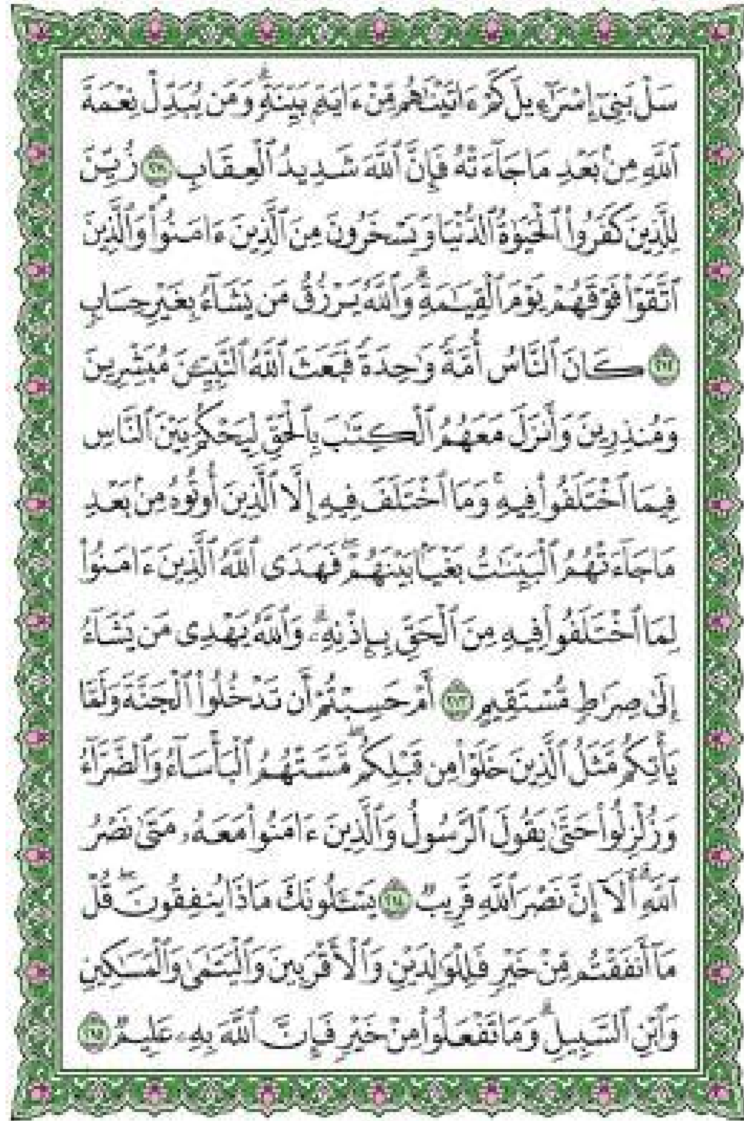
camiden başkası için binek ayaklandırılmaz (yola çıkılmaz): Mes-cidi Haram, benim şu mescidim (Mescidi Nebevi) ve İliya Mescidi veya Beyti Makdis (Mescidi Aksa)." -(Bu sonuncusunda) tereddüt etti- Ebu Hureyre (r.a) dedi ki: "Sonra Abdullah bin Selâm (r.a) ile karşılaştım. Ona Ka'bu'l-Ahbar'la olan sohbetimden ve ona cuma günü hakkın-da söylediklerimden söz ettim. Kendisine dedim ki: "Ka'b: "Bu (belki) her senede bir gündür" dedi." Abdullah bin Selâm (r.a): "Ka'b yalan söylemiş" dedi. Bunun üzerine ben: "Ka'b sonra Tevrat'ı okudu ve: "Hayır. O her cumadadır" dedi" dedim. Bunun üzerine Abdullah bin Selâm (r.a): "Ka'b doğru söylemiş" dedi. Abdullah bin Selâm (r.a) daha sonra: "O saatin (vaktin) hangi saat olduğunu bilir misin?" diye sordu. Ben: "Onu bana bildir, benden onu gizleme" dedim. -Bir nüshasında da: "Bana karşı cimrilik etme" şeklinde geçmektedir- Abdullah bin Selâm (r.a) bunun üzerine: "O, cuma gününde son saattir" dedi." Ben dedim ki: "Cuma gününde son saat nasıl olur? Oysa Resulullah (a.s): "Herhangi Müslüman namaz kılarken o saate denk getirirse.." diye buyurmuştur. Oysa o saat namaz kılınmayan bir vakittir." Abdullah bin Selâm (r.a) da şöyle söyledi: "Resulullah (a.s) şöyle buyurmadı mı: "Kim namazı beklemek üzere bir yere oturursa o namazı kılıncaya kadar namazda sayılır." Ben: "Evet" dedim. O da: "İşte o budur" dedi. [Muvatta, Cuma 7][380]

Dikkat edilirse bu rivayette Kab ve Abdullah bin Selam Tevrat'ta bunun olduğunu teyid ediyor. Fakat uzun boylu açıklamıyorlar. Halbuki Kitab'ın müheyminliği meselesine iyi eğilmek noktasında çok güzel bir örnek bu.

Yine, dikkatimizi çeken, Arapça'da Cumartesi gününe hala yemüssebt yani Sebt günü denilmekte, Pazar gününe ise yevmulehad yani Birinci gün denilmekte. Pazar, yaratılışın başlangıcı olduğundan öyle, fakat araya sebt gününü koyduğunuz zaman ne oluyor o?! Mesela Hristiyanlar Pazar'ı dünyanın ilk günü olarak kutlar, çünkü Sebt yaratılışın son günüdür. Buradaki Sebt günü, işin bittiği, Adem'in yaratıldığı gün olmalı, o da Cuma'dır. Dolayısıyla Cumartesine hala Sebt denilmemeli. Bizim kullandığımız "Cuma ertesi" Cumartesine en güzel isim gibi..

---

[380] *Tirmizi, Cuma 354. bölümde Cuma günü kabul edilecek zamanın ikindi ve akşam arasında olduğu sözünü önce hadis olarak verir ve zayıf bulur, sonra bu haberi verir.*

İsrailoğullarına sor, apaçık ayetten onlara nice verdik?.. Kim ki Allah'ın nimetini kendisine gelmesinden sonra değiştirir, herhalde Allah yokuşları/cezası şiddetli olandır. [211]

İnkar edenlere dünya hayatı süslendi de iman edenleri alaya alıyorlar. Sakınanlarsa kıyamet günü onların üzerindedir. Allah dilediğine hesapsız rızık verir. [212]

İnsanlar bir tek ümmetti, peşine Allah peygamberlerini müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi. Ve onlarla birlikte Hak ile/Gerçek ile Kitab'ı indirdi ki insanlar arasında ihtilafa düştükleri şeylerde hüküm versin. Onda (Kitapta) ihtilafa düşenlerse ancak kendilerine (Kitab) verilenlerdi. Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra.. Aralarındaki hasetten.. Peşine, Allah iman edenleri, izniyle, *Hak'tan/Gerçek'ten* ihtilafa düştükleri şeye ulaştırdı. Allah *dilediğini/dileyeni* doğru yola eriştirir. [213]

Yoksa sizden önce gelip geçenlerin durumu size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız?.. Sıkıntı ve darlık, Elçi ve beraberindeki iman edenler, 'Allah'ın yardımı nerede?' diyene dek kendilerine dokunmuş ve sarsılmıştılar. Dikkat edin, "Allah'ın yardımı, yakındır!" [214]

Sana ne harcayacaklarını soruyorlar? De ki; Hayırdan harcayacağınız şey, anne baba, akrabalar, yetimler, miskinler ve yolda kalmış içindir. Hayırdan ne yaparsanız herhalde Allah onu pek bilen. [215]

***211:** Ayetteki nimetin değiştirilmesi ifadesi, Kitabın tahrif edilmesi anlamına gelebilir. Beri yandan, şöyle düşünülebilir; Kitab her şeyi açıklayandır, fakat tevillerle o kendi istediğimiz yöne çevrilebilir ya da çıkan şeylerin görülmemesi ile..[381] Bunlar onu her şeyi açıklayıcı olmaktan çıkarır. Kendimize dönersek; acaba Kur'an'ın keşif gerektiren yönlerine ne kadar yöneldik, hatta onları tespit ve kabul edebilecek bir akledişe ne kadar prim verdik. Ashab için tabii olarak Kur'an her şeyi açıklayandı, bizim için öyle olması ise keşifler, tespitler, izahlar gerektirmiyor mu? Çünkü ne dersek diyelim iman Kitab'ın akla, bugüne üstlüğü ile alakalıdır. Hem değişmeden gelen son Kitab'tan bahsediyoruz. Bir şekilde bu üstlüğe yönelinmemesi, yeterince yönelinmemesi, imkanlarla yönelinmemesi gibi durumlar ne anlama gelir bu çerçevede, düşünmek lazımdır.

Unutmayalım ki ayette şöyle denilir: *Kullarıma de ki, en güzel olanı söylesinler. Çünkü şeytan aralarına yamukluk sokar. Şeytan insan için apaçık bir düşmandır. Rabbiniz sizi çok daha iyi bilir. Dilerse tevbeniz sebebiyle size merhamet eder, dilerse azab eder. Seni de onların üzerine vekil göndermedik.* [İsra 53-54] Buradaki tevbe kısmı işin büyüklüğünün, tam yapılamamasını ama o yolda olunmasını çağrıştırıyor. Ahzab Suresindeki ayette de böyledir. Şöyle ki: *Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sağlam söz söyleyin, Ki (Allah) işlerinizi yoluna koysun ve günahlarınızı bağışlasın. Her kim Allah'a ve Resulü'ne itaat ederse, o gerçekten büyük murada ermiştir. Biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi. O gerçekten çok zalim ve çok cahildir. Çünkü Allah münafık erkeklerle münafık kadınlara, müşrik erkeklerle müşrik kadınlara azab edecek, mümin erkeklerle mümin kadınların da tevbelerini kabul edecektir. Allah çok affeden, pek acıyandır.* [Ahzab 70-73]

Dolayısıyla bu iş küçültülecek değil, büyütülecek bir iş bunu farkedelim. Bu ise en başta imanın delilleri, ayetlerin üstlüğü gibi konuların konuşulması ve bunu öncelemedir.

***213:** Pek çok ayette *Hak ile/Gerçek olarak/Gerçek ile* ibaresi geçmektedir. Öte yandan Kur'an pek çok gaybtan haber vermektedir. Yani görünüşte insan için "bilinemeyecek" konulardan. Öte yandan önce Adem ve sonra özellikle Nuh (as) zamanında insanlık bir tek ümmet idi. Sonra ayrıştılar ve Kitab sahibi Peygamberler geldi, lakin Ehli Kitab da çeşitli

---

[381] *Mesela Ehli Kitab'ın Tevrat ve İncil'in Muhammed (as)'ı bildirdiği bölümleri doğru okumamaları.*

anlaşmazlıklara düştü. Sonra ise bunların düştüğü anlaşmazlıkları da en güzel bir şekilde çözen Kur'an geldi. Burada İslam'ın son din olması, Kitab'ın Levhi Mahfuzdanlığı düşünülmeli ve çözücülüğünün zaman zaman güncellenmesi gerektiği.. Çünkü manaya yöneliş azaldıkça fırkalar başlıyor ve işi çözecek başka kitap gelmeyecek..

Yine hadiste der ki;

Dikkat edin ki, Rabbim bana öğrettiklerinden bilmediklerinizi bugün size öğretmemi emretti. Bir kula verdiğim her mal helâldir. Ben kullarımın hepsini Müslüman olarak yarattım. Ama şeytanlar onlara gelerek kendilerini dinlerinden alp götürdüler. Benim kendilerine helâl kıldıklarımı onlara haram ettiler, benim hakkında delil indirmediğim bir şeyi, bana ortak koşmalarını emrettiler. Şüphesiz ki, Allah yer halkına bakarak onların Arabana. Acemine şiddele bığzetmiştir. Yalnız ehl-i kitabdan bir takım bakıyyeler müstesna! Dedi ki : Ben seni ancak imtihan edeyim ve seninle baskalarını imtihan edeyim diye gönderdim. Sana su götürmez bir kitab indirdim. Onu uyurken, uyanıkken okursunuz… [Müslim-Cennet 63]

İbn-i Abbas da Hristiyanların tarihi aktarır ve Peygamberimiz zamanında sahih Hristiyan olarak çok az kişinin kaldığını belirtir. [382]

Burada şu görülüyor; insanlık tarihi, değiştirilen metinler meselesini yaşamıştır önce ve korunan Kur'an ile bu devir nihayetlenmiş.. Ve o zor şartlarda da doğruyu bulanlar olmuş.. Günümüzün meselesi ise bidat, taklit, fısk, tevilcilik, maddecilik gibi meselelerdir. Burada kitabın üstlüğü ciddi şekilde inşa edilmek durumunda.

Yine bir hadiste şöyle denilir: *"Allah'ım. Ey Cebrail, Mikail ve İsrafil'in Rabbi. Göklerin ve yerin yaradanı, hazırı ve gaybı bilen Allah'ım.. Kullarının ihtilaf ettikleri şeylerde onların arasında ancak Sen hükmedersin. Haktan kendisinde ihtilaf edilen şeyde, izninle beni doğru yola ulaştır. Çünkü dilediğini doğru yola ancak Sen hidayet eylersin"* (Müslim-Salatül Müsafirin 200)

Dikkat edilirse bu hadiste Bakara 213'ün sonuna gayet gönderme var. Yine şu ayetle gayet bağlantılı görülüyor bu dua:

"De ki: "Ey Allah'ım! Göklerin ve yerin yoktan yaratıcısı! Gizli ve açık her şeyi bilen! Kullarının, arasında ayrılığa düştükleri konularda hüküm verecek sensin." (Zümer 46)

---

[382] *bknz Nesai-Adabul Kudat 12*

Ayrıca Fatiha'da geçen "Bizi dosdoğru yola ulaştır" ayeti de bu çerçevede görülebilir.

Yine şu meşhur dua da:

" Allah'ım! Bize hakkı hak olarak göster ve bizi ona ittiba ile rızıklandır; batılı da batıl olarak göster ve bizi ondan uzaklaşma ile rızıklandır."

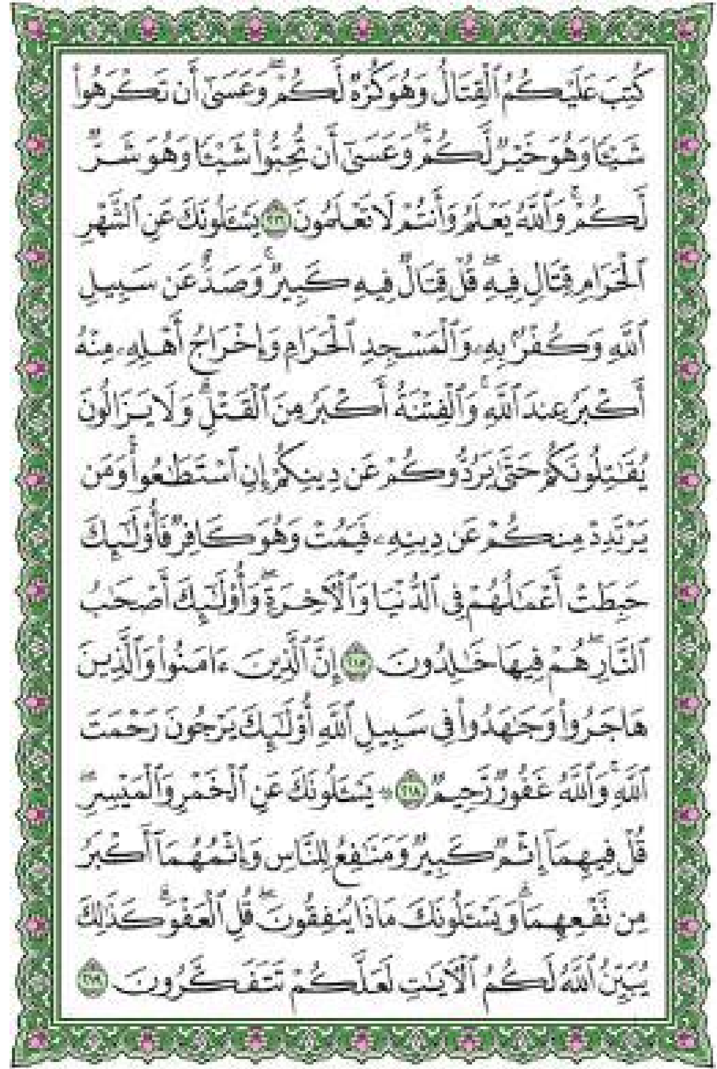
Beri yandan Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği ve düzelticiliği bu çerçeveye en uyan bir konu. O zaman bu konuya iyi eğilmeye de dikkat deriz.

***214:** Ayetin Hendek savaşı ile ilgili nazil olduğu rivayeti çoktur. Hicretin ilk zamanlarında ya da Uhud zamanı nazil oldu şeklinde rivayetler de vardır. Öte yandan, bu mealde bir hadis, Mekke dönemine aittir. Hasılı bu durumun gayet yaşandığı, yaşanacağı sonucu çıkıyor buradan.

Öte yandan şu ayet vardır:

Allah, içinizden inanıp yararlı iş işleyenlere söz vermiştir; onlardan öncekileri hakim kıldığı gibi onları da kesinlikle yeryüzünde hakim kılacak, onlar için beğendiği dini kesinlikle onlar için yerleştirecek, korkularından sonra onları kesinlikle güvene çevirecek. Çünkü onlar Bana kulluk eder, hiçbir şeyi Bana ortak koşmazlar. Bundan sonra inkar eden kimselerse işte onlar yoldan çıkmış olanların ta kendileridir. [Nur 55]

***215:** Bu ayette ilk bakışta soru ve cevap uyumsuzluğu dikkat çekiyor. Çünkü ne harcayacaklarını soruyorlar, kime harcayacakları söyleniyor. Zemahşeri demiştir ki, cevaba "hayır olarak harcayacakları…." diye başlanması her türlü harcama yapılabilir demektir.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟
شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰٓ أَن تُحِبُّوا۟ شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ
لَّكُمْ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ٢١٦ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلشَّهْرِ
ٱلْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ
ٱللَّهِ وَكُفْرٌۢ بِهِۦ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِۦ مِنْهُ
أَكْبَرُ عِندَ ٱللَّهِ وَٱلْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ ٱلْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ
يُقَـٰتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ ٱسْتَطَـٰعُوا۟ وَمَن
يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِۦ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ
حَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ
ٱلنَّارِ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ٢١٧ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ
هَاجَرُوا۟ وَجَـٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أُو۟لَـٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ
ٱللَّهِ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ٢١٨ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ
قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَـٰفِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ
مِن نَّفْعِهِمَا وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ ٱلْعَفْوَ كَذَٰلِكَ
يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْـَٔايَـٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ٢١٩

٣٤

Size çirkin geldiği halde savaş size yazıldı/farz kılındı. Belki de bir şeyin hoşunuza gitmemesi, ‘sizin için daha hayırlı olduğu halde’dir.. Ve belki bir şeyin hoşunuza gitmesi, ‘sizin için daha kötü olduğu halde’dir. Allah bilir, siz bilmezsiniz. [216]

Haram aydan, onda savaşmadan, soruyorlar sana.. De ki; Onda savaşma, büyük (suç).. Allah yolundan alıkoyma, onu inkar ve Mescidi Haram’ı.. Ve ehlini oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük. Fitne de öldürmekten daha büyük. Ne de sizinle savaşmaktan geri duracaklardır, ta ki dininizden sizi çevirinceye kadar.. Güçleri yetse.. Sizden dininden dönen ve kafir olarak ölen var ya, dünyada da ahirette de amelleri boşa gitmiştir. İşte onlar ateş ehlidirler, onlar orada kalıcılar. [217]

Şüphesiz ki, iman edenler ve hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler, işte onlar Allah’ın acımasını umarlar. Allah da çok affeden, pek acıyandır. [218]

Sana içki ve kumardan soruyorlar. De ki; O ikisinde büyük bir günah var ve insanlar için bir takım faydalar.. Ve günahları faydalarından büyüktür. Sana ne harcayacaklarını soruyorlar.. De ki, Affı/Fazlalığı. İşte bunun gibi, Allah ayetlerini size açıklar. Umulur ki düşünürsünüz. [219]

***217a:** Bedir savaşından bir iki ay önce, Hicri 2. yıl-Recep ayında, Peygamberimiz, Abdullah b. Cahş komutasında Kureyş üzerine bir gözcü birliği gönderir ve bunlar fark edildiklerini anlayınca, Amr b. Hadrami adlı Kureyş'liyi öldürür ve iki de esir alarak Medine'ye döner. Recep ayı ise haram aylardandır ve Kureyş'in büyük bir propagandası başlar. Ayetin bu nüzul sebebiyle *...fitne de öldürmekten daha büyüktür"* kısmına kadar indiği de rivayet edilmiştir.

Saniyen, bu olayın Bedir savaşına giden süreçte belli bir rol oynadığı açıktır. Öte yandan bilindiği gibi Bedir savaşı ayette; *Hani, siz vadinin yakın kenarında idiniz, onlar da uzak kenarında idiler, kervan da sizden daha aşağıda idi. Velev ki sözleşmiş olsaydınız yerinde-vaktinde anlaşamazdınız. Fakat, Allah'ın yapılagelmiş bir işi tamamlaması için. Helak olanın açık bir delilden helak olması, yaşayanın açık bir delilden yaşaması için. Şüphesiz ki; Allah, elbet pek işitendir, pek bilendir.* [Enfal 42] şeklinde anlatılır ki, burada gizli bir el hisettirilir.

Burada da 216. ayette "savaş üzerinize yazıldı" demekte. Hatta kimileri bunu oruç, namaz gibi bir emir, bir farz olarak telakki etmiştir. Kimileri sadece Ashab döneminde geçerli demiştir, kimileri sürekli. İşte bu savaşa giden olayla ilgili ayetten önce böyle deniliyor metinde. Yani, "savaş emri" ve ilk savaşa etki eden ilk çatışma ile ilgili ayet peşpeşe. Öte yandan, 217'deki nüzul sebebine 216 dahil edilmiyor. Yani önce o ayet gelip sonra öbürü gelmiş değil. Halbuki böyle peş peşe olması bir anlama gelmeli, değil mi? Mesela Kur'an Yolu tefsirinde şöyle der:

Bazı tefsirciler âyetin geliş sebebi olarak bu vakayı göstermişlerdir. Bu yorumun kabul edilmesi halinde âyetin, bir önceki âyetten çok önce gelmiş, fakat sıralamada sona konmuş olduğunu da kabul etmek gerekecektir. [Kur'an Yolu]

Söz konusu haram aydaki olaya baktığımızda ise; o da "Bedir Savaşı gibi" kaderi bir şekilde cereyan etmiş bir şey gibi durmakta ve savaş olarak adlandırılmakta. Velhasıl, "savaş size yazıldı" ayetinin onun öncesine "konulması" da o zaman, kaderi vurgulayan bir şey olmuş oluyor fazlasıyla. Yazıldı, farz kılındı anlamında değil yani, kader planında yazıldı "olacak" anlamında. Mesele ise şu, peki bu savaş hep kader planında mı beklenmeli o zaman? En azından savaşa "koşmama" noktasında bir pespektif olarak düşünülebilir. Nitekim savaş ile ilgili çokluğa güvenme ya da dünyevi amaçlara yönelme noktasında Uhud ve Huneyn hakkında ayetler vardır.

Beri yandan; Menar Tefsiri üç ayeti (216-218) aynı zamanda nazil olmuş olarak görür. O zaman anlam tarihi olarak da pekişir. Tabii 216'nın daha önce inmediği kesin gibi. Çünkü rivayetlerde açıkça Peygamberin "ben size haram ayda savaşmayı emretmedim" dediği, getirilen ganimetlere dokunmadığı, bu işten hiç hoşlanmadığı rivayet edilmektedir. Belli ki o sırada sadece savaş izni vardı. Yani şu ayet:

Kendileriyle savaşılanlara zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaşma) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir. Onlar ki, sadece "Bizim Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için, haksızlıkla yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı, şüphesiz o zaman içlerinde Allah'ın isminin çokça anıldığı manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler çoktan yıkılıp gitmiş olurdu. Muhakkak ki Allah, dinine yardım edenlere, mutlaka yardım edecektir. Şüphesiz ki Allah, çok üstündür, çok güçlüdür. [Hacc 39-40]

Hasılı, bütün bu çerçevede anlaşılıyor ki; savaşın yazılması, özellikle ilk savaşın kaderi boyutunu vurgular bir noktaya koyulmuş metinde.

Öte yandan, bazıları diyor ki, İslam barış dini olduğu halde niye bu kadar savaş ayeti var?! Mesele ise hakimiyetin savaş gerektirmesi yerine göre. Mühim olan ne için savaşıldığıdır, savaşın kendisi değil. Ayette denilir ki: *Hem size ne oluyor ki, Allah yolunda ve "Ey Rabbimiz! bizleri bu halkı zâlim olan memleketten çıkar, tarafından bize bir veli, bize katından bir kurtarıcı gönder" diye yalvarıp duran zayıf düşürülmüş erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?! İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inkâr edenler de tağut yolunda savaşırlar. O halde siz şeytanın taraftarlarına karşı savaşın. Çünkü şeytanın hilesi zayıftır. Kendilerine, "Ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın, zekatı verin" denilenleri görmedin mi? Üzerlerine savaş yazılınca hemen içlerinden bir kısmı insanlardan Allah'tan korkar gibi, hatta daha çok korkarak "Rabbimiz! Niçin bize savaşı yazdın? Ne olurdu bize azıcık bir müddet daha tanımış olsaydın" derler. De ki: "Dünya zevki ne de olsa azdır, ahiret, Allah'a karşı gelmekten sakınan için daha hayırlıdır, size kıl kadar haksızlık edilmez."* [Nisa 75-77]

Ya "hedef soyutsa" meselesi

Bilindiği gibi İslam bir davadır ve davada şöyle durumlar olur.

Eğer yakın bir dünya menfaati ve kolay bir yolculuk olsaydı, (sefere katılmayan münafıklar da) mutlaka sana uyarlardı. Fakat meşakkatli yol,

onlara uzak geldi. Gerçi onlar, "Eğer gücümüz yetseydi, elbette sizinle beraber çıkardık" diye Allah'a yemin edeceklerdir. Onlar kendilerini helâke sürüklüyorlar. Allah, biliyor ki onlar kesinlikle yalancıdırlar. (Tevbe 42)

Medine halkı ve onların çevresinde bulunan bedevîlere, Allah'ın Resûlünden geri kalmak, kendi canlarını onun canından üstün tutmak yaraşmaz. Çünkü onların, Allah yolunda çektikleri susuzluk, yorgunluk, açlık, kâfirleri öfkelendirmek üzere bir yere adım atmaları ve düşmana karşı herhangi bir başarı kazanmaları gibi hiçbir olay yoktur ki karşılığında kendilerine iyi bir amel(in sevabı) yazılmış olmasın. Şüphesiz Allah, iyilik yapanların mükâfatını elbette zayi etmez. (Tevbe 120)

(Musa'nın halkı) Dediler ki "Bak Musa! Onlar orada (Arzı Mevudda) olduğu müddetçe biz asla oraya giremeyiz. Sen ve Rabbin gidin, savaşın. Biz burada oturuyoruz." (Maide 24)

Öte yandan, böyle durumlar her mücadele eden taifede de olabilir. Mücadele ne kadar hak olmasa da..O halde, hedefin, muradı ilahinin iyi tesbit edilmesi sonra bu tarz konulara gelinmesi gerekir. Lakin o tarafa iyi gelinmiyor, bu tarafa ise çok çabuk geliniyor. Hatta öyle ki ona gelinmesi neredeyse hedef olacak. Bunu da yabana atmamalı deriz. Çünkü mana alanındaki problemler gayet birikti ve zorlaştı, dünyevilik de çok arttı.

Yine, bilmeliyiz ki, insanın zihin dünyasında olan "şeytana karşı mücadele" de adeta bir savaş alanı gibidir. Örneğin şöyle geçer: *Onlardan gücünün yettiğini sesinle yerlerinden oynat. Atlılarınla ve yayalarınla üzerlerine yaygarayı kopar, mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol ve onlara vaadlerde bulun." Şeytan onlara aldatmadan başka bir şey vaad etmez. (İsra 64)*

Bu noktadaki mücadele ise şunu bilelim ki çok önemli hale geldi. Çünkü işler temelde mana alanındaki zayıflıklardan dolayı kötü gidiyor. O ise insanlar bundan kolay kaçırtıldığı için zayıf. Bütün bunlar bir anlama geliyor.

***217b:** Bakara 217. ayetin neshedildiği iddia edilmektedir gayet, yani haram ayda savaşın artık yasak olmadığı. Nesh edilmediğini söyleyenler de vardır, saldırıya uğramak dışında.

***217c:** Suredeki akış, Kıble değişimi, Oruç emri, Umretül Kaza, Hacc diye giderken, Bedir öncesine dönmüş oluyor bu ayetle. Adeta mücadelenin başlangıcına. Bu dizayn İslam tarihinde iniş çıkışlar olacağına işaret gibi.

Öte yandan Bedirler olacağına.. Çünkü ümretül kaza da adeta Bedir edilmişti metin boyutunda..

***219a:** Abdullah b. Ömer diyor ki: "Aziz ve Celil olan Allah, içki hakkında üç defa âyet indirmiştir. İlk indirdiği âyet:*"Ey Muhammed, sana içki ve kumardan soruyorlar. De ki: Onlarda büyük günahlar vardır. İnsanlar için bazı dünyevi faydalar da vardır.."* âyetidir. Bu âyet indikten sonra insanlar: "Ey Allah'ın Rasulü, biz içki içelim ve Allah'ın, kitabında zikrettiği gibi ondan faydalanalım mı?" dediler. Daha sonra: *"Ey iman edenler, sarhoşken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın."* âyeti nazil oldu. Bu defa insanlar: "Ey Allah'ın Rasulü, biz içkiyi namaza yakın bir vakitte içmeyiz." dediler. Daha sonra: *"Ey iman edenler, içki, kumar, putlar ve fal okları sadece şeytanın işinden birer pisliktirler. Bu pislikten kaçının ki kurtuluşa eresiniz."* âyeti indi. Rasulullah da buyurdu ki: *"Artık içki haram kılındı."* [Taberi]

***219b:** "Sana ne harcayacaklarını soruyorlar" sözü, 215. ayette de geçmişti. Orada kime harcama yapılacağı söylenmişti. Bu soru tekrar ediliyor ve bu defa *"De ki, Affı/Fazlalığı.."* deniliyor. Burada sanki ilk ayet sorunun cevabı değil de bir daha sorulmuş gibi bir durum var. Ve o zaman tam cevap geliyor. Bilindiği gibi Bakara kıssasında olsun, Bakara108. ayette olsun çok soru sormak eleştirilmişti. Bu da ilk izlenim olarak buna pratik bir örnek gibi.. Mesela şöyle bir hadis vardır:

Allah'ın Elçisi bize konuşma yaptı ve, "Ey insanlar! Allah size haccı farz kılmıştır, haccediniz" buyurdu. Bir sahâbî, "Ey Allah'ın Elçisi! Her yıl mı?" diye sordu. Peygamberimiz, sükût etti cevap vermedi. Sahâbî sorusunu üç defa tekrarladı, bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.), "Eğer 'evet' deseydim her yıl hac yapmak farz olurdu, buna gücünüz yetmezdi" cevabını verdi. [Müslim-Hac 412]

Öte yandan, ayet, "öncelikle aileniz için harcayın, kalanından sadaka verin" şeklinde anlaşılmıştır. Bu ayetin zekat emriyle neshedildiğini söyleyenler de vardır. Tabii şu vardır. Zekat, malın kırkta biridir dinde farz olarak. Lakin bir de türlü durumlar vardır. Mesela bu "sana ne harcayacaklarını soruyorlar" ayetlerinin metindeki yerleri, zorlu bir atmosferi çağrıştırıyor. O ortamda fedakarlıklar gerekir, cevaplar değişir. Tabii bu nüzul ortamından öte metin boyutunda beliren bir konu. Nüzul ortamında işin farziyet kısmı daha bilinmediği için soruluyordu, belki bütün malımızı mı harcamalıyız diye soruluyordu.

dünyada ve ahirette/dünya ve ahiret hakkında.. Sana yetimlerden de soruyorlar. De ki; Onlar için düzeltmek/ıslah etmek iyidir. Onları karıştırırsanız, sizin kardeşlerinizdir. Ve Allah ıslah edenden/düzeltenden bozanı bilir/ayırt eder. Eğer Allah dileseydi sizi zora sokardı. Şüphesiz ki Allah pek üstün gelendir, pek hükmedendir. [220]

Müşrik kadınlarla evlenmeyin, ta ki iman edinceye kadar onlar. Mümin bir cariye kadın, kesinlikle, müşrik bir kadından daha hayırlıdır, velev ki sizi hayran etsinler. Kadınlar da müşrik erkeklerle evlenmesin, ta ki iman edinceye kadar onlar. Mümin bir köle, kesinlikle, müşrik bir adamdan daha hayırlıdır, velev ki sizi hayran etsinler. İşte onlar, ateşe çağırırlar Allah da cennete ve bağışlamaya çağırır, izniyle. Ve ayetlerini insanlara açıklar, umulur ki öğüt alırlar. [221]

Sana hayız zamanı hakkında da soruyorlar. De ki; O bir sıkıntıdır.. O halde, hayız zamanında kadınlardan uzaklaşın, onlar temizleninceye kadar da onlara yaklaşmayın. Onlar temizlenince de onlara Allah'ın emrettiği yerden gelin. Elbette Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever. [222]

Kadınlarınız sizin için bir ekindir; öyleyse, ekininize nereden/nasıl dilerseniz varın. Ve kendiniz için/onlar için takdim edin.. Ve Allah'a sakınma duyun, bilin ki sizler onunla karşılaşacaklarsınız. Müminleri müjdele. [223]

Ve Allah'ı yeminleriniz(i bozmak) için bir engel/yeminlerinize maruz kılmayın; iyilik edeceksiniz, sakınacaksınız ve insanların arasını düzelteceksiniz diye.. Allah pek işiten, pek bilendir. [224]

***220a:** Bazı kıraatlere göre bu ayet; bir önceki ayette geçen *De ki, affı/fazlalığı….*bölümüyle başlar.

***220b:** Rivayet olunduğuna göre, Nisa Sûresindeki, *"Yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenler, karınlarına sadece ateş yiyip doldururlar ve yarın çılgın ateşe girerler."* [Nisa, 4/10]âyeti inince insanlar yetimlerle bir arada olmaktan ve onların mallarına bakmayı üstlenmekten sakınır oldular. Bu iş onlara zor göründü ve Resulullah'a bu durumu arz ettiler, bunun üzerine bu âyet indi. Cevaben de yetimlerin durumlarını düzeltmek, onları ihmal edip bırakıvermekten daha hayırlıdır. Şu halde düzeltme amacıyla onarla birlikte olup yiyeceklerinizi karıştırmak, onların yararlarını, geleceklerini gözeterek işlerine bakıp kendilerini eğitmek ve terbiye etmek ve mallarını artırmak her halde bunlardan kaçınmaktan daha iyidir.

***222-223:** *"Karısı ile ters ilişkiye girenler, Allah'ın rahmetinden uzak kalırlar."* [Ebu Davud, Nikâh, 45, Ahmed b. Hanbel, 2/444] benzeri hadisler dolayısıyla kadınla arkadan ilişki yasaktır. Ayette de …*onlara Allah'ın emrettiği yerden gelin…. Kadınlarınız bir ekindir sizin için*. demek suretiyle bu vurgulanmıştır. Çünkü ekin, ürün alınan yerdir. Fakat hala; *o halde ekininize nereden/nasıl dilerseniz varın.* ifadesinden ters ilişkiye cevaz çıkaranlar olmuştur. Burada şu konuyu belirtmek gerekiyor; eğer hadislerin açıklayıcılığı görülmezse ayetlerden olmadık şeyler çıkartma acaip söz konusu.

***222:** *Yahudiler, aralarında kadın hayz gördüğü zaman onunla beraber yemek yemezler ve evlerde onunla bir araya gelmezlermiş. Peygamber (Sav) in ashabı (bu hususu) ona sormuşlar bunun üzerine Allah Teâlâ: "Sana hayz meselesini soruyorlar. De ki : O bir ezadır. Binaenaleyh siz hayz halinde kadınlar (ınızla cima) dan sakının.." ayet-i kerimesini sonuna kadar inzal buyurmuş Resulüllah da: "Her şeyi yapın, yalnız cima' müstesna." buyurmuş. Yahudiler bunu duymuşlar ve: "Bu adam bizim işlerimizden bize muhalefet etmedik hiç bir şey bırakmak istemiyor" demişler. Az sonra Üseyd b. Hudayr ile Abbâd b. Bişr gelerek: "Ya Resulüllah! Yahudiler şöyle şöyle diyor. Şu halde biz hayzlı kadınlarla düşüp, kalkmayalım mı?" demişler. Resulüllah'ın çehresi derhal değişmiş: (Ashab) biz onlara darıldığını zannettik demişler. Müteakiben Üseyd ile Abbâd dışarıya çıkmışlar. Derken karşılarına Peygamber'e hediye-süt götüren biri çıkmış Resulüllah o sütü bunların arkasından göndererek onlara içirmiş. Böylelikle Resulüllah'ın kendilerine darılmadığını anlamışlar.* [Müslim-Hayz 16]

لَا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ بِٱللَّغْوِ فِىٓ أَيْمَٰنِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا كَسَبَتْ
قُلُوبُكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ
أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ۖ فَإِن فَآءُو فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَإِنْ عَزَمُوا۟
ٱلطَّلَٰقَ فَإِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَٱلْمُطَلَّقَٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ
ثَلَٰثَةَ قُرُوٓءٍ ۚ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَن يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ فِىٓ أَرْحَامِهِنَّ
إِن كُنَّ يُؤْمِنَّ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۚ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِى
ذَٰلِكَ إِنْ أَرَادُوٓا۟ إِصْلَٰحًا ۚ وَلَهُنَّ مِثْلُ ٱلَّذِى عَلَيْهِنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ
وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾ ٱلطَّلَٰقُ مَرَّتَانِ ۖ
فَإِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌۢ بِإِحْسَٰنٍ ۗ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُوا۟
مِمَّآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا إِلَّآ أَن يَخَافَآ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ ۖ
فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا ٱفْتَدَتْ
بِهِۦ ۗ تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ
هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٢٩﴾ فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُۥ مِنۢ بَعْدُ حَتَّىٰ تَنكِحَ زَوْجًا
غَيْرَهُۥ ۗ فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ أَن يَتَرَاجَعَآ إِن ظَنَّآ أَن
يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

٣٦

Allah sizi yeminlerinizdeki rastgele sözle sorumlu tutmaz, velakin kalplerinizin kazandığıyla sorumlu tutar. Allah çok affeden, tez kızmayandır. [225]

Kadınlarından (uzak durmaya) yemin edenler için dört ay bekleme vardır. Eğer de dönerseler herhalde Allah çok affeden, pek acıyan. [226]

Eğer boşamaya karar verirseler/azmederseler de herhalde Allah pek işiten, pek bilen. [227]

Boşanan kadınlar da kendi başlarına üç kur/birikme (hayız dönemi) bekler ve Allah'ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helal olmaz. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyor iseler.. Bunda kocaları onları geri almaya daha haklıdır, eğer sulh etmek istiyorlarsa.. Onların da vardır (kadınların da hakkı vardır) üzerlerindeki gibi, meşru şekilde. Erkeklere onların üzerinde bir derece vardır. Allah pek üstün gelendir, pek hükmedendir. [228]

Boşama iki defadır; peşine ya marufla tutma, ya güzellikle salıverme vardır. Ve kadınlara vermiş olduklarınızdan bir şeyi almak size helal olmaz. O ikisinin Allah'ın sınırlarını ayakta tutmayacaklarına korku duyması, müstesna.. Eğer o ikisinin Allah'ın sınırlarını ayakta tutmayacaklarına korku duydunuzsa sizler; kadının kurtulmak için verdiği şeyde, o ikisine günah yoktur. Bu Allah'ın sınırıdır, o halde onu aşmayın. Kim Allah'ın sınırını aşarsa işte onlar Zalimler [229]

Eğer erkek kadını boşarsa, kadın başka bir eşle nikahlanmadıkça artık ona helal olmaz. O da kadını boşarsa o zaman birbirlerine dönmelerinde kendilerine bir günah yoktur. Eğer Allah'ın sınırlarını ayakta tutacaklarını düşünüyorsalar.. Bu Allah'ın sınırıdır, bilen bir kavim için onu açıklıyoruz. [230]

***225:** Maide 89 şöyledir: *Allah sizi yeminlerinizdeki rastgele sözle sorumlu tutmaz velakin bile bile yeminlerinizi bağladığınız şeyle sorumlu tutar. Yemin kefareti, ailenize yedirdiğiniz yemeklerin orta derecede olanıyla on yoksulu doyurmak, yahut onları giydirmek, yahut da bir kul azat etmektir. Bunlara gücü yetmeyen üç gün oruç tutar. İşte yemininizi bozarsanız budur kefareti. Koruyun yeminlerinizi. Allah, şükredenlerden olursunuz diye ayetlerini işte böyle açıklar size.*

Buna göre lağv, laf arasında, kastetmeden yapılan yemin olup bunun kefareti yoktur. Ama kastedilen yeminin kefareti vardır. Beri yandan "kalplerinizin kazandığı" ifadesi kalplerinizin azmettiği gibi bir anlama da gelebilir.. yani, kasten yapılan yemin.. kalplerin kandırma maksadıyla günah kazanması gibi bir anlama da gelebilir.. O zaman burada kefaret de kastedilmemiş olabilir. Çünkü kefaret yeminin bozulması sonucu ödenir, yalan yemin ise bozma değil, yalancı şahitliktir.

Beri yandan, 224'te "yeminleri hayra mani kılmayın" deniliyordu. Hadiste ise şöyle denilir: *"Bir kimse bir şey için yemin eder, sonra da ondan daha hayırlısını görürse yeminini bozsun ve kefâret versin" (Müslim, "Eymân", 11)*

O zaman bu 225. ayet, 224'ü açıklamaktan ziyade, yemin konusuna bir skala çizen bir özelliktedir.

***228:** Boşanma sonrası üç kur bekleme müddeti vardır, bu süre zarfında koca eşine dönebilir. Bu hamile olmadığının anlaşılmasına yarıyor ve günümüzde bu daha erken anlaşılırsa da süre budur denilmiştir. Çünkü bu aynı zamanda boşanmadan geri dönülebilecek süredir, kısaltma olmaz.

Öte yandan ayette neden cemi kesret kalıbıyla قروء gelmiştir de üçten ona kadar aslolan cemi kıllet kalbıyla أقراء kelimesi kullanılmamıştır meselesi geçer Kiramani'de. Denilir ki; kadınlar çoğul olup her biri üç kur bekleyeceği için böyle olmuştur. Zemahşeri ise "bu kelimenin cemi kesretinin çok bilinmesi bir sebep olabilir" der. Başka görüşler de vardır. Burada sanki "size yüz kur gibi gelse de üç kur bekleyin" gibi derin bir anlam var gibidir. Bu ise sürenin azalabileceği durumu ve azalmaması gereği bakımından günümüzde gayet anlamlı. Beri yandan kur kelimesine adet ya da adetten temizlenme anlamı verilmiştir. Mezheplerin bu anlamlara göre hükümleri vardır, üç beş gün fark eder iş.

***225-228:** Çeşitli ayetlerin sonlarında konuya göre Allah Teala'nın isimleri geçmektedir. Bu, dua ederken ya da tefekkür ederken ya da yeri geldiğinde konuya göre Allah'ın isimlerini zikretme açısından bir eğitim gibidir.

***229:** Boşama üç talaktır, bekleme müddetlerini de katarsak iş uzayabilir. Bu bakımdan kadının para vererek, mehri geri vererek, kocasını boşama durumu vardır. Böylece dönme durumu olmaz. Rivayet olunur ki Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün kızı Cemile, kocası Sabit b. Kays'i sevmezmiş. Resulullah'a gelmiş de, "Ya Resulallah! Ne ben, ne Sabit, başlarımızı hiç bir şey bir araya getiremeyecek. Vallahi dininde, ahlâkında bir ayıbını görmüyorum. Ancak İslâm'dan sonra küfre düşmeyi çirkin görüyorum; ona da buğzumdan, nefretimden (kinimden) tahammül edip dayanamıyorum. Bir gün perdenin bir tarafını kaldırıp baktım, karşıdan bir kaç kişi içinde gördüm; ne göreyim içlerinde en siyahı, en kısası en çirkin yüzlüsü o." demiş, sonra bu âyetin inmesi ile Sabit'ten mehir olarak aldığı bahçeyi ona verip hul' olmuş (mal karşılığında boşanmış)tı.

Kadınlarınızı boşadığınızda, sürelerine ulaştıklarında, onları meşru şekilde tutun ya da meşru şekilde bırakın. Onları zarar vermek, haddi aşmak için tutmayın Kim bunu yaparsa kendisine zulmetmiş olur. Allah'ın ayetlerini alaya almayın. Allah'ın üzerinize olan nimetini hatırlayın; onunla size öğüt verdiği/öğüt veriyor olduğu Kitaptan ve hikmetten size indirdiğini.. Ve Allah'a sakınma duyun, bilin ki Allah her şeyi pek bilendir [231]

Kadınlarınızı boşadığınızda, sürelerine ulaştıklarında, eşleriyle evlenmelerine de engel olmayın. Bildik/meşru şekilde, aralarında rızalaştıkları zaman.. Bu, sizden Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseye kendisiyle öğüt verilendir. İşte bu size, daha arıdır size, daha temiz. Allah bilir, siz bilmezsiniz. [232]

Anneler de çocuklarını emzirmeyi tamamlatmayı isteyen adam için tam iki çevrim/yıl emzirir. Kadınların yiyecekleri ve giyecekleri, kendisine doğurulanın üzerinedir. Bir kimse gücü dışında sorumlu tutulmaz. Doğuran kadın da kendisi için doğurulan da evladıyla zarara uğratılmamalıdır. Mirasçı üzerine de bunun aynısı vardır. O ikisi, kendilerinden bir rızalaşma ve danışma sonucu sütten kesme/ayırma isterse, şu halde o ikisine bir günah yoktur. Ve çocuklarınızı emzirtmek isterseniz, size bir günah yok. Verdiğiniz şeyi meşru şekilde teslim ettiğiniz zaman.. Allah'a sakınma duyun, bilin ki Allah yaptıklarınızı pek bir görendir. [233]

***231:** Üç kur sırasında koca eşine dönebildiği için; tam sürenin sonunda dönüp dönüp sonra "boşadım" diyerek işi tekrar uzatarak onları zora sokmayın. anlamındadır. Böylece boşanma için kadını para vermeye zorlama durumları olabilir.

***232:** Mücâhid ve Süddî´den rivayet edildiğine göre, Câbir İbn Abdillâh´ın amcasının bir kızı vardı. Onu, kocası boşamıştı. Daha sonra da, iddetin bitimini müteakip ona tekrar dönmeyi istemiş, ama Câbir kabul etmemişti. Bunun üzerine de Allah´u Teâlâ bu ayeti indirdi. Câbir "Bu âyet benim hakkımda nazil oldu" demiştir.

Razi, bu nüzul sebebini zikreder ve ayetin bu manada olamayacağını söyler. Çünkü kocalara hitaptan velilere hitaba dönme olur o zaman ayette, sözde uyumsuzluktur. Ayeti, "başka eşlerle evlenmelerine eski kocalarının mani olmamaları gerektiği" şeklinde anlar. Zemahşeri kocalara da velilere de hitap olabilir der.

Öte yandan, bir önceki ayette de *kim ki bunu yaparsa kendisine zulmetmiş olur.* denilmişti, halbuki başkasına zulümdü. Peşine, bu ayette de böyle bir zamir değişmesinin olması, burada vurgulanan şeyin ayrıca "empati" olduğunu gösteriyor. Çünkü o olmadığı takdirde hiçbir işin altından kalkılmaz adeta.

***233:** *Mirasçı üzerine de bunun aynısı vardır* ifadesi, "baba ölürse.." şeklinde manalandırılmıştır.

...verdiğiniz şeyi, marufla, teslim ettiğiniz zaman. ifadesi, "sütanneye geleneğe göre ücret verdiğiniz zaman.." şeklinde manalandırılmıştır.

Sizden vefat ettirilenler ve eşler bırakanlar, ki; (kadınları) dört ay on gün kendi başlarına beklerler. Sürelerini tamamladıkları zamansa meşru şekilde kendileri hakkında yaptıkları şeyde artık size bir günah yoktur. Allah, işlediklerinizi hakkıyla bilendir. [234]

Kadınların nişanlanmasından açık ettiğiniz şeyde de size bir günah yoktur, ya da içinizde tutmanızda. Allah bilmiştir ki siz onları hatırlayacaksınız velakin bilinen bir söz söylemeniz hariç onlarla gizli vaadleşmeyin. Kitap sürelerine ulaşıncaya dek onlarla nikah düğümüne /sözleşmesine azmetmeyin. Bilin ki Allah içinizdekini bilir, şu halde ona dikkatli olun. Biliniz ki Allah çok affeden, tez kızmayandır. [235]

Kadınlara dokunmamış ya da onlara bir fariza/mehir farzetmemiş iken onları boşarsanız size bir günah yoktur. Ve onları faydalandırın *-Genişleten üzerine kaderi, dar eden üzerine kaderi vardır/Zengin üzerine gücü, fakir üzerine gücü (kadar)-* bir geçimlik, meşru şekilde.. Güzel iş yapanlar üzerine bir hak olarak.. [236]

Eğer onları, dokunmanızdan önce ve farizayı/mehri farzetmiş halde boşarsanız da; farzettiğinizin yarısı vardır. Onların ya da nikah düğümü elinde olanın affetmesi müstesna. Ve affetmeniz takvaya/sakınmaya daha yakındır. Aranızda bağışı/fazileti unutmayın.. Şüphesiz ki Allah işlediklerinizi pek bir görendir. [237]

***234a:** Ayetteki "kendi başlarına beklerler" ifadesi, "koca evinden ayrılıp da kendi başına beklerler" anlamında değildir. Çünkü 228. ayette de "kendi başlarına" demekte, lakin koca evi kastedilmekte. Çünkü daha sonraki ayetlerde kocaya "onları sürelerini tamamlayınca tutmayın" denilmekte. Talak 6. ayette bu açıklanmaktadır: *O (boşadığınız) kadınları, gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun ve onları sıkıştırmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Şayet gebe iseler, yüklerini bırakıncaya kadar onları besleyin. Sonra sizin için emzirirlerse ücretlerini verin ve aranızda güzellikle konuşup danışın. Güçlük çekerseniz çocuğu, başka bir kadın emzirecektir. Eli geniş olan genişliğine göre nafaka versin. Rızkı kısılmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah bir kişiye ne vermişse ancak onu teklif eder. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.* [Talak 6-7]

***234b:** Dört ay on gün, süslenme ve evlenme yasağı, yas çerçevesi içinde düşünülmeli, çünkü bu hamileliğin anlaşılacağı iddetten fazladır.

***235:** İnsanın beşer yönü ara ara hatırlatılmaktadır ve bunun üstü çizilmemekte, buna bir yer verilmekte. Bu da İslam'ın eşsiz bir yönüdür. Çünkü dünyevi yapılar bu konuda dengesizdir; ya hevesi her şeyin ölçüsü yaparlar ya mükemmelliği beşerlikten tamamen sıyrılma sanırlar.

***236a:** Arapçada mehir, İbranice'de mohar olarak geçer. Sözlükte mehir (mehr) "ücret" mânasına gelir. Bir fıkıh terimi olarak evlilik dolayısıyla kadına ödenen para veya malı ifade eder. Kadınla cinsel birleşmenin olması durumunda, önceden miktarı belirlenmemişse bile, icabında emsaliyle (mehri misil) kadına ödenmesi esas kabul edilmiştir. *Kadınlardan muhsanlar/korunanlar da sağ ellerinizin malik olduğu hariç. (haramdır) Allah'ın Kitabı üzerinizedir. Ve size helal kılındı, işte size bunun dışında olan; ki mallarınızla isteyin, muhsinler/koruyanlar olarak, şarıl şarıl akanlar olmayarak. Şu halde, onlardan (kadınlardan) faydalanmak istediğiniz neyse; onlara ücretlerini verin, farz edilmiş (olarak). Farz edilmesinden sonra onda (ücrette) rızalaşmanızda da size bir günah yoktur…* [Nisa 24]

Öte yandan; eğer cinsel birleşme olmamışsa ve mehir belirlenmemişse de muta denilen ve 236'da bahsedilen ödeme yapılmalıdır.

Mehrin Cahiliyye kültüründe de olduğu ancak parayı kadının değil, velinin aldığı belirtilmektedir.

***236b:** Ayet, kimilerince "üç talakın bir anda yapılabilmesinin caiz olduğuna" delil gösterilmiştir. [Razi] Kur'an metninde talak, yani boşama

aşamalar olarak verilirken fıkıhta üç talakın bir anda yapılmasının mümkün olup olmadığı meselesi vardır ve çoğu alim bunu geçerli görmüştür. Bazı sahâbîlerle İbn İshak, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye gibi fakihlere ve Zeydîler'e göre bir defada gerçekleşen üç talâkla yalnız bir talâk meydana gelir. Bu görüşün gerekçeleri özetle şöyledir: Resûl-i Ekrem ile Hz. Ebû Bekir devrinde ve Hz. Ömer'in hilâfetinin ilk iki yılında bir lafızda üç talâk bir talâk sayılmaktaydı. Daha sonra Hz. Ömer bu hakkın kötüye kullanıldığını görünce, "İnsanlar kendilerine mühlet verilmiş bir konuda acele ediyorlar; gelin bu konuda onların sözlerini geçerli sayalım" diyerek bir defada üç talâkı geçerli saymıştır (Müslim, "Talâķ", 15-17) [383]

Ayetin buna delil olup olmadığına gelince; denilebilir ki bu tarz boşamada iddetin de olmaması özel bir durum vurgusudur. Yani buradaki boşama bir talakla gerçekleşmekte. Nitekim ayette şöyle buyurulur "*Ey iman edenler! Mümin kadınlarla evlenip temasta bulunmadan onları boşadığınızda artık onlara iddet bekletme hakkınız olmaz*" [Ahzâb 49]

***236c:** *Genişleten üzerine kaderi, dar eden üzerine kaderi vardır /Zengin üzerine gücü, fakir üzerine gücü (kadar)* İki anlamlı bir cümledir.

237a:** **"Nikah düğümü elinde olan"*ın kim olduğu tartışmalıdır. Şafiiler "kadının velisi" der ve "veli izninin kadının nikahında şart olduğu" görüşünü de ayrıca çıkarır. Hanefiler ise koca der. Delillerinden biri de şudur: Cübeyr İbn Mut´im, bir kadınla ev-lenmiş, akabinde onunla temasta bulunmadan kadını boşayıp mihrini eksiksiz vererek, "Ben affetmeye daha lâyıkım" demişti. Bu hareket de, sahabenin, âyetten kocadan sâdır olan affı anladığına delâlet eder. [Razi]

***237b:** Bakara 219'da afv fazlalık olarak tefsir edilmiştir. Burada da affetmesi, hepsini bağışlaması anlamında olmasa gerektir.

---

[383] *Dia, talak maddesi*

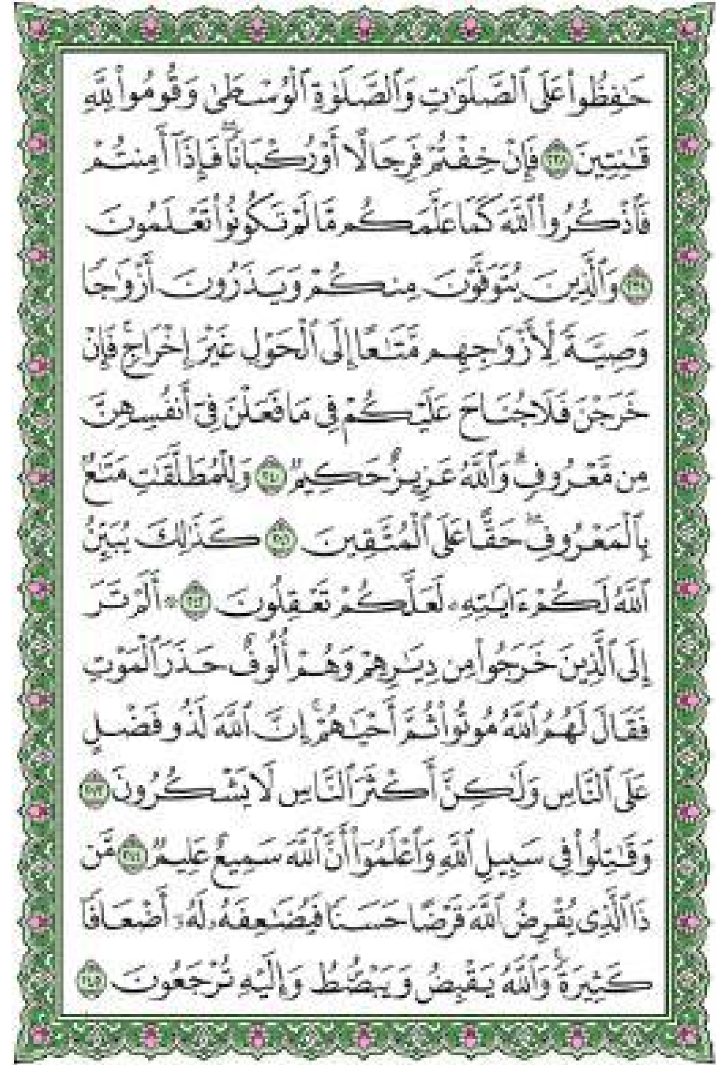
Namazları ve orta namazı koruyun ve bağlılar olarak Allah için kıyam durun. [238]

Eğer korkarsanız da yayalar ya da biniciler olarak.. Peşine, güvende olduğunuzda, bilmiyor olduğunuz şeyi size öğrettiği gibi Allah'ı zikredin. [239]

Sizden vefat ettirilenler ve eşler bırakanlar, ki; eşlerine bir vasiyet edilmesi (gerekir) bir çevrime/yıla bir geçimlik.. Çıkarılmaksızın.. Eğer çıkarsalar da size bir günah yoktur; meşru şekilde, kendileri hakkında yaptıkları şeyde. Allah pek üstün gelendir, pek hükmedendir. [240]

Boşanmış kadınlar için de bir geçimlik vardır meşru şekilde.. Sakınanlar üzerine bir hak olarak. [241]

İşte böyle, Allah size ayetlerini açıklar; umulur ki akledersiniz. [242]

Binlerce oldukları halde, ölüm korkusuna, yurtlarından çıkanlara bakmadın mı?! Peşine, Allah onlara "ölün" dedi, sonra onları diriltti. Şüphesiz ki Allah insanlar üzerinde bağış sahibidir velakin insanların çoğu şükretmez. [243]

Allah yolunda savaşın, bilin ki Allah pek işitendir, pek bilendir. [244]

Kim, şu, Allah'a güzel bir borcu borç veren?.. Ona misliyle arttırması için, kat be kat.. Allah sıkar da açar da; ona döndürüleceksiniz. [245]

***238 a:** Genelde rivayetler orta namazın ikindi namazı olduğu konusundadır. Meşhur bir rivayette Hendek savaşı esnasında ikindi namazı geç kılınmıştır ve buna orta namaz denilmiştir. Şöyle ki: *Peygamber (sav) Hendek günü: "Bizi güneş batıncaya kadar orta na-mazımızdan alıkoydular. Allah onların kabirlerini ve evlerini ateş dol-dursun" dedi.* [Buhari-Tefsir 42]

Tefsirlere bakınca ise çeşitli görüşler göze çarpıyor. Yakın zamanlarda özellikle orta kelimesinden ziyade en üstün olarak anlaşılmaya başlanmıştır vüsta ifadesi. Mesela, Muhammed Ali orta namazı; *"en ala namaz"* diye çevirir, Muhammed Abduh; *"eğer geçmiş İslam bilginlerinin bunun beş vakit namazdan biri olduğu konusunda ittifakları olmasaydı "fazileti ve sevap derecesi en çok olan namaz" diye anlardım"* der. Muhammed Esed *"namazı en uygun şekilde ifa etme"* diye çevirir. İslamoğlu ise *"en ideal namaz"* diye çevirir. Edip Yüksel, dipnotta şöyle demiştir: *"Orta namaz" olarak çevirdiğimiz "Assalatu al Vusta" ifadesini, "namaz en ölçülüdür /hayırlıdır" biçiminde anlayanlar günde üç namaz yerine iki namaz çıkarmaktadırlar.*[384]

Burada denilebilir ki, ayette geçen orta namaz ikindidir, lakin bir sebebe binaen. Öbür ayette (239) belirtilen, namazın yaya ve binici şekilde bile olsa kılınması gereği, namazı korumanın vaktinde eda olduğunu gösteriyor. Orta namaz ise en geçebilecek namaz olmalıdır o zaman. Öğlen ve ikindi dışındaki vakitlerde evde olma ya da çalışmama durumu fazladır. O yüzden unutma durumu da azdır. Öğlen ise zaman bakımından geniştir. Şu hâlde burada en geçebilecek namaz ikindi oluyor ve vakitler açısından da ortadır ikindi. Orta, "en faziletli" olarak da anlaşıldığı ve sabit bir namaz öne çıktığı için bunca görüş ortaya çıkmış gibi duruyor. Bizce öyle değildir.

Örneğin denilmiştir ki; Allah, Kadir Gecesini Ramazan'da, kesin kabul edilecek duayı bütün Cuma gününde, İsmi Azamı Esmayı Hüsna'da, en faziletli namazı da beş vakitte gizlemiştir ki hepsine dikkat edilsin. Bizce böyle değildir.

Elmalılı ise şöyle der ki: *Meşguliyetin çokluğu ve engeller, diğer namazlara da rastlayabilir. Bu bakımdan denilebilir ki her şahıs için engellerin çokluğu sebebiyle kılınması zor ve en çok ortada kalıp geçmesi muhtemel olan namaz hangisi ise onun hakkında namazların en faziletlisi ve orta namazı da odur.*[385]

---

[384] *Yani; normalde üç çıkaranlar varmış (!)*

[385] *Elmalılı'nun bu görüşüne "unutulması en muhtemel" anlamında katılıyoruz ama "en faziletli" anlamında katılmıyoruz. Çünkü bu şuna benzer, bir şey en zayıf halkadan*

Öte yandan orta namazın ne olduğu konusunda da gayet görüşler var. Öğle ya da sabah diyenler de vardır. Şöyle ki;

Zeyd b. Sabit (r.a.) demiştir ki; Resûlullah (s.a.) öğle namazını, zevalden hemen sonra kıldırırdı. Ashabına ondan daha meşakkatli hiçbir namaz kıldırmadı. ''Namazlara ve orta namaza devam ediniz" âyeti inince, Efendimiz: "Ondan önce iki namaz ve sonra iki namaz vardır" buyurdu. [Ebu Davud-Salat 5]

Burada öğle namazı kastediliyor gibi duruyorsa da asıl anlam öncesinde ve sonrasında iki namaz olduğunun vurgulanması. Bu ise öğleye pek uymuyor.

Bir de sabah namazı diyenler vardır. İslami anlayışa göre gün akşamdan başlar, o zaman orta namaz sabah olur. Gün doğumunu başlangıç alırsak orta namaz ikindi oluyor. Sabah diyenler, en ala namaz ifadesine ve şu ayete dayanıyor: *<u>Güneşin batışa geçmesinden</u> gecenin kararmasına kadar namaz kıl ve fecir okumasına. Çünkü fecr okuması şahit olunandır.* [İsra 78] [386]

Fakat burada güneşin zeval noktaları öğle ikindi ve akşam olarak görülürse ortası ikindi oluyor. Beri yandan; ayetin öğle ve ikindi, akşam ve yatsıyı ayrı bir grup olarak işlediği düşünülebilir. Nitekim bu iki grup namazlar bazı durumlarda cem edilebilmekte. Bir tek sabah namazının böyle bir durumu yoktur.

Yine, ayette denilir ki: *Söyledikleri sözlere sabret ve Rabbini, hamd ederek <u>güneş doğmadan ve batmadan önce</u> tesbih et. Ve gece saatlerinden bir kısmında da tesbih et, <u>gündüzün uçlarında da.</u> Umulur ki rızaya eresin.* [Taha 130] ayetinde gündüzün uçları sabah öğle ikindi olabilir. O zaman "güneş doğmadan ve batmadan önce" kısmı da bunu vurgular.

Fakat denilebilir ki, bu ayet namazdan değil, zikirden bahsetmektedir, çünkü beş vakit namaz farz edilmeden önce gelmiştir. Nitekim "bizi sabaha ulaştıran Allah'a hamdolsun, akşama ulaştıran Allah'a hamdolsun" şeklinde hadisler vardır. Yine denilebilir ki, ayette "güneş doğmadan ve batmadan önce tesbih et" demektedir, bu ise bütün namaz vakitlerini içine alan bir ifade. Sonra gece saatlerinde ve gündüzün uçlarında demekte. Bu da açılımıdır.

---

kırılır fakat o işin en değerli kısmı değildir.

386 *Bu ayetin beş vakit namazın emredildiği ayet olduğu söyleniyor.*

Bir başka ayette *"Gündüzün iki ucu ve gecenin aşamalarında/yakın zamanlarında da namaz kıl. Muhakkak ki iyilikler kötülükleri giderir. İşte bu öğüt alanlara bir öğüttür"* [Hud 114] [387] denilmekte. Elmalılı, burada gecenin aşamaları akşam, yatsı ve sabahtır, gündüzün iki ucu ise öğle ve ikindi olabilir demiştir. Çünkü aksi halde öğleden bahsedilmemiş olacaktır. Bazıları ise gecenin aşamalarından kastın akşam, yatsı ve vitir olabileceğini söyler. Çünkü gündüzün iki ucu, sabah ve ikindidir. Buradan vitir namazının vacibiyyetini ifade edenler vardır.

Burada Kur'an bütünlüğü üzere düşünürsek, Taha 130'da gündüzün iki ucu, sabah ve ikindi olarak gözüküyor. Ve gündüzün uçlarında denildiğinde kalan öğledir. Bu da düpedüz ortalık demektir. Fakat gündüzün iki ucunda ifadesini, doğum ve batım süreçleri olarak düşünürsek; sabah ve öğle olur. Gecenin (gündüze) yakın saatlerinde ifadesi de akşam ve yatsı olarak görülebilir. Şu halde burada gözden kaçabilecek olan ikindi oluyor. Çünkü iki uç ifadesi teorik olarak doğmadan önce-batmadan önce gibi görülse de sabah ve öğlenin başlangıç vakti daha kolay tespit edilebilir, ikindinin ise son anı. Ve "orta namazı koruyun" ifadesi de bunun üzerine gayet oturuyor.

Rivayetlerde de orta namaz ikindidir görüşü öne çıkmıştır, hatta metinlerde okunuşu nesh olan "ikindidir" okuyuşları vardır. Öte yandan Elmalılı şöyle der: *Ayetten "salâtü'l-asr" (ikindi namazı) açıklamasının, okunuşunun neshedilmesi, belirleme hükmünün kaldırılmış olmasına yorumlanır.* İbn-i Teymiyye ise belirleme hükmünün kaldırılmasına değil, yakine yorulur der.

Burada bahsedilen nesih, değişik rivayetlerde "orta namaz ve ikindi namazı", "orta namaz, (yani) ikindi namazı" ya da önce sadece "ikindi namazı" iken sonra sadece "orta namaz" şeklindedir. [388] Rivayetlerdeki farklılıklardan bunun ayetteki bir nesih tarzında bir şey değil de tefsiri olarak yazılmış/söylenmiş şeyler olabileceği anlaşılıyor.

Hasıl orta namaz, manen değerli namaz anlamında sabah, çokça toplanılan namaz anlamında öğle gibi duruyor. Uyarı yapılan namaz olarak ise ikindi öne çıkıyor.

***238 b:** Razi der ki; ayetteki salavat/namazlar "Arapça'da çoğulun üçten başlaması dolayısıyla" en az üç namazdır, orta namaz ayrıca zikredildiği için ve orta olması gerektiği için salavatın en az dört olması gerekir, böylece beş

[387] *Bu ayetin Medeni olduğu söyleniyor.*

[388] *bknz Taberi*

vakit namaza işaret edilmiş olur. Ayrıca der ki; *İmâm-ı Şafiî, bu âyeti vitir namazının vâcib olmadığı hususuna delil getirmiş ve şöyle demiştir: "Eğer vitir namazı vâcib olsaydı, vâcib namazların sayısı altı olurdu. Eğer böyle olsaydı, bu altının ortası olmazdı.*

Beri yandan, Razi'nin "namazları ve orta namazı koruyun" ifadesinden beş vakit namazı çıkarması eleştirilmiştir. "Namazları" ifadesinde orta namaz da yer almaktadır denilmiş ve bunun mantıken üç olabileceği söylenmiş.

Öte yandan, Kur'an'da açıkça "5 vakit namaz kılın" hatta "namazı şöyle şöyle kılın" denilmediğinden ve salat kelimesi dua anlamına da gelebildiğinden[389] bu konuda spekülasyonlar çıkarmaya çalışanlar olmakta. Velakin ayetlerde namazın öğretilen bir şey olduğu belirtiliyor, bizzat metinde geçmiyor. Ve bunca "namaz kılınız" ayetleri var. Nasıl kılınacağı da bariz ve kitlesel şekilde geliyor. O zaman "iş çıkarmanın" adı da anlama çabası değil, bilelim.

***239:** Ayet, namazın vaktinde eda edilmesi gereğini vurgulamaktadır. Razi bu ayetin peygamberin Hendek günü savaşın kızışması nedeniyle namazı tehir etmesini neshettiğini söyler. Burada dikkat çeken şey, namazın vaktinde kılınmasının farziyetinin vurgulanmasıdır, diğer farzlar (istikbali kıble, kıyam, rüku, secde gibi) icabında düşebilmektedir. O halde "kaza namazı" da biraz soru işaretidir. Peygamber *"Kim uyur kalır veya unutarak namazı vaktinde kılmamış bulunursa, onu hatırlayınca kılsın"* [Tirmizî, Salât 16] demiştir. Bunların dışında özürsüz bir namazı kazaya bırakma ya da "önceki kaza namazları" diye bir mefhum sünnette yoktur, mezheplerde vardır. İbn Hazm gibi bazı bilginler bir mazeret olmaksızın namazını kasten kılmayanların, daha sonra bunu kaza edemeyeceklerini fakat bunun yerine Allah'a tevbe ve istiğfar etmenin daha uygun olacağını söylemişlerdir. Bize göre de "unutma ve uyku dışında kılınmayan namazı kazasının olabileceği (gerektiği) " anlayışı çok doğru değildir.

***240:** Razi 234. ayetin tefsirinde der ki; Fakihler, bu ayet-i kerimenin, her ne kadar mushafın tertibinde önce gelse de, kocası ölen kadının bir sene bakılıp gözetilmesini ifâde eden (Bakara, 240) âyetini neshettiği hususunda icmâ etmişlerdir.

---

[389] *Hatta kimileri salat kelimesini çok zorlama bir şekilde "destek olmak" olarak çevirmektedir.*

Nafaka için vasiyet ve kadının kocasının evinde bir yıl oturmasıyla ilgili hükmün mensûh olması, Kur´an´ın, daha sonra; kadının kocasının malına varisliğine hükmeden ayet ve iddetin dört ay on gün olduğunu bildiren Bakara 234 sebebiyledir. Ayrıca sünnet de varis olan kimseye vasiyet yapılamayacağına delâlet etmektedir. Böylece kocanın, zevcesi için, bir yıl süreyle evinde kalması bakımından malından nafaka almasıyla ilgili vasiyyet etmesi hükmü neshedilmiştir.

Ama metinde neshedilen bu hüküm daha sonra gelmekte. Bu konuda şöyle hadisler vardır.

Abdullah bin Zübeyr demiştir ki; Osman'a "Bu nafaka âyetini ondan önceki diğer âyet neshetmiştir. Böyle iken hükmü neshedilen bu âyeti Mushaf'ta niçin yazıyorsun? yâhud: bu mensûh âyeti Mus-haf'ta niçin bırakıyorsun?" dedim. Osmân da: "Ey kardeşimin oğlu! Ben Mushaf'tan hiçbir şeyi bulunduğu yerinden değiştirmem" dedi. [Buhari-Tefsir 37]

Zeyneb (dedi ki) : Annem Ümmü Seleme'yi şunu söylerken işittim: Resûlüllah (sav)'a bir kadın gelerek: — Yâ Resûlâllah! Kızımın kocası vefat etti. Kızım da gözünden ra-hatsızdır. Ona sürme çekebilir miyim? diye sordu. Resûlüllah iki ya da üç defa : "Hayır!" cevâbını verdi. Sonra şöyle buyurdular : "Bu iddet ancak dört ay on gündür. Halbuki sizden biriniz câhiliyyet devrinde tezeği senenin sonunda atardı."

Humeyd (Demiş ki) : Zeyneb'e : tezeği senenin sonunda atar-dı ne demektir? diye sordum, Zeyneb şu cevâbı verdi: — Kadın, kocası öldüğü zaman küçük bir eve girer; en kötü elbi-sesini giyer; bir sene geçinceye kadar koku ve hiç bir şey sürünmezdi. Sonra kendisine bir hayvan, eşek veya koyun yahut kuş getirilir de onunla silinirdi. Silindiği şey ekseriya ölürdü. Sonra dışarı çıkar; ken-disine bir hayvan tezeği verilerek onu atardı. Ondan sonra dilediği kokuya süse dönerdi. [Müslim-Talak 58]

Beri yandan çeşitli tefsirler burada nesh olmadığını, hükmün, "vasiyet edilir ve dilerse bir yıl kalır" olduğunu söylemişler. Burada neshedilen hükmün metinde sonra gelmesi bir tuhaflık olduğundan nesh yoktur anlayışı zorlanmış olabilir. Fıkıh ise işi sabit görmekte. Çünkü vasiyetin kaldırılması sabit görülmekte. Peki bu ayet niye 234'ten sonra gelmektedir? Elcevab: belki de Kuran'da neshin metin boyutuyla olmadığını vurgulamak için.

İkincisi burada metin boyutunun öncelendiği görülüyor, çünkü 243. ayette birden “binlerce oldukları halde yurtlarından çıkanları görmedin mi?” demekte, buna yakın bir anlam boyutu bu ayetteki “evlerinden çıkarılmaksızın kalma”dır. Adeta akış buradan çağrışımla oraya geçmektedir.

***241:** 236 ve 237’de boşanmış kadınlarla ilgili ayrıntı hükümler vardır. Ve geçimlik/muta verilmesi orada mehir tayin edilmeden ve dokunulmadan boşanmış kadınlara hasrediliyor, burada ise hepsi gibi bir durum var. O zaman ya bu ayet o ayeti, ya o ayet bu ayeti nesh ediyor olmalıdır. Mantıken o ayet bunu nesh etmektedir.

Lakin denilebilir ki, burada önce 240’da geleneğe göre kocası vefat edenin bekleme süresi belirtiliyor ve “o arada çıkarsalar size bir günah yoktur” deniliyor. Sonra 241’de boşanmışın iddeti vurgulanıyor olabilir ve kocası vefat edenin de bu bağlamda o süreden sonrasını beklemeye mecbur olmadığı. Ve boşanmışın da iddet süresince kocası tarafından bakılacağı. Bu bağlamda 240-241. ayetler, 228. sırada “olmalı gibi” metinde.

***243:** Menar tefsiri; “yani Allah onları düşmanlarını başlarına musallat ederek öldürdü, yeniden dirilmeleri ise bağımsızlıklarını kazanmaları, benliklerini elde etmeleri demektir” der. Yine, “faraza böyle bir şey düşün” anlamına gelir diyenler olmuştur. Mevdudi ise; Mısırdan çıkan İsrailoğullarına Filistin’e gidin denilmesi, onların bunu yapmaması ve çölde telef olmaları, sonraki neslin Filistin’e girmesi olabilir bu der.

Eski tefsirler de bunların taundan kaçan kimseler olduğu, cihattan kaçan kimseler olduğu, İbn-i Cureyc ve Ata’dan ise “bu bir meseldir, yoksa bir vakıanın kıssası değildir” şeklinde çeşitlidir.

Ayetin tefsirinde en çok kullanılan malzeme ise Kitabı Mukaddes’teki Hezekiel kıssasıdır. Malum, Bakara suresinde İsrailoğulları hakkında çok kıssa var. Bu da onlara aittir denilmiştir. Örneğin Elmalılı şöyle bir rivayet aktarır: *Bir gün Ömer (ra) namaz kılarken geride iki Yahudi varmış. Ömer rükûa varırken hava yapar, yani rükûda kollarını böğürlerine kısmayıp serbest ve aralıklı tutarak dizlerine kor ve karnını çekkin tutar ve bu şekilde rükûda mertçe ve güçlü bir vaziyet alırmış. Bunu gören Yahudilerin biri, diğerine “Bu o mu?” der. Ömer, namazı bitirince birisinin “Bu o mu?” dediğini söylemiş. Yahudiler: “Biz kitabımızda Allah’ın izniyle ölüleri dirilten Hazkil’in verdiğini verecek demirden bir boynuz (karn) buluyoruz demişler. Ömer’in:*

"Biz kitabımızda İsa'dan başka Allah'ın izniyle ölüleri dirilten bulmuyoruz." demesi üzerine, "Biz, Allah'ın kitabında sana nakletmediği peygamberler buluyoruz demişler. Ömer de "evet" der. Bunun üzerine Yahudiler, ölüleri diriltmeye gelince, "Sana şunu söyleyeceğiz ki İsrail oğullarında veba meydana gelmişti. Bunlardan bir kavim çıktılar, bir mil gider gitmez Allah, bunları öldürdü. Bunlara bir duvar çevirdiler. Kemikleri çürüdüğünde Cenab-ı Allah, Hazkil'i gönderdi, üzerlerinde bir müddet durdu, Allah da bunları bu yüzden ölümden sonra tekrar hayata kavuşturdu" dediler diye de rivayet edilmiştir.

Bu kıssa Tanah'ta Hezekiel'in bir görümü şeklinde ve sadece çürümüş kemiklerin diriltilmeleri sahnesinden ibarettir, öncesi yoktur, sonrası da yoktur. Mesela sonunda şu konuşma olur: *Böylece bana verilen buyruk uyarınca peygamberlik ettim. Onların içine soluk/ruh/rüzgar girince canlanıp ayaklarının üzerinde durdular. Çok büyük bir ordu. Sonra bana, "İnsanoğlu, bu kemikler bütün İsrail'in evidir dedi. Onlar, 'Kemiklerimiz kurudu, umudumuz yok oldu, bittik' diyorlar. Bu yüzden peygamberlik et ve onlara de ki: 'Rab Yahve şöyle diyor: Ey halkım, mezarlarınızı açıp sizi oradan çıkaracak, İsrail ülkesine geri getireceğim.* [Hezekiel 37: 11-12]

Bu sahne ile ayeti tefsir meşhur olduğu halde uygun görünmüyor pek. Çünkü sadece diriliş kısmı uygun, ki aslında o da uygun değil, çünkü ayette bunun hemen olan bir şey olduğu anlaşılıyor. Buradaki olayı ayette bahsedilen şey kabul etmemiz için bütün vakıanın, yani önünün ve sonunun da olması gerekir. Bunu "işte şu vakıa" diye düşünmemiz gerekmiyor zaten ille de. Lakin faraziye demek ya da tevil de vurguyu bozuyor bizce. Çünkü "ölümden kaçanların ölmesi ve diriltilmesi" çok vurgulayıcı bir şey. Hem Allah insanlar üzerinde fazl sahibidir diyor, gerçek olmasa olay, bu söz nereye gidecek?! Hem kolayca faraziye dersek, pek çok şeye faraziye demenin kapısı açılır vs. Öte yandan, tarihte düpedüz böyle zikredilen bir olay yok. Bunu da "velakin insanların çoğu şükretmez" kısmına bağlayabiliriz.

Beri yandan, denilebilir ki Talut öncesi dönem, Hakimler dönemi, İsrailoğullarının çeşitli güçlerden tırstığı, kaçtığı, göçtüğü bir dönem. Bu dönemde düpedüz kaçma sahnesi çok olası. Mesela şöyle bir yer var:

RAB Gidyon'a şöyle dedi: "Yanında fazla adam var; Midyan'ı onların eline teslim etmem. Yoksa İsrailliler, 'Kendi gücümüzle kurtulduk' diyerek

bana karşı övünebilirler. Şimdi halka şunu söyle: 'Korkudan titreyen dönsün, Gilat Dağı'ndan geri gitsin.' " Bunun üzerine halktan yirmi iki bin kişi döndü, on bin kişi orada kaldı." (Hakimler 7: 2-3)

Bir de sonra Gidyon geri kalanını da su imtihanına tabi tutuyor. Üçyüz kişi savaşı kazanıyor. Halbuki su imtihanı ve üçyüz kişi Talut zamanında olması lazım. O zaman burada başka bir şey olmalı.

Burada kafa karıştıran nokta şudur; Tanah metinlerinde düpedüz uydurmadan ziyade yerini kaydırma, yapısını değiştirme türünde değişimler vardır. Bu Hezekiel, Gidyon vs kıssaları da böyle görünüyor.

Antiparantez, Vehb bin Münebbih de Hezekiel'in yerini bu yüzden şaşırmış olabilir. Çünkü ölülerin dirilmesi sahnesi Hezekiel'de olunca ve o sahne Hakimler dönemi denilen Talut öncesi döneme uygun olunca Hezekiel'i o dönemde düşünmüş. [390]

***245:** Razi, ayetin cihad emrinden sonra gelmesi sebebiyle; cihat hakkında mı olduğu, infak hakkında mı olduğunun tartışıldığını söyler. İnfak hakkında diyenler, şuna dayanmaktaymış. Ayetin sebeb-i nüzulü hususunda İbn Abbas (r.a) şunu rivayet etmiş-tir: *"Bu âyet, Ebu´d-Dahdah hakkında nazil olmuştur. Ebu´d-Dahdah "Ya Resûlallah, benim iki bahçem var. Onlardan birisini Allah yolunda tasadduk etsem, bana cennette onun iki misli verilir mi?" der. Peygamber (s.a.s), "Evet" cevabını verince, "Hanımım da benimle birlikte olur mu?"der. Peygamber (s.a.s) yine "Evet" der. "Çocuklarım da benimle beraber olacak mı?" diye sorunca, Peygamber (s.a.s) "Evet" der. Bunun üzerine Ebu´d-Dahdah en güzel bahçesini tasadduk eder. Bu bahçe "Huneyniyye" diye isimlendirilmiştir." İbn Abbas anlatmaya devam ederek şöyle der: "Ebu´d Dahdah bundan sonra çoluk çocuğunun yanına döner. Onları tasadduk et-miş olduğu bahçede bulur. Bahçenin kapısında durur ve bahçeyi tasadduk ettiğini hanımına anlatınca, hanımı, "Allah alış verişini mübarek etsin" der. Hep beraber bahçeden çıkarlar ve bahçeyi teslim ederler. Bundan dolayı Peygamber (s.a.s) onun hakkında sık sık şöyle derdi: "Cennette, Ebu ´d-Dahdah´ın, köklerini yere salmış nice iri hurma ağaçlan vardır."*[391]

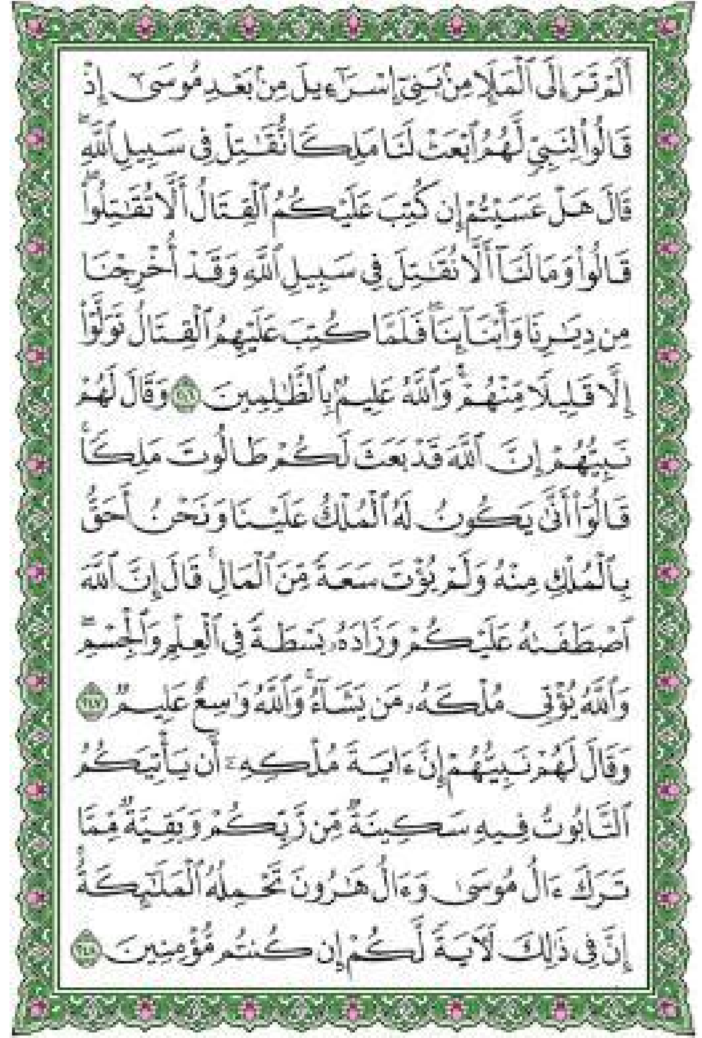
---

[390] *bknz Bakara not 13*

[391] *Taberi'de Ebud Dahdah, İbnud Dahdah diye iki rivayet vardır. Bu iki kişinin aynı kişiler olduğu da düşünülmekte (bknz DİA Ebüd Dahdah)*

Bize göre bunun çözümü şudur ki; ayetin siyakında “yurtlarından çıkanlar”dan bahsedildi, belli ki savaştan dolayı. Sonra ise “Allah yolunda savaşın” dedi ayet. Gerçekten de işin ucunda ölüm varsa insan nihayetinde “dünya yurdunu” tercih edebilir. Mesele ahireti tercihle çözülebilir. Bunun bir diğer örneği ise; normal bir zamanda dünyevi variyetinden Allah için “bu defa da” verebilmektir.

Musa’dan sonra İsrailoğullarından ileri gelenleri görmedin mi?.. Hani, bir peygamberlerine demişlerdi ki, ‘Bize bir kral gönder de Allah yolunda savaşalım’ Demişti ki, ‘Belki de siz, üzerinize savaş yazılırsa savaşmazsınız mı?..’ Dediler ki, ‘Bize ne oluyor da yurtlarımızdan ve oğullarımızdan çıkarıldığımız halde Allah yolunda savaşmayalım?!’ Ve ne zaman ki savaş onlara yazıldı, azı müstesna döndüler. Allah pek bilendir zalimleri.. [246]

ألم تر إلى الملإ من بني إسرائيل من بعد موسى إذ
قالوا لنبي لهم ابعث لنا ملكا نقاتل في سبيل الله
قال هل عسيتم إن كتب عليكم القتال ألا تقاتلوا
قالوا وما لنا ألا نقاتل في سبيل الله وقد أخرجنا
من ديارنا وأبنائنا فلما كتب عليهم القتال تولوا
إلا قليلا منهم والله عليم بالظالمين ٢٤٦ وقال لهم
نبيهم إن الله قد بعث لكم طالوت ملكا
قالوا أنى يكون له الملك علينا ونحن أحق
بالملك منه ولم يؤت سعة من المال قال إن الله
اصطفاه عليكم وزاده بسطة في العلم والجسم
والله يؤتي ملكه من يشاء والله واسع عليم ٢٤٧
وقال لهم نبيهم إن آية ملكه أن يأتيكم
التابوت فيه سكينة من ربكم وبقية مما
ترك آل موسى وآل هارون تحمله الملائكة
إن في ذلك لآية لكم إن كنتم مؤمنين ٢٤٨

٤٠

Nebileri onlara dedi ki, “Allah size Talut’u kral olarak göndermiştir” Dediler ki, ‘Biz krallığa ondan daha layıkken, ona mal bakımından bir genişlik de verilmemişken bizim üzerimize krallık nasıl onun olur?!’ Demişti ki, ‘Allah Onu Üzerinize Seçti.. İlimde ve cisimde onu bir en arttırdı. Ve Allah dilediğine verir mülkünü.. Allah, geniştir, pek bilendir’ [247]

Sonra, nebileri onlara demişti ki, “Onun krallığının belirtisi; kendisinde Rabbinizden bir sükunet, Musa ailesinin ve Harun ailesinin geriye bıraktıklarından bir bakıyye olan, meleklerin taşıdığı Tabut’un size gelmesidir” Şüphesiz ki, bunda sizin için gerçekten bir belirti/ayet vardır, eğer inanıyorsanız. [248]

***246:** Ayette geçen peygamberin Samuel olduğu geçmektedir Tanah'ta. Kur'an'da adaş denilebilecek peygamberlerin sadece birinin adının geçmesi enteresandır. Daha doğrusu adeta "bir ismin sadece bir kişi için kullanılması" kuralı vardır, adı konulmamış şekilde. İsmail ve Samuel, bunun bir örneğidir; sırasıyla "Tanrı işitir-Tanrı'nın işitmesi" anlamındadır İbranice'de bu adlar. Ve Kur'an'da sadece İsmail'in adı geçmektedir. Yine; İsa ve Musa'nın yardımcısı Yeşu, YehovaYasha (Yehova Kurtuluşumdur) adının değişik söylenişleridir ve sadece birisinin adı geçer Kur'an'da; İsa'nın.. İmran, Musa ve Harun'un da babasının adıdır, kız kardeşlerinin adı da Meryem'dir, ama onların adı geçmez, çünkü İmran kızı Meryem'in adı geçer.[392] Ya da Kabe'yi yıkmaya teşebbüs eden Ebrehe, İbrahim kelimesinin değişik bir söylenişidir,[393] ama adı geçmez. Çünkü İbrahim'in adı geçer..

***247:** Talut adı, "upuzun" gibi bir anlama gelmektedir. Tanah'ta ise "istenen, talep edilen" anlamına gelen Saul'dur adı. O halde Talut, Kur'an'ın verdiği bir lakaptır ve bu çok enteresandır. Bir diğer dikkat çeken nokta ise Davud, sevilen demektir ve onun adı normal olarak geçiyor Kur'an'da. Tanah'a göre Saul kendisinden sonra "seçilen" Davud'u öldürmeye çalışır sürekli. Bu anlamda kötü birisine döner, Kur'an ise onun kötüye dönmesini hiç zikretmez.

***248a:** Tanah'ta yüzeysel olarak Kur'an'la aynı, ayrıntılarda ise gayet farklılaşmaya başlayan bir kıssa vardır. Mesela "Bize bir kral gönder" kısmı ve Samuel'in bu isteği pek beğenmemesi vardır Tanah'ta. Lakin, "kral sizi ezecek ve göreceksiniz gününüzü" tarzındadır. [394] Talut'un seçimine Talut'un kendisi pek inanamaz ve ona bir ayet gösterilir, Kuran'da ise böyle değil. Yine, İsrailoğullarının Talut'un seçimine itirazı çok azdır Tanah'ta, Kur'an'da öyle değil.[395] Yine, tabut, denilen ahit sandığı -düşmanların eline geçmişti- Talut olayından daha önce geri gelir, Tanah'ta.[396] Talut'un "su içmeme imtihanı" ve peşine gelen başarı ise; çok daha önceki Gideon olayında anlatılır.[397] Kur'an'da geçen "nice az topluluk çok topluluğu yenmiştir" sözü de Tanah'ta var, fakat iki kişi (biri Talut'un oğlu) düşmana giderken bu sözü der ve galibiyette rol oynarlar ve yine fakat bunlar

---

392 *İsimlerin anlamları hakkında genel olarak Dia'ne bakılabilir.*

393 *bknz Mevdudi, Fil Suresi tefsiri*

394 *1 Samuel: Bölüm 8*

395 *1 Samuel: 10-27*

396 *1 Samuel: bölüm 6*

397 *Hakimler: bölüm7*

Talut'un "bugün bir şey yiyen lanetlidir" sözünü dinlemez bir şeyler yerler, çeşitli sorunlar çıkar [398] Hasılı, Talut'un başarıları olur ve fakat hep sorun da olur, bazı emirleri dinlemez ve Tanrı tarafından krallıktan alınır Tanah'a göre.[399] Ama görünüşte krallığı devam eder ve Calut'un (Tanah'ta Golyat) ordusunu yener. Ve o arada kutsanmış olan koyun çobanı Davud, Calut'u öldürür.[400] Davud'la da önce iyidirler, kızını onunla evlendirir, sonra ona düşman kesilir vs. defalarca öldürmeye çalışır. En sonunda, bir savaşta oğullarıyla (en küçüğü dışında) birlikte ölür Saul, kendisi düşman eline geçmemek için intihar eder.[401]

Görüldüğü üzere gayet farklılıklar var ve bütün bu farklarda, Talut'un Benyamin oymağından ve İsrail'in ilk kralı olmasının rolü büyük bizce. Çünkü daha sonra kral olan Yahuda oymağından Davud'un soyu uzun yıllar krallık yapacaktır. Velhasıl, denilebilir ki insanlar bunu aşırı realize etmeye çalışmışlar.. Beri yandan, Tanah'ta Davud da "kötülenir" çeşitli şekillerde ve peygamber olarak zikredilmez. Davud, Talut, Samuel üçlüsünden peygamber, Harun sülalesinden olan Samuel'dir sadece, Tanah'a göre. Oymaklar arası rekabetin Tanah'a yansımaları olarak görülebilir bunlar.

Beri yandan; bu kıssa Tanah'ta 30-35 sayfalık bir anlatıdır, tenakuzlarla, oldubittilerle, abartılarla doludur. Asıl mesajlar da güme götürülmüş şekildedir. Hikayeciliğin böyle bir yönü olduğuna dair etkileyici bir örnektir. Hasılı mesele ilgi çekecek anlatımlar değildir, "mesaj gerçektedir" dersidir bu adeta. Denilebilir ki, Kur'an'daki kıssalar da bize abartılı geliyor. Elcevab; Kur'an'ı Tanah'la ölçmek gerekir, gerçekçilik ve hikayecilik mefhumunun bugüne yönelik anlamlarına sonra gelmeli. Çünkü Peygamberlerin olduğu bir ortamı biz bugün kendi tecrübelerimizle kıyas edemeyiz. İkincisi; Kur'an Allah katından mı sorusu sorulduktan sonra içindeki kimi anlatılar meselesine geçilebilir. Çünkü söz kimin dediğiyle gayet ciddiye binebilir. Bu bakımdan da önemli, bu derece üstten düzelticilik.

Bir başka mühim mevzu da şu ki; Zebur'da sürekli geçen ve zemmedilen "kötüler" diye bir ifade vardır. Samuel Kitaplarına göre ise Davud (as)'a en ziyade kötülük yapmaya çalışan Saul'dür, dolayısıyla bu "kötüler" ifadesi

---

[398] *1 Samuel: bölüm 14*

[399] *1 Samuel: bölüm 15*

[400] *1 Samuel: bölüm 17*

[401] *1 Samuel: bölüm 31*

ona yıkılmıştır fiilen. Hatta bu direkt de ifade edilir. [402] Mesele ise ne inkarcılık ne bir tebliğdir; salt dünyevi iktidardır mevzu. Bu, peygamber olarak görülmeyen, sadece kral olarak görülen Davud karakteriyle de birleşince ilahi metni, "dünyevi iktidar için ne desek az" gibi bir araca çeviriyor. Halbuki ayette inkarcıların Davud ve Meryemoğlu İsa diliyle lanetlendiği geçiyor.[403] Zebur'daki kötüler de bunlar olmalıdır. Burada Kur'an'ın düzelticiliği gayet çok boyutlu denilebilir.

***248b:** Tabut kelimesi, İbranice Tebah; Tevrat'ta, Nuh'un "gemi"si ve Musa'nın "sepet"i için kullanılır, ahit sandığı içinse kullanılmaz. Kur'an'da ise; Nuh'un gemisi için kullanılmaz, Musa'nın sepeti ve ahit sandığı için kullanılır. Kıssadaki diğer isimler, Davud ve Calut ise Kur'an'da ve Tanah'ta aynı.

Öte yandan ise; "farklı" olan iki kelime, yani Tabut ve Talut arasındaki bağlantılar da beliriyor. Musa da tabutla geldi ve "kurtarıcı" oldu. Ve Musa'nın da soyu yönetici olarak devam etmedi, kardeşi Harun'un soyu, kohenler adıyla yönetici olarak devam etti. Burada Saul, ikinci Musa gibi oluyor. Lakin büyük kurtarıcıların soy olarak yönetime devam etmediği de görülmekte.

Tabut kelimesinin Kur'an'da "Musa'nın sepeti" için de kullanılması, kimi alimler tarafından bu ayettekinin de Musa'nın sepeti olduğu ve gökten geldiği vs. şeklinde yorumlanmıştır.

Saniyen; şöyle enteresanlıklar da söz konusudur; Muhammed Ali, tabut kelimesini, kalp manasına da gelebildiğini[404] ve burada bu anlamı tercih ettiğini söyler. Çünkü Kitabı Mukaddes'e göre sandık daha önce geldiği için. Gerçi "Kitabı Mukaddes'teki anlatıdan emin olamayız der" ama bu tercihi yapar. [405] Ve Saul'le ilgili şöyle bir cümle geçtiği için *"Samuel'in yanından yola çıkmak için sırtını çevirdiği zaman Allah ona başka bir kalp verdi"* [1 Samuel 10: 9] [406] Zaten Samuel Kitabı'ndaki –aktardığımız- onca düzeltmeyi

---

[402] *bknz 2 Samuel 22: 1*

[403] *bknz Maide 78*

[404] *bknz Beydavi*

[405] *Ö.R. Doğrul ise; "tabut daha önce geldiği için kalp anlamı olduğundan şüphe kalmaz" der.*

[406] *Lakin şu unutuluyor ki bu ayet, yani "kesin belirti" olması gereken bir şey. Muhammed Ali meali şöyledir: Ve Peygamberleri onlara dedi ki; Onun mülk ve hükümdarlığının belirtisi, içinde Rabbinden sükunet dolu bir kalp ve Musa ve Harun ailesinin*

de görmez, sürekli "bakın Kitabı Mukaddes, Kur'an'ı doğruluyor" diye seçme yerler bulur bu yazar. Ömer Rıza Doğrul da böyledir. Bu da bu işin zirvesi olmuş oluyor.

Yine örneğin Menar Tefsiri de Kitabı Mukaddes'ten onca alıntı yapmasına rağmen Talut'un kötü gösterilmek istenmesine hiç değinmez. Ahid sandığının geri gelmesinin Talut'un seçiminden önce olmasını yine de belirti görür, Davud'un Calut'u öldürüp kafasını Talut'a getirdiğini söyledikten sonra "Talut da böylece Davud'u tanımış oldu" der[407] ve sadece su imtihanının Gideon zamanında geçmesini sorun eder, onu da "karıştırmışlardır" şeklinde değerlendirir. Bunca fark ve bir tanecik "karıştırmışlardır" (!) Daha da ilginci, Mevdudi de Talut'un kötü gösterildiğine hiç değinmeden pek çok alıntı yapar Kitabı Mukaddes'ten ve pek çok da yönlendirme yapar. Hamidullah da böyle yapar. İnsanlar oralara bakıp kendileri mi çözeceklerdir işi?! Nasıl çözeceklerdir, otoriteler bir şey demezse?.. Hasıl iş, Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliğine çok zor gelir böyle.

Burada işin bir yönü, ilk dönem müfessirlerinin Kur'an'ın Tevrat'ı olabildiğince doğruladığını düşünmeleri, hatta bunu gerçekleştirme meyilleridir. Mesela Taberi'de Vehb bin Münebbih rivayetinde Samuel kitabındaki anlatı hikaye edilir, ahit sandığının daha önce gelmesi bir hata olarak gösterilmez. Lakin sandık alınıp uzak bir yerde muhafaza edilir, çünkü herkes yanaşamaz, bazı yanaşanlar ölür. Yine, Talut'un daha sonra Davud'u öldürmeye çalıştığı şeklindeki anlatı da hikaye edilir gayet. Hatta bir başka versiyonda Davud'un Calut işinden önce meshedildiği de hikaye edilir, bu hikayede dikkat çeken ise Talut, Davud'u önceden hiç tanımamaktadır. Burada da Talut, daha sonra Davud'u öldürmeye çalışır vs. Yani, Samuel Kitabı olabildiğince kabul edilmeye çalışılır, kaynak verilmez, hikaye edilir. Taberi, İbn-i İshak ve başkalarından da Talut'un Davud'u öldürmeye çalıştığını anlatır. Razi tefsirinde ise bu yöndeki damarın

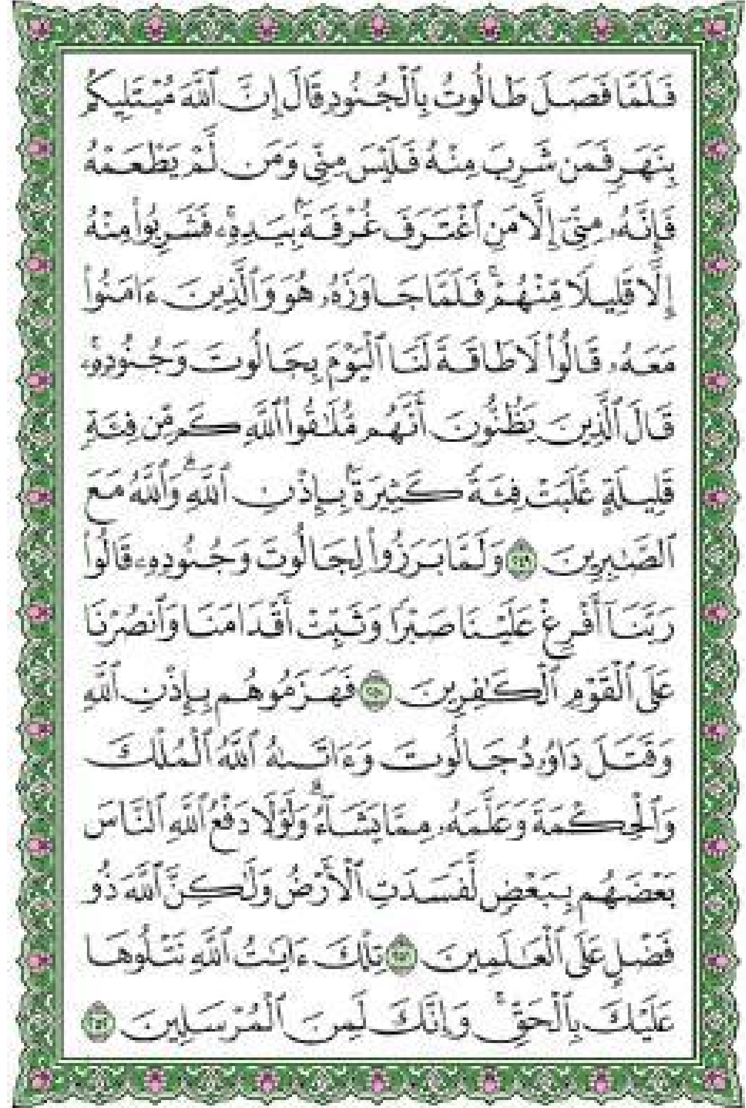
bıraktıklarından en iyi bölümün size gelmesidir. Onu size melekler getirecektir. İnananlardansanız eğer, bunda sizin için elbette bir ibret vardır. Muhammed Esed de kalp manasını tercih eder.

[407] *Bu Kitabı Mukaddes'teki bir çelişkiyi görmemedir. 1 Samuel 16. Bölümde Davud, Saul'e lir çalan birisiyken, Saul babasından onun yanında kalmasını istemişken, diğer bölümde onu ilk defa görüyormuş gibi konuşur, ona "kimin oğlusun" der.*

gevşediğini görüyoruz. Razi'de İbn-i Abbas'tan bir rivayet vardır, orada da Talut, Davud'a hased eder ve onu memleketinden çıkarır, sonra pişman olur.

Bu anlatı çok yüzeysel olarak Samuel Kitabını onaylar. Razi ayrıca ekseri alimlere göre Davud bu olaydan yedi sene sonra hükümdar olmuştur der, çünkü Allah tarafından seçilmiş Talut hayattayken o hükümdar olamaz. Nitekim, daha sonraki tefsirler olan Kurtubi, İbn-i Kesir ve Elmalılı'da Talut hakkında kötü bir rivayet geçmez. Hatta bu sefer "Calut'u öldürene kızını vereceğini vaad etti ve sözünü tuttu" diye geçer. Lakin mesela Tıbyan tefsiri önceki hikayeleri aktarır yine. Bir fakla ki, en sonunda Talut, kendisinin ve çocuklarının öldürülmesi karşılığında tövbesinin kabul edileceğini öğrenir ve bunu savaşa dalarak gerçekleştirir. Bu Taberi'de yoktur. Fakat bir tür kıssacılığın ve Samuel Kitabı'nı olabildiğince işe katmanın son halkası denilebilir. İşte bu malzeme üzerine Kitabı Mukaddes'i bilen tefsirler gelir.

Burada mesele şudur; Talut hakkında kötü konuşulmaması gerektiği diyelim anlaşılmıştır, çünkü bu Kur'an'a baktığımızda yersiz durmakta. Lakin bu nasıl olacaktır, bir tarafta uçsuz bucaksız rivayetler var, beri tarafta Talut'u gayet kötü gösteren Kitabı Mukaddes'e gönderiyorsunuz insanları. Öte yandan, yeni bir tefsir olan Kur'an Yolu'nda Talut yine sonradan kötüleşen biri olarak veriliyor. Burada bir metod gerekiyor hasıl, o da Kur'an'ın Tevrat'ı düzelticiliği olabilir. Buradaki bir incelik de bizce şudur; Yahudiler diye yeknesak bir grubun metni değiştirmesi değil mesele sadece, oymaklar arası rekabetin de bu işlerde rol oynadığı görülmeli. Çünkü Talut gibi ilk kralları olan birisi hakkında kasten küçültme yapmaları, Davud gibi soyu uzun yıllar krallık yapan biri hakkında kasten küçültmeler yapmaları, o zaman anlaşılabilir. Aksi takdirde metinler görülse de bu anlaşılamadığından "görülemez" Saniyen, burada işin büyüklüğünü görme ve çözüm noktasında adımlar atma mühim, yoksa bin yıldır bekleyen bir iş üç günde çözülecek değil. Onun için bari Talut'un kötü gösterildiği gibi aşikar noktalar iyi bilinmeli evvela. Onun bile halen çok zaman alması can sıkıcı. Böyle bir durumda "Kuran'ın iyi anlaşılması lazım" davası oturabilir mi?! Bu işle alakalı herkes bir düşünsün.

Sonra, Talut ordusuyla ayrıldığı zaman demişti ki, “Allah sizi bir nehirle sınayacak. Şu halde; kim ondan içerse benden değildir, kim de ondan tatmazsa –eliyle bir avuç avuçlayan hariç- işte o benden” Derken, ondan içtiler, birazı hariç. Sonra o ve beraberindeki iman edenler onu aşınca dediler ki, ‘Calut’a ve ordusuna karşı bugün bizim bir takatimiz yok’ Kesinlikle Allah’a kavuşacaklarını düşünenlerse dedi ki, ‘Nice az topluluk var ki çok bir topluluğa galip gelmiştir Allah’ın izniyle’ Allah sabredenlerle birliktedir. [249]

Calut ve ordusuyla karşılaştıkları zaman da, ‘Rabbimiz, üzerimize bir sabır boca et ve ayaklarımızı sabit kıl, kafir kavme karşı bize yardım et’ dediler [250]

Ve onları hezimete uğrattılar Allah’ın izniyle. Davud da Calut’u öldürdü ve Allah ona krallık ve hüküm/hükmetme verdi, ona dilediği şeylerden öğretti. Eğer Allah’ın insanları –kimisini kimisiyle- savması olmasaydı dünya bozulurdu. Velakin Allah (akıllı) alemler üzerinde bağış sahibidir. [251]

İşte bu Allah’ın ayetleridir, sana onu hak ile/gerçek olarak okuyoruz. Şüphesiz ki sen de gönderilenlerdensin [252]

***249a:** Ayetin akışına göre; su içenler, diğerlerinin peşinden “bizim takatimiz yok” demiş.

***249b:** Bu olay hakkında müsteşriklerin “Kur'an’da hata var” iddiaları vardır. Derler ki; Tanah’ta daha önceki bir kahraman olan Gideon, su imtihanını yapar ve üçyüz kişi ile Midyanlılara karşı savaşıp kazanır. İlgili kısmı şöyledir:

RAB Gidyon’a şöyle dedi: “Yanında fazla adam var; Midyan’ı onların eline teslim etmem. Yoksa İsrailliler, ‘Kendi gücümüzle kurtulduk’ diyerek bana karşı övünebilirler. Şimdi halka şunu söyle: ‘Korkudan titreyen dönsün, Gilat Dağı’ndan geri gitsin.’” Bunun üzerine halktan yirmi iki bin kişi döndü, on bin kişi orada kaldı. RAB Gidyon’a, “Adamların sayısı hâlâ fazla” dedi, “Kalanları suyun başına götür, onları orada senin için sınayayım. ‘Bu seninle gidecek’ dediğim adam seninle gidecek; ‘Bu seninle gitmeyecek’ dediğim gitmeyecek.” Gidyon halkı suyun başına götürdü. RAB Gidyon’a, “Köpek gibi diliyle su içenleri bir yana, su içmek için dizleri üzerine çökenleri öbür yana ayır” dedi. Ellerini ağızlarına götürerek dilleriyle su içenlerin sayısı üç yüzü buldu. Geri kalanların hepsi su içmek için dizleri üzerine çöktüler. RAB Gidyon’a, “Sizi diliyle su içen üç yüz kişinin eliyle kurtaracağım” dedi, “Midyanlılar’ı senin eline teslim edeceğim. Öbürleri yerlerine dönsün.” [Hakimer 7:2-7]

“Saul olayında ise su imtihanı yoktur, demek ki Kur'an bunları karıştırmıştır” derler. Muhammed Ali, Ömer Rıza Doğrul, Mevdudi, İbn-i Aşur, Hamidullah ve Kur'an Yolu tefsiri ise şöyle der “Kur'an, bu daha önce olmadı demiyor ki.. Su imtihanı birkaç kere olabilir”

Öte yandan Talut’un ordusu Bedir ordusu sayısındaydı rivayetlerinden biliyoruz ki, üçyüz civarındaydı onlar da. Yani sayı da aynı oluyor, bu Gideon kıssasında (!) Üstelik metinde başka şeyler de öne alınmış, Talut’a hiç itibar verilmemeye çalışılıyor açık şekilde. Burada “hayır, o kıssanın asıl yeri burasıymış demek ki” demek gerekmez miydi?! Ve işin tuhafı şu ki, böyle diyen kişi yok gibi..

Gideon-Talut meselesi

Bu konunun iyice üzerine gidelim. Bir defa Gidyon hikayesinin başında Midyanlılar, Talut hikayesinin başında Filistinliler hakimiyeti ele alır. Ve Gideon hikayesinin başında da adı sanı olmayan bir peygamber vardır. Ona

yakınıyorlar ve hikaye bununla başlıyor. [408] Dikkat edilirse Kur'an'daki hikayenin başında da peygamberin adı verilmiyor.

İkincisi; Gideon'un kendisini tanıttığı bir sahne var. Bu Talut'un konumunu aşırı derecede çağrıştırmaktadır. Şöyledir:

RAB Gidyon'a dönüp, "Kendi gücünle git, İsrail'i Midyanlılar'ın elinden kurtar" dedi, "Seni ben gönderiyorum." Gidyon, "Ey Efendim, ben İsrail'i nasıl kurtarabilirim?" diye karşılık verdi, "Ait olduğum boy Manaşşe oymağının en zayıf boyudur. Ben de ailemin en genç bireyiyim. . [Hakimler 6: 14-15]

Saul de şöyle der: *Üç gün önce kaybolan eşeklerin için kaygılanma. Onlar bulundu. İsrail'in özlemi kime yönelik? Sana ve babanın ailesine değil mi?" Saul şu karşılığı verdi: "Ben İsrail oymaklarının en küçüğü olan Benyamin oymağından değil miyim? Ait olduğum boy da Benyamin oymağının bütün boylarının en küçüğü değil mi? Bana neden böyle şeyler söylüyorsun?"* [1 Samuel 9: 20-21]

Sonra Gideon hikayesi şöyle devam eder:*" RAB, "Ben seninle olacağım" dedi, "Midyanlılar'ı tek bir adamı yener gibi bozguna uğratacaksın." Gidyon, "Benden hoşnutsan, benimle konuşanın sen olduğuna dair bana bir belirti (ayet) göster" dedi.* [Hakimler 6: 16-17]

Sonra eti ve mayasız pideleri bir kayanın üzerine koyar ve Rabbin meleği sopayla dokunur kaya ateş alır. Sonra başka bir belirti daha ister, başka bir belirti daha ister. Saul ise belirtileri Samuel'den duyar, şöyle bir şey göreceksin bugün, böyle bir şey göreceksin şeklinde. [409]

Buralarda hep Gideon'un Talut'la adeta çekişmesi söz konusu, biraz daha fazla belirti gördüğü gibi durumlar göze çarpıyor. Mesela su imtihanı da bu "biraz daha fazla" meselesini çağrıştırır Gideon kıssasında.

Saul kıssasında askerlerin 600 kişi olduğu ve Saul'un "akşama kadar yemek yiyene lanet olsun" dediği, askerlerin çok bitkin ama galip olduğu bir bölüm vardır. [410] Burada "Çünkü gerek çoklukta, gerekse azlıkta RAB'bin zafere ulaştırmasına engel yoktur" gibi Kur'an'daki sözleri çağrıştıran yerler

---

[408] *Hakimler 6: 6-10*

[409] *1 Samuel: 10. Bölüm, Hakimler 6. bölüm*

[410] *1 Samuel 14. bölüm*

de vardır. Gideon kıssasında ise 300 kişi, su içmeme imtihanı ve galibiyet var.

Bir başka benzerlikler furyası da savaş konusunda. Saul kıssasında da Gideon kıssasında da biri ve uşağı, düşman saflarına sokulur ve bu sokuluş sonuçta belirleyicidir.[411] Saul kıssasında; sarsıntı olur, bir şeyler olur ve düşman birbirini öldürmeye başlar. Gideon kıssasında da üçyüz kişi Midyan ordugahında boru çalar ve Midyanlılar telaşla birbirini öldürmeye başlar. [412] İki kıssada da sonradan Efrayimliler düşmanı kovalamaya başlar. [413]

Öte yandan bir lakabı vardır Gideon'un ve lakabı adı gibi kullanılır. Şöyledir: *Yerubbaal (yani Gidyon) ile yanındaki halk erkenden kalkıp Harot Pınarı'nın başında ordugah kurdular. Midyanlılar'ın ordugahıysa onların kuzeyinde, More Tepesi'nin yanındaki vadideydi.* [Hakimler 7: 1]

Talut ise anlaşılacağı gibi bir lakaptır, onun adı Saul idi. Halbuki bu lakap Tanah'ta geçmez, Kur'an bunu ortaya koymuştur. Tanah'a göre ise su imtihanı onda olduğu gibi lakap da Gideon'da. Bu ikisi hakkında başka benzerlikler de vardır, oğullarının toplu halde öldürülmesi[414] bir oğullarının kralken öldürülmesi, soylarının krallık yapamamaları gibi.

Bir başka enteresan nokta, Gideon hikayesinde hikayenin başındaki Peygamber sonraki sahnelerde yoktur, Gideon direkt Rabb'den haber alır, Saul ise direkt haber alamaz, Samuel'den haber alır. Halbuki Kur'an'daki Talut da direkt haber alıyor gibidir. Direkt haber almadığını gösteren açık bir delil yoktur. Üstelik, Tanah'ta Allah'ın Talut'u seçtiğine pişman olduğu gibi bir ifade geçer ki[415] bu yanlışlanması gereken bir nokta. Tanah'a göre Filistlilerle savaştan ve Calut öldürülmeden önce Saul reddedilir ve Davud meshedilir Samuel tarafından.[416] Kur'an'a göre ise tam tersi, o savaşa giderken Allah'ın imtihanını haber verir Talut ordusuna. Burada Talut'a

---

[411] *1 Samuel 14: 6-15, Hakimler 7: 9-15*

[412] *1Samuel 14: 15,16-20, Hakimler 7: 17-22 (Gideon kıssasında Efrayimliler son derece aklanır da bknz Hakimler 8: 1-3)*

[413] *1 Samuel 14: 22, Hakimler 7: 24, 25*

[414] *Gideon'un daha fazla oğlu toplu halde öldürülür, 70 oğlu toplu halde öldürülür. Saul'un ise üç oğlu, onunla birlikte savaşta öldürülür.*

[415] *1 Samuel 15: 35*

[416] *1 Samuel:16. bölüm*

karşı şişirilen bir Gideon karakteri dikkat çekiyor ve ona karşı zayıflatılan bir Talut.

Bir de şu dikkat çekiyor ki Gideon ve çevresinde toplananlar arasında Benyamin ve Yahuda (Saul ve Davud'un kabileleri) yok. Şöyle ki: *Gidyon bütün Manaşşe'ye ulaklar göndererek oranın halkını da topladı. Aşer, Zevulun ve Naftali'ye de ulaklar gönderdi. Onlar da onu karşılamaya çıktılar.* [Hakimler 6: 35]

Üstelik bu kıssaların anlatıldığı Hakimler Kitabı'nın sonunda Benyaminoğullarına karşı gayet iftira kokan anlatılar ve bir savaş olur.[417] Yani, Talut'a karşı şişirmeyi gayet düşündürecek bir durumlar. Burada enteresan bir Talut-Gideon çekişmesi düşünülebilir, Talut-Davud çekişmesi ile birlikte.

Peki Gideon diye biri var mıydı? Açıkçası Gideon karakteri Talut'a çok benzer ve uydurmaya benziyor. Buradaki en büyük alamet ise şu; ikisi de halkın çok zor kabulleneceği iki kişi iken onlara verilen belirtiler sırf kendilerinin göreceği belirtiler. Sadece Gideon'unki daha fazla. Yani Talut kıssası ilk önce değiştirilmiş, sonra Gideon karakteri yavaş yavaş kurulmuş gibi.

Kur'an ise; Talut kıssasına "adı belirsiz bir peygambere yakınmalarla" başlayarak ve peygamberi kıssanın kalanında zikretmeyerek, Talut'u lakapla zikrederek, kıssayı galibiyetle bitirerek işi Gideon kıssasına normalden çok daha fazla uyan bir formatla işliyor. Ki nehir imtihanı da Gideon kıssasında Tanah'ta. Peki bu ne anlama gelebilir?

Bunun sebebi, Gideon kıssasının Talut kıssasına karşı geliştirildiğini ve Talut'u hafifletme amacı olduğunu açık etme olabilir.

***250-251:** Tanah'ta bu savaş adeta sadece Calut'un öldürülmesinden ibaret bir şey olarak anlatılır. Şöyle ki: *Sonra koşup üzerine çıktı. Golyat'ın kılıcını tutup kınından çektiği gibi onu öldürdü ve başını kesti. Kahraman Golyat'ın öldüğünü gören Filistinliler kaçtılar. İsrailliler'le Yahudalılar kalkıp Gat'ın girişine ve Ekron kapılarına kadar nara atarak onları kovaladılar. Filistliler'in ölüleri Gat'a, Ekron'a kadar Şaarayim yolunda yerlere serildi.* [1Samuel 17: 51-52]

---

[417] *bknz Bakara 85b*

***251a:** Ayete göre savılan Calut ve ordusudur, lakin krallık bakımından da "Davud, daha önce seçilmiş olan Talut'u savdı" gibi de anlaşılabilir. Bu ise Talut'un Tanah'taki gibi kötü olmasını gerektirir adeta. Bize göre müfessirleri Talut konusunda en azından duraklatan noktalardan biri de budur. Hem ona neden "upuzun" diye bir lakap vermiştir Kur'an, gerçek adı olan Saul, istenen, talep edilen demektir, o sınıftan mı çıkmıştır? Bu konuda gayet açıklamalar yaptık kıssanın başından beri.

Beri yandan, denilebilir ki, Davud'a *krallık ve hüküm verdik* diyor ayette, Talut'a ise *krallık, ilim ve cisimde üstünlük* verilmişti. Burada Talut-Davud sesleri de bunu çağrıştırır nitelikte, birinde bir katılık, ötekinde bir incelik söz konusu. Bir de talut-tabut ses benzeşmesine dikkat edilmeli deriz. Çünkü tabut da Tanah'ta bu kıssada kullanılmayan bir kelime. Şu halde bu da onu onaylayıcı bir nokta denilebilir.

İkincisi; Talut upuzun demekti, Kur'an'da buna benzer bir de Zülkarneyn yani iki boynuz sahibi vardır. Bunlar gücü simgeleyen isimler ve o bağlamda seçildikleri vurgulanıyor olabilir. Yani kötü oldukları için böyle lakap verilmiyor, çünkü ikisi hakkında da bir kötüleme yok. Burada "sadece kral olarak seçilme" enteresan bir noktadır. Sonra da; Davud, Calut'u öldürüyor ve bu defa o seçiliyor. Allah Teala'nın ayetlerini nesheden bir Allah olduğu düşünülürse bu iş de bu çerçevededir. Yoksa o kötüydü de o seçildi değil.

Burada dikkat edilecek nokta şu olmalıdır; Kur'an'da Talut olumlanan birisi nihayetinde. Kur'an'ın yönlendirdiği bir metinde kötülenen birisi diye bu dönüp Kur'an'daki Talut'u değiştirmez, o metni düzelttiğini gösterir. Beri yandan, Talut'u tamamen aklar mı bütün bunlar? Çünkü Talut'un yerine Davud'un gelmesi söz konusu. Lakin Kur'an, Talut'un reddedilip Davud'un seçildiğini söylemiyor, sadece sonra da Davud'un seçildiğini söylüyor. Bu seçime Talut'un tavrı ise hiç söylenmiyor. Burada kalma gereği var.

***251b:** Acaba Talut kıssası ne zaman indirilmiştir, Bedir savaşından önce mi, sonra mı? Sonra olması ihtimali fazla. Çünkü Bedir sırasında bu kıssa hiç mevzubahs edilmiyor. Özellikle de Peygamberimizin kuyuya uzak bir yerde karargah kurması ve ona "bu Allah'ın emri mi" diye sorulması ve sonra da "kuyuya yakın bir yerde kursak daha iyi" denilmesi sırasında Talut kıssası bir şekilde geçmeliydi gibi. Bakara suresinde ise Bedir savaşına giden süreç başlatılmış ama Bedir'den hiç bahsedilmemişti. Burada Talut kıssasıyla Bedir'e bir "hatırlatma" yapılıyor adeta. Talut kıssası üzerinden

bir hatırlatma yapılması da alttan alta İsrailoğulları tarihi ve onlara yapılan uyarılar hakkında da düşündürüyor.

Buradan şu noktaya geçelim; bizler İsrailoğulları tarihini ve Kur'an'ın düzelticiliğini pek bilmiyoruz ve ısrarla adeta bilmiyoruz. Çünkü Kur'an'ın yönlendirmeleri çok. Siyeri biliyoruz ve her durumu oraya projekte ediyoruz. Mesela cahiliye dönemi diyoruz, hicret diyoruz, Hendek diyoruz, Bedir, Uhud, Medine antlaşması diyoruz. Lakin acaba çok uyuyor mu durumumuz bunlara? Çünkü eğer bozulan bir şey varsa bozulan şeyle benzerlik kurulur evvela ya da ona bir bakılır. Bizim durumumuza hangisi daha çok uyuyor; İsrailoğulları tarihi mi siyer mi? Beri yandan, tarihe bakarsak Tevrat ve İncil asırlarca muharref kalmıştır ve Allah, Kur'an'ı koruyacağını bildirmiştir, korumuştur. Peki bu koruma bizim de korunduğumuz anlamına mı geliyor, yoksa ona bakıp düzelme ihtimalimiz mi korunuyor? Elbette yönelinen şey ayrıca seviyeyi de belirler. O bakımdan siyer elbette bilinmeli. Velakin bu iş iki ayaklı denilebilir.

Mesela Talut kıssasındaki "Talut'u küçültme" üzerinde dursaydık, Şia'nın Hz Ali'yi büyültmek için Hz Ebubekir ve Ömer'i, Osman'ı hatta pek çok sahabeyi küçültmeye çalışmaları daha iyi anlaşılırdı ve ders olurdu. Bu tarz akliyyetler biraz da buralardan beslenmek durumunda. Hem zaten genel bir asabiyyet problemi var ve Kur'an'ın Tanah metinlerini düzelticiliği bu bağlamda ders niteliğinde. Yoksa her bir taife bir zorlukla karşılaştı mı "uhudtayız" bir başarı gördü mü "bedirdeyiz" bir yere gitmek zorunda kaldı mı "hicretteyiz" demektedir kolaylıkla. Fakat eleştiriye gelmemekte.

***251c:** Ayette geçen "Eğer Allah insanların bir kısmıyla bir kısmını savmasaydı yeryüzü bozulurdu. " kısmını çok ilginç rivayetle tefsir edenler olmuştur. Örneğin;

Yüce Allah salih bir Müslüman hürmetine komşularından yüz ailenin üzerinden belayı def eder. [Taberi]

Abdallar Şamdadır ve bunlar kırk kişidir. Her bir kişi öldüğünde Yüce Allah onun yerine başkasını getirir. Onlar hürmetine yağmur iner, onlarla düşman def edilir ve onların hürmetine Şam ahalisinden azap def edilir. [Dürrül Mensur]

Nuh'tan sonra yeryüzünde Yüce Allah'ın belaları def ettiği yedi kişi bulunur. [Dürrrül Mensur]

Her zaman ümmetimden bir topluluk kıyamet kopana kadar hak üzere galip gelmeye devam edecektir. [Dürrül Mensur]

Özellikle Dürrül Mensur bunlara benzer pek çok rivayette bulunmuştur. Burada örnek olarak yazdıklarımızdan sadece sonuncusu sahihtir, diğerleri zayıf ya da münkerdir. Öte yandan ise ayete de uygun olan o. Çünkü ayette mücadele ederek bir sonuç alma vurgulanıyor. Söz konusu rivayetlerde ise bir "gizli kişiler, büyük etkiler havası" veriliyor. Ki bunun üzerine gavs, kutup gibi kavramlar, velilik diye bir mefhum yürümüş gitmiştir. Unutmayalım ki, putperestlik de iyi kişilerin unutulmaması gibi "safi" amaçlarla başlamıştır, onları yüceltelim diye başlamıştır, her "güzel" niyete atlamak iş değildir, insanları doğru yönlendirmek gerekir. Herhalde en doğru yönlendirme de "sahih habere yönelin" noktası öncelikle.

Bu çerçevede eğer mananın hakimiyetini, manevi atmosferi amaçlıyorsak Kur'an'ın manasının anlaşılmasına, yayılmasına bakmalıyız; birilerinin bilinemeyen bir takım etkilere, güçlere sahip olduğunun düşünülmesine değil. Mana'nın böyle garip bir tarifi oluşmuş durumda. Görünmeyen, gizli, delilleri bulanık bir alanı asıl etme. Bir de buna karşı rasyonalizm var. Hemen peydah olan bir ikilem bu.

Yine denilebilir ki, büyük bir gayb alanı olduğunu kim inkar edebilir. Lakin bu masallara inanmak demek değildir. Nihayetinde gayb, Allah Teala'ya yönelme, ayetlere kulak verme noktasıdır. Hele de yalnız başına iken kişi, sadece ayetler ve büyük kesinlikler geçer orada. Yoksa şüphe, evham fırtınaları herşeyi alır götürür. İşte bu atmosferde bir ayet on evhamı kesmeli, bir delil on şüpheyi silmeli, bir vurgu on kapıyı açmalıdır. Peki masallarla dolu bir zihin ve ezbere iman bunu başarabilir mi? Yoksa delillerle dolu bir Kitab'a iman mı bunu sağlar?

Buradaki bir başka bahane de gaybi haberlere hemen teslimiyet gerekmez mi noktası. İşleri araştırma ayakları kaydırır iddiaları.. Dikkat edilirse ayetlerde Allah yolunda eğrilik arama/isteme ve Allah yolundan alıkoyma eleştirilir. Beri yandan bunu hal olarak, kal olarak, reel olarak yapma durumları var. Müşrikler de bir sürü gaybi şeye inanıyorlardı, fakat batıl inançtı bunlar. Delilli tevhide ise karşı çıktılar. Ayette denilir ki; *Allah üzerine yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Onlar ki Rablerine arzedilecekler, şahitler de diyecek ki, onlar Rableri üzerine yalan söyleyenlerdir. Dikkat edin, Alah'ın laneti zalimlerin üzerinedir. Allah yolundan alıkoyanlar ve onda eğrilik isteyenler/arayanlardır. Ahireti inkar eden işte onlar.* [Hud 122-123]

Yani her bir rivayet dindir ısrarı da "samimiyet" görülürken aslında nedir demek de lazım. Öyle ki birileri bunlar üzerinden özellikle dini eleştirir olmuştur. İşi sürekli buradan göstermek istemektedirler. Peki yeni söylemler nasıl çıkış olabilir? Asıl onlardan şüpje etmemeli midir?

Denilebilir ki, Allah Teala *"Yolu doğrultmak Allah'ın üzerinedir..."* [Nahl 9] demekte ve kıyamete kadar geçerli Kitab göndermiştir. Onu tefsir etmeye çalışanlar vardır ve herhalde bunların daha doğrusu vardır vesaire. Bir başka ayette ise denilmektedir ki; *Tâğût'tan, ona kulluk etmekten kaçınan ve içtenlikle Allah'a yönelenler için müjde vardır. O hâlde, kullarımı müjdele! Onlar ki, sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın doğru yola ulaştırdığı kimselerdir ve onlar, öz-izan sahipleri.* [Zümer 17-18]

Yine denilmektedir ki; *Allah müminlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.* [Bakara 257]

Demek ki, mana, delil, isbat ve samimiyet önemli. Yolun doğruluğu bunlarla alakalı ve bunların her biri de gözetilmeli. Sadece samimiyet dersek bu olmaz mesela. Şu halde, aklı öne çıkaran mı, meseleleri ele alan mı eğrilik arayandır, aman dokunma böyle gitsin diyen mi eğrilik isteyendir soruları var. Özellikle de işler karıştığı zaman bunun önemi artar. Ki bütün bir insanlık adeta bu noktada yalpalayıp durmaktadır, bunu hafife almamalıdır.

Hem şu anlaşılmıştır ki, Kitab'ın adeta bir gerçeklik dersi verircesine önceki kitapları ve kıssaları düzelticilik boyutu var. Bunun anlaşılması ise çok gecikmiş ve bizde de hikayecilik gayet artmış. Şu halde eksik olanın elzem olması durumu yok mu?!

Halis Kul Meselesi

Peki halis kullar yok mudur? Mesela ayette mukarreblerden, yakın kılınanlardan bahsedilir. Şöyle ki;

Olacak vak'a olduğu zaman. Onun oluşunu yalanlayacak kimse yoktur. O, alçaltıcıdır, yükselticidir. Yer şiddetle sarsıldığı. Dağlar serpildikçe serpildiği. Dağılıp toz duman haline geldiği. Ve sizler üç sınıf olduğunuz zaman Sağın adamları (var ya) ne mutludurlar onlar! Solun adamları ise ne uğursuzdurlar onlar! Önde gidenler (var ya), önde gidenlerdir. İşte onlar yaklaştırılanlar. Nimet cennetlerindedirler. Çoğu öncekilerden. Birazı da sonrakilerden. [Vakıa 1-14]

Buradaki mukarrebleri peygamberler olarak tefsir edenler olmuştur. Yahut, hadislerde ümmeti Muhammed'ten yetmiş bin kişinin hesapsız cennete gireceği bildirilmiş.[418] Bunlardır denilebilir. Yahut denilebilir ki; bunlar tamamen Muhammed ümmetidir; öne geçenler, ilk olanlar, imanda öne geçenlerdir.[419] Hasıl, bunlar herhalukarda zor zamanda işe asılanlardır.

Yine şöyle hadisler vardır:

Allah şöyle buyurdu: Her kim bana bir dosta/bir veliye düşmanlık ederse, ben de ona harb ilân ederim. Kulum bana kendisine farz kıldığım şeylerden daha sev-gili olan bir şeyle yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibâdetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Ben kulumu se-vince de artık onun işitir kulağı, görür gözü, tutar eli, yürür ayağı olurum. Her ne isterse muhakkak onları da kendisine veririm. Bana sığınmak isteyince de muhakkak ku-lumu sığındırır, korurum. Ben yapmasını dilediğim hiçbir şey hakkın-da, mü 'minin ölümü karşısındaki tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Fakat bunda kulum ölümden hoşlanmıyordu, ben de kuluma acı ge-len şeyi sevmiyordum. [Buhari-Rikaak 38]

Size cennet ehlini haber vereyim mi? Her zayıf ve mütevazi –yahud zayıf görülen- kimsedir. Öyle bir kimsedir ki, bir konuda Allah'a yemin etse, Allah onun yeminini boşa çıkarmaz, yerine getirir. Size cehennem ehlini de haber vereyim mi? Her kaba, şımarık, kibirli olan kimsedir. [Buharî, Tefsir, Kalem 13]

Nice kapılardan kovulmuş saçı başı dağınık insan vardır ki, Allah'a yemin etse Allah onu yemininde doğru çıkarır. [Müslim, Birr 40]

Ayette ise şöyle buyurulur: *Dikkat edin, Allah'ın dostları üzerine ne korku vardır, ne de üzülür onlar. Onlar ki, iman etmişler ve sakınagelmişlerdir. Onlara dünya hayatında da ahrette de müjdeler vardır. Allah'ın kelimelerinde değişiklik yoktur. İşte bu en büyük kurtuluştur.* [Yunus 63-65]

Rahman'ın (has) kulları ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve cahil kimseler kendilerine laf attığı zaman "selam" derler. Ve onlar ki, Rablerine secdeler ve kıyamlar ederek gecelerler. Onlar ki, şöyle derler: Cehennem azabını üzerimizden sav! Doğrusu onun azabı geçici bir şey değildir. Orası cidden ne kötü bir uğrak, ne kötü bir konaktır. Ve onlar ki, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar. Yine onlar ki,

---

[418] *bknz Buhari-Rikaak 50*

[419] *bknz Tevbe 100, Hadid 10*

Allah ile beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan günahı(nın cezasını) bulur. Kıyamet günü azabı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır. Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışlarda bulunanlar başka; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok affeden, pek acıyandır. Ve her kim tevbe edip iyi davranış gösterirse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner. Ve onlar ki, yalan şahitlik etmezler, boş bir şeye rastladıkları zaman vakar ile (oradan) geçip giderler. Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında ise onlara karşı sağır ve kör davranmazlar. Ve onlar ki: "Ey Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takva sahiplerine önder kıl" derler. İşte onlar, sabretmelerine karşılık ğurfe/yüksek saraylar ile mükafatlandırılacaklar, orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır. [Furkan 63-75]

Buralarda bahsedilen kamil mümindir dikkat edilirse. Bilinmeyen, sırlı, esrarlı bir sınıf değil yani. Nitekim hadiste şöyle buyurulur:

Cennet ehli ğurfelerde kalanları (ehl-i guraf) görürler. Tıpkı, ufukta doğudan batıya giden inci gibi parlak yıldızları gördüğünüz gibi. Aralarındaki fazilet farkı, (ğurfe ehlini) böyle yukarıda gösterir." Bunun üzerine Ashâb: "Ey Allah'ın Rasûl'u! Bu söylediğiniz, Peygamberlerin makamı olmalı, başkaları oraya ulaşamamalı!" dedi. Ancak Aleyhissalatu vesselâm: "Hayır! Rûhumu kudret elinde tutan Zât'a yemîn olsun! Allah'a inanıp Peygamberleri tasdik eden kimselerdir!" buyurdular. [Buhari-Bedul Halk 8]

Peki bunca "normallikse" mesele neden azdırlar?.. Çünkü insanlarda dünyaya temayül çoktur, kestirmeden bir şeyler sağlamaya çalışmak vardır, lideri, önderi aşırı abartma, masalcılık, belli yönlerde bilgi biriktirme, belli yönlerde algı açıklığı, kısacası aklı maaşçılık etkindir. Bu çerçevede; ıslah gibi, yakini amaçlama gibi zor, lakin tabii işlere yönelen azdır da ondan.

Yine, İbrahim (as)'ın örnekliği vardır. Hakikatçiliği, tek başına bir ümmet olması vurgulanır. *Mesela hadiste denilir ki: Sizden öncekilerin yollarına karış karış, arşın arşın uyacaksınız. Hatta onlar keler deliğine girse, siz de arkalarından gireceksiniz. Bunun üzerine sahâbîler:"Onlar Hristiyanyan ve Yahudiler mi?" diye sordular. Peygamber aleyhisselâm: "Başka kim olacak?" buyurdu.* [Buhârî-Ehadisul Enbiya 50][420]

[420] Başka bir hadiste: *Fars ve Rûm gibi milletler midir? diye soruldu. Rasûlullah da:*

Burada geçen keler, yani kertenkele, entersan bir figürdür. Kelerin fıtratı ve aklı savunan İbrahim (as)'ın ateşine üfleyen bir varlık olduğu geçer mesela. Şöyle ki: *Fâkih bin el-Müğîre'nin âzadlı cariyesi Sâibe (r. anha)'dan rivayet edildiğine göre: Kendisi bir kere Âişe (r. anhâ)'nın yanına girmiş ve odasında bir tarafa konulmuş bir mızrâk görmüş. Bunun üzerine "Ey mü'minlerin anası! Sen bu mızrakla ne yapıyorsun?" diye sor-muş. Âişe (r. anhâ) da "Biz bununla alaca kelerleri öldürüyoruz. Çünkü İbrahim (Pey-gamber) ateşe atıldığı zaman alaca kelerler hâriç, yer yüzünde olan bütün hayvanların o ateşi söndürdüklerini, fakat alaca kelerlerin İb-rahim aleyhine (ateşe) üfürdüğünü Allah'ın Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize haber verdi. Sonra Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca keleri öldürmeyi em-retti."* [İbn Mâce, Sayd 12]

Yine ayette "Ey iman edenler Allah'tan korkun ve doğru, düzgün söz söyleyin" denilmiştir. Unutmayalım ki insanlar doğru tespitlerde bulunacak, gerekleri görecek ki bu bağlamda Kur'an yol gösterici olacaktır. Ve insana dağların taşıyamadığı bir yük yüklenmiştir. Bu acaba neyin nesidir? İlk aklımıza gelen, en kestirme şeyler mi? Yoksa tespitlerin ve gereklerin doğru düzgün dile getirilmesi mi? Çünkü icabında kimisi yapılamayacaktır, velakin ufuk olacak, imanı ayakta tutacak.

Bütün bu uyarılardan sonra şuna gelelim; peki keramet diye bir şey yok mudur? Keramet genelde kabul edilen bir şeydir, lakin bu mucizelerle yarışan, gaybi ilişkiler ve yetkiler türeten, genişçe bir alan değildir. Öyle ki kimisi "ilmi bıraktım, gökten sofra gelmesinden büyük iş mi olur, o sahaya girdim" demektedir. İşte bu noktalara, bunu onaylayacak noktalara gelmemeli iş.

Denilebilir ki, burada mesele "yakine ulaşma yolu ne" meselesi. Herkes yakine ulaşmak mecburiyetinde değil belki, elbet olabildiğince çok kişi, fakat yolu ne?.. İşte bu öncelikle ilimdir denilmeli net şekilde. Bu ilim ise Kur'an'ın insan sözü olamayacağı yönündeki delillerdir. İşte bu netleşmeli. Çünkü sağda solda "inanan düşünmez" "düşünen inanmaz" şeklinde direkt-dolaylı, saf-kasıtlı çok yönlendirme var. Bu, işe katılan şeyleri sürdürme ya da direkt tabii oluşturma gayretleridir.

"Onlardan başka insanlardan kim var?" diye cevâb verdi. [Buhâri-İtisâm 14]

***251d:** Ayetteki “dilediği şeylerden öğretti” kısmı Allah’ın dilediği ya da Davud’un dilediği şeklinde tefsir edilmiştir.[421] Öte yandan, bazı ayetlerde dileyenin kim olduğunun net olmaması hayata da uygundur. Çünkü nihayetinde dileyen Allah ise de karşı tarafta da bir dileme olduğu vurgulanmış oluyor.

***252a:** Ayette *“Sen de gönderilenlerdensin”* demekte. Önceki kıssada gönderilenler Samuel,Talut ve Davud idi. Özel olarak ise Talut ve Davud. Muhammed (as) da bunlara bir nevi katıldığına göre Talut da mübarek biri olmalıdır. Hem Calut’la savaş Bedir savaşına gayet benzetilmiştir. Talut’un ordusuyla Bedir ashabının aynı sayıda olduğu hakkında rivayetler vardır. Peygamberimizin savaştan önce karşı tarafa bir avuç kum attığı ve onların Bedir’de öleceklere isabet ettiği, Davud’un taşla Calut’u öldürmesini çağrıştırabilir. Öte yandan “sen de gönderilenlerdensin” ifadesi, Tanah’ta Saul için iki defa geçen “Saul de mi Peygamberler arasında” ifadesine bir gönderme gibidir. Çünkü Yahudiler Peygamberimizi “nasıl olur?!” tarzında saymıyordu.

Saul hakkında bu ifade ilk önce Samuel’in kral olarak meshettiği Saul’e aynen çıkacak belirtileri/ayetleri söylediği bölümde geçer. Şöyle ki:

Saul, Samuel’in yanından ayrılmak üzere ona sırtını döner dönmez, Tanrı ona başka bir kişilik verdi. O gün bütün bu belirtiler yerine geldi. Giva’ya varınca, Saul’u bir peygamber topluluğu karşıladı. Tanrı’nın Ruhu güçlü bir biçimde üzerine indi ve Saul onlarla birlikte peygamberlikte bulunmaya başladı. Onu önceden tanıyanların hepsi, peygamberlerle birlikte peygamberlikte bulunduğunu görünce, birbirlerine, “Ne oldu Kiş oğluna? Saul da mı peygamberler arasında?” diye sordular. Orada oturanlardan biri, “Ya onların babası kim?” dedi. İşte, “Saul da mı peygamberler arasında?” sözü buradan gelir. [1 Samuel 10: 9-12]

Daha sonra metin bu defa Saul’u sırf hasetle Davud’u öldürtmeye çalışan biri olarak gösterdiği bölümlerin arasında şöyle bir şey de der:

Kaçıp kurtulan Davut, Rama`da yaşayan Samuel`in yanına gitti. Saul`un kendisine bütün yaptıklarını ona anlattı. Sonra Samuel`le birlikte Nayot Mahallesi`ne gidip orada kaldı. Davut`un Rama`nın Nayot Mahallesi`nde olduğu haberi Saul`a ulaştırıldı. Bunun üzerine Saul Davut`u yakalamaları için ulaklarını oraya gönderdi. Ulaklar Samuel`in önderliğinde bir peygamber

---

[421] *bknz Kirmani*

topluluğunun oynayıp coştuğunu gördüler. İşte o zaman Tanrı`nın Ruhu Saul`un ulaklarının üzerine indi. Onlar da oynayıp coşmaya başladılar. Saul olup bitenleri duyunca, başka ulaklar gönderdi. Onlar da oynayıp coştular. Saul`un üçüncü kez gönderdiği ulaklar da öncekiler gibi yaptı. Sonunda Saul kendisi Rama`ya doğru yola çıktı. Seku`daki büyük sarnıca varınca, "Samuel`le Davut neredeler?" diye sordu. Biri, "Rama`nın Nayot Mahallesi`nde" dedi. Saul Rama`daki Nayot`a doğru ilerlerken, Tanrı`nın Ruhu onun üzerine de indi. Nayot`a varıncaya dek yol boyunca oynayıp coştu. Giysilerini de çıkarıp Samuel`in önünde oynayıp coştu. Bütün gün ve gece çıplak yattı. Halkın, "Saul da mı peygamberler arasında?" demesi bundandır. [1 Samuel 19: 18-24]

Bu ikinci hikayenin birincinin etkisini kırmak için çıkarıldığı düşünülebilir. Hem çok önceki bir bölümde, Saul'ün krallığının Rabb tarafından reddedilmesinden sonra, "Samuel, Saul'ü bir daha görmedi" demekte, bu metinde ise görmekte. Şöyle ki:

Samuel Rama'ya, Saul da Giva'daki evine gitti. Samuel ölümüne dek Saul'u bir daha görmediyse de, onun için üzüldü. RAB da Saul'u İsrail Kralı yaptığına pişmandı. [1 Samuel 14: 34-3]

Metinde bir de "ölümünden sonra görüşme" sahnesi var, buradaki "ölümüne dek" kayıdı acayip bir kayıttır yani (!) Orada Saul çok sıkışır ve bir cinci kadın aracılığıyla Samuel'in ruhunu getirtir ve onunla görüşür.[422]

Peki Talut Peygamber midir? Denilebilir ki, gönderilen sınıfına girmektedir. Tevrat'ta peygamber için kullanılan kelime nebidir, Kur'an da Samuel için nebi demekte, Talut için ise nebi ifadesi geçmemekte. Bu bağlamda denilebilir ki, nebi ifadesi, peygamberliği daha vurgulayan bir kelimedir, mesela ayette "nebilerin sonuncusu" denilir Peygamberimize. Öte yandan resül kelimesi daha üst bir kategori olarak görülmüştür, o da elçi demektir. Bir de mürsel-gönderilen kelimesi var, o da daha genel bir ifade denilebilir, buna hepsi girmektedir.

Kıssa kapsamında ayetin nüzul ortamına dönersek; Davud daha sonra uzun sürecek bir krallık kurar, çok kadınla evlilik dolayısıyla ithama uğrayan birisidir. Ki Peygamberimiz açısından da bunlar bir ölçüde böyledir. Bu kıssa üzerinden özellikle işi bilenlere gayet uyarılar yapılmaktadır yani. Beri yandan, Tanah metinlerinde ileride gelecek kişiden bahsederken Davudoğlu, hatta Davud ifadesi çok geçer ve Davud gelecek kişiyle gayet

[422] *1Samuel: 28.bölüm*

özdeşleştirilir. İşte bu, Hz Muhammed'le Davud'un benzeştirilmesi de bu yönde çok kapı açıcı bir nokta.

Gönderilecek Davud meselesi

Peygamberimiz (sav) çeşitli ayetlerde çeşitli nebilere "benzeştirilmekte" Şunu farketmeliyiz ki; Kuran hem tarihi vakıaları doğru bir şekilde aktarırken yapılan güncel mücadeleye de bu yolla girmekte. Mesela Musa (as)'dan çokça bahsedilmesi bu bağlamda gayet çarpıcıdır. Çünkü mücadele benzerliği var; gerek putperestlerle mücadele, gerekse de ayrıntılı bir kitab verilmesi, yepyeni bir toplum inşa edilmesi noktasında Peygamberimize en benzeyen peygamber Musa (as)'dır. Beri yandan, Tevrat'ta Musa (as) "benim gibi bir nebi gelecek" demiştir.

Öte yandan, bir de Davud (as) var. Davud (as)'ın özelliği ise; hiç tanınmayan birisiyken büyük yerlere gelmesi, savaşçılığı, devlet başkanlığı ve bir de Tanah metinlerinde ileride gelecek ve dünyayı ihya edecek kişiyle özdeşleştirilmesidir. Bir kaç örnek vermek gerekirse Tanah'ta şöyle yerler var;

İşay'ın (Davud'un babasının adı) kütüğünden yeni bir filiz çıkacak, kökünden bir fidan meyve verecek. RAB'bin Ruhu, bilgelik ve anlayış ruhu, öğüt ve güç ruhu, bilgi ve RAB korkusu ruhu Onun üzerinde olacak. RAB korkusu hoşuna gidecek. Gözüyle gördüğüne göre yargılamayacak, kulağıyla işittiğine göre karar vermeyecek. Yoksulları adaletle yargılayacak, yeryüzünde ezilenler için dürüstçe karar verecek. Dünyayı ağzının değneğiyle cezalandıracak, kötüleri soluğuyla öldürecek. Davranışının temeli adalet ve sadakat olacak. Onun döneminde kurtla kuzu bir arada yaşayacak, parsla oğlak birlikte yatacak, buzağı, genç aslan ve besili sığır yanyana duracak, onları küçük bir çocuk güdecek. (Yeşaya 11: 1-6)

O gün İşay'ın kökü ortaya çıkacak, Halklara sancak olacak, Uluslar ona yönelecek. Kaldığı yer görkemli olacak. (Yeşaya 11: 10)

Kulum Davut onların kralı olacak, hepsinin tek çobanı olacak. Buyruklarımı izleyecek, kurallarıma uyacak, onları uygulayacaklar. Kulum Yakup'a verdiğim, atalarınızın yaşadığı ülkeye yerleşecekler. Kendileri, çocukları, çocuklarının çocukları sonsuza dek orada yaşayacaklar. Kulum Davut da sonsuza dek onların önderi olacak. Onlarla esenlik antlaşması yapacağım. Bu onlarla sonsuza dek geçerli bir antlaşma olacak. Onları

yeniden oraya yerleştirip sayıca çoğaltacağım. Tapınağımı sonsuza dek onların ortasına kuracağım. Konutum aralarında olacak; onların Tanrısı olacağım, onlar da benim halkım olacak. Tapınağım sonsuza dek onların arasında oldukça uluslar İsrail'i kutsal kılanın ben RAB olduğumu anlayacaklar.' (Hezekiel 37: 24-28)

" 'O gün' diyor Her Şeye Egemen RAB, 'boyunlarındaki boyunduruğu kıracak, bağlarını koparacağım. Bundan böyle yabancılar onları kendilerine köle etmeyecekler. Onun yerine Tanrıları RAB'be ve başlarına atayacağım kralları Davut'a kulluk edecekler. (Yeremya 30: 8-9)

Bu gibi yerler çok Tanah metinlerinde. Zaten o yüzden gelecek Mesih'in de Davudoğlu olması gerektiğini söylüyor Yahudiler. Elbette problemli ifadeler de var bu metinlerde, zaten bu metinlere harfi harfine bir kabulle yaklaşmamalıdır. Fakat bir "Davud"un krallığı ve onunla hakikatin hakimiyeti belirtiliyor denilebilir genel olarak. Bu ise İslam ile ve Hz Muhammed (sav) ile olmuştur. O bakımdan da "bu kişi odur" denilebilir.

Bu bağlamda dikkat çekici konular var. Mesela Kuran'da iki yerde "peygamberlerin bazısını bazısından üstün kıldık" denilir.[423] Bakara Suresinde Bedir Savaşıyla çok özdeşleştirilen Talut-Calut savaşı ve Davud'un parlaması anlatıldıktan sonra bu ayet gelir, İsra Suresi'nde ise "peygamberlerin kimisini kimisinden üstün kıldık, Davud'a da Zebur'u verdik" denilir direkt. Öyle ki "sanki üstün kılınan Davud'tur" Bakara Suresindeki ayette Peygamberimizle özdeşleşen bir taraf var, Bedir Savaşı, peki İsra Suresinde böyle bir şey var mı? Elcevab; bir defa Zebur'un verilmesi, yani bir kitabın verilmesi var. İkinci bir konu daha var, o da şu ki: İsra Suresi'nin başında Peygamberimizin Mescidi Haram'dan Mescidi Aksa'ya götürüldüğü geçer. Enteresan bir nokta ise Davud (as)'ın da Zebur'da gayet övdüğü bir "Allah'ın evi" vardır ve bu Mescidi Haram olsa gerektir. Çünkü o zamanlar Mescidi Aksa yoktu, hem Tanah'ta, bir yerde, onun Paran'da kaldığı geçer.[424] Yani Davud (as) da Mekke'den Filistin'e dönüyor, sonra devlet başkanı oluyor ve Kudüs'ü fethediyor. İsra Suresinde buna dair ifadeler de var. İsra Suresi'nde şöyle geçer: *De ki: "Rabbim! Beni, gireceğim yere gönül rahatlığı ve huzur içinde girdir ve çıkacağım yerden de dürüstlükle ve selametle çıkmamı sağla. Bana katından yardım edici bir*

[423] bknz Bakara 253, İsra 55
[424] bknz Alim İmran not 96,97

delil/kuvvet ver. De ki: "Hak geldi, batıl yok oldu. Elbette batıl yok olmaya mahkumdur." (İsra 80-81)

Tefsirlerde bu ifadelerin Peygamberimizin Medine'ye girişi, Mekke'den çıkışı dönüşü gibi şeylere işaret olduğu geçer. "Hak geldi batıl zail oldu" ifadesiyle ilgili ise denilir ki:

İbn Mes'ûd (r.a)'un şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.s), Fetih günü Mekke'ye girdiğinde Beytullah'ın etrafında 360 put vardı. O, elindeki değnek ile onlara dürtüyor, "Hak geldi, batıl zail oldu" diyor ve bunun üzerine o put yüz üstü düşüyordu." (Taberi)

Yine Sad Suresi'nde Mekke Dönemi zorluklarından bahsedilirken birden "Güçlü kulumuz Davud'u hatırla" denilir ve pasaj şu ayetle biter: *"Ey Davud biz seni yeryüzünde halife yaptık.. " (Sad 26)* Bu ise bütün bir benzerlikler dairesinde güçlü bir vurgu..

Dolayısıyla Peygamberimiz (sav)'in Davud (as)'la benzerliği gayet fazla ve bunların ima yollu da olsa "üzerinde duruluyor" da denilebilir.

Başlarına, onları güdecek tek çoban olarak kulum Davut'u koyacağım. Onları o güdecek, çobanları o olacak. Ben RAB onların Tanrısı olacağım, kulum Davut da onların arasında önder olacak. Ben RAB, böyle diyorum.
HEZEKİEL 34:23-24

HZ DAVUD	HZ MUHAMMED
Çobanlık da yaptı kral da oldu	Evet
Kendisine kitap verildi	Evet
300 kişiyle büyük bir savaş kazandı	Evet
Kudüs'ü fethetti	Mekke'yi fethetti

252b: Razi tefsirinde "hak olarak" ifadesi için: "*Ehl-i kitabın kendisinden şüphe etmeyeceği bir yakîn ve hakikat olarak." demektir. Çünkü bu husus, arada kesinlikle hiçbir fark bulunmaksızın onların Kitaplarında da yer almıştır.* şeklinde bir izahat var. Bu, eskilerin Tevrat'a ne kadar yüzeysel baktığına bir örnek olarak dikkat çekici. Öte yandan, pek çok kıssayı "bu Tevrat'ta da geçiyor" şeklinde sayfalarca aktaran Bikai, Talut kıssasıyla ilgili Samuel Kitabı'ndan hiçbir şey aktarmaz. Çünkü bu kıssada düzelticilik boyutu çok fazladır. Lakin Kur'an'ın bu düzelticiliğinin görülmesi çok zaman almıştır. Tabii buna hikmeti ilahi gereği böyle olmuştur da diyebiliriz.

İşte bu elçiler ki; bazısını bazısından üstün kıldık. Onlardan Allah'ın konuştuğu da var, kimisini de derecelerle yükselmiş.. Meryem oğlu İsa'ya da açık deliller verdik ve onu kutsal ruhla destekledik. Eğer ki Allah dileseydi onlardan sonrakiler vuruşmazlardı. Kendilerine açık deliller gelmesinden sonra.. Velakin ayrılığa düştüler de onlardan iman eden oldu, inkar eden oldu.. Eğer Allah dileseydi vuruşmazdılar, velakin Allah istediğini yapar. [253]

Ey iman edenler, sizi rızıklandırdıklarımızdan harcayın. Ne bir alışverişin, ne bir dostluğun, ne de bir şefaatin olmadığı bir gün gelmeden önce.. İnkar edenlerse Zalimler'dir. [254]

Allah, ki; O'ndan -Diri, Çok Ayakta Olan/Ayakta Tutan- başka ilah yoktur Ne bir uyuklama alır onu ne bir uyku. Göklerde ne varsa, yerde ne varsa O'nundur. Kim şu şefaat edecek olan onun yanında? –izniyle hariç- Onların önlerindekini de arkalarındakini de bilir. Ne de onun ilminden bir şeyi kuşatabilirler, dilediği hariç. Kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. O ikisini korumak ona ağır gelmez. O Yücedir, Pek Büyüktür. [255]

Dinde zorlama yoktur, erginlik azgınlıktan ayrışmıştır. Şu halde, kim Tağut'u inkar eder ve Allah'a iman ederse sağlam bir kulba –ne de kesilen- yapışmıştır. Allah pek işitendir, pek bilendir. [256]

***253a:** Samuel, Talut (Saul) ve Davud kıssasından sonra, "işte bu elçiler" demekte. Klasik ifadesiyle elçi Samuel, Talut ve Davud'tan sadece Davud'tur. Bir de bu kıssada adı geçen Musa (as)'dır. Lakin Arapçada çoğul en az üç tane ile oluyor. Üçüncüsü ise 252. ayette "sen de gönderilenlerdensin" dediği üzere Muhammed (sav)'dir. Elbette başka elçiler de var fakat siyak öncelikle bunlara işaret ediyor.

Burada konuşulan Musa (as)'dır, kimisini derecelerle yükselttik dediği miraca çıkarılan Muhammed (as)'dır. Dolayısıyla burada Muhammed (as)'ın Allah katındaki üstünlüğü veciz bir şekilde belirtiliyor. Beri yandan derecelerle yükseltilen Davud (as)'dır da diyebiliriz. Çünkü o çobandı, sonra Talut'un emrinde askerdi, sonra ise kral olmuştur. Bir nevi adım adım yükselmiştir. O zaman Muhammed (as) bu ayette zımnen zikredilmiş olur.

***253b:** Zemahşeri; resüller arasında üstün kılma işini, iyiliklerde üstün olmanın gerektirdiğini söyler. Yani işi kadere, fazl'a dayandırmaz. Yine Zemahşeri, ayette geçen "eğer Allah dileseydi, onlardan sonra gelenler vuruşmazlardı" kısmını, "dinde ihtilafa düştükleri için, şubelere bölündükleri için, birbirlerini tekfir ettikleri için savaştılar" diye açıklar. Bunu engelleyecek olan Allah'ın dilemesini cebir olarak anlar ve o yüzden dilemediğini belirtir. Razi ise tipik şekilde, mutezileye karşıt olarak, bu ayetin Allah'ın "savaşmalarını dilediği" anlamında olduğunu söyler. Dolayısıyla Allah, ihtilafa düşmelerini de dilemiştir, iman ve inkarlarını da dilemiştir.

Öte yandan ayetteki ihtilaf genelde iman-inkar ihtilafı olarak anlaşılmıştır. Mesela İbn-i Teymiyye Kur'an'da ihtilafın kötülenen bir şey olduğunu velakin buradaki ihtilafın gerekli ihtilaf olduğunu söyler. İbn-i Atiyye de ayetteki vuruşmanın müminlerin kafirlerle zamanın sonuna kadar savaşması, Allah'ın insanların bir kısmıyla bir kısmını savması olarak anlar. Bunun bunca devamı ise kaderdir.

Burada iki durum düşünebiliriz hasıl, birincisi mümin-kafir ayrışması ve bunların mücadelesi, bu bellidir. İkincisi ise bir iç çatışma. Bu da şu yüzden önemlidir; madem Allah yeryüzünde düzeni amaçlıyor, gönderdiği resüllerden sonra dinin gittikçe büyümesini de gözetmelidir. Halbuki iç çatışmalarla iş zayıflamıştır. Bu neden böyle olmuştur? Dikkat edilirse ayette "velakin ihtilaf ettiler; onlardan iman eden oldu, inkar eden oldu." denilmektedir. Burada ilk akla gelen Davud ve Süleyman'dan sonra İsrailoğullarının ikiye bölünmesi ve bir grubunun puta tapmaya

başlamasıdır, sonra savaşmıştır bu iki krallık. Bu da mümin kafir savaşı gibidir. Her ne kadar kuzeydeki İsrail krallığı "işte Musa'yı Mısır'dan çıkaran ilahınız" diye puta tapsa da. Yine İsa (as)'a da inanan ve inanmayanlar oldu İsrailoğullarından. Lakin onların ihtilafı daha sonra fırkalara bölünmeleri gibi görülüyor asıl.

Beri yandan, ihtilaf tabiri, genelde bütün grupların yanlışta olduğu bir durumu ifade eder Kur'an'da. Üstelik ayette İsa (as)'ın ismen zikredilmesi ve ondan sonra bu mevzuya girilmesi de bir işarettir. Çünkü Hristiyanlık tarihinde iç ihtilaf ve çatışmalar çok meşhurdur. Ve görüşlerine bakıldığı zaman hakkı bulmak çok zordur.

İsa'ya inanan ve inanmayan "iki zümreden" bahseden ayet ise şöyledir;

Ey inananlar, Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa da havarilere: "Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?" demişti. Havariler: "Allah (yolu)'nun yardımcıları biziz." dediler. İsrail oğullarından bir zümre inandı, bir zümre inkar etti. Biz de inananları, düşmanlarına karşı destekledik, onlar üstün geldiler. [Saff 14]

Bu ayet, öncelikle, Hristiyanlığın ilk döneminde Kudüs'te boğulmaya çalışılmasını, lakin üstün gelmesini anlatıyor denilebilir. Daha geniş bir perspektifle bakılınca ise İslam'la ancak hak olan taraf galip gelmiştir.

Buradaki iç ihtilaf ise şöyle vurgulanır: *İsâ onlara açık delillerle geldiği zaman dedi ki: "Ben size hikmeti getirdim ve hakkında ihtilâfa düştüğünüz şeylerin bir kısmını size açıklamak için geldim. O halde Allah'tan korkun, ve bana itaat edin. Gerçekten benim de Rabbim sizin de Rabbiniz Allah'tır. Öyle ise O'na kulluk edin. Bu doğru yoldur. Fakat aralarından çıkan gruplar ihtilâfa düştüler. Acı bir günün azâbından dolayı vay zulmedenlerin hâline! Onlar kendileri farkına varmadan ansızın kıyâmetin başlarına gelmesinden başkasını mı bekliyorlar?* [Zuhruf 63-66]

Bir başka açıklama ise şöyledir: *"Biz Hristiyanız" diyenlerden de söz almıştık. Fakat kendilerine hatırlatılan şeylerin çoğunu unuttular. Biz de onların arasına, kıyamete kadar sürecek kin ve düşmanlık soktuk. Allah, yapmakta olduklarını onlara elbette haber verecektir.* [Maide 14]

Bir başka açıklama ise şöyledir: *Ey Elçiler, temiz şeyleri yiyin ve iyi işlerde bulunun, şüphe yok ki ben yaptıklarınızı bilirim. İşte bu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir ve Ben de Rabbinizim; öyleyse benden korkup sakının. Ancak onlar işlerini aralarında bir takım kitaplar halinde böldüler; her bir grup*

kendi yanında bulunanla sevinmektedir. Artık sen onları, belli bir süreye kadar koyu gafletleri içinde bırak. [Müminun 51-54]

Bir başka açıklama ise şöyledir: *Sizden önceki asırlarda yeryüzünde bozgunculuktan alıkoyacak faziletli kimseler bulunsaydı ya! Ancak onlardan pek az kurtardığımız müstesna. Zulmedenler ise içinde yaşatıldıkları refahın peşine düştüler. Zaten günahkar idiler.* [Hud 116]

Hem genel olarak ihtilaf dışındakiler kurtulan taife gibidir Kur'an'da. Şöyle ki: *Eğer Rabbin dileseydi insanları bir tek ümmet yapardı. Lakin ihtilaf edenler olmaya devam ederler. Ancak Rabbinin acıdığı hariç. Bunun içindir zaten onları yarattı. Ve Rabbinin cehennemi cinlerden ve insanlardan tamamen dolduracağım sözü tamam oldu.* [Hud 118-119]

Hem insana yüklenen sorumluluk pek büyüktür. Şöyle buyurulur: *Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi. O gerçekten çok zalim ve çok cahildir. Çünkü Allah münafık erkeklerle münafık kadınlara, müşrik erkeklerle müşrik kadınlara azab edecek, mümin erkeklerle mümin kadınların da tevbelerini kabul edecektir. Allah çok affeden, pek acıyandır.* [Ahzab 72-73]

Dolayısıyla işin içinde gayet bir zorluk görülüyor. Dünyanın ve insanın tabiatında bir gruplaşma ve çatışma meyyaliyeti var çünkü. Bunun ne kadarı mazurdur, ne kadarı haklıdır, ne kadarı değildir, çözmek zor. Alemi İslam'da da gayet ihtilaflar, hatta iç savaşlar olmuştur çünkü. Öte yandan hadislerde ileride olacak iç çatışmadan bahsedilir, ölen de öldüren de ateştedir denilir. Beri yandan hak davada iki ordunun savaşacağından da bahsedilir. [425] Bunlar kıyamete yakın olacak şeylermiş gibi düşünülür. Çünkü "şu olmadıkça kıyamet kopmaz" denilmektedir. Halbuki olan biten şeylerdir bir yandan.

İki ordu savaşmıştır mesela ve mezhepler çıkmıştır. Dikkat çekense çatışanlar ayrı mezhepler değildi, sonra mezhepler oluştu. Bu çerçevede, siyasi sebeplerle tekfir etme işi kategorik bir ayrım noktası olarak düşünülebilir. Çünkü tekfir, yapılanı meşru eden, kanı direkt helal kılan bir nokta. Yine; Peygamberimiz veda hutbesinde "sakın benden sonra birbirinizin boyunlarını vuran kafirlere dönmeyin" buyurmuştur. Bu

[425] *Bknz Buhari-Fiten 5, Müslim-Fiten 56, Tirmizi-Fiten 29, Buhari-Fiten 24*

anlamda başka hadisler vardır. [426] İhtilaf üzere çatışma kafirlik olarak ifade edilebilmekte yani. Kur'an'da da vardır bu.[427] Ayette asabiyet üzere savaşma kafirlik olarak gösterilmiştir. Bütün bu çerçevede salt bir grup aidiyetiyle savaşma ve akide çıkarma bir ayrım noktasıdır denilebilir. Gerçek anlamda fırkalaşma bunlardır. Yani denilebilir ki; Müslümanlarda düz bir ihtilaf ve çatışma olmuş önce, sonra ise iman inkar gibi durumlar.

Beri yandan, mesela, Kur'an'da "eğer müminlerden iki grup birbiriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin" (Hucurat 9) demektedir. Denilmektedir ki buna göre demek ki sırf birbiriyle savaşma kafir etmiyor insanları. Öte yandan, bu iki ayette, (Bakara 253-Hucurat 9) İKTETELE fiili kullanılmaktadır. Bu fiil bir de Musa'nın kavminden ve düşman kavimden iki kişi dövüşürken geçmektedir, Kasas suresi 15. ayette. Şu halde, bu fiilin Kur'an'daki kullanımı anarşik bir çatışmayı ifade etmekte diyebiliriz.

Tarihi tecrübe açısından ise şöyle denilebilir, ihtilafa düşülmemesi için, bir insanlık ve hakikat ideali gerekiyor. Aksi takdirde bu gerçekleşiyor. Ya da azami ölçüde gerçekleşiyor.

Muhammed Abduh ise ihtilaf üzere iman ve inkarı şöyle açıklar; kimisi dini nasıl anlaşılması gerekiyorsa öyle anladı, kimi ise dini ters yüz ederek giydi, dini yorumlamada heva ve hevesini hakem kıldı, böylece dini inkar eden kişi durumuna düştü.

Bir de Peygamberlerin birbirine üstünlüğü meselesi var. Ona iyice eğilirsek şu fark edilir; mesela İsa (as)'a verilen mucizeler, daha annesinin karnındayken bildirilmiştir, ileride şunu şunu yapacak diye.[428] Hatta öyle ki, "yapacak" anlatımından "yapıyor" anlatımına geçilmiştir ayette. O derece bir kader vurgusu vardır. Sonra Allah Teala'nın Musa (as)'a yaptığı hitapta onun nasıl kadere göre geldiği belirtilir.[429] Bu kaderi boyut diğer peygamberler için de düşünülebilir. Dolayısıyla peygamberler çerçevesinde kader vurgusu belirgin. Lakin Bakara 253'te vuruşma kısmı anlatılırken kaderden ziyade sebebe dikkat çekilmiş. Peki işin Alemi İslam'daki cereyanı için ne diyebiliriz? Üstelik asabiyeti de çağrıştıracak şekilde devam edip gitmiştir. Burada ilk etapta Emeviler kusurlu denilebilir. Sonra ise zaman

[426] *bknz Buhari-Fiten 8*

[427] *bknz Ali İmran not 101*

[428] *bknz Ali İmran 49*

[429] *bknz Taha 40*

içinde buralardan din iman çıkarıp kullanan Şiilik. Fakat iş gayet bir fitne ortamında geliştiği için sebepleri de çok vurgulamak zor. Hatta daha çok, sebepleri çok vurgulama problem olmuştur. Şia mezhebi neredeyse Adem (as)'a kadar işi götürme derdine düşmüş. Peki bu iş hafife alınabilir mi; İslama saltanat ve bir ölçüde asabiyet sokulmuş. Uzun yıllar da çıkarılamamış. Burada dünyanın gerekleri öne çıkmış görünüyor, pratik ve sonuç alıcı işler. Bu da imtihanın bir vechesi. Mana çok fazla gayret gerektiriyor. Denilebilir ki, hakikatin çok çabuk ve yüzeysel olarak yayılması sonucu ortalama düştü, artan zenginlikle merkez dünyevileşti ve başa en iyiler gelemedi.

***253c:** Resüller arasındaki üstünlüğün alametleri tartışılmıştır. Mesela verilen mucizeler üstünlük alameti görülmüştür. Kimilerine göre üstünlük, ümmetinin çokluğu, ashabının üstünlüğü gibi kriterlerle de anlaşılır. Fakat efdaliyet iddia edilmemesi gerektiğini çağrıştıran hadisler vardır. Şöyle ki:

"Yûnus b. Mettâ'dan daha hayırlı olduğunu iddia eden kimse yalan söylemiştir" [Buhârî, Enbiyâ 24]

Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip: "Ey insanların en hayırlısı!" dedi. Bunun üzerine Resulullah: "İnsanların en hayırlısı, İbrahim'dir" buyurdu. [Tirmizî, Tefsir 87]

Biri Müslümanlardan, öbürü Yahûdîlerden olan iki kişi birbiriyle sövüştüler. Müslüman olan zât, Yahudi'ye: "Muhammed'i âlemler üzerine süzüp seçen Allah'a yemîn ede-rim ki" demişti. Yahûdî de Müslümana hitaben: "Musa'yı âlemler üzerine süzüp seçen Allah'a yemîn ederim ki" demiş. Bunun üzerine Müslüman elini kaldırıp Yahudi'nin yüzüne bir tokat vurdu. Yahûdî hemen Peygamber'in yanma gitti. Kendisinden ve Müslümandan meydana gelen işleri Peygamber'e haber verdi. Peygamber o Müslüman çağırttı ve ona olan işten sordu. Müslüman da olanları kendisine haber verdi. Akabinde Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Bana Mûsâ üzerinde hayırlılık vermeyiniz! Muhakkak ki in-sanlar kıyamet gününde (o günün korkunçluğundan yıldırım çarp-mış gibi) bayılacaklar. Onlarla beraber ben de bayılacağım. Fakat ilk ayılan ben olacağım. O anda ben Musa'yı Arş'ın bir tarafına sımsıkı tutunmuş duruyor görürüm. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı, yâhud baygınlıktan Allah 'in istisna ettiklerinden mi

bulundu?""Peygamberler arasında hayırlılık yarışı yapmayınız" [Buhari-Husumetler 1] [430]

İbn-i Kesir tefsirinde şu izahat vardır: *Bu hadîs-i şerif ile âyet-i kerîme arasını nasıl cemedeceğiz diye sorulursa buna muhtelif şekillerde cevap verebiliriz. Şöyle ki:*

1- Hadîs-i şerifin vürûdu bu âyet-i kerîme'nin nüzulünden öncedir. Ancak bu görüş şüphelidir.

2- Rasûlullah (s.a.) bu sözü tevâzû kabilinden söylemiştir.

3- Rasûlullah (s.a.) bu sözü düşmanlık ve münâkaşa hallerinde bu tür üstünlük iddialarını yasaklama sadedinde söylemiştir.

4- Rasûlullah (s.a.) bu sözü ile mücerred görüşler ve asabiyet (kabilecilik) ile bu tür üstünlük iddialarında bulunmayınız, demek istemiştir.

5- Peygamberlerden birini diğerinden üstün tutma sizin işiniz değildir; bu Allah'a âit bir iştir. Size düşen ona boyun eğme, teslim olma ve îmândır.

Hasıl, denilebilir ki; peygamberlik, resüllük ve bir de resüllerin arasındaki efdaliyet konusu, insanın seçimine en uzak, kadere en yakın bir nokta. Tabii "herkes için kader vardır zaten" de diyebiliriz, velakin bu çok fazla şeyi etkilediğinden kaderi çok daha fazla düşündüren bir noktadır. Mesela hikmeti ilahi gereği en son resülün aynı zamanda en üst kul ve insan olması işte netlik açısından mühim.

Peygamberimiz "Ben kıyamet günü Ademoğlunun efendisiyim, bunda övgü yok" buyurmaktadır. Bu hadiste mahşer yerinde insanların çok sıkıntı çekip Allah'tan hesabı başlatması için ricacı olsunlar diye peygamberlere gitmeleri ve nihayet Peygamberimize gelmeleri anlatılır. Peygamberimiz de secdeye kapanır ve isteği yerine getirilir. Bu Makam-ı Mahmud'tur.

Peki gelelim; acaba İslam ümmetinin sonuna kadar devam edeceği gerçeği, bu ümmetin bir şekilde doğru gideceği anlamına mı geliyordur? O zaman bu ihtilaflar nedir? Acaba Kitab'ın korunmasının bu çerçevede önemi nedir? Ve bu çerçevede bize düşen ne olabilir?

---

[430] *Müslim rivayetinde "Peygamberler arasında fazilet yarışı yapmayın" denilir (bknz Müslim-Fezail 42)*

Manâcılığın Artan Önemi Hakkında

Hayatın formülünü çıkartmak zor. Bir yüzeysel hayat vardır, buna dünya diyebiliriz kısaca. Milletler, devletler, çıkarlar ve toplumsal yaşam alanıdır. Bir dini alan vardır, itikadlar ve anlam alanıdır. Bir de kişisel yaşam vardır. Burada dini alanın milletlere ve ferdlere yol gösterici olması beklenir. Fakat dini alan, mana alanı olmaktan uzaklaşırsa burada işler karışır. O zaman da ferdi alanın önemi artar.

Bu çerçevede tarihe baktığımızda pek çok milli dinler vardır, tanrı hükümdarlar vardır. Peygamberler de genelde bu taifelere gelmiştir. Öte yandan, mesela Hristiyanları baz alırsak; uzun yıllar Roma'nın baskısına maruz kaldılar ve manevi alanı çok otoriter ve kurtarıcı/gevşek ettiler, İsa ve kilise üzerinden. Çünkü devlete rağmen var olmaları gerekiyordu, kişileri çekmeleri gerekiyordu. Fakat bu, devlet baskısı geçince de sürmüştür. Mesela konsil yapıp durmuşlardır görünüşte ama nerede bir fanatik var, onun görüşleri galip çıkmış, sapıldıkça sapılmış ve kiliseler ayrılmış, aforozlar olmuş, vuruşmalar olmuş. Burada dikkat çeken ise akılcı denilebilecek Arius damarının devletten ziyade kiliselerce boğulmasıdır.

Yahudilerde ise Ferisi-Saduki ayrışması vardı, ikisi de sakattı bunların. Ferisiler, halka yakın, gelenekçi, şekilci, sebeplere inmeyici bir taifeydi, Sadukiler ise aslen rasyonalist, güya aslı kabul edici (sadece ilk beş kitabı kabul ederlerdi) ve hakim olan Romayla Yunanla iyi geçinen bir taifeydi. Bir de Esseniler diye ayrı yaşayan duaist bir taife vardı ki onlar da zühd ehliydi denilebilir ve Zealotlar adlı katı bir grup vardı. Samiriler diye apayrı bir grup vardı, onlar da ayrı bir kıble tutturmuşlardı, çünkü Kudüs'ü kabul etmeyen kuzey krallığının devamıydılar. Yani her bir grup sorunluydu adeta. Bu gibi durumlarda şahısların yönelişi gayet önemlidir denilebilir. Yani iş dön dolaş ferdin yönelişine bakıyor. Zaten imtihan olan da aslen ferd. Bu nokta geçiştirilmemeli, hasıl.

Saniyen; hadislerde "siz de ileride Yahudi ve Hristiyanlara uyacaksınız" denilmekte ve bu bir şekilde gerçekleşti denilebilir. Gruplaşmalar benzer görülüyor. Onlar kitaplarını tahrif ettiler yalnız, bizde kitap korunmuş. Bizde ise tefsirde taifeleşme ya da tefsire iyi yönelmeme problemi dikkat çekiyor bu çerçevede. Çıkış da buradan olmalı bizce. Antiparantez, bu tarz Yahudileşme, Hristiyanlaşma tespitleri özellikle de günümüzde çokça yapılıyor, fakat işin yönü meselesi çok tartışmalı bu sefer. Kimileri diyor ki selefin yolundan sapıldı, kimileri gelenekten modernizme sapıldı, kimileri

akıldan, bilimden sapıldı, kimileri de ahlaktan sapıldı diyor. Özellikle de İsa (as)'ın geldiği dönemle günümüzdeki Müslümanların düştüğü durum arasında gayet benzerlik görülüyor. Bu çerçevede Müslümanlarda bir "ahlakın geriye düşmesi sorunu" dillendiriliyor.[431] Halbuki denilebilir ki; bizde tasavvufi, aşırı ahlakçı söylemler hakimdi zaten gelinen çizgide. Buradaki sorun bizce başkadır, Kitab'ın iyice anlaşılmasındaki gevşeklik sorunudur. Ya da denilebilir ki bozulmalar kaçınılmazdır fakat kurtuluşu Levhi Mahfuzdan gelen kitabı anlama çabalarında görmelidir. Yine denilebilir ki; bu çabalar da gayet artmıştır günümüzde, fakat rasyonalizm eşliğinde. Bir de günümüzde bu problem var.

Burada şunu fark etmelidir ki; çok güçlü bir manacılık gerekiyor. Bu herhangi bir zaman değil, tarihin sonu denecek derecede diriliş gereken bir zaman. Fırkacılığı ve dünyacılığı aşacak derecede bir mana zuhuru gerekiyor. Kısaca denilebilir ki; mana alanının; ciddiyet, netlik, kuşatıcılık, dolaşım, ilgi alaka bakımından üç beş kat artması gerekiyor. O da nefsin, hevanın, boş işlerin, abartıların, riyanın bu derece azalmasını gerektirir. Ki İslam'ın haklığı, hakikatliği, tebliği sahici bir iş olsun. Bu potansiyel Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği, kainatı içericiliği gibi alanlarda mevcut aslında. Fakat ferdlerde yürümesi gerekiyor bu damarın, bu noktada ise tufan var desek yeri. Çünkü ya öne çıkma ya geri kalma yarışı var adeta. Şunu unutmayalım ki günümüzde ferdi öne çıkaran bir medeniyet var, fakat kapitalizm, rasyonalizm eşliğinde. Öyle ki milletin ezbere, yüzeysel kabulcülüğü buna karşı sarılınan bir şey oluyor vs Dünya zaten hızla geçiyor, insan aceleci, iyi anlamda bile olsa aceleci..

Aslında bizce, gerçekten ilim üzere merkezler olabilse bu iş çok hızlı olabilir. Çünkü bilgi ve iletişim çağı aynı zamanda, belli merkezler ve az çok bir ağırlık ve yönelim olabilse yayılma çabuk olabilir. Fakat herhalukarda bir öncü kitle de gerekiyor. O da şu çerçevede gelişebilir; dünyayı "en ziyade" kurtaracak olanla imanımızı yakine götürecek olan aynı şey; Kuran'ın iyice anlaşılması. O zaman tersi de bununla gayet bağlantılı. Yani en ziyade "kurtulmaya ve kurtarmaya" bakılacak. "Oturduğumuz yerde" özellikle de.. Hasılı İsa (as) döneminde olduğu gibi önce manada büyük bir netleşme gerekiyor. Bu olduktan sonra işin dünya çapında yayılması çok olası gibi.. Tefsirimizde bunu belirtmeye çok özen gösterdik. İnşaAllah faydalı olur.

---

[431] *örneğin bknz Allah'ın krallığı sendromu ve günümüz Müslümanları-Mehmet Paçacı*

İşin Merkezi Meselesi

Şunu unutmayalım, pek çok konunun ya tarihi süreçler üzerinden ya sıcağı sıcağına, ayetlerle, İslamın hakimiyeti misyonuyla bir alakası var. Lakin bu işin iskeleti görülmeli önce ve bu "görüşe" ağırlık verilmeli. Çünkü pek çok konu bunu görmemekten dengesizleşiyor ve iş bulanıyor, gördüğümüz. Unutmayalım ki bir iş bir merkez varsa akıcı gider. Yoksa paramparça olur. İslami davanın da merkezi, bir kişi, bir grup değil, Kuran'ın ağırlığı ve tarihi açıklayıcılığı mevzusu üzerinden görülen "muradı ilahi" olmalı. Başka bir şey bu işi dağıtır.

Bazıları diyebilir ki, “nasıl olur da çeşitli tesbitler bu derece merkezi bir hal alabilir?” Fakat unutmayalım ki burada çok belirgin konulardan bahsediyoruz. Kuran'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği yüzlerce örneği olan bir konu mesela ve bundan geri kalındığı açıktır. Ve şu anda gelinen tarihin güçlü bir açıklaması gereği ortada.. Kainat keşfedilmiş ve Kuran bundan bahsediyor mu konusu var.. Geriye kalıyor bu noktaları birleştirmek. Yani açık ve mecburi noktaların birleştirilmesidir mesele ve bundan da geri kalan bir hakikat davası olmaz. Ve unutmayalım ki “çok güçlü bir muradı ilahi olabilirliği” tercih edilmek durumunda. Ayette; *Deki: “Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.”* (Enam 162) denilir. Yine *“Rabbinizden size indirilene uyun, O’ndan başka dostlara uymayın. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz.* (Araf 3) denilir. Kuran bunca yol göstericidir, haktır, Allah nurunu tamamlamaktan başkasından razı olmazdır.. Bütün bunları son derece zayıflatacak bir hal ve durum olabilir mi?!

Peki çözüm nedir? Çözüm, Kuran’ın Tevrat ve İncil’i içericiliği ve düzelticiliği üzerinden, Rab Teala’nın ne kadar üst ve üstü kapalı konuşabildiğini görmek ve bu mealden olmak üzere kainattan ne derece çok bahsettiğini görmek ve göstermektir.

Saniyen, bu mana sıçrayışı, hem bir mümin olarak zihin netliği sağlıyor, hem dünya çapında İslam hakimiyetine giden yolda bir netlik oluşturuyor. Dünya çapında tebliğ durumu ve gayreti sağlıyor. Malum ki, bir de tarihin sonunda bir Mehdi dönemi gelecek.. “O birden çıkacak” gibi düşünülüyordu ve bu, atalete çalışıyordu. Bu şekilde ise “mana sıçrayışı o dönemi getirecek” düşüncesi oluşuyor ve gayreti arttırıyor. Hasılı bu mevzu, sayılamayacak hayırların önünü açıyor. Bu bakımdan da bu mevzu, merkezliği fazlasıyla

hakediyor denilebilir. Lakin insanlar dünyaya, ezbere vs çok bağlı bir dava bekliyor. Adeta önce sırf hakikatçi bir kitle çıkmalı ki bu iş biraz yerleşsin.

Antiparantez; elbette burada mana mana derken, farzların kalktığından, haramların bittiğinden sözetmiyoruz, geleneğin sıfırlanması gerektiğinden bahsetmiyoruz. Kimileri manacılığı buralara vardırmakta adeta. Lakin; manaya, delile, imana, yakine, Kitab'a ağırlık verilmesi ve çıkış trendinin bu olması gereğinden bahsediyoruz. Fakat beklendiğinden zorlu geçiyor süreç. Çünkü aydınlanma, modernizm, rasyonalizm gibi akımlar Kurani çerçeveye de girdi ve hakikatçilikle bunlar karışabiliyor. Muhafazakarlık zaten güçlü, böyle olunca ise tek seçenek gibi oluyor.. O yüzden çok fazla uzuyor gibi işler ama bu, temel gerçekleri değiştirmiyor, buna dikkat.. O yüzden işi uzatmamaya da baklmalıdır. Belki uzun sürecek ama yol buysa burada yol alınmalı.

Öte yandan bir de şu konu var ki; düşünelim, günümüz, ilim ve iletişim çağı. Yani tam hakikatlerin şaha kalkabileceği bir zaman.. Ve bu durum, büyük bir hakikat zuhuru gerekirken ve potansiyeli oluşmuşken karşımıza çıkıyor.. O zaman, muradı ilahi noktasında ciddi bir sübut da oluşmalı. Çünü çok fazla şey aynı noktaya geliyor.

Tevhid-Güçlü Mana-Akletme İlişkisi

Bilindiği gibi tevhid, Allah'ın varlığı ve birliği inancıdır. Beri yandan şirk ise; O'na ortak koşmadır. Yani gökleri ve yeri Allah yarattı diyebilirsiniz ama ona ortak koşarsınız. Başka şeylere de ibadet edersiniz, dua edersiniz ya da başka şeylere de kulluk edersiniz, onu en belirleyici şey görürsünüz. Bu, para da olabilir, dünya hayatı da olabilir, heva da olabilir. Mesela şöyle denilir:

Dediler ki: "Hayat, dünya hayatımızdan baka bir şey değildir. Ölür ve yaşarız. Bizi ancak zaman helak eder." Oysa onların bu hususta bilgileri yoktur. Onlar sadece zanda bulunuyorlar. (Casiye 24)

Yine riya, yani başkaları görsün diye yapılan ameller, gizli şirk olarak belirtilmiştir. Asabiyyet damarları, işi başka taraflara çeken güçlü bir damarlardır vs. Ve bunlar gayet olası.. Demek ki tevhid, bir şekilde güçlü mana da demek, ya da olmalı. Çünkü o, bunların önüne geçebilir. O ise

Kuran'ın yüksek otoritesi, haklığı, doğruluğu, beyyineleri demek.. Bunun edebiyatı değil, gerçekliği.. Bu da ona çalışılabilir ya da çalışılmayabilir bir şey dikkat edilirse.. Mesela kimileri ezber ve atalara uymayı da öne çıkarabiliyor. Beri yandan; Kuran'da akletme sürekli vurgulanır, körü körüne atalara uyma eleştirilir. Yine fıtrat vurgulanır, fırkacılık eleştirilir.. Fakat ille de başka manzaralar çokça görülüyor.

Dolayısıyla şunu farketmeli ki; Kuran'ın iyice anlaşılması imkan ve durumları varsa, özellikle de bu gerekiyorsa bunun tevhidle çok güçlü bir alakası vardır. Düşünelim, kainat keşfedildi ve Allah herşeyi biliyor mu şüpheleri oluştu. Nereden çıktı buca dünyevilik?.. Hasılı; Allah'ın herşeyi bildiği, levhi mahfuzdan gelen kitab ve tarih okumalarıyla gerekiyorsa ne olacak? Kime düşüyor bu sorumluluk? Ehli imana değil mi? Çünkü en olası muradı ilahi budur. Hatta işteki tevhid damarı, işin ruhu, işte budur denilebilir. O yüzden bu yöndeki uğraşlara, yaklaşımlara dikkat deriz. Çünkü ana imtihan noktası olmaya çok aday boyutlar taşıyor bu iş. Ama geçiştirme de had safhada. Çünkü zorlu.. Lakin hayat da öbür tarafa gidince "gördüm dönüp doğrusunu yapacağım" denilecek bir imtihan değil. Mesele geri dönüşü olmayan bir güne dönük sakınmadır. En olası muradı ilahi ve dava es geçilirse başka bir şey bunu paklayabilir mi?

Derin Düşünme Dersi

Derin düşünme, Kitab merkezli olma noktasında Zebur'da çok çarpıcı gördğümüz bir örnek var. Bunu kısaca işleyelim.

Öncelikle Sad Suresi 26-29 arası şöyledir:

Ey Davud! Gerçekten biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ile hüküm ver. Keyfe, arzuya uyma ki, seni Allah yolundan saptırmasın. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesap gününü unuttukları için kendilerine çok şiddetli bir azab vardır.

Hem o göğü, yeri ve aralarındakileri biz boşuna yaratmadık. O, kâfirlerin zannıdır. Onun için vay ateşe girecek olan kâfirlerin haline!

Yoksa, iman edip de salih amel işleyenleri biz, o yeryüzündeki bozguncular gibi yapar mıyız? Yoksa o takva sahiplerini azgın günahkarlar gibi yapar mıyız?

Bu, sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır ki, onun âyetlerini iyice düşünsünler ve temiz akıl sahipleri öğüt alsınlar. (Sad 26-29)

Görüldüğü üzere; ayet dizisi, Davud (as)'a hitapla başlıyor, sonra bir ihtimal yine ona hitapla bitiyor. Buradaki “kitap” ifadesi, elbette Kuran için düşünülmeli öncelikle, fakat Kuran'da iki anlamlılık da çok uzak ihtimal değildir. Özellikle de Zebur'da tam da ayette geçen "derin düşünme" dersi niteliğinde bir bölüm vardır, 119. mezmur. Üstelik bu mezmur, alfabenin bütün harfleriyle bölümlerin olduğu bir mezmurdur, yani sad harfi de var. Bu sure de Sad Suresi. Yani uyum gayet çok. Hem bize de büyük bir örneklik içeriyor bu mezmur. Çünkü derin düşünme felsefeyle özdeşleşmiş duruyor ve “dini bir metnin” bu bağlamda yoğun bir örnekliği hayati. Beri yandan, eski kitaplar içinde tahrifattan en uzak görülen bir bölümdür bu mezmur. Belki de her satırın belli bir harfle başlması gereği tahrifattan korumuş olabilir. Antiparantez, Zebur zaten genel olarak daha az tahrifata uğramış duran bir metindir. Bütün bu deliller muvacehesinde bu 119. mezmurun bir derin düşünme dersi olarak dikkate alınmasını gerekli görüyoruz.. Şöyledir:

119. Mezmur

(ALEF) Ne mutlu yolları temiz olanlara, RAB'bin yasasına göre yaşayanlara! Ne mutlu O'nun öğütlerine uyanlara, bütün yüreğiyle O'na yönelenlere! Hiç haksızlık etmezler, O'nun yolunda yürürler. Koyduğun koşullara dikkatle uyulmasını buyurdun. Keşke kararlı olsam senin kurallarına uymakta! Hiç utanmayacağım, bütün buyruklarını izledikçe. Şükredeceğim sana temiz yürekle, adil hükümlerini öğrendikçe. Kurallarını yerine getireceğim, bırakma beni hiçbir zaman!

(BEYT) Genç insan yolunu nasıl temiz tutar? Senin sözünü tutmakla. Bütün yüreğimle sana yöneliyorum, izin verme buyruklarından sapmama! Aklımdan çıkarmam sözünü, Sana karşı günah işlememek için. Övgüler olsun sana, ya RAB, bana kurallarını öğret. Ağzından çıkan bütün hükümleri dudaklarımla yineliyorum. Sevinç duyuyorum öğütlerini izlerken, sanki benim oluyor bütün hazineler. Koşullarını derin derin düşünüyorum, yollarını izlerken. Zevk alıyorum kurallarından, sözünü unutmayacağım.

(GİMEL) Ben kuluna iyilik et ki yaşayayım, sözüne uyayım. Gözlerimi aç, Yasandaki harikaları göreyim. Garibim bu dünyada, buyruklarını benden gizleme! İçim tükeniyor, her an hükümlerini özlemekten. Buyruklarından sapan lanetli küstahları azarlarsın. Uzaklaştır benden küçümsemeleri, hakaretleri, çünkü öğütlerini tutuyorum. Önderler toplanıp beni kötüleseler bile, ben kulun senin kurallarını derin derin düşüneceğim. Öğütlerin benim zevkimdir, bana akıl verirler.

(DALET) Toza toprağa serildim, sözün uyarınca yaşam ver bana. Yaptıklarımı açıkladım, beni yanıtladın; kurallarını öğret bana! Koşullarını anlamamı sağla ki, harikalarının üzerinde düşüneyim. İçim eriyor kederden, sözün uyarınca güçlendir beni! Yalan yoldan uzaklaştır, Yasan uyarınca lütfet bana. Ben sadakat yolunu seçtim, hükümlerini uygun gördüm. Öğütlerine dört elle sarıldım, ya RAB, utandırma beni! İçime huzur verdiğin için buyrukların doğrultusunda koşacağım.

(HE) Kurallarını nasıl izleyeceğimi öğret bana, ya RAB, öyle ki, onları sonuna kadar izleyeyim. Anlamamı sağla, yasana uyayım, bütün yüreğimle onu yerine getireyim. Buyrukların doğrultusunda yol göster bana, çünkü yolundan zevk alırım. Yüreğimi haksız kazanca değil, kendi öğütlerine yönelt. Gözlerimi boş şeylerden çevir, beni kendi yolunda yaşat. Senden korkulması için ben kuluna verdiğin sözü yerine getir. Korktuğum hakaretten uzak tut beni, çünkü senin ilkelerin iyidir. Çok özlüyorum senin koşullarını! Beni doğruluğunun içinde yaşat!

(VAV) Bana sevgini göster, ya RAB, sözün uyarınca kurtar beni! O zaman beni aşağılayanlara gereken yanıtı verebilirim, çünkü senin sözüne güvenirim. Gerçeğini ağzımdan düşürme, çünkü senin hükümlerine umut bağladım. Yasana sürekli, sonsuza dek uyacağım. Özgürce yürüyeceğim, çünkü senin koşullarına yöneldim ben. Kralların önünde senin öğütlerinden söz edecek, utanç duymayacağım. Senin buyruklarından zevk alıyor, onları seviyorum. Saygı ve sevgi duyuyorum buyruklarına, derin derin düşünüyorum kurallarını.

(ZAYİN) Kuluna verdiğin sözü anımsa, bununla umut verdin bana. Acı çektiğimde beni avutan budur, sözün bana yaşam verir. Çok eğlendiler küstahlar benimle, yine de yasandan şaşmadım. Geçmişte verdiğin hükümleri anımsayınca, avundum, ya RAB. Çileden çıkıyorum, Yasanı terk eden kötüler yüzünden. Senin kurallarındır ezgilerimin konusu, konuk olduğum bu dünyada. Gece adını anarım, ya RAB, Yasana uyarım. Tek yaptığım, senin koşullarına uymak.

(HET) Benim payıma düşen sensin, ya RAB, sözlerini yerine getireceğim, dedim. Bütün yüreğimle sana yakardım. lütfet bana, sözün uyarınca. Tuttuğum yolları düşündüm, senin öğütlerine göre adım attım. Buyruklarına uymak için elimi çabuk tuttum, oyalanmadım. Kötülerin ipleri beni sardı, Yasanı unutmadım. Doğru hükümlerin için gece yarısı kalkıp

sana şükrederim. Dostuyum bütün senden korkanların, koşullarına uyanların. Yeryüzü sevginle dolu, ya RAB, kurallarını öğret bana!

(TET) Ya RAB, iyilik ettin kuluna, sözünü tuttun. Bana sağduyu ve bilgi ver, çünkü inanıyorum buyruklarına. Acı çekmeden önce yoldan sapardım, ama şimdi sözüne uyuyorum. Sen iyisin, iyilik edersin; bana kurallarını öğret. Küstahlar yalanlarla beni lekeledi, ama ben bütün yüreğimle senin koşullarına uyarım. Onların yüreği yağ bağladı, bense zevk alırım yasandan. İyi oldu acı çekmem; çünkü kurallarını öğreniyorum. Ağzından çıkan yasa benim için binlerce altın ve gümüşten daha değerlidir.

(YOD) Senin ellerin beni yarattı, biçimlendirdi. Anlamamı sağla ki buyruklarını öğreneyim. Senden korkanlar beni görünce sevinsin, çünkü senin sözüne umut bağladım. Biliyorum, ya RAB, hükümlerin adildir; bana acı çektirirken bile sadıksın. Ben kuluna verdiğin söz uyarınca, sevgin beni avutsun. Sevecenlik göster bana, yaşayayım, çünkü yasandan zevk alıyorum. Utansın küstahlar beni yalan yere suçladıkları için. Bense senin koşullarını düşünüyorum. Bana dönsün senden korkanlar, öğütlerini bilenler. Yüreğim kusursuz uysun kurallarına, öyle ki, utanç duymayayım.

(KAF) İçim tükeniyor senin kurtarışını özlerken, senin sözüne umut bağladım ben. Gözümün feri sönüyor söz verdiklerini beklemekten, “ne zaman avutacaksın beni?” diye soruyorum. Dumandan kararmış tuluma döndüm, yine de unutmuyorum kurallarını. Daha ne kadar bekleyecek kulun? Ne zaman yargılayacaksın bana zulmedenleri? Çukur kazdılar benim için Yasana uymayan küstahlar. Bütün buyrukların güvenilirdir; haksız yere zulmediyorlar, yardım et bana! Nerdeyse sileceklerdi beni yeryüzünden, ama ben senin koşullarından ayrılmadım. Koru canımı sevgin uyarınca, tutayım ağzından çıkan öğütleri.

(LAMET) Ya RAB, sözün göklerde sonsuza dek duruyor. Sadakatin kuşaklar boyu sürüyor, kurduğun yeryüzü sapasağlam duruyor. Bugün hükümlerin uyarınca ayakta duran her şey Sana kulluk ediyor. Eğer yasan zevk kaynağım olmasaydı, çektiğim acılardan yok olurdum. Koşullarını asla unutmayacağım, çünkü onlarla bana yaşam verdin. Kurtar beni, çünkü seninim, Senin koşullarına yöneldim. Kötüler beni yok etmeyi beklerken, ben senin öğütlerini inceliyorum. Kusursuz olan her şeyin bir sonu olduğunu gördüm, ama senin buyruğun sınır tanımaz.

(MEM) Ne kadar severim yasanı! Bütün gün düşünürüm onun üzerinde. Buyrukların beni düşmanlarımdan bilge kılar, çünkü her zaman aklımdadır onlar. Bütün öğretmenlerimden daha akıllıyım, çünkü öğütlerin üzerinde düşünüyorum. Yaşlılardan daha bilgeyim, çünkü senin koşullarına uyuyorum. Sakınırım her kötü yoldan, Senin sözünü tutmak için. Ayrılmam hükümlerinden, çünkü bana sen öğrettin. Ne tatlı geliyor verdiğin sözler damağıma, baldan tatlı geliyor ağzıma! Senin koşullarına uymakla bilgelik kazanıyorum, bu yüzden nefret ediyorum her yanlış yoldan.

(NUN) Sözün adımlarım için çıra, yolum için ışıktır. Adil hükümlerini izleyeceğime ant içtim, andımı tutacağım. Çok sıkıntı çektim, ya RAB; koru hayatımı sözün uyarınca. Ağzımdan çıkan içten övgüleri kabul et, ya RAB, bana hükümlerini öğret. Hayatım her an tehlikede, yine de unutmam yasanı. Kötüler tuzak kurdu bana, yine de sapmadım senin koşullarından. Öğütlerin sonsuza dek mirasımdır, yüreğimin sevincidir onlar. Kararlıyım sonuna kadar senin kurallarına uymaya.

(SAMEK) Döneklerden tiksinir, Senin yasanı severim. Sığınağım ve kalkanım sensin, Senin sözüne umut bağlarım. Ey kötüler, benden uzak durun, Tanrım'ın buyruklarını yerine getireyim. Sözün uyarınca destek ol bana, yaşam bulayım; umudumu boşa çıkarma! Sıkı tut beni, kurtulayım, her zaman kurallarını dikkate alayım. Kurallarından sapan herkesi reddedersin, çünkü onların hileleri boştur. Dünyadaki kötüleri cüruf gibi atarsın, bu yüzden severim senin öğütlerini. Bedenim ürperiyor dehşetinden, korkuyorum hükümlerinden.

(AYİN) Adil ve doğru olanı yaptım, gaddarların eline bırakma beni! Güven altına al kulunun mutluluğunu, baskı yapmasın bana küstahlar. Gözümün feri sönüyor, beni kurtarmanı, adil sözünü yerine getirmeni beklemekten. Kuluna sevgin uyarınca davran, bana kurallarını öğret. Ben senin kulunum, bana akıl ver ki, öğütlerini anlayabileyim. Ya RAB, harekete geçmenin zamanıdır, Yasanı çiğniyorlar. Bu yüzden senin buyruklarını, altından, saf altından daha çok seviyorum; Koyduğun koşulların hepsini doğru buluyorum, her yanlış yoldan tiksiniyorum.

(PE) Harika öğütlerin var, bu yüzden onlara candan uyuyorum. Sözlerinin açıklanışı aydınlık saçar, saf insanlara akıl verir. Ağzım açık, soluk soluğayım, çünkü buyruklarını özlüyorum. Bana lütufla bak, adını sevenlere her zaman yaptığın gibi. Adımlarımı pekiştir verdiğin söz uyarınca, hiçbir

suç bana egemen olmasın. Kurtar beni insan baskısından, koşullarına uyabileyim. Yüzün aydınlık saçsın kulunun üzerine, kurallarını öğret bana. Oluk oluk yaş akıyor gözlerimden, çünkü uymuyorlar yasana.

(SADE) Sen adilsin, ya RAB, hükümlerin doğrudur. Buyurduğun öğütler doğru ve tam güvenilirdir. Gayretim beni tüketti, çünkü düşmanlarım unuttu senin sözlerini. Sözün çok güvenilirdir, kulun onu sever. Önemsiz ve horlanan biriyim ben, ama koşullarını unutmuyorum. Adaletin sonsuza dek doğrudur, Yasan gerçektir. Sıkıntıya, darlığa düştüm, ama buyrukların benim zevkimdir. Öğütlerin sonsuza dek doğrudur; bana akıl ver ki, yaşayayım.

(KOF) Bütün yüreğimle haykırıyorum, yanıtla beni, ya RAB! Senin kurallarına uyacağım. Sana sesleniyorum, kurtar beni, öğütlerine uyayım. Gün doğmadan kalkıp yardım dilerim, senin sözüne umut bağladım. Verdiğin söz üzerinde düşüneyim diye, gece boyunca uyku girmiyor gözüme. Sevgin uyarınca sesime kulak ver, hükümlerin uyarınca, ya RAB, yaşam ver bana! Yaklaşıyor kötülük ardınca koşanlar, Yasandan uzaklaşıyorlar. Oysa sen yakınsın, ya RAB, bütün buyrukların gerçektir. Çoktan beri anladım öğütlerini sonsuza dek verdiğini.

(REŞ) Çektiğim sıkıntıyı gör, kurtar beni, çünkü yasanı unutmadım. Davamı savun, özgür kıl beni, sözün uyarınca koru canımı. Kurtuluş kötülerden uzaktır, çünkü senin kurallarına yönelmiyorlar. Çok sevecensin, ya RAB, hükümlerin uyarınca koru canımı. Bana zulmedenler, düşmanlarım çok, yine de sapmadım senin öğütlerinden. Tiksinerek bakıyorum hainlere, çünkü uymuyorlar senin sözüne. Bak, ne kadar seviyorum koşullarını, sevgin uyarınca, ya RAB, koru canımı. Sözlerinin temeli gerçektir, doğru hükümlerinin tümü sonsuza dek sürecektir.

(SİN ve ŞİN) Yok yere zulmediyor bana önderler, oysa yüreğim senin sözünle titrer. Ganimet bulan biri gibi verdiğin sözlerde sevinç bulurum. Tiksinir, iğrenirim yalandan, ama senin yasanı severim. Doğru hükümlerin için seni günde yedi kez överim. Yasanı sevenler büyük esenlik bulur, hiçbir şey sendeletmez onları. Ya RAB, kurtarışına umut bağlar, buyruklarını yerine getiririm.Öğütlerine candan uyar, onları çok severim. Öğütlerini, koşullarını uygularım, çünkü bütün davranışlarımı görürsün sen.

(TAV) Feryadım sana erişsin, ya RAB, sözün uyarınca akıl ver bana! Yalvarışım sana ulaşsın; verdiğin söz uyarınca kurtar beni! Dudaklarımdan övgüler aksın, çünkü bana kurallarını öğretiyorsun. Dilimde sözün ezgilere dönüşsün, çünkü bütün buyrukların doğrudur. Elin bana yardıma hazır olsun, çünkü senin koşullarını seçtim ben. Kurtarışını özlüyorum, ya RAB, Yasan zevk kaynağımdır. Beni yaşat ki, sana övgüler sunayım, hükümlerin bana yardımcı olsun. Kaybolmuş koyun gibi avare dolaşıyordum; kulunu ara, çünkü buyruklarını unutmadım ben.

***255a:** Kürsü, kelime olarak, "üst üste yığılmış şey" demektir. Terim anlamı olarak ise; tahtın altındaki yüksekçe bölüm denilmekte. İbranicede ise kisse taht demektir ve Allah için de kullanılır. Bir de ayak taburesi diye bir ifade vardır. Örneğin; *Gökler tahtım, yeryüzü ayaklarımın taburesidir.* [Yeşaya 66:1]

Bu taht kelimesi Zebur'da gayet geçer. Örneğin;

RAB kutsal tapınağındadır, O`nun tahtı göklerdedir, Bütün insanları görür, herkesi sınar. [Zebur 11: 4]

Ya RAB, tahtın öteden beri kurulmuş, varlığın öncesizliğe uzanır. [Zebur: 93: 2]

Saniyen; Zebur'da Ayetel Kürsi'deki bir ifade de geçer: *İsrail'in koruyucusu ne uyur ne uyuklar* [Zebur 121: 4]

İbranicesi şöyledir: hin-nêh lō- yā-nūm wə-lō yî-šān w-mêr yiś-rā-'êl.

Belirtilen yer Arapça'da tam olarak şudur: لاَنَوْمٌ وَلاَ سِنَةٌ

Yeşaya Kitabında ise şöyle geçer**:** *Bilmiyor musunuz, duymadınız mı? Başlangıçtan beri size bildirilmedi mi? Dünyanın temelleri atılalı beri anlamadınız mı? Gökkubbenin üstünde oturan RAB'dir, yeryüzünde yaşayanlarsa çekirge gibidir. Gökleri perde gibi geren, oturmak için çadır gibi Kur'an O'dur. O'dur önderleri bir hiç eden, dünyanın egemenlerini sıfıra indirgeyen. O önderler ki, yeni dikilmiş, yeni ekilmiş ağaç gibi, gövdeleri yere yeni kök salmışken RAB'bin soluğu onları kurutuverir, fırtına saman gibi savurur. "Bana benzeyen kim var ki, eşitim olsun?" diyor Kutsal Olan. Başınızı kaldırıp göklere bakın. Kim yarattı bütün bunları? Cisimleri sırayla görünür kılıyor, hepsini adlarıyla çağırıyor. Büyük kudreti, üstün gücü sayesinde hepsi yerli yerinde duruyor. Ey Yakup soyu, ey İsrail! Neden, "RAB başıma gelenleri görmüyor, Tanrı hakkımı gözetmiyor?" diye yakınıyorsun? Bilmiyor musun,*

duymadın mı? Ebedi Tanrı, RAB, bütün dünyayı yaratan, ne yorulur ne de zayıflar, O'nun bilgisi kavranamaz. [Yeşaya 40: 21-28]

İslami anlayışta ise taht göklerin üstündedir ve Arş kelimesiyle ifade edilir. Arş kelimesi sözlükte "yükseklik, yüksek yer ve yüksek şey"dir. Terim olarak ise çardak, taht, tavan, çatı gibi anlamlarda kullanılmakta. Tevrat'ta kisse kelimesi "kralın tahtı, hükümranlık, Allah'ın tahtı" anlamında geçiyor. Kur'an'da da; arş, kişilerin ya da Allah'ın tahtı anlamında kullanılıyor. Kürsü kelimesi ise tahtın zemini anlamında.

Öte yandan, ayetin Kur'an'daki yeri de enteresandır, kürsü kelimesi Kur'an'da sadece iki defa (sadece bu ayette Allah'ın kürsüsü olarak) geçmesine rağmen, şimdiye kadar hiç arş veya türevi bir kelime geçmemiştir. [432] Halbuki nüzul sıralamasında arş kelimesi daha önce geçmiştir, metinde böyledir. Ve malum, kürsü, ulaşma bakımından arş'dan önce gelir, arş en son ulaşılan noktadır.

Öteki kürsü kelimesi ise Süleyman'ın tahtı olarak, taht anlamında geçer.[433] Tabii; acaba, kürsü, taht gibi kelimeler, istiva/oturma gibi ifadeler, insanların zihnindeki idareci algısını pekiştirmek için mi kullanılmıştır meselesi vardır. Sadece mecaz olarak mı?.. Bazı hadislerde ise somut olarak tarif edilmektedir arş. Ayetlerde de hakeza onu taşıyan melekler vardır.

Beri yandan kimi hadislerde Arş'ın göklerin üzerinde ve onu kapsayan bir şey olduğu belirtilir. Örneğin;

Cübeyr İbn Mut'im'dan: Hz. Peygamberin huzuruna bir çöl arabı gelip: "Ey Allah'ın Rasulü, canlar son derece sıkıntıya girdi, çocuklar can verdi, mallar azaldı, hayvanlar helak oldu. Bizim için Allah'dan yağmur iste. Biz seni Allah'a şefaatçi kılıyoruz. Allah'ı da sana şefaatçi kılıyoruz" dedi. Rasûlullah (s.a.): "Vay, yazık sana! Sen Allah kimdir biliyor musun? Onun Arşı semâvâtı üzerinde şu şekildedir" buyurdu ve parmak (larıyla) la (el boşluğu) üzerinde kubbe gibi bir şekil yaptı… [Ebu Davud-Sünnet 18]

Ebu Hureyre'den: Rasûlullah (s.a.v.), ashabıyla birlikte oturmakta iken üzerlerine bir bulut geldi. Peygamber (s.a.v), bunun ne olduğunu biliyor musunuz? diye sordu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Bu buluttur! Bu bulutlar toprağın sulayıcılarıdır. Allah onları kendisine şükretmeyen kulluk yapmayan kimselere bile gönderiyor.

---

[432] *Kur'an'da Allah hakkında 18 defa kullanılır arş, toplamda ise türevleriyle birlikte 33*

[433] *bknz Sad 34*

Sonra üzerinizde ne var biliyor musunuz? diye sordu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: O dünyamızın semasıdır, korunmuş bir tavan ve önüne geçilmiş bir dalgadır. Sonra Rasûlullah: Bu gökle sizin aranızdaki mesafe ne kadardır? diye sordu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: Sizinle onun arasında beşyüz yıllık mesafe vardır. Sonra konuşmasına şöyle devam etti: Onun üstünde ne var biliyor musunuz? Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: Onun üzerinde iki gök daha vardır ki aralarındaki mesafe beşyüz senelik yoldur… Rasûlullah (s.a.v.), yedi göğün hepsini saydı her iki göğün arası dünya ile dünya göğünün arası kadardır. Sonra şöyle buyurdu: Onun da üzerinde ne var biliyor musunuz? Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: Onun da üzerinde arş vardır, arş ile yedinci gök arasındaki mesafe iki gök arasındaki mesafe kadardır. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), altınızda ne var biliyor musunuz? buyurdu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: Altınızdaki yeryüzüdür. Sonra onunda altında ne var biliyor musunuz? buyurdu Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: O'nun altında başka bir arz vardır ki ikisinin arasındaki mesafe beş yüz senelik yoldur. Rasûlullah (s.a.v.), yedi arza kadar saydı ve her arzın arasında beş yüz yıllık mesafe olduğunu söyledi. Sonra şöyle buyurdu: Muhammed'in canı kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki siz en alttaki arza bir ip sarkıtmış olsaydınız o ip Allah'a kadar ulaşırdı dedi ve Hadid sûresi 3. ayetini okudu. [Tirmizi-Tefsir 58]

Ayrıca Peygamberimizin yedi göğü çıktığı, miraca yükseldiği malumdur.

Yine; *Rahman Taht'a/Arş'a yerleşti/istiva etti* [Taha 5] gibi ayetlerden Allah'ın orada olduğu izlenimi oluşmakta. Başka bir ayette ise *"O, Arşı/Tahtı su üzerinde iken gökleri ve yeri altı günde yaratandır*" [Hud 7] buyurulmuştur.

Bütün bu çerçevede denilebilir ki; kürsünün gökleri ve yeri kaplaması yönetiminin kaplaması anlamında olsa gerektir. Yoksa arşın altındaki kürsünün değil. Çünkü arşın taşındığı geçmektedir ayetlere göre. O zaman kürsü yoktur. Arşın ise olduğu anlaşılmaktadır. Bu arş önce su üzerinde idi, sonra taşınan bir şey olmuştur. Su üzerinde olması uzayı bir su gibi düşünürsek, onun dışında olması olabilir. Sonra taşınır olması ise bir tür yönetim merkezi olmasıdır denilebilir. Çünkü nihayetinde Allah taşınacak değildir..

Lakin buradan işi müşebbiheye götürenler olmuştur çokça. Nitekim Tanah'ta da insan biçimli birisinin tahtta oturduğu şeklinde kısımlar vardır. Örneğin şöyle geçer:

Kubbeye benzer, billur gibi parlak ve korkunç bir şey canlı yaratıkların başları üzerine yayılmıştı. Kubbenin altında kanatlarının biri öbürünün kanatlarına doğru açılmıştı. Her birinin bedenini örten başka iki kanadı vardı. Yaratıklar hareket edince, kanatlarının çıkardığı sesi duydum. Gürül gürül akan suların çağıltısını, Her Şeye Gücü Yeten'in sesini, bir ordunun gürültüsünü andırıyordu. Durunca kanatlarını indiriyorlardı. Kanatları inik dururken, başları üzerindeki kubbeden bir ses duyuldu. Başları üzerindeki kubbenin üstünde laciverttaşından yapılmış tahta benzer bir nesne vardı. Yüksekte, tahtı andıran nesnede insana benzer biri oturuyordu. [Hezekiel 1:22-26]

Kral Uzziya'nın öldüğü yıl yüce ve görkemli Rab'bi gördüm; tahtta oturuyordu, giysisinin etekleri tapınağı dolduruyordu. Üzerinde Seraflar duruyordu; her birinin altı kanadı vardı; ikisiyle yüzlerini, ikisiyle ayaklarını örtüyor, öbür ikisiyle de uçuyorlardı.Birbirlerine şöyle sesleniyorlardı: "Her Şeye Egemen RAB Kutsal, kutsal, kutsaldır. Yüceliği bütün dünyayı dolduruyor." Seraflar'ın sesinden kapı söveleriyle eşikler sarsıldı, tapınak dumanla doldu. "Vay başıma! Mahvoldum" dedim, "Çünkü dudakları kirli bir adamım, dudakları kirli bir halkın arasında yaşıyorum. Buna karşın Kral'ı, Her Şeye Egemen RAB'bi gözlerimle gördüm." [Yeşaya 6: 1-5]

Ayrıca Allah'ın altı günde yaratıp yedinci gün dinlendiği ifadesi geçer malum, Tanah'ta ve bu yüzden Sebt gününde iş yapılmaması gerektiği. Bu meşhurdur. Şöyledir: *Tanrı yapmakta olduğu işi yedinci gün bitirdi. Yedinci gün yaptığı bütün işi bırakıp dinlendi/bütün işten boş kaldı. Ve Tanrı yedinci günü kutsadı. Onu kutsal bir gün olarak ayırdı. Çünkü Tanrı o gün yaptığı, yarattığı bütün işi bitirip dinlendi/bütün işten boş kaldı.* [Yaratılış 2: 2-3]

Ama yedinci gün bana, Tanrın RAB'be Şabat Günü olarak adanmıştır. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, hayvanların, aranızdaki yabancı hiçbir iş yapmayacaksınız. Çünkü ben, RAB yeri göğü, denizi ve bütün canlıları altı günde yarattım, yedinci gün dinlendim/oturdum. Bu yüzden Şabat Günü'nü kutsadım ve kutsal kıldım. [Çıkış 20: 10-11]

Bu, İsrailliler'le benim aramda sürekli bir belirti olacaktır. RAB yeri göğü altı günde yarattı, yedinci gün işe son verip dinlendi. [Çıkış 31: 17] [434]

Burada iki tür Kur'an'ın düzelticiliği düşünebiliriz. Birincisi; *"Andolsun, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize bir yorgunluk da dokunmadı"* [Kaf 7] tarzındaki belirgin düzelticiliktir.

İkincisi: Tevrat'ta Çıkış 20: 11'de "yedinci gün oturdum" demekte tam tercüme olarak. İbranice נוּחַ nuach ifadesi oturdu, yerleşti gibi anlamlara gelmekte ve Nuh'un gemisinin karaya oturmasında da bu fiil kullanılır Tevrat'ta.[435] Kur'an'da da gemisinin karaya oturması وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ (Hud 44) şeklinde geçer ki bu çeşitli ayetlerde geçen altı günde yarattı sonra Arşa istiva etti اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ (Araf 54) ile aynı kelimedir. Tevrat'ta ise normalde Allah'ın tahtı kelimesi kullanılırken Çıkış 20:11'de kullanılmaz. Yani Yaradan'ın tahtı hep geçer ama tahta ne zaman oturmuştur bu geçmez. Halbuki işi bitirince oturması lazım mantıken ve dinlenme anlamında değil yöneticilik anlamındadır bu. Demek ki buradaki "tahta oturdu" ifadesi, bir aşamayı vurguluyor ve önemli.

Yahudi literatüründe iş teoloji yönünde değil de insana benzetme yönünde gelişmiştir denilebilir. Hatta Yahudi alt literatüründe Allah Teala'nın boyundan bile bahsedilmesi söz konusudur. Nitekim Allah Teala'nın yüzü, eli gibi ifadeler Tevrat'ta da vardır. Bunlar Kur'an'da da vardır ve kimi mücessime anlayışları türemiştir. Fark ise şu ki, Kur'an metni mecazı tolere edecek düzeyde bir tenzih içerir yoğun şekilde, Tanah'a ise insan eli değdiğinden bulanıklık vardır. Beri yandan, bu kelimelerin tevili de hastalık derecesinde olabiliyor. Mesela kimileri arş, istiva kelimelerini tercümeyi bile caiz görmez.

Öte yandan İbn-i Teymiyye tevillere karşı çıkar ve mesela şöyle der; "hareket, irade ve hayat sahibi olmayı gerektirdiği gibi hayat da aynı şekilde hareketi ve iradeyi gerektirir" Yine der ki; "eğer birinin diğerini gerektirmesi bakımından sıfatlar arasında birisi ile yetinilecek olsa şüphesiz Hayy ile yetinilir" [İbn-i Teymiyye]

Reşîd Rızâ ise kelâmcıların, gayb âlemini duyular âlemine kıyas ettiklerinden Allah-arş ilişkisini inkâr ettiklerini belirterek Allah'ın kâinatı idare ederken arşı vasıta yaptığını, emirleri önce arş ehline verdiğini,

[434] *Dinlendi ifadesi Çıkış 31: 17'de açıkça geçmekte*

[435] *bknz Yaratılış 8:4*

emirlerin buradan ilgili yerlere ulaştığını kabul edip ulûhiyyetin arşla olan münasebetine bir açıklama getirir.[436]

Burada denilebilir ki, *"Dikkat edin, yaratma ve emir O'nundur."* [Araf 54] gibi ayetler, yaratıcıyı neredeyse herkesin kabul etmesi, fakat vahyi kabulden kaçılması gibi durumlar ve Taht'ın da emir makamını vurgulaması, ayrıca Tevrat'ı düzelticilik meselesi gibi boyutlar dolayısıyla "Taht'a oturdu" şeklinde bir tercümeden kaçılmamalıdır. Yok "efendim, kimileri buradan mücessimeye kayıyor" ifadeleri çok fazla bahane oluyor.

Yedi Gök Somut mu Meselesi

Yedi göğü, kürsüyü, arşı somut bir şekilde algılama meselesi vardır. Mesela Hoca Tahsin, Esası İlmi Heyet adlı eserinde, Batlamyus sistemini anlattığı kısımda, dipnotta şöyle der: *Şer'i lisanda gezegenlerin kürelerine Yedi Gök, sabit yıldızlar küresine Kürsî ve çevreleyen büyük küreye (Felek el-'Âzim) 'Arş denilmiştir*.

Burada eski yedi gök sırasıyla şöyledir; Ay - Utarid/Merkür - Zühre/Venüs - Güneş - Merih/Mars - Müşteri/Jüpiter - Zühal/Satürn

Said Nursi ise On ikinci Lema'da şöyle bir izahatta bulunur. *Eski hikmet, şer'î lisanda arş ve kürsî olarak isimlendirilen varlıkları da saydıkları için, gökleri dokuz olarak tasvir etmişlerdir. O eski hikmetin dâhi hükemâsının şa'şaalı ifadeleri, insanları asırlar boyu tahakkümleri altında tuttu. Öyle ki, birçok müfessir, âyetlerin zâhirini onların görüşleriyle uzlaştırmaya çalıştıklarından Kur'an'ın i'câzına bir derece perde çekilmesine sebep oldular.Yeni hikmet (fen bilimi) adı verilen yeni felsefe ise eski felsefenin tamiri imkânsız ifratçı yanlışına karşılık, tefrite düşüp, âdeta göklerin varlığını inkâr ediyor*.

Elmalılı ise eleştirmesine rağmen eski sistemi de kabul eder. Mesela Bakara 255'in tefsirinde şöyle der*: Bir zamanlar fen bilgilerine sabit bir kıymet isnad eden ve Allah'ın indirdiklerinin sınırının, fen sınırlarından daha geniş bulunduğunu düşünmeyerek, Kur'ân âyetlerini zamanının fen bilgilerine göre açıklayıp yorumlamaktan zevk alanlar, o zaman kâinatın şekli hakkında Batlemyus'un astronomi ilminin, en yüksek fen bilimi yerinde bulunması ve kendilerinin de bu ilmin mütehassıslarından olmaları dolayısıyla gökleri ve yeri ona göre düşünüp yorumladıkları gibi, Kürsi'nin cisimliği hakkındaki*

[436] *DİA, Arş maddesi*

haberleri de o fennin teorileriyle (varsayımlarıyla) açıklamaya çalışmışlar ve dolayısıyla "Kürsi, sekizinci gök olan sabit gök cisimlerinin bulunduğu gök, Arş da dokuzuncu gök olan Atlas göğü (en büyük gök) dür." diye tevil etmişler (yorumlamışlar), "Kürsi de yedi gök, bir kalkan içine atılmış yedi para gibidir.", "Arş'ta Kürsi, büyük bir sahraya atılmış demir bir halka gibi bir şeyden ibarettir." meâlinde rivayet edilmiş olan iki hadisi şerifi de buna delil gibi kabul etmişlerdir. Bugün görüyoruz ki, fennin bu dokuz gök varsayımı gücünü kaybetmiş olduğu halde, Kur'ân âyetleri ve Peygamberimizin hadisleri, gönüllerde yine bugünkü gökler ve yer gibi bütün kıymetiyle ortaya çıkıp durmaktadır. Şu halde bunları, mutlaka kendi bilgilerimizin çerçevesi içine alarak açıklamaya çalışmak, ilmin gereklerine de dinin gereklerine de uygun değildir.

Talak 12. ayetin tefsirinde ise eski sistemde şöyle bir nükte de görür, keşifler dolayısıyla: *Güneş iki husustan dolayı bunların ortasında mütalaa edilir. Gerek yer ve gerek güneş bakımından üçü yakın, üçü de uzaktır. En uzakta bulunan Zuhal mıntıkası ve daha ötesi, yedinci demektir. Bunların böyle yedi sayısı ile ifade edilmesinde hem umumiyetle bilinenleri göstermek, hem de ötede bulunan güneşin merkeziyetine bir işaret vardır. Şu halde Zuhal'in ötesinde Uranus ve Neptun gibi daha başka gezegenler bulunması, yedi göğün varlığını bozmayacağı gibi "yedi gök" âyeti de gerek mefhum-i muhalifin (zıt mânânın) muteber olmaması ve gerek onların da zikredilen nüktelere dayanan yedinci gök sınırında itibar edilebilmesi haysiyyetleriyle daha başka gezegenlerin bulunabilmesine engel olmaz.*

Öte yandan Mülk Suresi'ndeki tefsirde kendi ifadesiyle, yedi göğün görünen her şeyi kapsaması gerektiği "dolayısıyla" daha teferruatlıdır. Kısaca şöyle der Elmalılı:

1. Sema felek-i arz, Dünya, Ay, Zühre, Utarit, Güneş
2. Sema, Merih feleği sahası,
3. Sema, Müşteri feleği sahası.
4. Gök, Zu-hal feleği sahasıdır.
5. Sema, Uranüs seyyaresi sahasıdır.
6. Sema, Neptün seyyaresi sahasıdır.
7. Sema, Neptün dışından varlığın sonuna kadar.

İbn-i Aşur ise "gezegenlerin ve ayın yedi gök, arş ve kürsi olabileceğini" söyler.

Muhammed Ali ise yedi gök ve yerin "güneş sistemi gezegenleri" olabileceğini söyler çeşitli ihtimallerle birlikte.[437]

Kanımızca burada önceden anlaşılan mana-şimdi anlaşılacak mana uyumu arama durumları işi biraz karıştırmaktadır. Antiparantez, önceki müfessirler de yedi göğü Batlamyus sisteminde izah etmemiştir pek. Razi'nin tefsirinde yedi gök ve Batlamyus sistemi gayet önemsenir. [438] Fakat enteresan şekilde yedi gök diye bir şey önceden bilindiği ve Kur'an da bundan bahseder göründüğü halde bu ikisini aynı gören azdır. Buradaki temel yaklaşım, miraç hadisinde göklere kapılarla girilmesi, ayetlerde göğün kapılarından bahsedilmesi, dolayısıyla göğün görülen bir şey olmadığı algısı, seleften bu yönde bir aktarım olmaması ya da bunu savunanların sudur teorisi gibi çeşitli batıl inançları da savunmaları olabilir. Bir de yedi gök, yedi seyyare sayılsa, yıldızlar vs bunun dışında kalacak. Halbuki "yedi gök, görünen her şeyi kapsamalı" şeklinde düşünülüyordu. Yıldızlara kürsi denildi diyelim, fakat böyle kürsi diye bir şeyin yaratıldığı belirtilmiyor. İkincisi; söz konusu Batlamyus sisteminde arşı da içine alan bir kozmoloji var ve fazlasıyla teorik kısımları olmasına rağmen çok iddialı. Dolayısıyla iş bir inanç sistemi gibi oluyor. Buradaki arş kısmı özellikle çok eleştirilmiştir.[439] Razi ise filozofların dokuz gök iddiasını eleştirir, daha fazla da olabileceğini söyler, bu arada göklerin yediden fazla olmasının da caiz olduğunu söyler. [440] Öte yandan arşın bütün felekleri ya da yıldızları doğudan batıya döndüren -çünkü kendisi bizzat dönmektedir- atlas feleği, en büyük felek, yani dokuzuncu gök olduğunu iddiasını gayet sahiplenir. [441] Fakat bu en büyük felek, dönmesi, diğerlerini döndürmesi sadece iddiadır, hem de diğer felekler, yavaş bir şekilde tersine dönmektedir tabiaten.[442] Fakat bu karmaşa içerisinde "meşhur bir görüş olarak" bu yedi gök, kürsü

---

[437] *Muhammed Ali, Bakara 29'un notu*

[438] *bknz Razi-Bakara 29 tefsiri, ayrıca bknz İbn-i Kesir-Nuh 15 tefsiri.*

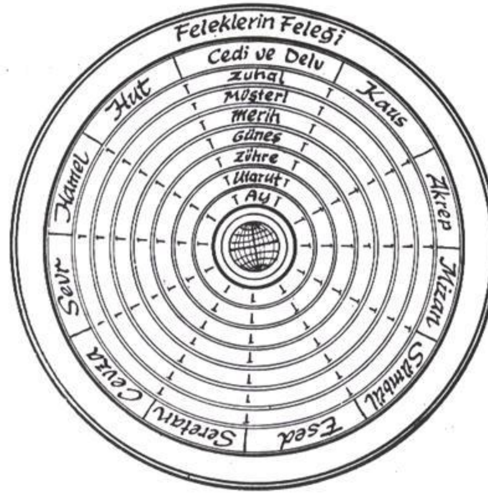
[439] *bknz DİA, arş maddesi*

[440] *bknz Razi-Bakara 29 tefsiri. Ayrıca Razi sekizinci felek diye kabul edilen yıldızlar feleğinin en azından bir kısmının ay altında olabileceğini belirtir. (bknz Mülk 5 tefsiri) Çünkü yıldızlarla taşlanma söz konusu. Razi'nin itirazlarının temelinde de bunun olduğu seziliyor.*

[441] *bknz Razi-Nahl 12-13 tefsiri.*

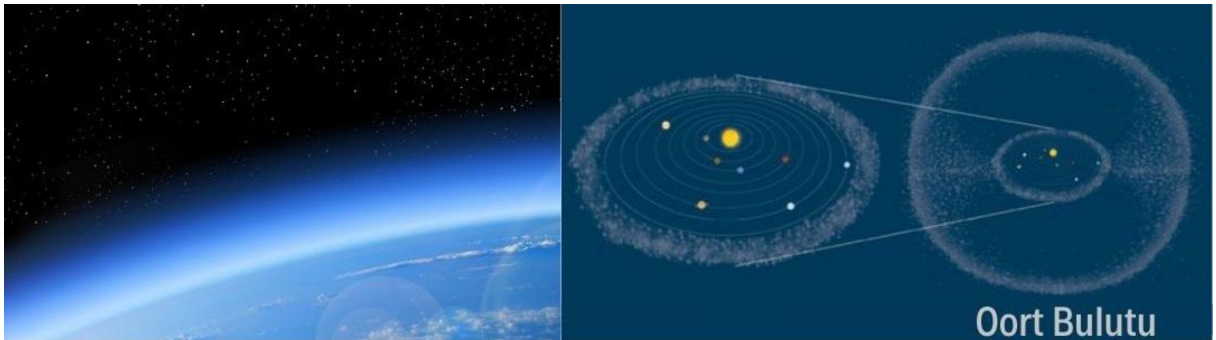
[442] *Sistem, başta "felekül eflak onları döndürüyor" şeklinde iken, kimisinin iyi dönmesi kimisinin eksik dönmesi sonucu, diğer feleklerin de batıdan doğuya doğru yavaş bir hareketi olduğu iddia edilmiştir.*

ve arş sistemi gayet yerleşmiştir. Çünkü en azından bazı tefsirlerde, güneşin dördüncü gökte olması gibi kabuller olabilmektedir. [443] Yine Kur'an'da geçen burçlar ifadesi müteahhirundan pek çok müfessir tarafından on iki burç olarak ve yedi seyyarenin konakları olarak görülmüştür. Yani sisteme gayet yakınlaşılmıştır. Bu sisteme ciddi bir itiraz pek yoktur vs.[444]

İslam filozoflarının alem tasavvuru

Burada dikkat çeken, bir defa; selefin yedi gök ve burçlardan müteahhirunun anladığı şeyleri anlamadığı ya da böyle bir netleştirme yapmadığı noktası. Zaten bu, müteahhirunu da gayet çekinceli kılmıştır. Öte yandan pek çok ayette göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin diye bir ifade geçer. Bu da meleklerin katları olan göklerin arasında da mesafeler olduğunu düşündürüyor. Bu somut alemde de düşünülesi. Mesela güneş sistemi göğü Oort bulutu diyelim. Dünya göğü de dünya atmosferinin üstleridir. Bu arada bir mesafe ve pek çok cisim var.

[443] *bknz Nesefi, Bikai, Acaibut Tefsir-Nuh 15 tefsiri. İbn-i Atiyye, Kurtubi ve Ebu Hayyan da ise yazın 4 ya da 5, kışın 7. göktedir gibi ifadeler geçer. (bknz Nuh 15 tefsiri)*

[444] *Bu yedi seyyarenin yedi hgök olmadığını bir tek Kurtubinin söz arasında izahat yapmadan belirttiğini gördüm. (bknz Kurtubi-Enbiya 33 tefsiri)*

En Makul Teori

Yaptığımız uzun araştırmalar ve düşünmeler sonucunda şu sonuca vardık ki, en makul olanı alemdeki yedi sistem ve bunları çevreleyen yedi kat düşünülebilir.

Tabii böylesi devasa boyutlarda yerin merkeziliği problemi var. "Ne yeri var yerin buralarda" meselesi tabiri caizse. Fakat hikmeti ilahi böyle çizmişse senaryoyu, böyledir. Ve yaşanılan da dünya var alemde sonuçta.

Yedi Gök Neden Çok Tartışmalı ve Fakat Çok Geçiyor Meselesi

Dikkat edersek; Kur'an'da yedi göğün, yerden sonra yaratıldığı geçer.[445] Ama bazı ayetlerde bir anda yaratılan gökler ve yerden de bahis var. Şöyle ki: *O göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır, bir şeyi dilediğinde ona sadece ol der, o da oluverir.* [Bakara 117] İşte bu bir anda yaratılan o başlangıçtaki gökler yani kainattır, fakat bir de yedi gök var. Onlar ise anlaşıldığı kadarıyla dünya yaratıldıktan sonra kurulmuş bir yapı. Çünkü dünyanın merkeziyetini o sağlıyor. Düşünelim; yer gezegeni bu uçsuz bucaksız kainatta hiçbir merkeziyete sahip değil. Halbuki özel olarak yaratılmış, özel

[445] *bknz Bakara 29, Fussilet 9-12*

bir yer. Yedi gök sistemindeyse yer en aşağı göktür, fakat başlangıç noktası ve merkezdir. Biz yedi göğü tam bilemesek de bunu biliyoruz. Burada ise Allah'ın sözüne güven noktasının önemi anlaşılıyor. Bir de şu var ki, Müminun 17. ayette *"Üzerinizde yedi yol yarattık, biz yaratmaktan gafil değiliz"* denilmekte. Bu aradaki yollar adeta normal varlığa öncelenmekte. Kainata da baktığımızda müdhiş mesafeler var. Bu aradaki mesafeler ışık hızıyla bile milyar yıllar sürmekte. Demek ki bu aralarda bir yollar olması makul. Ama nerede o yollar bilinmiyor. Hatta nereye gidiyor, o da mechul. Sadece belki kainatın dışına doğru denilebilir. Burada makuliyet noktası o şeyin tam çözülmesinden değil, genel resimden ve vurgulardan çıkıyor.

Bir diğer mesele de şu ki; Bakara 29, Rad 2, Enbiya 30, Rahman 7-9, Fussilet 9-11, Naziat 27-29, hatta Nuh 15-16, Mülk 3-5'de bahsedilen gök, gökler, iki anlama da gelebilecek şekilde görülüyor ve bu Kuran'ın bir tarzı gibi görülüyor. Birincisi; başlangıçta yaratılan kainat, ikincisi de 3. ve 4. gün yaratılan dünya göğü. Hatta pek çok ayet güneş sistemi gezgenleri noktasında yedi gök anlamına da uygun. Kimisinde o anlam kimisinde bu anlam daha önde olsa da bu ayetlerde ötekine de muhtemillik az veya çok var. Bu da belağati ve dolayısıyla olabildiğince çok anlamı önceleyen bir anlatım. Tabii Kuran'ın bu edebi inceliklerine "genişlik" de Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericilik ve düzelticiliğine, yani öncelikli delillerine iyi bakarak olabilir. Yoksa kainatı açıklayayacak mı noktasına fazla bakılır ve inkara gidilebilir. Buradaki inceliğe de dikkat.

***255b :** Ayette geçen *kim şu şefaat edecek olan onun yanında? –izniyle hariç-* ifadesinin melekler ve nebiler hakkında olabileceği düşünülmüş. *Onların önlerindekini de arkalarındakini de bilir. Ne de onun ilminden bir şeyi kavrayabilirler, dilediği hariç.* kısmı ise öncelikle bütün akıl sahipleri olarak düşünülmüş ve zamir "göklerde ve yerde ne varsa O'nundur" kısmına döndürülmüş. İkinci olarak "kim şu şefaat edecek" kısmına döndürülmüş. Bu, gördüğümüz kadarıyla Zemahşeri'nin görüşüdür ve müfessirlerde baskın görüş halindedir. Halbuki hem devam eden anlam hem de diğer ayetler burada da nebilerden ve meleklerden bahsedildiğini düşündürüyor açıkça. İlgili ayetler şöyledir:

Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona şöyle vahyetmiş olmayalım: "Gerçek şu ki benden başka ilâh yoktur. Onun için bana ibadet edin." Böyle iken dediler ki: "Rahmân çocuk edindi." Allah bundan münezzehtir. Doğrusu melekler (Allah'ın çocukları değil.) ikram olunmuş

kullardır. Onlar Allah'ın sözünün önüne geçmezler, hep O'nun emriyle hareket ederler. Allah, onların önlerindekini de, arkalarındakini de bilir. Onlar, Allah'ın hoşnud olduğu kimseden başkasına şefaat etmezler. Hepsi de O'nun korkusundan titrerler. İçlerinden kim: "Ben, O'ndan başka bir ilâhım" derse, biz ona cehennemi ceza olarak veririz. Zalimleri biz böyle cezalandırırız. [Enbiya 25-29]

O gün, Rahmân'ın kendisine izin verdiği ve sözünden hoşnud olduğu kimselerden başkasının şefaatı fayda vermez. Allah onların önlerindekini de arkalarındakini de bilir. Onlar ise O'nu ilmen kavrayamazlar. Bütün yüzler, Diri ve Çok ayakta olan'a baş eğmiştir. Bir zulüm yüklenen gerçekten hüsrana uğramıştır. [Taha 109-111]

O, gaybı bilendir. Gaybını kimseye açmaz. Ancak elçilerden seçtiği/razı olduğu hariç. Şüphesiz ki O, onun önünden ve ardından gözcüler salar. Bilsin diye ki, onlar Rablerinin elçiliklerini ulaştırmışlardır. Allah onlarda bulunan her şeyi kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır. [Cin 26-28]

Bizce bu çerçevede bu kısmın tefsirini netleştirmeli. Buradaki kişiler, şefaat edeceği düşünülenler, elçiler ve meleklerdir öncelikle. Ve vurgu, onlar Allah'ın dilediği kimselere şefaat edebilirler, ayrıca etki edemezler. Çünkü Allah zaten onların önlerindekini ve arkalarındakini bilir, onlarsa O'nun ilmini, bildirmesi hariç bilmez. Şu halde nasıl etki edeceklerdir?! Onun için onlara şefaat bakımından ilahmışlarcasına bel bağlamamak gerekir. Özellikle de Hristiyanlar açısından bu böyle gayet. Müşrikler de meleklere tapıyordu, Yahudilerde de vardır, diğer dinlerde de düşünülebilir bu anlayışlar, hatta İslam toplumunda da kimileri tarih içerisinde şefaati çok fazla ön plana çıkarmış olabilir. Buna dikkat. Nitekim diğer cümlede Kürsiye geçilmekte ki elçiyi gönderen makam vurgulanmakta. Tamam, elçi göndermiştir, velakin O herhangi bir yönetici değil, kürsisi her şeyi kuşatan, her şeyin sahibi, her şeyi bilendir. Yani elçi de nihayetinde kulluktan öteye geçemez.

Hatta denilebilir ki Ayetel Kürsi baştan sona bundan bahsediyor. Mesela İbn-i Aşur, 254. ayetle bu ayet arasında gayet bir bağlantı kurar; 254. ayette "alışverişin, şefaatin olmadığı bir gün gelmeden önce infakta bulunun" demekteydi. Burada ise yine "kim şefaat edecek onun yanında" dedikten sonra, bir kapı açılmıştır ve izniyle hariç demiştir. Buraya kadar ise Allah'ın sıfatları belirtilmiştir, zaten her şeyin onun olduğu vurgulanmıştır. Öte

yandan İbn-i Aşur belirttiğimiz kısmı şefaate kimlerin müstehak olacağını Allah'ın bilmesiyle ilgili görür öncelikle.

Saniyen; 253. ayet de resüllerin kimisinin kimisinden üstün kılındığını vurguluyordu. Şefaat de öncelikle onlardan beklenen bir şey. Buradan bu anlam da öne çıkabilir..

Bir de peşine; 255. ayet "Allah diridir, yönetendir" diye başlıyor. Burada da dünyadaki gidişat O'ndan habersiz, bağımsız değildir noktası bir daha vurgulanıyor. Çünkü "neden hakikat galebe şekilde gitmemekte" meselesine bir cevap da bu. Çünkü ilahi müdahale, gönderdiği elçiler zamanında en üst düzeyde, en açık şekilde olmaktadır. İnsanlar ne kadar iyi niyetli, özverili olursa olsun, bu açık ilahi müdahaleden daha düzgün bir rehberliğe ulaşamazlar. O rehberlik ise diğer zamanlarda ilk geldiği zamanki gibi olmaz. Peki diğer zamanlarda Allah göğe mi çekilmektedir? Hayır, fakat bu rehberliği diğerlerine de rehberlik yapmaktadır. Ne bu elçiler diğerlerinden bambaşka bir kategoridir ne göğe çekilme vardır hasıl. İnsanların ise en çok saptığı konular bunlar. Bu ilahi sistemdir.

Bu ayetin şöyle vurgulandığını görüyoruz nitekim: *Ubey b. Ka'b (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) (bana); "Ya Ebe'l-Münzir! Allah'ın kitabından senin ezberinde olan han-gi âyet daha büyüktür?" dedi. Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedim. Resülullah tekrar: "Ya Ebe'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberinde olan hangi âyet daha büyüktür? diye sordu. Allahu la ilahe illa huvel hayyul kayyum" (âyetidir,) dedim. Bunun üzerine Peygamber'(s.a.) göğsüme vurdu ve; "İlim sana mübarek olsun, ey Ebe'l-Münzir" buyurdu.* [Ebu Davud-Vitir 17]

Alimler demiştir ki; Fatiha sure olarak öndedir, Ayetel Kürsi ise ayet olarak. Beri yandan Fatiha'da Yahudi ve Hristiyanlara benzememe vurgusu vardı, burada da iş bu mevzuya yakındır. Çünkü sonra gelenlerin işi algılamasındaki problemlere dikkat çekilmektedir. Kimileri Peygamberini ilahlaştırmıştır, kimileri ise kavmini ayrıcalıklı görmüştür bu peygamberler madem ki onlara geldi diye. Ve bunlar bu bağlamda şefaat düşünmektedirler. Halbuki Allah Teala "infak edin" demektedir Bakara 254'te, yani en yapabileceğimiz bir işe bizi yönlendirmektedir. Ve bu, yani infak, demek ki Allah'ın rahmetini en celbedecek bir konu. Çünkü bu gayet "şu anda Allah var, görüyor, diridir" demek. Şu ayet de buna dikkat çekiyor: *Gerçekten sizin işleriniz çeşit çeşit. O halde kim verir ve sakınır. Ve en güzeli doğrularsa. Biz de ona en kolayı kolaylayacağız.* [Leyl 4-7]

***256:** Dinde zorlama yoktur, imanda zorlama yoktur anlamındadır. Denilmiştir ki, “Fitne kalmayıp din yalnız Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın” ayeti, “La ilahe illellah deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum” hadisi buna karşı görünüyor. Yine denilmiştir ki Arabistan’ın fethi sonrasında da ehli kitap için “cizye verinceye kadar onlarla savaşın” denilmekte, yani yine “dinde zorlama yoktur” kaidesine dönülmüş olmaktadır.

Bir başka izaha göre ise zaten ayet Ensar’ın zamanında Yahudi etmeye adadığı ve Yahudilere verdiği çocuklarını İslam’dan sonra Müslüman etmeye zorlamaları sonucu gelmiştir. Yani zaten ehli kitaba ilişkindir. O zaman müşrikler noktasında zaten geçerli olmuyor. Fakat en temelde mesele şu gibi; İslam ve Kitab ile olgunluk azgınlıktan ayrılmıştır, delilleri ortaya koyunuz, kimi o yola kimi bu yola gidecektir.

Tağut ise azgınlık ve taşkınlıkta aşırı giden demektir. Bu, ıstılahi olarak; Allah’a isyanda aşırı gidip ilahlık iddiasında bulunan, tapınılan, mutlak olarak sözü dinlenen kimse olarak belirtiliyor. Yani; hata, kusur, eksiklik izafe edilmeyen, rızası umulan, gazabından korkulan vs. Elbette “tam olarak böyle bir şey mi var” denilebilir. Eski zamanlarda hükümdar tanrılar vardı. Şimdilerde bilimcilik dine karşı çıkartılıyor, çeşitli ideolojiler var, gaybi otoriteler merkezli yapılar var. Fakat şeytan ve heva olarak da düşünülebiliyor tağut ifadesi, ille de dıştaki yapılar değil. Zaten iş dön dolaş içle alakalıdır.

Ayette buyurulur ki; *Ey Âdemoğulları! Şeytana tapmayın, o size apaçık bir düşmandır, bana kulluk edin, doğru yol budur diye size and vermedim mi? Böyle iken o sizden birçok nesilleri yoldan çıkardı. Hala da düşünmüyor muydunuz?* [Yasin 60-62]

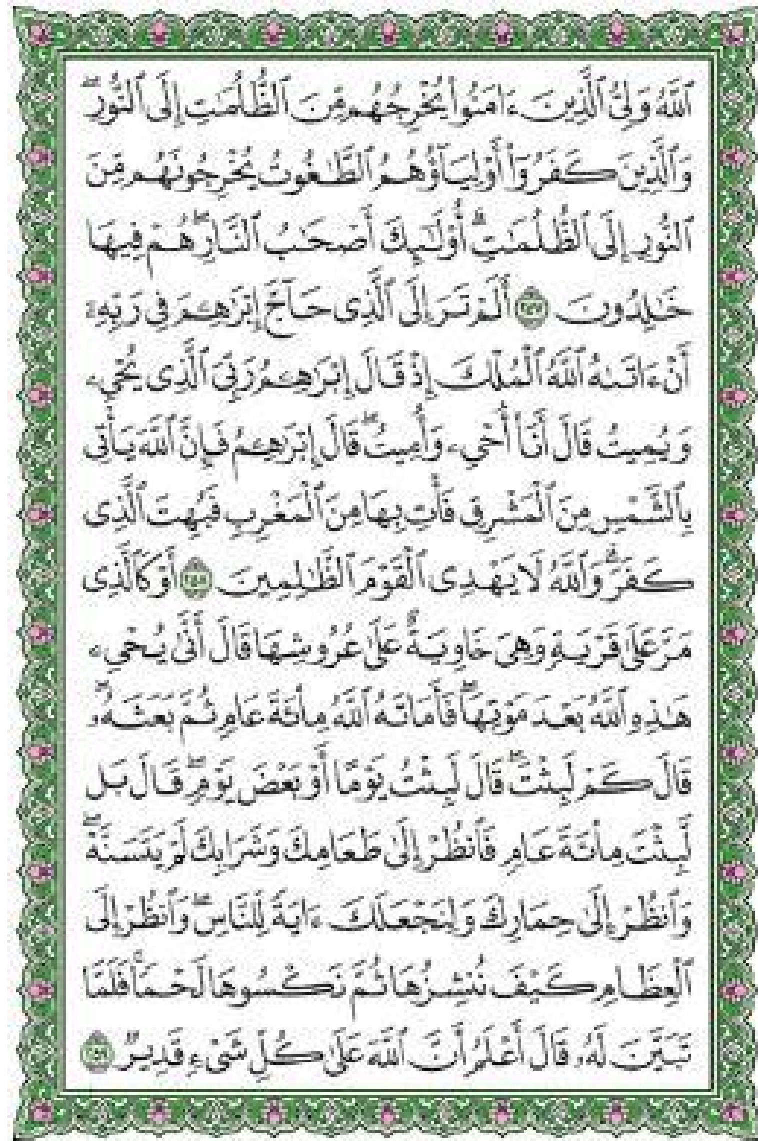
Burada işi, ayetlerde geçen, olgunluk yolunu görünce yol edinme, azgınlık yolunu görünce yol edinmeme, doğruluk, beyyine üzere olma, beyyineleri açıklama, “sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar”, “tağuttan, ona kulluktan kaçınan” gibi ifadelerle birlikte düşünürsek şu sonuç çıkıyor; Allah’a ve Kitab’a ciddi yöneliş gerekir. Bu iş özellikle zamanımızda Kitab’a ciddi yöneliş noktasında düğümlenmiş gibi.

Yine bu çerçeveden olmak üzere; ikrah kelimesi, zorlama anlamına da geliyor, nefret ettirme, kerih gösterme gibi anlamlara da geliyor. Ve eğer din, delil üzere imandan adeta soyutlanıp “yap-yapma”ya döndürülürse,

hurafeler işe kolaylıkla karışırsa vs iş buna dönebilir. O yüzden delillerin/ayetlerin belirleyiciliği üzerinde duran Araf 146 ile birlikte okunursa iş oturuyor denilebilir. Rüşd ve ğayy, olgunluk ve azgınlık kelimeleri birlikte bir tek bu iki ayette geçer. Ayet şöyle:

"Yeryüzünde haksız yere büyüklenenleri ayetlerimden uzaklaştıracağım. Onlar her ayeti/delili/mucizeyi görseler de ona iman etmezler. Olgunluk yolunu görseler onu yol edinmezler. Fakat azgınlık yolunu görürlerse onu yol edinirler. Bu, ayetlerimizi yalanlamaları ve onlardan gafil olmaları sebebiyledir." (Araf 146)

Allah, inananların velisi/gözeticisidir, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkar edenlere gelince; onların velisi Tağut'tur, onları aydınlıktan karanlıklara çıkarırlar. İşte onlar ateş ehlidir, onlar orada kalıcılar. [257]

Allah ona krallık verdi (!) diye, Rabbi hakkında İbrahim'le ispatlaşanı görmedin mi? Hani, İbrahim demişti ki 'Rabbim, öldürür ve diriltir' Demişti ki, 'Ben de öldürür ve diriltirim' İbrahim demişti ki; "O zaman, Allah güneşi doğudan getirir, sen de batıdan getir" Böylece şaşakalındı kafire/kafir şaşakaldı.. Allah zalim kavmi doğru yola ulaştırmaz. [258]

Yahut, bir memlekete uğrayan kimse gibi ki, o çatıları/arşları üzerinde, bomboş.. Dedi ki, Allah bunu nasıl diriltir ki ölümünden sonra? Derken Allah o şahsı yüz yıl öldürdü, sonra diriltti. Dedi ki, Ne kadar kaldın? Dedi ki; Bir gün yahut günün bir kısmı. Dedi ki; Bilakis yüz yıl kaldın, yiyeceğine ve içeceğine baksana, daha bozulmadı. Ve eşeğine bak... Seni insanlara bir ayet kılalım diye.. Kemiklere bak, onları nasıl yükseltiyoruz, sonra ona et giydiriyor.. Ne zaman ki ona açık oldu, dedi ki, Biliyorum ki Allah her şey üzerinde pek bir güç yetirendir. [259]

***257:** Karanlıklardan ışığa çıkılması gayet işlenen bir benzetmedir ayetlerde. Buradaki ışık hakikattir, karanlıklar ise şüpheler, soğukluklar, uzaklıklar. Öte yandan, Peygamberimiz miraçta nur gördüğünü söylemiştir. Bu bağlamda ışık yakini temsil etmekte denilebilir, karanlıklar ise maddi boyutu. Mesela ayette denilir ki; *Onlar dünya hayatının yalnız dış yüzünü bilirler ve onlar, ahiretten gafil olanların ta kendileridir.* [Rum 7]

Öte yandan; Nur suresinde denizin dibindeki birisinden bahsedilmektedir. Üstünde bir dalga, üstünde bir dalga, üstünde de bulut vardır. Bu kişi güneş ışığından tamamen mahrumdur. Kimisi gerçekten kaça kaça işte böyle denizin dibine gitmiştir. O halde denilebilir ki, gerçek de güneş gibidir.

Peki nasıl hakikat hem bunca ulaşılan bir şey ve hem de güneş gibidir?

Çünkü insanı saptıran şeytan vardır. Bir de hakikatin zihinde boyutlanması meselesi var. Burada ise kişinin bulunduğu konum ve durum çok belirleyici olabilir. Mesela hadiste buyurulur ki;*"Her çocuk fıtrat üzerine doğar, sonra anne ve babası onu Yahudileştirir veya Hıristiyanlaştırır veya Mecusileştirir. Tıpkı hayvanın doğurunca azaları tam olarak yavru doğurması gibi. Sen o hayvan yavrusu içinde kulağı, dudağı, burnu, ayağı kesik olanını hiç görür müsün?"* [Buhari-Cenaiz 92]

Denilebilir ki ezbere yüklenen her anlayış için böyle düşünülebilir ve bu herhalukarda marifet görülüyor. Ya da birilerine göre dizayn edilen.. O da öyle.. Dolayısıyla bağımsız bir Kur'an'ı anlama çabası gerekiyor denilebilir. Beri yandan bir de günümüzde aşırı derecede artan kainat verileri var. Kitab'ın bunu izah ediciliği gerekir. Tarihin çok değişik bir noktaya gelmesi var, bunu izah ediciliği gerekir. İşte bütün buralarda anlama çabası gerekiyor. Öte yandan, mesela İbn-i Aşur, geniş zaman içeren muzari fiil kullanılmasını, yani "çıkarır" denilmesini, bunun gün be gün olmasına delalet görür. Yani ayette sürekli bir fiilden bahsetmekte; Allah karanlıklardan aydınlığa çıkarırken, tağut aydınlıktan karanlıklara çıkarmakta. Denilebilir ki burada mevzu, hakikat, yani yaratılış nedeni, Yaradan, tarihteki meseleler, maddi alem, gaybi alem, güncel konular gibi çok geniş bir alan olduğu için karanlık ve aydınlık noktalar var insanda. Ve Allah, dolayısıyla Kur'an, aydınlıklara, tağut ise karanlıklara çıkarmakta. O zaman kişi Kur'an beni aydınlatıyor mu diye sormalı arada.

"Işığa çıkartan"ın Allah Teala olması meselesi ve bunun öncelikle Kur'an ile olması meselesi önemli burada. Ayetlerde bu açıkça belirtilir. Örneğin şöyle denilir:

Ey ehl-i kitap! Resûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok (kusurunuzu) da affediyor. Gerçekten size Allah'tan bir nur, apaçık bir kitap geldi.

Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir. [Maide 15-16]

Maide suresinde Tevrat ve İncil'de de nur olduğu belirtilir.[446] Tanahta da ışık hakikat olarak belirtilir. Mesela şöyle denilir: *Karanlıkta yürüyen halk büyük bir ışık görecek; ölümün gölgelediği diyarda yaşayanların üzerine ışık parlayacak*. [Yeşaya 9: 2] İncil'de ise bu gayet geçer. Zaten bu ifade de İsa (as) için düşünülür. [447] Öte yandan Tanah'taki şu kısım da Muhammed (as) için düşünülebilir: *Ben, RAB, seni doğrulukla çağırdım, elinden tutacak, seni koruyacağım. Seni halka antlaşma, uluslara ışık yapacağım.* [Yeşaya 42: 6] Zaten İsa (as) da gelecek olan Gerçeğin Ruhu'nun her konuda konuşacağını söyler. [448] Ayette de Muhammed (as) ışık saçan bir kandil olarak belirtilir. [449]

Kur'an'ın ve resülün aydınlatıcılığı malum; putperest bir toplumu aydınlattı. Ve yine denilebilir ki; Kur'an Levhi Mahfuzdandır ve korunmuştur, yani aydınlatması çok üst. Aydınlatılan şeylerin başında da yine nur olarak geçen Tevrat ve İncil var. Fakat bunun anlaşılması gayet günümüze kaldı ve önemi de ortada. Yine maddi alemin çözüldüğünü, buna da aydınlanma denildiğini, bununla geleneğin tümüyle dışladığını vs hatırlatalım. Kitab'ın aydınlatıcılığındaki geri kalmanın bunda rolü büyük. Yine bu çerçevede denilebilir ki; Kitab'ın tefsiri meselesi de hayati bu anlamda. Yoksa görüntü başka olur, iş başka olur. Bu konuya ışık tutan çeşitli veriler de var. Mesela hadiste şöyle bir incelik geçer:

Ebu Hureyre dedi ki: Biz Peygamberimizin yanında oturuyorduk. Kendisine el-Cumua Sûresi indirildi. Onu okudu. "Onlardan henüz kendilerine katılıp erişmemiş bulunan diğerlerine de (seni elçi gönderdik)" âyetine vardığı

---

[446] *bknz Maide 44, 46*

[447] *bknz Matta 4: 16, Luka 1; 78, 79, Elçilerin işleri 26: 17,18 vb*

[448] *bknz Yuhanna 16: 12-13*

[449] *bknz Ahzab 46*

zaman, bir adam "Yâ Rasûlallah! Bize henüz katılmayanlar kimlerdir?" diye sordu. Rasûlullah bir cevâp vermedi. Bu suâli üç defa sordu. Selmân el-Fârisî aramızda idi. Rasûlullah elini Selmân'ın üzerine koydu. Sonra: "Eğer îmân Süreyya yıldızında olsaydı şunlardan birtakım adamlar -yâhud bir adam- muhakkak ona uzanıp alırlardı" buyurdu. [Buhari-Tefsir 62]

Selmanı Farisi'nin özelliği ise ateşperest bir ailede doğması, sonra Hristiyan olması ve sonra da Müslüman olmasıdır. Bu bakımdan Selmanı Farisi denildiği zaman akla gelen müthiş bir hakikat arayışıdır. Bir de kanıtlarla Peygamberimize inanmasıdır. Çünkü son nebiyle ilgili kanıtlar biliyordu. Sadaka almaması, hediye alması, sırtındaki nübüvvet mührü gibi. Bunları görünce Müslüman olmuştur. Peki bu hadiste kastedilen acaba nedir? Çünkü Peygamber gelmiş ve İslam büyüyecekti. Bir daha böyle bir hakikat arayışı, kanıtlarla iman nereden çıkacaktı? Fakat günümüzdeki Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği boyutu ya da kainatla ilgili ayetleri "okuma" gibi şeyler keşiflerdir ve kanıt özelliği taşıyan konulardır. Bu hadisin de buna işareti çok açık gibi.

Öte yandan İncil'deki şu kısım da ayetle paralel ve ufuk açıcı.

Hiç kimse kandil yakıp bunu bir kapla örtmez, ya da yatağın altına koymaz. Tersine, içeri girenler ışığı görsünler diye onu kandilliğe koyar. Çünkü açığa çıkarılmayacak gizli hiçbir şey yok; bilinmeyecek, aydınlığa çıkmayacak saklı hiçbir şey yoktur. Bunun için, nasıl dinlediğinize dikkat edin. Kimde varsa ona daha çok verilecek. Ama kimde yoksa kendisinde var sandığı bile elinden alınacak." [Luka 8: 16-18]

Yine şu ayetler bu çerçevede ufuk açıcı.

Tâğût'tan, ona kulluk etmekten kaçınan ve içtenlikle Allah'a yönelenler için müjde vardır. O hâlde, kullarımı müjdele! Onlar ki, sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın doğru yola ulaştırdığı kimselerdir ve onlar, öz-izan sahipleri. [Zümer 17-18]

Eğer insanlar tek bir (inkarcı) ümmet olacak olmasaydı, Rahman'ı inkâr edenlerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerinde çıkıp-yükselecekleri merdivenler yapardık. Evlerine kapılar ve üzerinde yaslanıp- dayanacakları koltuklar. Ve ziynetler. Bütün bunlar, yalnızca dünya hayatının geçici tadımlığı. Ahiret ise Rabbinin katında muttakiler içindir. Kim Rahman'ın Zikr'ini [450] *görmezden gelirse ona bir şeytanı sardırırız, artık o onun yakın*

[450] *Zikr kelimesi hatırlama, anma gibi anlamlara geliyor. Bu kelime Allah'ın Kitabı*

dostudur. Şüphesiz ki onlar onları yoldan alıkoyarlar da sanırlar ki doğru yoldalar. Sonunda bize geldiğinde (şeytanına) der ki: "Keşke seninle benim aram iki doğunun/doğu ile batının uzaklığı kadar olsaydı! Meğer ne kötü bir yakınmışsın! [Zuhruf 33-38]

"Bu, sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır ki, insanlar onun âyetlerini iyice düşünsünler ve temiz akıl sahipleri ibret alsınlar. [Sad 29]

Hiç şüphesiz, zikri (Kitab'ı/hatırlamayı) biz indirdik, onu koruyacaklar da biziz. [Hicr 9][451]

Şu halde hakikatçiliği işin önemli bir parçası görmek hayati denilebilir. Samimiyyeti imaniyette, imaniyyeti ise delillere açıklıkta görmelidir olabildiğince. Hele de bu yönde imkanlar ve dirençler arttıkça.

Öte yandan, ayette denilmekte ki; "Onlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz." Yani dışta ve içte. İçteki mesele ise "kalpler O'nun zikriyle (hatırlatmasıyla) tatmin olur" meselesidir kısaca. Bu da işin bir yönü ve hakikati gösteren en mühim bir noktadır. Lakin önce ufukların zikredilmesi de önce beyyinelerin sonra hissiyatın olması gereğini belirtiyor gibi. Yoksa hissiyat söylemleri de akliyyeti götürme amacı taşıyabilir. "Saçma olduğu için inanıyorum" davası da az değildir. Ya da beyyinesiz inanacağım davası, olmayan beyyineler üretme davası. Öyle ki iş burada nasılsa öyle yön alıyor adeta.

---

anlamında da kullanılıyor ayetlerde, Kur'an ve Tevrat için kullanılıyor. (bknz Hicr 9, Zuhruf 5, Enbiya 105 vb) Buna göre Rahman'ın Zikri ifadesi öncelikle Kur'an anlamına geliyor. Tabii Kur'an'ın iyice anlaşılması da buna dahil görülebilir ve bu bağlamda gereken şeylerden birisi de Tevrat'tır.

Öte yandan, ayetin siyakında Rahman'ı inkar edenlerden bahsediliyor (bknz Zuhruf 33) O zaman burada anlam özellikle "Rahman'ın anılması" anlamında da olabilir. Rahman ise Allah'ın herkese lütfeden olduğuna dair bir isim. Fakat bu lütuflar kimisine kahra dönecektir.

451 *Ayetlerde Kur'an ve Tevrat için zikir ifadesi geçer. Zikir kelimesi, hatırlama, anma gibi anlamlara geliyor. Öte yandan, bilindiği üzere ayetlerde Tevrat'ta geçen pek çok konu da geçiyor ve düzeltiliyor ya da onaylanıyor. Dolayısıyla hatırlama gerçekleşiyor ya da koruma. Lakin bunların pek çoğu da örtük. Yani gayet araştırma vs sonucu çıkıyor. Yine denilebilir ki; bu gayet araştırma sonucu çıkması gibi durumlar da Kur'an'ın Levhi Mahfuzdan gelişini hatırlatıyor, yani o açıdan bir zikir. Bu yönde hatırlayışı sağlayan başka konular da var. Ya da genel olarak ayetleri daha güçlü bir şekilde hatırlatıyor bu süreçler. Dolayısıyla buradaki zikri biz indirdik onu koruyacaklar da biziz ifadesi çok boyutlu gözüküyor.*

***258:** Tevrat'ta İbrahim (as)ın ne putperestlerle, babasıyla mücadelesi, ne kralla tartışması, ne ateşe atılması gibi şeyler yoktur. Lakin, İbrahim'in Apokalipsi ya da midraş adı verilen kitaplarda bu gibi şeylerin olduğu görülür. Örneğin Midraş Rabba'da şöyle bir anlatım olduğu söylenmekte.

"Terah, put yapan bir kişiydi. Bir yere giderken satıcı olarak yerine İbrahim'i oturturdu. Satın almak isteyen biri geldiğinde İbrahim ona 'Kaç yaşındasın?' derdi. Diğeri 'Elli ya da altmış' derdi. İbrahim ona 'Vah o altmış yaşındaki adama ki, beş günlük bir şeye tapınmak istiyor!' derdi. Diğeri utanır, yoluna giderdi. Bir keresinde elinde bir tabak buğday unuyla bir kadın geldi. İbrahim'e, 'Al! Bunu onların önüne koy' dedi. İbrahim ayağa kalktı, eline bir sopa aldı ve hepsini parçaladı; sopayı içlerinden en büyük olanının eline tutuşturdu. Babası geldiğinde ona 'Bunu onlara kim yaptı?'dedi. İbrahim, 'Senden niye saklayayım? Elinde bir tabak buğday unuyla bir kadın geldi, bana 'Al! bunu onların önüne koy' dedi. Unu önlerine koydum. Bu, 'İlk önce ben yiyeceğim', diğeri de 'Önce ben yiyeceğim' dedi. Aralarında en büyük olan şu, ayağa kalktı, sopayı aldı ve diğerlerini kırdı.' Babası, 'Niçin bana bir masal anlatıyorsun? Bunlar anlayabilirler mi?' dedi. İbrahim de, 'Ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu?' dedi. Terah onu tutup Nemrut'a teslim etti. Nemrut ona, 'Ateşe tapalım' dedi. İbrahim şu karşılığı verdi, 'Ateşi söndürebilen sulara tapalım' karşılığını verdi. Ve Nemrut, 'Sulara tapalım' dedi. İbrahim, 'Öyleyse, suları getiren buluta tapalım' dedi. Nemrut, "Buluta tapalım" dedi. İbrahim, 'Öyleyse, 'bulutları uzaklaştıran rüzgara tapalım' dedi. Nemrut, 'Rüzgara tapalım' dedi. İbrahim, 'Rüzgara karşı koyabilen insana tapalım' dedi. 'Bak! Benimle ağız dalaşına giriyorsan, ben sadece ateşe taparım; seni ateşin ortasına fırlatırım. Taptığın Allah gelsin, seni ateşten kurtarsın!' İbrahim ateş yanan fırına girdi ve kurtuldu."

Mevdudi bu durumu, yani çok önemli şeylerin başka kitaplarda olmasını Tevrat'ın tahrifine delil olarak gösterir.

***258-259:** *Allah ona krallık verdi diye…*[258] *Yahut, bir memlekete uğrayan kimse gibi ki,* o *çatıları/arşları üzerinde, bomboş.* [259] ifadelerinin kime neye gittiği tartışılmıştır. İlki için; kimisi İbrahim, kimisi Nemrut demiş. İkincisi içinse; kimi, *Yahut o kimsenin başından geçenin benzerini gördün mü ki: …*[452] diyerek ikinci bir mevzu olarak görmüş, bu kişinin de Üzeyir olduğu vs düşünülmüş, kimi ise bu kişinin Nemrut gibi inkarcı olduğunu çünkü onunla aynı bağlamda örnek verildiğini söylemiştir. Hatta

[452] *Mehmet Akif Ersoy Meali*

bunu temsili bir şey gibi görenler de olmuştur. Şöyle ki: *Ya da mesela (şöyle birini gözünde canlandır): O altüst olmuş, her tarafı yıkılıp harabe haline gelmiş bir şehre uğrayıp, "Allah bütün bunları öldükten sonra nasıl diriltecek diyen biri"* [453]

Bize göre ise; anlam tam da bu iki cümlede gizli. Nemrut, İbrahim'le tartışmıştı, halbuki Allah onu varlık sahibi etmişti. Her şeyini kaybetmiş biri olsa belki daha yakışırdı bu tersliği. Velhasıl; ikinci cümle, ilk cümleye ve tefsiren bir atıf oluyor ve anlamını netleştiriyor.

Peşine ise öyle bir kimsenin olduğu ve hikayesi geliyor.

***259a:** Kudüs'ün düşüşü ve gelecekte yine yükselecek oluşu hakkındaki ilahi kehanetler Tanah'ta gayet mevzudur, Kur'an da İsra 2-8. ayetler de bu durumu onaylar. Şu halde, bu ayet bu haberle ilgili olmalıdır, "nasıl olacak ki bu?!" şeklinde bir şüphe o zaman çok anlamlı olur.

Hezekiel metnindeki vizyonda ölüler bile diriltilir ve bu Kudüs'ün eski günlerine kavuşacağına dair bir inandırma aracı edilir. Kur'an'da ise eşek diriltiliyor ve bu ona araç ediliyor. Hezekiel metni şöyledir:

RAB'bin eli üzerimdeydi, Ruhu'yla beni dışarı çıkardı, kemiklerle dolu bir ovanın ortasına koydu. Beni onların arasında her yöne dolaştırdı. Ovada her yere yayılmış, tamamen kurumuş pek çok kemik vardı. RAB, "İnsanoğlu, bu kemikler canlanabilir mi?" diye sordu. Ben, "Sen bilirsin, ey Egemen RAB" diye yanıtladım. Bunun üzerine, "Bu kemikler üzerine peygamberlik et" dedi, "Onlara de ki, 'Kuru kemikler, RAB'bin sözünü dinleyin! Egemen RAB bu kemiklere şöyle diyor: İçinize ruh koyacağım, canlanacaksınız. Size kaslar verecek, üzerinizde et oluşturacağım, sizi deriyle kaplayacağım. İçinize ruh koyacağım, canlanacaksınız. O zaman benim RAB olduğumu anlayacaksınız.' " Böylece bana verilen buyruk uyarınca peygamberlik ettim. Ben peygamberlik ederken bir gürültü oldu, bir takırtı duyuldu. Kemikler birbirleriyle birleşiyordu. Baktım, işte üzerlerinde kaslar, etler oluşuyor, üstlerini deri kaplıyordu. Ama onlarda ruh yoktu. Sonra bana şöyle dedi: "Rüzgara peygamberlik et, insanoğlu, peygamberlik et ve de ki, 'Egemen RAB şöyle diyor: Ey rüzgar, gel dört yandan es. Bu öldürülmüşlerin üzerine üfle ki canlansınlar!' " Böylece bana verilen buyruk uyarınca peygamberlik ettim. Onların içine soluk/rüzgar/ruh girince canlanıp ayağa kalktılar. Çok büyük bir ordu. Sonra bana, "İnsanoğlu, bu kemikler bütün İsrail evidir" dedi, "Onlar,

[453] *Mustafa İslamoğlu Meali*

‘Kemiklerimiz kurudu, umudumuz yok oldu, bittik’ diyorlar. Bu yüzden peygamberlik et ve onlara de ki, ‘Egemen RAB şöyle diyor: Ey halkım, mezarlarınızı açıp sizi oradan çıkaracak, İsrail ülkesine geri getireceğim. Mezarlarınızı açıp sizi çıkardığım zaman benim RAB olduğumu anlayacaksınız, ey halkım. Ruhumu içinize koyacağım, canlanacaksınız. Sizi kendi ülkenize yerleştireceğim. O zaman, bunu söyleyenin ve yapanın ben RAB olduğumu anlayacaksınız.’ ” Böyle diyor RAB. [Hezekiel 37: 1-14]

Bunun Bakara 243 teki ölülerin dirilmesi olabileceğini ve transfer olabileceğini söylemiştik.[454] Dikkat çeken ise kemiklerin birleşmesi sahnesinin ve Kudüs’ün dirileceği mantığının Hezekiel metni ve Bakara 259 daki paralelliği. Bu bağlamda Hezekiel kıssasının Bakara 259’u bastırma durumu da var. Lakin birinin gerçek ötekinin kurgu olduğunu da düşünebiliriz. Sebep ise onu bastırma olabilir. Çünkü Bakara 259 aslında ahirete vurgu yaparken Hezekiel metni her şeyi arzı mevud için ediyor.

***259b:** Hamidullah, mealinde; Baruh Kitabı’nın Etiyopya versiyonuna göre Abdülmelik diye birisinin 66 yıl uyuduğunu uyandığında Kudüs’ün inşa edilmiş olduğunu gördünü, ekmeğinin ve incirinin bozulmadığını belirten bir rivayette bulunur. Beri yandan bu ölüp dirilen kişi daha ziyade Ezra olarak geçer tefsirlerde. Ve bir Peygamber olarak geçer Ezra.

Ezra’nın Vahyi adlı kurgu bir kitap vardır. Tefsirlerin genelde bu kitabtan faydalandığı düşünülmekte. O kitapta şöyle bir ifade vardır.

Yeruşalim’in düşüşünden sonraki otuzuncu yılda, ben, Şealtiel-Ezra diye de bilinirim- Babil’deydim. [Ezra’nın Vahyi 3: 1]

Buna göre Ezra İ.Ö. 550’lerde Babil’de olmalı. Halbuki girişte şöyle demekte:

Levi oymağından Harun oğlu Elazar oğlu Pinehas oğlu Avişua oğlu Borit oğlu Uzzi oğlu Ama oğlu Marimot oğlu Aziya oğlu Amarya oğlu Eli oğlu Pinehas oğlu Ahiya oğlu Ahituv oğlu Sadok oğlu Şallum oğlu Hilkiya oğlu Azarya oğlu Seraya oğlu Peygamber Ezra’nın ikinci kitabı. Ben Ezra, Pers Kralı Artahşasta’nın krallığındaki Medya’da tutsaktım. Rab bana şöyle seslendi [Ezra’nın Vahyi 1: 1-3]

Buna göre –ki Tanah’a ve tarihi akışa göre de böyle- İ.Ö.450’lerde Kudüs’e geliyor.

---

[454] *bknz Bakara not 243*

Yani arada 100 yıllık bir fark var. Beri yandan, Tanah metnindeki sülale listesi Babil sürgünü zamanında da "Azarya oğlu Seraya"dan bahsetmekte ve bu durum yer yer bir hata olarak algılanmakta. Ezra'nın Vahyi ise "Tanah'ın, hatta apokriflerin, mutlak onayını" hedefleyen bir metindir; buradaki kurgu da bundan olmalıdır. Denilebilir ki; İslami gelenekte, Üzeyr'in peygamber oluşu, Tevrat'ı tam bir vahiyle yazışı hakkındaki rivayetlerin hepsi, bu metni çok ciddiye almaktan kaynaklanmıştır. Hatta çok daha arttırılabilir etkisi.

Şu unutulmamalıdır; Tanah'ın mutlak kabulü Yahudiler için çok mühimdir, çünkü en azından şu kabul edilmiş olur böylelikle, dünyanın sonunda bir Yahudi-Mesih krallığı kurulacak. Bu da onları yok etmeyecek bir mum ışığıdır. Hele de bunu bir başkalarının kabulü.. Özellikle de İ.S. 70'de Kudüs'ün işgali ve sürgünden sonra buna gayet mesai harcamış olmaları çok muhtemeldir. Öte yandan Hristiyanlar da İsa'yı bu önceki metinlere dayandırırlar aşırı derecede. Bu arada Ezra'nın Vahyi adı metin İsa'yı da onaylar, antiparantez. Yazılış tarihi muhtemelen miladi 1,2. asırdır.

Lakin denilebilir ki, böyle hazır 100 senelik bir boşluğun olması onun o olduğuna işaret olmasın?! Niye işi başka tarafa çekelim?.. Hem "Üzeyr Allah'ın oğlu" demeleri, ölüp dirilmesi ile alakalı da olabilir.

Buradaki büyük sorun Ezra'nın bugünkü muharref Tevrat'ı nihai olarak kaleme alan kişi olarak gözükmesidir. Ona yüz sene sonra dirilmiş, peygamber vs derseniz iş çok ciddiye biner. Yani burada Ezra'nın vurgulanmasından ziyade Hezekiel metnine bir düzeltme söz konusu diyebiliriz. Ya da en iyi ihtimal onunla paralel bir anlatı.

Hani de İbrahim Rabbi'ne 'Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster' demişti. Demişti ki, 'Yoksa inanmadın mı da?..' 'Bilakis, velakin kalbim tatmin olsun diye..' demiş.. Demişti ki, 'O halde, dört kuş al, onları kendine alıştır, sonra da her tepenin üstüne onlardan bir parça koy. Sonra onları çağır, koşarak sana gelecekler' Bilin ki Allah pek üstün gelendir, pek hükmedendir. [260]

Mallarını Allah yolunda harcayanların örneği, bir tohumun örneği gibidir; yedi başak bitirir, her bir başakta yüz tohum.. Ve Allah dilediğine katlar. Allah geniştir, pek bilendir. [261]

Mallarını Allah yolunda harcayan ve sonra harcadıklarına ne bir minnet ne bir eziyet takmayanlar var ya; onlar için Rabbleri katında ücretleri vardır. Onlara korku yoktur, ne de üzülecek onlar. [262]

Bildik bir söz ve bağışlama, eziyet takılmış bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah zengindir, tez kızmayandır. [263]

Ey iman edenler, malını insanlara gösteriş için harcayan ve Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen kimse gibi sadakalarınızı minnet ve eziyetle iptal etmeyin. Bir kayanın durumu gibidir ki, üzerinde toprak vardır, bir sağanak isabet eder, bırakır onu kel. Kazandıklarından bir şey üzerine kadir olamazlar. Allah, inanmayan kavmi doğru yola ulaştırmaz. [264]

***260a:** Menar Tefsiri, Razi'nin tefsirinde geçen ve Razi'nin eleştirdiği Ebu Müslim'in görüşünü bu ayetin en doğru tefsiri olarak göstermiştir. Ki bu görüşe göre İbrahim (as) kuşları canlı olarak tepenin üstüne koyuyor ve çağırıyormuş. Buna katılmamakla birlikte görüşün gelişi gayet enteresan..

***260b:** Tevrat'ta şöyle bir bölüm vardır. *Avram, "Ya Rab Yahve, bu toprakları miras alacağımı nasıl bileceğim?" diye sordu. RAB şöyle karşılık verdi: " Bana bir düve, bir keçi, bir de koç getir. Hepsi üçer yaşında olsun. Bir de kumruyla güvercin yavrusu getir." Avram bunların hepsini getirdi, ortadan kesip parçaları birbirine karşı dizdi. Yalnız kuşları kesmedi. Leşlerin üzerine konan yırtıcı kuşları kovdu. Güneş batarken Avram derin bir uykuya daldı. Üzerine dehşet verici zifiri bir karanlık çöktü. RAB Avram'a şöyle dedi: "Şunu iyi bil ki, soyun yabancı bir ülkede garipler gibi yaşayacak. Dört yüz yıl kölelik edip baskı görecek. Ama soyuna kölelik yaptıran ulusu ben cezalandıracağım. Sonra soyun oradan büyük mal varlığıyla ayrılacak. Sen de esenlik içinde atalarına kavuşacaksın. İleri yaşta ölüp gömüleceksin. Soyunun dördüncü kuşağı buraya geri dönecek. Çünkü Amorlular'ın yaptığı kötülükler henüz doruğa varmadı." Güneş batıp karanlık çökünce, dumanlı bir mangalla alevli bir meşale göründü ve kesilen hayvan parçalarının arasından geçti. O gün RAB Avram'la antlaşma yaparak ona şöyle dedi: "Mısır Irmağı'ndan büyük Fırat Irmağı'na kadar uzanan bu toprakları, Kenliler'in, Kenizliler'in, Kadmonlular'ın, Hititler'in, Perizliler'in, Refalılar'ın, Amorlular'ın, Kenanlılar'ın, Girgaşlılar'ın, Yevuslular'ın topraklarını senin soyuna vereceğim."* [Yaratılış 15:8-21]

Bu bölümde "hayvanı kesmek, parçaları birbirine karşı dizmek" gibi Kur'an'daki ayetle benzer şeyler var. Hatta kuşlar da var, lakin onları kesmemiş, yani tam ters. İbrahim'in sorusu da gayet farklı. Soruya cevap niteliğinde yapılan işler de tuhaf. Burada belli ki bir arzı mevud efsanesine çalışılmış. Bu çerçevede enteresan noktalardan birisi de; Tevrat'ta öbür dünya-dirilme diye bir inancın adeta olmaması. Buna dair şeylerin kasten kitaptan çıkarıldığı belli ve çıkarılan kısımlara bir örnek de bu olsa gerek. Kur'an bunu vurgulamaktadır. Şöyle ki:

Fakat siz aşağı hayatı tercih ediyorsunuz. Ahiretse daha hayırlı ve daha sürekli. Şüphesiz ki bu, ilk sahifelerde vardır. İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde. [Ala 16-19] [455]

---

[455] *Musa'ya verilen ilk beş kitapta ahiret inancı açıkça geçmemektedir, Ala suresindeki*

Beri yandan 259'da geçen görünüşte arzı mevud ile ilgili kıssanın da aslında ahretle ilgili olduğuna bir netleştirici işlevi görmekte ayet. Ve her şeyi arzı mevuda çeviren zihniyeti açık etmekte bu akış.

Tevrat ve İncil'in "Akıl Almaz" Tahrifi Meselesi

Burada şu meseleye iyice girelim. Nasıl oldu da Tevrat ve İncil böylesine tahrif edildi?! Çünkü elimizdeki Kur'an aynen kaldığı için insan onlar da az çok böyle olmalıdır diye düşünüyor. Ya da Kur'an bunu çok net şekilde belirtmediği için acabalar oluşuyor. Yani daha sonra mı değiştirdiler, sürekli mi değiştiriyorlar?!

Herhalde buradaki birinci mesele Kur'an'da Ala Suresinde "İbrahim ve Musa'nın sayfalarında var" diye belirtilen ahiret inancı meselesidir. Bunun Tevrattaki varlığı meselesi yani. İnsanlar ayetteki "var" kısmını, "şimdi açıp baksanız var" diye anlayınca şimdi de olmayınca sorun problem çıkmaktadır. Açıkçası bizde Kur'an'ı tarihin üstüne okuma değil, tarihi onun üstüne okuma gelişmiştir. Elbet Kur'an müheymin olacak fakat neye müheymin olduğu da belli olmalı. İkincisi ise işin güçlü bir şekilde işlenmemesidir. Mesela hiçbir tefsirde Ala 19'un tefsirinde bunun geçmediğini söylemiştik. Diğer kitaplarda da bir sorun var hep. Mesela İbn-i Hazm'ın Fasl'ında *"Onların Tevrat'ında ne ahiret ne ölümden sonra ceza ve mükafat zikredilmez, ki bu Dehriyyenin görüşüdür"* [456] denilmiştir. Fakat onca ayrıntı mevzuların sayfalarca işlendiği kitapta bu iki cümledir. Ne ayetlerle vurgulanmaktadır ne Tevrat metinleriyle belirtilmektedir. Yani çok zayıf kalmaktadır. Yine mesela son dönemden bir örnek; Mehmet Paçacı'nın Kutsal Kitaplarda Ölümötesi adlı kitabında, konu bağlamında verilen Ala suresindeki ayet, dipnota bakınca bile tam anlaşılmayacak şekilde gündeme getiriliyor ve "ilk beş kitapta ahiret var mı" meselesi sanki "şimdi de var ama görülmüyor" havasında işleniyor.[457] Sürgün öncesi metinlerde ahiretin olduğu tezine yoğunlaşılıyor kitapta (buralarda da

---

ayetler ise onda açıkça geçtiğine işaret etmektedir. Öte yandan, Kur'an'ın önceki kitapları düzelticiliğindeki bu mühim konuya hiçbir tefsirde temas edildiğini görmedik, Ala suresindeki bu ayetlerin tefsirinde. Hatta bu İncil'de de mevzu edilen bir konu (bknz Ali İmran not 50)

[456] *Fasl, c1, s155*

[457] *Kutsal Kitaplarda Ölümötesi, s 128,129*

olmadığı iddiası var çünkü) lakin ilk beş kitap mevzusu biraz boşta bırakılıyor, "şimdi gözükmüyor ama kelime tahlilleriyle ileride çıkabilir" deniliyor. Daha da garibi ise Kitab'ı Mukaddes'in Neyi Tahrif Edildi adlı kitapta "Böylece Eski Ahit'te özel olarak fazla zikredilmeyen ahiret inancı tıpkı Kur'an'da olduğu gibi Yeni Ahit'te açıkça ve özel bir konu halinde işlenmiş olmaktadır" cümlesi haricinde bir şey söylenmemekte ve "tahrif lafızlarda değil tevillerde olmuştur" tezi savunulmakta hararetle.[458] Yahudilerde Ahiret İnancı adlı kitapta ise daha da garip şekilde Yahudilerde ahiret inancının zamanla geliştiği tezi ortaya konulmakta adeta. Elbette tahrifi ortaya koyan eserler de artmıştır fakat akademik seviye arttıkça böyle muğlak, işi görmeyen yaklaşımlar daha baskın. Ve böyle olunca iş "ahiret inancı Tevrat'tan çıkarılmış, lakin Kur'an onun orjinalinde olduğunu belirtiyor" noktasında sübut bulmuyor. Ki zaten düz dinler tarihi metinlerinde "Yahudilerde başlarda adeta ahiret inancı olmadığı sonra sonra oluştuğu" şeklinde anlatılıyor mevzu. Çünkü metinleri öyle. Dolayısıyla Kur'an'ın belirttiği evrensel peygamberi misyon algısından uzaklaşılıyor, evrimsel, kurgusal bir misyon algısı oluşuyor. Dolayısıyla bu işin güçlü bir şekilde, direkt tefsir üzerinden yapılması bizce en doğrusu. Tefsirimizin amaçlarının birisi de buydu; bu işin güçlü bir şekilde yapılması.. Öte yandan; denilebilir ki, bu bizdeki kader inancına benziyor, Kitab'ta açıkça geçmiyor, kimileri inkar edebiliyor.. Ama sözlü aktarımlarda açık bir şekilde var. Mesela Allah Teala Musa (as)'a şöyle demiştir ayette: *Kıyamet saati mutlaka gelecektir/gelmektedir. Herkes peşinde koştuğu şeyin karşılığını bulsun diye onu neredeyse gizleyeceğim. Öyleyse ona inanmayıp kendi hevasına uyan sakın seni ondan alıkoymasın; sonra yıkıma uğrarsın.* [Taha 15-16][459] Burada saatin bir ölçüde olsun gizlenmesine işaret var

458 *Kitabı Mukades'in neyi tahrif edildi, s 256, 257*

459 *Bu konuşma Tevrat'ta yoktur. Öte yandan İsa (as) yanan çalıyla ilgili yerde ahretin bildirildiğini söyler. Kur'an'daki bu konuşma da oradadır. Fakat İncil'e göre İsa (as) oradaki başka bir sözü güya ahirete delil eder. (bknz Ali İmran not 50) Beri yandan; Musa'nın son konuşmalarından biri olan göstereceğimiz bölümde ayettkine benzer yerler vardır ve Musa'ya verilen ilk beş kitapta ahirete delil olarak gösterilen ifadeler de burada yer alır. Fakat iş daha sonra başka bir şeye döner. Şöyle ki; Öç benimdir, karşılığını ben vereceğim. Zamanı gelince ayakları kayacak, onların yıkım günü yakındır, olacaklar hızla yaklaşıyor. Ki RAB halkını yargılayacak ve kullarını affedecek. Güçlerin tükendiğini ve ne köle ne hür kalmadığını görünce. 'Hani sığındığınız kaya, hani ilahlarınız nerede?' diyecek. 'Kurbanlarınızın yağını yiyen, dökmelik sununuzu içen, ilahlarınız hani nerede? Kalksınlar da size yardım etsinler! Size barınak olsunlar! Artık anlayın ki, Ben, evet Ben O'yum, Benden başka tanrı yoktur! Öldüren de, yaşatan*

gibidir. Fakat Ala Suresindeki ayet “Musa ve İbrahim’İn sayfalarında bu var” diyerek işi netleştirmiştir. Lakin İsrailoğullarında tahrife yönelenler bu inceliği kullanmış olabilir denilebilir. Düşünelim ki, “Tanrı’nın adını boş yere ağzına almayacaksın” ifadesinden YHVH adını sadece belli günlerde belli kişilerin söyleyebileceği, yazmak bile eksik harfle yazılacağı anlayışını üreten bir kültür söz konusu. [460] “Neredeyse gizleyeceğim”den neler çıkartmaz (!) Mesela o kısımda Kuran’da namazın da emredilmesi var Hz Musa’ya ama Tevrat metinlerinde namaz emri de yoktur.

Saniyen; Tevrat ve İncil’in tahriflerinden sonra yaygınlaştığını bilelim. Yani baştan herkesin elinde olan metinler değiller. İkincisi; İsrailoğulları tarihinde gayet puta tapan krallar, yönetimler var. Mesela; İbn-i Hazm, güya iyi taraf olan Yahuda krallığında bile sürgüne kadarki on dokuz kralın beşi hariç küfür ve putperestlik içinde olduklarını vurgular kitaplarına dayanarak. Öbür krallık olan Efrayim önderliğindeki İsrail ise tamamen böyledir. Dolayısıyla acayip bir tahrif atmosferi vardır zaten. Bir de tefsir, tarih gibi şeyler kitaplarına girmiştir, bu açıkça anlaşılıyor. Bir diğer mesele de Kuran, Tevrat’ı ilk bakışta gayet onaylar şekidle işliyor pek çok mevzuyu. Mesela baksanız Nuh tufanı dünya çapında olmuştur sanabilirsiniz. Çünkü Tevrat bu noktayı berlirtir durur, Kuran bu noktada bir şeyd emez. Ama madem tudan anlatısı aynıdır, o da aynıdır sanılabilir. Lakin iyice odaklanınca Kuran’da “bir kavme ceza” olduğu üzerinde durduğu görülür, Tevrat’ın iddiasından uzaklaşılır. Lakin bu da Kuran’ın zaman içinde iyice anlaşılacak şekilde ayarlandığı şeklinde bir algının da oluşmasını istiyor.

da, yaralayan da iyileştiren de Benim. Kimse elimden kurtaramaz. Elimi göğe kaldırır ve sonsuzluk boyunca varlığım hakkı için derim ki: Parlayan kılıcımı bileyip adalet için elime alınca düşmanlarımdan öç alacağım, benden nefret edenlere karşılığını vereceğim. Oklarımı kanla sarhoş edeceğim. Kılıcım, vurulanların, tutsakların kanıyla, düşman önderlerinin başlarıyla ve etle beslenecek.' Ey uluslar, O'nun halkını kutlayın. Çünkü O kullarının kanının öcünü alacak. Düşmanlarından öc alacak, ülkesinin ve halkının günahını bağışlayacak. [Yasa 32: 35-43] Bu anlatının başında İsrailoğullarının puta tapacağı ve onların üstüne düşmanların geleceği söyleniyor. Sonra da söz düşmanlara doğru dönüyor. Bu Kur'an’da da vardır. (bknz İsra 4-8) Fakat Kur'an’da bu iki defa olarak belirtilir, ki bunlar gerçekleşmiş görünmekte. Çünkü Beyti Makdis iki defa yıkıldı. Muharref Tevrat’ta ise ilki vurgulanır, ikincisinden bahsedilmez, ahirete giden sözler hemen dünyaya döndürülerek ve İsrailoğulları baş tacı edilerek mesaj büyük ölçüde buharlaştırılır.

[460] *bknz DİA Yehova maddesi, ayrıca bknz Fatiha not 2a*

İşte bunu görmek çok mesele gördüğümüz.. Ve Levhi mahfuzdan gelen bir metinde bu o kadar da zor olmamalı..

Beri yandan, tahrifat direkt de söylenmiştir Tevrat metinlerinde. Yeremya Kitabı'nda şöyle geçer örneğin: *Nasıl, biz bilge kişileriz, RAB`bin Yasası bizdedir, diyebiliyorsunuz? İşte, bilginlerin yalancı kalemi Yasayı yalana çevirmiş.* [Yeremya 8:8] Yine, Tevrat'ın kaybolduğu bulunduğu gibi bilgiler vardır. Elimizdeki metnin çok geç noktalara dayandığı bellidir; sürgün sonrası, Ezra tarafından kaleme alınmıştır.[461] İncil metinlerinin de İsa (as)'dan sonra yazarlar tarafından kaleme alındığı zaten bellidir. Yani burada tevatürün oluşmadığı açık. Dolayısıyla kutsal yazıdır ille de korunmuştur demeye gerek yok. Lakin Kuran bunu çoğu zaman direkt belirtmemiş, yoğunlaşmaya bırakmıştır denilmeli..

Tabii bir de şu konu var. Peki neden gelen peygamberler Tevrat'ı iptal etmedi ya da "Kur'an nasıl bu Tevratı onaylar gibi izlenim verir, direkt silip atmalı değil miydi" Öte yandan, Kur'an bunca düzeltme yapıyorsa neden itiraz edemedi Ehli Kitab?

Elcevab; bir defa İsrailoğullarına gelen peygamberler toplumu putperestlik gibi konulardan alıkoymaya çalışıyor genelde. Bu ise muharref Tevrat'ta da belli olan bir konu. İkincisi; "ileride gelecek bir kişiye" yönlendirme çok açık metinlerde. Bu da temelli bir düzeltme misyonunun o an için olmadığını göstermekte zaten. Üçüncüsü; tahrifat da yer yer belirtiliyor bu peygamber metinlerinde, hem bu metinler de tahrifata uğradığından bu peygamberlerin gerçek misyonunu bize tam olarak bildiriyorlar mı acaba da demek lazım. Dördüncüsü; o zamanlarda gerçek Tevrat asla yoktu diyebilmek de zor.

Kur'an'ın nüzulü zamanına gelirsek; o zamanlarda gerçek Tevrat'ın kıyıda köşede bile olsa elde olmadığı açık denilebilir çok rahat. Çünkü resmi Tevrat yaygınlaşmıştı çok önceden, çeşitli grupların elinde vardı ve eldeki veriler o dönemlerde de bugünki Tevrat'ın olduğu yönünde.

Kuran'ın ilk bakışta Tevrat'ı onaylar gibi durmasının öncelikli sebebi de; Tevrat'ta gelecek nebiden gayet bahsedildiği için ve Tevrat'ta geçen konuları ümmi birisi söylediği için ve böylece Tevrat delil edildiği için böyle denilebilir. Yoksa Kur'an'da Tevrat'ın tahrif edildiğine dair de söylemleri

---

[461] *bknz Ek1, Peygamberler Tarihi*

var. Fakat işin o anki ağırlıklı yönü belirttiğimiz noktalardı. İkincisi ellerindeki gelenekte de pek çok konu var, Tevrat'ta geçmeyen. Mesela cennet, cehennem böyle görülebilir, yine mesela İbrahim (as)'ın putperestlerle mücadelesi ve ateşe atılması böyledir.. Ellerindeki gelenekte var bunlar. Yani Tevrat'ta yok diye itiraz edemezdiler.. Burada da aslında Tevrat'ın tahrifi çıkıyor kısmen. Çünkü bu en önemli konular nasıl ana metinde değil, zayıf bir kaynak olan gelenekte olur? Lakin o zaten içinde bulundukları hal idi ve Kuran'a geçiş mecburiyeti idi adeta.

Yine denilebilir ki bu çerçevede ellerindeki gelenekte de görülmeyen noktalara da itiraz edemediler. Mesela "Harun altın buzağıyı yaptı" ya da "Yusuf rüyasını anlatınca babası ona kızdı" da diyemediler. Çünkü işin çökeceği çok açık buralarda. Harun'un peygamber olduğunu onlar da söylüyor ya da Yakub'un Yusuf'u diğer çocuklarından fazla sevdiği Tevrat'ta da geçiyor. Buradaki itirazın ikinci üçüncü adımda çökeceği belli, dolayısıyla Tevrat'ın tahrif olduğu.. Hatta denilebilir ki; tahrifat gayet ortaya çıkabilirdi bir tartışma ile. Çünkü İsrailoğulları tarihinde Yahuda, Efrayim ve Levi kabilelerinin açık gizli mücadelesi var ve bu tahrifatlar da bunlarla bağlantılı. Nice dosyalar açılırdı buradan. Onun için bir tür "akıllılık edip sustular" denilebilir.

Antiparantez; elbette harf be harf Tevrat'ı kim nasıl bozmuştur şeklinde iş çözülemez. Çünkü elde tek bir Tevrat metni var, bozma yönleri ise çeşitli ve zaman içinde olmuş bunlar, sonunda derlenmiş görünüyor. Fakat Kur'an'la çelişen noktalar birleştirildiğinde ve İsrailoğulları kabilelerinin bazı çekişme noktaları bilindiğinde gayet bir sebepler de beliriyor. Bunlar da bir ölçüde şarttır yoksa büyük boşluklar oluşur. Ve denilebilir ki; biraz da bu sebepler kısmı çok karışık olduğundan ve hiç bilinmediğinden iş bu kadar uzamış.. Lakin Kuran'ın tahrifi derinden derine zaten sürekli işlediğini ve zamanla iyice ortaya çıkacak şekilde ele aldığını da görmek gerekir.

***263:** *Güzel söz sadakadır.* [Buhari, Edeb 34] şeklinde hadis vardır. Yine pek çok işe "sadakadır" denilen hadisler vardır. Örneğin: *(Mümin) kardeşine tebessüm etmen sadakadır. İyiliği emredip kötülükten sakındırman sadakadır. Yolunu kaybeden kimseye yol göstermen sadakadır. Yoldan taş, diken, kemik gibi şeyleri kaldırıp atman da senin için sadakadır.* [Tirmizi-Birr 36]

Mallarını Allah'ın hoşnutluğunu ve nefislerinden bir tesbiti/sabitlemeyi arayarak harcayanların örneği, bir tepe üzerindeki bir cennet/bahçe gibidir ki, ona bir sağanak isabet eder ve yemişini iki kat verir. Sağanak olmasa da bir çisinti.. Allah yaptıklarınızı pek bir görendir. [265]

Biriniz arzular mı ki; hurmalar ve üzümlerden ona ait bir bahçe/cennet olsun, aşağısından ırmaklar akarken, ona orada her türlü meyvadan varken.. ona ihtiyarlık/kibir gelsin çatsın, aciz bir zürriyeti de olsun.. Ve ona (cennete) içinde ateş olan bir kasırga isabet etsin ve yansın o. İşte böyle, Allah size ayetlerini açıklar, umulur ki düşünedurursunuz. [266]

Ey iman edenler, kazandıklarınızın ve size çıkardıklarımızın iyilerinden/temizlerinden harcayın, pise-adiye yönelmeyin/el sürmeyin ondan harcamak üzere.. Gözünüzü yumma dışında alanlar değilken.. Bilin ki Allah zengindir, pek övülendir. [267]

Şeytan size fakirliği vaadeder ve utanmazlığı emreder, Allah ise kendinden bir bağışlamayı ve bağışı vaat eder. Allah geniştir, pek bilendir. [268]

Hikmeti dilediğine/dileyene verir, kime hikmet verilirse ona çok hayır verilmiştir. Ancak temiz akıl sahipleri düşünüp öğüt alır. [269]

***266:** Ali İmran 117'de de içinde soğuk olan bir rüzgarın mahvettiği bir ekin benzetmesi vardır. Orada kafir kastedilmektedir, burada ise riyakar Müslüman olabilir. Bu yüzden bahçeyi öbür dünyadaki karşılık olarak tefsir edenler olmuştur.

Lakin bize göre bu somut bir benzetmedir, sadakadan kaçan kimseler hakkında ve dünyevi bir cezadır. Aciz zürriyetinin olması gibi dünyevi vurgular bunu çağrıştırmaktadır. Bu da bahçe sahipleri kıssasını çağrıştırmakta. Şöyledir kıssa: *Biz, vaktiyle "bahçe sahipleri" ne belâ verdiğimiz gibi, onlara da belâ verdik. Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken onu devşireceklerine yemin etmişlerdi. Onlar istisna da etmiyorlardı. Fakat onlar daha uykudayken Rabbinin katından kuşatıcı bir âfet bahçeyi sarıverdi de, Bahçe kapkara kesildi.* [Kalem 17-20]

***269:** Denilmiştir ki; hikmet, sözde ve işte isabet etmektir. Dolayısıyla bunun yetisi ya da bunda olgunluktur. Bu ise dünyevi bakımdan olur, uhrevi bakımdan olur. Mesela rivayet olunur ki; Ebu Bekir (ra)'ın halifeliği sırasında Medinede büyük bir kıtlık baş göstermişti. Halk ekmek yapmak için buğday bulamaz olmuştu. Osman (ra) da bu sırada Şam'a bir ticaret kafilesi göndermiş, oradan yüz deve yükü buğday satın alarak Medineye getirmişti. Bu miktar, halkın buğday ihtiyacını karşılayabilecek kadardı. Bazı tüccarlar derhal Osman'a müracaat ettiler. Şamdan getirtiği bu buğdayı satın almak istediler. Buğdayın bir ölçüsüne 4 dinar veriyorlardı. Osman, "Sizden daha fazla veren var" dedi ve buğdayı hiç kimseye satmak istemedi. Tüccarlar bu durumda teklif ettikleri fiyatı artırdılar. Fakat yine Osmandan, "Sizden daha fazla veren var" cevabını aldılar. Nihayet buğdaya verebilecekleri en yüksek fiyatı verdiler. Fakat yine Osmanın ağzından "Sizden daha fazla veren var" sözünden başka bir laf çıkmıyordu. Bazıları onun bu tutumunu, fırsat düşkünlüğüne ve çok kazanma hırsına bağlıyordu. Konuyu Halife Ebu Bekir'e anlatmaya karar verdiler. Ondan Osman'la aralarını bulmasını istediler. Ebu Bekir anlatılanları sonuna kadar dinledi ve onlara, " Bu işte bir gariplik var" dedi. "Bana öyle geliyor ki siz Osmanın sözünü iyi anlayamadınız. O, halkın ihtiyacını fırsat bilip ondan kâr ve çıkar elde edecek kimse değildir. Böyle davranışının mutlaka bir hikmeti vardır. Ebu Bekir (ra) Osman (ra)'a durumu sorunca "kim onlardan fazla veren?" diye, dedi ki "bire yediyüz veren var" ve anladı Ebu Bekir, tasadduk edecekti Osman.

Denilebilir ki, işte hikmet, bu şekilde isabet etmektir. Görünüşte.. kısa vadede değil.. Bu bakımdan denilmiştir ki, hikmet, Kur'an ve anlayıştır.[462] Çünkü bunlarla isabet edilebilir. Yine denilmiştir ki, ilmiyle amil olmadır.[463] Nitekim bunlar aynı yere çıkar. Yine denilebilir ki, Kitab bütün bir tarihten, kainattan haber veriyor. Bununla nasıl amil olacağız? Elcevab: ilmiyle amil olmanın sözden tutun sükuta kadar boyutları vardır. Göz açmaktan tutun, kulak tıkamaya kadar. Sorulan soruya verilen cevaba kadar.. Bütün bunlarsa kaderi, Allah'ın ilmini, yüceliğini fark ettikçe kıvam bulur.

Hadiste buyurulmuştur ki*: "Allah kime hayır dilerse onu dinde anlayış sahibi kılar"* [Buhârî, İlim 10] Kimisi ise hikmeti hakikatle ilişkili görmüştür, bu bağlamda felsefeye hikmet, filozoflara hakim denilmiştir. Lakin din de aslen hakikattir, her şeye ilişkindir. Kimileri nefs ilmi, kalp ilmi gibi şeyler düşünür. Bir tür gizli, gizemli ilimler.. O da cinciliğe, büyücülüğe prim verir bir bakış açısıdır. Dinin çok gayb içermesi bu tarz şeylere açıklık olarak görülmemeli. Din, delil, isbat, akıl, mantık işidir öncelikle..

---

[462] *bknz Taberi*

[463] *bknz Zemahşeri*

Harcama nevinden ne harcarsanız ya da adaktan ne adar, elbette Allah onu bilir. Zalimler için ensardan/ yardımcılardan yoktur. [270]

Sadakaları açıktan verirseniz ne güzeldir o. Eğer onu gizlerseniz ve fakirlere verirseniz o sizin için daha iyi. Kötülüklerinizden kimini örter.. Allah işlediklerinizi hakkıyla bilendir. [271]

Onların doğru yola ulaştırılması senin üzerine değildir, velakin Allah dilediğini doğru yola ulaştırır. Hayırdan ne harcarsanız kendiniz için.. Allah'ın yüzünü istemenin haricinde harcamayın da.. Hayırdan ne harcarsanız size tastamam ödenir, haksızlığa uğrayanlar olmazsınız. [272]

(Sadakalar öncelikle) Allah yolunda alıkonulmuş, yeryüzünde bir vuruma (gezmeye) gücü yetmeyen, bilmeyenin de çekingenliğinden zengin sandığı fakirler içindir... Onları simalarından tanırsın, insanlardan ısrarla istemezler. Hayırdan ne harcarsanız şüphesiz Allah onu bilir. [273]

Mallarını, gece gündüz, gizli açık harcayanlar var ya; onlara Rableri katında ücretleri vardır. Onlara korku yoktur, ne de üzülecek onlar. [274]

***271:** Sadaka kelimesi Kur'an'da hem farz, hem nafile hayırlar için kulanılmaktadır. Maturidi der ki, ayetteki sadaka kelimesi için, kimisi "farz olan sadaka", kimisi "nafile olan sadaka" demiştir. Üçüncü bir grup da der ki; ayetin birinci kısmı farz, ikinci kısmı nafile olan sadaka içindir. Razi ise üçüncü grubu "ikisi de" diyenler olarak vurgular.

İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: *"Allah nafile sadakanın gizli verilenini açıktan verileninden yetmiş kat faziletli yapmıştır. Farz olan sadakanın —ki zekâttır—açıkça verilenini de gizlice verileninden daha faziletli yapmıştır. Denilmiştir ki yirmi beş kat daha faziletli kıldı. İşte her şeyde, bütün farzlarda ve nafilelerde bu şekildedir."* [Taberi]

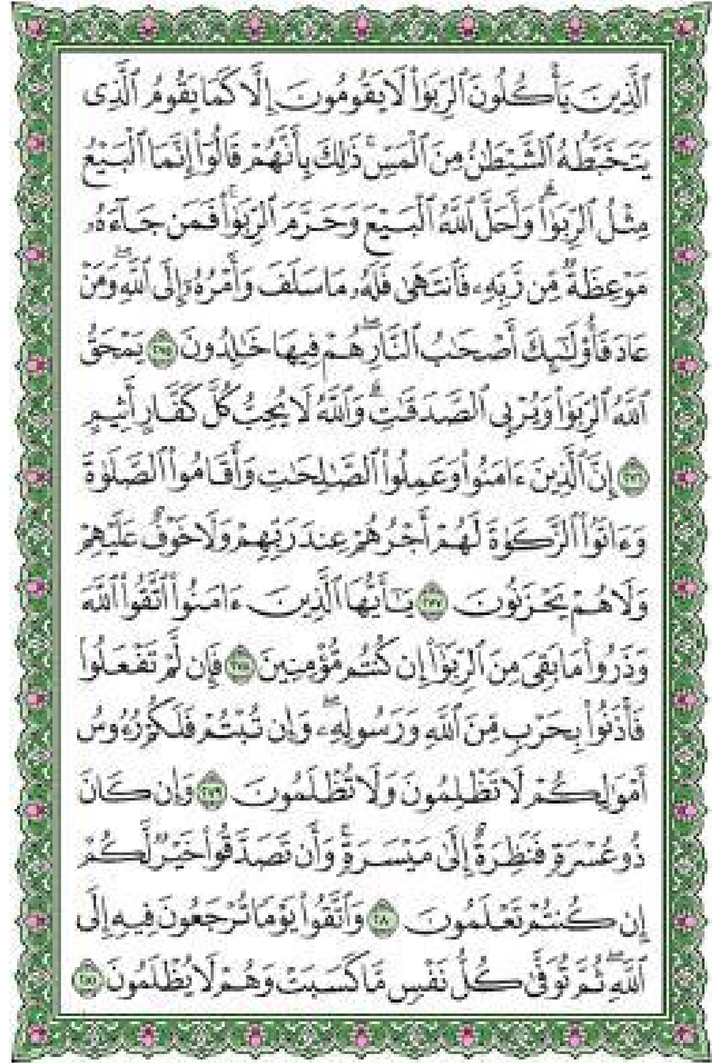
Bu bağlamda ayetteki bahsedilen sadakanın farz ve nafile diye iki kısım olması daha makul gibidir. Yaygın görüş ise; ayetin nafile olan sadaka hakkında olduğudur.

***272a:** *İbn-i Abbas diyor ki: "Müslümanlar, müşrik olan akrabalarına sadaka vermek istemiyorlardı. Resulullah'tan bu hususu sordular. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.* [Taberi]

Kurtubi der ki: *İlim adamlarımız der ki: Bu rivayetlerin ihtiva ettiğine uygun olarak kâfirlere verilmesi mübah kılınan sadaka tatavvu' (nafile) sadakadır. Farz olanın ise kâfirlere ödenmesi halinde zekât borcu yerine getirilmiş olmaz. Çünkü Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur. "Ben sadakayı (zekâtı) zenginlerinizden almakla ve onu fakirlerinize vermekle emrolundum."*

***272b:** *Allah'ın yüzünü istemenin haricinde harcamayın da.* kısmının tefsiri sadedinde şöyle bir hadis vardır: Resulullah (sav) buyurdular ki: "*Allahu Teala Hazretleri diyor ki: "Ben ortakların şirkten en müstağni olanıyım. Kim bir amel yapar, buna benden başkasını da ortak kılarsa, onu ortağıyla baş başa bırakırım."* [Müslim-Zühd 46]

Faiz yiyenler, şeytanın dokunmaktan çarptığı kimselerin kalkışı gibi kalkar ancak. Bu onların “alış veriş de faizin benzeridir” demeleri dolayısıyladır. Halbuki Allah alışverişi helal, faizi haram kıldı. Öyleyse, kime Rabbinden bir öğüt gelir de son verirse, geçmişte olan kendisinin, işi de Allah’ın.. Kim de dönerse işte onlar ateş ehlidir, onlar orada kalıcılar. [275]

Allah faizi tüketir, sadakaları ise fazlalaştırır. Allah, çok inkarcı, pek günahkar, hiç kimseyi sevmez. [276]

İman edenler ve düzgün işler yapanlar, namazı kılanlar, zekatı verenler, ki; onlara Rableri katında ücretleri vardır. Onlara korku yoktur, ne de üzülecek onlar. [277]

Ey iman edenler, Allah’a sakınma duyun ve faizden kalanı bırakın, eğer müminler iseniz. [278]

Ve eğer yapmazsanız bilin ki, Allah ve Resülü’nden bir savaş’la.. (karşı karşıyasınız) Eğer tövbe ederseniz ana mallarınız sizindir, ne zulmedin ne de zulme uğrayın. [279]

Eğer eli dar olursa da; ‘kolaylığa beklemek’tir. Ve sadaka etmeniz sizin için daha hayırlı, eğer bilenler iseniz. [280]

Allah’a döndürüleceğiniz bir günden sakının. Sonra her kişiye kazandığı tastamam ödenecek, zulme uğratılmaksızın. [281]

***275:** Ayetteki *şeytanın dokunmaktan çarptığı kimselerin kalkışı gibi kalkarlar ancak.*. ifadesini zayıf bir rivayete dayanarak "öbür dünyada böyle kalkarlar" diye tefsir edenler olmuştur. Hadis şöyledir*: Bağışlanmayan günahlardan sakının ki, onlardan biri ganimet malına hıyanet etmektir. Kim böyle bir şey yaparsa kıyamet günü onunla gelir. Bir de faizdir, faiz yiyen kimse kıyamet günü cin çarpmış gibi haşredilir.* [Kenzul Ummal 16/24] Menar tefsiri, hadisi uydurma babından eleştirir ve ayette bu tip insanların "bu dünyada aşırı hareketli olduğunun vurgulandığını" belirtir. Bunlar, öbür dünyada da böyle deli gibi kalkabilir, çünkü kişi yaşadığı gibi ölür, öldüğü gibi kalkar der, ayrıca. Elmalılı ise "bu dünyada tembellik içinde yatar, ağzını yüzünü buruşturarak esneyerek sendeleyerek vs kalkarlar, ancak kıyamet gününde şeytan çarpmış saralı veya deli gibi kalkarlar" der. Öte yandan ise -yine tartışmalı (karınlarının büyüklüğünü vurgulayan) bir hadise dayanarak- öbür dünyada başkaları hızla fırlarken onların yavaş yavaş kalkacağı da söylenmiştir. Tartışma ise bu hadisin miraçta görülenlerle ilgili olması ve o sırada faizin henüz yasaklanmamış olması sebebiyledir.[464]

Peki "şeytanın dokunmaktan çarpığı" ne demektir, anlama noktasında bizce kritik nokta bu. Toplumda meşhur olan "cin çarpması" denilen şey mi, bu algıdan kinaye mi, yoksa başka bir şey mi? Burada *dokunmaktan* kelimesi "dokunma ile" anlamına da gelebiliyor, lakin bize göre "tekrar" anlamındadır ve bu da "delirtme"yi vurgulayan bir şey. Yani, insan kalkar kalkmaz son derece evhamlı olmaz normalde, tekrar olması lazım, ama onlar direkt "tekrar olmuş gibi kalkar" denilmiş oluyor. Kısacası "aşırı bir evhamla" kalkarlar. Bu da Allah Teala'nın onlara verdiği bir tür cezadır. Ve cezanın asıl sebebi, dini bir meselede "batıl bir kıyas yapmaları"dır, faiz değil. Peki niye direkt "faiz yiyenler" diye başlamıştır? Herhalde orada da şu vurgulanıyor ki, faiz en ziyade dünyevi menfaat olduğu için ziyadesiyle batıl kıyasa zorlar kişiyi. Bu anlamda kişinin küfrü söz konusu edilmiş olmaktadır, dolayısıyla Menar'ın (belki de imansızlık belirtisi dolayısıyla) eleştirdiği zayıf hadisin "mana olarak" doğru olduğunu düşünüyoruz.

***278:** Bu âyet-i kerîme Sakîf oğulları kabilesinden dört kardeş hakkında nazil olmuştur. Bu dört kardeş, Câhiliyye devrinde, Muğîre oğullarından faiz alıyorlardı. Onlar da onlara faiz veriyorlardı. İslâm dini gelince, bu kardeşler Müslüman oldular. Ancak Muğîre oğullarından faizlerini taleb ettiler.

---

[464] *bknz İbn Mâce-Ticaret 58*

Muğîre oğulları:"Allah'a yemin ederiz ki, Allah'ın müminlere yasaklamış olduğu faizi biz size Müslüman iken asla vermeyiz." dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)'in Mekke valisi Attâb b. Useyd'e başvurdular. Attâb iki tarafın da meselesini Peygamber (s.a.v.)'e yazdı. Son derece büyük bir mal söz konusuydu. Bunun üzerine Allah Tealâ bu âyet-i kerîmeyi inzal buyurdu. Peygamber (s.a.v.) Attâb'a gönderdiği mektupda bu âyet-i kerîme'yi de yazarak ona şöyle diyordu. "Allah'ın hükmüne razı olurlarsa ne alâ! Aksi taktirde onlara harb ilan et!" Bunun üzerine Attâb her iki tarafa da mektup yazarak, onlara Peygamber (s.a.v.)'in kendileri hakkında yazmış olduğu mektubu bildirdi. Onlar: "Öyleyse Allah Teâla'ya tevbe ederiz. Çünkü bizim Allah ve Rasûlü ile savaşacak gücümüz yok." dediler ve sermayelerini almaya razı oldular. Ancak Muğîre oğulları bunu da ödemekten aciz kalınca, Sakîf oğullarına zor durumda bulunduklarını bildirerek borçlarının, mahsul dönemine kadar tehir edilmesini istediler. Sakîf oğulları borçların tehir edilmesine karşı çıktı. Bunun üzerine yüce Allah "Eğer borçlu darda ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin.." âyet-i kerîmesini inzal buyurdu."

***275-281:** Menar Tefsirine göre bu kısım Kur'an'ın son nazil olan kısmıdır. İbn-i Abbas'dan ve Ömer (ra)'dan da en son nazil olan ayetin faizle ilgili ayet olduğu rivayet edilmiştir. Menar Tefsirine göre yasaklanan faiz, Ali İmran 130'da zikredilen nesie faizi (Menar'da bileşik faiz deniliyor) dir. Fazlalık faizi, ona yol açacağı için, dolayısıyla ve hadisle yasaklanmıştır, haramlığı eşit değildir. Burada "fazlalık faizi" denilen şey bir ölçek buğdayın iki ölçek buğdaya alınıp satılması gibi işlerdir. İbn-i Abbas'ın da görüşü sadece nesienin haram oluşudur ya da bu idi, sonra hadis olduğu için değiştirdiği rivayet edilmiştir. Razi bu meselenin haberi vahidle ayetin tahsis edilip edilemeyeceği meselesi olduğunu söyler. Demek ki o da bu görüştedir. Lakin burada fazlalık faiziyle (riba'l fadl) kastedilen peşin alışverişteki fazlalıktır, nesieyle kastedilen de veresiyede fazlalık almadır. Menar ise nesieye "bileşik faiz" diyor, ısrarla. Yani, baştan belirlenen bir defalık bir faize-basit faize kapı açılıyor. Öte yandan, bu görüşlerin Muhammed Abduh'un değil, öğrencisi Reşid Rıza'nın görüşleri olduğu vurgulanmaktadır.[465] Hem 279'da "eğer tövbe ederseniz ana mallarınız sizindir" denilmekte, yani onun üstündeki fazlalığın hepsi faiz olarak adlandırılmakta, bunun azı çoğu olmadığı bellidir.

---

[465] *bknz DİA-Faiz maddesi*

Öte yandan acaba faiz tedricen mi yasaklandı? Yani önce bileşik faiz ve sonra tümü mü, yoksa baştan hepsi mi yasaklandı.

Elmalılı ise der ki; *Önce Âl-i İmrân Sûresi'ndeki "Ey iman edenler kat kat katlanmış olarak faiz yemeyin!." (Al-i İmrân, 3/130) âyeti, sonra da işte bu âyetler nazil oldu. Bu bize gösterir ki, ribânın ortadan kaldırılması bir tekâmülü ve gelişmişliği hedef tutmaktadır…Herhangi bir toplumda faizsiz yaşanamayacağı inancı yayılmaya ve faizin meşru olduğuna çareler aranmaya başladı mı, orada çöküntü ve çözülme baş göstermiş ve cahiliyet devrine doğru dönüş başlamıştır.*

Ribal fadl konusuna gelince; bu yasağının geçici-faiz psikolojisini kırmaya yönelik bir yasak olduğu anlaşılıyor. Mesela: *"Resûlullah bir zatı Hayber'e vali göndermiş, o da kaliteli bir hurma getirmişti. Resûl-i Ekrem ona, 'Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?' diye sordu: O da, 'Hayır yâ Resûlallah! Biz bunun bir ölçeğini iki ölçeğe, iki ölçeğini üç ölçeğe alıyoruz" cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamber, Öyle yapma; âdi hurmayı para ile sat, sonra bu para ile kaliteli hurma al' dedi"* [Müslim-Müsaḳat 81]

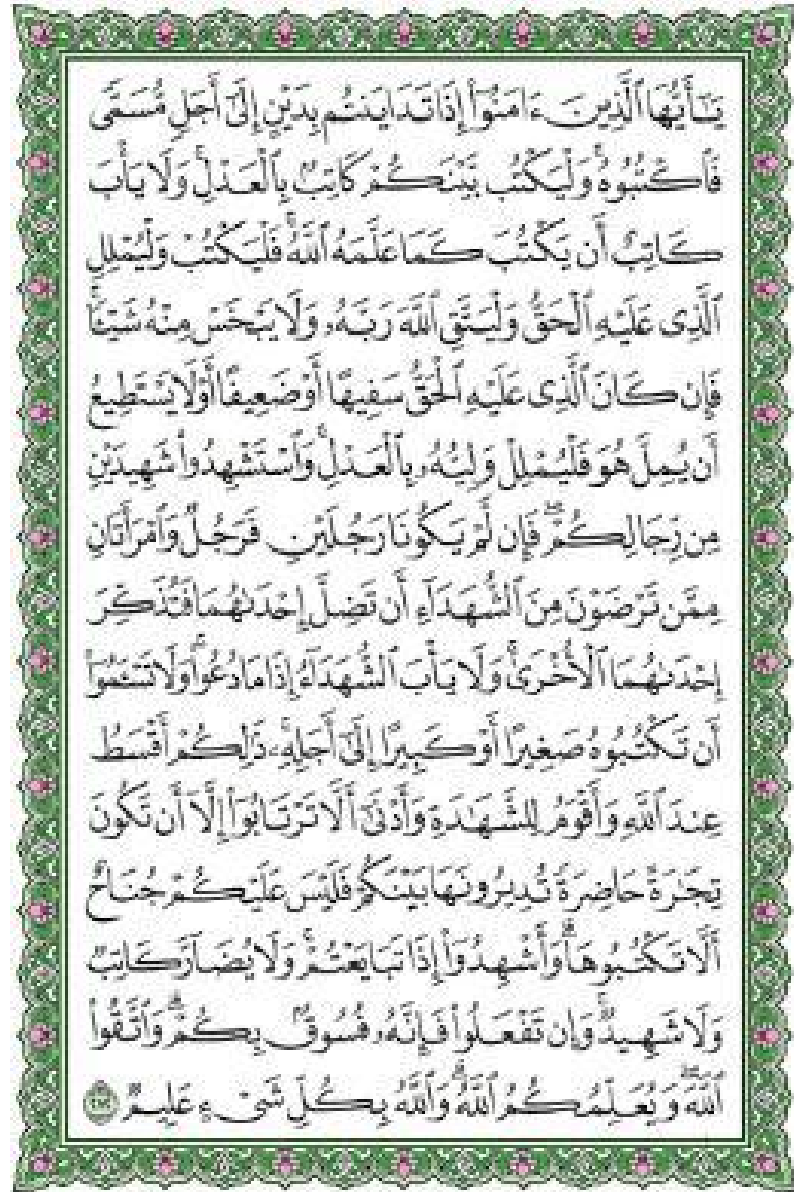
Yine şöyle bir hadis vardır: *"Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz cinsi cinsine birbirine eşit ve peşin olarak satılır. Malların sınıfları değişirse peşin olmak şartıyla istediğiniz gibi satın"* [Müslim-Müsaḳat 81]

İşte buradaki fazlalığa fazlalık faizi denilmektedir ve burada "kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin" ayetinin yanlış anlaşılmaması gereği vurgulanıyor gibidir. Çünkü en ufak bir fazlalık görüntüsü bile men edilmektedir. Sonra ise bu ayetler gelmiştir.

***281:** İbn-i Abbas'a göre bu ayet son nazil olan ayettir.[466] Ayet akışta ayrı bir anlama geliyor, lakin tek olarak alırsak –ki sonluk buna cevaz verir-delalet yönü değişiyor; herkese, sona çok layık bir hitap oluyor: *Allah'a döndürüleceğiniz bir günden sakının. Sonra her kişiye kazandığı tastamam ödenecek, zulme uğratılmaksızın.*

---

[466] *bknz Dürrül Mensur*

Ey iman edenler, adı konulmuş bir süreye bir borçla borçlaştığınızda onu yazın, aranızda bir katip adaletle onu yazsın. Katip Allah'ın ona öğrettiği gibi yazmaya çekinmesin, yazsın ve yazdırsın üzerine hak olan.. Rabbi olan Allah'a sakınma duysun, ondan bir şeyi noksan etmesin. Eğer üzerine hak olan, sefih, zayıf ya da yazdırmaya gücü yetmiyor ise; velisi.. o yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahidi de şahit tutun. Eğer de iki erkek şahit olmazsa; şahitlerden razı olacağınız bir adam ve iki kadın gerekir -eğer biri şaşırırsa öteki hatırlatsın diye- Ne de şahitler çağırıldıkları zaman çekinsinler. Küçük ya da büyük onu yazmaya çekinmeyin, süresine kadar.. İşte bu size, Allah katında daha adaletli, şahitlik için daha sağlam, kuşkulanmamanız için de daha yakındır. Ancak aranızda çevirdiğiniz peşin bir ticaret olması hariç, onu yazmamanızda size bir günah yoktur. Alışverişleştiğinizde şahit tutun. Ne katip ne şahit zarara uğratılmamalıdır, eğer (öyle) yaparsanız bu kesinlikle sizin için "emirden çıkma"dır. Allah'a sakınma duyun, Allah size öğretiyor, Allah her şeyi pek bir bilendir. [282]

***282a:** *İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerime "Selef akdi" hakkında nazil olmuştur. Çünkü Peygamber (s.a.s) Medine´ye geldiğinde, Medineliler iki veya üç sene süreyle olmak üzere, hurmada "selef" alışverişi yapıyorlardı. Bunun üzerine Peygamber: "Kim selef alışverişi yaparsa, belli bir ölçü ve belli bir tartıda belli bir mühlet için bunu yapsın" buyurur. Allahu Teâla sonra mükelleflere ölçü, tartı ve mühlet hususunda ihtiyatlı davranmayı öğreterek, "Belirlenmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman, onu yazın" buyurmuştur.* [Razi]

Selef; bedelin peşin ödenmesine rağmen malın daha sonra verilmesi esasına dayanan bir satış usulüdür. Dolayısıyla daha sonra teslim etmek üzere nakit paraya külli bir malın satışına, selef satışı denir. O hâlde müşteri, "Malı altı ay sonra teslim almak üzere bu parayı veriyorum." der, satıcı da, "Kabul ettim." derse veyahut satıcı parayı alıp, "Bu malı altı ay sonra vermek üzere sattım." derse, satış akdi sahihtir.

Ayetin sadece selef akdi ya da malı alıp parayı sonra verme için geçerli olduğunu iddia edenler olduğu gibi her türlü alacak vereceği içerdiğini söyleyenler olmuştur. Birinci görüşün delili, salt borç almada (karz) süre diye bir şeyin olamayacağı istendiği zaman verilmesi gerektiği görüşüdür.

Ayetin mendub ifade ettiği ya da Bakara 283'le neshedildiği de söylenmiştir. Farz olarak görenler de vardır.

***282b:** *yazsın ve yazdırsın…* ifadesinde iki farklı kelime kullanılmıştır, kitap ve imla. Ferrâ, kitab-yazma şeklindeki kullanışın Hicazlılar ile Esed Kâbilesi´nin kullanışı olduğunu, imla-yazdırma şeklindeki kullanışın ise Temim ve Kays Kabileleri´nin kullanışı olduğunu söylemiştir. Kur´ân, her iki lügata göre de inmiştir. Öte yandan burada yazsın ve yazdırsın kısmının iki farklı kelime olması, bir yabancılık ve mesafe gereğini, resmiyeti vurgulayan etkileyici bir nüans.

Eğer yolculuk üzere olur ve katip bulamazsanız; ‘rehin alınan şeyler’dir. Eğer kiminiz kiminize güvenirse de kendisine güvenilen Rabbi olan Allah’a sakınma duysun ve emanetini eda etsin. Şehadeti gizlemeyin, kim onu gizlerse o kesinlikle kalbi günahkardır. Allah yaptıklarınızı pek bir bilen. [283]

Göklerde ne varsa, yerde ne varsa Allah’ındır. İçinizdekini açık da etseniz, gizleseniz de Allah sizi onunla muhasebe eder. Dilediğini affeder, dilediğine azap eder. Allah her şey üzerinde pek bir güç yetirendir. [284]

Elçi Rabbinden kendisine indirilene iman etti, müminler de.. Hepsi, Allah’a, meleklerine, kitaplarına, elçilerine -elçilerinin arasından hiç birini ayırt etmeden- iman etti. Ve dediler ki, İşittik ve itaat ettik. Çok bağışlamanı (dileriz), Rabbimiz.. Dönüş sanadır. [285]

Allah bir kimseyi gücü (nün rahat yeteceği) haricinde sorumlu tutmaz. Kazandığı onadır, (salt kendisine) kazandığı üzerinedir.. Rabbimiz, unutur ya da hata yaparsak bizi muaheze etme/azarlama. Rabbimiz ne de üzerimize ağır yük yükle, bizden öncekilere yüklediğin gibi.. Rabbimiz, ne de takatimiz olmayan şeyi yükle. Bizi affet, bizi bağışla ve bize merhamet et. Sen mevlamızsın, kafir kavme karşı bize yardım et. [286]

***283:** Kur'an faizi yasaklarken borçlanma işini gayet sıkı tutmaktadır. Hatta Peygamberimizin borcu olan kişinin cenazesini kılmadığı geçmekte. Hatta şöyle bir hadis vardır: *Bir adam Peygambere gelerek: "Ya Resûlullah! Allah yolunda sabırla, karşılığını sadece ondan bekleyerek, asla geri dönmeden savaşsam, Allah benim hatalarımı örter mi?" diye sordu. Peygamber: "Evet," buyurdu. Adam dönüp gidince Peygamber onu çağırdı. Ona:"Ne demiştin?" diye sordu. Adam biraz önce söylediklerini tekrarladı. Bunun üzerine Peygamber: "Evet, bütün hatalarını affeder, ancak borcu affetmez. Cebrail bana böyle söyledi" buyurdu.* [Muvatta-Cihad 14]

Bu düzeni oturtan bir mantıktır. Çünkü bu konuda zafiyet gösterilirse iş tersine dönmeye başlar.

***284-286:** Bazıları Bakara 284'ün 286 ile nesh edildiğini söylemekte. Çünkü insanın içinden her şey geçebiliyor denilmekte. Bakara 286'da ise "Allah bir nefsi ancak gücünün yettiğiyle sorumlu tutar" denilmekte. Yani burada salt içinizden geçenlerden sorumlu değilsiniz gibi bir anlam çıkmakta. Bu belli bir noktada böyle de denilebilir ama asıl mevzu başka bizim gördüğümüz ve bu yaklaşım işi bozuyor biraz. Çünkü mesele içimizdekini uygulamadaki zorluk aslında. Orada "ancak gücünün yettiğiyle sorumlu tutar" durumu olabilir. Yani içimizdekinin aliyyul ala olması gereği var. Çünkü bütün fiiller en nihayet için bir ölçüde dışa yansımasıdır. Ve iç işin başıysa elbet ona iyi bakılacak.. Ana imtihan bu yani. Bu çerçevede Tevrat metinlerindeki bir bölüm de işi netleştirici gözüküyor.

Kalp her şeyden daha aldatıcıdır ve ağır hasta. Onu kim anlayabilir? Ben Yhvh/Alemlerin Rabbi, herkese kendi yollarına, yaptıklarının meyvesine göre karşılık vermek için yüreği yoklar, düşünceyi denerim. (Yeremya 17: 9-10)

Tabi buna hadiste geçen "ameller niyetlere göredir" formülasyonu da yapılabilir. Ama amele müteallık niyet işinden de önce bir iç alemin düzgünlüğü gereğinin vurgulanması da elzem gibi.. Bu çerçevede şu hadis daha mevzuya uygun denilebilir:

«Şüphesiz Allah, sizin şeklinize ve cisimlerinize bakmaz. Fakat o, sizin kalplerinize ve amellerinize bakar.» (Müslim-Birr 33)

Nesh Meselesi

Deniliyor ki:*"Siz içinizdekini açığa vursanız da, gizleseniz de" (Bakara 284) ayeti nazil olunca, bu ashaba pek ağır geldi, toplanıp Resulullah'a geldiler "Gücümüzün yettiği namaz, oruç, cihad ve sadaka gibi amellerle mükellef kılındık. Yüce Allah bu ayeti indirdi, bizimse buna gücümüz yetmeyecek." dediler. Peygamber (as) onlara: "Siz de sizden önceki Kitap ehli gibi, duyduk ve karşı koyduk mu demek istiyorsunuz? 'duyduk ve uyduk, ey Rabbimiz ğufranını dileriz, dönüş ancak sanadır, deyiniz!' buyurdu. Bunu hep birlikte okumaya başladılar, okudukça dilleri alıştı ve gönülleri yatıştı. Bunun üzerine amenerresülü (285-286. ayet) nazil oldu ve onu nesh etti.* [Müslim İman 199]

İbn Abbas, İbn Mesud, Ebu Hureyre, İbn Cübeyr'den nakledilen rivayete göre Bakara suresinin bu son iki ayeti Medine'de Cibrîl ile nazil muştur.

Fakat, Hasan ve Mücahid ile İbn Sirin'den, bir rivayette de İbn-i Abbas'dan naklen anlatıldığına göre, Bakara suresinin bu son iki âyeti Cibrîl vasıtasıyla nazil olmamış, Resulullah bunları Mekke devrinde Mirac gecesinde vasıtasız olarak işitmiştir. [Razi] Ki meşhur görüş böyledir. O zaman nasıl bu iki ayet, sonra inen 284'ü neshetmiş olabilir?

Öte yandan, kimi hadislerde "insanın içinden geçenlerin bağışlandığı" ifadeleri vardır. Örneğin:

Şüphesiz ki, dilleri ile söylemedikçe yahud fiilen yapmadıkça Allah ümmetimin gönüllerinden geçirdikleri şeyleri onlara bağışlamıştır. [Buhari-Yeminler 15]

Burada düz mantıkla; 286'daki "gücü haricinde" ifadesi ile insanın zihninden geçen şeylere gücünün yetmeyeceğinin kastedildiği düşünülebilir; "o halde, onlarla meşgul olmasın"

Öte yandan Razi şöyle der: *"Kalbe gelen düşünceler iki kısma ayrılır. Bunların bir kısmını insan kalbine iyice yerleştirir ve onları gerçekleştirmeye azmeder. Bir kısmıysa böyle değildir. Aksine bunlar insanın hoşlanmadığı, fakat içinden de bir türlü söküp atamadığı şeylerdir. İnsan birinci kısımdakilerden sorumludur, ikinci kısımdakilerden ise mes'ûl değildir. Hak Teâlâ'nın: "Allah, sizi yeminlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalblerinizin kazandıkları yüzünden sorumlu tutar" (Bakara 225) âyetini görmez misin? Yine O, bu sûrenin sonunda, "(Herkesin) kazandığı (hayır) kendi faydasına, kazandığı (şer) kendi zararınadır", yine "Mü'minler arasında*

kötülüğün yayılıp duyulmasını arzu edenler..." (Nur 19) buyurmuştur. İşte dayanılacak cevap budur." [467]

Hasılı burada içte bir şeyin büyüdüğünü ve sonra bir "kazanım" şeklinde bir iş yapıldığını düşünebiliriz. O halde içte büyütülen şeylere de dikkat edilmeli elbette. Özellikle de bu imaj, propaganda ve yönelişler çağında..

Antiparantez; burada şuna dikkat ki, Buhari'deki söz konusu hadis de "içten geçenler serbest" şeklinde anlaşılmamalı. Oradaki mevzu, "evham türü şeyler zaten olur" gibi anlaşılmalı. Yoksa "iç bir çıfıt çarşısı olabilir, serbest" gibi bir anlayış çıkar. Şunu unutmamalı ki sonuçta insan önce kalben bir yerlere gider, sonra fiiliyata dönüşür iş. Ve bu kalben gidiş de dolayısıyla serbest görülemez. Hasılı hadisteki "söylemedikçe ve yapmadıkça" ifadesi, kalben de ona çok kasıt etmeme demektir. Nitekim bir hadiste şöyle der: *"Dördüncüsü de Allah'ın ne mal ne de ilim verdiği kimsedir. Bu kişi der ki, 'Eğer malım olsaydı, ben de falan gibi yer-içerdim.' Bu da niyetinin karşılığını görür. Binaenaleyh bu iki kişinin vebali eşittir." (Tirmizî, Zühd 17)* Burada sadece niyet sonucu belirliyor dikkat edilirse..

Kazanma Konusu

Bakara 286'da *"kazandığı (kesebet) onadır, kazandığı (iktesebet) aleyhindedir"* denilir.

Ayette geçen, kesebe ve iktesebe ifadeleri, aynı anlamda kullanılabildiği gibi farkları da vardır. Elmalılı bunlara dikkat çeker ve der ki; Rağıb El İsfehanî "Kesib hem kendisi, hem başkası için kazanıp aldığına, iktisab ise sırf kendisi için istifade ettiğine denilir. Bundan dolayı her kesib iktisab değildir, fakat her iktisab kesibdir." demiş. Bunun için iktisab şehvet ile, kesb ise hikmet ile ilgili olur.

Zemahşeri de iktesebe'nin "istekle yapma" anlamı üzerinde durur ve "nefsin istekleri büyük bir arzuyla yapıldığından böyle denilmiş olabilir" der.

Beri yandan "kazandığı lehine, kazandırıldığı aleyhinedir" şeklinde de tercüme yapılabilir. O zaman da burada insanın İslam fıtratı üzere olduğuna bir gönderme yapılmış olur. Yani "fıtrat üzere yaptığı lehinedir, fıtrat bozularak yapılan aleyhinedir." Nitekim pek çok ayette "kendilerine zulmedenler" diye bahsedilir yanlışa batanlardan..

---

[467] *bknz Bakara 284 tefsiri*

İşte bütün bu boyutlarda günümüzde bu işin iki vechesi çok dikkat çekiyor. Birincisi; hevai şeylerin artışı, ikincisi ise genele hitaptaki, genelin imanının artması gibi konulardaki imkan, fakat gevşeklik. Çünkü hakikatin delilleri meselesine ve bunların yayılmasına iyi yönelinmiyor. Yine denilebilir ki bunun bir sebebi de insanın genel anlamda kötü, kötülüğe meyilli oluşu fikri ve o zaman niye ona oynayalım mantığı.. Halbuki fıtrat ve akıl üzere olabilir insan ve zaten bu doğruluğun yolu ve gereği.. Fakat o noktaya iyi yükleniliyor mu? Ve biz o noktada mıyız? Çünkü olsak, başkalarının da olabileceğini bilirdik..

Beri yandan Ahzab Suresi 72, 73. ayetler şöyle:

Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik de onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular. Ve onu insan yüklendi. O gerçekten çok zalim ve çok cahildir.

Böylece Allah münafık erkeklerle münafık kadınlara, müşrik erkeklerle müşrik kadınlara azab edecek, mümin erkeklerle mümin kadınların da tevbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (Ahzab 72-73)

Burada iki konu ortaya çıkıyor. Mesele sadece fıtrat üzere oluşsa neden bu kadar zorlu? İkincisi; bu, insanın taşıyamayacağı bir yükse "her kişiyi gücü ölçüsünde sorumlu tutar" nedir?

Elcevab; insan fıtrat sahibi olduğu gibi nefs sahibidir, acelecidir ve şeytan var, ezberciliğin çabucak öne çıkarılması var. Bunlar fıtrat sahibi oluşu bozuyor ve hayat kısa, işin çevrilmesi zor.. Ve fakat buna gayret edilecek.. Burada en öncelikle yüksek gerçeklerin insanlık çapında tutulması hayati gözüküyor.. Yani aslında bir mana.. O da insan için ne kadar zor olsa da "gücü dahilindedir" Buna iyi dikkat.. Çünkü o da iç alemdeki doğruluk derdiyle, ilkesellikle çok alakalı. Yani işi dış aleme değil, iç aleme bağlı görmek biraz önemli..

Ferdiyetin Önemi Hakkında

Bilindiği gibi insan öncelikle ferdtir, daha doğrusu ferd olarak sorumludur. Ayette herkesin Rahman'ın huzuruna ferd olarak geleceği geçer.[468] Cennet ve cehennem de bu ferdedir. Lakin bir de ferdiyet bilincinin kazanılması var. Bu da tek başına iken düşünme ile alakalı, delil ile imanla

---

[468] *bknz Meryem 95*

alakalı. Nitekim Bakara 3. ayette "gayba/gaybta iman edenlerdir" denilmiştir. Öte yandan, insanı tek başına olmaktan sakındıran hadisler vardır. Şöyle ki:

Şeytan tek başına olanla, *iki kişi beraber olana sıkıntı verir. Eğer üç kişi olurlarsa onlara sıkıntı veremez.* [Muvatta-İsti'zân 36]

Allah'ın eli (rahmeti) cemaatledir. [Tirmizi-Fiten 7]

Yine cemaati ve itaati öneren hadisler vardır. Veya mesela Ömer (ra) şöyle demiştir:

Ömer (ra) zamanında halk bina yapımında yarışa girmişti. Bunun üzerine Ömer şöyle demişti: "Ey Küçük Arap Topluluğu! dünyadan sakının! dünyadan sakının! Durum şu ki Müslümanlık, başkasıyla değil, ancak cemâatle olur. Cemâat de, başkasıyla değil, ancak devletle olur. Devlet de, başkasıyla değil, ancak itaatle olur. Kimi, toplumu bilgi ile başkan yaparsa bu hem o, hem de onlar için dirlik olur. Kimi de toplumu bilgisiz başkan yaparsa bu hem o, hem de onlar için helak olur. [Darimi-Mukaddime 26]

Lakin bir de bunları sloganlaştırma var. Çünkü mesela şöyle bir hadis de var:

Huzeyfe şöyle demiştir: İnsanlar Rasûlullah'a hayırdan sorarlardı. Ben de şerrden -o şerrin bana erişmesinden korkarak- sorardım. Bu endîşe ile bir kerresinde: "Yâ Rasûlallah! Biz vaktiyle Câhiliyet devrinde şirk ve küfür içinde idik. Sonra Allah bize şu büyük İslâm hayrını getirdi. Bu ha-yır ve saadetten sonra gelecek bir şerr ve fitne var mıdır?" diye sordum. Rasûlullah: "Evet vardır" buyurdu. Ben: "O şerrden ve fitneden sonra bir hayır ve salâh var mıdır?" dedim. Rasûlullah: "Evet bir hayır ve salâh vardır. Fakat onun içinde bâzı şerr ve fesâd bulunacak" buyurdu. Ben: "O hayrın kiri nedir?" diye sordum. Rasûlullah: "O devrin âmirlerinden bir zümre ümmeti benim sünnetim ve yolumun hilâfına idare edecekler. Sen o devrin âmir ve valilerinden bâzılarının hareketlerini tasvîb, bâzılarının hare-ketlerini de reddedeceksin!" buyurdu. Ben: "Yâ Rasûlallah! Bu karışık hayır devrinden sonra, yine bir şerr ve fesâd devri gelecek midir?" dedim. Rasûlullah: "Evet gelecektir. O devirde birtakım davetçiler halkı cehennem kapıları üzerine çağıracaklar. Her kim onla-rın da'vetine icabet ederse, onu cehenneme atacaklar" buyurdu. Ben: "Yâ Rasûlallah! Bu da'vetçileri bize vasfetseniz!" dedim. Rasûlullah: "Onlar bizim milletimizden insanlardır. Bizim dillerimizle konuşurlar" buyurdu. Ben: "Yâ Rasûlallah! O devir bana yetişirse nasıl hareket etmemi emredersiniz?" dedim. Rasûlullah: "İslâm cemâatine mutâbaat et ve

onların imamlarına itaat eyle!" buyurdu. Ben: "Yâ Rasûlallah! Onların bir cemâati yoksa, başlarında imam da yoksa?" dedim. Rasûlullah: "O takdirde sen bu fırkaların hepsinden ayrıl. Velev ki, bu ayrılman bir ağaç kökünü ısırman suretiyle olsa bile. Artık ölüm sana erişinceye kadar, sen bu ayrılık üzere bulun!" buyurdu. [Buhari-Fiten 11] [469]

Ya da ayette iyi düşünme ve doğru karar için teker teker ve ikişer ikişer olma öne çıkarılır. Şöyledir: *De ki: "Size sadece bir tek nasihat edeceğim. Şöyle ki: Allah için ikişer ikişer ve teker teker kalkarsınız, sonra da iyi düşünürsünüz. Arkadaşınızda delilikten eser yoktur. O, ancak şiddetli bir azabın öncesinde sizler için bir uyarıcıdır.* [Sebe 46] Bu zaten, malum bir şeydir. Fakat işi hep bir tarafa yontarsanız işin rengi değişbilir ki tarihte böyle olduğu görülüyor. Herşey bir sebeplilikle birlikte anlamlıdır. İbrahim (as)'ı bunca örnek gösteren bir din ferdiyete önem vermez olur mu?! Fakat şeyhin elindeki mürid için "gassalın önündeki meyyit gibi olmalı" sözü bile çıkmıştır. Ya da zalim malim yöneticiler hep haklı görülmüş.. Buradan anlaşılıyor ki, bazı şeyler durumsaldır, İslam zayıf ferdler değil, güçlü ferdler istemektedir. Öyle ki duruma göre ayrılıp tek başına yaşayacaktır. Cemaat, cemaat olduğu için değil, kişiyi doğru yolda tuttuğu için önemlidir. Bundan uzaklaşıldıkça ondan uzaklaşılır. Burada isyan edip kılıç çekme noktasında "acele etmeyin" denilmiştir, yoksa ne denilirse amenna noktasında değil. Hadiste denilir ki:

"Bir takım emirler gelecek! Siz onları tanıyacak ve inkar edeceksiniz. İmdi kim tanırsa beraat eder; kim inkar ederse kurtulur. Lâkin kim rıza gösterir de tâbi' olursa!.." Ashâb :"Onlarla harb etmeyelim mi?" demişler. "Hayır! Namaz kıldıkları müddetçe!" buyurmuş. [Müslim-İmare 62]

Peki kişideki bu güç nereden gelmektedir? Elbette; delil ile imandan.

Öte yandan, delil ile imandan uzaklaştırır ve hala cemaati öne çıkarırsanız, aslında sizin derdiniz zayıf kişiler olur. Ki kolaylıkla

---

[469] Yine Huzeyfe'nin buna paralel gözüken şu hadisi söylediği rivayet edilmiştir: *"Nübüvvet içinizde Allah'ın dilediği kadar devam eder; sonra dilediği zaman onu ortadan kaldırır. Sonra, nübüvvet metodunda bir hilafet olacaktır. Bu da Allah'ın dilediği kadar devam eder; ardından Allah onu da –dilediği zaman- ortadan kaldırır. Sonra ısırıcı bir saltanat olur. O da Allah'ın dilediği kadar devam eder; sonra Allah dilediğinde onu ortadan kaldırır. Daha sonra ceberut bir saltanat olur; o da Allah'ın dilediği kadar devam eder, ardından Allah dilediği zaman onu ortadan kaldırır. Sonra, nübüvvet metodunda bir hilafet olur."(Ahmed b. Hanbel, 4/273)*

yönlendirilsin.. Bu ise tağutlar vsler çıkarır ya da zaten onlardan kaynaklanır.

Saniyen; elbette tarihi çeşitli şekillerde okumalar mümkün. Olan biten herşeye mecburi kader de diyebilirsiniz, sebepler üzerinden de okuyabilirsiniz. Özellikle de son zamanlar sebepler üzere bir okumayı gerekli kılıyor, çünkü Alemi İslam zor bir durumda, hakikati temsil işi bulanmış durumda vs. Peki neden İslam alemi bu bu duruma düştü? Burada dikkat çekense özellikle Kur'an'ın iyice anlaşılması boyutundaki geri kalış olarak gözüküyor. O da zayıf ferdlerden kaynaklanıyor denilebilir.. Çünkü ferdin en belirgin özelliği bilinçli kabul ve redtir. O olsaydı bu olmazdı.. Peki bunun üzerinden geçmişi yaftalayıp durmalı mıyız? Belki "ders almış olduk" denilebilir. Geçmişte "hakikat geldi, iş sadece uygulamaya bakıyor" diye düşünülüyordu en temelde. Velakin anlamaya da bakıyormuş ve o kısmı çok eksik kalmış.. Lakin gelenek de o yönde gelişmedi. Şimdi buna dair her fırsatta vurgu gerekiyor bu yüzden.

Denilebilir ki bu anlamda şu ayet dizisi enteresandır:

Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Lehv-i mahfuzda) bulunmasın. Muhakkak ki bu Kur'an, İsrailoğullarına hakkında ayrılığa düştükleri şeylerin pek çoğunu anlatıyor. Ve muhakkak ki o, müminler için bir yol gösterici ve rahmettir. Hiç şüphesiz, Rabbin onlar arasında hükmünü verecektir. O üstün olandır, pek bilendir. O halde Allah'a güvenip dayan. Çünkü sen, apaçık hakikatin üzerindesin. Şüphesiz ki sen ölülere işittiremezsin, arkasını dönüp kaçmakta olan sağırlara da daveti duyuramazsın. Ne de körleri sapıklıklarından çevirip doğru yola getireceksin. Ancak âyetlerimize iman edip teslim olanlara duyurabilirsin. O söz başlarına geleceği vakit de onlar için yerden bir "dâbbe" çıkarırız da bu onlara insanların âyetlerimize kesin bir iman getirmemiş olduklarını söyler. [Neml 75-82]

Burada dikkat edilirse Mekke dönemindeki inkarcılardan bahsederken birden ahir zamana geçiliyor. Ve insanların ayetlere kesin bir şekilde inanmadıkları belirtiliyor. Belki gevşek şekilde inanıyorlar, o kısmı belirtilmiyor. Ahir zaman ise bugün yaklaştık diyoruz ama; 1300 yılında da "çok uzak" değildi, 1500 yılında da, hatta 700 yılında da.. Dolayısıyla kendisinden sonrasını olduğu gibi bağlayan bir ifade.. Tabii özellikle zamanımızda teberrüz eden kimi durumlar ahir zaman algısını arttırıyor. Beri yandan, bilgi çağındayız ve özellikle de ayette geçen "bu Kur'an

İsrailoğullarına ihtilafa düştükleri şeylerin çoğunu anlatır” kısmı günümüzde gayet anlaşıldı. Yani yakin oluşturacak bir nokta. Fakat bu da söylense dahi en azından kulak vermeye bakıyor. Öyle ki pek çok insan hiç bunları duymadan da ölüp gidebilir. Yine denilebilir ki, İslam'ın bir hakimiyet dönemi olacak, sonra dabbe çıkacak. Fakat ve fakat, şunu fark etmeliyiz ki, asıl mesaj “yakine yürüyebilen yürüsün, bir şeyi bahane etmesin” burada. O yüzden icabında belki de final sahnesi direkt “olumsuz” olarak veriliyor. O zaman insanlar iyice inanacağız da ne olacak vs demeyi bırakmalıdırlar. Yine denilebilir ki, bu yakine yönelme motivasyonu en ideal sonuçları da sağlayacaktır.

Beri yandan ayetlerin şöyle devam ettiği görülüyor:

Ve her ümmetin âyetlerimizi yalan sayanlarından bir cemaati toplayacağımız gün, artık onlar bir arada tutulup (hesap yerine) sevkedilirler.

Nihayet (oraya) geldikleri vakit Allah buyurur: "Siz benim âyetlerimi, ilmen kavramadan yalan saydınız öyle mi? Yoksa yaptığınız başka neydi?"

Zulmetmelerinden dolayı o söz gerçekleşmiştir; artık onlar konuşamazlar. (Neml 83-85)

Burada da ilmen yönelmenin önemine dikkat çekiliyor. Yakin imanı sağlayacak da budur.

Surenin sonunda ise *"size ayetlerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız.."* [470] deniliyor. Arada ise dağların bulut gibi yürüdüğünden bahseden ayet var. [471] Hasılı ayet, ya kesin imana götürecek önceki kitapları içericilik, düzelticilik, dağların yürüdüğü gibi ayetlerdir ya da işin sonunda çıkacak dabbedir. Yani denilebilir ki; dabbeyi yecüc mecücü, hatta mesihi, mehdiyi beklemeden yakin imana geçmeye çalışmalıdır. En açık mesaj bu ve böyle olması da en doğru.

Kıyamete yakın ne öne çıkmalı?

Tanah’ta kıyamete yakın bir zamanda olacağı anlaşılan şu bölüme dikkat:

“Ondan sonra bütün beşerin üzerine Ruhum’u dökeceğim. Oğullarınız, kızlarınız peygamberlikte bulunacaklar. Yaşlılarınız düşler, gençleriniz görümler görecek. O günler kadın, erkek kölelerinizin üzerine de Ruhum’u

---

[470] *bknz Neml 93*
[471] *bknz Neml 88*

dökeceğim. Göklerde ve yeryüzünde, kan, ateş ve duman sütunlarından belirtiler göstereceğim. RAB'bin büyük ve korkunç günü gelmeden önce güneş kararacak, ay kan rengine dönecek. RAB'be yakaran herkes kurtulacak/Rabbin adıyla okuyan herkes kurtulacak. [472] *RAB'bin dediği gibi, Siyon Dağı'nda ve Yeruşalim'de kurtulup sağ kalanlar arasında RAB'bin çağıracağı kimseler olacak*. [Yoel 2: 28-32]

Tabii şunlara dikkat etmeli bu pasajda: biricisi, Tanah'ta neredeyse her doğruyu konuşma "Peygamberlik yaptı" diye ifade edilir. Bu, bu çerçevede düşünülmelidir. İkincisi; kıyamet koptuğu halde hayatın devam etmesi bir başka Tanah'a özgülüktür. Siyon vurguları da böyle görülebilir. Bu kısımları geçerek düşünelim. Üçüncüsü: hadiste denilmiştir ki; *Kıyamet yaklaşınca müminin rüyası yalan çıkmaz*" [İbn Mâce, Rüya; 9] [473] Yine kıyamet alameti olarak, ateşin, dumanın ayet ve hadislerde zikredilmesi, kıyamet sırasında güneşin dürülmesi, göğün kırmızı gül gibi olması, ayın yarılması söz konusu.[474] Yani pasajdaki bilgilerin gayet onaylanması durumu var. Buna göre pasajın ilk kısmını düşünelim.

Saniyen; bu pasaj, Yeni Ahit'te havarilere Cebrail'in yardımı ve birden her dilde konuşmaya başlamaları olarak anlaşılmıştır. [475] Öte yandan kıyamet de koptu kopacak olarak düşünülüyordu o zaman. Bu sahne kıyamete gayet yakın bir sahne dikkat edilirse. Ve bu günlere geldik. Ruh kelimesi ise Cebrail olarak geçtiği gibi Kur'an olarak da geçmekte ayetlerde. [476]

Beri yandan; İncil'deki şu bölümde bu çerçevede görülebilir:

---

[472] *ayrıca bknz Fatiha not 1b*

[473] *Buhari-Rüya 26'da "zaman yaklaşınca" ifadesi vardır.*

[474] *bknz ateşle ilgili: Buhari-Fiten 24, dumanla ilgili: Duhan 10-12, güneşin dürülmesi ile ilgili: Tekvir 1, göğün gül gibi olması: Rahman 37, ayın yarılması: Kamer 1. Antiparantez, bütün bunlar güneşin süpernova durumuna gayet işaret etmekte.*

[475] *bknz Elçilerin İşleri, Bölüm 2*

[476] *bknz Şura 52*

Göksel egemenliğin bu Müjdesi bütün uluslara tanıklık olmak üzere dünyanın her yerinde duyurulacak. İşte o zaman son gelecektir. [Matta 24: 14][477]

Elbette burada mesele olmadık bir şey çıkarma değildir, zaten Mehdi hadislerde belirtilen bir şey, Kur'an ile yükselme az da olsa belirtilen bir şey, fakat vurgulama da gerekiyor çeşitli şekillerde. Hem günümüzde Rabbimizin çok çok geniş ilmini belli boyutlarda olsun görmek önem kazandı. Ve unutmayalım ki, şu bilgi ve iletişim çağındaki gibi bir "hakikatlere ulaşabilme" mümkün değildi. Bu şimdi var. Yine bu çerçevde şu kudsi hadis de kulaklara küpe olacak cinsten: *Allah şöyle buyurdu: Ahir zamanda ilmi yayacağım. Öyle ki erkek, kadın, hür, köle, küçük, büyük herkes onu bilecek. Bunu onlara yaptığım zaman da üzerlerindeki hakkımla onları muhasebe edeceğim.* (Darimi-Mukaddime 27)

Tabii insanlar genelde kıyamet alametleri denilen olumsuz haberlerle ilgilenmektedir. Mesela yalanın artması, yüksek binaların artması, içkinin, zinanın artması, hercin artması gibi. [478] Ve bir de bunlar kader perspektifi ile düşünülünce sonuç "demek ki yapacak bir şey yok"a çıkmaktadır en azından. Ya da zaman kötüye gideceği için idealizmden kaçılmaktadır, hemen rıza gösterilmektedir düşük seviyeye, hazır'a. En fazla "Mehdi düzeltir" denilmektedir. O da zaten pat diye bir anda çıkacaktır. Hasıl, bilgilerin kabulü de aynı kapıya çıkarmamaktadır insanları, yorum vardır hep, bunu fark edelim. Ve yorumun işin ruhuna uygun olması gereğini. Unutmamalı ki, Peygamberimiz şöyle de demiştir: *Saat (kıyamet) koptuğunda birinizin elinde fidan varsa ve saat kopmadan onu dikebilecekse bunu yapsın.* [Buhari-Eledebül Müfred 479] Dikkat edilirse burada "elimizden gelen işe" bir yönlendirme var. En elimizden gelen işlerden biri ve işi aklımıza/akıllara yerleştiren iş ise anlamaktır, o zaman bundan niye geri duracağız?! Hem Kitab'ın gittikçe daha iyi anlaşıldığı ortada. Hem Kur'an'ın iyice anlaşılması ve tebliği noktasında nasıl da geç kalındığı. Tevrat ve İncil'in düzelticiliği boyutu o kadar makulken gecikmiştir de gecikmiştir. Örneğin Said Nursi'ye atfedilen şu söz bu bakımdan manidardır. Demiştir ki; *"Beş yüz senedir yattığınız yeter! Artık Kur'an'ın sabahında*

---

[477] *Hristiyanlar bu bölümü, Kudüs'ün yıkılışından önce, ki M.S. 70 yılında olmuştur, İncil'in dünyaya duyurulması olarak anlar genelde. Ama ahir zamana işareti de az görülmemeli..*

[478] *bknz Buhari-Fiten 65, İlim-22. Öte yandan kimi hadislerde iş "belaların yağması" şeklinde de ifade edilmektedir. Mesela on beş şey artınca belalar iner şeklinde hadisler vardır. (bknz Tirmizi-Fiten 38)*

uyanınız." Buna benzer çok tespitler vardır. Burada kastedilen ise tefsir olsa gerektir, çünkü o durulmuştu uzun süre. Yine İsmet Özel'in şu sözü de işi çok güzel özetliyor: *"Mânâ âlemi şahadet âleminin fevkine çıktığı nispette mevcudiyet kazanır."* Yine Mehmet Okuyan'ın şu sözü de kulaklara küpe olacak cinsten: *"İnsanlar navigasyona güvendiği kadar Kuran'a itibar etmiyorlar"*

Lakin bir de şu denilebilir ki; artık iş sözü aşıp ciddi şekilde fiiliyata geçmelidir.

Yine bu bağlamda; şu görülüyor ki tarihte, zor zamanlarda Kur'an'a ciddi yöneliş ve tefsir faaliyeti artıyor. Mesela Haçlı ve Moğol saldırılarından sonra İsrailiyyattan uzaklaşıldı, Batı saldırılarından sonra ise Tevrat ve İncil'den alıntılar arttı, düzelticilik boyutları, anlama faaliyeti gayet arttı. Fakat şu dikkat çekiyor yine; bu işin öneminin iyice vurgulandığını görmüş değilim. Unutmayalım ki, bin sene önceki İbn-i Hazm'ın kitabında da Kuran'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği yönünde gayet malumat vardı. Lakin üç beş aşırı ilgilisiden başka kimsenin haberi yoktu. Ya da Tevrat ve İncil metinlerini yoğun şekilde tefsirde ilk kullanan müfessir olan Bikai'nin adını bilen kaç kişidir?! Mesele görünüşte bir şeyin olması değil yani sadece, işin öneminin iyice anlaşılması gerekiyor. Ki iş rahatlıkla durulabilecek, sapılabilecek, geçilebilecek bir özellikte. Tarihi tecrübe bunu gösteriyor. Ve internetteki yoğun faaliyetlerimiz sırasında şunu gördük ki, insanlarda "hakikati kabul etmemiz gerekiyor" gibi bir anlayış yok gibi bu noktada. Bu işin adı güçlü şekilde konulmalı hasılı artık.

Ve elbette tarih bundan ibaret değil, şehidler var, gaziler var, sevaplar ve günahlar var, lakin tarihin sonuna yaklaştığımız, imkanların ve gereklerin had safhada olduğu günümüzde Kitab'ın iyice anlaşılması işinin gereği ve yönü netleşmeli. Açıkçası tarihe bakıldığında şu göze çarpıyor; müminlikle hakikatçiliğin biraz arası açıldı, bunun düzelmesi gerekiyor. Hatta "dünya bundan başka bir şey beklemiyor" desek yeri. Ve bizler herhangi bir zamanda herhangi bir imtihanı olmuyoruz, "bu zamanda bugünün imtihanını oluyoruz" Bunun altını kalınca çizmek lazım.

Kuran'ın Levhi Mahfuzdanlığı ve İman Mevzusu

Bilindiği gibi Kuran, Levhi Mahfuzdandır. Yani, herşeyin yazılı olduğu ana levhadan indirilmiştir. Bu da belli anlamlara geliyor tabii. "O yüzden kıyamete dek geçerlidir" vs.

Buna dair en belirgin mesele ise Kuran'ın vaıaya uygun anlamlar taşıyabileceği gerçeğidir. Mesela Zariyat Suresinde *"Tozdurup savuranlara, sonra ağır bir yük taşıyanlara, sonra kolayca akanlara.."* (Zariyat 1-3) deniliyor *"Göğü ellerimizle biz kurduk ve elbet biz genişletenleriz"* (Zariyat 47) deniliyor. Bunlar, bigbang, kainatın oluşumu ve genişlemesidir diyebilirsiniz mesela. Vakıaya uygundur. Peki böyle dediniz diyelim, bunun kabul edilip edilmemesinin hükmü nedir meselesi var bir de; dikkat edilirse. Bunlar tefsir hükmünde olduğu için "birisinin yorumudur" denilip geçilmesi kolay oluyor. Fakat şunu farketmeli ki, ayetleri yalanlama, kabul, red, örtme, onlara büyüklenme ifadeleri, yerine göre, bunlar için de geçerli olabilir. Biz düpedüz böyledir diyemesek de "neden kabul etmedi, Kuran Levhi Mahfuzdan değildir diye düşündüğü için mi, başka bir sebeple mi, yoksa başka bir açıklama mı gerçekten imani geldi" noktası aşırı derecede belirleyici olabilir. Ve kimsenin kalbini yarıp bakma imkanı olmadığından kesin tesbitler yapılamaz. Ama bu; en derin niyetleri bilen için Allah için kesin tesbitler olmayacağı anlamına gelmiyor. Şunu farketmeliyiz ki bu iş hak ve hakikat davasıdır. Ayette *"Doğruyu getiren ve onu doğrulayanlar işte onlardır muttakiler"* (Zümer 33) denilmekte, nice Kuran kıssası hakikatin getirilmesi ve reddi üzerinedir. Elbette burada iş biraz dolaylı, fakat bu, delillerin netliğine göre kabulün reddin çok ciddi sonuçlar doğurmayacağı anlamına gelmiyor. Çünkü ayetlerle bağıntılı neticede.

Bir de dikkat çeken; Kuran'ın vakıa üzerine anlam kazanması meselesinde en yoğunluklu alanın Kuran'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği alanı olması. Çünkü bu alan, bu derece beklenen böyle görülen bir alan değildi, fakat vakıa öyle. Bunun da türlü hikmetleri var. Tarihteki geri kalışı açıklıyor mesela, bugün için Kurani bir çıkış noktası.. Antiparantez, bir de şu var ki bu meselede; Kuran Levhi Mahfuzdansa bu zamanla ortaya çıkan vakıaya uygun anlamlar, yol göstericiliğinin de fiili bir halidir demek gerekir. O bakımdan da ağırlıklı nokta neyse ona ağırlık vermeniz gerekiyor. "Bize göre kainatla ilgili ayetler çok olmalı" deyip ağırlıklı noktaya yeterince bakmamak da burada sorun olur. Yol gösterici kim o zaman meselesi olur. Öte yandan, kimisi diyebilir ki, Levhi Mahfuzdandır, fakat her dönem Mekke ve Medine Dönemi gibidir, dolayısıyla o zaman anlaşılan anlamlar her devre yeter, Levhi Mahfuzdanlık bu demektir. Hatta sırf "her devir, Kuran'ın tamamlandığı Medine Dönemi gibidir" diyenler de olabilir. Halbuki eğer bu derece ulaşılan anlam boyutları varsa ve bundan geri kalışlar varsa yol

göstericilik biraz farklılaşır. Çünkü Mekke ve Medine Dönemlerinde entelektüel mücadele pek yoktu, fakat bu anlam yüklülük bu boyutları zorluyor.

Ve bütün buralarda kabuller, redler, ileri gidişler, geri kalışlar, iman davasında bir şeye tekabül eder dikkat edilirse. Her ne kadar bunları tek tek, bu budur, şu şudur şeklinde sıralayamasak da.. Çünkü insanlar farklı farklı, algılar farklı farklı, fakat dediğimiz gibi en derinlerdeki niyetleri bilen Rabb elbette bunları sınıflar. Fakat bir dikkat çekilmesi de gerekir. Çünkü burada mesele sadece "tarihte Hz Muhammed (sav)'e şu ayetler geldi" diye iman etmeyi aşıyor, "Kitab Levhi Mahfuzdan mı" meselesini ciddi şekilde işe katıyor. Düşünelim ki, kainat beklenmedik sistemler içerisindeymiş, bunlar keşfedildi, teknoloji çağına gelindi, iletişim çağına gelindi vs. Kuran'ın tarihin üstündeliği iyi anlaşılmak durumunda. Dolayısıyla bu mevzuya şöyle ya da böyle bakışın, geçiştirmeye çalışmanın, üzerinde duruşun, hepsinin eşit olduğu söylenemez. Bunların her biri iman davasında bir şeye tekabül eder. Günümüzde işin bu boyutu vardır açık şekilde, farkında olunmalı.

Antiparantez; bilindiği gibi kadere inanmak gerekiyor, kadere iman imanın şartlarından. İman ise cennet sebebi, imansızlık cehennem sebebi. Dolayısıyla herhangi bir mesele değil bu, isterse anlaması bir ömür sürsün. "Niye bir ömür sürdü?" denilemez yani. Beri yandan; sadece lafzen kabul de olabilir, bazen telaffuz etmek de olabilir kaderi. Fakat bu kadar üst bir mesele, bu kadar mesafeli bir duruşla redde doğru gider ya da hikmetlerine tam tersi şekilde muttali olmalar doğurabilir vs. Bir şekilde bu mesele açıklık kazanmalı. O da Levhi Mahfuzdan gelen Kuran ile olabilir. Çünkü Kuran, oradan geldiği için bir şekilde onun varlığını göstermekte, onu temsil etmektedir.

Mesela geçmiştekiler, ebced hesabıyla tarih düşürme gibi, binbir zorlama anlam arayışları gibi noktalardan bu üstlüğü belirginleştirme işini sağlamaya çalışmışlardır. Fakat bunu Kitabın ağırlıklı ve açık olarak içerdiği noktalardan sağlamaya çalışmalıdır. Bu da Kuran'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliği meselesidir öncelikle. Bu yapılmayınca geri kalış oldu, şimdi de bununla çıkılması gerekiyor. İşte bu görüldüğü zaman kadere iman nasıl olur, hiç bununla ilgilenilmezse nasıl olur, bir düşünülsün.

***285:** Surede ahirete iman vurgusu gayet geçmekteydi, surenin sonunda ise ahirete iman vurgulanmamıştır. Elçiler arasında bir fark

gözetmeme, bu bağlamda da insanlığa tebliğ boyutu gayet vurgulanmıştır. Denilebilir ki; bu ayette Allah'a izafe edilen şeyler vurgulanmıştır; "Onun ahiret günü" tabiri ise olmaz ve zaten bunların içinde zımnen vardır, o yüzden böyledir. "İşittik ve itaat ettik" sözü ise çokça zikredilen İsrailoğullarının ahdini çağrıştırıyor.

Ümmeti Musa ve Ümmeti Muhammed mevzusu

Tevrat'ta "onlara kardeşleri arasından senin gibi bir nebi çıkaracağım" ifadesi meşhurdur. Buradaki gibilik ise ona verilen kitab gibi ayrıntılı kitab verilmesinin dışında onun ümmeti gibi çok ve uzun bir ümmet verilmesi şeklinde de dikkat çekiyor. Ama burada bazı farklar da dikkat çekici. Bunlara da dikkat.

Öncelikle; Bakara 285 ve 286'nın miraçta vasıtasız alındığı zikrediliyor rivayetlerde. Hz Musa ise Tur dağına çıkmıştı.. Dikkat edilirse miracta alemin dışına çıkış, Tur dağı'nda ise bir dağa çıkış var. Zaten İsrailoğullarının misakında da dağın tepelerine kaldırılması oluyor. Onlara verilen mucizeler, adeta göze sokulan cinsten mucizeler.. Onlara verilen on emir de çok gayet somut emir ve yasaklar olarak dikkat çekiyor. Sonra; bir kavme hitap sözkonusu. Onlara ıslah noktasında sürekli yeni peygamberler geldi.. Bütün bunlar, İslam'a ve Kuran'a göre alt düzey sayılabilecek noktalar.. İşte müslümanlardan göğe, yaratılışa ve kıyamete göz çevirmeleri ve tefekkür istenmesi, ayetteki "işittik ve itaat ettik" denilen şeyin tamamen gayb ve mana boyutlu olması, tarihte ıslah noktasında Kuran'ı daha iyi anlayan kişiler gelmesi vs burada altı çizilecek noktalar.. O zaman işi ille de başka çeşit algılamaya da meyyal olunmamalı.

Elbette işte emir ve yasaklar da var. Ama önceliğin "indirilene iman" olarak vurgulanması unutulmamalı burada. Çünkü Kitab'ın herşeyi içeren boyutları da gayet görülmeye başlandı. Ama bunlar çok ekstra işler olarak görülüyor halen.

***286:** *Rabbimiz ne de üzerimize ağır yük yükle, bizden öncekilere yüklediğin gibi.* إصر kelimesi ağır yük demektir. Bunun ağır sorumluluklar ya da önceki ümmetlere verilen ağır cezalar olduğu söylenmiştir. Kur'an'ın bütününe bakıldığında ise "ağır yük" ifadesi, kendilerinden sonra gelecek şeriata uyma şartı anlamındadır. Süleymaniye vakfı mealinde ise "nebiye"

denilmekte. Fakat video kayıtlarından gördüğümüz kadarıyla nebiyi klasik literatürdeki resüle karşılık kullanıyorlar ve "hepsinin kitabı var" diyorlar.

Ali İmran 81. ayette şöyle geçer: *Hani de Allah nebilerin kesin sözünü almıştı: And olsun, size Kitap'tan ve hikmetten verirsem, sonra size yanınızdakini doğrulayan bir elçi gelirse kesinlikle ona inanacaksınız ve kesinlikle ona yardım edeceksiniz. Kabul ettiniz ve aldınız mı, işte bu üzere, ağır yükümü? Demişlerdi ki; 'Kabul ettik' Demişti ki; Öyleyse şahit olun, ben de sizinle birlikte şahit olanlardanım.*

Bu kelime üç defa geçer Kur'an'da, üçüncüsü de şudur: *Onlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları Elçiye, ümmi (okuma yazma bilmeyen/ Kitabı bilmeyen) peygambere uyanlardır. Onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara güzel şeyleri helal, pis şeyleri de haram kılar, ağır yüklerini ve üzerlerindeki prangaları kaldırıp atar. Ona inananlar, ona saygı duyanlar, ona yardım edenler, kendisiyle birlikte indirilen ışığı izleyenler, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.* [Araf 157]

Buna göre; İslam'ın son ve kalıcı şeriat olması nimetini vurgulamış oluyor ayet. Bu anlam gayet yerinde, fakat "bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ısr yükleme" duası, Kur'an'ın son şeriat olduğu malum olduğuna göre biraz boşlukta kalıyor.

Öte yandan, Ehli Kitaba yüklenen ağır yük nedir? Mustafa İslamoğlu mealinde bunların uydurdukları kurallar ve ruhbanlık olduğunu ve bunları Allah'ın yazmadığını söyler. Mevdudi de bu ayetin tefsirinde olmasa da buna benzer şekilde düşünmektedir. Şu halde ısr işin bozulması olarak görülebilir. Genelde ise Ehli Kitaba zor mükellefiyetler yüklendiği kabul edilir. Tevrat'taki ayrıntılı emir ve yasaklar, İncil'deki zühd telakkisi böyle görülür. Yine Bakara Suresi'nde "sizi orta bir ümmet kıldı" denilmekte. Bu çerçevede ise ısrın gerek kurallar, gerekse de iç arınma noktasında "mükemmeliyetçilik" olduğu düşünülebilir. Bu ise devirlerin bir gereği olarak da görülebilir. O zaman "ısr yükleme" duası da "bunun gerekeceği durumuma düşürme" demektir.

Dinde Zorluk-Kolaylık ve İşin Aslı Meselesi

Bilindiği üzere dinde kolaylık asıldır. “Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız” şeklinde hadis vardır. Ayetlerde “Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez” “Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiğinden sorumlu tutar” denilmektedir. Lakin algılar problem oluşturabilir. Mesela kolaylık kolaycılığa, herşeyi “ister yap ister yapma”ya dönebilir, “aslolan imandır, o da inandım demektir” denilebilir. Beri yandan, namazı kılan, orucu tutan başka bir sorumluluk tanımayabilir.

Öte yandan, örneğin Hacc 78. ayette şöyle demekte: *“Allah uğrunda gerektiği gibi mücadele edin. Sizi o seçmiş, babanız İbrahim’in yolu olan dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır. Daha önce ve bunda (Kuran’da), Elçi’nin size şahid olması, sizin de insanlara şahid olmanız için size Müslüman adını veren O’dur. O halde namazı kılın, zekatı verin ve Allah’a sarılın. O sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır!”*

Burada dikkat edilirse namaz ve zekat, dinde zorluk olmamasına binaen zikrediliyor. Beri yandan; Allah’a sarılınması, Onun yolunda hakkıyla mücadele edilmesi soyut bir şekilde belirtiliyor. Bu da kısaca hakikat mücadelesi olarak düşünülebilir. Peki bu zor değil midir? Zordur lakin buradaki zorluk ifadesi, mecburen yapılan, şekli, şemali belli, somut işler için kullanılıyor. Onlar fazla değildir. Kolaylık ifadeleri de bunlara müteallíktir. Yoksa onların dışında iş yoktur anlamına gelmiyor bu. İşte bizim kanaatimize göre en büyük sıkıntı burada yaşanıyor. Dini işler hep mecburi ve somut işler olarak algılanıyor. Bunlar biraz abartılıyor, sonra gerisi de adeta “özgürlük” alanına çevriliyor. Bu işin aslen hakikatin hakimiyeti için çalışmak olduğu, hem işin izzetinin ve güzelliklerinin de burada olduğu unutuluyor. Yoksa Kur'an niye bunca mana ve kanıt doludur, kalpler O’nun zikriyle tatmin olmaktadır, dünya hayatı yerilmektedir? Bundan kaçarak ne yolunda olunabilir? Az biraz düşünülmeli.

Saniyen; şunu farkedelim ki; ayette "babanız İbrahim" diye bir ifade var. Kimisi; Araplar İbrahim'in soyundan geliyor, demek ki Araplaradır hitap demiş. Halbuki ayetin devamında "sizi müslümanlar olarak isimlendirdi" diyor, İbrahim (as) tevhid ve fıtrat anlayışının öncüsü, nasıl böyle sığ anlayışlarla nitelenebilir? Hem bu İbrahim soyundan olma mevzusu yeni çıkmış bir mevzu da değildir, mesela İncil'lerde şöyle geçer: *(Yahya dedi ki) Kendi kendinize, ‘Biz İbrahim'in soyundanız’ diye düşünmeyin. Ben size şunu söyleyeyim: Tanrı, İbrahim'e şu taşlardan da çocuk yaratabilir. Balta*

ağaçların köküne dayanmış bile. İyi meyve vermeyen her ağaç kesilip ateşe atılır. (Matta 3: 9-10)

İsa kendisine iman etmiş olan Yahudiler'e, "Eğer benim sözüme bağlı kalırsanız, gerçekten öğrencilerim olursunuz. Gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak" dedi. "Biz İbrahim'in soyundanız" diye karşılık verdiler, "Hiçbir zaman kimseye kölelik etmedik. Nasıl oluyor da sen, 'Özgür olacaksınız' diyorsun?" İsa, "Size doğrusunu söyleyeyim, günah işleyen herkes günahın kölesidir" dedi. (Yuhanna 8: 31-34)

Öyleyse şunu bilin ki, İbrahim'in gerçek oğulları iman edenlerdir. (Galatyalılar 3: 7)

Hasılı işe bu çerçevede bakılmalıdır.

Öte yandan İbrahim ve İsmail'in şöyle duası vardı: *Ey Rabbimiz, bizim ikimizi sana teslim olanlar kıl, hem de soyumuzdan sana teslim olan bir ümmet meydana getir ve bize ibadetimizin yollarını göster, tevbemize rahmetle bakıver. Hiç şüphesiz Tevvâb sensin, Rahîm sensin. Ey Rabbimiz, bir de onlara içlerinden öyle bir peygamber gönder ki, onlara senin âyetlerini tilavet eylesin, kendilerine kitabı ve hikmeti öğretsin, onları temizlesin. Hiç şüphesiz Azîz sensin, hikmet sahibi Sensin. (Bakara 128-129)*

Burada da soydan gelen bir ümmet vurguları dikkat çekiyor. Nitekim olan şey de budur. O zaman niye işi "iman ümmeti" olarak düşünelim ille? Çünkü bir başka gerçeklik de işin dünya çapında olması yayılması vsdir. Burada soy işi ilk başta tuttururken tabii olarak önemlidir. İş nihayetinde ayetin başındaki "Allah uğrunda hakkıyla gayret edin" noktasına çıkıyor. Bu herkese yayıldıkça iş soy "zaafından" kurtulacaktır.

Yine sizi müslümanlar/teslim olanlar olarak isimlendirdi, noktasına odaklanırsak. Hz İbrahim'le ilgili şöyle denilmiştir: *"Rabbi ona teslim ol dediğinde Alemlerin Rabbine teslim oldum dedi.* (Bakara 131)

İsrailoğulları içinse şöyle geçer: *Şimdi, ey İsrail halkı, Tanrınız Alemlerin Rabbi sizden ne istiyor? Yalnız şunu istiyor: Tanrınız Alemlerin Rabbi'nden korkun, O'nun yollarında yürüyün, O'nu sevin; bütün yüreğinizle, bütün canınızla O'na kulluk edin.* (Yasa'nın Tekrarı 10: 12)

Dolayısıyla burada İbrahim soyuna öncelikle işin yüklenmesi, onların İbrahim davasına iyi sahip çıkması daha muhtemel olduğu için olabilir. İbrahim davası ise "Alemlerin Rabbi'ne iman"dır ve işin insanlığa ulaştırılmasıdır vs. Ve işi kendilerine çevirmeye çalışanların işten uzakaştırıldığı ortada. O zaman işteki bu boyut iyi vurgulanmalı.

ALİ İMRAN SURESİ

Çok acıyan, Pek acıyan Allah'ın adıyla..

Elif Lam Mim [1]

Allah, ki; ilah yoktur, o hariç.. Diridir, Çok Ayakta Olandır. [2]

Kitabı sana hak ile ellerinin arasındakini/kendisinden öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. Tevrat'ı ve İncil'i de indirdi.. [3]

önceden insanlara bir yol gösterme olarak.. Ve Furkan'ı indirdi. Allah'ın ayetlerini inkar edenler var ya; onlara şiddetli bir azap var. Allah, pek üstün gelendir, intikam sahibidir. [4]

Allah, ki; kendisine göklerde ve yerde bir şey gizli kalmaz. [5]

O, sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendirendir; başka ilah yoktur, O vardır.. Pek Üstün Gelen, Pek Hükmeden.. [6]

O, sana Kitabı -ki onda muhkem ayetler vardır, onlar kitabın anasıdır, bir de müteşabih/benzeşenler- indirendir. Şu halde, kalplerinde eğilme olanlara gelirsek; fitne arayarak, yorumunu arayarak, benzeşenlerine tabii olurlar. Yorumunu da ancak Allah bilir.. Ve ilimde derinleşenler.. 'Ona iman ettik, hepsi Rabbimizin katındandır' derler. Ancak temiz akıl sahipleri düşünüp farkeder. [7]

Rabbimiz bizi doğru yola ulaştırdığın andan sonra kalplerimizi eğme, bize katından bir rahmet bahş et, Sen ki Sen, Çok Bahşedensin [8]

Rabbimiz, elbette sen insanları kendisinde şüphe olmayan bir gün için toplayacak olansın. Allah, vaadine aykırı düşmez. [9]

ALİ İMRAN SURESİ HAKKINDA:

Ali İmran, İmran (Meryem (a.s)'in babası) Ailesi demektir. Surenin teması, Ehli Kitab'a reddiye ve İslam toplumunun imtihanı'dır. Sure Medine Dönemi'nin başlarında nazil olmuştur. Fakat pek çok sure gibi bir anda nazil olmamıştır, çeşitli zamanlarda nazil olmuş ayetler içerir.

……………………………………………

***1-2:** Elmalılı, Bakara ve Ali İmran surelerinin Elif Lam Mim ile başlamasının Ayetel Kürsi ve Allah'ın isimlerine bir işaret-özet olabileceğini söyler. Şöyle ki:

الم	لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ اللهٌ
Bakara1-Ali İmran 1	Ali İmran 2-Bakara 255

Öte yandan; Ali İmran suresinin Bakara suresinin sonundaki Müslümanların duasına cevap olarak başladığını düşünür. Salt matematiksel değil de çağrışımsal hatırlatma babından güzel bir tespit.

***3:** Zemahşeri, sırf kelime kullanımlarına bakarak, "Kur'an parça parça indirildi, Tevrat ve İncil bir defada indirildi" yorumunu yapar. [479] Ondan önce Beğavi de böyle demiştir. [480] Ondan sonra Razi de böyle der; ancak "biri, Kehf 1, İsra 105 buna uymuyor diyebilir" der. Pek çok müfessir Kur'an'ın parça parça, İncil ve Tevrat'ın ise tek defada indirildiğini kabul eder. Ebu Hayyan, İbn-i Aşur, M. İslamoğlu gibi isimler ise bunu kabul etmez.

Burada Tevrat ve İncil hakkında biraz ayrıntıya girmek gerekiyor. Örneğin Tevrat dediğimiz zaman; Musa (as)'a dağda levhalar verilmişti. Fakat Tevrat ondan ibaret değil, şu an elimizdeki kitap bütün çöl yolculuğunu kronolojik olarak işlemektedir ve daha öncesini, o zamana kadarki Peygamberler tarihini ve Musa'nın hayatını, mücadelesini.. Dağda verilen levhalar ise belli öğütler ve hükümlerdir anlaşıldığı kadarıyla. Bir de o zamana kadarki tarih olabilir. Elimizdeki İncil de kronolojik bir şekilde İsa (as)'ın tebliğini işlemektedir ve "Rabb diyor ki" dememektedir hiç, kendi konuşmaktadır. Öncesinde ise İsa (as)'ın doğumu anlatılmaktadır bazı İncil'lerde. İncil'in ne olduğu, Tevrat'tan daha tartışmalıdır bu arada. Mesela Menar tefsiri eldeki İncil'i genel olarak kabul etmektedir, kimisi ise demektedir ki İncil şu anda hiç elde yoktur, şu anki İncil bizdeki hadisler

[479] *ayrıca bknz Bakara not 23a*

[480] *Tenzil-inzal farkını ilk belirten Rağıb elİsfehani olarak görünmekte. Ama o bu ayet hakkında bir şey demez.(bknz Müfredat)*

statüsünde metinlerdir. Kur'an'a baktığımızda ise kıssaların, hükümlerin ve reel akışın, olayların mecz olduğunu görmekteyiz. Fark ise şu ki, yorumlar, tefsirler, Resül'ün açıklamaları dahi olsa metne dahil değildir. Hatta metnin akışı da başkalaştırılmıştır. Bütün bu çerçevede denilebilir ki; burada Kur'an için kastedilen parça parça indirme bizce indirilişin parça parçalığını vurgulamıyor, bütünün farklı şekilde oluşturulmasını vurguluyor. Yoksa diğerlerinde de parça parça indirme gayet söz konusu gibi.. Fakat metin düzeyinde akışları düz. Tabii diğerlerinin bir defada indirilmesi de ihtimal dahilinde; İncil'in mechuliyeti ve Tevrat'ın dağda verilen levhalar olduğu düşünülürse.. Bir de tabii her vahiy Kitaba dahil midir meselesi çerçevesinde. Tenzil-inzal farkına gelince: bu her yerde söz konusu edilebilir bir fark olarak durmuyor. Özellikle iki kelimenin de kullanıldığı Muhammed 20. ayette Rağıb ve bir ölçüde Bikai hariç farka dikkat çeken görmedim.

***3-4:** 3. ayette "Tevrat'ı ve İncil'i de indirdi" ifadesi, "dolayısıyla onları da indirmiş oldu" anlamına da gelmekte. Çünkü onlardaki tahrifatı düzeltiyor Kur'an. Hem Beyyine Suresinde denilmektedir ki; *"Onda (o sayfalarda) dosdoğru kitaplar var"* [481]

4. ayette ise "Furkan'ı indirdi" demekte. Beri yandan Musa (as)'a da Kitab'ın ve Furkan'ın verildiği geçmekteydi.[482] Şu halde, 4. ayetteki Furkan nedir? Denilebilir ki; bu ayrıntılı hükümler olup İslam şeriatıdır, iki defa indirmeden bahsetmenin hikmeti bu farktır. Çünkü haberler düzeltilir, şeriatlar ise neshedilir. Ya da Çok Ayıran denilirken muharref Tevrat ve İncil'deki hataları gösterme kastedilmiştir.

***7:** Kimileri surenin 61.ayete (Mübahele ayetine) kadar, kimileri 82, kimileri 84. ayete kadar Necran'dan gelen Hristiyan heyetiyle tartışma çerçevesinde nazil olduğu bildirmiştir. Kimileri de bu kısımdaki bazı ayetlerin Yahudiler hakkında nazil olduğunu bildirmiştir.

7. ayetin nüzul sebebi ile ilgili ise iki rivayet vardır.

---

481 *Bu ayet beyyinenin açıklandığı ayettir. Şöyle ki: Ehli Kitab'tan kafir olanlar ve müşrikler kendilerine açık delil (beyyine) gelinceye kadar (küfürden) ayrılacak değillerdi. Allah'tan bir elçi.Tertemiz sayfaları okuyan. Onda (sayfalarda) dosdoğru kitaplar (yazılar) var. [Beyyine 1-3]*

482 *bknz Bakara not 53*

Hristiyanlar, Peygamber (s.a.s)´e "İsa´nın, "Allah´ın kelimesi ve ruhu" olduğunu söylemiyor musun? İşte bu da onun, Allah´ın oğlu olduğuna delâlet eder." dediler. Bunun üzerine nazil oldu. [Razi]

Bazı kimseler de bu âyetin Ebu Yâsir İbn Ahtab, kardeşi Huyey İbn Ahtab ve Yahudilerden bir grup hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir. Buna göre onlar, Peygamber (s.a.v.)'in ve ümmetinin eceli konusunda tartışmışlar ve Elif Lâm Mîm, Elif Lâm Mîm Sâd, Elif Lâm Râ gibi âyetlerden bunu öğrenmek ve çıkarmak istemişler de bunun üzerine nazil olmuş. [Taberi]

Bu iki nüzul sebebi de bir aynı şeye işaret ediyor. Belli inançlara sahip olup Kur'an'ı buna yontma aracı etme.

Öte yandan, muhkem sağlam demektir, müteşabih ise benzeşen demektir. Nüzul sebeplerine bakarsak; müteşabih/benzeşen, batıla prim verir, kapı açar gibi görünen demektir. Denilmiştir ki, muhkem anlamı açık, tek anlamlı, müteşabih ise çeşitli anlamlara gelebilendir. Muhkem kısmı iyi bilindiği zaman batıla düşülmez. Allah'ın birliği belli olduğuna göre "oğul isnadına düşülmez" mesela. Ya da gaybı Allah'tan başkası bilmez kuralı gereğince tarihler peşine düşülmez. Lakin ithal inançlar böyle işleri zorlar.

Bir de metin boyutunda şöyle bir durum var. Ali İmran 12-13 ile 181 aynı taifeyle ilgili görülmüştür, bu Kaynuka oğullarıdır. Ali İmran 181'de ise "kim Allah'a güzelce borç verecek" (Bakara 286) ayeti bağlamında "Allah fakir biz zenginiz" sözleri var bu taifenin. Bu da bir müteşabih boyutudur. Benzetme aşağı olana çekilerek mana saptırılmıştır. Yine bunun gibi, Allah'ın işitmesi, görmesi gibi durumlar bağlamında "demek bize benziyor" demek de böyledir mesela. Ve buradan ona zafiyetler isnad etmek.

Müteşabih ve Tevil Konusu

Müteşabih konusu, görünüşte dar bir konudur, lakin yerine göre genişleyebilmektedir. Mesela anlatım gereği söylenen bazı sözler, somut olarak anlaşılabilmektedir. Allah'ın yüzü, eli gibi ifadeler mesela. Kimileri bunları hiç tevil etmez, kimileri ise tevili şart koşar. Derler ki; Allah'ın kudreti, rızası gibi ifadeler kullanılmalıdır buralarda. Denilebilir ki; müşebbihe, mücessime tehlikesinin durumuna göre düşünülebilir burada.

Saniyen, zorunlu tevil meseleleri vardır. Fussilet 9-12'de günlerin sekiz gün çıkması gibi. Kısmen tevil gerektiren durumlar vardır. Mesela "bir mümini kasten öldüren ebedi cehennemdedir" denilmekte, beri yandan "Allah şirki asla bağışlamaz, bunun dışında her şeyi dilediği kişi için

bağışlar" denilmekte. [483] Ya da özellikle hadislerde "şöyle kişi iman etmiş olmaz" ifadeleri gayet geçer. Bunlar başka hadislerle birlikte ele alınır ve "kamil şekilde iman etmiş olmaz" denilir. Bu çerçevede amel imandan bir cüz müdür meselesi vardır. Tekfir meselelerindeki bir konu da ayetin somut olaylara projektesi meselesidir. Mesela "Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler kafirlerin ta kendileridir" denilmekte, beri yandan "kalbi iman ile mutmain olduğu halde zorlanan hariç kim imanından sonra inkar ederse azap onlaradır" denilmektedir. [484] Bu ayetler çeşitli somut durumlara müsbet ya da menfi anlamda projekte edilebilmekte. Takiyye iş edilebilmekte ya da tekfir iş edilebilmekte.

Yine Kur'an'daki bazı hükümlerin tedriciliği üzerine kölelik gibi başka şeylerin de tedrici olup olmadığı ya da o tedriciliğin yerine göre geri dönüp dönmeyeceği meseleleri vardır. Veyahut Kur'an'ın o dönemin aklına göre mi, o toplumun özeline göre mi konuştuğu.

Bir de şu var ki; Kur'an, meseleleri işleme tarzı ve her şeyi bilenden olması dolayısıyla yeni anlaşılan boyutları olan bir kitap. Lakin bir yandan da inanç metni, yorumdan en uzak olması gereken bir metin olarak düşünülüyor. Burada anlam, bazı konularda bir ölçüde düşe kalka gidilen bir yol gibi. Mesela gökler nedir, yedi gök nedir gibi mevzular böyle, Tevrat ve İncil'in düzelticiliği meselesi kısmen böyle görülebilir.. İşte bütün buralarda "Kur'an ne diyor?" ekseninde delillere iyi bir şekilde yönelinmesi mühim gözüküyor. Yoksa kolaylıkla iş karışabilir. Bu mevzulara da bu anlamda müteşabih denilebilir.

Savunmacı Anlayış ve Türeyen Hakikatler Meselesi

Denilebilir ki, meselelerin çokluğu, insanların kolaycılığı, mutlak otoriteler türetebiliyor. Çünkü düşünmek, zaman ayırmak istemeyenler çok, ezbere teşvik edenler çok vs. Mesela şiilere göre ise "yorumunu ancak ilimde derinleşenler bilir"den kasıt Ehl Beyt'tir ve onların yorumu tek yorumdur. Hasıl, ayeti batıniliğe kapı açan bir anahtar etmişlerdir. Çünkü yorumları uçuk kaçıktır ve tartışılmaz.. Örneğin Kummi'nin tefsirinde "Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nuru, mişkât (kandil oyuğu) gibidir" ayeti hakkında Ebû Abdullah'ın (Caferi Sâdık) şöyle dediğini geçer: *Ayette sözü edilen "mişkât" Fâtıma'dır. "O mişkâtın içinde kandil vardır" ifadesinden*

---

[483] *bknz Nisa 93, 116*

[484] *bknz Maide 44 (ayrıca zalimlerdir, fasıklardır diye de geçer. Bknz Maide 45, 47), Nahl 106*

maksat, Hasan ve Hüseyin'dir. "O kandil cam bir fanus içindedir ve bu fanus sanki inci gibi parıldayan bir yıldızdır." ifadesi, Fâtıma sanki yeryüzündeki tüm kadınların içinde inci gibi parıldayan bir yıldızdır, anlamındadır (..) "Nur üstüne nur" ifadesi, imamdan sonra imam, anlamındadır. "Allah dilediğini bu nura iletir" ifadesi ise,Allah, velayet nurlarına dahil etmek istediği kimseleri imamlara iletir, anlamındadır.

Yine, Tabersi, *"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri ibret alır"* [Zümer 10] tefsirinde Caferi Sadık'tan şunu nakleder: *"Bilen kimseler biziz, bilmeyenler ise düşmanımızdır. Akıl sahipleri ise bizim şiamızdır"* Yine *"İki denizi salıverdi, kavuşuyorlar. Aralarında engel var, karışmıyorlar* [Rahman 19-20] ve *"İkisinden de inci ve mercan çıkar"* [Rahman 22] ayetlerinin tefsirinde Selmanı Farisi, Said b. Cübeyr ve Süfyanı Sevri'den nakledildiği belirtilen rivayete göre; iki denizin Ali ve Fatma, berzahın Muhammed (as), inci ve mercanın da Hasan ve Hüseyin olduğu yorumunda bulunur ve Ali ve Fatma'nın engin faziletinden dolayı iki deniz olarak nitelenmesinde yadırganacak bir şey olmadığını söyler. [485] Yine Şiilere göre Peygamberimiz Ali'nin imametini insanlardan korkarak gizlediği için Maide 67. ayet nazil olmuş, Peygamberimiz "Allah'ın kendisini koruyacağını" öğrenip Ali'nin imametini açıklamazsa elçilik görevini yerine getirmemiş olacağı ikazını alınca Gadir Hum denilen yerde alel acele bunu yapmıştır. Ve daha sonra Maide 3. ayet, yani "bugün dininizi tamamladım" ayeti nazil olmuştur. [486]

Burada Şianın her şeyi Ehli Beyte ve imamlara yontan tefsirine karşı Ehli Sünnette de Ebu Bekir ve Ömer'e yontma cereyanı olmuştur kısmen. Özellikle Dürrül Mensur tefsirinde İbn-i Asakir rivayetleri böyledir. Mesela Peygamberimizin Hristiyan Necran heyetiyle lanetleşmeye Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'le çıktığı rivayetinin yanında İbn-i Asakir'den Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve çocuklarını alıp çıktı rivayeti vardır.[487] Yine bir rivayete göre Ebu Bekir, Osman, Ali ve Muaviye Peygamberimizin yanındayken karşıdan Ali görünür, Peygamberimizi Muaviye'ye "Ali'yi sever

[485] *bknz Mübhematül Kur'an ve İmamiyye Şiası-Mustafa Öztürk. Antiparantez; Kirmani ve İbn-i Teymiyye bu rivayeti Salebi tefsirinden vererek eleştirir. Özellikle İbn-i Teymiyye, Süfyanı Sevri rivayetini sened ve metin yönünden şiddetle eleştirir, böyle bir şey olmayacağını, şiilerin bile bunu kabul etmeyeceğini söyler. (bknz İbn-i Teymiyye-Rahman 19 tefsiri)*

[486] *bknz Şiiliğin Doğuşu Meselesi-Hasan Onat*

[487] *bknz Dürrül Mensur, Ali İmran 61 tefsiri*

misin?" der, o da "Evet" der, Peygamberimiz "Aranız bir müddet kötü olacak" der. Muaviye "Ey Allah Resülü, daha sonra ne olacak" der, "Allah'ın bağışlaması ve rızası vardır" der, Muaviye ise "Allah'ın kaderine ve rızasına razı olduk" der ve Bakara 253. ayet iner.[488] Yine Fatiha Suresi'ndeki dosdoğru yol ifadesinin, Nisa 69. ayet uyarınca Peygamberimiz, Ebu Bekir ve Ömer şeklinde tefsiri meşhurdur.

Hatta mesela sünni kaynaklarda da geçen "ben ilmin şehriyim Ali de kapısır" rivayetine karşı şöyle bir iddia vardır: *Yine kaide olan bu görüş ölçüsüyle dört halifeden her biri, Resûlullah Efendimizin şahsiyetinde toplanmış olan dört büyük yakin hasletinden birini temsil ederler. Bu dört hususiyetin şehri Resûlullah Efendimizdir, her halife de bu hususiyetlerden birinin kapısını teşkil eder. Sıddıkiyet şehri Efendimizdir, onun kapısı Ebubekir'dir. Adalet şehri Efendimiz, onun kapısı Ömer'dir. Hilm ve haya şehri Efendimiz, onun kapısı Osman'dır. İlim şehri Efendimiz, onun kapısı da Ali'dir*. [489]

Yine Mutezile'nin bu defa da özellikle kaderle ilgili hadisleri adeta kabul etmeyip Kur'anı yorumlamaya çalışmaları ve Ehli Sünnet'in de buna karşı ayetleri sürekli kadere yontma durumları var. Ya da kaderi vurgulayan zayıf, uydurma her anlatıyı kolay kabullenme durumları. Buralarda elbette bir raydan çıkanlar vardır, bir de ona karşı durma gayreti vardır. Fakat Kur'an'ın anlaşılması noktasında ne derece yol alınmıştır böyle?

Bir de bu bağlamda işari tefsir meselesi dikkat çekiyor. İşari tefsir, görünüşte öyle bir anlam olmamasına rağmen "ayet şuna da işaret ediyor" şeklindeki tefsirlerdir. Asıl anlam budur denilmedikçe hoş görülmüştür. Çünkü Kitab, Levhi Mahfuzdan.. Denilebilir ki, kadere vurgu yapılmış oluyor bununla bir nevi, bu bakımdan hoşgörülmüştür. Fakat işi batıniliğe çekme, aslolan batındır şeklindeki bir mantığa buralardan çalışıldığı da unutulmamalı. Burada iş takva vurgularıyla, mana vurgularıyla dolu da olabilir. Lakin akliyyeti ortadan kaldırma gayreti her zaman için soru işareti olmalı. Çünkü böyle böyle insanların çekildiği bir alan var; o da şeyhe tam bağlılık, her bir şeye kolay inanırlık alanı. Velev ki onunla birlikte sizin istediğiniz şeye de kolay inansın.

---

[488] *bknz Dürrül Mensur, Bakara 253 tefsiri (Suyuti bunu zayıf bir senedle diye belirtir)*

[489] *Mektubatı Rabbani, 202. mektub*

Kitabın Muhkemliği Meselesi

Denilebilir ki; genel mesele Kitabın muhkemliği meselesi olmaya başlamıştır zamanla. Çünkü taifeler oluşmuş ve onların anlayışlarına delil getirmesine dönmüş iş, “Kur'an ne diyor”dan ziyade. Örneğin kimileri demektedir ki, melekler ve ruh ona 50000 yıllık bir günde çıkar ayeti[490] seyri sülük sırasında alınan bir yoldur, kimileri ise Adem’in yaratılışını evrime ters görmemekte. Bu çerçevede kimileri mucizelere mucize katmakta, kimileri her mucizeyi tevil etmekte. Bütün bunlar ise “birileri bilir” anlayışına ya da “bilim(sel düşünce) asıldır” anlayışına çalışıyor gibi.

Şu halde, burada mesele öncelikle Kur'an’a iman olmalı, oradan ince anlamlar çıkartmak değil. Bu işin uzun zamandır bulandığı ortada ve çeşitli anlayışların hakim olduğu. Onun için Kur'an’ın delillerine ve muhkemliğine güçlü bir yöneliş gerekiyor. Mesela Tevrat ve İncil’in düzelticiliği mevzusu kritik bu anlamda. Unutmayalım ki, muhkem sağlam demektir, bu ise mananın açıklığı kadar genel bir sağlamlık da demek. O ise işin bizzat kendisinden olduğu gibi oturduğu zeminden de olur. Ve tarih şunu göstermiştir ki, Tevrat ve İncil’in bilinmesi Kur'an’ın doğruluğu ve sağlamlığı açısından mühim. Ve İsrailiyyattan değil, direkt metinlerden. Yine, kainattaki maddi sisteme ters düşmeme ve üst olma da mühim günümüzde. İşte bütün bu çerçevede Kur'an’ı, bizim bilemeyeceğimiz noktaları belirten hakikat kitabı olarak görmelidir. Çünkü Kainatın Sahibi tarafından gönderilmiştir. Bizim bilgimizi onda cirit attırdığımız bir alan değildir Kitab. Hatta bizim bilgimizden “gafil” olup onu hizaya soktuğumuz bir alan hiç değil. Bu da olan manaların keşfine bakıyor bir ölçüde ve mananın büyüklüğüne.

Ayette denilmekte ki; *Elif Lam Ra ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra açıklanmış -hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan tarafından- bir kitaptır*. [Hud 1]

Bu gayet yol ve yöntem edilmeli.

Yine şunu bilmeliyiz ki her zorlu konu müteşabih demek değildir ve onun peşine düşme de “fitnenin peşine düşme” değil. İşte bu Kuran'ın Tevrat ve İncil'i içericiliği, düzelticiliği mevzusu da aşırı mesafeden, bilinmedik bir alan oluşundan vs müteşabih gibi görülebilir ilk bakışta,

490 *bknz Mearic 4*

üzerine düşme de fitne sanılabilir bu anlamda. Fakat nice ayet vardır bu çerçevede, hatta bu Kuran'ın temel delil noktası, nasıl o müteşabih olabilir?! Ve üzerinde duruldukça da netleştiği görülüyor meselelerin. Burada mesele üzerinde durulması gereği olarak görülüyor açıkçası. Bundan kaçılması ise gaflete girer iyi düşünülürse..Bunu belirtmiş olalım. Bu bağlamda ayetlerin anlaşılması gereğinin başka bir şey "yorumlama derdi"nin başka bir şey olduğu gerçeğini farketmeli.

Şimdi Araf Suresi'nden "ayetler" ifadesinin vurgulandığı yerleri bir örneklik sadedinde sıralayalım.

9 - Kimin (sevap) tartıları hafif gelirse, işte onlar da âyetlerimize haksızlık etmelerinden ötürü kendilerini ziyana sokanlardır.

35 - Ey Âdemoğulları! Size içinizden elçiler gelip âyetlerimi anlattıklarında, kim Allah'tan korkar ve kendini düzeltirse, işte onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.
36 - Kim de âyetlerimizi yalanlar ve onlara karşı büyüklük taslarsa, işte onlar cehennemliktirler ve orada ebedî olarak kalacaklardır.
37 - Allah'a karşı yalan uyduran yahut âyetlerini yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Onlara Kitap'tan nasipleri erişir. Canlarını alacak elçilerimiz gelince onlara: "Allah'tan başka taptıklarınız nerede?" derler. Onlar: "O taptıklarımız bizden sapıp ayrıldılar." derler. Böylece kendilerinin kâfir olduklarına bizzat şahitlik ederler.

40 - Bizim âyetlerimizi yalanlayan ve onlara tenezzül etmeyenler var ya, işte onlara göğün kapıları açılmayacak ve deve (veya halat) iğne deliğinden geçinceye kadar onlar cennete giremeyeceklerdir. İşte suçluları böyle cezalandırırız.

51 - Onlar ki, dinlerini bir eğlence ve oyun yerine koydular ve dünya hayatı kendilerini aldattı. Onlar, bugüne kavuşacaklarını nasıl unuttular ve âyetlerimizi nasıl bile bile inkâr ettilerse, biz de bugün onları öyle unuturuz.
52 - Gerçekten onlara, bir ilme göre açıkladığımız, inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olan bir Kitap getirdik.
53"Onlar (kâfirler), onun te'vilinden başkasını mı bekler? Onun tevilinin geldiği gün/haber verdiği akıbetin geldiği gün ise, daha evvelden onu unutanlar diyecek ki: "Cidden Rabbimizin peygamberleri hakkı getirmişti. Şimdi bizim için şefaatçiler var mıdır ki, bize şefaat etsinler, yahut (dünyaya)

döndürülür müyüz ki, (evvelce) yapmış olduğumuzdan başkasını yapalım.." Onlar kendilerine cidden yazık etmişlerdir, uydurmakta devam ettikleri şeyler de, kendilerinden uzaklaşıp ortadan kaybolmuştur"

103- Sonra onların ardından Musa'yı mucizelerimizle Firavun ve kavmine gönderdik de o mucizeleri inkâr ettiler; ama, bak ki, fesatçıların sonu ne oldu!

146 - Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimden uzak tutacağım. Onlar ki, her ayeti görseler de onlara iman etmezler. Doğru yolu görseler de o yolu tutup gitmezler. Eğer sapıklık yolunu görürlerse tutar onu izlerler. Çünkü onlar âyetlerimizi inkâr etmeyi âdet edinmişler ve onlardan hep gafil olagelmişlerdir.
147 - Âyetlerimizi ve ahiretteki karşılaşmayı inkâr edenlerin amelleri hepten boşa gitmiştir. Çekecekleri ceza kendi yaptıklarından başkası mı olacaktır?

156 - "Ve bize hem bu dünyada bir iyilik yaz, hem de ahirette. Biz gerçekten de tevbe edip senin hidayetine döndük." Buyurdu ki, azabım var, onu dilediğime isabet ettiririm, rahmetim de vardır , o ise her şeyi kaplamış ve kuşatmıştır. Onu da özellikle korunanlara, zekatını verenlere ve âyetlerimize inananlara mahsus kılacağım.
157 - Onlar ki, o ümmî peygambere uyarlar, YANLARINDAKİ TEVRAT VE İNCİL'DE YAZILMIŞ BULACAKLARI O PEYGAMBERE uyup, onun izinden giderler ki, o, onlara iyiyi emreder ve onları kötülüklerden alıkoyar, temiz ve hoş şeyleri kendilerine helâl kılar, murdar ve kötü şeyleri de üzerlerine haram kılar, sırtlarından ağır yükleri indirir, üzerlerindeki bağları ve zincirleri kırar atar, işte o vakit ona iman eden, ona kuvvetle saygı gösteren, ona yardımcı olan ve onun peygamberliği ile birlikte indirilen nuru izleyen kimseler var ya, işte asıl murada eren kurtulmuşlar onlardır.

158 - De ki; ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah'ın resulüyüm. O Allah ki, göklerin ve yerin bütün mülkü O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Öldüren de, dirilten de O'dur. Bundan dolayı gelin, Allah'a ve Resulüne - Allah'a ve kelimelerine iman etmiş bulunan o ümmî peygambere, evet ona- iman edin ve ona uyun ki, hidayete erebilesiniz.

175 - Onlara, kendisine âyetlerimizi sunduğumuz o adamın kıssasını da anlat; âyetlerden sıyrılıp çıktı, derken onu şeytan arkasına taktı, en sonunda da helak olanlardan oldu.
176 - Eğer dileseydik onu o âyetlerle yüceltirdik, fakat o alçaklığa saplandı

kaldı ve kendi keyfinin ardına düştü. Artık onun ibret verici hali o köpeğin haline benzer ki, üzerine varsan da dilini uzatır solur, bıraksan da solur. İşte bu, âyetlerimizi inkâr eden kavmin misalidir. Bu kıssayı iyice anlat, belki biraz düşünürler.
177 - Âyetlerimizi inkâr edip, sırf kendilerine zulmeden o kavmin hali ne kadar kötüdür!

182 - Âyetlerimizi inkâr edenlere gelince, biz onları, bilemiyecekleri yönlerden derece derece düşüşe yuvarlayacağız.

183 - Ayrıca ben onlara mühlet de veririm. Fakat benim tuzak kurup helâk edişim pek çetindir.

Ayet kelimesi, delil, işaret gibi anlamlara gelmekte. Bu çerçevede kitaptaki ayetler vardır, tabiattaki ayetler vardır, mucizeler vardır, yerine göre bu kelime anlam kazanır. Ve dikkat edilirse bu sıraladığımız ayetler içerisinde 157. ayetteki bir yeri büyük harflerle yazdık. Çünkü burası çok ciddi delil niteliği taşıyan bir yer. Mesele ise şu ki bu "Tevrat ve İncil'de yazılı bulacakları" ifadesi, zamanla görüldü ki, gayet araştırma, anlayış, görüş de gerektiriyormuş. Yine Kuran için "kendinden öncekileri doğrulayan" ifadesi geçer gayet ayetlerde. Bu da öyledir. Yani zor anlaşılan noktalar taşıyor buralar. Lakin burada mesele şu ki, bunlar net şekilde ifade edilmiş. Dolayısıyla bunun peşine düşülmesi gerekiyor. Bu, ayetlerin anlaşılması, onlardan gafil olunmaması meselesidir çünkü. Herhangi bir insanlara ilginçlik olsun gösterisi değil.

***8:** Siyakına bakarsak, muhkem müteşabih ayırmadan hepsine iman noktası, kamil iman olarak vurgulanmaktaydı, fakat bu noktadan da kayılabileceği vurgulanmaktadır. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *Rasûlullah (s.a.v.), sık sık "Ey kalpleri halden hale değiştiren Allah'ım kalbimi dinin üzere sabit kıl demeyi çokça yapardı. Ey Allah'ın Rasûlü dedim sana ve getirdiğin şeriata inandık bu durumda hala bizim hakkımızda korkuyor musun? Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Evet çünkü kalpler Allah'ın iki parmağı arasındadır, onları dilediği şekilde evirip çevirir."* [Tirmizi-Kader 7]

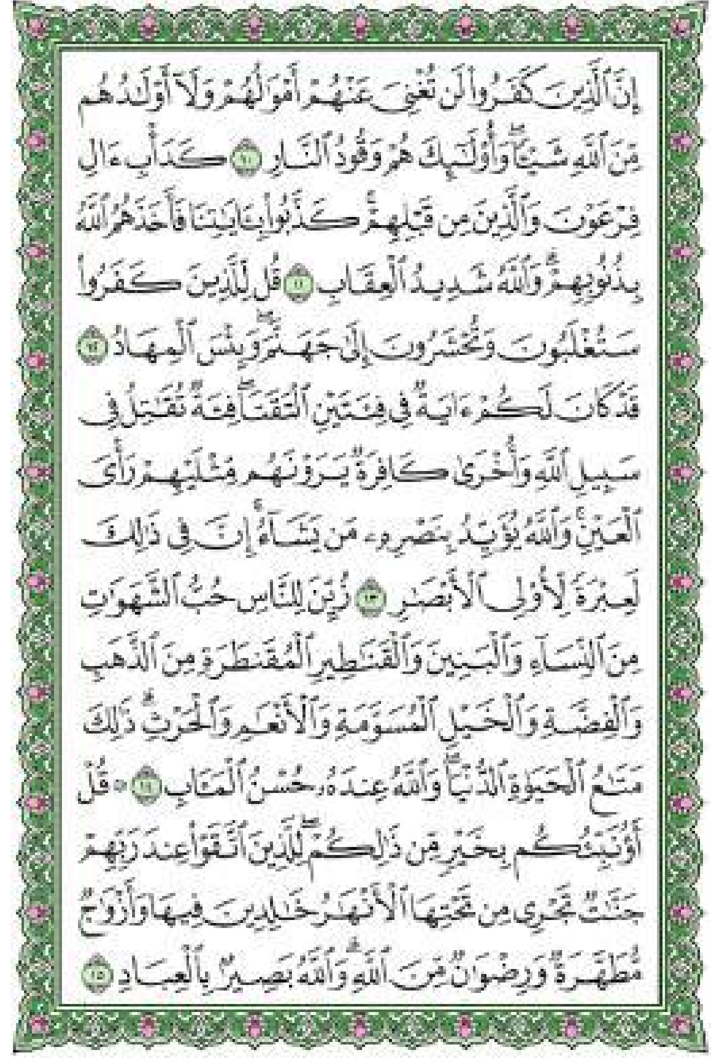
Burada kalplerin Allah'ın elinde olduğu, imanın ve sapmanın Allah'ın dilemesiyle olduğu noktası vurgulanırken Saff 5. ayette "ne zaman ki saptılar, Allah kalplerini kaydırdı" demektedir. Bu bağlamda Mutezile-Ehli Sünnet tartışması vardır.

Kafirler ki; kesinlikle ne malları ne evlatları Allah'tan bir şeyi onlardan müstağni kılmayacak.. Onlar, Ateşin Yakıtı'dır. [10]

Firavun ailesinin defedilişi gibi ve ondan öncekilerin.. Ayetlerimizi yalanladılar da Allah onları günahlarıyla/günahları sebebiyle aldı. Allah yokuşları/cezası çetin olandır. [11]

İnkar edenlere de ki; mağlup olacaklar ve cehenneme sürülecekler. Ne de kötü yataktır. [12]

Muhakkak ki, karşılaşan iki toplulukta sizin için bir ayet/belirti/ibret olmuştu. Bir grup Allah yolunda savaşıyordu, öbürü ise kafir. Gözün görmesiyle onları kendilerinin iki katı görüyordular.. Allah dilediğini yardımıyla destekler. İşte bunda, bakış sahipleri için şüphesiz bir ayet var. [13]

Kadınlardan, oğullardan, kantar kantar altın ve gümüşten, salma atlardan, davarlardan, ekinden iştah duymaların sevgisi insanlara süslendi. Bu, aşağı hayatın geçimliğidir. Allah ki, dönülecek güzel yer, onun yanındadır. [14]

De ki; İşte size bundan daha iyisini haber vereyim mi; Sakınanlara Rabbleri katında cennetler var.. Aşağısından ırmaklar akan, orada kalıcılar oldukları.. Arındırılmış/tertemiz eşler ve Allah'tan bir hoşnutluk.. Allah, kullarını pek bir görendir. [15]

***12:** Ayetin Medine’deki Yahudiler, özellikle de Kaynukaoğulları hakkında nazil olduğu rivayet edilmiştir. *Bedir’den sonra Kaynukaoğulları lideri Finhâs: “Muhammed, Kureyş’i yendim ve onları öldürdüm diye hiç sevinmesin. Kureyş savaşı iyi bilmediği için böyle oldu.” dedi de bu âyet “O küfredenlere de ki: Yakında mağlûp olacaksınız ve cehenneme sürüleceksiniz. O, ne kötü döşektir.” indi.* [Taberi] [491]

***13:** Bedir günü müşrikler 950 kişiydiler, Müslümanlar ise 313. Ayette geçen “iki katı görüyordular” ifadesi, çok ihtimallidir. Kimi demektedir ki, müşrikler Müslümanları ikibin ya da altıyüz kişi görüyordu. Ya da Müslümanlar onları altıyüz kişi görüyordu gibi.. Bir de Yahudilerin müşrikleri Müslümanların iki katı görmeleri şeklinde de söylenmiştir. Burada Müslümanların onları üç değil iki katları görmeleri diğer bir ayete uygun gibi. Şöyle denilir: *Hani de size -karşı karşıya geldiğinizde- onları az gösteriyordu, sizi de onların gözünde azaltıyordu, yapılagelen bir işi tamamlamak için….* [Enfal 44]

Öte yandan, Ferra ayetin anlamı için “üç katı görüyorlardı” demiştir. Çünkü bu şuna benzer bende bin var, onun iki misline ihtiyacım var dediğinde 3000 kastedilir. Burada da iki misilleri denilmiştir. [492]

Denilebilir ki, burada Yahudilere sesleniliyor ve Müslümanların aslında kendilerinin üç katı olan, fakat iki katları gördükleri bir düşmanı Allah’ın izniyle alt ettikleri. Onlar ise daha azdır. Beri yandan iki katları görmeleri şunun için de mühim; Enfal 66’da “sizden yüz sabırlı kişi onlardan iki yüze galib gelir” denilmekte. Bu ayet muhtemeldir ki Bedir’den önce inmiş. Yahudiler ise Allah’ın savaşlarda galebe vaadlerini ve gerçekleşmesini en iyi bilen bir toplum.

***14:** Necran heyetinin etkileyici kılık kıyafetlerinin olduğu ve İslam’ı kabul etmemelerinin bir sebebinin de mal mülk davası olduğu söylenmiştir. Muhammed b. İshak şöyle demiştir: *“Peygamber’e, Necran’dan binitli yetmiş kişilik bir heyet geldi. İçlerinden ondördü onların eşrafından idi. Bu on dört kişinin üçü de kavmin ileri gelenlerinden idi. Bunlardan birisi başkanları idi ve adı da Abdu’l-Mesîh idi. İkincisi danışmanları ve en ileri görüşlü olanları idi. Ona “Seyyid” (Efendi) diyorlardı ve adı el-Eyhem idi. Üçüncüsü de, âlimleri, piskoposları ve müderrisleri idi ki adı Ebu Harise İbn Alkame idi. O, Benû*

---

491 *Taberi, bu 13. ayetin de onlara indiğine delalet eder der.*

492 *Kirmani garib başlığıyla bunu verir.*

Bekir İbn Vâil kabilesinden idi. Hristiyanlıktaki eğitim ve öğretimi, Hristiyanığa yaptığı hizmetleri, çalışmaları sebebi ile ve ilmi ile meşhur olduğu için, ona Rum hükümdarları tarafından izzet ve ikramlara mazhar kılınarak, kendisine birçok mallar verilmiş ve idaresine birçok kiliseler bağlanmıştı. Necran'dan gelirken bir katıra binmiş, onun yularını da kardeşi Kürz b. Alkame çekmiştir. Ebu Hârise'nin katırı yürürken birden tökezler. Kardeşi Kürz, Peygamber (s.a.v.)'i kastederek, "O uzaktaki helak olsun" deyince, Ebu Harise,"Aksine senin anan helak olsun" dedi. Bunun üzerine Kürz, "Niçin ey kardeşim?" deyince, o cevaben,"Vallahi o bizim beklemekte olduğumuz Peygamberdir" der. Kürz de, "Bunu bildiğin halde, ona inanmana mâni olan nedir?" der. Ebu Harise, "Şu krallar bize çok mallar verip, izzet-ü ikramda bulundular. Eğer biz Muhammed'i tasdik edecek olursak, onlar bütün verdiklerini geri alırlar" dedi. Bu cevap Kürz'ün kalbinde bir ukde oldu. Müslüman oluncaya kadar bunu gönlünde sakladı. Müslüman olunca, bu hadiseyi anlattı. [Razi]

ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ إِنَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ١٦ ٱلصَّٰبِرِينَ وَٱلصَّٰدِقِينَ وَٱلْقَٰنِتِينَ
وَٱلْمُنفِقِينَ وَٱلْمُسْتَغْفِرِينَ بِٱلْأَسْحَارِ ١٧ شَهِدَ ٱللَّهُ
أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْعِلْمِ قَآئِمًۢا
بِٱلْقِسْطِ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ١٨ إِنَّ ٱلدِّينَ
عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ ۗ وَمَا ٱخْتَلَفَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ
إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ
بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ١٩ فَإِنْ حَآجُّوكَ
فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِىَ لِلَّهِ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوتُوا۟
ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْأُمِّيِّۦنَ ءَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا۟ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ ۖ
وَّإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ ٱلْبَلَٰغُ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ٢٠
إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّۦنَ
بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ ٱلَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِٱلْقِسْطِ مِنَ
ٱلنَّاسِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ٢١ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَبِطَتْ
أَعْمَٰلُهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ٢٢

٥٢

‘Rabbimiz, biz kesinlikle iman ettik, günahlarımızı bağışla ve bizi ateşin azabından koru’ diyenlerdir. [16]

Sabredenler, doğrular, boyun eğenler, infak edenler, seherlerde bağışlanma dileyenler.. [17]

Allah tanıklık eder ki; ilah yoktur O’ndan gayrı. Melekler ve ilim sahipleri de eder.. Adaleti ayakta tutarak.. İlah yoktur, O’nun dışında, Pek Üstün Gelen’in, Pek Hükmeden’in [18]

“Allah katında din, İslam’dır” Kitap verilenler de başka değil, ancak kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan ihtilafa düştü. Kim Allah’ın ayetlerini inkar ederse; herhalde Allah hesabı çabuk olandır. [19]

Eğer seninle tartışmaya girerlerse de ki, ‘Ben yüzümü Allah’a teslim ettim. Bana uyanlar da..’ Sonra Kitap verilenlere ve ümmilere de ki, ‘Teslim oldunuz mu?’ Eğer teslim olurlarsa doğru yolu bulmuş olurlar, eğer dönerlerse de sana düşen ancak ulaştırma. Allah kullarını pek iyi görendir. [20]

Allah’ın ayetlerini inkar edenler ve nebilerini haksız yere öldürenler, insanlardan kendilerine adaleti emredenleri öldürenler var ya; onlara acı azabı müjdele.. [21]

İşte onlar, dünyada ve ahirette işleri boşa gitmiş kimselerdir. Ne de onlar için yardımcılardan bir yardımcı var. [22]

***17:** Hadiste şöyle buyurulur: *"Allah Tebâreke ve Teâlâ, her gece, gecenin son üçte biri kalınca dünya semasına iner ve şöyle buyurur: Mülkün sahibi benim! Kim ki bana duâ ederse, ona cevap veririm. Kim ki benden isterse ona veririm. Kim ki bana istiğfar ederse onu bağışlarım. Tan yeri ağarıncaya kadar bu böylece devam eder."* [Tirmizî, Namaz, 32]

Burada seher sabahtan önceki vakittir, sahur adı altında yemek yenen vakittir. Bu şekilde ayetin anlamı sabah namazından ayrılmıştır. Nitekim, Vahidi ayeti sabah namazını kılarlar şeklinde tefsir etmiş ve eleştirilmiştir. Denilmiştir ki, seher oruç için yemek yenen vakittir, nasıl onda sabah namaz namazı olabilir?! Yine denilmiştir ki; Sabredenler; Muhammed (as), doğrular; Ebu Bekir (ra), boyun eğenler Ömer (ra), infak edenler Osman (ra), seherlerde bağışlanma dileyenler Ali (ra)'tır. Bu da eleştirilmiştir. [493]

***18-19:** Tevhid ve İslam vurgulanıyor bu iki ayette. Öte yandan şu dikkat çekicidir; Allah'ın birliği, ondan başka ilah olmadığı, eksikliklerden münezzeh olduğu bunca makul bir şeyken sadece İslam'da bu inanç vardır, diğer dinler tarih içerisinde bozulmuştur.

---

[493] *bknz Kirmani*

Kendilerine kitaptan bir nasip verilenleri görmedin mi; aralarında hüküm vermesi için Allah'ın Kitabı'na çağrılıyorlar, sonra onlardan bir grup yüz çevirerek dönüyor [23]

İşte bu, onların "ateş bize ancak sayılı günlerde dokunacak" demeleri sebebiyledir. Uydurup durdukları şeyler dinlerinde onları aldatmış.. [24]

Kendisinde şüphe olmayan, her nefse –haksızlığa uğratılmaksızın- kazandığının tastamam ödendiği gün için toplandıkları zaman, nasıl olur?! [25]

De ki, Mülkün maliki Allah'ım, mülkü dilediğine verirsin dilediğinden çekip alırsın, dilediğini üstün eder dilediğini zelil edersin. Hayr, senin elindedir. Şüphesiz ki sen her şey üzerinde pek bir güç yetirensin. [26]

Geceyi gündüze sokarsın ve gündüzü geceye sokarsın, ölüden diriyi çıkarırsın ve diriden ölüyü çıkarırsın, dilediğini hesapsız rızıklandırırsın. [27]

Müminler, müminlerin haricinde kafirleri veliler/gözeticiler edinmesin. Kim bunu yaparsa –bir tür sakınma ile onlardan sakınmanız dışında- o zaman herhangi bir şeyde Allah'tan değildir. Allah, dikkatli olmaya çağırıyor sizi kendisine; dönüş Allah'adır. [28]

De ki, İçinizdekini gizleseniz de açık da etseniz Allah onu bilir. Göklerde ne varsa, yerde ne varsa bilir.. Allah her şey üzerinde pek bir güç yetirendir. [29]

***23:** *İbn-i Abbas şöyle demiştir:"Resulullah, Medinedeki "Beytül Medaris" denen yerde bir Yahudi topluluğunun yanına vardı ve onları Allaha davet etti. Nuaym b. Amr ve Haris b. Zeyd, "Ey Muhammed, sen hangi din üzeresin?" dediler. Resulullah de: "İbrahimin milleti ve dini üzereyim." dedi. Onlar, "İbrahim Yahudi idi." dediler. Resulullah da onlara: "O halde gelin Tevrata baş vuralım. Bizimle sizin aranızda o bulunsun." dedi. Onlar kabul etmediler. İşte bunun üzerine Allah teala bu âyet-i kerimeyi ve bundan sonra gelen âyeti indirdi.* [Taberi]

İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde nasıl oluyor da seni hakem tayin ediyorlar ve sonra da yüz çeviriyorlar? Onlar iman sahibi değildirler. [Maide 43] ayeti bağlamında ve Tevrat'taki recm emrini uygulamama hakkında olduğu da söylenmiştir. Bu da emredilen recmi yapmama, lakin nebileri haksız yere öldürme çelişkisini vurguluyor.

***26:** Ayetin nüzul sebebi olarak; Peygamberin ümmetine Bizans ve Fars İmparatorluklarını bir gün ele geçireceklerini müjdelemesi, bunun üzerine münafıkların ve Yahudilerin,"Olacak şey değil, Fars ve Bizans krallıkları Muhammed´in eline nasıl geçebilir? Onlar Muhammed´den daha güçlü ve kuvvetli" demesi gösterilmiştir.

***27a:** Ölü ve diri kelimeleri, inançlı ve inançsız olarak da tefsir edilmiştir. Öte yandan; *Siz ölüler iken sizi dirilten* [Bakara 28] ayetine göre canlının imal olunduğu cansız maddeye işaret vardır. *Taneyi ve çekirdeği yaran şüphesiz Allah'tır. Ölüden diriyi çıkarır. Diriden de ölüyü çıkarandır. İşte Allah budur. Böyleyken siz nasıl yüz çeviriyorsunuz?* [Enam 95] ayetine göre de tohum, çekirdek gibi şeyler.. Tohumdan ağaç, ağaçtan tohum çıkar.

***27b:** Gece ve gündüz, dünyanın bir yarısında ve öteki yarısında her an vardır. Ayetlerde de aşırı derecede birlikte zikredilmekte bu iki kelime. Öte yandan, Kur'an'da gece ve gündüz adeta bir varlık olarak geçmektedir. Tevrat'ta ise yine böyle.. Hatta gece ve gündüz, güneş vs yokken daha ilk gün yaratılır, ışığa gündüz, karanlığa gece denilir Tevrat'ta. Kuran'da ise göklerin ve yerin yaratılması, karanlıkların ve ışığın varedilmesi birlikte geçer. Ama bu gece ve gündüzün vurguları çoktur, neredeyse güneşten bağımsız işlenir. Bu da ilk emrin Tevrat'ta olduğu gibi "ışık olsun" emri olmasından olabilir ve bunun da gece ve gündüzün olması işinin..

Fakat bir de şu var ki; insanlık herşey dünyanın çevresinde dönüyor, güneşin gelmesiyle gündüz, gitmesiyle gece oluyor diye düşünüyordu.

Gündüzün güneşi ikincilleştiren bir şekilde işlenmesi, bunu vurgulayan, en azından gerçek çıkınca zaten bunun bilindiği anlamında olduğu söylenebilir.

Burada dikkat çekmesi açısından mesela Razi Araf 54 tefsirinde şöyle der:

Güneşin iki türlü hareketi bulunmaktadır: a) Zatı itibariyle olan hareketi ki, bu ancak tam bir senede tamamlanır. İşte onun bu hareketi sebebiyle "sene, yıl" meydana gelir... b) Güneşin, en büyük feleğin hareketi sebebiyle meydana gelen hareketi... Bu hareket de, bir gün bir gecede tamamlanır... Bunu iyice kavradığın zaman biz deriz ki: Gece ve gündüz, ancak güneşin hareketi sebebiyle meydana gelir. Bu da ancak, kendisine arş denilen en yüksek semanın hareketiyle gerçekleşir. İşte bu sebepten dolayı Cenâb-ı Hak, "Sonra (O), arş üzerinde istiva etti" ifadesine, gece ile gündüzün meydana gelmesinin sebebinin, güneş ve ayın hareketi değil, aksine en uzak feleğin hareketi olduğuna dikkat çekmek için, "gündüze, geceyi O bürüyüp örter" buyurmuştur. İşte bu son derece hayranlık verici bir nüktedir.

Yani Razi, gece ve gündüzün ayrıca zikredilmelerini, sırf güneşle açıklanmamasını farketmiş ve fakat felek (arş) diye bir şeyle açıklayarak hata etmiştir. Lakin işte bu espiri işin can alıcı noktasıdır.

Bir de daha da dikkat çeken nokta, ayetlerde gecenin hareketi, gündüzden önce geçer. "Geceyi gündüze sokar, gündüzü geceye sokar" denilir, "Geceyi yuvarlatarak gündüze sokar, gündüzü yuvarlatarak geceye sokar" denilir. [494] Dolayısıyla iş güneşin hareketinden iyice uzaklaştırılır. Peki bu neyin hareketi olabilir. Elbette dünyanın hareketi.. Hem kendi ekseni ve hem de güneş etrafında.

Beri yandan, Enbiya 33'te gece ve gündüzün bir yörüngede aktığı da belirtilir. Fakat böyle bir şey bilinmediğinden bu ayet dünyanın hareketine yorulmamıştır. Ama şimdi yapılabilir.

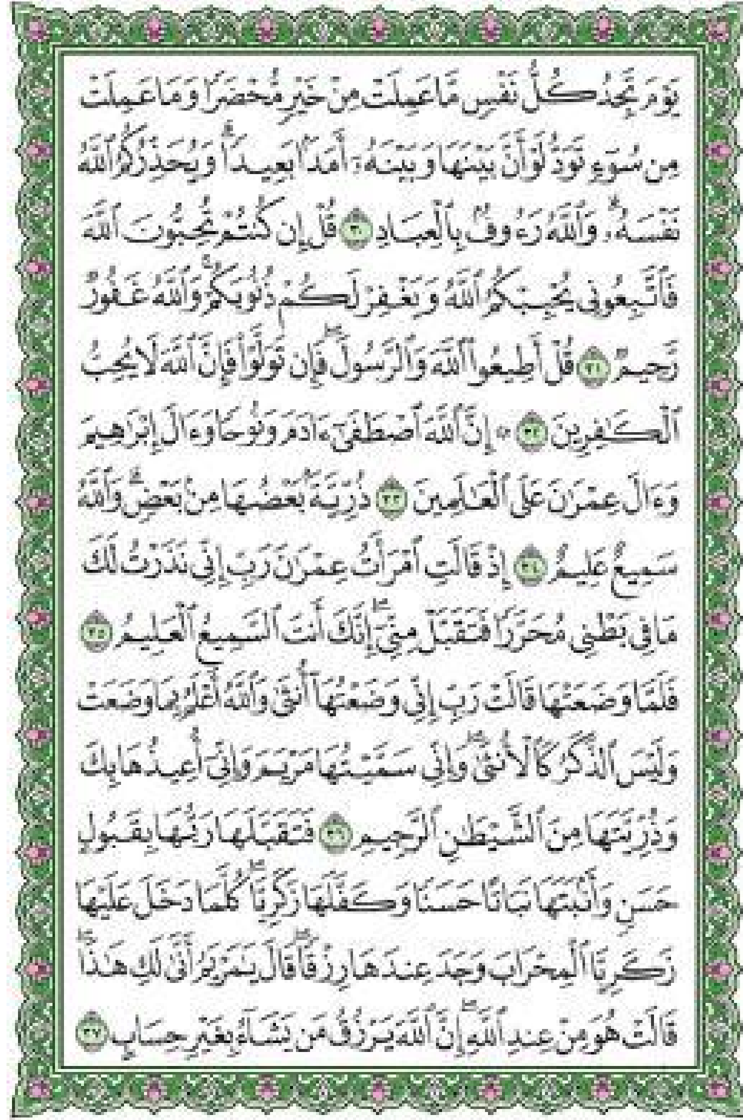
Zaten Yasin 37'de gece ve gündüzün yerin hareketi, 38'de güneşin, 39'da ayın hareketi vurgulanıyor. Fakat Yasin 40'da "güneşe aya yetişmesi gerekmez, geceye de gündüzü geçmesi geremez, hepsi bir felekte yüzerler" denilmesi bir soru işaretidir. Bütün bunlar sırf yerin kendi eksesni etrafındaki hareketi bağlamında çünkü. Ama bu da şöyle anaşılabilir. Güneşin aya yetişmesi ve gecenin gündüzü geçmesi (tersine dönüş) kıyamet alametleri. "O zamana kadar bu böyledir" denilebilir.

---

[494] *bknz Hacc 61, Lokman 29 fatır 13, Hadid 6, Zümer 5*

***28:** Takıyye kelimesi sakınma anlamında gelen bir kelimedir, takva da sakınma anlamına gelen bir kelimedir. Şia mezhebi buradan takıyyenin takva olduğunu çıkartmıştır.

Her canın iyilikten yaptığını hazır bulacağı gün.. Ve kötülükten -arzu eder ki, onunla kendisi arasında uzak bir mesafe olsa- yaptığını.. Allah, dikkatli olmaya çağırıyor sizi, kendisine.. Allah kullarına çok şefkatlidir. [30]

De ki; Eğer Allah'ı seviyor iseniz bana tabii olun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin. Allah çok affeden, pek acıyandır. [31]

'Allah'a ve Elçi'ye itaat edin' de! Eğer de dönerseniz herhalde Allah kafirleri sevmez. [32]

Muhakkak ki Allah, Adem'i ve Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini (akıllı) alemler üzerine seçti. [33]

Kimisi kimisinden bir zürriyet olarak.. Allah pek işiten, pek bilendir. [34]

Hani de İmran'ın kadını demişti ki; Rabbim, karnımdakini (Beyti Makdis için) özgür kılınmış olarak sana adadım. Benden kabul et. Sen ki Sen, Pek İşiten, Pek Bilen'sin. [35]

Onu bırakınca/doğurunca da; 'Rabbim onu kız olarak bıraktım.. -ki Allah bıraktığını daha iyi biliyordu- erkekse kız gibi değildir. Ben ona Meryem adını verdim, onu ve soyunu kovulmuş şeytandan sana sığındırıyorum' (dedi) [36]

Ve Rabbi onu güzel bir kabulle kabul etti, onu güzel bir bitki gibi bitirdi. Ona Zekeriyya'yı görevlendirdi. Zekeriyya mihraba/yüksek odaya her girdiğinde onun yanında bir rızık bulurdu. Derdi ki, 'Ey Meryem, bu sana nereden böyle?' Derdi ki, 'O Allah katındandır' Şüphesiz ki, Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır. [37]

***35-37:** Musa ve Harun (as)'ın babalarının adı İmran'dır ve Meryem diye kızkardeşleri de vardır. Bazıları buradan bir itham çıkararak, Kur'an'da

iki Meryem'in karıştırıldığını söyler. Çünkü İsa (as)'ın annesi olan Meryem'in babası İmran olarak zikredilir Kur'an'da.. [495] Halbuki öbür Meryem'in babası İmran'dır. Üstelik, "Ey Harun'u kız kardeşi"[496] diye bir hitap vardır Meryem'e Kur'an'da.

Sahabeden Müğîre b. Şube anlatıyor: *Peygamber (asm) beni, Necran halkına gönderdi. Onlar bana; "Gerçekten siz Kur'an'da 'Ey Harun'un kız kardeşi!' diye bir ayet okuyorsunuz değil mi?" diye sordular. Ben de "Evet" dedim. Onlar, "Herhalde, İsa ile Musa arasında ne kadar zaman geçtiğini de biliyorsunuz." dediler. Ben Resulullah (as)'ın yanına döndüğümde bunu kendisine anlattım. "Deseydin; onlar daha önceki peygamberlerin ve salih kimselerin ismini kullanıyorlardı.." diye buyurdu.* [Tirmizi-Tefsirul Kur'an 19]

Denilebilir ki; Kur'an'ın bu anlatımında bir vurgulama ve bir incelik söz konusu. Hz Meryem'in İncillerde bahsedilmeyen soyu vurgulanıyor burada; Levi-Harun soyundan geldiği.. [497] Dolayısıyla Meryemoğlu İsa'nın. [498] Çünkü İnciller "Davudoğlu" der İsa'ya ve Meryem'in nişanlısı Yusuf adlı Yahuda/Davud sülalesinden birine dayandırılır soy, Meryem'e değil. Yine resmi İncillerde Meryem'in hikayesi geçmez, soyu vurgulanmaz. Yakub İncili'nde ise babası olarak Joachim adı gerçer, annesi ise Hanna diye geçer. Hanna ileri yaşta dua ile çocuk doğurur. Yakub İncili'nde şöyle geçer: *Ve o anda Rabbin meleği belirdi ve dedi ki: Hanna Hanna, Rab senin duanı işitti. Hamile kalacaksın ve doğuracaksın, senin soyun bütün dünyada konuşulacak. Hanna dedi ki: "Yaşayan Tanrım olan Rabb, eğer doğurursam ister oğlan ister kız, onu Tanrım olan Rabbe bir hediye olarak vereceğim, hayatının tüm günlerinde ona hizmet etsin.* [Yakub İncili: 4: 1] Öte yandan Meryem'in ilahi gözetimde yetiştiği de geçer. Şöyle ki: *Ve Meryem Rabbin tapınağında bir güvercin gibi beslendi ve bir meleğin elinden yiyecek aldı*. [Yakub İncili: 8: 1]

---

[495] *Burada müfessirler, biri Musa ve Harun'un babası İmran, bir de Meryem'in babası İmran'dan bahsederler. Musa'nın babası İmran bin Yashur, Levi sülalesindendir, İsa'nın dedesi İmran ise İmran bin Masan (ya da Yaşem), Davud ve Yahuda sülalesindendir denilir.*

[496] *bknz Meryem 28, Öte yandan, Zekeriyyanın hanımı Elizabeth'in Harun soyundan olduğunu vurgulamak için İncil'de şöyle denilir: "Harun'un kızkardeşlerindendi" Luka 1: 5*

[497] *ayrıca bknz Bakara not 246, Ek 1 Peygamberler Tarihi*

[498] *bknz Ali İmran not 44*

Lakin Yakub İncil'inde de Meryem, çok senaryo kokan bir yerde Davud soyundan Meryem olarak vurgulanır.[499] Halbuki Davud soyundan olsa gayrı remi İnciller Yusuf'u niye bunca işin içine soksun, soyu ona dayandırsın vesare..

Burada işi açık eden şöyle bir durum var. Gizli Matta İncili diye geç devir bin İncil var, İslam'dan sonra bile yazılmış olabilir. Bu İncil, Yakub İncili'nin üzerine yazılmıştır, aynı şekilde işlenir konular ama bazı farklar var. Bu mevzu işi açık etmekte. Bir defa Gizli Matta İncili'nde Joachim ve karısı Hanna'nın Davud soyundan olduğu hemen başta belirtilir. Ve Yakub İncili'nde Hz Meryem'e "Davud sülalesinden Meryem" denilen yerde ise konu sülale odaklı işlenmez. Yani o işteki "açık" kapatılır tabiri caizse.. Ama asıl böyle açılmakta denilebilir. Buradaki bir başka husus da Yakub İncili'nde tapınağa perde yapmak için Davud sülalesinden bekar kızları getirin diye işlenir olay ve Meryem'e buradan laf gelir ve Meryem perde yapımıyla uğraşırken Cebrail gelir. Ayette ise perde yapımı değil, "perdeyi çekti" denilir.[500] Ve hep tapınaktadır Meryem. Burası işi düzeltiyor denilebilir.

Kur'an ise resmi İnciller'in aksine Meryemoğlu demekte ısrarla İsa'ya. Ve Meryem'in Haruniliğini çağrıştıran nisbetlerde bulunmakta.[501] Hasıl Kur'an'da vurgulanan mesele İsa'nın Davudoğlu olmadığıdır bu çerçevede.

Velakin Kur'an'ın düzelticiliği iyi anlaşılmadığı için İncil'lere bakılıp "Davudoğlu" denilmiştir tefsirlerde İsa'ya.[502] Halbuki çok erken bir dönemde telif edilmiş olan elFasl'da Meryem'in "Elizabeth'in yakını" olması dolayısıyla Haruniliği vurgulanır, ona zoraki Davudoğluluk izafe edildiği, kendisinin ise bunu reddettiği belirtilir.[503] Bu kitabın adeta hiç sayılmaması İslam aleminde çok sorun çıkarmıştır. Öte yandan, zamanımızdaki müfessirlerden İbn-i Aşur İsa'nın önceki tefsirlerde İsa (as)'ın Davudoğlu kabul edilmesine "hata" der, "Meryem Harun sülalesindendir der. [504]

---

[499] *bknz Yakub İncili 10: 1*

[500] *bknz Meryem 17*

[501] *bknz Bakara not 246*

[502] *Taberi-Ali İmran 35 tefsiri, Maturidi, Beğavi, Zemahşeri, Razi, Kurtubi, Beyzavi, Ebu Hayyan, İbn-i Kesir, Dürrül Mensur, Ebussuud, Alusi, Tibyan, Elmalılı-Ali İmran 33,34 tefsiri. Semerkandi, Mehmed Vehbi ve Ömer Nasuhi, "İmran bin Masan" der, fakat "Davud sülalesinden" diye belirtmez.*

[503] *ElFasl, c2, shf 49,50*

[504] *İbn-i Aşur, Ali İmran 33 tefsiri*

Muhammed Ali, bir tane İmran olduğunu onun da Musa ve Harun'un babaları İmran olduğunu, Yahya ve İsa'nın da bu soydan geldiğini[505] 35. ayetteki "İmran'ın kadını" lafzının "Harun'un kız kardeşi" lafzı gibi olduğunu, soyu vurguladığını söyler.[506] Lakin aynı yerde "örneğin İsa'ya da Davudoğlu denmiştir" der. Buna eleştiri getirmez. "Ayet, İmran'ın karısı anlamına da gelebilir" der.

Hasılı "neden bu Davudoğluluk ısrarı" demek gerekiyor? Onun da cevabı basit, çünkü Tanah metinlerinde Davudoğlu bir kurtarıcı bekleniyor. Eğer Davudoğlu değilse Tanah metinlerinin tahrifi iddiası oluşur. Bu birilerinin işine gelmiyor. Kuran'ın bunca ince ince işlediği konu görülmüyor. Bir de üstüne Meryem'e "İmran kızı" denildi, "Harun'un kızkardeşi" denildi.. Bilgiler karıştırılmış diye itham yeniliyor. Bu mevzuya biraz iyi göz açmalı. Bu, Kuran'ın üstlüğünü de gösterir ve buna zorlar mevzulardan..

Teslis mevzusu

Bir de şu konu var ki, İncillerde İsa (as) Allah'a baba, kendisine oğul deyip durmaktadır. Bu da bir yönüyle Mesihliğin ve Davudluğun Yahudilerce "Tanrı oğlu" olarak ifade edilmesinden kaynaklanıyor olabilir. Velakin babasız olan birisi, Allah'a baba, kendisine oğul derse burada artık mecaz kalmaz ve annesi de tanrı olmalıdır. Dolayısıyla Kuran ısrarla ona Meryemoğlu diyerek, ki babasız birisine ne denilecekti, bu konuyu vurgulamakta. Ve dolayısıyla Hz İsa'nın böyle bir şey demeyeceğini.. Halbuki İncillerde hiç Meryemoğlu tabiri geçmez ve hatta daha sonra teslis inancında Meryem geçmez. Yani onun Yahudilerce kabul edilen Tanrıoğlu ismini alması adına aslında şirke sonuna kadar kapı aralanır. Beri yandansa bunun en tabii ve mantıki sonucu olan Meryem'in tanrılığı iddiasından kaçılır. Gerçi Hristiyan mezheplerinde teslisi Meryem'le yapan da olmuştur, yine mesela Efes Konsili'nde Meryem'e tanrıdoğuran ismi verilmiştir, katolik ve ortodokslarca Meryem'e dua edilir vs, ilahlaştırma fazlasıyla

---

[505] *Muhammed Ali, Ali İmran 33 tefsiri. bknz Ö.R. Doğrul, Mevdudi-Muhammed Hamidullah (sadece İmran'ın Musa ve Harun'un babası olduğunu belirtir), Muhammed Esed (Ali İmran 34 tefsiri)*

[506] *Muhammed Ali,Ali İmran 35 tefsiri. bknz Ö.R. Doğrul ("hani İmran'dan bir kadın" diye meallendirir, dipnotta direkt "imrae, zevce manasına da gelir, bu surette İmran, Musa'nın babası değil, Meryem'in babası olmak lazım gelir" der), M. Hamidullah, M. Esed, Mevdudi (İmran'ın kadını da olabilir, İmran'ın karısı da olabilir der)*

sözkonusu ama mevzu ondan uzaklaştırılmaya da çalışılıyor fazlasıyla. Kuran ise bu açık üzerinde ısrarla durur. Böylece şu anlaşılır ki, Tanrı oğlu diye bir gerçek olamaz ayrı, böyle bir mecaz da olamaz.

İşte orada, Zekeriyya Rabbine dua etti; 'Rabbim bana temiz bir zürriyet ver, şüphesiz ki sen duaları pek işitensin' [38]

Sonra ayakta namaz kılarken mihrapta, melekler ona seslendi; 'Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi doğrulayıcı, efendi, pek sıkı/zahit, salihlerden bir nebi olan Yahya'yı müjdeliyor' [39]

Dedi ki, 'Rabbim, benim nasıl oğlum olabilir, bana ihtiyarlık gelmiş, karım da kısır?!' Dedi ki, 'İşte böyledir, Allah dilediğini yapar' [40]

Dedi ki, 'Rabbim bana bir ayet kıl' Dedi ki, 'Ayetin insanlarla üç gün işaret dışında konuşamaman.. Rabbini çok zikret, sabah ve akşam tesbih et' [41]

Hani de melekler demişti ki, 'Ey Meryem, Allah seni seçti ve seni arındırdı, seni alemlerin kadınlarının üzerine seçti' [42]

Ey Meryem, Rabbine boyun eğ ve secde et, rüku edenlerle birlikte rüku et. [43]

Bu –sana vahyettiğimiz- gayb haberlerindendir. Meryem'e kim görevli olacak diye kalem atarlarken yanlarında değildin, ne de tartışırlarken yanlarındaydın. [44]

Hani melekler demişti ki; 'Ey Meryem, Allah sana kendisinden bir kelimeyi müjdeliyor; adı, Meyemoğlu İsa Mesih'tir, dünyada da ahirette de itibarlı ve yakın kılınanlardandır' [45]

***38:** Resmi İncillerde Zekeriyya'nın Meryem'e bakması yoktur, sadece ihtiyar olduğu ve karısının kısır olduğu söylenir, sonra birden konuya girilir. Şöyle ki: *Melek ona, "Korkma, Zekeriya" dedi, "duan kabul edildi. Karın Elizabet sana bir oğul doğuracak, onun adını Yahya koyacaksın*. [Luka 1: 13] Müjde kısmında ayrıca Yahya'nın ahlaklı olacağından bahsedilir ve özellikle de kritik bir konu olan İlyas'ın ruhu ve gücüyle iş yapacağından.. [507] Sonra, Zekeriyya'nın üç gün değil, çocuk doğana kadar konuşamadığı geçer, yani belirti değil, cezadır bu.[508] Kur'an bunları düzeltmekte.

Öte yandan Yakub İncili'nde Zekeriyya, Meryem'in olduğu mabeddeki başrahiptir ve onunla özel olarak olmasa da ilgilenir. Ve kura Meryem'e bir nişanlı bulmak için yapılır, bu Yusuf diye birine çıkar.

***44:** *Bu –sana vahyettiğimiz- gayb haberlerindendir..* denilmekte ayette, halbuki Luka 1.bölümde ve Yakub İncili'nde bu olaylar işlenmektedir. Elbette bunlar Peygamberimiz için gayb olduğu gerçeğini değiştirmez, fakat bir incelik de söz konusudur, kimsenin bilemeyeceği belirttiğimiz farklar vardır. "Meryem'e kim görevli olacak diye kalem atarlarken yanlarında değildin" diyerek bu iyice vurgulanıyor ayette. Bu kısım resmi İncillerde yoktur, çünkü o olsa öncesi de olmalıdır. Öyle olursa da Meryemoğlu denilmesi gerekecektir İsa'ya. Ve Meryem'in soyu ciddi bir şekilde gündeme gelecek.

Öte yandan mesela Taberi şöyle demiştir: *Bunlar çok insanların bilmediği, Allah teala'nın bildirmesiyle ancak iki ehl-i kitabın Haham ve Ruhbanlarının bilebilecekleri haberlerdir. Allah teala bu gibi haberleri Hz. Muhammede bildirerek onun hak Peygamber olduğunu inkâr eden Yahudi ve Hristiyanlara, Resulullah'ın doğruluğunu ispatlamış, onu yalanlayanları ise susturmuştur. Çünkü onlar, Resulullahın, okur yazarlığı omayan bir kişi olduğunu Allahin kendisine bu haberleri bildimemesi halinde onun bunları bilemeyeceğini biliyorlardı. Böylece karşı çıkmaktan âciz kalmışlardı.*

Razi ise (Zemahşeri de aşağı yukarı böyle der) şöyle bir izahat yapar: *Bunlar lafzı, yukarıda geçen şeylere işarettir. Buna göre mânası, "yukarıda geçen Hanne, Zekeriyya, Yahya ve Meryem oğlu İsa'nın kıssaları gayb haberlerindendir. Binâenaleyh sen bunları ancak vahy ile bilebilirsin" şeklindedir. İmdi, eğer: "Hz. Peygamberin, o hâdiseleri görmediği bildiriliyor. Bu zaten belli olup şüphe konusu değildir. Halbuki onları, o kıssaları*

[507] *bknz Ali İmran not 183*

[508] *bknz Luka 1. bölüm*

bilenlerden nakletmesi zannı bulunduğu halde böyle bir nakil şüphesi reddedilmiyor?" denilirse cevaben deriz ki: Bu Yahudilerce yakînen bilinen bir şeydi. Hz. Peygamber (s.a.v) okuyup yazan birisi değildi ve onlar da (ona gelen) vahyi inkâr ediyorlardı. Bu durumda geriye sadece müşahede kalmıştı. Bu müşahede de olmayacak bir şey görülse de, okuyup yazmasını bilmediğini bildikleri halde, vahyi inkâr edenlere hakaret olsun diye, böyle denilmiştir. Bunun bir benzeri de, "Musa'ya o emri vahyettiğimiz zaman sen batı tarafında (hazır) değildin, görenlerden de değildin " (Kasas 44); "Nidâ ettiğimiz vakit de sen Tûr dağının yanında değildin" (Kasas. 46); "(Yusufun kardeşleri) işleyecekleri işi kararlaştırırlarken sen yanlarında değildin" (Yusuf 102) ve "Onları bundan evvel ne sen biliyordun ne kavmin" (Hud 49) âyetleridir. [Razi]

Yani "kitabı bilenler bunları söyleleyebilir" noktası reddedilmiyor, dikkat edilirse. İşte kıssaların bizzat mucizlik noktası sayılmasına bu yüzden yanaşılmamıştır denilebilir. Çünkü bunların malum olduğu ama Peygamberimize malum olmadığı düşünülüyor. Farklara da bakılmadığı için, öyle gidiyor iş. Halbuki öyle değil. Ayetlerde geçen, "orada değildin" vurgusu gerçekten de gerekiyor yani. Öte yandan,Menar Tefsirinde Abduh kura meselesi hakkında "bunu Ehli Kitab da bilmiyordu" der, müfessirleri eleştirir ve der ki; *Bu mesele Ehli Kitabça da bilinmiyordu ki inkar edenlerin onu onlardan aldığına dair bir şüphesi olsun.*[509]

Tabi şu konu var ki; Yakub İncili'nde kura benzeri bir durum var ama Meryem'i kim nişanlayacak, artık tapınakta duramaz, ergenliğe geldi gibilerden bir kura bu ve o kura Yusuf'a çıkıyor. Hasılı kura işi de Yusuf'a çevrilmiş durumda. Burada İsa'yı "Davud oğlu" edebilmek için gayet bir gayeret gözüküyor. Kuran'da ise bu Yusuf hiç geçmez.

Beri yandan, dikkat çeken nokta; Kur'an'da İncil'lerdeki gibi İsa'nın Mesih olduğu da vurgulanıyor. Lakin, Yahudiler Davud soyundan bir Mesih bekliyorlardı, Kur'an ise Meryem'in Haruniliğini vurguluyor. Bu da Mesih'in dünya kralı değil, manevi anlamda bir rehber olacağına işaret, çünkü Harun

---

[509] Bu biraz müfessirleri fazlaca eleştiridir, inkar edenlerin böyle bir iddiası vardı. Lakin Kur'an ilerideki "alıntı" iddialarını da kesmiştir. Buna Reşid Rıza değinir. Öte yandan, Muhammed Esed, Menar'dan alıntı yaparak "gayb haberlerindendir ifadesi, anlatıda Hristiyan metinleriyle farklar olsa bile özünde doğru olduğu gerçeğini vurgulamayı amaçlar" gibi bir laf eder ki görünüşte tam tersi bir mesaj var Menar'da. Farklılıklar düzeltmedir denilir Menar'da.

soyu İsrail için manevi anlamda rehber olmuştur. Öte yandan mesela şöyle bir sahne vardır:

İsa, Ruh'un gücüyle donanmış olarak Celile'ye döndü. Kendisiyle ilgili haber bütün bölgeye yayıldı. Oranın havralarında ders veriyor ve herkes tarafından yüceltiliyordu. İsa, büyümüş olduğu yer olan Nasıra'ya geldiğinde her zaman yaptığı gibi Sept günü havraya gitti. Kutsal Yazılardan okumak üzere ayağa kalkınca O'na Yeşaya peygamberin kitabı verildi. Kitabı açarak şu sözlerin yazılı olduğu yeri buldu:

"Rab'bin Ruhu benim üzerimdedir.

Çünkü O beni, müjdeyi yoksullara iletmek için meshetti.

Tutsaklara serbest bırakılacaklarını, körlere gözlerinin açılacağını duyurmak için, ezilenleri özgürlüğe kavuşturmak ve Rab'bin lütuf yılını ilan etmek için
beni gönderdi."

Sonra kitabı kapattı, görevliye geri verip oturdu. Havradakilerin hepsi gözlerini O'na dikmiş bakıyorlardı. İsa söz alıp onlara, "Dinlediğiniz bu yazı bugün yerine gelmiştir" dedi. [Luka 4: 14-21][510]

Buna göre mesihin görevi başkadır ve Kur'an'daki durum da ilk bakışta buna uygun.

Fakat Tevrat'ta Davudoğlu Mesih'e yönelik ifadeler çoktur. Şöyle ki;

Ülkeyi çiğneyenler yok olduğunda sevgiye dayanan bir yönetim kurulacak, Davut soyundan biri sadakatle krallık yapacak. Yargılarken adaleti arayacak, doğru olanı yapmakta tez davranacak. [Yeşaya 16: 4-5]

Köşe taşı (İsa için çok kullanılan bir tabirdir, Tanah metinlerinde gönderilecek biri için geçer) Çadır kazığı, Savaş yayı ve bütün önderler Yahuda'dan (Davud'un kabilesi) çıkacak. [Zakarya 10: 4]

---

[510] *Yeşaya kitabında "ve Tanrımızın öc gününü. yas tutanları avutmak için." denilmekte. (bknz Yeşaya 61: 2)*

Ama sen, ey Beytlehem (Davud'un doğduğu kent) Efrata, Yahuda boyları arasında önemsiz olduğun halde, İsrail'i benim adıma yönetecek olan senden çıkacak. Onun kökü öncesizliğe, zamanın başlangıcına dayanır. [Mika 5: 2]

Burada bir mesele de Davudoğlu Süleyman'a yönelik ifadelerin ileriye döndürülüp Mesihle karıştırılması olabilir. Mesela şöyle bir anlatı vardır:

(Rabb Davud'a der ki) 'Sen ölüp atalarına kavuşunca, senden sonra soyundan birini ortaya çıkarıp krallığını pekiştireceğim. Adıma bir tapınak kuracak olan odur. Ben de onun krallığının tahtını sonsuza dek sürdüreceğim. Ben ona baba olacağım, o da bana oğul olacak. Kötülük yapınca, onu insanların değneğiyle, insanların vuruşlarıyla yola getireceğim. Ama senin önünden kaldırdığım Saul'dan esirgediğim gibi ondan sevgimi hiçbir zaman esirgemeyeceğim. Soyun ve krallığın sonsuza dek önümde duracak; tahtın sonsuza dek sürecektir.' [2 Samuel 7: 12-16]

Beri yandan ise kıyamet, cennet gibi sahneler Mesih'e ve dünyaya çevrilmiştir. Kısacası Tanah için denilebilir ki; gayet motivasyon metinleri bunlar. Sürgünler, sürgünden dönüş ortamları vs. içerisinde yazılmış, edilmiş. Davud ise güçlü devleti simgeliyor İsrail tarihinde. Ve Hristiyanların, Mesih'e (onca mucizesine rağmen) ille de Tevrat'tan çokça dayanak bulmaya çalışması, İsa (as)'ın ilahlaştırılmasına gitmiştir. Çünkü ilahlaştırma, hatta Hristiyan ilahiyatı bizzat Tevrat metnini İsa merkezli okumadan çıkıyor denilebilir. Aşırı abartılı "beklenen kişi" örnekleri çok geçti. Saniyen; mesela İsa'nın insanlığın günahı için kendisini feda etmesi ve kurbanı kaldırması mantığı Tanah'tan çıkar. [511] Salisen; Allah'ı insana benzeten ifadeler vardır Tevrat'ta; altı günde yaratıp yedinci gün dinlenmesi gibi, İbrahime gelen insan suretindeki misafirlerden birinin Rabb olması gibi, Musa'nın görme isteğine "sadece sırtımı görebilirsin" demesi gibi[512] ve başkaları. İşte bunları kabul ettiğiniz zaman "bir oğlu olması" mantığına gayet yaklaşılır. Ki oğul-baba ifadeleri çokça geçer Tanah'ta, fakat mecaz olarak düşünülmüş ki bir inanç oluşmamış. [513] Fakat Grek dünyasında iş değişmiş.

---

[511] *bknz Yeşaya 53. bölüm*

[512] *bknz Yaratılış 2:3, Yaratılış 18. bölüm, Çıkış 33: 23 krş Kaf 38, Hud 69, Araf 143*

[513] *Kur'an, baba ve oğul gibi ifadelerin Allah hakkında kullanılmasını mecaz olarak bile onaylamaz ve eleştirir. Dolayısıyla "bu ifadeleri İsa (as) kullanmıştır ama mecaz olarak" da denemez. Kimileri böyle iddia etmektedir, bu aşırı bir iddiadır.*

Yine denilebilir ki, İncillerde bahsedilen göklerin egemenliği İslamsa Davudla simgelenen raşid halifelik neden İslam olmasın?! Bu da olmuş bir şeydir. İsa (as) da buna öncülük eden, zemin hazırlayan bir misyon sahibiydi. Yani beklenen İlyas'tı, Haruni mesihti. İşin en net kısmı budur.

***45a:** *Allah sana kendisinden bir kelimeyi müjdeliyor* kısmı, "Allah'ın kelamı ezelidir dersek İsa da ezeli olur o zaman" gibi çeşitli tartışmalara çekilmiştir. Burada kün kelimesi kastedilmektedir ve Adem de kün kelimesiyle yaratılmıştır. [514] Bu çerçevedeki tartışmalarsa iş çıkarma kabilindendir açıkça.

***45b:** Bu kısım İncillerde şöyle geçmektedir:

Elizabet'in hamileliğinin altıncı ayında Tanrı, melek Cebrail'i Celile'de bulunan Nasıra adlı kente, Davut'un soyundan Yusuf adındaki adama nişanlı olan bir kıza gönderdi. Kızın adı Meryem'di. Onun yanına giren melek, "Ey Tanrı'nın lütfuna erişen kız, selam! Rab seninledir" dedi. Söylenenlere çok şaşıran Meryem, bu selamın ne anlama gelebileceğini düşünmeye başladı. Ama melek ona, "Korkma Meryem" dedi, "sen Tanrı'nın lütfuna eriştin. Bak, gebe kalıp bir oğul doğuracaksın, adını İsa koyacaksın. O büyük olacak, kendisine `en yüce Olan'ın Oğlu' denecek. Rab Tanrı O'na, atası Davut'un tahtını verecek. O da sonsuza dek Yakup'un soyu üzerinde egemenlik sürecek ve egemenliğinin sonu gelmeyecektir." Meryem meleğe, "Bu nasıl olur? Ben erkeğe varmadım ki" dedi. Melek ona şöyle cevap verdi: "Kutsal Ruh senin üzerine gelecek, en yüce Olan'ın gücü senin üstüne gölge salacak. Bunun için doğacak olana kutsal, Tanrı Oğlu denecek. Bak, senin akrabalarından Elizabet de yaşlılığında bir oğula gebe kalmıştır. Kısır bilinen bu kadın şimdi altıncı ayındadır. Tanrı'nın yapamayacağı hiçbir şey yoktur." "Ben Rab'bin kuluyum" dedi Meryem, "bana dediğin gibi olsun." Bundan sonra melek onun yanından ayrıldı. [Luka 1: 30-38]

Burada Mesih denilecek konusu Yahudi ilahiyatına ve beklentilere göre tefsir edilmiştir denilebilir. Çünkü Yahudi ilahiyatında da Haruni bir mesih bekleyen taifeler olmuştur. Sadece Davud soyundan mesih beklenmiyordu.

---

514 *bknz Ali İmran 59*

Ve beşikte de kemale erince de insanlara konuşacak, salihlerden olacak.. [46]

Dedi ki; 'Rabbim, bana bir beşer dokunmamışken nasıl çocuğum olur?!' Dedi ki; 'İşte böyledir, Allah dilediğini yaratır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece "ol" der ve olur' [47]

Ve ona Kitabı/Yazmayı, Hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek. [48]

İsrailoğullarına bir elçi olarak.. Şöyle ki: Ben size Rabbinizden bir ayet getirmiş bulunuyorum.. Size çamurdan kuş şekli gibi bir şey yaparım ve ona üflerim de o kuş oluverir, Allah'ın izniyle. Körü ve alacalıyı iyileştiririm, ölüyü diriltirim, Allah'ın izniyle.. Size yediklerinizi ve evlerinizde biriktirdiklerinizi haber veririm. İşte bunda bir ayet var size, eğer inanıyorsanız. [49]

وَيُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ فِي ٱلۡمَهۡدِ وَكَهۡلٗا وَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ٤٦
قَالَتۡ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٞ وَلَمۡ يَمۡسَسۡنِي بَشَرٞۖ قَالَ كَذَٰلِكِ
ٱللَّهُ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُۚ إِذَا قَضَىٰٓ أَمۡرٗا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ
٤٧ وَيُعَلِّمُهُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَٱلتَّوۡرَىٰةَ وَٱلۡإِنجِيلَ
٤٨ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ أَنِّي قَدۡ جِئۡتُكُم بِـَٔايَةٖ مِّن
رَّبِّكُمۡ أَنِّيٓ أَخۡلُقُ لَكُم مِّنَ ٱلطِّينِ كَهَيۡـَٔةِ ٱلطَّيۡرِ فَأَنفُخُ
فِيهِ فَيَكُونُ طَيۡرَۢا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۖ وَأُبۡرِئُ ٱلۡأَكۡمَهَ وَٱلۡأَبۡرَصَ
وَأُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأۡكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ
فِي بُيُوتِكُمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لَّكُمۡ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ٤٩
وَمُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيَّ مِنَ ٱلتَّوۡرَىٰةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم
بَعۡضَ ٱلَّذِي حُرِّمَ عَلَيۡكُمۡۚ وَجِئۡتُكُم بِـَٔايَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ
فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ٥٠ إِنَّ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمۡ فَٱعۡبُدُوهُۚ
هَٰذَا صِرَٰطٞ مُّسۡتَقِيمٞ ٥١ ۞ فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنۡهُمُ
ٱلۡكُفۡرَ قَالَ مَنۡ أَنصَارِيٓ إِلَى ٱللَّهِۖ قَالَ ٱلۡحَوَارِيُّونَ نَحۡنُ
أَنصَارُ ٱللَّهِ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَٱشۡهَدۡ بِأَنَّا مُسۡلِمُونَ ٥٢
٥٦

Tevrat'tan ellerimin arasında olanı/önümde olanı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri helal kılmak için.. size Rabbinizden bir ayet getirdim. O halde Allah'a sakınma duyun ve bana itaat edin. [50]

Şüphesiz ki Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz, öyleyse ona ibadet edin; budur dosdoğru yol. [51]

Ve ne zamanki İsa onlardan bir inkar hissetti, dedi ki; 'Allah için yardımcılarım kim?' Havariler dedi ki, 'Biz Allah'ın yardımcılarıyız! Allah'a iman ettik.. Şahit ol ki, biz Müslümanlarız' [52]

***46-49:** İsa (as)'ın beşikteyken konuşması mucizesi İncillerde yoktur. Çünkü bu Meryem'in tek başına olmasını gayet icab ettirir. Halbuki İncil'e göre Davudoğlu Yusuf diye nişanlısı vardır Meryem'in ve mesele daha çok onun başındadır. Kur'an ise bu nişanlıdan hiç bahsetmez.

Yine İsa (as)'ın çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıp üflemesi mucizesi de resmi İncillerde yoktur, fakat resmi olmayan Tomas'ın Çocukluk İncili'nde vardır. Vehbi şekilde bilgili olduğu da resmi İncil'lerde yoktur. Tomas'ın Çocukluk İncil'inde ise öğretmenlerinin ona bir şey öğretemediği, tam tersi ondan öğrendikleri geçer.

Burada İsa'nın çocukluğunun özellikle resmi İncil'lerde olmadığı dikkat çekiyor. Halbuki niye yoktur, çünkü bunlar "İsa'nın ilahlığını" gayet vurgulayabilecek şeyler. Elcevab: çünkü bu Meryem'i de gayet öne çıkartır ve İsa'nın Davudoğlu olmadığı anlaşılır.

***47:** Muhammed Ali, İncil'in anlatımlarından yola çıkarak, Meryem'in hamileliği sırasında nişanlandığını, doğal yollarla başka çocuklarının da olduğunu, burada da doğal yolların dışında bir şeye işaret edilmediği falan söyler. Denilebilir ki; Yahu İncil'de İsa'nın doğal yollarla olmadığını da söylüyor, bari onu da alsana. Üstelik Kur'an bu nişanlılıktan bahsetmez, çocukla geldiğinde ayıplanır, mucize olarak bebek konuşur vs. Öte yandan, Muhammed Ali'nin bu görüşü rasyonalist Seyyid Ahmed Han'dan aldığı görülmekte.[515] Lakin bir de Ömer Rıza'nın Muhammed Ali'nin görüşlerini üstü örtülü şekilde dillendirmesi mevzusu var. Burada da bu söz konusudur. Bir de Muhammed Esed'in dile getirmesi var.. Burada o, gayet üstü örtülü şekilde dile getirmiş denilebilir. Özellikle Enbiya 91'in tefsirinde "ruhumuzdan üfledik" ifadesinin "iffetini koruyan Meryem" ifadesinin İsa'nın mucize doğumuna çıkmayabileceğini ısrarla belirtir Esed.

***48:** "Ona kitabı öğretecek" kısmı, "ona yazıyı öğretecek" şeklinde de düşünülmüştür. Buradan ise acayip teorilere gidilmiş.[516] Çünkü madem ki ona yazıyı öğretiyor, bunun çok farklı bir anlamı olmalı. Halbuki burada "Tevrat'ı öğretecek" üzerinde durulmalıydı. Burada Kitabı kısmı Tevrat'ı, Hikmeti kısmı da İncil'i simgeleyebilir.

***49:** Bazıları ille de yorum yapmak ya da işi mucize olarak anlamamak için son derece zorlamaktadır cümleyi. Muhammed Esed'in bu ayeti yorumu buna iyi bir örnektir. Şöyle der:

---

[515] *bknz Mustafa İslamoğlu meali*

[516] *bknz Fatiha not 1c*

Lafzen, "kuş (tayr) şeklindeki (bir şey): ve sonra ona üfleyeceğim .. ki bir kuş olsun" (yahut, ".. bir kuş olur"). Tayr ismi, tâir'in ("uçan mahluk" veya "uçan kuş") çoğuludur veya târa (uçtu) fiilinden türetilen bir masdar-isim'dir ("uçuş"). Hem İslam'dan önceki kullanımında hem de Kur'an'daki kullanımıyla tâir ve tayr kelimeleri, çoğunlukla, iyi ya da kötü olmasına bakılmaksızın, genel anlamda "kader"i veya "talih"i ifade eder (mesela, 7:131, 27:47 veya 36:19 ve daha açık şekilde 17:13). Tayr ve tâir'in bu deyimsel kullanımının birçok örneğine bütün muteber Arapça sözlüklerinde rastlanır: ayrıca bkz. Lane V, 1904 vd. Böylece Hz. İsa, kendisinin çok sevdiği teşbih üslubuyla, İsrailoğulları'na, hayatlarının sade balçığından kendileri için yükselen bir kader tasarımı geliştireceğini ve Allah'tan kendisine gelen ilhamla hayata geçirilen bu tasarımın, Allah'ın izniyle ve imanlarının gücü ile (ki buna ayetin sonunda işaret edilmiştir) onların gerçek kaderi olacağını îmâen ifade etmiştir.[517]

Tevilat adlı işari tefsirde ise şöyle denilir;

"*Size Rabbinizden bir mucize getirdim" Bu mucize, O'nun tarafından size Resul olarak gönderildiğime delalet eder. "Size…yaparım" terbiye ve tezkiye ile, ameli hikmet ile istidatlı ve nakıs nefisler çamurundan, iştiyakın şiddetiyle kutsi canibe doğru uçan kuşlar yaratırım. "Ona üflerim…" ilahi ilim üflemesinden ve hakiki hayat nefesinden. Sohbet ve terbiyenin tesiriyle üflerim. "Kuş oluverir." İştiyak ve himmet kanatlarıyla Hakk'ın tarafına uçan canlı bir nefis olur. "Körü… iyileştiririm." Hakk'ın nurundan perdelenmiş, basiret gözü hiç açılmamış, Hakk'ın yüzünün güneşini ve nuru hiç görmemiş, hidayet nuru sürmesiyle Hak ehlini tanımamış körü iyileştiririm. "alacalıyı… iyileştiririm…" rezillik, fasit inançlar ve dünya sevgisi hastalıklarıyla, şehevi arzular kirleriyle nefsi ayıplı kimseyi de nefisler tıbbıyla ilişleştiririm.*

Bunların farkı ise şu, modernist yaklaşım asıl anlamın bu olduğunda iddialıdır, işari tefsirciler ise genelde böyle iddialı olmaz. Öte yandan; modernist yaklaşım izahata önem verir, işari tefsirciler ise batıni anlam der geçer.

Açık konuşmak gerekirse biz, tefsiri ikiye ayırmak gerekirse bunu ilmi tefsir ve işari tefsir diye ikiye ayırmak gerektiği kanaatindeyiz. İlmi tefsiri ikiye ayırmak gerekirse buna rivayet ve dirayet tefsiri denilebilir. Çünkü modernist tefsir son derece ilmi bir imaj vermekte, fakat rasyonalizme

[517] *Bu yorumlar aynen Muhammed Ali'de de var. Ve ondan alan Ömer Rıza'da da var. Ve isim belirtmeden.*

aykırı mucize içerikli ayetleri kolaylıkla yorumlamaktadır ve ilmi tefsir görüldüğünden bu yorumlar da ciddiye alınmaktadır. Bu anlamda o işari tefsir kategorisine yakındır. Beri yandan; işari tefsire "üst anlamları zorlamak" dersek bizim yaptığımız tefsir de işari görülebilir. Fakat şuna dikkat edilmeli deriz; delil, isbat noktasına verilen önem, doğru anlama verilen değer.. Mesele sadece üst anlam imajı çıkarmak değildir, bunu göstermektir. O yüzden bizim yaptığımıza dirayettir denilebilir.

Mealcilik ve Kuran-Bilim Uyumu Meselesi

Meâl kelimesi, "evl" kökünden türemiş mimli masdardır, bir şeyin varacağı yer ve gaye manasında "ism-i mekân"dır. Tevil kelimesi de "evl" kökünden gelir, yorumlama demektir ve önceden beri tefsir anlamında kullanılan bir kelimedir. Meal kavramını ilk kullanan kişinin ise Elmalılı Hamdi Yazır olduğu kabul edilir. Elmalılı Kur'an tercümesine meal adını vermiştir, çünkü ona göre Kur'an başka bir dile tam olarak tercüme edilemez. Ayrıca kendisi, birilerinin "Türkçe Kur'an" başlığıyla Kur'an'ı Türkçeleştirmesine tepki olarak bu kelimeyi kullanmıştır, tefsirinin önsözünde buna değinir. [518] Daha sonra bu kelime yaygınlaşmıştır. Fakat şöyle bir terslik oluşmuştur. Kur'an'ın herkesçe rahatlıkla anlaşılabileceğini, geleneğe gerek olmadığını iddia eden akıma da isim olmuştur bu kelime, mealcilik şeklinde.

Antiparantez; bilindiği gibi Kitabı Mukaddes de başka dillere çevrilmemekteydi ve Latince olarak okunmaktaydı, Katolik Kilisesinin şemsiyesi altında. Martin Luther, herkesin Kitabı Mukaddesi anlayabileceğini, kilisenin yorumuna mahkum olunmaması gerektiğini söylemiş ve Kitabı Mukaddesi Almanca'ya çevirmiştir. Sonra Protestanlık dediğimiz akım oluşmuş. Aslında mealcilik de bu tarz bir yaklaşım olarak

[518] *Daha önce İzmirli İsmail Hakkı da Meani-i Kur'an adlı eserinin önsözünde Kur'an'ın tercüme edilemeyeceği üzerinde durur ve eserine bu yüzden Meani-i Kur'an adını verdiğini belirtir. Bu ilk dönem Kur'an çevirilerinde bir aksülamel damarı dikkat çekiyor gayet. Mesela Elmalılı'nın namazlarda okunur şüphesiyle mealini kasten biraz zor anlaşılır yaptığı düşünülür. Yine Mehmet Akif aynı şüpheyle hazırlamış olduğu meali yakmıştır vs. Bu anlamda, gerek İzmirli'nin gerek Elmalılı'nın Kitabı Mukaddes alıntılarından uzak durmaları da şayanı dikkattir. Denilebilir ki, çünkü bu modernist damarda yaygındı.*

görülebilir. Yani dinin yorumlardan arındırılması ve metnin yeni bilgilerle, anlayışlarla yeniden yorumlanması.

Beri yandan ; din-bilim çatışması yaşanmıştır batıda. Burada dini kilise temsil etmekteydi. Bu işin en ziyade teberrüz ettiği nokta ise kilisenin görüşüne göre güneşin dünyanın etrafında dönmesi meselesiydi ve kilise yanılmaz görülürdü. Aslında güneşin dünyanın çevresinde döndüğü iddiası kutsal metinlerde yoktur, fakat insanlığın yaşı gibi, yıldızların dünyadan sonra yaratılması gibi başka çelişik konular vardır. [519] Yani metnin yorumlardan arındırılması da işi kurtarmıyor denilebilir Hristiyanlık noktasında. Mealcilerin iddiasına göre ise; Kur'an, bilim (sel teoriler)le çelişmez, onları onaylar. Temel çıkış noktası bu olagelmiştir. Mesela bu yüzden evrimin Kur'an'da olduğunu iddia edenler vardır, mucizeleri inkar edenler vardır vs. Fakat bu anlayış, hadislerin dahi olabildiğince dışarıda tutulmasını, metnin olabildiğince yoruma açıklığını gerektirir. Mesela Adem (as)'ın topraktan yaratıldığı hadislerde açıkça anlatılıyor [520], Kur'an'da ise "topraktan yaratılmıştır" deniliyor sadece. Salt metni alırsak, bunu "topraktan yaratılmaya başlanmış ve süreçlerden sonra yaratılmıştır" şeklinde yorumlayanlar olabiliyor yani. Burada aşırı bir Kur'an-bilim uyumu davası göze çarpıyor.

Öte yandan, denilebilir ki, Kur'an bilim uyumu ya da Kur'an'ın bilimle çelişmezliği ilkesi aslında eski bir ilkedir. Mesela Razi gibi kimi müfessirler, arş, kürsi, yedi gök gibi kavramları o zamanki astronomi anlayışı olan felekler teorisini dikkate alarak tefsir etmiştir. Ya da bitkilerin çiftliği, gece ve gündüzün felekte yüzmesi gibi ifadeler günün bilgisine göre tefsir edilmiştir.[521] Fakat günümüzdeki sorun şu ki, kendisinden önceki herşeyi, masal, hikaye gören bir bilimcilik anlayışının baskısı altında Kuran-bilim uyumu bakılıyor günümüzde. Bu işte öncülüğü ise bir Hind Alt Kıtası müfessiri olan Sir Seyyid Ahmet Han yapmıştır. Ahmed Han'ın ana tezi şuydu: "Work of God-Word of God/Tanrı'nın işi-Tanrı'nın sözü, tam bir uyum içindedir" [522] Ona göre tabiat kanunları da vahiydir. Bu yüzden mucizeleri red anlayışına doğru gitmiştir. Mesela Musa (as) denizi yarmadı,

---

[519] *bknz Kitabı Mukaddes, Yaratılış: 1. ve 5. bölüm*

[520] *bknz Tirmizî-Tefsir (Bakara Suresi) 1, Müslim- Edep 111*

[521] *bknz Bakara not 13 Kuran'ın Zaman İçinde Daha İyi Anlaşılması Meselesi*

[522] *bknz "Modernizmin dönüştürücü etkisi: Seyyid Ahmed Han ve ahkâmın dünyevileşmesi"-Özgür Kavak*

med cezir oldu demiştir. [523] Mısırlı bir müfessir olan Muhammed Abduh'un cinler mikroplar olabilir iddiası da meşhurdur bu bağlamda. Fakat med cezir iddiasını eleştirir Abduh.[524] Yine bir Hind Alt kıtası müfessiri olan Muhammed Ali'nin İsa (as)'ın normal doğumla doğduğu gibi iddiaları vardır[525] Daha sonra Kur'aniyyun akımı çıkmıştır vs. Bu yönde gittikçe artan bir yorum faaliyeti dikkat çekiyor zamanımızda. Tabii bu tarz yorumların artması, gelenekçilere de büyük bir propaganda alanı oluşturuyor; "din elden gidiyor" diye bir içe kapanma, ezbercilik bahanesi çıkıyor çünkü. Gerçi, Elmalılı gibi kimi müfessirler, Kur'an'ın bilimle çelişmediği üzerinde durmuş ve mucizeleri de savunmuştur. Fakat ana akım, mucizelerin reddi yönünde gelişmiş..

Yine denilebilir ki; iş burada da kalmamış, bilimin lokomatifliğinde yürüyen anlayışlar çeşitli ideolojiler ve yaşam tarzları da ürettiğinden bunlar da işe dahil olmuştur. Hümanizm, modernizm, sosyalizm, liberalizm gibi. Bu anlayışları da aslında tam da İslam'ın hedeflediği yönünde tefsirler gelişmeye başlamış.. Mesela İslam aslında köleliği tam kaldıracaktı.. tam mirasta kadınla erkeği eşitleyecekti.. tam mülkiyeti ortadan kaldırıyordu ki.. devir uygun değildi, gibi.. Ya da demokrasiyi hedefliyordu, sonrakiler işi bozdu.. Aslında hep bilimin peşindeydi vs. Bütün bu işlerdeki en büyük bahanelerden birisi ise; Kur'an dilimize çevrilmedi ondan böyle oldu noktasıdır. Elbette "peki Araplarda niye öyle olmadı o zaman" denilebilir hemen. Fakat böyle bir gerçeklik de göze çarpıyor.

Hasılı, burada tarih üzerinden de görülecek şekilde Kur'an'ın güne üstlüğü hayati bir önem arz ediyor denilebilir. Aksi takdirde "mealcilik" dön dolaş gündemi kaplamaktadır, işin sağlıklı bir zemine çekilmesi şart.

---

[523] *Antiparantez, Muhammed Ali ve Ömer Rıza Doğrul da Bakara 50 tefsirlerinde med cezir iddiasını dile getirir. Ömer Rıza Doğrul, iddiayı Seyyid Ahmed Han'a dayandırır.*

[524] *bknz Muhammed Abduh, Reşid Rıza-Menar Tefsiri, Bakara 50 tefsiri. Abduh-Afgani çizgisinde devrin insanı durumu olmakla birlikte güçlü bir ümmetçilik damarı da olduğundan rasyonalizm sınırlıdır.*

[525] *bknz Mevlana Muhammed Ali, Kur'an Meali, Ali İmran 47 tefsiri. Antiparantez, Ömer Rıza Doğrul, Tanrı Buyruğu adıyla adeta bu tefsiri Türkçeleştirmiştir ve bu iddiayı da biraz üstü örtülü şekilde dillendirmiştir. Muhammed Esed ise gayet üstü örtülü şekilde dillendirmiştir. (bknz Enbiya 91 tefsiri) Bu iki isim Muhammed Ali'den isim vermeden gayet alıntılar yaparlar. Beri yandan Muhammed Ali'nin de isim vermeden Seyyid Ahmed Han'dan alıntılar yaptığı görülmekte. Çünkü bunu da o söylemiş.*

***50:** İsa (as)'ın Tevrat'ı doğrulayıcılık misyonu, tıpkı Kuran gibi, yanlışını düzeltme anlamında da olsa gerektir. Oysa iş yanlışına sahip çıkmaya çevrilmiştir. Mesela Yuhanna İncili'nde şöyle geçer:

Şöyle yanıt verdiler: "Seni iyi işlerden ötürü değil, küfür ettiğin için taşlıyoruz. İnsan olduğun halde Tanrı olduğunu ileri sürüyorsun." İsa şu karşılığı verdi: "Yasanızda, `Siz ilahlarsınız, dedim` diye yazılı değil mi? Tanrı, kendilerine sözünü gönderdiği kimseleri ilahlar diye adlandırır. Kutsal Yazı da geçerliliğini yitirmez. [Yuhanna 10: 33-35] [526]

Yine şöyle der İsa: *Kutsal Yasa`yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim.Size doğrusunu söyleyeyim, yer ve gök ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasa`dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile yok olmayacak.* [Matta 5: 17-18]

Öte yandan şu kısım düzellticilik misyonunda açıklayıcı gibidir:

Ölümden sonra diriliş olmadığını söyleyen Sadukiler İsa`ya gelip şunu sordular: "Öğretmenimiz, Musa yazılarında bize şöyle buyurmuştur: `Eğer bir adam ölür, geride bir dul bırakır, ama çocuk bırakmazsa, kardeşi onun karısını alıp soyunu sürdürsün.` Yedi kardeş vardı. Birincisi evlendi ve çocuk bırakmadan öldü. İkincisi aynı kadını aldı, o da çocuk sahibi olmadan öldü. Üçüncüsüne de öyle oldu. Yedisi de çocuksuz öldü. Hepsinden sonra kadın da öldü. Diriliş günü, ölümden dirildiklerinde kadın bunlardan hangisinin karısı olacak? Çünkü yedisi de onunla evlendi." İsa onlara şöyle karşılık verdi: "Ne Kutsal Yazılar`ı ne de Tanrı`nın gücünü biliyorsunuz. Yanılmanızın nedeni de bu değil mi? İnsanlar ölümden dirilince ne evlenir ne evlendirilir, göklerdeki melekler gibidirler. Ölülerin dirilmesi konusuna gelince, Musa`nın Kitabı`nda, alevlenen çalıyla ilgili bölümde Tanrı`nın Musa`ya söylediklerini okumadınız mı? `Ben İbrahim`in Tanrısı, İshak`ın Tanrısı ve Yakup`un Tanrısı`yım` diyor. Tanrı ölülerin değil, dirilerin Tanrısı`dır. Siz büyük bir yanılgı içindesiniz." [Markos 12: 18-27]

Burada şöyle denilebilir; biz Kur'an'dan biliyoruz ki, öbür dünyada evlenme var, demek ki İsa (as) öyle dememiş olmalıdır. Öte yandan, Musa'nın Kitabı denilen ilk beş kitapta gerçekten görünürde ahiretten

---

[526] *Tanah'taki gönderilen metin şudur: `Siz ilahlarsınız diyorum, `Yüceler Yücesi`nin oğullarısınız hepiniz! [Mezmurlar 82: 6] ayrıca bknz Ali İmran not 79-80*

bahsedilmemekte. O zaman İsa (as) “siz gerçek Tevrat’ı bilmiyorsunuz” demiş olmalıdır, ki metinde de demiştir. [527] Hem alevlenen çalı ile ilgili bölümde de ahiret çok vurgulu şekilde geçer. [528] Orada geçiyor demiştir İsa (as), fakat iş çevrilmiş sonra.

Yine sinoptik İncil’lerde şöyle bir sahne geçer: *Ferisiler toplu haldeyken İsa onlara şunu sordu: “Mesih`le ilgili olarak ne düşünüyorsunuz? O kimin oğludur?” Onlar da, “Davut`un Oğlu” dediler. İsa şöyle dedi: “O halde nasıl oluyor da Davut, Ruh`tan esinlenerek O`ndan `Rab` diye söz ediyor? Şöyle diyor Davut: `Rab Rabbim`e dedi ki, Ben düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek sağımda otur.` Davut O`ndan Rab diye söz ettiğine göre, O nasıl Davut`un Oğlu olur?”* [Luka 20: 41-45]

Tanah’taki metin şudur: *RAB (Yahve) Rabbime (efendime): “Ben düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek “sağımda otur” diyor. RAB (Yahve) Siyon`dan uzatacak kudret asanı, Düşmanlarının ortasında egemenlik sür!* [Mezmur 110: 1-2]

Tanahtaki metinde “Rab Rabbime dedi ki” şeklinde aynı kelimelerin değil de “Yahve efendime dedi ki” şeklinde geçmesi enteresan öncelikle. Buradaki adonay-efendim kelimesi, kral, sahip gibi kişiler için de geçiyor Tanah’ta.

Denilebilir ki; burada İsa (as), Mesih’in Davudoğlu olmadığını vurguluyor olmalıdır ve böylece Tanah’ta pek çok uydurma olduğunu söylemiş olmakta. Fakat işler çevrilmiştir, iş “Rabliğinin vurgulanması” edilmiştir ve Tanah’ın tahrifi meselesinden uzaklaştırılmış.

Peki nasıl herşey bu kadar yanlış anlaşılabilir?! Denilebilir ki; ille de yanlış anlayanlar ve işi çevirenler kadar burada İsa (as)’ın bir ölçüde ara bir misyonunun olması da etkili olmuştur. Mesela o demiştir ki; *Size daha çok söyleyeceklerim var, ama şimdi bunlara dayanamazsınız. Ne var ki O, yani Gerçeğin Ruhu gelince, sizi her gerçeğe yöneltecek. O kendiliğinden konuşmayacak, yalnız işittiklerini söyleyecek ve gelecekte olacakları size bildirecek.* [Yuhanna 16: 12-13] Yine İsa (as)’ın misyonunda “Göklerin egemenliği yaklaştı” vurgusu belirgindir.

---

[527] *Ayrıca bknz Bakara not 260b Tevrat ve İncil’in akıl almaz tahrifi meselesi*

[528] *bknz Taha 15,16*

Beri yandan, mesela şöyle ifadeler var İncil'de: *"İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın. Çünkü Kutsal Yasa'nın ve peygamberlerin söylediği budur."* [Matta 7:12] Fakat Tanah metinlerine bakarsanız; Tanrı, İsrailoğullarına halkım diyor, oğlum diyor, sürekli bir ayrıcalık havası var vs. O zaman nasıl böyle bir şey çıkabilir bu metinlerden normalde?! Demek ki, İsa (as) "gerçek kutsal yazılarda böyledir" demiş olmalıdır. Lakin onun aynı zamanda Tevrat'ta müjdelenen birisi olması, bu yöndeki ispat gayretleri, bu yönü buharlaştırmıştır.

Ayrıca şu da dikkat çekicidir; İncil'de "şu yazı gerçekleşsin diye oldu" şeklinde geçen pek çok konu, ileride gelecek nebiden bahsetmeyen, cımbızla alındığında öyle anlaşılan yerlerdir. O zaman; ya cımbızla alma vardır ya da o alınan yerler başka yöne doğru şişirilmiş zamanında. Bu da tahrif demektir. Fakat; iş "Tanah'ta tahrif var" anlayışına hiç getirilmemiş, olur olmaz her şeyi İsa'ya yontarak "batıni anlam vardır"a, dolayısıyla "zerrece tahrif yoktur"a çalışılmış, bu da saçma olduğu için inanıyorum gerçekliğini oluşturan önemli bir damar olmuş.

Mesela İncil'de şöyle geçer:

Sabah olunca bütün başkâhinlerle halkın ileri gelenleri, İsa`yı ölüm cezasına çarptırmak konusunda anlaştılar. O`nu bağladılar ve götürüp Vali Pilatus`a teslim ettiler. İsa`ya ihanet eden Yahuda, O`nun mahkûm edildiğini görünce yaptığına pişman oldu. Otuz gümüşü başkâhinlere ve ileri gelenlere geri götürdü. Ben suçsuz birini ele vermekle günah işledim dedi. Onlar ise, "Bundan bize ne? Onu sen düşün" dediler. Yahuda paraları tapınağın içine fırlatarak oradan ayrıldı, gidip kendini astı.Paraları toplayan başkâhinler, "Kan bedeli olan bu paraları tapınağın hazinesine koymak doğru olmaz" dediler. Kendi aralarında anlaşarak bu parayla yabancılar için mezarlık yapmak üzere Çömlekçi Tarlası`nı satın aldılar. Bunun için bu tarlaya bugüne dek "Kan Tarlası" denilmiştir. Böylece Peygamber Yeremya aracılığıyla bildirilen şu söz yerine gelmiş oldu: "İsrailoğulları`ndan kimilerinin O`na biçtikleri değerin karşılığı olan Otuz gümüşü aldılar; Rab`bin bana buyurduğu gibi, Çömlekçi Tarlası`nı satın almak için harcadılar." [Matta 27: 1-10]

Buradaki bahis konusu söz Yeramya kitabında değil, Zakarya Kitabındadır. Hristiyan literatüründe bunu açıklamak için Zakarya, Yeremya'nın ruhudur şeklinde açıklamalar bile olmuştur. Üstelik çömlekçiye parayı atan kişi, bir metafor içerisinde çoban olarak geçen

Peygamberdir, kötü kişi değil. Tarla vs zaten yoktur. Şöyledir bu kısım Tanah'ta:

Onlara, "Uygun görürseniz ücretimi ödeyin, yoksa boş verin" dedim. Onlar da ücret olarak bana otuz gümüş verdiler. RAB bana, "Çömlekçiye at" dedi. Böylece bana biçtikleri parlak değer olan otuz gümüşü alıp RAB'bin Tapınağı'ndaki çömlekçiye attım. [Zakarya 11: 11-12]

Yine Tanah'ta şöyle geçer: *Bundan ötürü Rab'bin kendisi size bir belirti verecek: İşte, erden kız gebe kalıp bir erkek çocuk doğuracak ve adını İmmanuel koyacak.*[Yeşaya 7: 14]

İncil'de ise şöyle geçer: *Meryem bir oğul doğuracak. Adını İsa koyacaksın. Çünkü halkını günahlarından O kurtaracak." Bütün bunlar, Rab`bin peygamber aracılığıyla bildirdiği şu söz yerine gelsin diye oldu: İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacaklar. İmmanuel, Tanrı bizimle demektir.* [Matta 1: 21-23]

Burada Yeşaya Kitabı'nda geçen konu daha sonra 8. bölümde ve tarih içinde gerçekleşir. Çünkü Yeruşalim Kralı, kuzeydeki İsrail krallığından korkuyordu. Onların üzerine Asur salınacak denildi ve buna bir belirti olarak İmmanuel'den bahsedildi. Tarihte olan biten bir şeydir yani bu ama "olacak" edilmiştir.

Yeşaya 9. bölümde de İsa (as)'a ve anlatım içinde aslen Muhammed (as)'a "bize bir çocuk verilecek" şeklinde işaretler var. Fakat orada "ona Cebbar Tanrı denilecek" gibi şeyler de var. O bu şu demeden hepsi İsa (as)'a yontulmuştur.

***51:** Kuran'da Hz İsa'nın *"benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin"* dediği geçer sürekli. [529]

İncillere baktığımızda ise Allah'tan "babam ve babanız" diye bahsettiği görülüyor. Burada bir söz çevirmesi olduğu düşünülebilir. Her ne kadar "mecazen demiştir" de denilebilirse de bu tarz bir mecaza dair hiçbir ipucu

[529] *Ali İmran 51, Maide 72, 117, Zuhruf 64*

yok Kuran'da hatta Yahudi ve Hristiyanların "Allah'ın oğullarıyız" ifadesi eleştirilir.[530]

Bir de şu var ki acaba Mesih "Allah'a ibadet ediniz" derken ne kastediyordu? Puta tapmayınız, namaz kılınız.. gibi şeyler mi? İncil'lere bakıldığında riyadan ve paraya kulluk etmemekten çok bahsedildiği görülüyor. Bu da İslami bakımdan da önemli ve özellikle de günümüzde altı çizilecek bir mesaj. Matta 6. bölümden bazı kısımlara dikkat:

1 "Doğruluğunuzu insanların gözü önünde gösteriş amacıyla sergilemekten kaçının. Yoksa göklerdeki Babanız'dan ödül alamazsınız.
2 "Bu nedenle, birisine sadaka verirken bunu borazan çaldırarak ilan etmeyin. İkiyüzlüler, insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödüllerini almışlardır. 3 Siz sadaka verirken, sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin. 4 Öyle ki, verdiğiniz sadaka gizli kalsın. Gizlice yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir."5 "Dua ettiğiniz zaman ikiyüzlüler gibi olmayın. Onlar, herkes kendilerini görsün diye havralarda ve caddelerin köşe başlarında dikilip dua etmekten zevk alırlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödüllerini almışlardır. 6 Ama siz dua edeceğiniz zaman iç odanıza çekilip kapıyı örtün ve gizlide olan Babanız'a dua edin. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir.

14 "Başkalarının suçlarını bağışlarsanız, göksel Babanız da sizin suçlarınızı bağışlar. 15 Ama siz başkalarının suçlarını bağışlamazsanız, Babanız da sizin suçlarınızı bağışlamaz."

24 "Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya, hem de paraya kulluk edemezsiniz."

31 "Öyleyse, 'Ne yiyeceğiz?' 'Ne içeceğiz?' ya da 'Ne giyeceğiz?' diyerek kaygılanmayın. 32 Uluslar hep bu şeylerin peşinden giderler. Oysa göksel Babanız bütün bunlara gereksinmeniz olduğunu bilir. 33 Siz öncelikle O'nun egemenliğinin ve doğruluğunun ardından gidin, o zaman size bütün bunlar da verilecektir.

---

[530] *bknz Maide 18*

Beri yandan namaz da gerekiyor elbette ve İncil'de bunun olduğu pek söylenemez. Kuran'da daha beşikteyken *"Nerede olursam (olayım,) beni kutlu kıldı ve yaşadığım sürece bana namazı ve zekatı vasiyet (emr) etti."(Meryem 31)* der Mesih. İncil'de ise bir tek çok dara düşünce secde ettiği açıkça geçer İsa'nın.. Sadece yakalanıp çarmıha gerilmeden hemen önce geçer. Şöyle ki:

Biraz ilerledi, yüzüstü yere kapanıp dua etmeye başladı. "Baba" dedi, "Mümkünse bu kâse benden uzaklaştırılsın. Yine de benim değil, senin istediğin olsun." (Matta 26: 39)

Buna karşın onun önünde yere kapanan hastalara şifa verir ve onlara bir şey demez. Mesela Luka 8'deki şu bölüme dikkat:

40 Karşı yakaya dönen İsa'yı halk karşıladı. Çünkü herkes O'nu bekliyordu. 41 O sırada, havra yöneticisi olan Yair adında bir adam gelip İsa'nın ayaklarına kapandı, evine gelmesi için yalvardı. 42 Çünkü on iki yaşlarındaki biricik kızı ölmek üzereydi.
İsa oraya giderken kalabalık O'nu her yandan sıkıştırıyordu. 43 On iki yıldır kanaması olan bir kadın da oradaydı. Varını yoğunu hekimlere harcamıştı; ama hiçbiri onu iyileştirememişti. 44 İsa'nın arkasından yetişip giysisinin eteğine dokundu ve o anda kanaması kesildi.
45 İsa, "Bana kim dokundu?" dedi.
Herkes inkâr ederken Petrus, "Efendimiz, kalabalık seni çepeçevre sarmış sıkıştırıyor" dedi.
46 Ama İsa, "Birisi bana dokundu" dedi. "İçimden bir gücün akıp gittiğini hissettim."
47 Yaptığını gizleyemeyeceğini anlayan kadın titreyerek geldi, İsa'nın ayaklarına kapandı. Bütün halkın önünde, O'na neden dokunduğunu ve o anda nasıl iyileştiğini anlattı. 48 İsa ona, "Kızım" dedi, "İmanın seni kurtardı. Esenlikle git."

Buna benzer çok sahne vardır. Ama İsa hiç bana eğilmeyin demez. Buna benzer çok sahne vardır. Ama İsa hiç bana eğilmeyin demez. Hatta ona tapılması daha beşikteyken olur. Yıldızbilimciler Yahudilerin kralı doğacak diye o bölgenin kralı Hirodes'in yanına gelirler. Matta 2. bölümde geçer olay. Sonrası şöyle:

7 Bunun üzerine Hirodes yıldızbilimcileri gizlice çağırıp onlardan yıldızın göründüğü anı tam olarak öğrendi. 8 "Gidin, çocuğu dikkatle arayın, bulunca

bana haber verin, ben de gelip O'na tapınayım" diyerek onları Beytlehem'e gönderdi.
9 Yıldızbilimciler, kralı dinledikten sonra yola çıktılar. Doğuda[b] görmüş oldukları yıldız onlara yol gösteriyordu, çocuğun bulunduğu yerin üzerine varınca durdu. 10 Yıldızı gördüklerinde olağanüstü bir sevinç duydular. 11 Eve girip çocuğu annesi Meryem'le birlikte görünce yere kapanarak O'na tapındılar. Hazinelerini açıp O'na armağan olarak altın, günnük ve mür sundular. 12 Sonra gördükleri bir düşte Hirodes'in yanına dönmemeleri için uyarılınca ülkelerine başka yoldan döndüler.

Lakin mesela Matta 4'te yalnız Rabbe tapınma gereği belirtilir. Şöyle ki:

8 İblis bu kez İsa'yı çok yüksek bir dağa çıkardı. O'na bütün görkemiyle dünya ülkelerini göstererek, 9 "Yere kapanıp bana taparsan, bütün bunları sana vereceğim" dedi. 10 İsa ona şöyle karşılık verdi: "Çekil git, Şeytan! 'Tanrın Rab'be tapacak, yalnız O'na kulluk edeceksin' diye yazılmıştır."

Örneğin mesela Petrus'la ilgili sahnede birisinin yere kapanması hemen uyarı alır. Şöyle ki:

Eve giren Petrus'u karşıladı, tapınırcasına ayaklarına kapandı. Petrus ise onu ayağa kaldırarak, "Kalk, ben de insanım" dedi. (Elçilerin İşleri 10: 25-26)

Yani buralarda "İsa'nın tanrılığına çalışılmış" İncil metninde.. Yine dikkat çeken, Hristiyanlarda namaz ibadetine pek rastlanmaz. Çünkü İsa'nın bunu yaptığı "gizlenmiştir" Hatta ona tapılması daha beşikteyken olur.

Rabbimiz, indirdiğine iman ettik ve Elçi'ye tabii olduk, şu halde bizi şahitlerden yaz. [53]

Ve tuzak kurdular, Allah da tuzak kurdu.. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır. [54]

Hani de Allah demişti ki; 'Ey İsa, Ben seni vefat ettireceğim/alacağım ve kendime yükseltecek, seni inkar edenlerden arındıracak.. Sana uyanları da kıyamet gününe dek inkar edenlerin üstünde kılacak.. Sonra dönüşünüz bana olacak ve ihtilaf edip durduğunuz şeylerde aranızda ben hüküm vereceğim' [55]

İnkar edenlere gelince; onları dünyada ve ahirette şiddetli bir azapla azaplandıracağım. Ne de yardımcıları olacak. [56]

İman edenlere ve düzgün işler yapanlara gelince; onlara ücretleri tastamam verilecek. Allah zalimleri sevmez. [57]

İşte bu, sana okuduğumuz, ayetlerdendir, hikmet dolu zikirden. [58]

Muhakkak ki İsa'nın durumu Allah katında Adem'in durumu gibidir; onu topraktan yarattı, sonra ona ol dedi ve oluverdi. [59]

Gerçek, Rabbindendir. O halde, şüphe edenlerden olma. [60]

İlimden sana gelenden sonra kim de seninle tartışırsa bu konuda de ki; Gelin, oğullarınızı ve oğullarımızı, kadınlarınızı ve kadınlarımızı, nefislerinizi ve nefislerimizi çağıralım, sonra dua edelim de Allah'ın lanetini yalancıların üzerine yapalım. [61]

***55:** İsa (as)'ın kıyamete yakın geleceği yönünde hadisler olduğu için ayette takdim-tehir olduğu "vefat ettireceğim" kısmının lafzen önce olduğu, gerçek sıralamanın bu olmadığı iddia edilmiştir. Ya da "vefat ettireceğim" kısmı, alacağım/uyutacağım şeklinde anlaşılmış. Öte yandan ise; "kendime yükselteceğim" kısmını, "ruhunu kendime yükselteceğim" şeklinde anlayanlar olmuştur ve özel bir durum olmadığını. Mesela son dönem müfessirlerinden Muhammed Abduh, Muhammed Ali gibi isimler böyledir. Muhammed Abduh ayetteki takdim tehirin bir sebebe binaen olabileceğini söyler ve sebep yok der. Öte yandan, mesela İbn-i Teymiyye mealen der ki, eğer sadece ruhunun yükseltilmesinden bahsediyorsa ayet bütün Müslümanlara bu şekilde muamele olmaktadır, o zaman bunun özel olarak zikredilmesinin anlamı nedir?

Denilebilir ki; buradaki mesele biraz da mesih konusuyla ilgilidir. İsa (as)'a mesih deniliyor, mesih meshedilmiş kişi demek, ıstılahi anlamda ise Yahudilere göre yıkılmaz bir krallık kuracak olan kişi. Halbuki İsa (as) böyle bir şey yapmadan gitmiştir. Mesela İncil'de İsa çarmıha gerilip dirildikten sonra şöyle bir sahne geçer:

Elçiler bir araya geldiklerinde İsa'ya şunu sordular: "Rab, İsrail'e egemenliği şimdi mi geri vereceksin?" İsa onlara, "Baba'nın kendi yetkisiyle belirlemiş olduğu zamanları ve tarihleri sizin bilmenize izin yoktur" karşılığını verdi. "Ama Kutsal Ruh üzerinize inince güç alacaksınız. Kudüs'te, tüm Yahudiye ve Samiriye'de ve dünyanın dört bir bucağında benim tanıklarım olacaksınız." İsa bunları söyledikten sonra, onların gözleri önünde yukarı alındı. Bir bulut O'nu alıp gözlerinin önünden uzaklaştırdı. [Elçilerin İşleri 1: 6-9]

Kur'an da bu mesih adını kabul ediyor, hatta çok vurgulu şekilde kabul ediyor. Bu zemin üzerinde düşünürsek sonuç ne olabilir? Onun geleceğine dair bir anlam oluşmaz mı?

Yine denilebilir ki; Kur'an, yıkılmaz krallık meselesini farklı bir şekilde vurguluyor ve "*sana uyanları da kıyamet gününe dek inkar edenlerin üstünde kılacağım."* diyor. O zaman Mesihlik de bu olmuş oluyor, tekrar gelmesine gerek kalmıyor.

Öte yandan, Tanah'ta şöyle bir bölüm vardır, Hristiyanlar buradaki şahsı İsa Mesih olarak düşünür.

Bununla birlikte sıkıntı çekmiş olan ülke karanlıkta kalmayacak. Geçmişte Zevulun ve Naftali bölgelerini alçaltan Tanrı, gelecekte Şeria Irmağı'nın

ötesinde, Deniz Yolu'nda, ulusların yaşadığı Celile'yi onurlandıracak.[531] *Karanlıkta yürüyen halk büyük bir ışık görecek; ölümün gölgelediği ülkede oturanların üzerine ışık parlayacak.Ya RAB, ulusu çoğaltacak, sevincini artıracaksın. Ekin biçenlerin neşelendiği, ganimet paylaşanların coştuğu gibi, onlar da sevinecek senin önünde. Çünkü onlara yük olan boyunduruğu, omuzlarını döven değneği, onlara eziyet edenlerin sopasını paramparça edeceksin; tıpkı Midyanlılar'ın günü gibi. Savaşta giyilen çizmeleri ve kana bulanmış giysileri yakılacak, ateşe yem olacak. Çünkü bize bir çocuk doğacak, bize bir oğul verilecek. Yönetim onun omuzunda/sırtında olacak. Onun adı Harika Vaiz, Cebbar Tanrı, Ebedi Baba, Selam Önderi olacak. Yönetiminin ve selamın/barışın büyümesine son yok. Davut'un tahtı ve ülkesi üzerinde.. Adalet ve doğrulukla onu kurması ve sürdürmesi için. O zamandan sonsuza dek. Her Şeye Egemen RAB'bin gayreti bunu sağlayacak.* [Yeşaya 9: 1-7]

Burada dikkat edilirse mükemmel vaiz, ebedi baba, selam/esenlik önderi ifadeleri Hz Muhammed'e çok uyar. Nitekim; Ahzab 40. ayette Muhammed (as)'ın eşlerinin ümmetin anneleri olduğu belirtilir, Kevser Suresinde ise ona "soyu kesik" diyenlere karşı "Biz sana Kevseri (çokluğu) verdik" denilmekte. Hem son nebidir.. Selam önderi ifadesi zaten İslam kelimesine gider direkt.

Yine doğduğunda sırtında peygamberlik mührü vardı. Buna da işaret var denilebilir.

Hem metinde *Midyanlıların günü gibi..* denilmekte, burası Kur'an'da Calut'la savaş olarak düzeltilmişti.[532] Yani 300 kişi ile bir savaşı kazanma mevzusu. O ise Bedir savaşına benzetilebilir ve bu çerçevede bahsedilen kişi de Muhammed (as) olur.

Bir de büyüyen egemenlik mevzusu var. Bu da İslam'a uyar. Ama buralar belli ölçülerde Hristiyanlığa ve Hz İsa'ya da uymakta. Peki buna ne denilebilir.

Öncelikle, ayette İsa'ya inananların kıyamete kadar inkar edenlerin üstünde tutulacağı bildiriliyordu. Burada ona inananlarla kasıt nedir? Bu, daha önceki zamanlarda Hristiyanlar olabilir ama İslam'dan sonra

---

[531] *Bu kısım Hristiyanların Eski Ahit dedikleri Tevrat'ta Yeşaya 9:1 olarak geçiyor ama Yahudilerin Tevrat metinlerinde Yeşaya 8'in sonu olarak geçiyor. Dolayısıyla direkt Hz Muhammed'e işaret eden kalan kısımla başlıyor 9. bölüm.*

[532] *bknz Bakara 249b, Gideon-Talut meselesi*

kesinlikle Müslümanlardır. Çünkü en doğru şekilde onun öğretisi İslam'da var.

Bu konuda Razi şöyle der:

a) Bunun mânası şudur: İsa (a.s)´nın dinine tâbi olanlar, Kıyamet gününe kadar, kahr, hakimiyyet ve hükümranlık vasıtasıyla onu inkâr edenlerin üstünde olacaklardır. Binâenaleyh bu, Yahudilerin Kıyamet gününe kadar zelil ve makhur olacaklarını haber vermektedir.

Mesih (a.s)´e tâbi olanlara gelince onlar, onun Allah´ın kulu ve resulü olduğuna inananlardır. İslâm geldikten sonraysa, onlar Müslümanlardır. Hristiyanlar ise, her ne kadar kendilerinin İsa (as)´a muvafakat ettiklerini söylüyorlarsa da, aklın sarih delâleti, İsa (as)'ın bu cahillerin söylemiş olduğu hiçbir şeye razı olmayacağına şehâdet ettiği için, bu kimseler İsa (as)'a karşı son derece muhalefet etmektedirler. Bununla beraber biz, dünyada, Hristiyanların devlet ve güçlerinin, Yahudilerin durumundan daha üstün ve daha güçlü olduğunu görüyor; dünyanın hiçbir yerinde Yahudi bir kral, Yahudilerle dolu bir belde göremiyor; nerede olurlarsa olsunlar, zillet ve meskenet içinde bulunduklarını müşahede ediyoruz. Ama Hristiyanların durumu bunun aksinedir.

b) Ayette bahsedilen, "üstte bulunma"dan murad, hüccet ve delil bakımından üstünlüktür. Bil ki bu âyet, "Ve, seni kendime yükselteceğim" buyruğunda belirtilen yükseltilmenin, mekân ve cihet bakımından değil, derece ve şeref bakımından olduğuna delâlet eder. Nitekim bu son ifâdedeki üstünlük de, mekân itibariyle bir üstünlük olmayıp, aksine derece ve manevî bir üstünlük anlamına gelmektedir.

Beri yandan Yeşaya Kitabının son kısmında yeni bir ümmetten bahsedilmeye başlanır. En son bölüm olan 66. bölümde doğum sancısı olmadan doğan bir çocuktan bahsedilir. İşte bu bölümde şöyle bir yer var.

"Çünkü ben onların eylemlerini de düşüncelerini de bilirim. Bütün ulusları ve dilleri bir araya toplayacağım an geliyor; gelip yüceliğimi görecekler.

Aralarına bir ayet/belirti koyacağım. Onlardan kimisini kaçarcasına uluslara, Tarşiş'e, Pûl'a, Lud'a (yay gerenlere), Tuval'a, Yâvan'a, ünümü

duymamış, yüceliğimi görmemiş uzak kıyı halklarına göndereceğim. [533] *Uluslar arasında yüceliğimi ilan edecekler*.

Onlar uluslardan bütün kardeşlerinizi atlarla, savaş arabalarıyla, at arabalarıyla, katırlarla, develerle kutsal dağıma, Yeruşalim'e, RAB'be sunu olarak getirecekler." İsrailoğulları tahıl sunularını pak kaplar içinde RAB'bin Tapınağı'na nasıl getiriyorsa. Böyle diyor RAB. [Yeşaya 66: 18-20]

Bu kısımlar Hristiyanlığın yayılışına da İslam'ın yayılışına da uymakta. Beri yandan, böylesine kitlesel hac merasimi İslam ile olmuştur. Yani bu işin gerçek anlamda İslam'ın hakimiyetiyle olduğu açıktır. Fakat Yeşaya Kitabının bir özelliği olarak "iki süreç, tek süreç gibi" işlenmekte. [534] Buna İslam ile, tarihi realiteyle netleşme süreci de denilebilir. Ya da gönderilecek İlyas, peşine gönderilecek Davud durumu.

***58:** Ayet, mucize, delil anlamlarına da gelmektedir. Peygamberimizin bu haberleri okuması, Peygamberliğine açık bir delildir. Hikmet dolu zikir ise, hikmet dolu hatırlatma, zikretme demek olup hatırlatılan şey (İsa zamanındaki olaylar) aynı zamanda düzeltildiği için hüküm ve hikmet doludur. Çünkü işi şirke gidecek şekilde formüle etmişlerdir yıllar içinde.

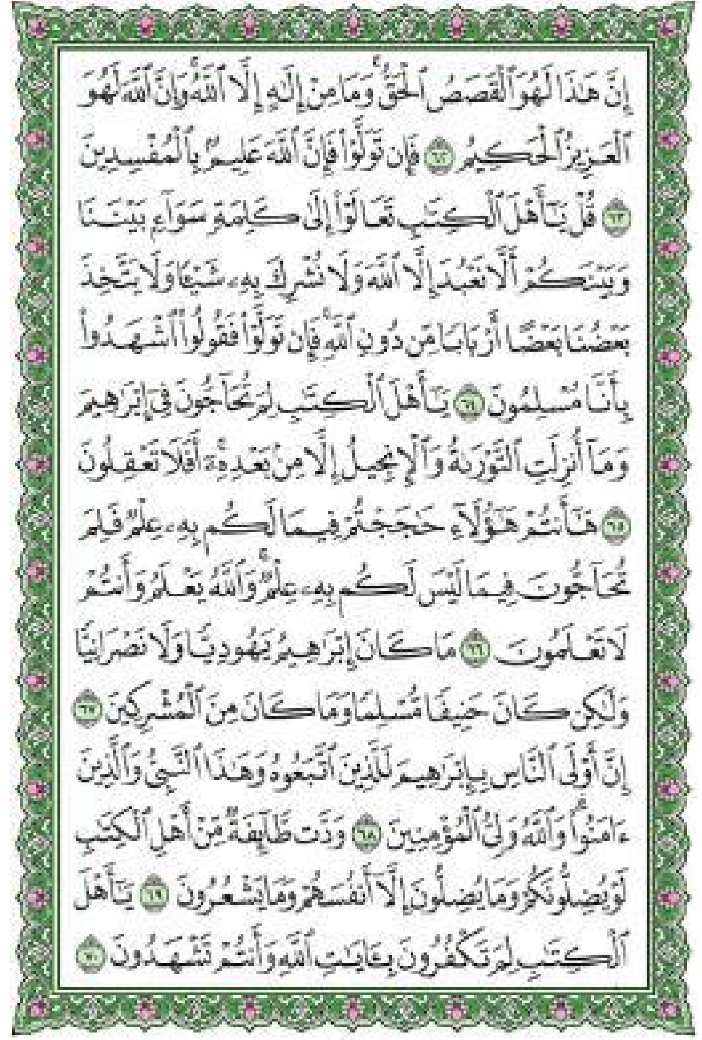
***61:** Mülaane ayeti denilen bu ayet, Peygamber tarafından kendisiyle tartışan Necran Hristiyanlarına teklif edilmiştir, lakin kaçınmışlardır.

---

[533] *Burada geçen yer isimleri, Anadolu, Afrika gibi çeşitli yerlerde düşünülmekte. Tarşiş ise İspanya olarak düşünülmekte genelde. Bunlar İslam'ın da yayıldığı yerlerdir. Yavan ise Yunan olarak düşünülmekte.*

[534] *Mesela Yeşaya Kitabı'nda İsa ve Muhammed (as)'a işaret ettiği iddia edilen şöyle kısımlar da vardır. Rab bana dedi ki: "Git, bir gözcü dik, gördüğünü bildirsin. Çift şekilde binenleri, eşeklere binenleri, develere binenleri görünce dikkat kesilsin. [Yeşaya 21: 6-7] İsa (as)'ın eşekle Kudüs'e girişi meşhurdur ve Muhammed (as)'ın da deveyle Medine'ye ya da Ömer (ra)'ın Kudüs'e. Ya da şu ifadeler vardır: Ülkenden şiddet, sınır boylarından soygun ve yıkım haberleri duyulmayacak artık. Surlarına Kurtuluş, kapılarına Övgü adını vereceksin. [Yeşaya 60:18] İsa isminde kurtuluş kelimesi Muhammed adında da övgü kelimesi vardır. Ayrıca kurtuluş ve doğruluk, övgü ve doğruluk diye bunlar da ayrıca çift şekilde kullanılır. Burada övgü ve doğruluk ifadesi Muhammed (as) ve Ebu Bekir Sıddık (ra)'a gayet uyduğu için dikkat çekici.*

Bu, şüphesiz ki, Gerçek Hikaye'dir. Allah'tan başka ilah namına bir şey yoktur Şüphesiz ki, Allah Pek Üstün Gelen'dir, Pek Hükmeden'dir. [62]

Eğer yüz çevirirseler, herhalde Allah emirden çıkanları pek bir bilen. [63]

De ki; Ey Kitap ehli, sizin ve bizim aramızdaki eşit bir kelimeye geliniz: Sadece Allah'a ibadet edelim, ona bir şeyi ortak koşmayalım, kimimiz kimimizi Allah'ın dışında Rabbler edinmesin. Eğer de yüz çevirirseler, deyin ki, 'Şahit olun ki biz Müslümanlarız' [64]

Ey Kitap ehli, Tevrat da İncil de kesinlikle ondan sonra indirildiği halde, İbrahim hakkında niye tartışıyorsunuz?.. Akletmiyor musunuz? [65]

İşte sizler, o kimselersiniz ki, bir bilginiz olan şeyde tartıştınız, peki bilginiz olmayan şeyde ne diye tartışıyorsunuz?!.. Allah bilir, siz bilmezsiniz. [66]

İbrahim, ne Yahudi ne Hristiyandı, velakin o müslüman bir hanifti/pek meyledendi ve müşriklerden olmamıştı.. [67]

Herhalde ki, İbrahim'e insanların en evlası/yakını, kendisine tabi olanlar, bu nebi ve ona iman edenlerdir. Allah, iman edenlerin gözeticisidir. [68]

Kitap ehlinden bir taife pek istedi ki, keşke sizi saptırsalar.. Kendilerinden başkasını saptıramazlar da farkına varmazlar. [69]

Ey Kitap ehli, sizler göre göre Allah'ın ayetlerini niye inkar ediyorsunuz?.. [70]

***64:** Kitap ehli tabiri Yahudileri de ve Hristiyanları da içermekte. Devam eden ayetler, gerek nüzul sebebi bakımından, gerek metnin akışı açısından, iki tarafa da yorulmuş edilmiştir. Bu ayet, Peygamberimizin Herakliyus'a ve Mukavkıs'a gönderdiği mektuplarda "de ki" hariç geçmektedir.

***65:** İbn-i Abbas (r.a.)'tan: Necrân Hıristiyanları ve Yahûdî ruhbanları Rasûlullah'ın yanında toplandılar ve münazaa (ağız kavgası) ettiler. Yahûdî Ruhbanları: "İbrahim ancak Yahûdî idi," dediler. Hıristiyanlar: "İbrahim Nasrânî idi," dediler. Allahü Teâlâ, Al-i İmran: 3/65 ayetini indirdi, dedi.

Ey Kitap ehli, niçin hakkı batılla karıştırıyorsunuz ve bile bile hakkı gizliyorsunuz? [71]

Kitap ehlinden bir taife de dedi ki, 'İman edenlere indirilene gündüzün yüzünde/başında inanın sonunda inkar edin, belki de dönerler' [72]

Ve dininize uyandan başkasına inanmayın.. De ki; Herhalde yol gösterme, Allah'ın yol göstermesidir. Size verilenin bir benzeri birine verildi ya da Rabbinizin katında size delil getirecekler diye mi?!.. De ki; Lütuf, Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah, geniştir, pek bilendir. [73]

Rahmetini/acımasını dilediğine tahsis eder. Allah, pek büyük lütuf sahibidir. [74]

Kantarlarla emanet etsen sana geri verecek kimse de var Kitap ehlinden, dinar emanet etsen başında dikilip durmadıkça vermeyecek de.. İşte bu, 'Ümmiler hakkında aleyhimize bir yol yoktur' demeleri sebebiyledir. Bile bile Allah üzerine yalan derler.. [75]

Bilakis, kim antlaşmasına vefa gösterir ve sakınırsa herhalde Allah sakınanları sever. [76]

Allah'ın antlaşmasını ve yeminlerini az bir pahaya alışveriş edenler, onlar ki; ahirette onlara bir pay yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak, onları temizlemeyecektir. Onlara acı bir azap var. [77]

***71:** Hakkı batılla karıştırmaları İbrahim Yahudi idi, Hristiyan idi gibi sözleri olmalıdır. Ayetin tefsirinde Razi şöyle der: *Hak Teâlâ'nın, "Gerçeği gizliyorsunuz" ifâdesinden murad şudur: Tevrat'ta Hz. Muhammed (s.a.s)'in peygamberliğine delâlet eden mevcut âyetlerle istidlalde bulunmak tefekkür ve teemmüle muhtaçtır. Zamanımızdaki bid'at ehlinin, muhakkik âlimlerin delillerinin, kendilerine tâbi olan avamdan kişilere ulaşmaması için ellerinden geleni yapmaları gibi, Yahudi âlimleri de bu istidlalin tamamlanacağı o lafızları gizleme hususunda gayret sarf ediyorIardı.*

Öte yandan şu dikkat çekiyor ki, onlar kendi metinlerinde de olmayan bir takım iddialarla ortaya çıkmaktaydılar. Bu, metinsel düzelmde itiraz edemediklerinin de bir göstergesi. Faklılıklar olduğu halde.. Çünkü de Kuran'ın müheyminliğinin farkındaydılar vs Bu Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i düzelticiliğinin zamanında ortaya çıkmamasını da açıklar nitelikte. Çünkü ona itiraz etmeyip başka konuya geçmekteydiler.

Bu işi tarih içinde de görmekteyiz. Mesela Hristiyanların İslam'a getirdikleri eleştiriler; dininiz kılıçla yayıldı, Kitabınızda diğer peygamberlerde olduğu gibi peygamberinizin mucizeleri geçmiyor, Peygamberin bu kadar eşi olur mu gibi şeyler. Mesela, "Kur'an'da neden İsa'ya Meryemoğlu denilip duruluyor, o Yusuf'un oğludur" diye itiraz etmiyorlar. Çünkü bu tefekkür kapısını açacak. "Bir ümmi bu açığı nasıl böylesine bilebilir" vs. iş çözülecek. Veya Adem'in babasız olduğunu onlar da kabul ediyor, o zaman o da mı Allah'ın oğlu?.. Allah'ın kelimesi ifadesi, orada da burada da geçen ol emridir..[535] gibi noktalar çok sağlam deliller ve çözücü deliller. Fakat bunlara yanaşmadılar. Çünkü onların da kabul edebileceği bu delillendirmeyi bir ümmi nasıl yapıyor?! Buralar bitirici noktalar ve normalde mesele hakikatse buralarda tartışma olmalıydı ama böyle olmamıştır.

"Kılıçla yayıldı" meselesine gelince; dinde zorla müslüman etme yoktur, fakat yeryüzüne hakim olma amacı vardır. Bu, müslüman olacak kişinin rahatlıkla müslüman olması içindir. Zaten tarihte de Müslümanların içinde Ehli Kitab rahatlıkla yaşamış ama tersi Endülüs örneğinde olduğu gibi olmamıştır. İkincisi; Hristiyanların kabul ettiği Tanah'ta geçen Yeşu Kitabına göre İsrailoğulları savaşarak ederek Kenan diyarına yerleşmiştir. Dolayısıyla bir Peygamber eline kılıç almaz diye bir şey yoktur. Çok eşli olma da böyledir. Davud ve Süleyman (as) böyleydi. Gerçi Yahudiler onları

---

[535] *bknz Yaratılış: Bölüm 1, ayrıca bknz Bakara 116-117*

Peygamber olarak kabul etmez, fakat Hristiyanlar Davud'un vahye muhatap olduğunu kabul eder. Hem şunu sormalı; o zaman niye onların yazdığı metinler kutsal metin koleksiyonunda?! Demek ki Kur'an'ın bildirdiği üzere Peygamberdiler..

Niye onun mucizeleri Kur'an'da geçmiyor meselesine gelince; mirac gibi geçenler var, ayrı da kestirmeden şöyle diyelim; çünkü Kur'an onun mucizesiydi bizzat.

***75a:** İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir: "Birisi, Abdullah İbn Selâm'a emânet olarak binikiyüz ukiyye altın bırakmıştı. Abdullah o emaneti sahibine vermişti. Bir başkası da Yahudi Finhas İbn Âzûrâ´ya bir dinar emânet vermişti. Fakat o bu emanete hıyanet edip bunu vermedi. İşte bunun üzerine, bu âyet-i kerime nazil oldu."

***75b:** "Ümmiler hakkında aleyhimize bir yol yoktur" ifadesiyle ilgili Mevdudi, kitaplarında buna gidecek ifadelerin olduğunu vurgular. Şöyle ki: *Örneğin Kitab-ı Mukaddes şöyle der: "Her yedi yılın sonunda, komşusuna bir şey ödünç veren kişi onu bağışlasın..", fakat "eğer bir yabancı(ya borç vermiş) iseniz onu geri isteyebilirsiniz." (Tesniye, 15;1-3) . Başka bir yerde de tefecilikle (faiz) ilgili kanun şu şekilde ifade edilmiştir: "Bir yabancıya faizle borç verebilirsiniz, fakat kardeşinize faizle borç vermemelisiniz." (Tesniye, 23;20) . "Eğer bir adam İsrailoğulları'ndan birinin bir şeyini çalsa, onunla ticaret yapsa veya onu satsa, bu kişi öldürülür." (Tesniye, 24:7) . Talmud'da denilmektedir ki: "Şayet bir İsrailli'nin boğasını İsrailli olmayan bir kimsenin boğası yaralarsa, İsrailli'ye tazminat vermek zorundadır. Eğer İsrailli'nin boğası İsrailli olmayanın boğasını yaralarsa, İsrailli tazminat vermek zorunda değildir. Bir kimse kaybolmuş bir şey bulursa ve bulduğu şey İsraillilerin yerleşim bölgesindeyse, bulduğu şeyi sahibine vermek için ilân etsin. Şayet, İsrailli olmayanların bölgesinde bulunmuşsa, ilân etmeye gerek yoktur. İsmail'in Rabbi diyor ki: Eğer bir ümmi ile bir İsrailli arasında anlaşmazlık çıkmışsa, mahkemedeki hâkim, kardeşinin lehine bitmesi için uğraşsın. Mümkün değilse ümmilerin kanunlarına göre, kardeşinin lehine bir sonuç almaya çalışsın. Ve "Bu sizin kanununuza göredir" desin. Her iki kanundan da yararlanamıyorsa, hangi yolla olursa olsun, İsrailli kardeşini kazandırsın. İsmail'in Rabbi, "İsrailli olmayanların zaaflarından yararlanın" diyor." (Talmudic Mıscelleny. Paul İsaac Hershum. 1880, London. Sh. 37, 210-221)*

Yani onlar 'ümmiler hakkında aleyhimize bir yol yoktur' lafını bir nevi Kitab'tan çıkan bir ilke olarak söylüyordular. Denilebilir ki; Kitaplarında geçiyorsa nasıl "uydurmuş" oluyorlar? Bir defa kitaplarında bu söz yok. İkincisi, ayette der ki: *Onlar, kötü bir iş yapınca derler ki, babalarımız da bu işi yaparlardı, öyle bulduk onları ve Allah emretti bunu bize. De ki: Allah kesin olarak kötülüğü emretmez. Allah'a, bilmediğiniz şeyi mi isnâd ediyorsunuz?* [Araf 28] Buna göre ve aklen zulüm emri Allah'a izafe edilemez. Bunlar ise koşmaktadırlar.

Üçüncüsü; kitaplarında cımbızla seçerseniz o tarafa gidecek şeyler olduğu gibi bu tarafa gidecek şeyler de vardır. Mesela, Mısır'dan Çıkış Bölüm 22 ve 23'de "*Yabancıya haksızlık ve baskı yapmayacaksınız. Çünkü siz de Mısır`da yabancıydınız"* der. *Dul ve öksüz hakkı yemeyeceksiniz. Yerseniz, bana feryat ettiklerinde onları kesinlikle işitirim.* Yasa Kitabı 27:18'de *"Yabancıya, öksüze, dul kadına haksızlık edene lanet olsun!' "Bütün halk, 'Amin!' diyecek...* gibi ifadeler vardır. Yani "ümmiler hakkında aleyhimize bir yol yoktur" sözü kendi kitaplarına göre de yanlıştır.

***77a:** Bu ayet hakkında farklı nüzul sebepleri zikredilmiştir, bir arazi hakkında davalaşan ve yemin etmeleri istenen iki kişi hakkında ya da bir şeyler uydurup üstelik yemin eden Yahudiler hakkında vs. Eşas bin Kays (arazi davalaşması) hakkında nazil olduğu rivayeti Buhari [536] Müslim gibi hadis kitaplarında yer almaktadır. Buhari'de ayrıca Abdullah İbn-i Ebî Evfâ'dan "pazara mal getirip yemin eden kişi" hakkında olduğu rivayeti vardır.[537]

Razi de ayetin nüzul sebebinin çeşitli olduğunu söyler, doğruya en yakın olan, âyetin mânasını hepsine hamletmektir der. Ali İmran 78 ayetin tefsirinde ise öncekinin kesinlikle Yahudiler hakkında nazil olması gerektiğini söyler. Şöyle ki: *Bil ki bu âyet, bir önceki âyetin, kesinlikle Yahudiler hakkında nazil olduğunu gösterir. Çünkü bu âyet, Yahudiler hakkında nazil olmuş olup bir önceki âyete atfedilmistir. İşte bu atıf, önceki âyetin de Yahudiler hakkında nazil olmuş olmasını gerektirir.* [Razi]

***77b:** *"Yalan yere yemin ederek bir Müslümanın hakkını gasbeden kimseye Allah cehennemi vâcip, cenneti de haram kılar." Bunun üzerine bir*

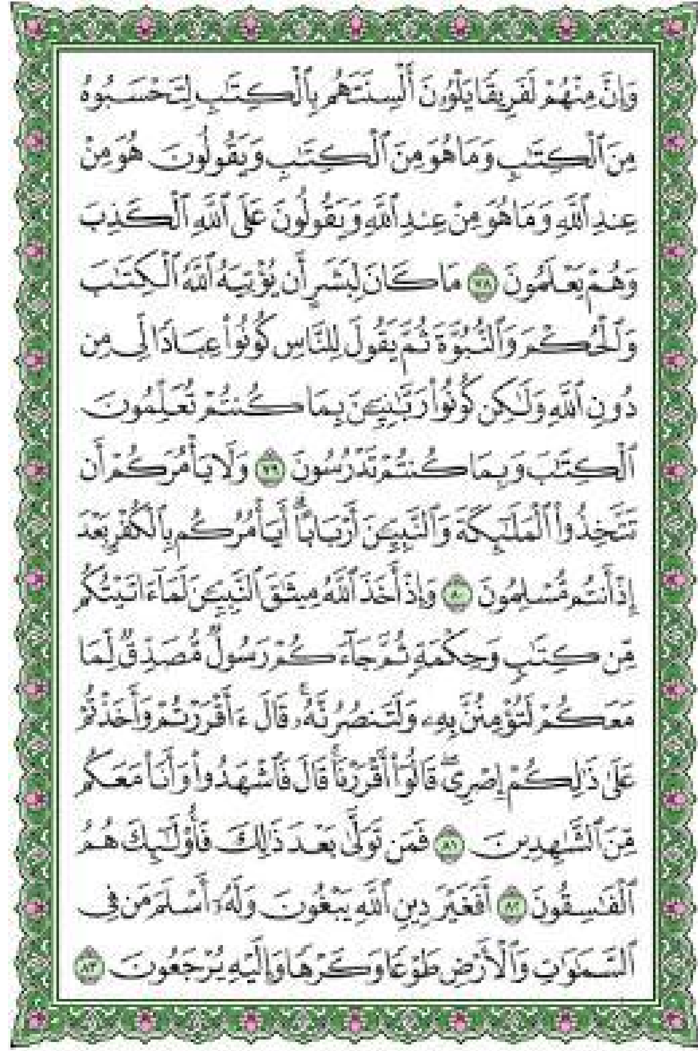
---

[536] *bknz Buhari, Tefsir 55-71*

[537] *bknz Buhari, Tefsir 55-72, Buharî'nin şerhinde Hafiz İbn-i Hacer "Bu iki hadis arasında zıtlık yoktur. Belki âyetin nüzulü iki sebebe haml olunur" dedi.*

kişi: Eğer o hak önemsiz bir şey ise yine böyle midir, yâ Resûlallah? diye sordu. Peygamberimiz: "Erak ağacından bir dal parçası (misvak) olsa bile böyledir" buyurdu. [Müslim, Îmân 218]

Onlardan bir grup da var ki; Kitap'tan olmadığı halde Kitap'tan sanasınız diye dillerini eğip büker Kitap'la.. Ve derler ki, 'Bu Allah katındandır' Allah katından değilken.. Ve bile bile Allah üzerine yalan derler. [78]

Allah'ın kendisine Kitap, hüküm ve peygamberlik vermesi, peşine insanlara 'Allah'ın dışında bana kullar olun' demesi, bir beşer için olacak şey değildir. Velakin 'Kitabı öğretip durmanız, ders görüp/verip durmanız dolayısıyla Rabbaniler (Eğitmenler) olun..' (der) [79]

Ne de melekleri ve peygamberleri rabler edinmenizi emreder.. Müslüman olmanızın peşine size inkarı emreder mi?!. [80]

Hani de Allah nebilerin kesin sözünü almıştı: And olsun, size Kitap'tan ve hikmetten verirsem, sonra size yanınızdakini doğrulayan bir elçi gelirse kesinlikle ona inanacaksınız ve kesinlikle ona yardım edeceksiniz. Kabul ettiniz ve aldınız mı, işte bu üzere, ağır yükümü? Demişlerdi ki; 'Kabul ettik' Demişti ki; Öyleyse şahit olun, ben de sizinle birlikte şahit olanlardanım. [81]

Şu halde, kim bundan sonra dönerse işte onlar, Emirden Çıkanlar. [82]

Göklerde ve yerde kim varsa isteyerek ya da istemeyerek ona teslim olmuşken -ve ona döndürülecek- Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? [83]

***78:** Ali İmran 75. ayette “ümmiler için aleyhimize bir yol yoktur” demişlerdi, bunu bir tür tefsir olarak demiş olmalılar. Çünkü 78. ayette direkt Kitab’tan olarak da uydurma yaptıkları geçmekte.

***79-80:** Ayetin nüzul sebeplerinde şöyle bir rivayet vardır. *İbn Abbas dedi ki: “Yahudi Ebû Rafi’ ile Necran Hıristiyanları’ndan Rıbbîs dediler ki: “Ey Muhammed, sana ibadet etmemizi ve seni rab edinmemizi mi istiyorsun?”*

Öte yandan, ‘Kitabı öğretip durmanız, ders görüp durmanız dolayısıyla Rabbaniler/Eğitmenler olun.’ kısmı; “Peygamber öyle demez, böyle der” şeklinde tefsir edilmiştir. Burada bahsedilen kişi ise öncelikle İsa (as) olmalıdır, mesela Mukatil de böyle der. Hem İncil’lerde onun hakkında böyle bir durum vardır düpedüz. Şöyle ki:

İsa onlara, “Size Baba`dan kaynaklanan birçok iyi işler gösterdim” dedi. “Bu işlerden hangisi için beni taşlıyorsunuz?” Şöyle yanıt verdiler: “Seni iyi işlerden ötürü değil, küfür ettiğin için taşlıyoruz. İnsan olduğun halde Tanrı olduğunu ileri sürüyorsun.” İsa şu karşılığı verdi: “Yasanızda, `Siz ilahlarsınız, dedim` diye yazılı değil mi? Tanrı, kendilerine sözünü gönderdiği kimseleri ilahlar diye adlandırır. Kutsal Yazı da geçerliliğini yitirmez. Baba beni kendine ayırıp dünyaya gönderdi. Öyleyse `Tanrı`nın Oğlu`yum` dediğim için bana nasıl `Küfür ediyorsun` dersiniz? [Yuhanna 10: 32-36]

Anlaşıldığı kadarıyla burada İsa (as) onlara şöyle demiştir: *‘Kitabı öğretip durmanız, ders görüp/verip durmanız dolayısıyla Rabbaniler (Eğitmenler) olun.’* Fakat bir tür tefsirle işi buna çevirmiştirler. Halbuki kendileri bu oğul ifadesini kullanmaktadır Mesih hakkında. Şöyle ki: *İsa susmaya devam etti. Başkâhin ise O’na, “Yaşayan Tanrı adına sana yemin ettiriyorum, söyle bize, Tanrı’nın Oğlu Mesih sen misin?” dedi.* [Matta 26:63]

Yine şöyle bir bölüm vardır. İsa’nın öldükten sonra dirildiği sahnede:

Bundan sonra öğrenciler yine evlerine döndüler. Meryem ise mezarın dışında durmuş ağlıyordu. Ağlarken eğilip mezarın içine baktı. Beyazlara bürünmüş iki melek gördü; biri İsa’nın cesedinin yattığı yerin başucunda, öteki ayakucunda oturuyordu. Meryem’e, “Kadın, niçin ağlıyorsun?” diye sordular. Meryem, “Rabbimi almışlar” dedi. “O’nu nereye koyduklarını bilmiyorum.” Bunları söyledikten sonra arkasına döndü, İsa’nın orada, ayakta durduğunu gördü. Ama O’nun İsa olduğunu anlamadı. İsa, “Kadın, niçin ağlıyorsun?” dedi. “Kimi arıyorsun?” Meryem O’nu bahçıvan sanarak, “Efendim” dedi, “eğer O’nu sen götürdünse, nereye koyduğunu söyle de gidip

O'nu alayım." İsa ona, "Meryem!" dedi. O da döndü, İsa'ya İbranice, "Rabbuni!" dedi. Rabbuni, `Öğretmenim' demektir. İsa, "Bana dokunma!" dedi. "Çünkü daha Baba'nın yanına çıkmadım. Kardeşlerime git ve onlara söyle, benim Babamın ve sizin Babanızın, benim Tanrımın ve sizin Tanrınızın yanına çıkıyorum." Mecdelli Meryem öğrencilerin yanına gitti. Onlara, "Rab'bi gördüm!" dedi. Sonra Rab'bin kendisine söylediklerini onlara anlattı. [Yuhanna 20: 10-18]

Görüldüğü üzere burada da Rabbani kelimesi geçmekte. Bunun öğretmen anlamına geldiği vurgulanmakta. Mevdudi der ki; Rabbâni (rabbi) kelimesi, Yahudilerin dinî işlerini yöneten, ibadetlerini düzenleyen ve kanununu yürüten, yorumlayan dinî görevli anlamındadır.[538] Yani o devirde bu ifadenin aynı bu şekilde kullanıldığı görülüyor.

Öte yandan ayette İsa'nın şöyle dediği geçmektedir: *Şüphesiz ki Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz, öyleyse ona ibadet edin; budur dosdoğru yol.* [Ali İmran 51] Bu metinde de bu anlamdaki ifadeler dikkat çekmekte. Fakat sonrası sanki hiç öyle bir şey denilmemiş gibi devam etmekte.

Burada genel çerçeveye dönersek; İsa (as), en ziyade Ferisi de denilen bir taifeyle mücadele ediyordu. Bunlar Kitabı bilen ve gelenekçi bir taifeydi. Bunlar her fırsatta İsa (as)'ın şeriatı gözetmediğini iddia etmişlerdir, bu bağlamda "kendini Tanrı mı sanıyorsun?" demiş olabilirler. İsa (as) ise onlara "bilakis, Kitab'ı öğreten ve ders gören/veren kimseler olmanız dolayısıyla beni kabul edin" demiş olmalıdır. Çünkü İsa (as) Tevrat'ta müjdelenmişti. Hem tam tersine; bu bilginler bilgilerinin hakkını vermiyordu. İsa (as) onlar hakkında şöyle demiştir:

Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Göklerin Egemenliği`nin kapısını insanların yüzüne kapıyorsunuz; ne kendiniz içeri giriyor, ne de girmek isteyenleri bırakıyorsunuz! [Matta 23: 13-14]

Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Siz nanenin, dereotunun ve kimyonun ondalığını verirsiniz de, Kutsal Yasa`nın daha önemli konularını -adaleti, merhameti, sadakati- ihmal edersiniz. Ondalık vermeyi ihmal etmeden asıl bunları yerine getirmeniz gerekirdi. [Matta 23: 23]

---

[538] bknz Mevdudi. Ayette şöyle geçer: *Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) vermiş peygamberler onunla Yahudilere hükmederlerdi. Allah'ın Kitab'ını korumaları kendilerinden istendiği için Rabbaniler ve hahamlar da. Hepsi ona şahitlerdi..* [Maide 44]

Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Bardağın ve çanağın dışını temizlersiniz, oysa bunların içi açgözlülük ve taşkınlıkla doludur. [Matta 23: 25]

Zaten belli ki aslında samimiyeti öne çıkardığı için onu yaftalıyorlardı.

Beri yandan İsa'ya ilk inananlar da Yahudilerdi, mesela Hristiyan İlahiyatını Kur'an Pavlus daha önce bir Ferisi idi. Ve anlaşılıyor ki bunların bir kısmı, İsa (as)'a değil, "iddia edip yaftaladıkları şeye" daha sonra inanmıştır. Peşine de işi Yunan medeniyetine pazarlama konusu devreye girmiş.. Dolayısıyla iş şeriatsızlık, filosofi ve paganlık ile dolup taşmıştır. Halbuki İsa (as) bunları temsil etmemekteydi.

Nitekim yine İncil'de şöyle geçer:

Onların tartışmalarını dinleyen ve İsa`nın onlara güzel yanıt verdiğini gören bir din bilgini yaklaşıp O`na, "Buyrukların en önemlisi hangisidir?" diye sordu.İsa şöyle karşılık verdi: "En önemlisi şudur: `Dinle, ey İsrail! Tanrımız Rab tek Rab`dir. Tanrın Rab`bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün aklınla ve bütün gücünle seveceksin.`İkincisi de şudur: `Komşunu kendin gibi seveceksin.` Bunlardan daha büyük buyruk yoktur." [Matta : 12-28,31]

En nihayet; şi Muhammed (sav) zamanında düşünürsek de İsa (as)'ın Ferisiler için dediğini o karşısındaki rahipler için diyecek olur. Çünkü durum aynıdır.

***79:** "Kitabı öğretip durmanız, ders görüp durmanız dolayısıyla Rabbaniler olun" sözü "Bana kul olun" sözünün karşısına konulmuştur. Yani öyle demeyip tam tersi şöyle der anlamında. Burada geçen rabbani, en üst düzey dini otorite demektir, demek ki burada kastedilen "beni överek en üst olunmaz, Kitab'la en üst olunur"dur.

De ki; Allah'a ve bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlara indirilene, Musa'ya, İsa'ya ve nebilere Rablerinden verilenlere inandık. Onlardan hiç biri arasında ayrım yapmayız, biz O'na Müslümanlarız. [84]

Kim de İslam'dan başka bir din ararsa, kesinlikle ondan kabul edilmeyecek. O ahirette de kaybedenlerdendir. [85]

İmanlarından sonra inkar eden bir kavme Allah nasıl doğru yolu gösterir? Tanıklık ettiler ki, Elçi haktır ve onlara açık deliller gelmiş.. Allah, zalim kavmi doğru yola ulaştırmaz. [86]

İşte onlar ki; karşılıkları; Allah'ın, meleklerin ve insanların hepsinin lanetinin üzerlerine olmasıdır. [87]

Onda kalıcılar olarak.. Onlardan azap hafifletilmez, ne de bakılanlardır onlar. [88]

Bundan sonra tövbe edenler ve düzeltenler hariç.. O zaman Allah herhalde çok affeden, pek acıyan. [89]

İmanlarından sonra inkar edenler ve inkarı arttıranlar var ya; tövbeleri kabul edilmeyecek, işte onlar Sapanlar. [90]

İnkar edenler ve küffar olarak ölenler, ki; onlardan birinden yer dolusu altın kabul edilmeyecek, kurtulmak için feda etse.. İşte onlara acı bir azap var, ne de yardımcılardan bir yardımcı var onlara. [91]

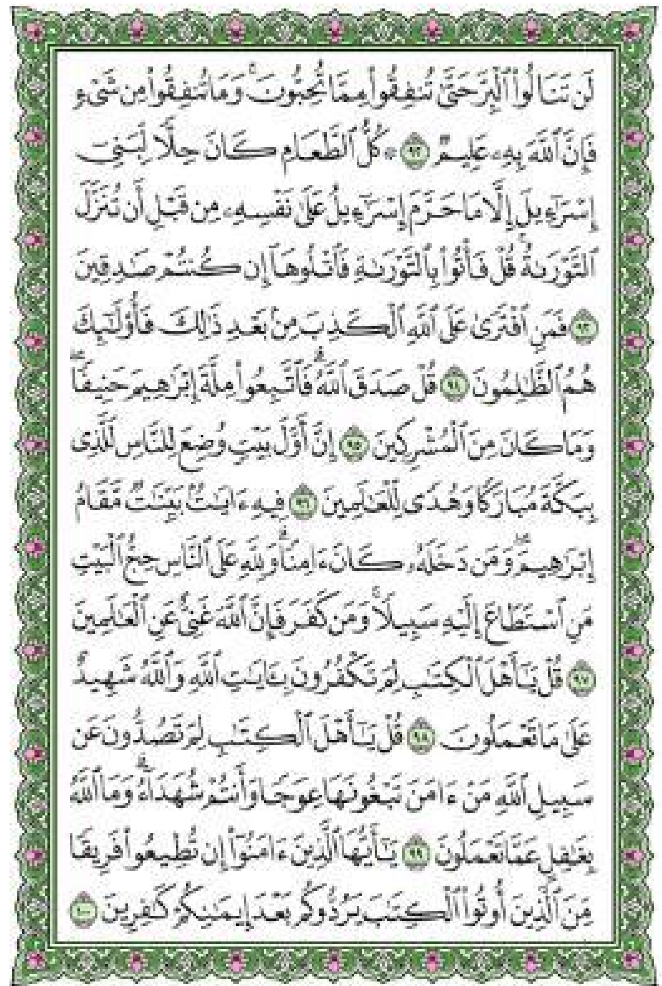
Sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz. Ne ki harcarsınız bir şeyden, şüphesiz Allah onu pek iyi bilen. [92]

Tevrat indirilmeden önce -İsrail'in kendisine haram kıldığı dışında- İsrailoğulları için bütün yiyecekler helaldi. De ki; O halde getirin Tevrat'ı ve okuyun, eğer doğrulardan iseniz. [93]

Şu halde, kim bundan sonra Allah üzerine yalan atarsa işte onlar Zalimler'dir. [94]

De ki, Allah doğru söyledi. O halde, hanif/pek meyleden İbrahim'in milletine uyun. Ve müşriklerden olmamış.. [95]

Şüphesiz ki, insanlar için kurulan ilk ev, Bekke'de/Mekke'de olandır, mübarek ve (akıllı) alemler için yol göstericidir. [96]

Onda apaçık deliller, İbrahim'in makamı/yeri vardır. Oraya giren kimse güvende olur. Allah'ın insanlar üzerinde hakkıdır, yolculuğa güç yetirenlerin beyti haccetmesi.. Ve kim inkar ederse herhalde Allah (akıllı) alemlerden müstağni. [97]

De ki; Ey Kitap ehli, Allah'ın ayetlerini niye inkar ediyorsunuz/örtüyorsunuz? Allah yaptıklarınız üzerinde tanıktır. [98]

De ki; Ey Kitap ehli, niçin, tanıklar olduğunuz halde onu eğriltmek isteyerek/onda bir eğrilik arayarak iman eden kimseyi Allah yolundan alıkoyuyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir. [99]

Ey iman edenler, kitap verilenlerden bir gruba itaat ederseniz, imanınızdan sonra sizi kafirlere çevirirler. [100]

***93:** Bir süredir devam eden ayetlerde alttan alta gelen ve zaman zaman su yüzüne çıkan bir ilahiyat tartışması var. Surenin başında Hristiyanlar, sonraki kısımda ise Yahudi, Hristiyan, iki tarafın da olabileceği bir gidişat varken, meseleler bazen örtük şekilde geliyordu, bu ayette ise iş gayet net olarak veriliyor.

Denilebilir ki, tartışma önce İsa (as) hakkındaydı, sonra Yahudiler ve Hristiyanlar, İbrahim'e dayandıkları, hatta onun Yahudi ya da Hristiyan olduğu noktasında iddiacı oldular, sonra ise Allah'ın bir şeyi neshetmeyeceği, neshetmenin insan işi olduğu, Allah'ın işinde böyle bir şeyin olmayacağı şeklinde bir argüman geliştirdiler. İşte bu boyutta Yahudiler, Yahudilikteki haramların İbrahim (as) zamanından geldiği gibi bir iddiada bulundu. Peşine bu ayet gelmiştir.

Rivayetlerde Yahudilerin Tevrat'ı getirmediği söyleniyor. Öte yandan Tevrat'ta şöyle bir bölüm var.: *Yakup o gece kalktı; iki karısını, iki cariyesini, on bir oğlunu yanına alıp Yabbuk Irmağı`nın sığ yerinden karşıya geçti. Onları geçirdikten sonra sahip olduğu her şeyi de karşıya geçirdi. Böylece Yakup arkada yalnız kaldı. Bir adam gün ağarıncaya kadar onunla güreşti. Yakup`u yenemeyeceğini anlayınca, onun uyluk kemiğinin başına çarptı. Öyle ki, güreşirken Yakup`un uyluk kemiği çıktı. Adam, "Bırak beni, gün ağarıyor" dedi. Yakup, "Beni kutsamadıkça seni bırakmam" diye yanıtladı. Adam, "Adın ne?" diye sordu. "Yakup." Adam, "Artık sana Yakup değil, İsrail denecek" dedi, "Çünkü Tanrı`yla, insanlarla güreşip yendin." Yakup, "Lütfen adını söyler misin?" diye sordu. Ama adam, "Neden adımı soruyorsun?" dedi. Sonra Yakup`u kutsadı. Yakup, "Tanrı`yla yüz yüze görüştüm, ama canım bağışlandı" diyerek oraya Peniel adını verdi. Yakup Peniel`den ayrılırken güneş doğdu. Uyluğundan ötürü aksıyordu. Bu nedenle İsrailliler bugün bile uyluk kemiğinin üzerindeki siniri (siyatik siniri) yemezler. Çünkü Yakup`un uyluk kemiğinin başındaki sinire çarpılmıştı.* [Yaratılış 32:22-32]

Bu bölümde, Ali İmran 93. ayette de üstü kapalı şekilde belirtilen "Yakub'a İsrail adının verilmesi" ve "güreş dolayısıyla İsrailoğullarının kendisine yasak ettiği bir şey" (siyatik siniri) geçmekte. Lakin öyle bir şekilde geçmekte ki İslam inancının asla kabul edemeyeceği bir sahne söz konusu. Çünkü İsrail kelimesinin "Tanrıyla Güreşen" anlamına geldiği hakkında bu sahne ve yiyecek yasağı da öyle. Başka bir yerde ise başka anlama da çevirecek şekilde şöyle geçer.

Yakup ana rahminde kardeşinin topuğunu tuttu, büyüyünce Tanrı'yla güreşti. Melekle güreşip yendi, ağladı, kutsanmak istedi. Tanrı'yı Beyt-El'de buldu, RAB, Her Şeye Egemen Tanrı bizimle orada konuştu, O Yahve diye anılır. [Hoşea 12: 3-5]

Bir başka sahnede ise ona İsrail adının verilmesi Beyt el adlı yerde geçer. Şöyledir: *Yakup Paddan-Aram'dan dönünce, Tanrı ona yine görünerek onu kutsadı. "Sana Yakup diyorlar, ama bundan böyle adın Yakup değil, İsrail olacak" diyerek onun adını İsrail koydu.* [Yaratılış 35: 9-10]

Peki Kur'an hem İsrail adını hem yiyecek yasağını zikretmişse bu ne anlama geliyor olabilir?! Tabii Kur'an İsrail kelimesini sürekli kullanmaktaydı, İsrailoğulları derken.. Fakat burada özellikle Yakub'a İsrail denilmesi enteresandır. Denilebilir ki; bu şu anlama gelebilir ki; Allah Teala Yahudilere ellerindeki metne çok hakim olduğunu onlara hissettiren bir tarzda konuşuyor. Ve sinsiliklerinin gayet bilindiğini.. Çünkü ellerindeki metinde bu ikisi, isimle yasak, aynı yerde geçmekte. Bir itiraz etseler bir sürü yalanları ortaya dökülecek.

Peki neden işi düpedüz düzeltmeye gitmiyor Kur'an, hatta İsrail adını ve siyatik damarı yasağını onaylanıyor gibi konuşuyor? Sadece "İsrail'in kendisine yasakladığı" diyerek işi düzeltiyor, sebebini ise söylemiyor. Antiparantez, İsrail'in "Tanrı'nın yolunda" anlamına gelebileceği söylenmiştir, böyle de olmalıdır anlamı.[539] Fakat Kur'an buralara girmemiştir, çünkü mevzu başkadır. Mevzu, onlar "bize yasak olanlar Yakub'a da yasak idi" diyordu, nesih olmaz diyordu, işi uzatıyordu, mevzu buydu. Bu delil üzerine sustular, cevap veremediler.

Lakin bir mesele de şu ki, bizim ilk tefsir kaynakları, Tevrat üzerinden ayeti açıklamıyor garip şekilde. Ve şöyle bir rivayet üzerinden yapılıyor

---

[539] *Semerkandi Bakara 40 tefsirinde der ki; Onların diline göre Beni İsrail "Esir" ile "il" kelimelerinden meydana gelmiştir. Esir, kul; il, Allah demektir. Buna göre İsrail Allah'ın kulu anlamına gelmektedir. Yakub (as)'a İsrail denmesinin sebebi, bir melek tarafından esir edildiği içindir. Yakup (as) bir gün sefere çıkar ve oldukça kuvvetli bir şekilde kafilenin arkasından yürür. Kuvvetine güvenerek kibirlenir. Kendini beğenir. Allah da onun aczini bildirmek için harami suretinde bir melek gönderir. Melek kafilenin yolunu keser, onlara saldırmak ister. Yakup (as) buna dayanamayarak melekle tutuşur. Yakup (as)'la sabaha kadar uğraşırlar. Sabah olunca Yakup'un damarlarından birini çeker, yere düşürür. Yakup yerde üç gün kalır, üç gün sonra kendine gelir, böylece ne kadar âciz olduğunu anlar.*

ağırlıklı olarak tefsir: *İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudiler, Peygamber (s.a.v)'e gelerek; "Ey Ebe'l Kâsım! Gök gürlemesi nedir? Bize onu bildir?" dediler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ra'd, meleklerden bulutlarla görevi olan bir melektir. Yanında bulutları sağa sola yöneltecek ateşten kamçılar vardır." Yahudiler: "O halde bu işittiğimiz ses nedir?" Diye sordular. Rasûlullah (s.a.v.) de: "Emredildiği yere varması için bulutu sürdüğü zaman onun zorla çıkardığı sestir" buyurdu. Yahudiler: "Doğru söyledin" dediler. Sonra Yakup, Peygamber (s.a.v)'in kendine haram kıldığı şeyi bize bildir? demeleri üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Siyatik hastalığından rahatsız idi deve eti ve sütünün kendisine iyi gelmediğini anladı ve o yüzden onları kendine haram kılmıştı. Yahudiler doğru söyledin dediler."* [Tirmizi-Tefsirul Kur'an 13]

Bu rivayet açıkçası işi karıştırıyor. Çünkü, deve eti ve sütü Tevrat'ta yasaklanmıştır; Yakub zamanında değil. Şöyle geçer Tevrat'ta; *Ancak geviş getiren ve çatal tırnaklı olan hayvanlardan etini yememeniz gerekenler şunlardır: Deve geviş getirir, ama çatal tırnaklı değildir. Sizin için kirli sayılır* [Levililer 11: 4] Bunu Yakub zamanına götürürsek, metinde olmadığı halde, o zaman bütün yasakları götürebiliriz. Bu da Kur'an'ın söylediğinin tam tersi bir sonuca yol açar.

Mesela Razi deve eti ve sütü rivayetlerini asıl olarak zikrettikten sonra şöyle bir tercüme verir: *Kaffâl (r.a) Tevrat´ın tercümesinden şunu nakletmiştir: Yakub (a.s) Harran´dan çıkıp Kenan beldesine gelince, Şâir beldesinde bulunan kardeşi İsû´ya bir haberci gönderdi. Haberci geri döndü ve şöyle dedi: "İsü, dörtyüz kişiyle seni karşılayacak." Bunun üzerine Yakub (a.s) korktu ve çok üzüldü; namaz kılıp duâ etti ve kardeşine hediyeler takdim etti. Hâdiseyi, meleğin kendisini bir adam suretinde karşılamasına kadar olan kısmını anlattı.. Bunun üzerine adam suretindeki o melek Yakub´a yaklaştı ve parmağını siyatik olan yere koydu. Böylece de o hastalık iyileşti, sinir de kurudu. İşte bu sebeple İsrailoğulları, etin damarlarını yememektedirler.*

Velakin, deve eti-sütü rivayetinin ağırlığı devam edip gitmiştir uzun süre.

Tarihi sürece bakarsak; Mukatil, Yakub'un kendisine haram kıldığı şeyi, deve eti ve sürü diye verir, Maturidi de melekle güreş meselesini, "onu hırsız sandı" diye verir ve yasaklanan şeyi deve eti ve sütü diye verir.[540]

---

[540] *Semerkandi de böyle der.*

“Şayet rivayet doğru ise” şeklinde bir kaydı da vardır. Taberi, damarı haram kıldı, deve etini ve sütünü haram kıldı şeklinde rivayetler verir ve üçüncü bir görüş olan “ikisini de haram kıldı” rivayetini tercih eder. Zemahşeri, deve eti ve sütünü haram kıldı der, İbn-i Kesir de çeşitli hadisler ve rivayetler verir ve nihayetinde İsrail’in kendisine deve eti ve sütünü haram kıldığını söyler. Bikai, deve eti ve sütü der, Suyuti de çeşitli rivayetler vardır, tercih yoktur. Elmalılı da “en sahih rivayet şudur” der ve deve etini sütünü kendine yasak ettiğini belirtir.

Menar Tefsiri’nde Abduh; İsrail kelimesinin Yakub değil, İsrailoğulları anlamında olduğunu ve Tevrat’tan önce onlara her şeyin helal olduğunu, rivayetlerin de İsrailiyyat olduğunu söyler. Yani Yakub değil, İsrailoğulları kendi kendilerine haram çıkarmışlardır. Reşid Rıza, devamla Tevrat’taki bölümü metin olarak verir ve metinde Yakub (as)’ın kendisine bir şeyi yasakladığının geçmediğini söyler. Diğer rivayetleri de zaten İsrailiyyat olarak görür.

Mevdudi ise şu garip açıklamada bulunur: *Eğer İsrail kelimesi İsrailoğulları’nı kastediyorsa, onların Tevrat’ın indirilmesinden önce, geleneksel olarak yasak olan bazı şeyleri kendilerine yasakladıkları anlaşılır. Fakat eğer kelime Hz. Yakub’u (a.s) kastediyorsa (ki bu ihtimal daha kuvvetlidir), o zaman Onun bazı şeyleri sevmediği için veya bazı hastalıklara neden olduklarından dolayı yemediği, fakat Onun soyundan gelenlerin bunları yasak olarak kabul ettikleri anlaşılır. Bunu izleyen ayet, Kitab-ı Mukaddes’te devenin, yabanî tavşanın, vs. haram olduğunu bildiren hükmün Tevrat’ta olmadığını, fakat sonradan Yahudi bilginleri tarafından Tevrat’a sokulduklarını gösterir.*

Yani tam “siyatik sinirini yasaklamış” görüşü netleşecekken bir başka problematik öne çıkmıştır. O da şu ki; Bir peygamberin kendisine bile olsa bir şeyi yasaklaması -din dilinde haram kılması- olmaz noktası. Nitekim, Peygamberimize kendisine balı yasaklamasının ardından şöyle denilmiştir: . *Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözetip de Allah’ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah ki çok affeden, pek acıyan.* [Tahrim 1] Veya Allah’ın helal kıldığını haram kılan, haram kıldığını helal kılanlar hakkında ayetler vardır.

Fakat bu da anakronik bir bakıştır. Günümüzde işe bir sürü şey katılmış olduğu için, “işe bir şey katılmaması” sloganı altında ayeti tefsir etmedir.

Halbuki ayet basit bir şey söylüyor; “Tevrat’a bakın , İsrail’in kendisine haram kıldığı dışında her şey onlara helaldi” diyor. Bu tespiti görün bakalım önce. Size fıkıh üretmek için inmedi bu ayet. En fazla o şeriatta öyleymiş dersiniz. Fakat işin içine her şey karışmıştır. Yani görülen şu ki; Kur'an’ın, “Tevrat’ı getirin, okuyun” dediği yerde bile Tevrat’ı alıp delil etmek acayip mesele olmuştur.

Tabii burada işin çok boyut gerektirmesinin de bir etkisi var. Çünkü Kur'an’ın düzelticiliği gayet görülecek başka yerlerden, ki burada da düzelticilik otomatikman işe dahil olacak. Çünkü görünüşte o yok. Halbuki İsrail adı bir yere çıkıyor, kendisine haram kılma bir yere çıkıyor.. Kur'an niye buraya gönderdi, bunu kabul mü ediyor, telaşesi oluşuyor vs

Beri yandan ise hadis adı altında Peygamberimizin “Yakub’un kendisine yasakladığı deve eti ve sütü değil miydi?” dediği, Yahudilerin de “doğru söyledin” dediği bir sürü rivayet öne çıkmış ve iş Tevrat’a bakmama noktasında delil olacak hale gelmiş.

Ve bir de Kur'an’ın Tevrat’ı fiilen düzeltildiği pek çok yer ve buralardan çıkarılacak mesajlar, dersler var ki, bakalım bu ağırlıkla ona ne zaman sıra gelir?! Bunların da farkına varalım artık.

Öte yandan, mesela Hamidullah’ın mealinde hiç izahatsız Kitabı Mukaddes’e göndermeler gördüm. Bu tarz bir gönderme modası var, sanki orada karşınıza direkt bir sonuç çıkacakmış gibi. Halbuki orada, tahlile, uzmanlığa çok muhtaç bir boyut var. Bu belirtilmeden oraya gönderme nasıl bir sonuç verebilir?! Böyle bir moda var, direkt dipnotla gönderme. Bu kafası karışık ve genel kültürü çok bir kitle oluşturur sadece. Buna dikkat edilmelidir vesselam.

***96-97:** “Kurulan ilk ev” ve “Bekke'dekidir" ifadeleri Zebur’daki şu ifadelerle doğrulanmakta:

Ey Her Şeye Egemen RAB, ne kadar severim meskenini! Canım senin avlularını özlüyor, içim çekiyor, yüreğim, bütün varlığım Sana, yaşayan Tanrı’ya sevinçle haykırıyor. Kuşlar bile bir yuva, kırlangıç, yavrularını koyacak bir yer buldu senin sunaklarının yanında, Ey Her Şeye Egemen RAB, Kralım ve Tanrım! Ne mutlu senin beytinde oturanlara, Seni sürekli överler! Ne mutlu gücünü senden alan insana! Aklı hep Siyon’u ziyaret etmekte. Baka Vadisi’nden geçenler bahar eder orayı, hem bereketler/kutsamalar doldurur

ilk yağmurları. Gittikçe güçlenir, Siyon'da Tanrı'nın huzuruna çıkarlar. [Zebur 84: 1-7]

Ayrıca şu mezmur da Mekke'ye işaret ediyor gayet:

Bir ırmak var ki, suları sevinç getirir Tanrı kentine, Yüceler Yücesi'nin kutsal konutuna. Tanrı onun ortasındadır, sarsılmaz o kent. Gün doğarken Tanrı ona yardım eder. [Zebur 46: 4-5]

Bu iki metin Korahoğulları mezmuru olarak geçiyor.

Zebur'da Allah'a "senin beytin/evin" diye başka hitaplarda vardır. Örneğin;

Bense bol sevgin sayesinde beytine geleceğim; kutsal tapınağına doğru saygıyla eğileceğim. [Zebur 5: 7]

Seni yardıma çağırdığımda, Ellerimi kutsal konut*una doğru açtığımda, Kulak ver yalvarışlarıma.* [Zebur 28:2]

Bu sözler ittifakla Davud (as)'a ait. Öte yandan Beyti Makdis'i Davud (as)'ın oğlu Süleyman (as) yapmıştır, ittifakla sabittir. Şöyle ki: *Davut İsrail`deki bütün yöneticilerin -oymak başlarının, kralın hizmetindeki birlik komutanlarının, binbaşıların, yüzbaşıların, kralla oğullarına ait servetten ve sürüden sorumlu kişilerin, saray görevlilerinin, bütün güçlü adamların ve yiğit savaşçıların- Yeruşalim`de toplanmasını buyurdu. Kral Davut ayağa kalkıp onlara şöyle dedi: "Ey kardeşlerim ve halkım, beni dinleyin! RAB`bin Antlaşma Sandığı, Tanrımız`ın ayak basamağı için kalıcı bir ev/beyt yapmak istedim, evin yapımı için hazırlık yaptım. Ama Tanrı bana, `Adıma bir ev kurmayacaksın dedi, `Çünkü sen savaşçı birisin, kan döktün. İsrail`in Tanrısı RAB, sonsuza dek İsrail Kralı olmam için bütün ailem arasından beni seçti. Önder olarak Yahuda`yı, Yahuda oymağından da babamın ailesini seçti. Babamın oğulları arasından beni bütün İsrail`in kralı yapmayı uygun gördü. Bütün oğullarım arasından -RAB bana birçok oğul verdi-İsrail`de RAB`bin krallığının tahtına oturtmak için oğlum Süleyman`ı seçti. RAB bana şöyle dedi: `Evimi ve avlularımı yapacak olan oğlun Süleyman`dır. Onu kendime oğul seçtim. Ben de ona baba olacağım.* [1 Tarihler 28: 1-6]

Tabii bu metindeki Tevhide ve ismete aykırı ifadeleri eleyelim, lakin şuna bakalım ki, Beyti Makdis'i Davud (as) değil, oğlu yapmış. O zaman

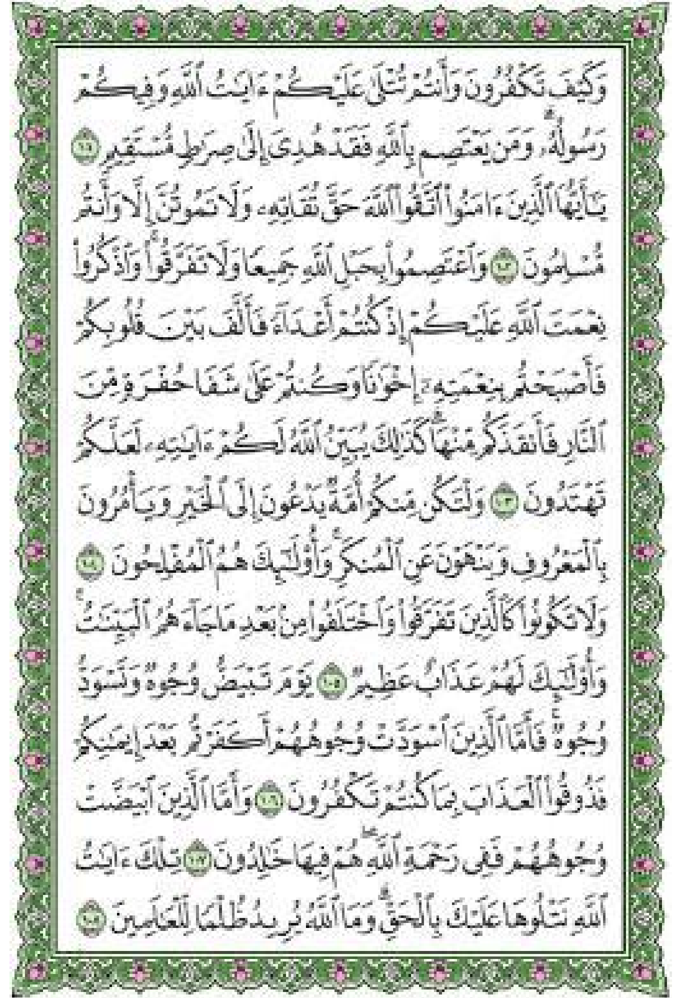
Davud (as)'ın bahsedip durduğu onun zamanında olan, işleyen ev/beyt nedir?..

Üstelik, Kabe'nin o zamanlarda olduğunu belirtiyor Kur'an, insanların eskiden beri devam edip gelen rağbeti ortada. Bir peygamberin de bundan habersizliği düşünülemez. Hem böylesine Davud (as) zamanında olan beyt nedir? Yakınlarında böyle bir yer olsa Kudüs'te bir yer yapmaya kalkar mı?!

Saniyen; Bekke kelimesi Kur'an'da da Tanah metinlerinde de bir defa geçer. İkisinde de Allahın evi ve hac ile birlikte geçen bir ifadedir. Buranın Kur'an'da neresi olduğu bellidir, Tanah metinlerinde ise belirsizdir. Ağlama kelimesinden geliyor vs denilmiştir. Hem Davud (as)'ın Samuel'in ölümünden sonra Paran çölüne gittiği bilgisi de var Tanah'ta.[541] Onlar burayı başka bir yer olarak düşünüyorlar ama İbrahim'in oğlu İsmail'in de Paran çölüne gittiği söyleniyor Tanah'ta. Orası Mekke'dir. Ve Davud (as) bir beytullahtan bahsedip duruyor Zebur'da. Kendi zamanında henüz Kudüs'teki yapılmamış. O zaman bu Mekke'dekidir. Buna dair bunca güçlü işaret var. Beri yandan; onca şeyin örtülmeye çalışıldığı Tanah metinlerinde bu mu örtülmeye çalışılmayacak?! Örtülmeye de çalışılmış gayet. Fakat icabında bir kelimeyle herşey ortaya çıkıyor.

[541] *bknz 1 Samuel 25: 1*

Allah’ın ayetleri size okunurken, elçisi de içinizdeyken nasıl inkar edersiniz?!.. Kim Allah’a sımsıkı bağlanırsa dosdoğru bir yola iletilmiştir. [101]

Ey iman edenler, Allah’tan hakkıyla sakının ve başka değil, ancak Müslümanlar olarak ölün. [102]

Allah’ın ipine hep birlikte sarılın, gruplaşmayın. Allah’ın üzerinize olan nimetini anın; hani siz düşmanlar idiniz de Allah kalplerinizin arasını uzlaştırdı ve onun nimetiyle kardeşler oldunuz. Ve ateşten bir çukurun kenarında idiniz de sizi ondan kurtardı. İşte böylece, Allah size ayetlerini açıklar, umulur ki doğru yolu bulursunuz. [103]

Sizden hayra çağıran, bildik/meşru şeyleri emreden, yadırganandan nehyeden bir topluluk olsun. İşte onlar, Kurtuluşa Erenler’dir. [104]

Gruplaşanlar gibi olmayın. Ve kendilerine apaçık deliller geldikten sonra ihtilafa düşenler.. İşte onlar ki; onlara pek büyük bir azap var. [105]

yüzlerin beyazlaşacağı ve yüzlerin kararacağı gün.. Yüzleri kararanlara gelirsek; imanınızdan sonra inkar mı ettiniz, öyleyse inkar edip durmanızdan dolayı azabı tadın. (denilir) [106]

Yüzleri beyazlaşanlara gelince de; Allah’ın rahmetindedirler, onlar orada kalıcılar.. [107]

İşte bunlar, hak ile sana okuduğumuz Allah’ın ayetleri.. Allah (akıllı) alemler için bir haksızlık istemez. [108]

***101:** İbn Abbas der ki: *"Cahiliyye Devri'nde Evs ve Hazrec arasında büyük bir şer vardı. Onlar, aralarında bulunan bir şerri dile getirdiler. Bunu müteakib onların bazısı bazısının üzerine kılıçlarla fırladılar. Nihayet Rasulullah (s.a.v.)'a gelinip bu husus O'na zikrolundu. O da derhal onların yanına gitti. İşte bu sebeple: "Sizler inkâra nasıl dönersiniz ki, önünüzde Allah'ın âyetleri okunuyor, içinizde Rasulü bulunuyor. Her kim ki, Allah'a sımsıkı sarılırsa, muhakkak ki o, doğru bir yola çıkarılmıştır." 101. âyeti kerimesi; "Topyekun Allah'ın ipine sarılın da ayrılığa düşmeyin." âyeti kerimesine kadar nazil oldu."*

Bu kızışmanın bir Yahudi'nin fitlemesi sonucu çıktığı da söylenmiştir. Burada dikkat çeken, cahiliye adeti olan asabiyet, kafirlik olarak vurgulanmıştır.

Öte yandan, dikkat edilirse ayet, her şeyin kağıt üstünde mükemmel olmasıyla işin tamam olmayacağını vurguluyor. Dikkati hiç elden bırakmamalıdır. Nitekim hadiste şöyle geçer: *Enes (ra) der ki; Resulullah (sav) şu duayı çok yapardı: "Ey kalbleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl!" Ben (bir gün kendisine): "Ey Allah'ın Resulü! Biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim hakkımızda korkuyor musun?" dedim. Bana şöyle cevap verdi: "Evet! Kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir."* [Müslim-Kader 3]

***103:** Gruplaşma olmaması, Allah'ın nimetiyle kardeşler olma vurgulanıyor ve "Allah size böylece ayetlerini açıklar" denilmektedir. Burada vurgulanan ise görülmektedir ki ayetlerin nüfuziyetidir. Bu nüfuziyet elbette iman ile gerçekleşmekte. Öte yandan bu nüfuziyetin yokluğu anlamına gelebilecek durumlar uyarıyı gerektirmektedir. Şu halde bu nüfuziyet meselesi günümüzün adeta tek meselesidir. Çünkü yokluğu anlamına gelebilecek durumlar çok. Hasıl, şu vurgulanmalıdır; ayetler, ontolojik bir bilgilenme, tarihi bir boyutlanma, kültürel bir edinim, huzur veren bir dinleti için değil, bütün bunları içeren Tevhidi bir bilinç içindir.

***104a:** Maruf ve münker kavramları biraz subjektif kavramlardır. Maruf bilinen, tanınan, münker ise yadırganan, reddedilen demektir. Arapça'da başına el takısı getirilen kelimeler marife olarak adlandırılır, getirilmeyen ise belirsiz, nekradır, bu da bunun gibi "bilinen-bilinmeyen" gibidir bir yönüyle. O zaman burada bilen veya inkar eden kimdir, nedir sorusu önem kazanıyor. Mesela cahiliyye toplumuna göre de puta tapma maruf, İslam münker olabilir. Tabii denilebilir ki; İslam gelmiştir, iş bitmiştir, maruf

İslamdır, İslam'ın yasakladığı ise münkerdir. Fakat bir de malum ki iş tarih içerisinde şekillenerek gelen bir şey bir yönüyle ve geleneğe de dönüyor. Gelenek ise ezberler, aidiyetler ve toptan bir kabul durumu. Atalara uyma ise Kur'an'da eleştirilen bir şey ve kitlenin çabuk kapıldığı bir hastalık. Ya da akıl, ferd gibi unsurlar geriletirse topumculuk bu tür ezberciliğe gidicidir. Burada maruf ve münker kavramları kritik bir hal alıyor iyice.

Emri bil maruf, nehyi anil münker ifadesi ayet ve hadislerde gayet geçer. Ali İmran 104'te *"İçinizden/Sizden hayra çağıran, marufu emredip münkerden alıkoyan bir topluluk olsun. İşte bunlar kurtuluşa erenlerdir."* denilmekte. Ayette geçen "hayr" kelimesi, iyilik anlamındadır. O zaman marufu emretme başka bir konu olmalıdır. Fakat genelde marufu emretme iyiliği emretme, münkerden sakındırma ise kötülükten sakındırma olarak çevrilmektedir. Öte yandan genelde iyi ve kötünün akılla bilinmeyeceği anlayışı vardır. Yani ayrıntıda maruf dinin emirleri, münker ise yasaklarıdır. Fakat, farzı emredin, haramdan sakındırın demiyor, maruf ve münker kavramları kullanılıyor. Elbette farz ve yasaklar da bu kapsamdadır, lakin bu kelimelerin asıl anlamı normal ve anormal olarak gözüküyor. Böyle baktığımız zaman ise iş sırf bir gelenek olmaktan da çıkıyor. Çünkü normal, akla normal olandır. Bu ise delilleri açık olan, faydası bilinen, sebepliliği açık olan, herkese ifade edilebilen şeyleri belirtir. Münker ise tersi.. Bu ise dinamik bir alanı öngörür, Kitabın ve kainatın keşfe açıklığı, malum. Yani, "gördüldükçe kabul edilecek" denilebilir buna. Malum ki ayette *"Onlar ki sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar"* [542] der. Denilebilir ki, fakat dinin çoğu gaybtır, nasıl böyle akla çekebiliriz işi. Hem bu işin hükümleri hevalara çekme tehlikesi yok mu? Elcevab; eğer işe Kitabın delillerinden başlarsanız, iş normal şekilde gider, ama bundan başlamazsanız, sonra da ona sıra gelmiyor.

Maturidi, Tevilat'da şöyle der: *"İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarsınız" anlamına gelen cümledeki maruf ve münker, üç anlama gelir: Biri, maruf aklın iyi gördüğü, yani aklın güzel bulduğu şeydir; münker de aklın çirkin görüp kötü kabul ettiği şeydir. Diğeri, maruf, ayetlerin ve delillerin işaretiyle güzel olduğu bilinen şeydir, münker de çirkin olduğu deliller vasıtasıyla bilinen şeydir. Öbürü de, maruf peygamberlerin dilinde güzel görülen şeydir, münker de onların çirkin gördükleri ve yasakladıkları şeydir*.[543]

---

[542] bknz Zümer 16

[543] *Tevilat, Ali İmran 110 tefsiri*

Biz de bu çerçeveyi savunuyoruz aslen. Fakat bir de bu çerçeveyi savunmak gerekiyor sanki. Unutmayalım ki; herşeyi bilen, Yüceler Yücesi Allah diyor ki "normali emredin" Bu işin buna göre olacağını da biraz anlamak gerekir.

Elbette burada aklın dine muaraza çıkarabilecek bir güç ve otorite olduğunu söylemiyoruz. Çünkü işi oraya çekenler de olabilir, sabit din-dinamik şeriat türünde yaklaşımlar var. Ama normal bir şekilde inanma ve kabul noktasında da aklın "delil üzere kabul" özelliği gayet işletilecek. Bu, durdurulmaya çalışılmayacak.. Bu işin dön dolaş düğümlendiği nokta işte bu.

***104b:** Ayetin mealine "sizden, tümünüzden böyle bir topluluk olsun" anlamını verenler de vardır, "içinizden böyle bir grup olsun" anlamını verenler de vardır. İkinci anlam daha doğru gibidir, nitekim, Peygamberimiz (sav), Hılful Fudul hakkında şöyle demiştir:

Abdullah bin Cüdan'ın evinde bir antlaşmaya şahit oldum ki, bana onu mukabilinde mor koyunlar verseler de onun bozulmasını istemem. Şayet İslam'da ona çağrılsaydım elbette icabet ederdim.

Yine denilmekte ki; Bir defasında Hüseyin (ra) Mekke valisi Velid'i bir durumdan dolayı Hılful Fudul'a müracaat ile tehdit etmiş.[544]

Yine ayette şöyle buyurulur:

İşte bundan dolayı emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Beraberindeki tevbe edenler de. Aşırı da gitmeyin! Muhakkak ki O, bütün yaptıklarınızı görüp durmaktadır.

Ve zulmedenlere meyletmeyin, yoksa ateş size dokunur. Allah'tan başka yardımcılarınız da yoktur. Sonra yardım göremezsiniz. [Hud 112-113]

Bunu "içinizden marufu emredip münkerden men eden bir grup olsun" mantığıyla birlikte alırsak; bir iç mekanizmanın, hakikatçi bir kitlenin varlığının farzı kifaye olduğunu söyleyebiliriz. Bu ise biraz da toplumun çıkardığı bir şeydir. Çünkü çeşitli rağbetler, çeşitli engeller, çeşitli meyiller sonucu bu kitle oluşabilir ve etkin olabilir. Bu da bir nevi herkesi işin içine katar. Ve denilebilir ki; bir şeye aidiyet en üst noktada birleştirilir ve ayetin

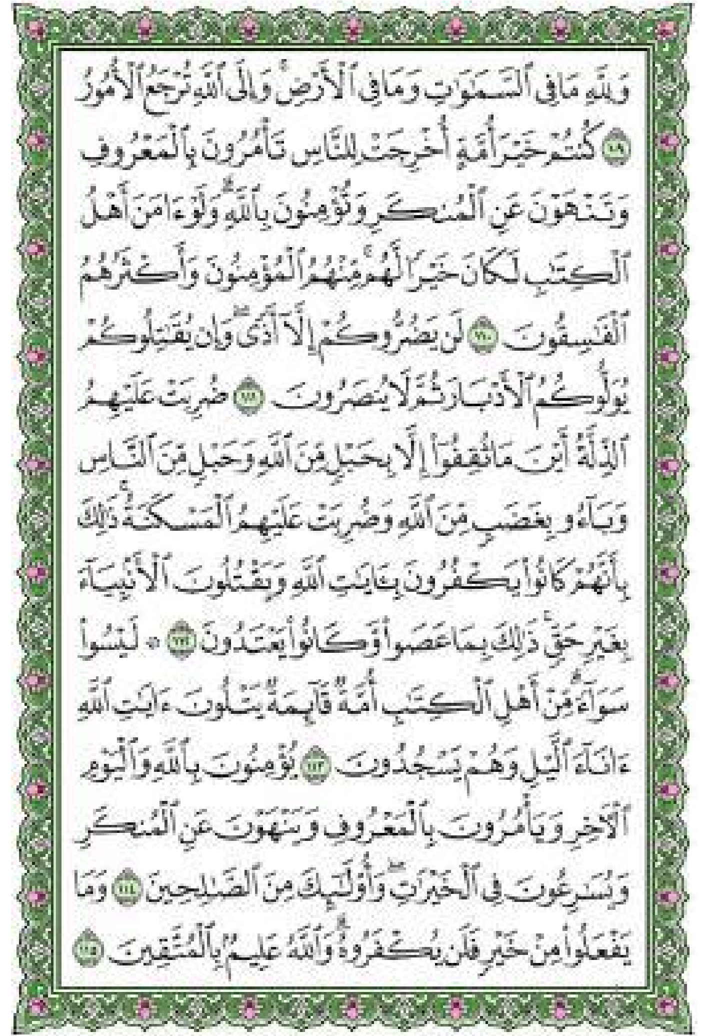
---

[544] *bknz Sireti İbn-i Hişam-c1,s 185*

bir diğer anlamı olan “sizden böyle bir topluluk olsun” anlamı da yerine gelir.

Dolayısıyla “madem ki mükemmel olmuyor; bozuğa devam.. arayı bul.. eyyam..” değil, “bunu dile getiren ve yol gösteren bir taife olsun” şeklinde düşünülmeli ki, günümüzün en kritik bir konusu bu olsa gerek. Çünkü, denilebilir ki; bu tarz farzı kifaye nevinden şeylerin hesabı tam yapılamaz, tek tek kişi bazında gerekleri tam olarak ortaya konulamaz, fakat unutmayalım ki biz yapamayız, Allah yapar, yapacaktır.. Bizler de genel olarak belirtmek durumundayız.

Göklerde ne varsa, yerde ne varsa, Allah'ındır. İşler, Allah'a döndürülür. [109]

Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz (ya da ümmettiniz, öyle tanıtılıyordunuz); bildik/meşru şeyleri emreder, yadırganandan nehyeder ve Allah'a inanırsınız. Kitap ehli de inansaydı onlar için daha hayırlı olurdu. Onlardan inananlar var, çoğusu ise emirden çıkanlardır. [110]

Size eziyetten başka bir zarar veremezler Eğer sizinle savaşırsalar arkalarını dönerler size, sonra yardım görmezler. [111]

Nerede olsalar üzerlerine zillet vurulmuştur.. Ancak Allah'tan bir ipe, insanlardan bir ipe.. (tutunmaları hariç) Allah'tan bir kızgınlık onlara iyi gitti/onları kapladı ve üzerlerine miskinlik vuruldu. İşte bu, Allah'ın ayetlerini inkar edip durmaları ve Peygamberleri haksız yere öldürmeleri dolayısıyladır. Bu, isyan etmeleri dolayısıyla ve haddi aşıp durmaları.. [112]

Bir değildirler.. Kitap ehlinden gece vakti secdeye kapanarak Allah'ın ayetlerini okuyan, ayakta dikilen bir ümmet/topluluk vardır. [113]

Allah'a ve ahiret gününe iman eden, bildik/meşru şeyleri emreden ve yadırganandan nehyeden, hayırlarda yarışan.. İşte onlar salihlerdendir.. [114]

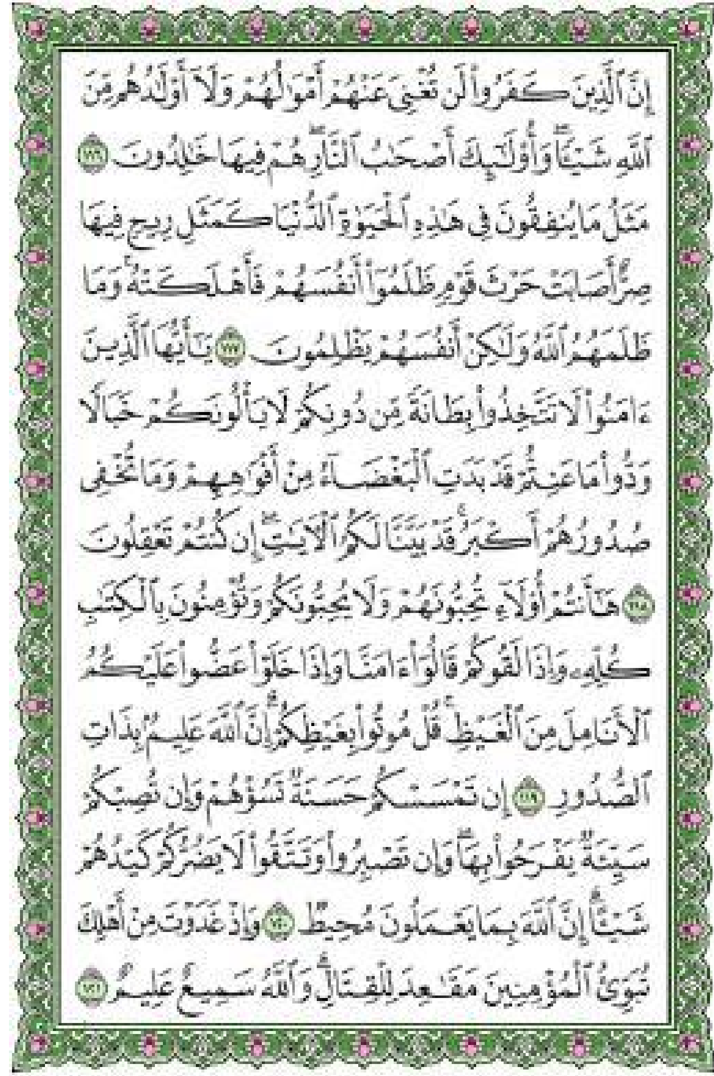
Hayırdan ne yaparsalar inkar edilmeyecek/örtülmeyecek o. Allah sakınanları pek iyi bilendir. [115]

***113:** İbn Abbas der ki: “Rasulullah (s.a.v.) bir gece Yatsı Namazı’nı geciktirdi. Sonra mescide çıktı, Bir de baktı ki insanlar oturmuş namazı bekliyorlar. Bunun üzerine buyurdu ki: “Şu saatte sizden başka din ehli olanlardan hiçbir kimse Allah Teala’yı zikretmemektedir.” İşte bu sebeple: “Kitap ehlinin hepsi bir değildir: Onlardan geceleri secdeye kapanarak Allah’ın âyetlerini okuyup duranlar vardır; bunlar Allah’a ve ahiret gününe inanır, kötülükten meneder, iyiliklere koşarlar. İşte onlar iyilerdendir. Ne iyilik yaparlarsa, karşılığını bulacaklardır. Allah sakınanları bilir.” 113, 114 ve 115. âyet-i kerimeler indirildi.”

Buradaki nüzul sebebine göre müminler de Kitap ehli kavramına dahil olmaktadır.

Öte yandan ayetin Abdullah bin Selam gibi Yahudilik’ten İslam’a geçenler hakkında olduğu da söylenmiştir. Bu ve benzeri ayetlerin nüzul sebeplerine baktığımızda Abdullah bin Selam ve benzeri birkaç kişinin Müslüman olduğu halde adeta Ehli Kitab sayıldığı dikkat çekiyor. Bu belki garantici bir mantık, çünkü o hazır Müslüman, yanlış birisine yönlendirmiş olmuyoruz ayeti. Fakat denilebilir ki; bunlar Müslümanlardan bahsedildiğinde o sınıfa girmiyorlar mı da sonra başkalarından bahsedince “onların hepsi bir değildir” ifadesine giriyorlar? Bu ifade tarzı onların içinde bizim tam bilmediğimiz ama mümin kimselerin olabileceğini düşündürüyor. Neden buna ön kesme düşüncesi var. Nitekim İbn-i Teymiyye de böyle der. [bknz İbn-i Teymiyye Tefsiri]

Fakat Ehli Kitab’ın yerine göre artı bir özellik olduğu da düşünülebilir. Nitekim şöyle buyurulur:*Ondan (Kur’ân’dan) önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona da iman ederler. Onlara (Kur’ân) okunduğu zaman “O’na iman ettik. Çünkü o, Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de Müslüman idik” derler. İşte onlara, sabretmelerinden ötürü mükafatları iki defa verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah rızası için harcarlar. Onlar, boş söz işittikleri zaman, ondan yüz çevirirler ve “Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selam olsun. Biz kendini bilmezleri istemeyiz” derler.* [Kasas 52-55] Şu halde ehli kitaplık taltif olarak durabilir. Lakin bu tarz ayetlerin mantuku, “iyi bilinmeyen, iman sahibi ehli kitap var” anlamına yakındır. Bunu es geçme görüntüsü yerinde değildir.

Kafirler ki: ne malları, ne evlatları, Allah'tan bir şeyi onlardan müstağni kılmayacak. İşte onlar ateş ehlidir, onlar orada kalıcılar. [116]

Şu aşağı hayatta harcadıklarının durumu, bir rüzgarın durumu gibidir. İçinde soğuk olan.. Kendilerine zulmeden bir kavmin ekinine isabet eden ve onu mahveden.. Allah onlara zulmetmedi, velakin kendilerine zulmediyorlar. [117]

Ey iman edenler, kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyin. Sizi bozmaya hiç geri kalmazlar, meşakkate uğramanızı arzu ederler, kinleri ağızlarından taşmıştır, göğüslerinde gizledikleri ise daha büyüktür. Muhakkak ki, ayetleri size açıkladık, eğer aklınızı kullanıyorsanız. [118]

İşte sizler, o kimselersiniz ki; onları seversiniz, onlarsa sizi sevmez. Siz kitabın hepsine inanırsınız.. da sizinle karşılaştıklarında "inandık" derler. Yalnız kaldıkları zamansa üzerinize parmak uçlarını ısırırlar öfkeden. De ki; Öfkenizle ölün! Şüphesiz ki Allah sadırların özünü pek bilendir. [119]

Size bir iyilik dokunursa fenalarına gider, size bir kötülük isabet ederse onunla ferahlarlar. Eğer ki sabreder ve sakınırsanız, tuzakları size bir zarar vermez. Şüphesiz ki Allah, onların yaptıklarını kuşatıcıdır. [120]

Hani de ailenden ayrılmış, müminleri savaş için oturma yerlerine yerleştiriyordun. Allah, pek işiten, pek bilendir.. [121]

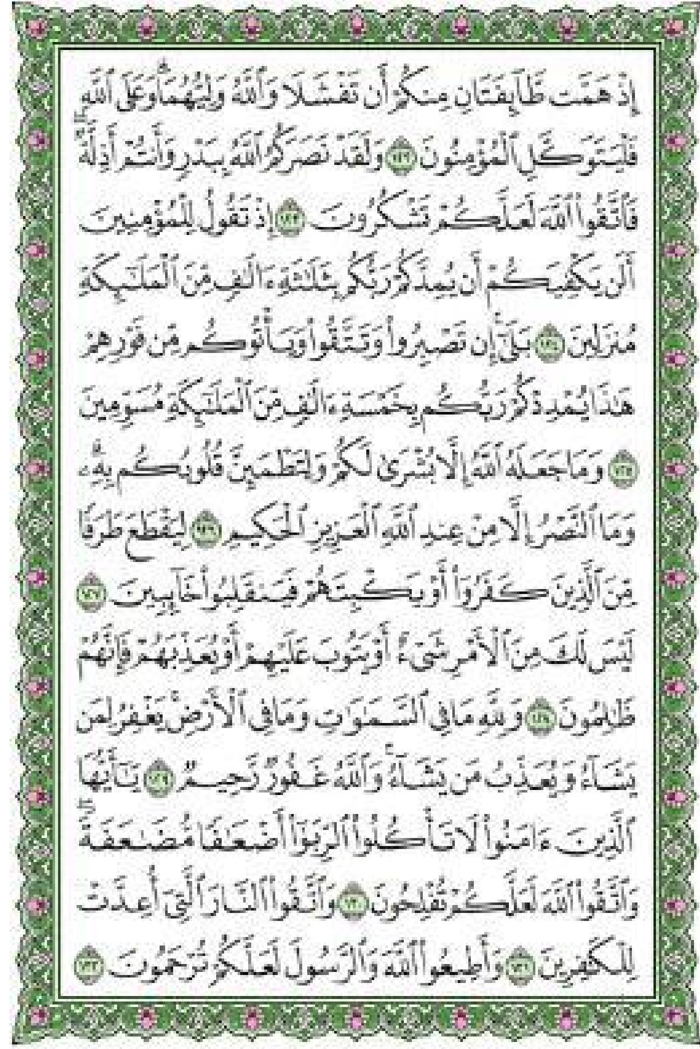
***120-121:** *Size bir iyilik dokunursa fenalarına gider, size bir kötülük isabet ederse onunla ferahlarlar. Eğer ki sabreder ve sakınırsanız, tuzakları size bir zarar vermez..* kısmının tefsiri mahiyetinde 121. ayette Uhud savaşının giriş sahnesi gelmekte. Başka görüşler olsa da çoğunlukla 121'den sonraki bölümün Uhud savaşı hakkında olduğu görüşü hakimdir. Buradan anlaşılansa; tuzağın, *Size bir iyilik dokunursa fenalarına gider, size bir kötülük isabet ederse onunla ferahlarlar.* şeklindeki bir psikoloji bozma işi olduğu anlaşılıyor. Ve ilacı da *Eğer ki sabreder ve sakınırsanız* kısmında gizli. Ve nedeni?.. Şöyle ki:

Yemin olsun, mallarınız ve canlarınız konusunda sizi deneyeceğiz. kesinlikle, önceden kitap verilenlerden ve ortak koşanlardan üzücü bir takım şeyler işiteceksiniz, çok. Eğer de sabreder ve sakınırsanız, herhalde bu "işlerin" azmindendir/azmedilmeye değer işlerdendir. [Ali İmran 186] [545]

---

[545] *bknz Ali İmran not 181, 186*

Hani içinizden iki taife neredeyse bozuluyordular, Allah gözeticileri iken/gözeticileridir. Şu halde, Allah'a tevekkül etsinler/işlerini ısmarlasınlar müminler. [122]

Yemin de olsun, siz daha zayıf iken Allah size yardım etmişti Bedir'de. Öyleyse, Allah'a sakınma duyun, umulur ki şükredersiniz. [123]

Hani müminlere diyordun ki; 'Rabbinizin indirilmiş meleklerden üçbin taneyle size imdat etmesi size yetmez mi?' [124]

Bilakis, eğer sabreder ve sakınırsanız ve bütün hışımlarıyla size gelseler Rabbiniz nişanlı meleklerden beşbin taneyle imdat eder size. [125]

Allah bunu sadece size bir müjde yaptı ve kalpleriniz onunla yatışsın diye.. Yardım/zafer ancak Allah katındandır.. Pek Üstün Gelenin, Pek Hükmedenin.. [126]

İnkar edenlerden bir tarafı kessin diye yahut onları sindirsin de ümitleri kırık dönüversinler. [127]

İşten sana bir şey yoktur; tövbelerini kabul etmesi ya da onlara azap etmesi?.. Çünkü onlar zalimler. [128]

Göklerde ne varsa yerde ne varsa Allah'ındır, dilediğini affeder, dilediğine azap eder. Allah çok affeden, pek acıyandır. [129]

Ey iman edenler, kat be kat edilmiş şekilde faiz yemeyin. Allah'a sakınma duyun, umulur ki kurtuluşa erersiniz. [130]

Ve kafirler için hazırlanmış ateşten sakının. [131]

Allah'a ve Elçi'ye itaat edin ki merhamet olunasınız. [132]

***122:** Âyette bahsedilen iki taifeden maksat, Ensârdan olan iki kabiledir ki bunlar da, Hazreç´ten Benû Seleme ve Evs´ten Benû Harise´dir. Abdullah İbn Ubey münafığı ordudan ayrılınca, bu iki grup da İbn Ubeyy´e tabi olmayı gönüllerinden geçirmişlerdi. Ama Cenâb-ı Hak onları korudu da, böylece onlar Resulullah´ın yanında kaldılar.

***124-127:** Bu ayetler Bedir'le mi ilgili Uhud'la mı ilgili diye çok geniş bir tartışma vardır. Temel mesele ise ayetlerde ilahi yardımdan bahsedilmesi. Uhud "kaybedildiğine" göre bu Bedir olmalıdır diyenler vardır. Beri yandan ise başka bir ayette Bedir'de bin melekle yardımdan bahsedilmekte, o zaman sayı tutmamaktadır. Şöyledir Bedir'le ilgili ayet:

Hani Rabbinizden yardım dilemiştiniz de size icabet etmişti ki "Size peşi peşine gelen meleklerden bin taneyle imdat edeceğim!" Allah bunu sadece bir müjde yaptı ve kalpleriniz onunla yatışsın diye. Yardım da ancak Allah katındandır. Elbette Allah pek üstün gelendir, pek hükmedendir. [Enfal 9-10]

Öte yandan; Uhud'ta yardım oldu mu? Ayetlerde yardım olmuş ve sonuç alınmış gibi bahsetmekte. Beri yandan; düşman Bedir'de 1000 idi, Uhud'ta 3000 idi, meleklerin sayısı da "ona göre oldu" mantığı oluşuyor. Sonra, 128. ayetin Uhud'ta peygamber beddua edecekken ya da ettikten sonra indirildiği rivayet edilmiş. Şu halde en kritik nokta 127. ayet, bu ayet hangi savaşla ilgili olabilir: *İnkar edenlerden bir tarafı kessin diye yahut onları sindirsin de ümitleri kırık dönüversinler.*

Uhud'da ümitlerinin kırıldığı söylenemez herhalde. Lakin, bu tip şeyler görece şeylerdir. Müslümanları dağa çekilmeye zorladıkları halde şehre saldıramadılar ya da peşlerine düşemediler, karşılarında dağ, dönüp gittiler. Ayetlerde metafiziğin gücü ve etkisinin daha çok psikolojik olduğu vurgulanmakta zaten. Beri yandan ise yardımın "çok da bilinemeyeceği" mesajı olabilir. Ya da Uhud savaşının sadece başı ve sonu var ayetlerde, arada Bedir savaşından bahsediliyor.

Diğer enteresan nokta ise; üç bin melek, beş bin melek hangi savaşa geldi, gelmedi meselesi vardır. Sadece Bedir savaşında bin melekle yardımın olduğu, diğerlerinin belli bir duruma binaen söylendiği, o durum ya da şart gerçekleşmediği için de olmadığı söylenmiştir kimilerince. Rivayetler muhteliftir. İşi biraz daha netleştirirsek; Elmalılı, aradaki ayetleri Bedir'le ilgili görür, Mevdudi hepsini Uhud'la ilgili görür, Razi ise sadece bütün ihtimalleri zikreder. Yani gayet arada bir durum söz konusu.

Ayetlere tekrar bakarsak…

Hani müminlere diyordun ki; Rabbinizin indirilmiş meleklerden üç bin taneyle size imdat etmesi size yetmez mi? [124]

Bilakis, eğer sabreder ve sakınırsanız ve bütün hışımlarıyla size gelseler Rabbiniz nişanlı meleklerden beş bin taneyle imdat eder size. [125]

Allah bunu sadece size bir müjde yaptı ve kalpleriniz onunla yatışsın diye. Yardım da ancak Allah katındandır. Pek Üstün Gelenin, Pek Hükmedenin. [126]

İnkar edenlerden bir tarafı kessin diye yahut onları sindirsin de ümitleri kırık dönüversinler. [127]

124 ve 125 "aynı savaş için" düşünüldüğünden bize göre iş karışıyor, çünkü 126 ve 127, 125'in gerçekleştiğini ima ediyor ve iş Uhud'tan uzaklaşıyor, öte yandan ise Bedir'e de pek uymuyor. Burada Levhi Mahfuz bütünlüğü dediğimiz zaman üstü bir boyuta çıkılması gerekiyor. Buna göre ise 124 Uhud için, 125-127 daha sonraki Hendek savaşı içindir denilebilir.

Bunu destekleyen bariz bir ayrıntı da şu ki; 125'te *eğer sabreder ve sakınırsanız* diyor, bu ise 120'de geçen *Size bir iyilik dokunursa fenalarına gider, size bir kötülük isabet ederse onunla ferahlarlar. Eğer ki sabreder ve sakınırsanız, tuzakları size bir zarar vermez* ayetinde vurgulanan sıkıntının gelmesi, lafların dönmesi gibi şeylerden sonra "sabır ve sakınma" izlenimi vermektedir. Velhasıl, arada bir zaman boyutu düşünülebilir. Allah Teala en doğrusunu bilir, vesselam.

Rabbinizden bir mağfirete ve genişliği göklerle yer kadar olan, sakınanlar için hazırlanmış cennete koşun. [133]

Bollukta ve darlıkta harcayanlar, öfkelerini yutanlar ve insanları affedenlerdir. Allah iyi iş yapanları sever [134]

Bir utanmazlık yaptıkları zaman da ya da kendilerine zulmettikleri.. Allah'ı hatırlayıp suçlarından bağışlanma dileyenlerdir.. Suçları bağışlayan ancak Allah.. Bile bile yaptıklarında ısrar da etmezler. [135]

İşte onlar ki: karşılıkları, Rablerinden bir bağışlama ve orada kalıcılar oldukları, aşağısından ırmaklar akan cennetler.. İş yapanların ücreti ne de güzeldir. [136]

Sizden önce bir takım sünnetler/kanunlar/kültürler geldi geçti. Yeryüzünde gezin de görün, yalanlayanların akıbeti nasıl oldu? [137]

Bu, insanlar için bir beyan, sakınanlar için de bir yol gösterme ve öğüttür. [138]

Gevşemeyiniz, üzülmeyiniz, eğer inananlar iseniz sizler üstün geleceklersiniz/olanlarsınız. [139]

Size bir yara dokunuyorsa o topluluğa da dokunmuştu benzeri bir yara. Bu günler ki; insanlar arasında döndürüp dururuz onları. Allah, iman edenleri bilsin diye hem sizden şahitler edinsin. Allah, zalimleri sevmez. [140]

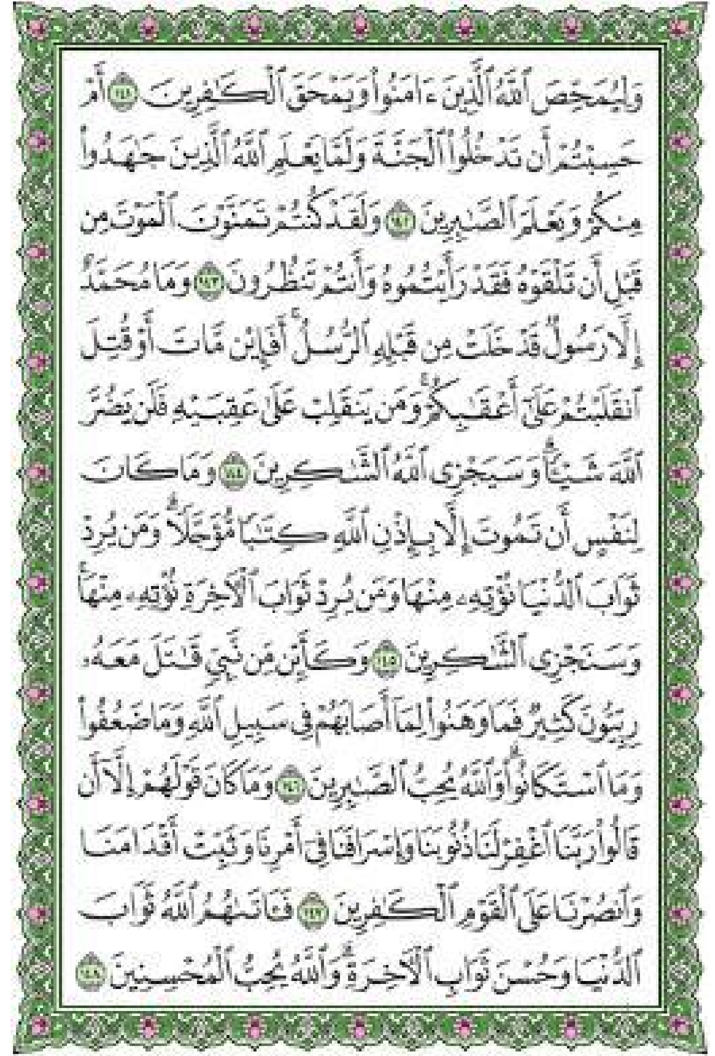
***133:** *Rivayet edilir ki “Roma İmparatoru Herakliyüs, Peygamber efendimiz (s.a.v.) e mektup yazarak şöyle demiştir: “Sen beni, genişliği göklerle yer kadar olan cennete davet ediyorsun. Acaba cehennem nerede?” Bunun üzerine Resulullah efendimiz şöyle buyurmuştun “Sübhanallah, gündüz geldiğinde gece nerede olur?* [Taberi]

Ve Allah müminleri arıtsın diye, kafirleri de mahvetsin.. [141]

Yoksa Allah sizden cihat edenleri bilmeden, sabredenleri bilmeden, cennete gireceğinizi mi sandınız? [142]

Yemin de olsun, onunla karşılaşmadan önce ölümü temenni ediyordunuz, fakat onu gördünüz ve bakıyorsunuz. [143]

Muhammed ancak bir elçidir, ondan önce elçiler gelip geçmiş... Şimdi, ölürse ya da öldürülürse topuklarınızın üzerine dönecek misiniz? Kim ki iki topuğunun üzerine dönerse Allah'a hiç bir zarar veremez. Allah şükredenlere karşılıklarını verecektir. [144]

Ne de bir kimse için, Allah'ın izniyle -sürelendirilmiş bir yazı/kitap- hariç, ölme olabilir. Kim dünya sevabını/dönütünü isterse ona ondan veririz, kim de ahiret sevabını/dönütünü isterse ona da ondan veririz. Şükredenlere karşılıklarını vereceğiz. [145]

Peygamberden nicesi var ki savaştı, yanında nice rabbi/dindar.. Fakat, Allah yolunda kendilerine isabet eden şey için gevşemediler, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah, sabredenleri sever. [146]

Sözleri başka bir şey değil ancak: 'Rabbimiz suçlarımızı ve işimizdeki aşırılığı bağışla ve ayaklarımızı sabit kıl, kafir kavme karşı bize yardım et' idi. [147]

Allah da onlara hem dünya sevabını hem de güzel ahiret sevabını verdi. Allah, iyi iş yapanları sever. [148]

***144:** Rebi'den İbnu Ebî Hatim anlattı. Rebi':

-Uhud günü, yaralardan isabet eden isabet etti. İnsanlar Rasûlullah'ı bıraktı İnsanlar Muhammed öldürüldü, dediler. İnsanlardan bâzıları:

-Eğer Nebî olsaydı öldürülmezdi, dediler. İnsanlardan bâzıları:

-Nebinizin kıtalleştiği şey üzerine kıtal yapın. Allah size fetih nasip eder veya ona ulaşırsınız, dediler. Allahü Teâlâ, Al-i İmran 144. âyetini indirdi, dedi.

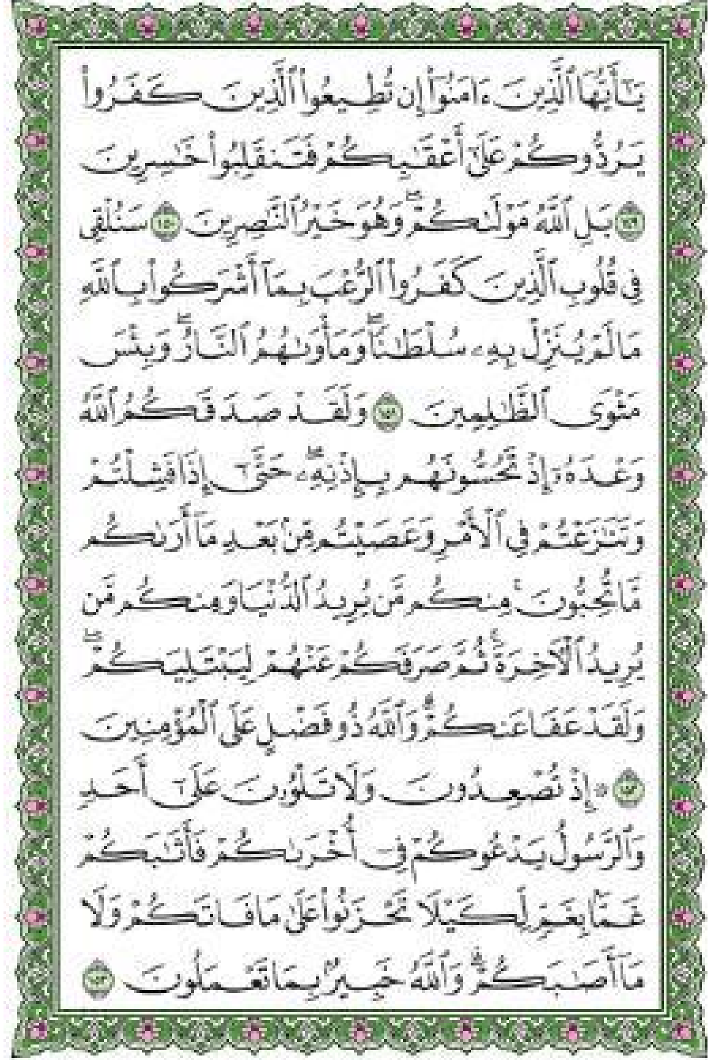
***146-147:** bknz Bakara 250

Ey iman edenler, eğer inkar edenlere tabii olursanız sizi topuklarınızın üzere çevirirler de kaybedenlere dönersiniz. [149]

Bilakis, Allah efendinizdir, o ki yardım edenlerin en hayırlısı.. [150]

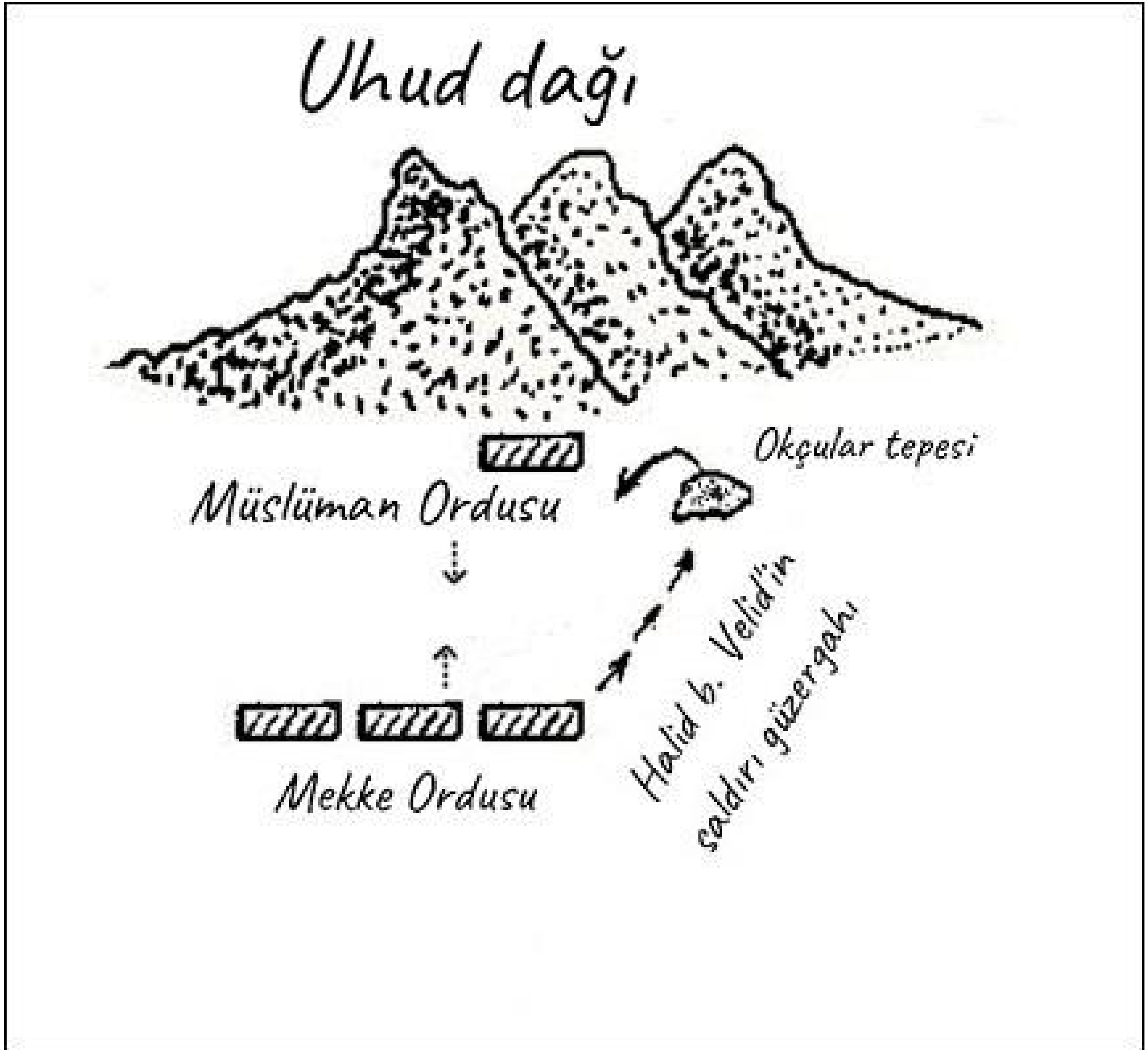
Allah'ın kati bir delil indirmediği şeyleri ona ortak koşmaları sebebiyle inkar edenlerin kalplerinde yakında korku salacağız. Barınakları da cehennemdir, zalimlerin kalacağı yer ne kötüdür. [151]

Yemin de olsun, izniyle onları öldürdüğünüz sırada Allah vaadini gerçekleştirmişti; ta ki siz gevşeklik gösterene, işte çekişene, sevdiğiniz şeyi size gösterdikten sonra isyan edene kadar.. Sizden dünyayı isteyen de vardı, ahireti isteyen de.. Sonra sizi denemek için sizi onlardan çevirdi. Sizi affetmiştir, Allah, müminlere karşı bağış sahibidir. [152]

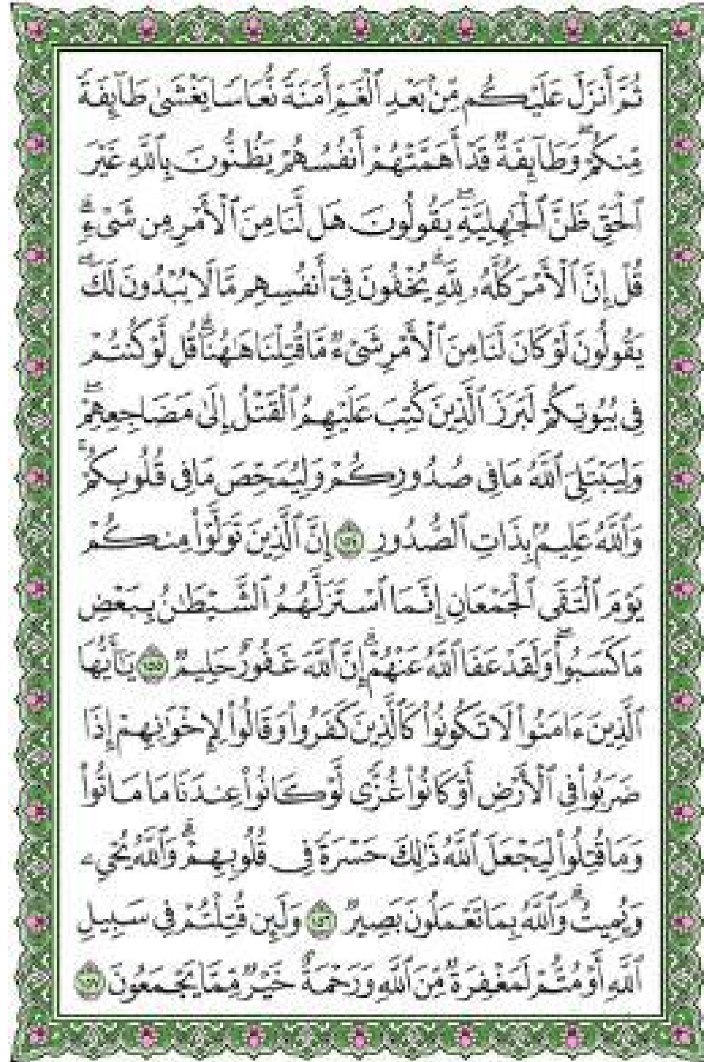

Hani tırmanıp duruyordunuz da kimseye bakmıyordunuz, Elçi de ardınızdan sizi çağırıyordu. Peşine size gam üstüne gam döndürüp getirdi. Ki ne elinizden gidene ne başınıza gelene üzülmeyesiniz.. Allah, hakkıyla bilendir işlediklerinizi. [153]

***152, 153:** Uhud Savaşı ile ilgili bir kroki:

Sonra size gamın ardından içinizden bir taifeyi saran bir güven indirdi. Bir taife de canlarının kaygısına düşmüş, Allah hakkında gerçek dışı cahiliye zannı tarzında zanlarda bulunuyorlardı. Diyorlardı ki; 'İşten bize herhangi bir şey var mı ki?!' De ki, "İş tamamen Allah'ındır" Sana açıklamadıklarını içlerinde gizliyorlar, diyorlar ki, 'İşten bize herhangi bir şey olsaydı burada öldürülmezdik!' De ki; 'Eğer evlerinizde olsaydınız, üzerlerine katl yazılmış olanlar kesinlikle yatacakları yere çıkıp gelirlerdi' Allah'ın göğüslerinizde olanı denemesi içindir hem kalplerinizde olanı arındırması için.. Allah göğüslerin özünü pek iyi bilendir. [154]

İki topluluğun karşılaştığı gün sizden dönüverenler var ya: kazandıkları bazı şeylerle/şeyler sebebiyle şeytan onları kaydırmak istedi. Allah onları affetmiştir, Allah çok affeden, pek acıyandır. [155]

Ey iman edenler, inkar edenler gibi olmayın, ki; kardeşleri için, yeryüzünde vuruş/dolaşma yaptıkları sırada yahut gazada olduklarında 'Eğer yanımızda olsalardı, ölmezlerdi ya da öldürülmezlerdi' derler. Allah bunu kalplerinde bir hasret yapsın diye.. Allah yaşatır, öldürür ve Allah işlediklerinizi pek bir görendir. [156]

Yemin de olsun, eğer Allah yolunda ölür veya öldürülürseniz; herhalde
Allah'tan bir bağışlama ve acıma ,onların topladıklarından daha hayırlı. [157]

***155:** *Kazandıkları bazı şeylerle şeytan onları kaydırmak istedi.* ile yerini terk eden okçuların ve mağlubiyet oluşup Peygamberin şehit olduğu haberi çıktığında savaş alanından kaçan kişilerin kastedildiği söylenmiştir.

Yemin de olsun, ölseniz de öldürülseniz de elbette Allah'a toplanıp getirileceksiniz. [158]

Allah'tan bir acıma sayesinde onlara yumuşak davrandın. Eğer katı yürekli, kırıcı olsaydın, çevrenden kırılır giderlerdi. Onları affet, onlar için bağışlanma dile ve iş hakkında onlarla danışma yap. Karar verdiğin zaman da Allah'a ısmarla/ tevekkül et. Allah ısmarlayanları/tevekkül edenleri sever. [159]

Eğer Allah size yardım ederse size galip gelecek yoktur, eğer de yardımsız korsa O'ndan sonra kim yardım edecek size? Öyleyse, "Allah'a" işini ısmarlasın müminler. [160]

Bir peygamber için (emanete) hıyanet etmesi olacak şey değildir. Kim ki hıyanet eder, kıyamet günü hıyanet ettiği şeyle gelir. Sonra her kimseye kazandığı tastamam ödenir, haksızlığa uğratılmaksızın. [161]

Allah'ın hoşnutluğuna tabii olan kimse Allah'tan bir nefretin iyi gittiği/kapladığı kimse gibi olur mu? Onun barınağı cehennemdir, ne de kötü bir varış yeri. [162]

Onlar Allah katında derecelerdir. Allah işlediklerini pek bir görendir. [163]

Yemin olsun; Allah, onlara ayetlerini okuyan, onları arındıran, onlara Kitabı ve hikmeti öğreten, içlerinde, kendilerinden bir elçi gönderdiği vakit, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Önceden apaçık bir sapkınlık içinde idiyseler de.. [164]

İki katını başlarına getirdiğiniz bir musibet sizin başınıza geldiğinde mi "bu nasıl olur?!" dediniz?!.. De ki, 'O kendinizin katındandır' Şüphesiz, Allah her şey üzerinde pek bir güç yetiren. [165]

***159:** Uhud savaşı öncesi istişare yapılmıştı, Peygamberimiz şehri savunalım diyordu, lakin öbür görüş ağır basmıştı. Ve sonuç kötü oldu. Ayette buna rağmen "istişareye devam" denilmektedir. Adeta istişare kötü bir şeydir şeklinde düşünülmemesi mesajı vardır burada.

***161:** Nüzul sebebi ile ilgili rivayetler:

a) Peygamber (s.a.s) savaşların birisinde birtakım ganimetler elde etmiş, sonra da, elde ettiği bu ganimetleri bir araya toplamış, ama bazı sebeplerden dolayı ganimetlerin taksimi gecikmişti. Bunun üzerine bir topluluk O´na gelerek, "Ganimetle-rimizi taksim etmiyor musun?" deyince, Peygamber (s.a.s), "Şayet sizin Uhut dağı kadar altınınız olsa, ondan tek bir dirhemini bile alıkoymam. Siz, ganimetlerinize hıyanet ettiğimi mi sanıyorsunuz?" buyurmuş ve bunun üzerine HakTeâlâ bu âyeti indirmiştir.

b) Bu âyet, vahyin tebliği hususunda nazil olmuştur. Peygamber (s.a.s), müşriklerin dinlerini kınayan ve ilahlarına hakaret eden ifâdelerin yer aldığı Kur´ân âyetlerini onlara okuyordu. Onlar da, ondan bunu yapmamasını isteyince, işte bu âyet nazil oldu.

c) İkrime ve Sa´id İbn Cübeyr şunu rivayet etmişlerdir: "Âyet, Bedir günü (ganimet içinden) kaybolan kırmızı bir kadife hakkında nazil olmuştur. Bu kadifeden dolayı bazı câhiller, "Belki de onu peygamber aldı" demişlerdir. Bu âyet, işte bundan dolayı nazil olmuştur."

d) İbn Abbas (r.a)´dan, bir başka yolla şu rivayet edilmiştir: "Ashabın ileri gelenleri, Peygamber (s.a.s)´e ganimet mallarından ilâve bir şey vermeyi arzu etmişlerdi de, bundan dolayı bu âyet nazil olmuştur."

e) Rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.s), öncü birlikler göndermiş, bu arada da bazı ganimetler elde etmişlerdi. Peygamber (s.a.s) bu ganimetleri dağıtmış, fakat öncülere pay ayırmamıştı. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.

f) Kelbî ve Mukâtil şöyle demişlerdir: "Bu âyet-i kerîme, Uhud günü o okçular, ganimet elde etme arzusu ile mevzîlerini terk edip de, "Biz Allah Resûlü´nün, "Kim bir şey alırsa o, onundur" demesinden ve Bedir gününde yaptığı gibi, burada da ganimetleri taksim etmemesinden korkuyoruz" dedikleri, bunun üzerine de Peygamber (s.a.s)´in, "Siz, bizim hainlik edip size ganimetten pay vermeyeceğimizi mi zannettiniz" demesi üzerine nazil olmuştur. [Razi]

Ayrıca bu ayetteki "gizleme"nin vahyi gizleme olabileceği söylenmiştir tefsirlerde. [bknz Menar] Çünkü Müslümanlara sert uyarılar vardır bu

kısımlarda, “bunu işiteceksiniz” demektir. Bu ise metin boyutunun nüzul sebebini (özellikle Bedir’le ilgili ise) aştığı bir tefsir olarak dikkat çekiyor ve bizce en doğru tefsiri budur ayetin.

Öte yandan ayette iki kıraat vardır; *hıyanet etmesi olabilir… hıyanet edilmesi olabilir…*

Beri yandan ise müsteşrik Goldzier buradan bir fitne devşirme arayışına girmiş. Şöyle ki:

İste Goldziher ayet-i kerimedeki meçhûl okuyuşu, tenzih ve tazim amaçlı kırâat olarak nitelemiştir. Ona göre bu okuyus sekli, peygamber döneminde mevcut değildi. Sonradan gelen insanlar, “en yegulle” seklindeki “malûm” okuyuşun, peygamber (sav.)’e saygısızlık manasına gelebileceğini düşünerek, ifadeyi “en yügalle”olarak meçhûl sekle çevirmişlerdir. [546]

***165:** Ayetteki *“Bu kendinizin katındandır”* kısmı hakkında; Resüle muhalefet edip şehir dışında savaşı seçmenizdendir ya da okçuların emre itaatsizliğindendir ya da daha önce Bedir’de fidye almanızdandır denilmiştir. Bu son seçenek çok şaşırtıcıdır. Şöyle rivayetler vardır:

Ömer İbn-i Hattab’tan İbnu Ebî Hatim anlattı. Ömer (r.a.): "Bedir gününde Fidye almalarından işlemiş olduklarından dolayı Uhud günü cezalandırıldılar. Onlardan yetmiş kişi öldürüldü. Nebî Aleyhisselâm’ın ashabı firar etti, Rasûlullah’ın dişi kırıldı ve miğferden kırılan parça başı üzerine geçti, kan yüzüne aktı. Allahü Teâlâ, Al-i İmran 165. ayetini indirdi," dedi.

Ali (r.a)´nin söylemiş olduğu şu husustur: “Bedir gününde Cibril-i Emin, Peygamber (s.a.s)´e gelerek şöyle dedi: “Ey Muhammed, hiç şüphe yok ki Cenâb-ı Hak, kavminin (ashabının), esirlerden fidye almak hususunda yapmış olduğu hareket tarzını hoş görmedi ve ashabını şu iki şey arasında muhayyer bıraktı: Esirleri alıp boyunlarını vuracaklar veyahut esirlerden fidye alacaklar, fakat onların sayısınca kendilerinden şehid alınmasına razı olacaklar. Bunun üzerine Peygamber bunu kavmine hatırlatınca, onlar şöyle dediler: “Biz kabilelerimizden ve kardeşlerimizden fidye alıyoruz, bununla düşmanla savaş konusunda güç kuvvet kazanıyoruz; bizden, onların sayısınca şehit düşmesine de razıyız.” Böylece, Uhud gününde, Bedir´deki esirler sayısınca yetmiş kişi öldürülmüş oldu ki, bu HakTeâlâ´nın, “Deki “O, sizin kendinizdendir”

---

[546] *bknz Ignace Goldziher’in Taberi’den aktarımda bulunarak bazı kıraatleri tenkidi ve meselenin arka planı-Abdülmecit Okçu*

buyruğunun manasıdır. Yani, "Fidye almanız ve öldürülmeyi seçmeniz sebebiyle.." demektir. [Razi]

Halbuki şu ayetler vardır bu Bedir'deki esirlerle ilgili.

Yeryüzünde ağır basıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, halbuki Allah (sizin için) ahireti istiyor. Allah güçlüdür, pek hükmedendir. Allah'tan bir yazı/hüküm olmasaydı, geçmiş, aldığınız şeyde size mutlaka büyük bir azap dokunurdu. Şimdi, elde ettiğiniz ganimetten helâl ve temiz olarak yiyin. Ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah çok affeden, pek acıyan. Ey Peygamber, esirlerden ellerinizdekilere de ki: Allah, kalplerinizde bir iyilik bilirse, sizden alınandan daha iyisini verir size ve sizi affeder. Allah ki çok affeden, pek acıyan. [Enfal 67-70]

Velhasıl, şurası enteresan; Allah Teala "helal ve temiz olarak yiyin" dedikten sonra hesap sorar mı?! Bu her şeyi alaca karanlık kuşağına çevirmez mi?! Hem Ali İmran suresinde iş izah edildi. Lakin hala başka sebepler, tefsirlerde gayet yer alıyor şaşırtıcı şekilde. Sanki bazıları özellikle mantıki bağları koparıyor ki, her çeşit gizemciliğe, teslimiyyete açık zihinler oluşsun.

İki topluluğun karşılaştığı gün başınıza gelen şey, Allah'ın izniyle ve müminleri bilmesi içindir. [166]

Münafık olanları da bilmesi için.. Onlara 'gelin, Allah yolunda savaşın' ya da 'savunmaya geçin' denildiğinde dediler ki 'Eğer bir savaşma bilseydik, elbette size tabii olurduk' Onlar o gün imandan çok inkara yakındılar, kalplerinde olmayanı ağızlarıyla diyordular. Allah gizlediklerini çok iyi bilendir. [167]

Oturup durdukları halde kardeşleri için, 'bize itaat etselerdi, öldürülmezlerdi' diyenlerdir. De ki, 'Eğer doğrulardan iseniz ölümü kendinizden savsanıza' [168]

Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanma sakın. Bilakis, diridirler, Rabb'lerinin yanında rızıklandırılırlar. [169]

Allah'ın kendi bağışından verdiğiyle sevinenler olarak.. Ardlarından onlara kavuşamayanlara da sevinirler; 'onlara korku yoktur, üzülmeyecek de onlar' diye.. [170]

Allah'tan bir nimet ve bağış ile sevinirler ve Allah'ın müminlerin ecrini zayi etmeyeceğine.. [171]

Kendilerine yara isabet etmesinden sonra Allah'a ve Elçi'ye icabet edenlerdir.. Onlardan güzel iş yapanlar ve sakınanlar için pek büyük bir karşılık var. [172]

İnsanların onlara "İnsanlar Sizin İçin Toplandı, Onlardan Korkun' dediği, fakat onlara iman arttıran ve 'Allah bize yeter, ne güzel vekildir' diyen kimselerdir.. [173]

***172:** Denilmiştir ki bu ayet Hamraülesed gazvesi hakkındadır.

***173:** İki görüş vardır nüzül sebebi sadedinde; bu âyet ya Bedir'den hemen sonra Peygamberimizin müşriklerin peşine düştüğü ve onların kaçtığı Hamraülesed gazvesi hakkındadır ya da ertesi yıl olan Bedr-i Suğra (Küçük Bedir) savaşı hakkındadır. Ya da 172 ilkine, 173 ikincisine hamledilebilir. Çünkü 173-174 Küçük Bedir gazvesine uyuyor, 172 ise Hamraülesed gazvesine. Ya hepsini Küçük Bedir için düşüneceğiz ki, o "yara isabet etmesinden sonra icabet edenlerdir" vurgusunun ilk gideri olan Hamraülesed'i neredeyse yok saymak olur. Öteki kısım ise Küçük Bedir'e çok uyuyor. Hasıl bunu ikiye ayırmak yerinde olur. Nitekim Abduh da normalde devam eden anlamı aynı nüzul sebebine bağlamakta ısrar etmesine rağmen burada "Küçük Bedir'e katılanlar Hamraülesed'e katılanlardı" diye bir bağlantı kurar ve 173'ün sonra indirilmiş olabileceğini söyler.

Küçük Bedir hakkındaki rivayet şöyle:

İbn Abbas şunu demiştir: Ebu Süfyân, Medine´den Mekke´ye dönmeye niyetlenince şöyle nida etti: "Ey Muhammed, buluşma vaktimiz Bedr-i Suğra mevsimi (vak-tidir). İstersen o mevsimde savaşırız." Bunun üzerine Peygamber (s.a.s), Ömer (r.a)´e, "De ki: "İnşallah bu aramızda böyle kararlaştırılmış olsun" dedi. Buluşma zamanı gelince Ebu Süfyan, kavmi ile birlikte harekete geçerek, Merru Zahran denilen yere gelip konakladı. Fakat Cenâb-ı Allah, kalbine bir korku verdi. Böylece geri dönme fikrine düştü. Derken, umreden dönen Nu´aym İbn Mes´ud el-Eşca´i ile karşılaştı ve ona, "Ey Nu´aym, ben Muhammed ile Bedr-i Suğra vaktinde savaşma hususunda sözleşmiştim. Fakat bu sene kıtlık senesidir. Bize her halükarda ağaçlarda hayvanlarımızı yayacağımız ve süt içeceğimiz bir senede (savaşmamız) uygun düşer. Bunun için geri dönmek istiyorum. Fakat Muhammed çıkar da ben çıkmamış olursam, bundan dolayı onun cüreti artar. Binâenaleyh sen Medine´ye git ve onları benden sana on deve var" dedi. Bunun üzerine Nu´aym gitti ve Müslümanları savaşa hazırlanırlarken buldu. Onlara, "Bu, doğru değil. Onlar sizin diyarınıza geldikleri halde, sizden birçoğunu öldürmüşlerdi. Eğer siz onların diyarına savaşmaya giderseniz, hiçbiriniz geri dönemezsiniz" dedi. Onun bu sözleri, bazı Müslümanlara tesir etti. Peygamber (s.a.s), bunu anlayınca, "Muhammed´in canı elinde olan Allah´a yemin ederim ki tek başıma da olsam onlara karşı gideceğim " buyurdu ve içlerinde İbn Mes´ud (r.a)´un da bulunduğu yetmiş kadar sahabe ile çıktılar. Bedr-i Suğra´ya kadar

vardılar. Bu, Kinine kabilesine âit bir su idi. Burası, Arapların her yıl sekiz gün süreyle toplanıp alış-veriş yaptıkları bir pazar yeri idi. Peygamber (s.a.s) ve ashabı, burada müşriklerden hiç kimseye rastlamadılar. Burada, pazar vaktine rastladılar ve yanlarında nafakaları ile ticaret malları bulunmaktaydı. Katık ve kuru üzüm alıp sattılar ve bir dirheme karşılık iki dirhem kâr ettiler. Sonra salim ve kârlı olarak Medine´ye döndüler. Ebu Süfyan Mekke´ye dönmüştü. Mekkeliler onun ordusuna, "ceyşüş-sevîk" (çorbacılar) adını verdiler ve "Siz, (savaşmaya değil), çorba içmeye çıkmışsınız" dediler. İşte bu âyetin sebeb-i nüzulü ile ilgili söz budur. [Razi]

Onlara bir kötülük dokunmadan Allah'tan bir nimet ve üstünlükle döndüler. Allah'ın hoşnutluğuna da uydular. Allah pek büyük bağış sahibidir. [174]

İşte size; şeytan ancak gözeticilerini/dostlarını korkutur. O halde onlardan korkmayın, benden korkun, eğer müminler iseniz. [175]

İnkarda yarışanlar seni üzmesin. Şüphesiz ki onlar Allah'a en küçük bir zarar veremezler. Allah onlara ahirette bir pay komamak istiyor, onlara büyük bir azap var. [176]

Şüphesiz ki, iman ile inkarı alışveriş edenler Allah'a en küçük bir zarar veremez. Onlara acı bir azap var. [177]

Sonra, inkar edenler sanmasın ki, onlara zaman vermemiz kendileri için daha iyidir. Biz onlara ancak günahları artsın diye zaman veriyoruz. Onlara göçertici bir azap vardır. [178]

Allah müminleri şu bulunduğunuz üzere bırakacak değildir, ta ki pisi temizden ayırana dek. Allah size gaybı bildirecek de değil. Velakin Allah elçilerinden dilediğini seçer. O halde Allah'a ve elçilerine iman edin. Eğer iman eder ve sakınırsanız, herhalde size pek büyük bir karşılık var. [179]

Allah'ın bağışından onlara verdiği şeylerle cimrilik edenler de 'o kendileri için daha iyidir' sanmasın.. bilakis, o kendileri için daha kötüdür. Kıyamet günü cimrilik etikleri şey boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'a aittir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir. [180]

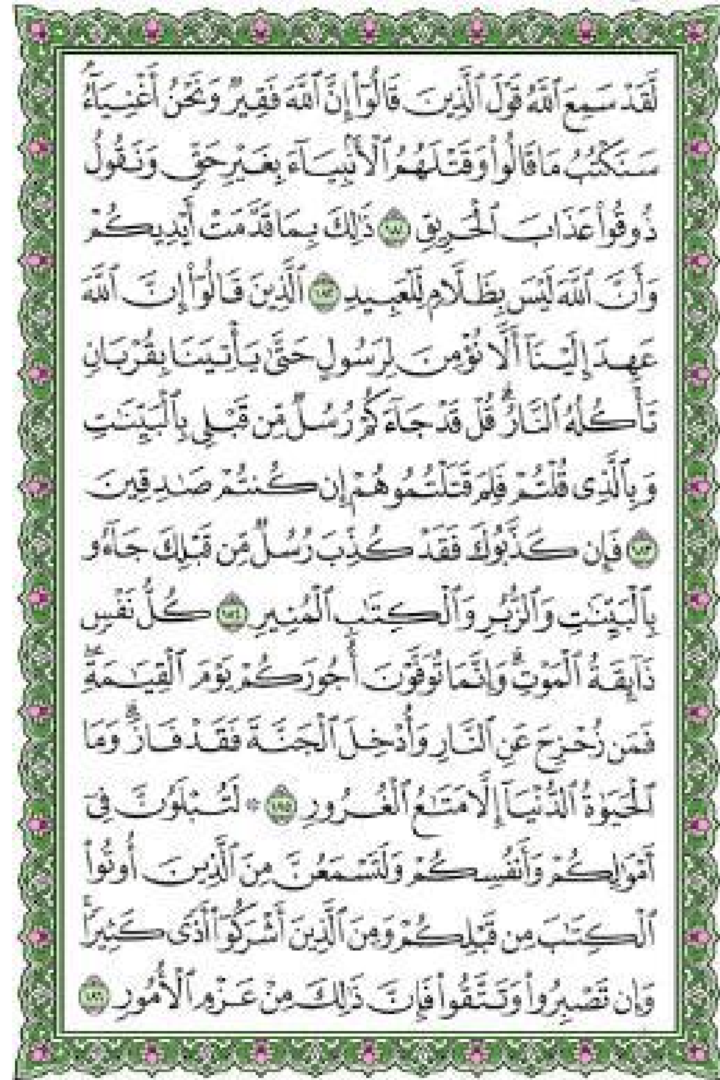
***179a:** Müfessirler demişlerdir ki, ayette geçen "üzerine olunan hal" müminlerle münafıkların karışık olmasıdır. Çetin işler bunları açığa çıkaracaktır. Velakin Allah, iman küfür gibi aslen gayb olan bir şeyi düpedüz bildirecek de değil. Fakat Peygamberine bildirebilir. Nitekim Peygamberimizin Huzeyfe'ye münafıkların listesini verdiği rivayet edilir. Sonra ashabın Huzeyfe'nin cenazesine gitmediği kişilerden ölenin münafıklığını anladıkları. Hatta Ömer (ra)'ın "listede ben var mıyım?!" diye onu sıkıştırdığı.

Beri yandan, Peygamberimizin gelecekten de gayet verdiği haberler ve bunların inananlara bir teskini söz konusu. Böylece mesela insan "neden İslam dünyaya hakim olmadı?" diye sapıtıp gitmiyor.

***179b:** Ayette "velakin Allah elçilerinden dilediğini seçer" demekte, halbuki o anda ve ileride gaybın bildirileceği bir elçi vardı. Demek ki önceki elçilerin bildirdikleri de bir ölçüde önemli. Buna dair gayet örnekler vermiştik.

180: İbn-i Abbas ayetin Yahudilerin Peygamberin sıfatlarını gizlemesi ile ilgili olduğunu söylemiştir. Pek çok müfessire göre ise mesele zekatta cimrilik göstermektir. İkisi de olabilir, çünkü cimrilik huyu orada da orada da söz konusu.

And olsun, ‘Allah fakirdir, biz zenginiz’ diyenlerin sözünü Allah işitmiştir. Dediklerini ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız ve diyeceğiz ki, tadın yangın azabını. [181]

İşte bu ellerinizin sunduğu sebebiyledir, ki Allah kullara zulmedici değildir. [182]

“Allah, bize, ateşin yediği bir kurban getirmedikçe bir elçiye inanmamamızı ahdetti” diyenlerdir. De ki; ‘Benden önce elçiler size açık deliller ve dediğinizi getirmişti, o halde onları niye öldürdünüz eğer doğrular iseniz’ [183]

Eğer seni yalanladılarsa senden önce de açık deliller, sayfalar ya da aydınlatan kitap getiren elçiler yalanlandı. [184]

Her nefis ölümün tadıcısı.. Ancak kıyamet günü ücretleriniz tastamam verilecek. Kim ki ateşten uzak tutulur ve cennete sokulursa, kazanmıştır. Aşağı hayat, aldatma eşyası dışında bir şey değildir. [185]

Kesinlikle, mallarınız ve canlarınız konusunda sizi deneyeceğiz ve kesinlikle, önceden kitap verilenlerden ve ortak koşanlardan üzücü bir takım şeyler işiteceksiniz, çok.. Eğer de sabreder ve sakınırsanız, herhalde bu, işlerin azmindendir/azmedilmeye değer işlerdendir.. [186]

181,186: İki ayet hakkında aynı nüzul sebebi rivayeti vardır.

İbn-i Abbas, İkrime, Süddî, Mukatil ve Muhammed İbn İshak dediler ki:

Ebu Bekr-i Sıddîk (r.a.) bir gün Yahudilerin bir dershanesine girdi. Yahudilerden bir grup insanı, içlerinden Fihnas b. Âzûrâ isminde bir adamın başına toplanmış oldukları bir halde buldu. Bu zat onların ulemasındandı. Finhas'ın yanında adı Eşya' olan bir haham daha vardı.

Ebû Bekr, Fihnas'a dedi ki:

"Yazık sana ey Finhâs, Allah'tan kork da Müslüman ol. Zira vallahi sen elbette çok iyi biliyorsun ki Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Rasulü'dür. Allah katından size gerçekten hak ile gelmiş bir peygamberdir. O'nu yanınızdaki Tevrat ve İncil'de yazılı olarak bulmaktasınız. O halde O'na iman et ve O'nun peygamberliğini tasdik et, Allah'a güzel bir ödünç ver ki seni Cennet'e koysun ve sana kat kat sevap versin."[547] *Fihnas da dedi ki: "Vallahi ey Ebu Bekr, bizim Allah'a ihtiyacımız yok, tam tersine onun bize ihtiyacı var. Ey Ebû Bekr, sen Rabbimizin bizden mallarımızı borç istediğini iddia ediyorsun. Halbuki zenginden, ancak fakir borç ister. Biz, onun bize yalvardığı gibi ona yalvarmıyoruz. Biz ondan müstağniyiz. Bizden müstağni olsa, zengin olsa arkadaşının zannettiği gibi bizden borç istemezdi. Şimdi senin dediğin şey şayet doğru ise, o halde Allah gerçekten fakir, bizlerse zenginiz. Eğer zenginse bizden mallarımızı borç istemez. Size faizi yasaklıyor, bize onu veriyor. Eğer zengin olsa bize faiz verir miydi?!" Bunun üzerine Ebû Bekr gazaba geldi ve Fihnas'ın suratına kuvvetli bir şamar indirdi ve dedi ki: "Hayatım, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki seninle aramızda anlaşma (başka bir rivayette: Mersed oğullarıyla Peygamber arasındaki antlaşma) olmasaydı elbette boynunu vururdum ey Allah'ın düşmanı! Eğer sözlerinizde sâdık iseniz gücünüz yettiğince bizi yalanlayın bakalım." Bunu müteakib Fihnas Rasulullah (s.a.v.)'a gelip dedi ki: "Ey Muhammed, şu arkadaşının bana yaptığına bak." Rasulullah (s.a.v.) Ebû Bekr'e: "Bu yaptığına seni sevk eden ne idi?" buyurdu. Ebû Bekr de dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü, bu Allah'ın düşmanı gerçekten çok büyük bir söz konuştu; Allah'ın fakir, kendilerininse zengin olduğunu iddia etti. Ben de Allah için gazaba gelip suratına vurdum." Fihnas ise bunu inkâr etti. Nihayet Allah Teala, Fihnas'ı red Ebû Bekr'i ise tasdik etmek üzere bu âyeti ve yine Ebu Bekr'in sözü ve onu sinirlendiren hadise hakkında bir de "Sizden evvel kendilerine kitab verilenlerden ve müşriklerden*

[547] *Burada "kim Allah' güzel bir şekilde borç verecek, ona kat be kat arttırması için (Bakara 245) ayetine bir gönderme yapılmaktadır.*

herhalde incitici birçok sözler işiteceksiniz. Eğer katlanır müttakîler olursanız işte bu, hadiselere karşı bir azimdendir." âyet-i kerimesini indirdi."[548]

Menar tefsiri, bu rivayetin ayetlerle direkt ilgisini reddeder. Şöyle ki; Yahudilerin "Allah fakirdir biz zenginiz" dedikleriyle ilgili başka rivayetler de vardır. Öte yandan, bu ayetin indiği Hicri 4. yıldan [549] sonra da bir takım zorluklar, tuzaklar olmuştur, bunlara hazırlıklı olunması için uyarı yapılmaktadır, yani mana ileriye dönüktür, olan bir şeyle bunu bağlamak doğru olmaz.

Burada zorlama bir red dikkat çekiyor; sebebi nüzul, olacak olanları hariç tutmaz ki. Sanırız asıl mesele; nüzul sebebindeki "Ebu Bekir'in tokadının" sabırsızlık olarak anlaşılabileceği endişesidir. Menar, sabır ve aptallık/duyarsızlık tanımı yapar ve bunları ayırır, lakin meseleye direkt girmez. Öte yandan 186. ayetin Kab bin Eşref ile ilgili indiği rivayetini de reddeder, çünkü "Kab Uhud savaşından önce öldürülmüştü" der.

Beri yandan, Taberi'de 181'in nüzul sebebinde tokatlı rivayet vardır, 186'nın nüzul sebebinde ise Ebu Bekir'in Fihnas'a kılıçla vurmak istediği, lakin Peygamberimizin "ondan zorla bir şey alma" dediği ve bunu hatırlayıp vurmadığı rivayeti vardır. Şöyle ki:

İkrime diyor ki: Bu âyet, Resulullah, Ebubekir ve Kaynuka oğullanılın lideri olan Yahudi Finhas hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki: Resulullah, Ebubekir es-Sıddık'ı Finhas'a göndermiş ve ondan maddi destek talep etmiş ve ona bir de mektup yazmıştır. Resulullah, Ebubekir'e "Benim yanıma dönünceye kadar sakın kendi görüşünle hareket etme." dedi. Ebubekir, kılıcını kuşanarak Finhas'a gitti. Mektubu ona verdi. Finhas mektubu okuyunca "Rabbiniz, kendisine yardım etmenize mi muhtaç oldu?" dedi. Bunun üzerine Ebubekir, "Onun boynunu kılıçla vurmak istedi. Fakat o, Resulullah'ın "Dönünceye kadar sakın kendi görüşünle hareket etme." sözünü hatırladı ve vurmaktan vazgeçti. İşte bunun üzerine bu âyet ve bundan önceki âyetler nazil oldu.[550]

---

[548] *İbn-i Hişam, Siyer, c 3, s 263-265 ("Ali İmran 187,188 de indi" der ilaveten), Taberi, İbnül Münzir (Ali İmran 186'da Finhas'dan bahsetmez), İbn-i Ebi Hatim, İbn-i Kesir (Ali İmran 186'da Finhas'dan bahsetmez)*

[549] *Ayetin hicri 4. yılda indiği afaki bir yorumdur.*

[550] *Taberi, İbnül Münzir (Bu rivayeti Taberi 186'da İbnül Münzir 181'de verir), Semerkandi (Ebu Bekir'in vurma düşüncesine ve olayına değinmeden 181'in tefsirinde verir)*

Bu dizaynda tokatın sabırsızlık olmadığı vurgulanmakta olsa gerek, tersine, öldürmemenin sabır olduğu vurgulanmakta. Taberi'nin Kab'ın öldürülmesi rivayetini de vermesi bu noktada bir kesinlik oluşturmakta. Burada dikkat çekense rivayette Kab'ın Peygamberimiz tarafından öldürtüldüğü geçmiyor Taberi'de. İbnül Münzir ve İbn-i Ebi Hatim'de böyle. [551]

Öte yandan, 186. ayetin meallerine bakarsak, adeta sabırın ne olduğu tartışılıyor gibi. Şöyle ki:

Ama eğer direnir ve sorumluluk bilincini kuşanırsanız (bu iyi olur); fakat unutmayın ki bu bir azim işidir. [Mustafa İslamoğlu Meali]

Eğer katlanır ve sakınırsanız işte bu, din işlerine olan metanet ve bağlılıktandır. [Ali Fikri Yavuz Meali]

Sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız bilin ki, bu üzerinde sebat edilecek işlerdendir. [Diyanet Meali]

Denilebilir ki; iş Ebu Bekir'in Finhas'ı öldürmemesi olarak düşünülürse; buradaki sabretme aşırı tavırlardan sakınmadır denilebilir, lakin bir nedenden dolayı. O da provakasyona fırsat vermeme olabilir. Çünkü hakikat dışı cereyanların tek tutamağı provakasyondur hakikate karşı. Ayrıca hakikatin gayesi dünyaya değil, ahirete yönelme ve yöneltme. Aşırı "dünyada oluş" da buna ters.

Beri yandan bu gaybtan haber vermedir, mesela Razi şöyle der: *Bil ki Allah Teâlâ, Hz. Peygamber (s.a.s)'i, "Her nefis ölümü tadıcıdır" diye teselli edince, bu âyet ile de O'nu daha çok teselli etmiş ve kâfirlerin, Uhud günü kendisine ve ashabına yaptıkları eziyetten sonra, ileride de canlan ve malları hususunda, mümkün olan her türlü yolla eziyet edeceklerini bildirmiştir. Bu bildirmeden maksad, onların gönüllerine sabrı yerleştirip, sabırsızlık göstermelerini engellemektir. Bu böyledir, çünkü insan, başına gelecek belâyı bilemediği zaman, o belâ kendisine geldiğinde, bu onun için daha zor olur. Fakat o böyle bir belanın gelebileceğini bildiğinde, o belâ geldiği zaman, bu ona fazla zor gelmez.*

---

[551] *Kab bin Eşref, Peygamberimiz ve Müslümanlar hakkında ileri geri konuşan, düşmanı öven, kışkırtan bir şairdi ve rivayetlere göre Peygamberimizin emriyle bir suikast sonucu öldürülmüştür. (İbn-i Hişam, Siyer, c3, s 75-78; Buhari, Meğazi 15) Bedir'le Uhud arasında 14 Rebîülevvel 3 tarihinde öldürülmüştür.*

Peki 186. ayet acaba ne zaman nazil olmuştur? İbn-i Kesir tefsirinde Bedir'den önce, Medine'de nazil olmuştur deniliyor ve Abdullah bin Übey hakkında.[552] Önceki tefsirlerde ise Finhas ya da Kab bin Eşref hakkında nazil olduğu görüşü var[553] Öte yandan, bütün rivayetler, Uhud'tan önce olduğu hakkında, halbuki ayetin metindeki yeri Uhud'tan sonra gibi, o yüzden Uhud'tan sonra indi diyenler var bir de.[554] Denilebilir ki; rivayetlerde çokça geçen Finhas ve Kab bin Eşref gibi isimlerin çirkinlikleri Bedir'den sonra ve Uhud'tan önce gayet söz konusu. O zaman ayet de o zamanda nazil olmuştur denilebilir. Velakin o dönemde sabır siyaseti uygulanmıyordu. Hatta Ali İmran 12-13'ün Finhas'ın lideri olduğu Kaynukaoğulları hakkında indiği rivayet ediliyor, hem Kab öldürülmüştür. O yüzden ayetin Bedir'den önce indiği düşünülebilir. Finhas ve Kab da nüzul sebebinin devamı gibi bir şeydir. Fakat Uhud'dan sonra zikredilmiştir metinde; neden?.. Bir nevi Finhas hortlamıştır. [555] Bu Müslümanların bir nevi Bedir öncesine döndüklerini gösteriyor Uhud sonrasında. Bir de Ehli Kitab'ın en ufak boşlukta hemen pozisyon aldığını.

Öte yandan, tarihe bakıldığında, Müslümanlara yönelik türlü zulümler olmuştur. Haçlılar, Moğol saldırıları, Endülüs'ün işgali ve son zamanlarda gerçekleşen saldırılar gibi. Beri yandan, Ehli Kitab'ın olsun, başka taifelerin olsun, İslam'a türlü eleştirileri olmuştur. Peygamberinizin mucizesi yok, İslam kılıçla yayıldı, bilgileri kitaplarımızdan çaldınız gibi.. Günümüzde de özellikle "İslam terakkiye manidir" şeklinde eleştiriler var. Elbette savaşa savaştır çare, fakat her itirazın biraz fazla kaale alınıp acele cevaplanmaya çalışılması da bir problem. Ya da "madem öyle diyorsunuz, aynen öyle"

---

[552] *Buhari-Tefsir 67, İbnül Münzir (ilk görüş olarak), İbn-i Ebi Hatim (Abdullah bin Übey rivayetini yapan Üsame bin Zeyd'in hadisin sonundaki "savaş izninden önce af yolu tutuluyordu" sözünü verir), Kurtubi, Elmalılı (üçüncü görüş olarak), Ebu Hayyan (ilk görüş olarak), İbn-i Kesir (tek görüş olarak verir. 181'in tefsirinde 186'yı da içeren Finhas rivayeti vardır) Öte yandan, 186 ile ilgili Vahidi neshi söz konusu etmiş, Razi, Kurtubi, Alusi, İbn-i Aşur "nesh yoktur" demiştir. İbn-i Teymiyye "bazı bakımlardan nesh edilmiştir" der. Menar tefsiri ise bu rivayete ve nesh iddialarına hiç girmez.*

[553] *Taberi, Beğavi, Maverdi, Zemahşeri, İbn-i Atiyye, Razi. Kimisi de sadece Kab'ın adını verir. bknz Ebussuud, Mehmed Vehbi, Ömer Nasuhi*

[554] *Razi (Keffal'den almıştır), Bikai (Uhud kıssası bu ayetle sonlandı der), Menar, Ömer Nasuhi, İbn-i Aşur*

[555] *Kaynukaoğulları, dolayısıyla liderleri Finhas, h. 2. yılda, Uhud'tan önce Medine'den sürülmüştüler..*

şeklindeki aşırı tavırlar. *Eğer de sabreder ve sakınırsanız, herhalde bu, "işlerin" azmindendir/azmedilmeye değer işlerdendir..* ifadesi ise; sürekli cevabilik içerisinde olunmaması açısından önem arz ediyor bizce. Çünkü gündemi onlar belirlemiş oluyor o zaman.

Burada şu mesele de gayet söz konusu gibi. Eğer sizin elinizde her an dünyaya yayılmak üzere olan bir hakikat varsa hırgüre pabuç bırakmazsınız, çünkü o, bu işi geciktirir. Bu ise elinizdeki hakikatin açıklığıyla da alakalıdır. O bulandıkça hırgüre dalmalar da artar. Özellikle günümüzde bu mesele çok önemli hale gelmiş gibi..

Saniyen; dikkat edersek surenin devam eden bölümünde "asıl iş" açıklanıyor gibidir. Bu da hakikate yöneliş, mana, tefekkür ve insanlara açıklama gibi işlerdir. Unutmayalım ki, öyle böyle, çoğunlukla aksayan budur.

Ebu Bekir (ra) demiştir ki; "sabır imanın yarısıdır, yakin ise tamamıdır"

Asr suresinde "hakkı tavsiyeleşirler ve sabrı tavsiyeleşirler" denilir.. Buradaki hak kelimesini, gerçekler ve gerçeği açık eden şeyler olarak da düşünmeli. Bu ise ona uygun ortamı kollamayı da ister. Ya da halen de temsil edilir.. Veya bu yönde araştırmalar, keşifler, canlılık.. Bütün bu boyutları düşünebiliriz bu ayette.

***183:** Tanah'ta "gökten gelen ateşin yediği kurban" sahneleri vardır. Daha doğrusu Yahudilikte bazı kurbanlar yakmalık olarak sunağa konulurdu, bunu normalde insanlar yakardı, ama bazı özel zamanlarda gökten ateşin geldiği durumlar olurdu, Davud, Süleyman ya da Musa (as) zamanında. Ateşin yediği kurban ile ilgili en çarpıcı hikaye ise Bal rahipleriyle "hangimizinkine ateş gelecek" diye iddialaşan İlyas (as) kıssasıdır. İlyas'ınkine ateş gelir ve sürecin devamında şöyle bir sahne vardır.

İlyas, "RAB`be, Her Şeye Egemen Tanrı`ya büyük bir istekle kulluk ettim" diye karşılık verdi, "Ama İsrail halkı senin antlaşmanı reddetti, sunaklarını yıktı ve peygamberlerini kılıçtan geçirdi. Yalnız ben kaldım. Beni de öldürmeye çalışıyorlar." [1 Krallar 19:10]

Öte yandan, Peygamberlik için "ateşin yakacağı kurban" diye bir şart ise yoktur Tanah'ta. Fakat Tanah'a göre İlyas, antlaşma ulağının öncüsü olacaktır. Hatta bu yüzden Yahya'ya "sen İlyas mısın?" diye sorarlar. Mesih

İsa ise İlyas'ın çoktan geldiğini söyler.[556] İncil'de gelecek olan İlyas'ın Yahya olduğu belirtilir. Şöyle ki:

Yahudi yetkililer Yahya`ya, "Sen kimsin?" diye sormak üzere Yeruşalim`den kâhinlerle Levililer`i gönderdikleri zaman Yahya`nın tanıklığı şöyle oldu açıkça konuştu, inkâr etmedi "Ben Mesih değilim" diye açıkça konuştu. Onlar da kendisine, "Öyleyse sen kimsin? İlyas mısın?" diye sordular. O da, "Değilim" dedi. "Sen beklediğimiz peygamber misin?" sorusuna, "Hayır" yanıtını verdi. Bu kez, "Kim olduğunu söyle de bizi gönderenlere bir yanıt verelim" dediler. "Kendin için ne diyorsun?" Yahya, "Peygamber Yeşaya`nın dediği gibi, `Rab`bin yolunu düzleyin` diye çölde haykıranın sesiyim ben" dedi. Yahya`ya gönderilen bazı Ferisiler ona, "Sen Mesih, İlyas ya da beklediğimiz peygamber değilsen, niye vaftiz ediyorsun?" diye sordular. [Yuhanna 1: 19-25] [557]

Burada işin kaynağına dönersek; Yahudilere göre halihazırda son peygamber olan Malaki şöyle demiştir.

"RAB'bin büyük ve korkunç günü gelmeden önce size Peygamber İlya'yı göndereceğim. O babaların yüreklerini çocuklarına, çocukların yüreklerini babalarına döndürecek. Öyle ki, gelip ülkeyi lanetleyerek yok etmeyeyim." [Malaki 4: 5-6]

İncillere göre Yahya İlyastır demiştik, antlaşma ulağı ve Mesih de İsa'dır. Yani; Yahudilere göre halen İlyas ve sonra Mesih ve antlaşma ulağı gelecektir. Bu bağlamda Muhammed (as)'ı da "İlyas mı yoksa?" diye "zoraki" yokladıkları anlaşılıyor.

Peki o zaman "Yahya, İlyas mıydı?" sorusu akla gelebilir. Çünkü Kuran Mesih'i kabul ediyor, antlaşma ulağı da Peygamberimiz'dir. O zaman bu iş doğrudur.. Bir de Yahya nasıl İlyas oluyor, reenkarnasyon mu bu? Buna şöyle bir izah vardır İncil'de: "o değil de; ruhu" Şöyle ki:

Melek ona, "Korkma, Zekeriya" dedi, "duan kabul edildi. Karın Elizabet sana bir oğul doğuracak, onun adını Yahya koyacaksın.Sevinip coşacaksın. Birçokları da onun doğumuna sevinecek. O, Rab'bin gözünde büyük olacak. Hiç şarap ve içki içmeyecek; daha annesinin rahmindeyken Kutsal Ruh'la dolacak. İsrail oğullarından birçoğunu, Tanrıları olan Rab'be döndürecek.

---

[556] *bknz Matta 17:12*

[557] *ayrıca bknz. Bakara not 146*

Babaların yüreklerini çocuklarına döndürmek, söz dinlemeyenleri doğru kişilerin anlayışına yöneltmek ve Rab için hazırlanmış bir halk yetiştirmek üzere, İlyas'ın ruhu ve gücüyle Rab'bin önünden gidecektir." [Luka 1: 13-17]

Öte yandan, Tanah'ta İlyas'ın ölmeden göğe alındığı geçmektedir. Şöyle ki: *Onlar yürüyüp konuşurlarken, ansızın ateşten bir atlı araba göründü, onları birbirinden ayırdı. İlyas kasırgayla göklere alındı.* [2 Krallar 2: 11]

Peki o zaman geri gelmesi bir tür reenkarnasyon olmaz mı?

Burada denilebilir ki; o da İlyas'ın kim olduğuyla ilgili bir ipucudur. Meseleyi biraz açarsak; İlyas, büyük mucizeleri olan, ölüyü dirilten, çevresindeki peygamberlerin öldürüldüğü (kendisini de öldürmeye çalışırlar) ve sonunda göğe kaldırılan biridir Tanah'ta.. Yine şu bilgiler var; İlyas (as) kuzeyde İsrail krallığında peygamberlik yaptı. Öğrencisi Yunus, Asur'a peygamber olarak gönderildi. Ve daha sonra Asur, İsrail krallığını yıkıp halkını sürgün etti. Şimdi düşünelim; İsa (as)'ın da talebeleri Romaya gidip tebliğ yaptılar ve Roma Yahuda devletini yıkıp onları sürgün ettiler. Ve İlyas'ın diğer özellikleri.. Acaba kime benziyor:

HZ. İLYAS	HZ. YAHYA	HZ. İSA
Büyük Mucizeler	-	✓
Ölü Diriltme	-	✓
Çevresindekiler Öldürüldü	-	✓
Göğe Alındı	-	✓
Öğrencileri Asur'a Gitti	-	✓
Asur, İsrail'i Sürgün Etti	-	✓

Bir diğer dikkat çekici vurgu is şudur ki; Saffat 130. ayet, enteresan şekilde سَلَامٌ عَلَى إِلْ يَاسِينَ "*İlyaslara selam olsun*" şeklinde anlaşılabilecek bir ayettir. [558] Peki buradaki İlyaslar kimdir? İlyas'lar var, iki tane değil, daha çok. Bu bağlamda İsa da bir İlyas olur Yahya da.. Ama daha çok Elyesea, İlyas'a benzemektedir, o onun misyonunu devam ettirmiştir açıkça. [559] Onun da adı enteresan şekilde kendisinden hiç bahsedilmemesine rağmen Kuran'da var. İlyaslar noktası da tamamlanıyor yani. Burada antiparantez vurgulanması gereken bir nokta da; İlyas, İsrailoğulları putperestliğe döndüğü bir zamanda peygamberlik yapmıştı, Yahya ve İsa'nın geldiği dönemde ise İsrailoğulları gayet dindar gözükmektedir, peki misyon benzerliği nedir? Demek ki yapay dindarlık, putperestlik gibi bir şey midir aslında?. Bu da enteresan bir noktadır.

Beri yandan İsa (as)'ın riyakarlık ve paraya tapma konusundaki uyarıları bu çerçevede görülebilir. Ayette ise şöyle demekte: *Şüphesiz ki, "Allah, Meryem'in oğlu Mesîh'dir." diyenlen küfretmiştir. Halbuki Mesih (Hz. Îsa) şöyle demişti: "- Ey İsrailoğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin. Kim Allah'a ortak koşarsa, ona Allah Cennet'ini haram etmiştir; ve barınacağı yer de Cehennem'dir. Zâlimlerin hiç bir yardımcısı yoktur."* [Maide 72] Dolayısıyla buradaki mesele de açılmış oluyor.

Fakat İlyas, antlaşma ulağının öncüsü olarak geçtiği için ve özellikle de İsa (as)'a benzediği için odur denilebilir. Yine dikkat çeken, İlyas adı başka isimlerle bir tek ayette geçer Kuran'da. Bu ayette Yahya ve İsa (as) da geçer, fakat İsa ve İlyas yanyana geçer. Şöyle ki:

Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas, hepsi de salihlerden idiler. [Enam 85]

Beri yandan Malaki, gelecek peygamberlerden bahsederken şöyle demiştir.

"İşte ulağımı gönderiyorum. Önümde yolu hazırlayacak. Aradığınız Rab ansızın tapınağına gelecek; görmeyi özlediğiniz antlaşma ulağı gelecek" diyor Her Şeye Egemen RAB. Ama onun geleceği güne kim dayanabilir? O belirince kim durabilir? Çünkü o maden arıtıcının ateşi, çamaşırcının kül suyu gibi olacak; gümüş eritip arıtan gibi davranacak: Levililer'i arındırıp altın, gümüş temizler gibi temizleyecek. Böylece RAB'be doğrulukla sunular sunacaklar. Geçmiş günlerde, geçmiş yıllarda olduğu gibi, RAB Yahuda ve Yeruşalim'in

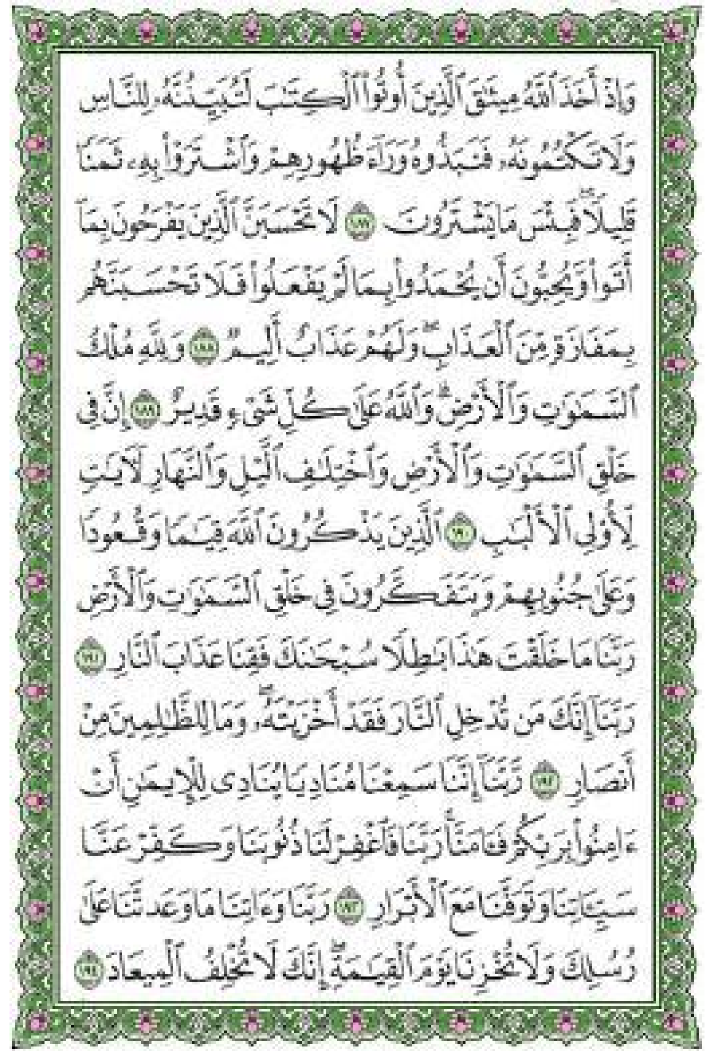
---

[558] *bknz Muhammed Altunci, El Mucemul Mufassal Fi Tefsir Ğaribul Kuranil Kerim shf 37*
[559] *bknz 2 Krallar 2: 9-15*

sunacağı sunulardan hoşnut kalacak. Her Şeye Egemen RAB, "Yargılamak için size yaklaşacağım" diyor, "Büyücülere, zina edenlere, yalan yere ant içenlere, işçinin, dulun, öksüzün, yabancının hakkını çiğneyenlere - benden korkmayanlara - karşı hemen tanık olacağım." [Malaki 3: 1-5]

Dikkat edilirse burada Rabbin sunulardan hoşnut kalacağı söyleniyor. Bu ise Muhammed (sav)'den sonra olmuştur ve tapınak da Kabe'dir. İsa (as)'dan sonra Hristiyanlar kurban işini kaldırmıştır tam tersi ve Kudüs işgal edilmiş, Yahudilerde de kurban işi kalkmıştır. Hem antlaşma ulağı denilen, Musa gibi bir peygamber görülebilecek kişi de Muhammed (as)'dır. Üstelik İsa, İlyas'a benzemekte tamamen ve İlyas gelecekmiş antlaşma ulağından ondan önce.. Bütün bunlar vakıayla son derece uyumlu ve beyyine boyutu çok fazla ve Alemi İslam'da iddia edildiğini görmedim. Bu çerçevede İlyas kimdir konusu en birinci delillerden olmalı deriz.

Hani de Allah kitap verilenlerin kesin sözünü almıştı: 'Onu kesinlikle insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz' Derken onu sırtlarının ardına attılar ve onunla az bir pahayı alışveriş ettiler. Ne de kötüdür alışveriş ettikleri.. [187]

Getirdiklerine sevinen, yapmadıkları şeylerle övülmeyi sevenleri sanmayasın/ sevenler sanmasın.. Sakın ha, onlara sanmayasın azaptan bir kurtuluş-yeri. Onlara acı bir azap var. [188]

Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a ait ve Allah her şey üzerinde pek bir güç yetiren. [189]

Muhakkak ki, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklılığında, temiz akıl sahipleri için ayetler vardır. [190]

Ayakta iken, otururken ve yanları üzereyken Allah'ı hatırlayanlardır ve göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünenler: 'Rabbimiz sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ederiz, bizi ateşin azabından koru' [191]

Rabbimiz, şüphesiz ki sen kimi ateşe sokarsan, onu rezil etmişsindir. Zalimler için ensardan/ yardımcılardan yok. [192]

Rabbimiz, bizler 'Rabbinize iman edin' diye imana çağıran bir davetçi işittik ve hemen iman ettik. Rabbimiz, o halde günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört ve bizi iyilerle birlikte al. [193]

Rabbimiz.. hem elçilerin üzere bize vaat ettiğin şeyi ver bize ve bizi kıyamet günü rezil etme. Şüphesiz ki sen vaadine ters düşmezsin. [194]

***187a:** Ayetteki *açıklayacaksınız-gizlemeyeceksiniz* kısmı, Muhammed (as) ile ilgili metinler olup bunları gündeme getirmemeleridir.

***187b:** Bu konuyla ilgili örneğin olarak şu pasaj geçer Tanah'ta: *Levi'yle yaptığım antlaşmanın sürmesi için size bu buyruğu gönderdiğimi bilesiniz." Böyle diyor Her Şeye Egemen RAB. "Onunla yaşam ve esenlik verecek bir antlaşma yaptım ve bana saygı göstersin diye kendisine bunları verdim. Benden korkup adıma saygı gösterdi. Doğru öğüt ağzındaydı. Dudaklarında hile yoktu. Benimle esenlik ve doğruluk içinde yürüdü. Birçoklarını da suç yolundan döndürdü. "Kâhinin dudakları bilgiyi korumalı ve insanlar onun ağzından öğüt aramalı. Çünkü o Her Şeye Egemen RAB'bin ulağıdır. Ne var ki, siz yoldan saptınız ve öğrettiklerinizle birçoklarını suça sürüklediniz; Levi'yle yaptığım antlaşmayı bozdunuz." Böyle diyor Her Şeye Egemen RAB. "Benim yollarımı izlemediniz, yasayla ilgili konularda adam kayırdınız. Bu yüzden ben de bütün halkın önünde sizi aşağılayıp gülünç duruma düşürdüm."* [Malaki 2: 4-9]

***188:** *İbn Cureyc, Abdullah ibn Ebî Muleyke'den haber verdi ki, ona da Alkame ibn Vakkas haber vermiştir: (Medîne vâlîsi) Mervân ibnu'l-Hakem kendi kapıcısı Râfi'e: "Yâ Râfi'! İbn Abbâs'a git de şöyle sor: (Kur'ân'da bildirildiği üzere) kendisine verilen dünyalıkla ferahlanan ve yapmadığı bir işle medh olunmaya sevinen her kişi azâb olunacaksa, bütün Müslümanlar herhalde azâb olunacaklardır (demektir)?"*

İbn Abbâs bu soruya şöyle cevâb vermiştir: "Bu âyetle sizin aranızda ne münâsebet var? Bir kerre Rasûlullah, Yahûdîler'i çağırıp onlara (Tevrat'taki vasıflarına dâir) bir suâl sordu. Onlar da suâlin hakîkî cevâbını sakladılar da ondan başkasını haber verdiler. Bununla beraber verdikleri bu cevâb ile Rasûlullah yanında takdîr olunduklarını sandılar ve hakîkati gizleyerek verdikleri cevâb ile de sevindiler."

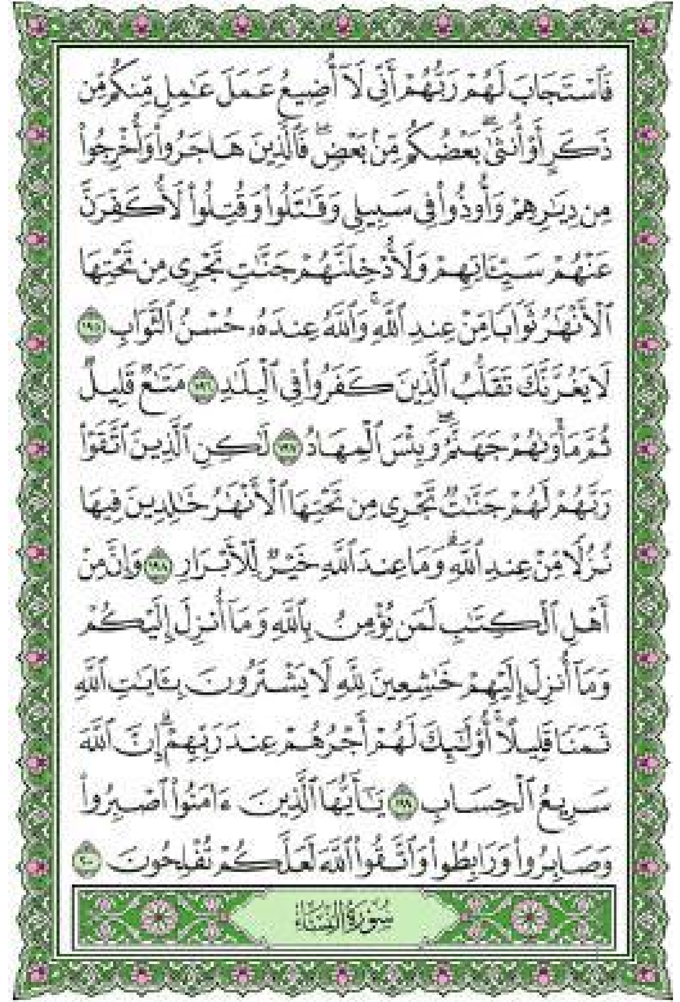
Bundan sonra İbn Abbâs: "Allah bir zaman kendilerine kitâb verilenlerden onu muhakkak insanlara açıklayıp anlatacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz diye temînât almıştı. Onlar ise o sözü sırtlarının arkasına attılar. Onun mukabilinde az bir menfâati satın aldılar. Müşteri oldukları o şey ne kötüdür. Getirdikleriyle sevinen, yapmadıklarıyla de övülmelerini arzu eden o kimseler; işte onların azâbdan kurtulacak bir yerde bulunacaklarını asla sanma. Onlara pek acıtıcı bir azâb vardır" (Ali İmran 187-188) [Buhari-Tefsir 89]

Buhari’nin başka bir rivayetinde ise ayet savaşa çıkmayan münafıklarla ilgili geçmektedir.

Denilebilir ki; burada ilke konulduğuna, her ne kadar nüzül sebebi belli kişilerse de Kitab çerçevesindeki hak ve hakikatin açıklanması gereğine işaret var denilebilir. Ki benzer ifadeler başka ayetlerde herkes için söz konusudur[560] ki normali budur. Elbet sözkonusu mevzuda iş tam kafirlik derecesinde, fakat ayetin genel bir ilke çıkardığı da açık görülüyor.

***191:** Peygamberin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Adamın birisi yatağında sırtüstü yatarken, başını gökyüzüne çevirip, yıldızlara ve göğe bakarak “Şehadet ederim ki senin bir Rabbin ve bir yaratıcın var. Allah’ım, beni bağışla” derse, Allah Teâlâ ona (rahmetle) nazar eder ve onu bağışlar. [Razi]

[560] *bknz Bakara 159*

فَٱسۡتَجَابَ لَهُمۡ رَبُّهُمۡ أَنِّي لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٖ مِّنكُم مِّن
ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰۖ بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖۖ فَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ وَأُخۡرِجُواْ
مِن دِيَٰرِهِمۡ وَأُوذُواْ فِي سَبِيلِي وَقَٰتَلُواْ وَقُتِلُواْ لَأُكَفِّرَنَّ
عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ وَلَأُدۡخِلَنَّهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا
ٱلۡأَنۡهَٰرُ ثَوَابٗا مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِۚ وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسۡنُ ٱلثَّوَابِ ١٩٥
لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فِي ٱلۡبِلَٰدِ ١٩٦ مَتَٰعٞ قَلِيلٞ
ثُمَّ مَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمِهَادُ ١٩٧ لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ
رَبَّهُمۡ لَهُمۡ جَنَّٰتٞ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا
نُزُلٗا مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِۗ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيۡرٞ لِّلۡأَبۡرَارِ ١٩٨ وَإِنَّ مِنۡ
أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ لَمَن يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكُمۡ
وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِمۡ خَٰشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشۡتَرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ
ثَمَنٗا قَلِيلًاۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ أَجۡرُهُمۡ عِندَ رَبِّهِمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ
سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ١٩٩ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱصۡبِرُواْ
وَصَابِرُواْ وَرَابِطُواْ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٢٠٠

سورة النساء

٧٦

Rableri de onlara karşılık verdi: Elbette Ben, sizden, kadın olsun, erkek olsun – kiminiz kiminizdendir- iş yapanın işini zayi etmeyeceğim. Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet görenler, savaşanlar ve öldürülenler ki; kesinlikle onların kötülüklerini örteceğim ve kesinlikle onları aşağılarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım! Allah katından bir dönüt olarak.. Allah ki dönütün iyisi onun katında.. [195]

İnkar edenlerin diyar diyar dolanması seni aldatmasın.. [196]

Az bir yararlanmadır, sonra yurtları cehennemdir. Ne de kötü yataktır. [197]

Fakat, Rablerine sakınma duyanlar ki; onlara aşağılarından ırmaklar akan, orada kalıcı oldukları, cennetler var. Rablerinden bir ikram olarak.. Allah katındakiler iyiler için daha iyidir. [198]

Şüphesiz, Kitap ehlinden de Allah'a ve kendilerine indirilene, size indirilene iman edenler var. Allah'a derin saygı duyarak.. Allah'ın ayetlerini az bir pahaya alışveriş etmeyerek.. İşte onlar ki; ücretleri Allah katındadır. Şüphesiz ki Allah çabuk hesap edendir. [199]

Ey iman edenler, sabredin, sabırlaşın, nöbet bekleşin ve Allah'a sakınma duyun. Umulur ki kurtuluşa erersiniz. [200]

***195:** Şöyle bir hadis vardır: *Ebu Said (ra) anlatıyor: "Muhâcirlerin fakirlerinden bir grupla birlikte oturmuştum. Bunlardan bir kısmı, bir kısmı (nın karaltısından istifâde) ile çıplaklıktan korunuyordu. Bir kâri de bize (Kur'ân) okuyordu. Derken Resülullah (sav) çıkageldi ve üzerimizde dikildi. Resülullah'ın yanımızda dikilmesi üzerine kâri okumayı bıraktı. Resülullah da selam verdi ve: "Ne yapıyorsunuz?" diye sordu. "Ey AIIah'ın ResüIü! dedik, o kârimizdir, bize okuyor. Biz de AIIah Teâlâ'nın kitabını dinliyoruz." Bunun üzerine Resülullah : "Ümmetim arasında, kendileriyle birlikte sabretmem emredilen kimseleri yaratan Allah'ıma hamdolsun!" dedi. Sonra, kendisini bizimle eşitlemek üzere Resülullah, ortamıza oturdu. Ve eliyle işâret ederek: "Şöyle (halka yapın)" dedi. Cemaat hemen etrafında halka oldu, yüzleri ona döndü. Ebu Said der ki: "Resülullah'ın onlar arasında benden başka birini daha tanıyor görmedim. Resülullah şu müjdeyi verdi: "Ey yoksul muhâcirler, size müjdeler olsun! Size Kıyamet günündeki tam nuru müjde ediyorum. Sizler cennete, insanların zenginlerinden yarım gün önce gireceksiniz. Bu yarım gün, beşyüz yıl eder."* [Ebu Davud-İlim 13]

Buradan şu noktaya gelelim; acaba Peygamberimiz Kur'an'ın ne kadarını tefsir etmiştir? Kimisi demiştir ki hepsini, kimisi demiştir ki çok azını. Aişe (r.a.)´ın şöyle dediği rivayet edilmektedir. *"Resulullah, Kur´anın âyetlerinden hiçbir şeyi tefsir etmezdi. O sadece Cebrailin kendisine öğrettiği sayılı bir kısım âyetleri tefsir etmişti"* [561] Yine bir başka rivayette Aişe (r.a) ya sorulmuş "onun ahlakı nasıl idi?" diye, o da: "Sen hiç Kur'an okumuyor musun?" diye sormuş. Adam: "Tabi ki okuyorum." diye cevap verince de: "Onun ahlakı, Kur'an idi." demiş. [Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn139]

Burada işin birkaç yönü var. Öncelikle; Peygamberimizin namazı, zekatı öğretmesi gibi, ayette emredilen şeyleri öğretmesi vardır. Öte yandan "şu sözüm şu ayeti açıklıyor" şeklinde konuşmadığı lakin o ayete açıklık getiren pek çok hadis vardır. Üçüncü olarak ise genel anlamda Kur'an'ın oluşturmak istediği/oluşturduğu insan şeklinde bir örnekliği vardır. İkinci ve üçüncü boyut fiili tefsirdir. Bu anlamda Peygamberimiz Kur'an'ı tam olarak tefsir etmiştir denilebilir. Öte yandan peki niye bu kadar tefsir faaliyeti var?

Bu Kur'an'ın öncelikle hakikat kitabı olmasından kaynaklanıyor. Hakikat ise akla en üst olmak, her şeyi kapsamak durumundadır. Ki böylelikle insanlara tebliğ edilecek, yol gösterici olacaktır. Bu, indiği zamanda tabii

---

[561] *Taberi-Önsöz*

olarak böyleydi. Fakat muhataplar ve meseleler arttıkça, coğrafya büyüdükçe, malumat arttıkça, direkt hitaptan uzaklaşıldıkça tefsir gereği doğmuştur. Burada öncelik ne nasıl yapılacak şeklindeki "gerek"te olmakla birlikte Kitab'ın herkese ulaştırılması noktasındaki çabanın da çok daha fazla olması gerekiyor. Çünkü o da az gerek değil..

***199:** Bu ayetin Necaşi'nin vefatı ve gıyabi cenaze namazı, münafıkların da "başka dinden birinin cenazesini kıldı" sözleri üzerine indiği rivayet edilmekte. Abdullah bin Selam (Beni Kaynuka'dandır) ve onun gibi kimseler için indiği de rivayet edilmekte. Burada Ali İmran suresinin nüzul zamanı ile ilgili bir mesele söz konusu. Sure Necran heyetinin geldiği hicri 9. yılla başlayıp sonra Bedir sonrasına, Uhud savaşına, hicri 3, 4. yıllara dönüyor. Kimisi bu yüzden Necran heyetinin 3. yılda geldiğini söylemiştir.[562] Fakat o zaman o derece bir Medine'ye akış yoktu, belli ki, Necran heyeti h. 9. yılda gelmiştir.

Öte yandan; surenin 180'ler kısmı nüzul sebeplerinden anlaşılmaktaydı ki, orası Bedir'den önce gibi. Özellikle 12-13. ayetin nüzul sebeplerinde de geçen Finhas'ın adeta yeniden türemesi söz konusuydu bu anlamda metinde.[563] Peki buna 190'lar, hatta 199. ayet de dahil edilebilir mi ve bütün son kısım Bedir'den önce inmiş olabilir mi yani?

Mesela İzzet Derveze 199'u tefsirinde şöyle der: *Bize göre burada, Nebevi davetle yalpalayan, Müslümanlara eziyet eden Ehli Kitab'ın verildiği 186-187. ayetlerdeki tabloya bu ayetlerdeki tabloyu eklemek ve Müslüman Araplara, yaptıkları sorgulama karşısında; sadece onların değil Ehli Kitab'tan da onlar gibi Müslüman olup, ilahi çağrıya lebbeyk diyenlerin bulunduğunu hatırlatmak hedeflenmiştir.*

Buna göre ayetler nüzul döneminde peş peşe inmiş olmalıdır.

Öte yandan bu kısımda adeta her bir ayetle ile ilgili ayrı rivayet vardır; Ali İmran 195. ayetin ise Ümmü Seleme (ra)'ın "ayetlerde hicret eden kadınlardan bahsedilmediği" sözü üzerine nazil olduğu rivayet edilmekte. Bir rivayete göre ise 190-191'in Peygamberimiz (sav)'nin Aişe (ra)'nın

---

[562] *İbn-i Hişam siyerinde de olay Bedir'den önce geçer (bknz İbn-i Hişam-Siyer 287-310) Lakin, Kaynukalıların Bedir sonrasındaki tavırları bile Bedir öncesinde geçer. Burada Ehli Kitab'la ilgili olayları bir yerde toplama söz konusudur.*

[563] *Kaynukaoğulları, dolayısıyla liderleri Fihnas, Bedir'den sonra, Uhud'tan önce, h. 2. yılda Medine'den sürgün edilmiştir.*

hücresindeyken nazil olduğu geçiyor. Rivayete göre Peygamberimiz Aişe'den namaz kılmak için izin ister, sonra abdest alır ve gayet ağlayarak ibadet eder. Sabah Bilal onu görünce sorar, "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmedi mi?!" diye. Peygamberimiz de "nasıl ağlamam" der ve bu iki ayetin nazil olduğunu söyler, "bunları okuyup da düşünmeyene yazıklar olsun" der. [564]

Ümmü Seleme, Peygamberimizin eşlerinden birisidir. Kocası Ebu Seleme Uhud'da ağır yaralandıktan ve vefat ettikten sonra Peygamberimizle evlenmiştir. Kendisi Küçük Bedir gazasından önce Peygamberimizle evlenmiştir. Aişe rivayetinde ise "senin geçmiş ve gelecek günahların bağışlanmadı mı?!" sözü geçiyor ki bu Hudeybiye'den sonra nazil olmuş bir ayet. Ali İmran suresinin sonundaki bu ayetler birbirinin devamı niteliğinde gözüküyor, lakin rivayetlere bakılırsa kesik kesik inmiş.199. ayet için de Necaşi rivayeti baz alınırsa bu en son kısmın Hicri 9. yılda, Necran heyetinden ise önce inmiş olması çok muhtemel oluyor. Nitekim o zaman 200. ayet de Tebük'e işarettir, peşpeşe lakin kesik kesik gelmiş olur ayetler.

Mevdudi nüzul sırasını şöyle verir.

Birinci Bölüm (1-32 ayetler): *Büyük bir ihtimalle hemen Bedir savaşı sonrasında nazil olmuştur.*

İkinci Bölüm (33-63 ayetler): *H. 9. yılda Necran Hıristiyanlarından bir heyetin ziyareti üzerine nazil olmuştur.*

Üçüncü Bölüm (64-120 ayetler): *Birinci bölümden hemen sonra indirilmiş olmalıdır.*

Dördüncü Bölüm (121-200 ayetler): *Uhud savaşından sanra nâzil olmuştur.*

190-200: *Bu bölüm surenin sonuç bölümüdür ve kendisinden hemen önce gelen ayetlerle doğrudan bir bağlantısı yoktur. Fakat surenin bütünü ile bağlantılıdır.*

Dikkat çekense galebe oluşla ilgili ayetler başa, kötü durumu açıklayan ayetler sona yığılmış gibi. Öyle ki tam bir Hendek savaşı öncesi gibi bitiyor sure. Fakat nüzul zamanında son ayet, Tebük, hatta ötesiyle ilgili gibi. Nitekim ribat da en ziyade o taifeye karşı olmuştur.

Surenin nüzul sırası-metin sırası farklarıyla ilgili en dikkat çekici husus ise; surenin ilk bölümünde müslümanların delil üzere üstün oluşu belirtilir

---

[564] *bknz İbnül Münzir*

gayet. Mesela Hristiyanlara çeşitli açıklamalar yapılır, daha hala kabul etmediyseniz hadi lanetleşelim denilir, buna gelemezler. Yahudilere Tevrat'ı getirin okuyun denir, yapamazlar. İkinci bölümde ise müslümanların bir mağlubiyeti ama aslında üstün oluşları belirtilir. Burada üstünlüğün aslen delil üzere oluşta olduğu belirtiliyor denilebilir. Ki günümüzde de bu mevzu gayet kritik..

***200:** Murabete, nöbet beklemeşme demektir, müsabere ise sabredişme. Bu "onlar gibi" anlamına da gelir. Ayette denilir ki: *Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve bağlanan (rabtedilen) atlar hazırlayın.* [Enfal 60]

Hadiste denilir ki: *Bir gün ve bir gece sınırda nöbeti tutmak (ribat), gündüzü oruçlu gecesi ibadetli geçirilen bir aydan daha hayırlıdır. Şayet kişi bu nöbet esnasında vazife başında iken ölürse, yapmakta olduğu işin ecri ve sevabı devam eder, rızkı da (şehid olarak) devam eder ve fitnecilerden (münker nekir) güven içinde olur."* [Müslim-İmare 163]

Öte yandan; Ebu Seleme İbn Abdurrahman´ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.s) zamanında, murâbata yapılan (hudut nöbeti beklenen ve kendisi için hususî atlar hazırlanan) bir savaş yoktu. Binâenaleyh bu âyet ancak, bir namazı kıldıktan sonra diğer namazı bekleme hakkında nazil olmuştur." [Razi] Ve şöyle bir hadis vardır: *"Zahmetine rağmen abdesti tam almak. Mescide çok adım atmak. (Bir namazdan sonra diğer) Namazı beklemek. İşte bu ribâttır, işte bu ribâttır. İşte bu ribâttır."* [Müslim-Taharet 41]

Kimi müfessirler hadiste namazı beklemenin benzetme olarak ribat diye isimlendirildiğini söyler. Nöbet beklemenin nefsi saptırmaya çalışan güçlere karşı uyanık olmak şeklindeki yorumu da yapılmıştır.

Beri yandan, tasavvuftaki rabıta kelimesi de bu köktendir. Rabt bağlamak anlamına gelmektedir, atı bağlamak deyiminden nöbet bekleme anlamına dönmüştür. Rabıta ise kalbini bir şeyhe bağlama onu düşünerek bir tür iletişime geçmedir. O yüzden de bazıları ayetteki "nöbet bekleşin" ifadesini "rabıta yapın" diye meallendirmektedir.

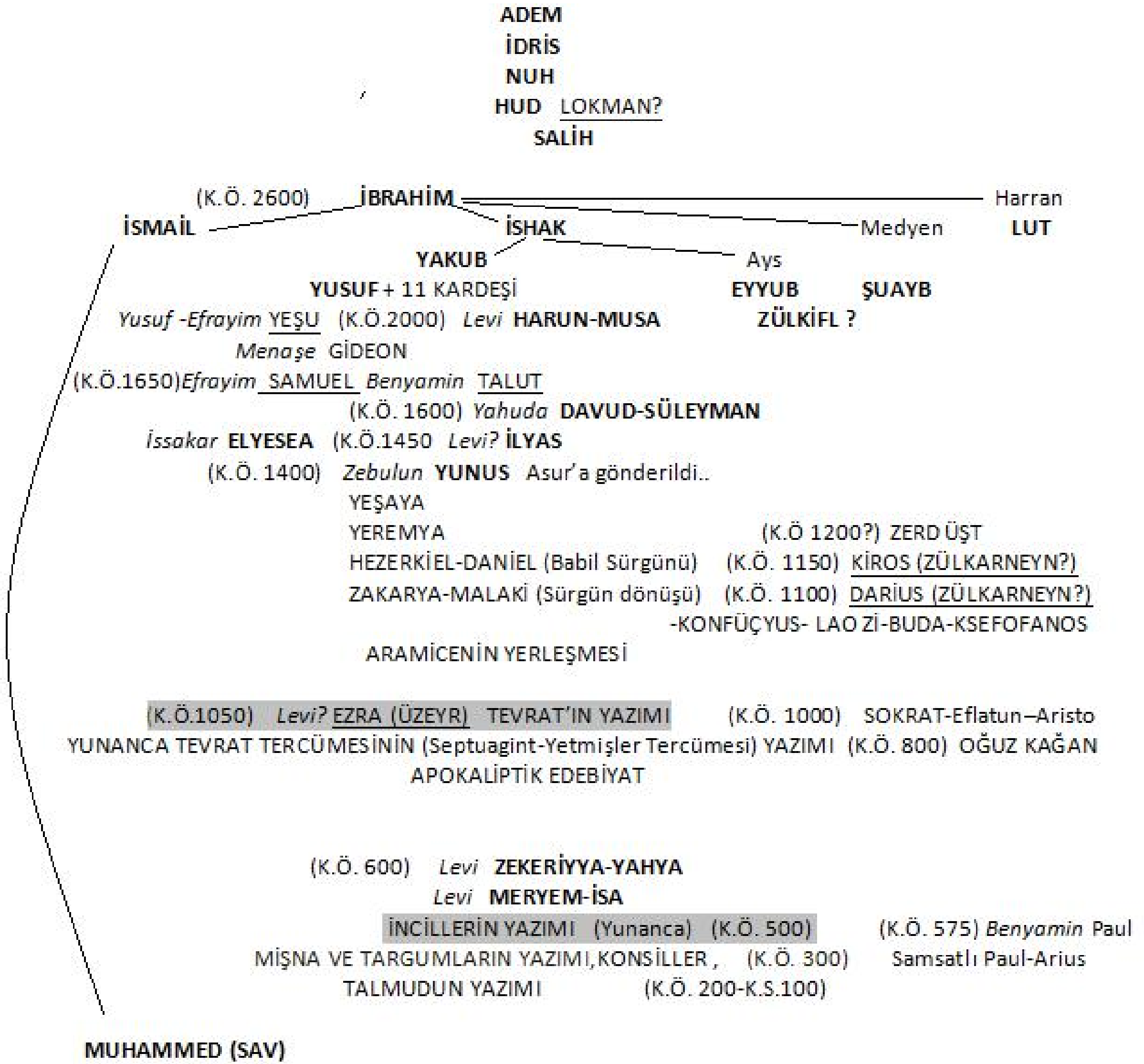
Taberi adeta bu tehlikeyi sezerek şöyle der: *Kur'an-ı Kerimde zikredilen kelimeleri, Arapçadaki asıl mânâlarından çıkarıp başka mânâlarda, herhangi bir delile dayanmadan kullanmak elbette ki isabetli değildir. Bu itibarla rabitu kelimesinden maksadın, "nöbet tutunuz" demek olduğu muhakkaktır.*

Bir de şu var ki, Enfal Suresi Ali İmran'dan ve Uhud'tan önce inmiştir, orada "bağlanan atlar ve kuvvet hazırlayın" diyordu, bir hadise göre kuvvet "atmak"tır.[565] Halbuki atlar hazırlanmamıştır o zaman, okçular ise yerlerini terk etmiş.. Uhud'da bu iki özellik çok belirleyici omuştu, hatırlarsak. Burada ise ribat yapın deniliyor, ileri de bu çok önemli olacaktır.. Bunlar işin nüzul zamanındaki ufuk tarafı olarak görülebilir. Hatta tarih içinde de sürmüştür.

En nihayet, Elhamdülillah ve Estağfirullah elAzim diyelim, sona geldik.

[565] *Müslim, İmare 167*

EK I-PEYGAMBERLER TARİHİ (AleyhimüsSelam)

Notlar:

1. K.Ö.=Kur'an'da önce, yaklaşık, güneş yılı ile. K.S.= Kur'an'dan Sonra.
2. Bunlar kaba tarihlerdir. Mesela Hz Musa'nın en olası tarihi 2. Ramses zamanı M.Ö. 1200ler'dir ama kabaca M.Ö. 1500'lerden sonra denilebilir.
3. İsrailoğullarına gelen Peygamberlerin yanındaki isimler sıbtıdır. Yani, Yakub (as)'ın hangi oğlunun soyundan geldiğine dair bilgi.
4. Kalın harfle yazılanlar, Kur'an'da adı geçen peygamberlerdir. Altı çizgili olanlar ise Kur'an'da kendisi geçip adı geçmeyen ya da adı geçip peygamberliği şüpheli kişilerdir.
5. Apokaliptik edebiyat, önceki peygamberlerin kıssa edildiği kimi kutsal metinlerin üretildiği bir dönemdir. Burada öbür dünya, cennet, cehennem, levhi mahfuz, mesih-insanoğlu (insanüstü anlamında), şeytan gibi kavramlar ve kimi kıssalar başıbozuk bir şekilde izhar olmuş durmakta.
6. Zülkifl geleneksel öğretiye göre Eyyub'ün oğludur ya da İsrailoğullarına gelen bir nebidir. Hezekiel ve İlyas adı öne çıkıyor tefsirlerde, bize göre bu İlyastır.

EK II- RESÜLULLAH’IN (SAV) HAYATI

Doğumu. **H.Ö. 52**

Annesinin, dedesinin vefatı, amcasının yanında kalması. **Çocukluğu**

Hılful Fudul cemiyetine katılması. **20 yaşında**

Ticaretle ilgilenmesi ve Hatice (ra) ile evlenmesi. **25 yaşında**

5 yıl Hira dağına gidip gelmesi, Kâbe hakemliği olayı. **35-40 yaşında**

İlk vahiy ve 3 yıl gizli davet 40**-43 yaşında**

Açık davet ve baskılar. **43-53 yaşında**

Müşriklerin boykotu. **46-49 yaşlarında**

Amcasının ve eşinin vefatı, Taif’e gidişi, hüzün yılı **50 yaşında**

Miraç hadisesi, beş vakit namazın farz kılınması **51 yaşında**

Hicret **52-53 yaşında**

İlk Cuma namazı, Mescidi Nebi’nin inşası, Medine antlaşması **H. 1. yıl**

Kıblenin değiştirilmesi, Oruç emri, Zekât emri, Bedir Savaşı, Beni Kaynuka gazası **H. 2. yıl**

Uhud Savaşı H. **3. yıl**

Maune Vakası, Beni Nadir gazası, İçki ve kumarın haram kılınması, Küçük Bedir gazası. **H. 4. yıl**

Hendek Savaşı, Beni Kureyza gazası **H. 5. yıl**

Mekke’ye umre için gidilmesi ve Hudeybiye barışı H. **6. yıl**

Hayber’in fethi, Kaza Umresi H. **7. yıl**

Mekke’nin fethi, Taif kuşatması H. **8. yıl**

Necaşi’nin gıyabi cenaze namazı, Tebük seferi, Taif’ten gelen heyetin Müslüman oluşu, Necran’dan heyet gelmesi H. **9. yıl**

Faizin yasaklanması, Veda haccı ve veda hutbesi **H. 10. yıl**

Vefatı. **H. 11. yıl**

Notlar:

1- Hicet 52 yaşının sonunda 53 yaşının başında olmuştur.

2- Bakara ve Ali İmran suresinde işlenen konulara ağırlık verilmiştir.